Második bővített kiadás

HADTÖRTÉNELMI INTÉZET

A 2. MAGYAR HADSEREG MEGSEMMISÜLÉSE A DONNÁL

A Hadtörténelmi Intézet levéltárának anyagából
összeállította és a bevezető tanulmányt írta:
DR. HORVÁTH MIKLÓS

DR. MÜNNICH FERENC
ELŐSZAVÁVAL

BUDAPEST, 1959

Lektor:

KORNIS PÁL

2..1 53 60

ELŐSZÓ

A dicsőséges Magyar Tanácsköztársaság bukása után a magyar nép történetének egyik legsötétebb, legszerencsétlenebb korszaka következett.

A fékevesztett reakció talán sohasem tobzódott még úgy országunkban, mint az 1919 augusztusát követő két évtizedben. A Horthy-fasiszta országvezetés nem elégedett meg a sok vérrel és könnyel, amely útját születésétől kezdve oly gazdagon áztatta, hanem imperialista céljai elérése érdekében hozzálátott nemzetvesztő külpolitikájának megvalósításához is. Ez a politika, amelynek útjában a bukott forradalom következtében hatásos ellenálló erő sajnos még nem állott, történelmileg rövid idő alatt egyre súlyosabb nemzeti katasztrófába sodorta az országot.

Horthyék területgyarapító törekvéseit csak fokozta, s megvalósításuk reményét növelte Hitler világuralmi, fasiszta agresszíós céljaival való egyetértés, aminek szolgálatára készségesen ajánlották fel áldozatul a magyar népet.

Horthyék jól tudták, hogy a csaknem két évtizedes „megdolgozás" ellenére sem tudják könnyen a népet a számukra értelmetlen háborúba vinni. Különösen nem a Szovjetunió ellen, ahol a dolgozó népnek már jó 30 esztendeje sikerült elkergetni a Horthyékhoz hasonszőrű népnyúzókat és saját kezébe venni a hatalmat. A magyar munkások, szegényparasztok nem feledték el, hogy épp a Szovjetunió példájára harcolták ki azt a Tanácsköztársaságot, amely — ha rövid időre is — már egyszer megmutatta a népi hatalom adta társadalmi, nemzeti előrehaladás lehetőségét.

Be kell hát csapni a népet! S ez a következtetés a Horthy-Magyarország lényegét adta, mert a népellenes terrorral együtt a nép félrevezetése, elárulása jelentette rendszerük pillérét.

A történelem bizonyítja: kitűnően értették a módját annak, hogyan kell a népet becsapni. Hatalmas, jól szervezett apparátust hoztak létre a ravasz és álnok hazugságok kieszelésére és terjesztésére, a tömegeknek a nacionalizmussal való megfertőzésére a soviniszta gyűlölködés tüzének mérhetetlen felszításására.

A koncentrált Horthy-fasiszta propaganda és az ezzel szemben álló ellenpropaganda gyengesége eredményeképpen sikerült a szovjetellenességgel, a sovinizmussal megfertőzött tömegek nagy részével elhitetni, hogy a második világháborúba való belépésre a magyar haza, az erkölcs, a család megvédésének szent kötelessége kényszeríti a magyar népet. Galád módon ezen szent eszmék megvédésének jelszavai alatt szólították „igazságos" háborúba az emberek százezreit.

A fasiszta rezsim ezrével tartóztatta le, börtönözte be a munkásosztály, a dolgozó parasztság és haladó értelmiség legjobb fiait, a kommunistákat, akik

Az események meggyőzték minden magyar dolgozót, hogy ennek a hadseregnek baráti segítségére minden körülmények között bizton számíthatunk.

A 2. magyar hadsereg voronyezsi katasztrófája óta eltelt 15 esztendő alatt nem jelent meg olyan igényes munka, amely a reakciós katonai vezetés eredeti okmányain keresztül mutatta volna meg a sok tízezer magyar katona céltalan elpusztulásának valóságos okait és hátterét. A másfél évtized alatt dolgozóink közül lassan olyanok is kezdték elfeledni az ellenforradalmi korszak népellenes bűneit, akik pedig annakidején maguk is súlyos leckéket kaptak Horthy Magyarországában. Az 1956-os ellenforradalom többek között azt is megmutatta, hogy a felszabadulás óta felnevelkedett ifjúságunk túlnyomó többségének csak igen-igen halvány fogalmai vannak arról, hogy milyen mérhetetlen bűnöket követtek el az ellenforradalmi rendszer urai a magyar nép, a magyar nemzet ellen.

Ez a munka hézagpótló feladatot tölt be. Az a száz dokumentum, amelyet a szerző a nyilvánosság elé tár, csak tört részét képezi ugyan a második világháború során keletkezett magyar katonai iratoknak, mégis hitelesen tükrözi a horthysta hadvezetés, s az egész ellenforradalmi rendszer velejéig rothadt, népellenes, hazaáruló mivoltát. Szolgáljon e könyv intő tanulságul, emlékeztetőül és figyelmeztetésül azoknak, akik könnyen felejtenek és azoknak a fiataloknak is, akik még nem értik eléggé, hogy mit jelentett a magyar nép számára az ellenforradalom 25 éves uralma, amely felelőtlenül áldozta fel népünk fiainak százezreit, s országunkat a nemzeti katasztrófa szélére vitte.

DR. MÜNNICH FERENC

„Nem tudjuk, vajon a kemény és kíméletlen tetteket hogy lehetne másképp, mint kíméletlen szavakkal megnevezni: a szavaknak ugyanis fedniök kell a tényeket."

(Mátyás király)

BEVEZETÉS

1942. január 20-án, 7 óra 30 perckor egy német különvonat érkezett Hegyeshalom határállomásra, Keitel Vilmos vezértábornaggyal, a német véderő-főparancsnokság vezetőjével.

Üdvözlésére felszállt a vonatra vitéz Faragó Gábor vezérőrnagy, a „Honvédelmi Minisztérium Elnökség"-ének vezetője és vitéz Kuthy László vk. alezredes, a 2. vkf. osztályvezető helyettese. Faragó vezérőrnagy és Kuthy vk. alezredes kemény tisztelgéssel jelentkezett Keitel előtt és kifejezték a kormányzó, a magyar kormány, és a hadsereg örömét, hogy magyar földön üdvözölhetik Hitler személyes képviselőjét, az „új Európáért", a bolsevizmus ellen harcoló német hadsereg főparancsnokságának vezetőjét.

Keitel vezértábornagy „Heil Hitler"-rel válaszolva, pár mondatban megköszönte az üdvözlést s kifejezte abbeli reményét, hogy magyarországi látogatása, Hitler és a német kormány megbízottjaként, eredményes lesz a német—magyar katonai együttműködésre nézve.

A szalonkocsiban a tokaji bor mellett Keitel vezértábornagy szinte minden bevezetés nélkül kifejtette Faraghóéknak, hogy a szovjet hadsereg sorozatos vereségei ellenére, a háború nyolcadik hónapjának kezdetén a bolseviki hatalom még nem rendült meg. „A bolsevizmus bukásával számolni nem lehet, mert egyrészt a kommunista világnézet oly mély gyökeret vert a Szovjetunió népei között, hogy azok ma jobban összefognak, mint a régi Oroszországban, másrészt a vörös hadsereg ellenálló képessége még nem tört meg véglegesen. Az azonban tény, hogy nagyobbszabású vállalkozások végrehajtására máris képtelen. Végeredményben tehát megállapítható, hogy a bolsevizmust, mint politikai tényezőt csak akkor lehet teljesen kiküszöbölni, ha a vörös hadsereg megsemmisítésén kívül a Szovjetunió egész területe katonai megszállás alá kerülne. Ezzel a lehetőséggel ez év folyamán számolunk a nyári támadásunk következményeképpen. . .

Természetesen ezekben a hadműveletekben még jobban kifejezésre fog jutni a német—magyar szövetség, hisz az Önök államvezetése már 1919-ben, Szegeden céljául tűzte ki a bolsevizmus elleni harcot!"[1]

Faraghóék egyetértettek Keitel vezértábornagy fejtegetéseivel, csak azt nem tudták, hogy a katonai-politikai eszmefuttatás mögött milyen gyakorlati német katonaigények vannak. Keitel vezértábornagy a vonaton erről nem is beszélt.

[1] v. Faragó Gábor vezérőrnagy vallomása. 2. old. HIL. A Magyar Népköztársaság béketárgyalási anyaga 1946—47. 7. fasc.; A német vezérkari főnökség felderítő osztályának helyzetértékelése. (K. v. Tippelskirch: Geschichte des zweiten Weltkrieges.)

A különvonat 10 óra 50 perckor érkezett a Keleti-pályaudvarra és kezdetét vette Keitel vezértábornagy háromnapos magyarországi „látogatása".

Faragho vezérőrnagy és Kuthy vk. alezredes jelentették a beszélgetést vitéz Bartha Károly honvédelmi miniszternek és vitéz Szombathelyi Ferenc vezérezredesnek, a honvéd vezérkar főnökének, de ebből ők sem tudták megállapítani a német követelések konkrét mértékét. A tárgyalásokra viszont csak 21-én kerül sor, amikor is 13 órakor Horthy különkihallgatáson fogadja Keitel vezértábornagyot, majd 17 órakor Bartha vezérezredes és Szombathelyi vezérezredes megkezdi az együttes megbeszélést a vezértábornaggyal és kíséretével.

Horthy és Kállay miniszterelnök Szombathelyi vezérezredes egyoldalú németbarát beállítottsága miatt, még aznap ismételten leszögezték Bartha vezérezredes előtt álláspontjukat. Abban egyetértettek a katonai vezetéssel, hogy magyar csapatoknak továbbra is részt kell venniük a Szovjetunió elleni háborúban.[1] A miniszterelnök azonban a magyar uralkodó osztály angolszász orientációjú csoportjának véleményét újólag aláhúzta. Eszerint a hadsereg teljes egésze nem vehet részt a keleti front harcaiban, mert német vereség esetén biztosítani kell a háborúból való kiugrás potenciális lehetőségét úgy is, hogy meg kell tartani a fegyveres erők bizonyos mérvű intaktságát. Ezzel „realizálni lehet az angolszász hatalmak támogatását, sőt a kormányzó, mint a legfőbb hadúr rendelkezik fegyveres erővel a Szovjet ellen, most már a győztes angol—amerikai hadsereg oldalán és így van erő a belső forradalmi megmozdulás leverésére is".[2]

Szombathelyi vezérezredes ezzel szemben még aznap, a Dunapalotában tartott díszvacsora után figyelmeztette Bartha vezérezredest, hogy a másnap kezdődő tárgyalások középpontjában ne a hadműveleti területre szállítandó harcos és megszálló egységek mennyiségének, hanem azoknak a német részről történő felfegyverzésének a kérdése álljon. Álláspontját a vezérkar főnöke a következőkkel indokolta:

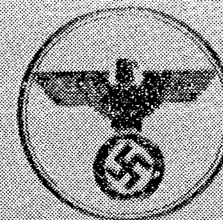
— Az 1942-es év végső döntést fog hozni a németek javára a keleti fronton s ha a németek nem lesznek megelégedve Magyarország részvételével, akkor a békekötésnél Erdélyt a románok kapják meg.

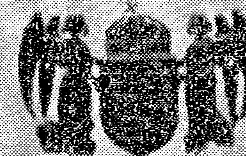
— A kormányzó éppen egy éve (1941. január 12-én) fejtette ki: a honvédségnek és a légierőknek a háború végén kell ütőképes állapotban lenniük, hogy a békekötésnél súlyt adhassanak a rendszernek.[3] Szükségünk van a német katonai hatóságokkal és hadiipari érdekeltségekkel való szoros együttműködésre. Ez lehetővé tenné, hogy bizalmukat megnyerve minél több dologba betekinthessünk és a fegyvergyártás korszerű eredményeit a magyar kereskedelmi és ipari tőke is felhasználhassa. Ha a katonai vezetés a magyar—német haditechnikai kapcsolat összképét vizsgálja, akkor az eddigi állapot tarthatatlanságát kell megállapítani. — Szombathelyi vezérezredes érvelésének bizonyítására ismertette Bartha vezérezredessel a Haditechnikai Intézet parancsnokának, Harmos Zoltán altábornagynak a feljegyzését:

[1] Magyarország 1941. jún. 27-én üzent hadat a Szovjetuniónak és a gyorshadtest már 1941. nyarán részt vett a hadműveletekben.

[2] bárcziházi Bárczy István miniszterelnökségi államtitkár feljegyzései. 39—40. old. HIL. A Magyar Népköztársaság béketárgyalási anyaga. 1946—47. 7. fasc.

[3] Lásd: a budapesti Népbíróságon 1946. évi március hó 14-én lefolytatott Hellebronth-per; HIL. A Magyar Népköztársaság béketárgyalási anyaga. 7. fasc.

KEITEL VILMOS

VEZÉRTÁBORNAGY

A NÉMET VÉDERŐFŐPARANCSNOKSÁG

VEZETŐJE

MAGYARORSZÁGI LÁTOGATÁSA.

1942. ÉVI JANUÁR HÓ 20—22.

Keitel vezértábornagy látogatására kiadott meghívó

„1933-ban Hitler uralomra jutásakor, az addig nyílt, közlékeny érintkezést — éles határvonallal — nagyméretű titkolódzás váltotta fel. Ekkor kezdték ui. a németek új felszerelési cikkeik tervezését, kísérleteit s a vonatkozó összes adatokat féltékenyen titkolni előttünk.

a) Ha első időszaknak az 1933—1941 (magyar háborúba lépés) közti éveket vesszük, azt kell mondani, hogy ebben az időben a németeknél csak az úgynevezett, Auslandstype[1]-nek, a hadvezetőség részéről kifelé eladásra szabaddá tett cikkek vásárlási lehetősége volt számottevő. Ezek a típusok (pl. 20 mm npu., 37 mm pct. á., 81 mm Stockes aknavető stb.) többé-kevésbé eltérőek voltak a német hadsereg hasonló cikkeitől, s a német cégek üzleti lehetőségeit mozdították elő. Ezenkívül a náluk nagy készletekben tárolt 10,5 cm-es Göring tarackból adtak el bizonyos készletet nekünk. Sokat harcoltunk légvédelmi fényszórókért, de a német hadvezetőség nem engedte leszállítani. Ebből az időből tehergépkocsik is kerültek nagyobb számmal a honvédséghez (Opel-Blitz stb.). Röviden azt mondhatom, hogy elvi típusokra vonatkozó vagy a hadvezetőség oldaláról támogatott kapcsolatok ebben az időben alig voltak, ami történt (repülőgépek terén, mint a Junkers 86, és 52; Messerschmitt 109, és 210 típusoknál), azt a német cégek — üzleti érdekekből — maguk harcolták ki nekünk.

Az 1941. (hadbalépési) évben a helyzet sokban hasonló maradt. A titkolódzás változatlanul tovább tartott abban az értelemben, hogy csak tömegesen bevetett — s így zsákmányként az ellenség kezébe is jutott — „közismert" cikkekről álltak velünk szóba, a többit agyonhallgatták. Ezen elv folytán a legtöbb cikk, amelyet eddig megismerhettünk s megszerezhettünk, a háború rohanó üteme folytán túlhaladt volt (Pz—IV. hk.; 8,8 cm 36 M. lgv. á. stb.). Akár készletet akartunk vásárolni, akár pedig hazai továbbgyártásra berendezkedni, több visszás jelenség mutatkozott. Elsősorban az árak tekintetében, mert néha rettenetes uzsora árakkal találtuk magunkat szemben. Például 1941. év második felében a Panther hk. után 120 millió márkát kértek; azaz körülbelül 200 db-os magyar gyártás minden példányát körülbelül 1 millió pengő terhelte volna csak a gyártási jog oldaláról.

Másik legtöbbször áthidalhatatlan nehézség akkor bukkant az önálló magyar gyártás útjába, amikor a gyártáshoz szükségelt kiegészítő üzemi berendezéseket, gépeket stb. kellett volna megkapni Németországból. Halogatás, lehetetlen hosszú szállítási idő adása stb. mutatja, hogy nem akarnak a német cégeknek magyar versenytársakat..."[2]

A felfegyverzést kell tehát a fő kérdésnek tenni — jegyezte meg Szombathelyi vezérezredes a feljegyzés ismertetése után — s ezzel politikai, katonai, gazdasági téren előnyös egyezséget tudunk kötni.

Keitel vezértábornagy és kísérete január 21-én 17 órakor kezdte meg a konkrét tárgyalást a honvédelmi miniszter hivatalos helyiségében. Keitel vezértábornagy elöljáróban megismételte, hogy az 1941-es év nem hozta meg a gyors döntést a keleti fronton s ezért szükséges, hogy az idei nyári támadással ezt kierőszakolják. „A vörös hadsereg a háború első nyolc hónapjában oly súlyos vereségeket és oly nagy anyagi veszteségeket szenvedett, hogy azo-

[1] Külföldi típus.
[2] Harmos Zoltán altábornagy, a Haditechnikai Intézet parancsnokának feljegyzése, Uo.

kat pótolni már nem képes. Bár a hadsereg ellenállóképessége még nem tört meg véglegesen, állapota olyan, hogy nagyobbszabású vállalkozások végrehajtására máris képtelen.

Az arcvonal északi és középső szakaszán a hadsereg általában védelemre szorítkozik. A Leningrádban körülzárt erők helyzete reménytelen. Ezeket elveszettnek kell tekinteni.

Ukrajnában a hadsereg visszavonulóban van, részben a Don folyó mögé és részben a Kaukázusba. A Kaukázus védelmének megszervezése Anglia közreműködésével folyamatban van. Ezzel legjobb esetben 1942 tavaszán készülhetnek el, ha a tél folyamán a német hadműveletek szünetelnének.

Az angol—amerikai segítséget elkésettnek lehet venni és erre a szovjet a jövőben is alig építhet.

A háború megindulásakor a vörös hadsereg körülbelül 6 millió főből állott. A háború folyamán, augusztus elején körülbelül 2 milliót, majd későbben fokozatosan az összes tartalékokat mozgósították. Október elején behívták az 1923. és 1924-es évfolyambeli újoncokat (17 és 18 évesek) katonai kiképzés céljából.

Az igénybevett emberanyag körülbelül 13 millió főre becsülhető. Ebből 8 millió általában jól, 4 millió gyengén volt kiképezve. Az 1 millió újonc még kiképzés alatt áll.

Az emberanyag felhasználása terén

1.	a veszteségek (foglyok, halott és sebesült)	kb. 6,5 millió
2.	a lecsatolt területen maradt	2,0 millió
3.	a Nyugati arcvonalon fegyver alatt	1,7 millió
4.	a Kaukázusban lehet	0,2 millió
5.	a Távolkeleti hadseregnél	0,5 millió
	összesen	kb. 10,9 millió

Személyi tartalékként marad még körülbelül 1 millió kevésbé kiképzett katona és körülbelül 1 millió kiképzetlen újonc.

Fegyverzet és felszerelés hiányában ez utóbbi két millió nem állítható be a hadseregbe.

Szükségképpen rendelkezésre állnak még a nagyobb ipari telepek munkás alakulatai és a belbiztonsági csapatok. Ezeknek száma nem túl nagy és egyébként csak a nagyobb városok védelmében játszhatnak némi szerepet.

A háború kezdetétől 1941. október 22-ig megállapíthatólag az alábbi seregtesteket állították fel:

362 lövész ho.
64 lovas ho.
66 páncélos ho.
20 páncélos dandár — 512 hadműveleti egység[1]

[1] A hadműveleti egység hadosztályt jelentett.

Ebből megsemmisült

kb. 249 lövész ho.
kb. 29 lovas ho.
kb. 41 páncélos ho.
kb. 6 páncélos dandár — 325 hadműveleti egység.

A megmaradt seregtestek közül a Kaukázusi és a Távolkeletiek teljes értékűek, míg a többi nem teljes értékű. Ha az utóbbiaknál a gyalog és lovas hadosztályok értékét 50—50 százalékra és a páncélos seregtestekét 25 százalékra becsüljük, akkor értékben fennáll összesen körülbelül 65 lövész ho.; körülbelül 21 lovas ho.; körülbelül 6 páncélos ho.; körülbelül 10 páncélos dandár.

A szovjet légierő a háború megindulásakor 57 repülő hadosztállyal, azaz 12 288 első vonalbeli repülőgéppel rendelkezett. Ezenfelül rendelkezésre állott még túlnyomórészt elavult és főleg kiképzés és gyakorlás céljait szolgáló körülbelül 6000 második vonalbeli repülőgép. Ezekből (első és második vonalbeli gépekből) 1941. október 22-ig megsemmisült, illetve a szövetségesek kezébe került 15 179 gép. Maradvány tehát 3109 repülőgép. A háború folyamán a szovjet repülőipar kb. 2000 új gépet termelt. A külföldi, angol—amerikai repülőgépszállítás még jelentéktelen. Legfeljebb körülbelül 100 repülőgép érkezhetett meg. Rendelkezésre áll tehát 5300 gép, melynek körülbelül a fele elavult.

Az összefoglaló helyzetmegítélés az, hogy a vörös hadsereget eddig oly súlyos anyagi veszteségek érték, hogy azokat éveken belül nem tudják pótolni. A beígért angol—amerikai segítség kiméreteiben aránylag oly kevés, hogy a vörös hadsereg ütőképessége ezzel lényegesen nem emelhető.

A szovjet kormánynak valószínűleg sikerülni fog a hadseregének egyes részeit az Uralba átmenteni és a Kaukázusban annyi erőt összegyűjteni, hogy egy védelmi arcvonalat tudjon tartani. Az angol seregtesteknek a kaukázusi arcvonalon való megjelenésével tehát számolni lehet.[1]

Ami a mostani német hadműveleti célokat illeti:

1. Moszkva elfoglalása vagy legalább teljes körülzárása és kiéheztetése a tél folyamán.

2. A Kaukázus elválasztása a Szovjetuniótól a Don—Volga birtokba vétele által.

Ezt a helyzetmegítélést megküldtük Önöknek már két hónappal ezelőtt. Ebből kiindulva a Führer a szövetségesekkel a nyári támadásban döntést fog hozni a keleti fronton."[2]

[1] Szovjet területen sohasem harcoltak angol vagy amerikai csapatok. A második frontot is csak 1944-ben nyitották meg.

[2] A német véderőfőparancsnokság fenti helyzetmegítélését 1941. november 10-én a honvéd vezérkar főnökség szigorúan titkos tájékoztatóban kiadta a magasabb parancsnokságoknak. (HIL. 1941 VKF. 162. fasc.) Keitel vezértábornagy az 1942. január 21-i tárgyaláson lerövidítve megismételte ezt a helyzettájékoztatást, amiről vitéz Bajnóczy József vezérezredes, a honvéd vezérkar főnökhelyettese értesít a vitéz Sibrik György alezredes, a katonai attasékkal foglalkozó osztály vezetőjéhez küldött leiratában. (HIL. Kézirattár, vitéz Sibrik György naplója. Számozatlan oldal. 1942. jan 30.) — A helyzettájékoztató lerövidített szövege nem maradt meg. A helyzetmegítélésből a katonai helyzetre vonatkozó rész lényeges részét közlöm. (H. M.) A német helyzetösszefoglaló mutatja, mennyire nem volt tisztában a Szovjetunió erejével a fasiszta katonai vezetés.

Keitel vezértábornagy ezután közölte Hitler kívánságát, amely szerint Magyarország 1942 nyarán 15 harcos és 8 megszálló hadosztállyal vegyen részt a keleti front támadó hadműveleteiben.[1] Ez a szám — alapjába véve — a totális mozgósítással felállítható horthysta hadsereget jelentette. Bartha és Szombathelyi vezérezredesek a német követelésre azt felelték, hogy a magyar kormánynak és katonai vezetésnek az a kérése: úgy szereljék fel a korszerűtlen magyar hadsereget, mint a német csapatokat, különös tekintettel a nehézfegyverekre. Keitel vezértábornagy ellenvetésként kifejtette, hogy az orosz hadsereg felszerelése és felfegyverzése is gyenge. Különösen gyenge a tüzérsége és harckocsijai is gyengén páncélozottak, tehát a magyar hadsereg a jelenlegi állapotában is megfelelő lesz. Bajnóczy vezérezredes közbevetette, hogy értesülésük szerint a szovjet hadsereg jól felszerelt s ezért a rossz felszerelésű magyar hadsereg teljes egészét nem vihetik ki a frontra. Erre Becker vezérőrnagy, Keitel vezértábornagy helyettese kijelentette, hogy mindent „megtesznek, amit lehet, de kívánalmakat nem lehet előterjeszteni és nem lehet dirigálni".[2] Keitel vezértábornagy rögtön ezután megemlítette a bécsi döntéseket, amelyeket nem azért hoztak meg, hogy a magyar kormány követelésekkel, feltételekkel álljon elő. Figyelembe véve a magyar hadsereg felszerelési és kiképzési állapotát,[3] egyelőre ez év május végéig a már Ukrajnában levő 7 hadosztályra kiegészített magyar megszálló erők mellett 9 gyaloghadosztályt és egy páncéloshadosztályt kell kiszállítani, amely egységek az első vonalban vesznek részt a hadműveletekben.

A német kormány nevében Keitel vezértábornagy ígéretet tett, hogy a magyar csapatok *lehetőleg* olyan felszerelést kapnak, mint a saját csapataik. A felszerelést a magyar hadseregnek Oroszországban adják át.

Ezután Keitel vezértábornagy arról beszélt, hogy a német és a magyar katonai parancsnokságok együttműködését nem kell külön szabályozni. A magyar csapatokhoz hadosztályoktól felfelé német összekötő törzseket adnak, s ezek látják majd el az együttműködési feladatokat. Ugyanakkor a német hadvezetőség egyetért azzal, hogy a magyar hadvezetőség küldjön összekötő törzset a német hadsereg, illetve a hadseregcsoport parancsnoksághoz.

A legfelső katonai vezetésben külön összekötő szervet nem állítanak fel, hanem a német, illetve a magyar katonai attasét az illető haderő meghatalmazottjának tekintik.

Ennek a megállapodásnak gyakorlati következményeképpen a német összekötő törzsek gyakran önhatalmúlag megváltoztatták a hadosztályparancsnokok intézkedéseit. Olyan feladatok végrehajtására tettek javaslatot a német hadseregcsoport parancsnokságának, amelyeket a magyar csapatok sem fegyverzeti, sem kiképzési felkészültségüknél fogva végrehajtani nem tudtak. Sok esetben ezzel is kímélték a német vért s helyette feláldozták a magyar katonák tízezreit. E törzsek működésének további hátránya az volt, hogy a hadseregcsoport parancsnokság — hivatkozva létükre és feladatukra — nem

[1] v. Szombathelyi Ferenc kihallgatási jegyzőkönyve 1945. okt. 30. HIL. A Magyar Népköztársaság béketárgyalási anyaga 1946—47. 7. fasc.

[2] v. Bajnóczy József vezérezredes kihallgatási jegyzőkönyve. Uo.

[3] Szombathelyi vezérezredes ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy Keitel vezértábornagy a magyar hadseregről és annak erőkifejtéseiről pontosan, számszerűleg is tájékozott volt.

adta meg a kívánt mértékben a hadműveleti vezetéshez nélkülözhetetlen kölcsönös helyzettájékoztatást. Különösen alkalmazták ezt akkor, amikor megindult a szovjet támadás Sztálingrádnál, majd a doni német—olasz—magyar védelmi vonal ellen indított szovjet támadás idején. A német összekötő törzsek kijelentették, hogy nem tudnak helyzettájékoztást adni, a hadseregcsoportnál levő magyar összekötő törzsnek viszont nem adtak. „Az utolsó emberig kitartani" paranccsal egyidőben a helyzetet nem ismerő alsóbb magyar vezetésnek — amelynek összeköttetése a magyar hadseregparancsnoksággal a szovjet áttörés után rendszertelen volt, majd teljesen megszakadt — „sikeres" német ellentámadást ígértek és így felhasználták a magyar csapatokat a visszavonuló német egységek utóvédjeként. A magyar honvéd vezérkar főnöke ez ellen nem tiltakozott a legfelső német hadvezetőségnél, jóllehet emiatt a 2. magyar hadsereg alsóbb parancsnokai sokat panaszkodtak — hiába.[1]

A magyar kormány és a katonai vezetés, élén Horthyval, elfogadta a német követelést. Jellemző, hogy a tárgyalásról nem készítettek okmányilag megállapodást, hanem csak feljegyzés formájában (protokoll) rögzítették a német követeléseket és a magyar kötelezettségeket, amit alá sem írtak.[2] A németek az egész kérdést úgy tekintették, mint egy olyan államnak kiadott utasítás feljegyzését, amelynek „függetlensége" tőlük függ.

Ez az aktus jellemzően hordja magában a Horthy-Magyarország születésének és fennállásának ismérveit. Az 1918-as és az 1919-es forradalmak eredményeképp az ország megszabadult a Habsburg-elnyomástól. De azt a függetlenséget, amelyet az 1919-es szocialista forradalomban a néptömegek harca a kommunisták vezetésével teremtett meg, szétzúzta az ellenforradalom és a külföldi intervenció. Horthy-Magyarország „függetlensége" más jellegű volt. Léte elszakíthatatlanul kapcsolódott azokhoz az imperialista erőkhöz, amelyek létrehozták és további fennmaradását, törekvéseinek megvalósulását biztosították. A fasiszta Németországnak a világpolitika porondján való megjelenése után Horthyék imperialista, agresszív törekvéseinek és ellenforradalmi hagyományainak megfelelően Hitlerrel léptek szövetségre. A magyar uralkodó osztály angolszász orientációjú csoportja is az ellenforradalom fenntartása érdekében tartott két vasat a tűzben: egyet Hitlernél, egyet az angol—amerikai erőknél.

Az Ausztriától való függést felváltotta az ellenforradalmi Magyarország „függetlensége", amely a néptömegek számára nem látható politikai, gazdasági, katonai függőséget jelentette a nyugati imperialistáktól és a fasiszta Németországtól.

A Horthy-fasiszta rendszer lényegének megfelelően a haderőnek 25 százalékát küldte a frontra 1942-ben, hogy a Szovjetunió elleni további harccal biztosítsa részét a „nagy osztozkodásnál". Legkevésbé számított az a körülmény, hogy a Keitel vezértábornaggyal folytatott megbeszélés menete és eredménye eleve megmutatta: korszerűtlenül felszerelt katonákat kell a biztos pusztulásba vinni.

[1] Vö.: a 3. sz. és a 37. sz. okmánnyal. (Az utóbbinál a 161. oldalon.)
[2] HIL. Magyar Népköztársaság béketárgyalási anyaga. 1946—47. 3. sz. irat, 7. fasc.

A tárgyalások után a magyar katonai vezetés azonnal megkezdte a kilenc gyalog hadosztályból és egy páncélos hadosztályból álló hadsereg szervezését, amelyet 2. magyar hadsereg néven küldtek ki a hadműveleti területre. Horthy a 2. hadsereg parancsnokává vitéz Jány Gusztáv vezérezredest nevezte ki.

* * *

A 2. magyar hadsereget három hadtestből (III., IV. és VII.), egy páncélos hadosztályból (1. tábori páncélos hadosztály) és egy ezred erejű vegyes repülő csoportból (2. repülő dandár) szervezték meg. Minden hadtest három hadosztályból állott. A III. hadtest alárendeltségében a 9., 6., 20.[1] hadosztályok; a IV. hadtest alárendeltségében a 7., 13., 10. hadosztályok és a VII. hadtest alárendeltségében a 12., 19., 23. hadosztályok. A hadosztályoknak két-két gyalogezredük volt, szemben a szovjet és a német hadosztályokkal, amelyek három ezreddel rendelkeztek. Ezért nevezték el „könnyű hadosztályoknak.". Az ezredekbe három zászlóaljat szerveztek.

A gyalog ezred közvetlenelnél 8 géppuska, 6 páncéltörő ágyú, egy tábori tüzér üteg (4 db 8 cm-es tábori ágyú), egy lovas szakasz, egy kerékpáros szakasz, az utóbbi kettőnél 3—3 golyószóró. Egy zászlóaljnál 12 géppuska, 4 aknavető és 4 páncéltörő ágyú, a puskás századoknál 12 golyószóró, 2 nehézpuska és 2 gránátvető volt.

A gyalog ezred létszáma vonatával együtt megközelítette a 4000 főt. A tűzgépeket azonban a harcban alig tudták mozgatni egyrészt korszerűtlenségük, másrészt a kezelőszemélyzet kiképzetlensége miatt.

A puskák az enyhe időszakban megfeleltek, a nagy hidegben azonban a hüvelyvonó agyors lövések után gyakran eltörött, beragadt.

Géppisztolyt a század-, szakasz- és rajparancsnokok kaptak. A német mintájú géppisztoly nagyon kényes volt a tisztántartásra, olajozásra. Ha kis homok vagy egyéb piszok került bele, ami a harc közben elkerülhetetlen, gyakran felmondta a szolgálatot. Ugyanakkor a szovjet hadsereg katonái éppen a legkorszerűbb gyalogsági kézifegyverrel, a géppisztollyal voltak bőségesen felszerelve. Ez a géppisztoly könnyen kezelhető, pontos lőszabatosságú és a legnagyobb hidegben is használható volt.

A golyószórók nagyjából beváltak. A géppuskák tűzgyorsasága nem volt megfelelő és a töltényhevederek gyakran elakadtak.

A magyar és a német aknavetők között mind űrméretben, mind lőszerben lényeges különbség volt, azonban mindkettőből ki lehetett lőni a másik lőszerét. Az aknavetők lőtávolsága magyar lőszerrel 3200 méter, német lőszerrel 2000 méter volt és alul maradt a szovjet hadsereg közel 6000 méterre lövő közepes aknavetőivel szemben. Az aknavetők lőszerutánpótlását majdnem kizárólag a német ellátásra utalták. Az aknavető lőszer, a géppisztolytöltényekkel együtt szinte állandóan hiánycikk volt.

A zászlóaljakhoz *általánosságban* a 47 mm-es belga páncéltörő ágyúkat adták ki, lóvontatással. Ezeknél a páncéltörő ágyúknál gyakoriak voltak a törések; még a kerék- és a tengelytörések is. Lőszabatosságuk és hatásuk a teljesen korszerű szovjet páncélosokkal szemben csak egész közeli távolságra volt

[1] Az 1942-es nyári hadműveletekben, esetenkénti átcsoportosítás következtében, gyakran megváltozott a fenti hadrend.

némileg kielégítő, ezzel szemben a szovjet páncélosok lövege a magyar páncéltörő ágyúkat még a lőtávolságukon kívülről kilőtte. Gyakran előfordult, hogy a szovjet páncélosok megkerülték a páncéltörő lövegeket és legázolták azokat. Ez rendkívül nagy erkölcsi hatást gyakorolt a páncéltörő tüzérekre.

Az ezredközvetlen páncéltörő ágyús századhoz 4 db belga, lóvontatású és 2 db 5 cm-es német páncéltörő ágyút osztottak be, Botond terepjáró gépkocsi vontatással. A lövegek mozgatása a harcterületen a magas felépítésű Botondok miatt csak éjjel volt lehetséges, ami a rugalmas páncélelhárítást teljesen kizárta.

A lovas és a kerékpáros szakaszt a Szovjetunió ellen az 1941 júniusában megindított támadás első szakaszában részt vett magyar gyorshadtest tapasztalatai alapján, gyorstartalékként rendszeresítették a gyalogezredek közvetleneinél. A szovjet csapatok hatalmas doni áttörésénél azonban csődöt mondtak és mint egyszerű puskás csatárokat igyekeztek alkalmazni azokat.

A 8 cm-es tábori ágyús üteg lövegei korszerűtlenségük és anyaguk kimerültsége miatt rövid idő alatt használhatatlanok lettek, alkatrészeiket nem pótolták. A védelemben álláslövegeknek használták. Az ezredek a hadműveleti területre érkezésük után az üteg egy lövegét leadták és helyette 75 mm-es páncéltörő ágyút kaptak (rövid francia csővel, csőszájfék nélkül). 1942 őszén gyalog ezredenként még egy ilyen löveget szállítottak ki. Ezek voltak az ezred egyedül hatásos páncéltörő fegyverei.

A gyalogezred közvetlenek ilyen korszerűtlen megszervezése az ezredparancsnokot nehéz harcvezetési feladat elé állította.

A tábori ágyús üteg és a páncéltörő fegyverek a szovjet állásokból betekinthető harcmezőn (főleg a Donnál) alig mozoghattak, az összeköttetési eszközök pedig a nagy távolságok miatt alig működtek. (Egy-egy zászlóaljnak a Donnál átlag 5—6 km-es védőkörlete, az egész hadseregnek 208 km-es frontszakasza volt.)

A távbeszélő vonalakat a szovjet aknavetők és ágyúk sokszor szétlőtték, így a harc alatt a vezetést nem lehetett erre alapozni. Az R—3-as rádiókészülékeket lehetett viszonylag legjobban használni. Ez a *viszonylagosság* egyrészt abban állt, hogy a rádiók — a telepítés közelsége miatt — egymást zavarták, másrészt a szovjet rádiók hathatósan akadályozták a vételt és adást. Így rendszerint a harc legválságosabb pillanataiban mondták fel a szolgálatot.

A tüzérség könnyű löveganyagából egyedül a 10,5 cm-es tábori ágyú felelt meg. A 8 cm-es 18. mintájú tábori ágyú hatása — az elég nagy lőtávolsága mellett is — lövedékének hibái miatt csekély volt. A 10 cm-es tábori tarack rövid hordtávolsága és lövedékeinek csekély hatásképessége miatt nem volt korszerű. A 15 cm-es közepes tarackok beváltak, működésüket azonban a szerkezeti gyengeségek gyakran zavarták és kiesésekre vezettek.

A hadosztálynak nem volt gyalogságot kísérő tüzérsége (rohamlövegek), ezért a csapatok közvetlen védelme és kísérése a harcban megoldatlan volt. Rohamlövegek csak a hadsereg közvetlennél voltak, amelyeket azonban ilyen szervezés mellett nem tudtak felhasználni.

A légvédelmi ágyúk, illetve gépágyúk lőszabatossága és tűzgyorsasága

[1] Találkozunk jelentésekkel, amelyek közlést adnak arról, hogy géppuskákkal is lőttek szét távbeszélő vonalakat.

megfelelt, csak a hatásuk bizonyult gyengének a páncélozott harci gépekkel szemben. Ezért a légvédelemre páncéltörő lőszert is alkalmaztak. A légvédelmi ütegeknek harckocsi elhárítási feladatuk is volt. Hiányzott a légvédelmi ágyúkról az irányzók és a kezelők védelmét szolgáló lövegpáncélzat, emellett nagy célpontot nyújtottak. Ezért a szovjet páncélosok már nagy távolságról is könnyen kilőtték.

A hadsereg műszaki felszerelése egészen kezdetleges volt. Az állások kiépítésére, műszaki biztosítására az anyagot a német főszállásmesteri törzstől nem kapták meg. Egyébként a hadosztályokhoz nem szerveztek műszaki zászlóaljakat, szemben a német hadosztályokkal, amelyeken belül a műszaki zászlóalj képezte a legnagyobb tűzerőt és sokoldalú kiképzése miatt a legértékesebb volt.

A hadsereg vonatszolgálata bizonyult a legkorszerűtlenebbnek. Általában 100—200 km-re levő vasútállomásról kellett szállítani az utánpótlást a hadosztályokhoz. A gépjárművek kevés száma, az üzemanyag hiánya, valamint az esőzésektől tökrement utak miatt az utánszállítás teljes csődbe jutott. Előfordult, hogy a harcokhoz nem volt lőszer, az élelmezés rendszertelen volt és soha semmi a kellő időben a csapatokhoz nem került. A lovak a hiányos táplálkozás miatt leromlottak és nagy részük teljesen használhatatlanná vált.

A téli meleg ruházat — amikor az arcvonalban az embereket a hideg tizedelte — a januári szovjet áttörésig nem került a csapatokhoz. Hasonlóképpen sem a téli fegyverolaj, sem a lövegszántalpak. Sífelszerelés csak 1942 december közepén érkezett meg, de nem kellő mennyiségben, úgy hogy még a sebtiben szervezett sícsapatokat sem tudták teljes egészében felállítani.

A páncélos hadosztálynál egy harckocsi ezredet, egy gépkocsizó lövész ezredet, két gránátvető tüzérosztályt, egy felderítő és egy páncélos gépágyús zászlóaljat, légvédelmi tüzérosztályt, önálló páncélvadász századot és egy gépkocsizó utász századot, páncélos híradó zászlóaljat, valamint vegyi harcszakaszt és gépkocsizó dandár forgalomszabályozó századot szerveztek.

A páncélos hadosztály T—38-as harckocsijai korszerűtlenek voltak. Egészen gyenge páncélzattal és nem megfelelő sebességgel rendelkeztek. Télen szinte teljesen megbénultak. A doni védelemnél a hómagasság átlaga terepen: 60 cm (hátakon: 30 cm, utak mentén: 20—150 cm, horhosokban: 1 m-től több méterig). — Ezzel szemben a hadosztály harckocsijai maximum 35—40 cm-es hóakadály leküzdésére voltak képesek. Lövegállományát azok a tulajdonságok jellemezték, mint a gyalogezredeknél és a tüzéregységeknél levőket. A harcvezetést mindezek mellett állandóan gátolta a gyakran jelentkező üzemanyaghiány, aminek következtében 1943 februárjában, a visszavonuláskor a hadosztály harckocsijainak és gépkocsijainak egy részét nem is tudták visszavonultatni.

A 2. repülő dandár nem képviselt jelentős erőt. A dandár rendelkezett egy távolfelderítő századdal (He. 111., Do. 215., Ju. 88., FW. 58. és Bü. 131. típusok), két vadász századdal (Héjja, Ar. 96., FW. 58., Bf. 109. és Bü. 131. típusok), egy bombázó századdal (He. 111., Bü. 131. és FW. 58. típusok) és egy szál-

lító századdal (Fi. 156., FW. 58., Ar. 96., Bü. 131. és Ju. 86. típusok).[1] A repülő dandár főfeladata kettős volt: légi felderítést végezni és a német bombázókat biztosítani. Az 1943. jan. 12-én kezdődő szovjet áttörés előtt a rossz időjárás miatt felderíteni nem tudtak (a németek sem!), ezzel szemben a szovjet felderítés állandó volt. A 2. magyar hadsereg repülőgépállományának 50,53 százaléka a harcok folyamán megsemmisült.

A 2. hadsereghez behívott katonák zömében napszámosok, nincstelen parasztok voltak. Erre — mint a hadsereg értékét csökkentő tényezőre — a hadsereg vezérkari főnöke, vitéz Kovács Gyula vezérőrnagy többször hivatkozott: „ezek nem értették meg a háború célját, nem tudták miért harcoljanak". A hadsereg katonáinak 20 százaléka nemzetiségiekből tevődött össze, akiknek a magyar katonatömegekkel együtt idegen volt a szovjetellenes háború. Jellemző, hogy a 2. magyar hadsereg szétvert töredékének hazahozatala után a horthysta katonai vezetés feloszlatta a hadsereget és a megmaradt katonákat nem merte többé behívni, mert azok megismerték a német szövetségest és a saját hivatásos tisztikar igazi arcát, a rendszer és háborújának nemzetellenes, népet gyilkoló mivoltát.

A mozgósított 2. hadsereg katonaanyaga, elsősorban a vonatalakulatoknál, idős emberekből állott. A vereség okainak vizsgálatánál Jány ezzel kapcsolatban megállapította, hogy nem szabad 35 évnél idősebb embereket behívni, mert az elégtelen táplálkozás miatt hamar elhasználódnak s nem bírják a háború fáradalmait.[2]

Az egész hadsereg kiképzési foka nem felelt meg a korszerű háborúnak, különösen állt ez a vezetésre és a katonák begyakorlottságára.

* * *

A körülbelül 200 000 főből álló 2. magyar hadsereg szervezését és felszerelését 1942 április elejére befejezték s megkezdődött — három lépcsőben — a csapatok kiszállítása a hadműveleti területre. Az első szállítási lépcső 1942. április 11-én indult ki a frontra. Ebben a lépcsőben a 2. hadsereg parancsnoksága, a III. hadtest három hadosztállyal, a 2. hadsereg vonat egy része és a IV. hadtest közvetlenek vonultak ki. A zöm kirakási körzete Orel és Kurszk, a részek számára pedig Vorosba Lgov volt. A kirakott csapatok innen 60—100 km menet után a Kurszktól 60 km DK-re fekvő német téli védőállásba kerültek.

Az 1942. nyáreleji német hadműveletek megindulásáig a keleti front harctevékenységének fő formája az állásharc volt.

A német „Heeresgruppe Süd" (Déli hadseregcsoport) Harkov és a feketetengeri szakaszán május és június elején mind a szovjet, mind a német részről korlátozott célú támadó hadműveletek folytak. Ezeknek az eredményei a kercsi, szevasztopoli és harkovi csaták, amelyekben a szovjet hadsereg az arcvonalát hátrább helyezte.

[1] He. Henckel, Do. = Dornier Ju. = Junkers, FW. = Focke Wulf, Bü. = Bücker, Ar. = Arado, Bf. 109. = Me. 109. = Messerschmitt, Fi. = Fiat.

[2] Lásd e könyv 147. oldalán.

Az arcvonal Harkovtól Orelig terjedő szakaszán viszonylagos nyugalom volt. Az arcvonal mögött nagyszabású seregtest és anyagi felvonulás folyt. Ennek keretében került május közepén a Kurszk területén gyülekezett III. magyar hadtest egy körülbelül 60 km széles arcvonalszakaszon az első vonalba, leváltva a 2. német hadsereg két hadosztályát.

A 2. magyar hadsereg alkalmazására a német véderőfőparancsnokság — többszöri kérés ellenére — nem adott felvilágosítást egészen a III. hadtest kiérkezéséig. Maga Hitler adta az első tájékoztatást v. Jány Gusztáv hadseregparancsnoknak, midőn az nála a főhadiszálláson jelentkezett. A hadsereget báró Weichs vezérezredes hadseregcsoportjának (B. Heeresgruppe) rendelték alá.

Az 1942. évre tervezett nagy támadással a német hadvezetőség — Hitler közlése szerint — a szovjeteket a kaukázusi olajforrásoktól akarta elvágni. Ehhez Kercs és Szevasztopol elfoglalásával, az arcvonalba másutt beugró zsákok felszámolásával, az arcvonal mögött levő nagyobb partizáncsapatok leküzdésével, valamint az időközben kifejlődött harkovi csata befejezésével akarták a feltételeket megteremteni.

Az északi szárnybiztosító hadműveleteket, a 6. német hadsereggel együttműködésben, br. Weichs vezérezredes hadseregcsoportjának kellett két ütemben végrehajtania. Az első ütemet a Donhoz való előretörés képezte, általában Voronyezs iránnyal; a másodikat a Don mentén levő szovjet csapatok felgöngyölítése. (Lásd az 1. sz. vázlatot.)

Weichs vezérezredesnek a támadáshoz a 2. magyar hadseregen kívül a 2. német páncélos hedsereget és az LV. önálló német hadtestet is alárendelték, összesen 19 hadosztálynyi erővel. A 6. német hadsereg öt hadtestből állott. A Weichs-hadseregcsoporttól északra a 2. német páncélos hadsereg legyengült seregtestei voltak védelemben. A 6. német hadseregtől délre a Kaukázus irányába támadó 1. páncélos és a 17. német hadseregek gyülekeztek.

A terv szerint először a Voronyezs felé előretörő erőknek kellett támadniuk, majd ezeknek térnyerése után a kaukázusi erőknek.

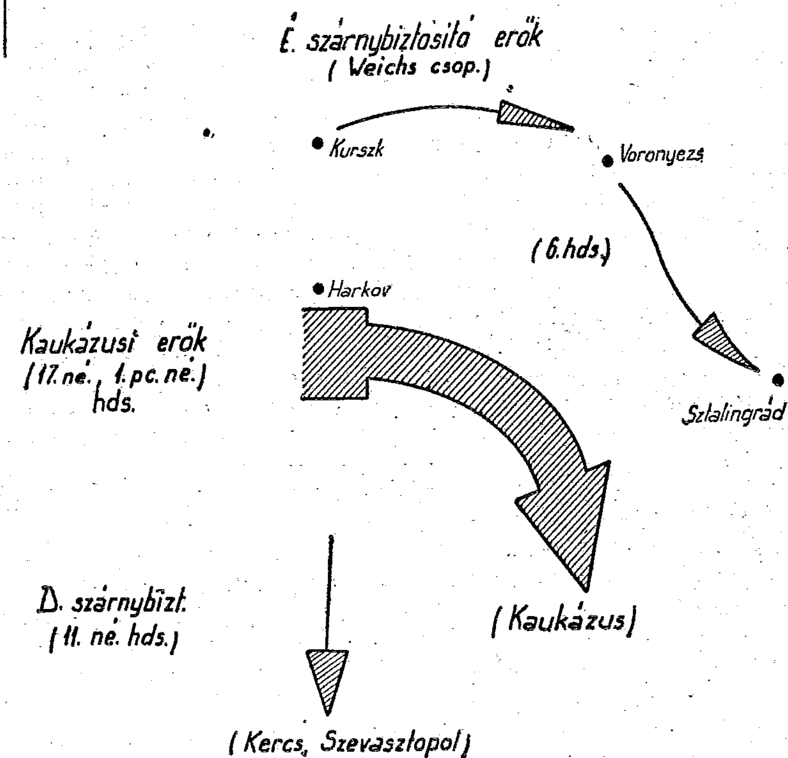
A Weichs-hadseregcsoport feladata az volt, hogy a szovjet arcvonalat Kurszktól K-re áttörje, gyorsan előretörjön Voronyezs irányába és déli szárnyával, a 6. német hadsereggel együttműködésben, Tyim területén a szovjet erőket megsemmisítse.

A 6. német hadseregnek Bjelgorodnál kellett a szovjet arcvonalat felszakítani, a Sztarij Oszkoltól D-re eső területet birtokba vennie, majd Voronyezstől DNy-ra egyesülést keresnie a Weichs-hadseregcsoporttal. (Lásd a 2. sz. vázlatot.)

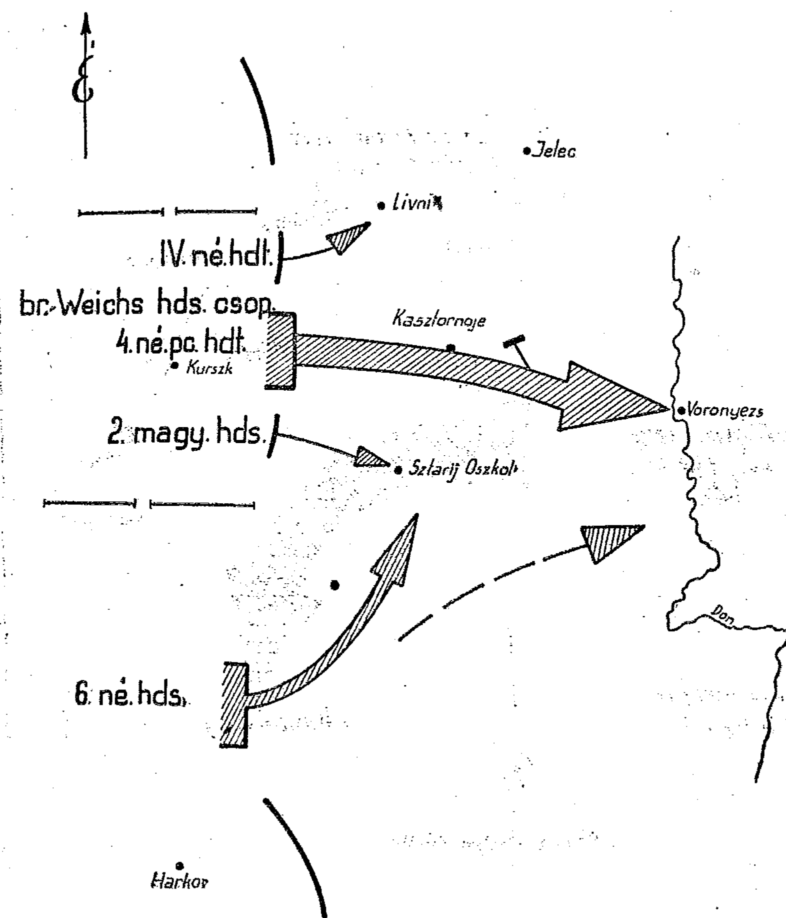
A szovjet hadsereg helyzetét a Weichs-hadseregcsoport parancsnokság a kiadott helyzetösszefoglalásában a következőképpen ítélte meg:

„Az oroszok a támadó szándékot felismerték és téli állásaikat minden eszközzel harckocsi biztossá igyekszenek tenni. Tyimet erős támponttá építették ki. A Donig terjedő területet, valamint Voronyezs ipartelepeit kiürítették. A Don keleti partját erősítik."[1]

[1] K. v. Tippelskirch: Geschichte des zweiten Weltkrieges. 82. o.

1. sz. vazlat

2. sz. vázlat

A tervezett támadáshoz Weichs a 2. magyar hadsereg parancsnokának a már beérkezett III. magyar hadtest három hadosztályát, valamint egy két hadosztályból álló német hadtestet bocsátott rendelkezésére azzal a feladattal, hogy Tyimen át Sztarij Oszkol felé törjön előre. A támadáshoz északon a 4. német páncélos hadsereg csatlakozott, voronyezsi támadási iránnyal.

A támadás — egy hónapig tartó előkészület után — 1942. június 28-án hajnali fél háromkor indult meg légi és tüzérségi előkészítéssel. A szovjet hadvezetőség azonban keresztülhúzta a német terveket. Az arcvonal kedvező helyein szívós ellenállással súlyos veszteséget okozott a német támadó hadseregcsoportoknak, lefékezte a támadás lendületét. A szovjet frontparancsnokság megakadályozta az aktív ellenállással visszavonuló szovjet hadseregcsoport bekerítését. Ebben közrejátszott az a tény is, hogy a szovjet csapatok elfogtak egy 6. hadseregbeli német vezérkari tisztet, s így részleteiben is megismerték a támadási terveket. A bekerítés elől a szovjet csapatokat kivonták az arcvonalból, csak a fontos pontokon fejtettek ki erős ellenállást. Ilyen hely volt Tyim is, amelyet a magyar 9. hadosztály 20 százalékos veszteséggel csak 5 nap múlva, 1942. július 2-án tudott elfoglalni.

Ezalatt a német gyorscsapatok elérték Sztarij Oszkolt és tovább törtek előre a Donhoz.

Ettől kezdve a 2. magyar hadsereg támadásban részt vett alakulatainak — a voronyezsi Don szakaszig való előrejutásban — a második lépcsőbeli feladat jutott. Erőltetett menetben kellett követniük a német gyors seregtesteket, hogy a német vezetés azokat gyorsan kivonhassa és az alsó Don mentén vethesse be.

A német élcsapatok július 6-án, a III. magyar hadtest alakulatai július 10-én érték el a Dont.

Eközben történt meg a 2. magyar hadsereg II. és III. szállítási lépcsőjének kivitele a frontra. A szállítás július 27-én ért véget. A felvonuló hadsereg a vasúti szállítás alatt a partizántámadások és légitámadások következtében veszteségeket szenvedett. (A III. hadtest veszteségét nem számítva, 113 halott, 164 sebesült.)[1]

* * *

A Don elérésével 2. magyar hadsereg számára új hadműveleti időszak kezdődött: a közel fél évig tartó védelem a Donnál. (1942. VII. 10.—1943. I. 12.)

Az első hadműveleti időszak több lényeges kérdést vetett fel, amelyek előre jelezték a 2. magyar hadsereg sorsát, ugyanakkor már ez az időszak fényt derített Horthyék szándékára; ha kell, feláldoznak több tízezer embert a saját és a német fasizmus érdekében.

A hadsereg sem a kiszállítása alatt, sem a doni védőállások elfoglalása után *nem kapta meg* a német hadvezetőségtől az 1942. január 20—22-i tárgyalásokon megígért fegyvereket és egyéb felszerelést. A magyar katonai vezetés ezt szó nélkül tudomásul vette. Még csak formai tiltakozást sem jelentettek be

[1] vitéz Adonyi Ferenc az 1954-ben, Klagenfurtban megjelent könyvében (A magyar katona a második világháborúban 1941—1945) hamis adatot közöl, mikor a szállítási veszteségeket 27 halottban és 83 sebesültben állapítja meg. A 2. magyar hadsereg parancsnokságának hivatalos jelentése a honvéd vezérkar főnökéhez 1942. július 31-én a fenti létszámot terjeszti fel. HIL. II. világháborús fond. 2. hads. vkf. I. a. 9. fasc.

a német hadvezetőségnél e tény ellen. Sőt, a 2. magyar hadsereg vezérkari főnöke, v. Kovács Gyula vezérőrnagy, augusztus 17-én kijelenti: „a hadseregvezetésnek legfőbb feladata a szoros együttműködést biztosítani és nem nehézséget támasztani szövetségesünknek".[1] A Horthy-hadsereg katonai vezetői a maguk szűklátókörűségükben meg voltak győződve, hogy az 1942. nyári hadműveletek kezdeti sikerei meghozzák a győzelmet a Szovjetunió felett. Örültek a 2. hadsereg részvétele miatt, gondolván, ebből érdemeket szereznek Hitler előtt. A tél előtt győztesen lesz megszálló erő a Jány-hadsereg Ukrajnában. Nem is akartak a hadsereg ellátottságán, felszerelésén segíteni. Elképzeléseiben odáig ment a kormány és a katonai vezetés, hogy felvetette a földjuttatás gondolatát. Eszerint óvatosan beszélni kellene a katonáknak, elsősorban a fronton levőknek, hogy a háború befejezése után a parasztok közül azokat, akik harcoltak, földhöz juttatja a kormányzó. Természetesen arra számították, hogy a földbirtokosok Ukrajnában kapnak birtokokat — kárpótlásul. Amikor nyilvánvalóvá lett, hogy a 2. magyar hadsereg a telet kint fogja tölteni, de nem mint győztes megszálló, sürgősen utasítást adtak: a katonák előtt földjuttatásról beszélni nem szabad, ez rontja a hadsereg harci elszántságát.[2]

A német támadásban részt vett III. hadtest harcai élesen rámutattak az egész 2. magyar hadsereg korszerűtlenségére, aminek következménye csakis a súlyos vérveszteség lehetett (a hadtest 15—20 százalékos veszteséget szenvedett).[3] Ugyanakkor a II. és III. szállítási lépcsőnek több mint 1000 km-es gyalogmenete a doni állásokhoz (a hadsereg közvetlenek és az 1. páncélos hadosztály részei 2000 km-t tettek meg) rendkívül károsan hatott a hadsereg erkölcsi állapotára és állóképességére, s jelentősen hozzájárult a későbbi időben nagymértékben jelentkező demoralizáltsághoz is. A védőállásokba a *hadsereg egyrészt leharcolva, másrészt a felvonulásban agyonhajszolva érkezett meg* s váltotta fel a német csapatokat. Ebben az állapotban nemcsak szünet nélkül kellett építenie állásait, hanem részt kellett vennie az augusztus—szeptemberi „hídfőcsatákban" is.

* * *

A szovjet hadsereg júliusban az arcvonal északi és középső szakaszán megállította a német támadást. A további támadó német hadműveletek a Don alsó folyására korlátozódtak. Ennek célja: egyrészt Sztálingrádnál elérni a Volgát, másrészt a Kaukázus területén megindított támadással elérni az olajvidéket.

A 2. magyar hadsereget ez időszakban továbbra is Weichs hadseregcsoportjának rendelték alá, amelynek feladata a kaukázusi német erők északi szárnyának biztosítása volt a Don, illetve az alsó Volga mentén. A magyar hadsereg e feladat keretében északról dél felé fokozatosan vette át a német gyorscsapatoknak és a délen bevetett 6. német hadsereg hadosztályainak kiutalt védőszakaszt. A magyar hadsereg védősávja így állandóan nagyobbodott s július végére Voronyezstől Pavlovszkig, 208 km-es kiterjedésben lett

[1] HIL. II. világháborús fond. 2. hds. I. a. 8. fasc.
[2] HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 5. fasc.
[3] Erre utal 1942. júl. 18-án Kontz százados is. Lásd 5. okmány III. hadtestre vonatkozó rész utolsó bekezdését.

végleges. A magyar hadseregtől északra a 2. német hadsereg, délre a fokozatosan beérkező 8. olasz hadsereg védett.

Az események súlya ezen a fronton ez időben Voronyezs körzetében és az ettől északnyugatra levő 2. német hadsereg frontszakaszán volt. Itt a szovjet hadvezetőség, kiváló stratégiai tervvel, Moszkva—Jelec felől páncélos ellentámadással súlyos vereséget mért a németekre és lefékezte déli előretörésüket. Az arcvonal középső szakaszán (a 2. magyar hadsereggel szemben is) a Don keleti partján végleges ellenállási vonalat hoztak létre kiinduló helyzetnek a későbbi általános ellentámadáshoz. Éppen ezért a szovjet csapatok a Don nyugati partján hídfőket képeztek és ezek védelme is a szovjet katona hősiességét, kiválllóságát hirdeti az utókor számára.

A Don magyar védelmi szakaszán három hídfő, Uriv, Korotojak és Scsucsje képezte a fél évig tartó védelem harcainak magvát.

1942. július 27-én indította meg a német és a magyar hadvezetőség az első támadást az urivi szovjet hídfő ellen. A támadáshoz az akkor beérkezett 1. páncélos hadosztályt menetből vetették be a 9. és 7. hadosztály részeivel együtt. A támadás súlyos veszteségek árán tért nyert az urivi mocsaras részekig. De ezt azonnal követte a szovjet ellentámadás, amely megakadályozta a hídfő elfoglalását. E támadás közben jelentkezett először komoly mértékben az utánpótlás hiánya. A páncélos hadosztálynak elfogyott a hátországból hozott üzemanyagkészlete. Mivel a hadsereg főszállásmestere sem rendelkezett elegendő készlettel, a menetből támadásra hajszolt hadosztály gépkocsijainak nagy részét Sztarij Oszkol K-en kellett hagyni. A gépkocsizó lövészezrednek a gyors felvonulásban rejlő átütő erejét nem tudták kiaknázni és az ezred egységei gyalogosan kerültek alkalmazásra.

A második támadást az urivi hídfő ellen augusztus 10-én vezették. A támadásban a 20. és az 1. páncélos hadosztályok vettek részt.

A tüzérségi előkészítés augusztus 10-én reggel 5 órakor kezdődött. A gyalogság, mivel előtte nem voltak szovjet csapatok, parancsra előre húzódott, úgy, hogy a 20. hadosztály élén levő 23/II. zászlóaljának súlyos veszteséget okozott a saját tüzérségi tűz. A parancs szerint a tüzérségi előkészítés után a 23/II., 53/III. és a 23/I. zászlóaljnak kellett a támadást megkezdeni.

A 23/II. zászlóalj megtizedelt egységeit a tisztek fegyverrel hajtották támadásba és így 200 m-re megközelítették az urivi erdőt. Eddig a páncélosok is követték a zászlóaljat, innen azonban visszafordultak Szeljavnoje elfoglalására. Az 53/III. zászlóalj lemaradt az élzászlóaljtól. A 23/I. zászlóalj már a készenléti hely elfoglalásakor egy napraforgó táblán elvesztette az előrehúzódó 53/III. zászlóaljat, az egyik százada pedig téves parancs miatt majdnem 2 km-re lemaradt és irányt tévesztve az uriv—sztorozsevojei horhostól É-ra került át. Kb. 8 órakor kapták a csapatok a szovjet légierő első alacsony támadását, amely a 23/I. zászlóalj egyik századát és a 23. gyalogezred parancsnokságát szétszórta, súlyos veszteséget okozva. A 23. gyalogezred parancsnokság, de főleg az ezred távbeszélő szakasz kiesése az egész támadás alatt kikapcsolta a vezetést, ami annál is súlyosabb volt, mivel ez az ezred támadott az első lépcsőben.

[1] HIL, II. világháborús fond, 2. hds. Német napijelentések. 16. fasc.

A magyar és német bombázó egységek 8 órakor Sztorozsevojet bombázták, eredménytelenül. A támadási terület felett tartózkodó magyar vadászgépek nem tudták a csapatok védelmét biztosítani szovjet repülőkkel szemben.

A 23/II. zászlóaljat a harckocsik visszafordulása után az erdőből erős szovjet ellenlökés érte és az visszadobta az 53/III. zászlóaljjal együtt. Ugyancsak szovjet ellenlökés érte a Szeljavnoje ellen támadó magyar páncélosokat és az azokat biztosító 14/II., 14/I. és a 46/I. zászlóaljakat, amelyek megkezdték menekülésüket. 11 órakor a páncélos hadosztály parancsnoksága ellenlökésre rendelte a 20. hadosztály tartalékát, a lovas századot, megerősítve a 14. gyalogezred géppuskás századával. Az elrendelt ellenlökés előtt azonban a szovjet csapatok kemény csapást mértek a 23/I. zászlóaljra, amely ennek következtében kénytelen volt visszahúzódni az eredeti védőállásokba, a 14/I. zászlóalj körletébe. Az üldöző szovjet egységek ide is betörtek s miután a védőkörletből is hátraszorították a két zászlóaljat, visszavonultak és csatlakoztak a meginduló magyar ellenlökést meghiúsító csapatokhoz. A magyar ellenlökés súlyos veszteséggel kudarcba fulladt. A páncélos hadosztály parancsnoka 12 órakor a támadást minden alakulatnál beszüntette, majd 16 órakor parancsot adott, hogy a sötétség beálta után minden alakulat foglalja el eredeti védőállását vagy készenléti helyét.

A csapatok visszavonását és a védőállások elfoglalását a szovjet csapatok nem zavarták. Helyette röpcédulákat lőttek át a visszavonulók közé, amelyben felszólították a magyar katonákat, hogy „ne harcoljanak a német fasiszták oldalán, a magyart nem tekinti ellenségnek a szovjet nép". A visszavonuló csapatok szerencséje volt, hogy a szovjet katonák nem üldözték őket, mert estére a tüzérségnek alig maradt lőszere. A III. hadtest parancsnoksága az alárendelt 20. hadosztálynak a támadás előtti napon, többszöri kérésre sem adott lőszerpótlást azzal, hogy a hadosztály készlete egész biztos elég lesz a szovjet hídfő elfoglalásához!

A sikertelen támadásba hajszolt katonák súlyos árat fizettek. A 20. hadosztály vesztesége egy nap alatt 1400 halott volt. Akadt olyan zászlóalj, ahol mind a négy századparancsnok megsebesült vagy elesett és volt olyan század, amelynek sem század-, sem szakaszparancsnoka (tartalékos tisztek voltak) nem maradt. A hadosztályparancsnok, vitéz uzoni Kovács Károly vezérőrnagy ideggyöngeséggel kórházba vonult, majd kitüntetést kapott.[1]

A 2. magyar hadsereg parancsnokság augusztus 28-án indította meg a támadást a szovjet korotojaki hídfő ellen. Ebben a hadműveletben egy német hadosztály, az 1. magyar páncélos hadosztály és a 13., 10. könnyű hadosztályok részei vettek részt. A szovjet frontparancsnokság, mivel a korotojaki hídfő területe eléggé nyílt terep volt (tehát terep szempontjából hídfőnek nem alkalmas), egy heti harc után, szeptember 3-án feladta. A szovjet katonák hősiességét mutatja, hogy nem adták fel könnyen a hídfőt, hanem ebben a harcban is súlyos veszteséget okoztak a támadó német és magyar csapatoknak. A harcokban részt vett német hadosztály 25 százalékos veszteséggel leharcolt alakulat lett, amelyet a B. hadseregcsoport parancsnokság

[1] Lásd Kern Károly vk. őrnagy, a 20. hadosztály vk. főnökének jelentését a hadosztály 1942. aug. 10-i támadásáról. HIL, II. világháborús fond. 2. hds. 20. k. ho. 18. fasc.

sürgősen tartalékba vitt pihenni és feltölteni. Ugyanakkor a magyar alakulatok is súlyos veszteségeket szenvedtek,[1] de továbbra is az első vonalban kellett maradniuk — igaz, tartalék hiányában nem is volt váltási lehetőség.

A magyar és német vezetés szeptember 9-én hatalmas erőfölénnyel ismételten megpróbálta felszámolni az urivi hídfőt. A hadműveletet Langermann német páncélos tábornok, a XXIV. német páncélos hadtest parancsnoka tervezte és vezette. A támadásban Langermann rendelkezésére bocsátották az 1. páncélos, a 7., 12., 13. és a 20. könnyű hadosztályokat, valamint a 168. német hadosztályt. Az erőviszonyok 5:1 volt a német-magyar katonai vezetés javára a hídfőt védő szovjet parancsnoksággal szemben. (Kivéve a légierőket, ahol a németek nem tudtak fölényt biztosítani.)

A támadást — ami szept. 9-én hajnali 4 órakor kezdődött tüzérségi előkészítéssel — ismét a 20. hadosztály 23. gyalogezrede nyitotta meg és elérte Uriv község szegélyét. A szovjet tüzérség pontos tüze következtében a zászlóaljakkal az összeköttetés megszakadt. A második lépcsőben támadó 168. német hadosztály megkísérelte a községbe való behatolást — eredménytelenül. Hasonlóan járt a német hadosztály jobbszárnyát biztosító 23/I. zászlóalj is. Uriv község D-i szegélyének irányában támadó 14. gyalogezred súlyos veszteséget szenvedett és egy óra múlva visszafordult. A 7. hadosztály támadása ilyen körülmények között meg sem indult. Langermann ekkor a 13. hadosztályt rendelte támadásra, mely elfoglalta Uriv község K-i részét, kivéve a templomdombot. A községet védő szovjet egységek az elfoglalt területről a templomdombra vonultak vissza s azt szilárdan kezükben tartották. A 13. hadosztály a templomdomb elleni eredménytelen és nagy veszteségekkel járó rohamok után elfoglalta az Urivtől ÉK-re levő kiserdőt.

Dél felé a vezetésnek sikerült a 23. ezred zászlóaljaival az összeköttetést megteremtenie. A zászlóaljak támadása megakadt a községnek szovjet kézen levő szegélyénél és igen súlyos oldalazó géppuskatűz alatt álltak. Visszavonulni nem tudtak, mert hátulról a 168. német hadosztály egységei lőttek.

Délután a 168. német hadosztály és az 1. magyar páncélos hadosztály bejutott a községbe és annak É-i felét a 23. gyalogezreddel együtt a sötétség beállta előtt elfoglalta.

10-én sikerült a 14. ezrednek is benyomulnia a község DK-i részén. A községben a harc sok anyagi és véráldozattal folyt, de a község utolsó D-i házsorát még mindig nem sikerült elfoglalni.

Mind az első, mind az utána következő napokban a német és a magyar bombázó kötelékek ismételt támadásokat hajtottak végre csekély eredménynyel. A szovjet repülők 2 óránként megismétlődő alacsony támadásai érzékeny veszteségeket okoztak.

A támadás harmadik napján, 11-én délelőtt a községet elfoglalták. A 168. német hadosztály a község mögött levő erdő irányába támadott, de az erdőbe sehol sem tudott bejutni. Az 1. páncélos hadosztály az otitcsihaji út mentén kísérelte meg a további térnyerést — eredménytelenül. A 14. és a 23. ezred Sztorozsevojenél a Don mentén védelembe ment át. A 13. hadosztály többször megkísérelte a támadást folytatni, de sem Urivban a templomdombot, sem Szeljavnoje községet (Uriv mellett) elfoglalni nem tudta.

[1] A magyar veszteségeket még vitéz Adonyi Ferenc is kénytelen elismerni a már idézett könyvében (45 old.). Arról természetesen nem beszél, hogy a támadásban részt vevő német hadosztályt pihenőbe vitték HIL, II, világháborús fond, 2. hds, Német napijelentések. 16. fasc.

A német hadtestparancsnokság a támadások irányát a következő napokban állandóan váltogatta, azonban ez sem vezetett eredményre.

Szeptember 15-én reggel 6 óra 32 perckor a szovjet csapatok megindították támadásukat Sztorozsevoje felé, kb. két ezred erővel. Ez a támadás végleg meghiúsította az urivi hídfő felszámolására irányuló német—magyar törekvéseket. A német—magyar csapatokat visszarendelték és kénytelen belenyugodva a változhatatlanba — a 10 km mélységű urivi szovjet hídfő megmaradt. A magyar egységek elkezdték a tartós védelemre való berendezkedést.

Az urivi hídfő elleni utolsó támadáshoz tartozik még, hogy október 3-án az állások első vonalának megszemlélésekor Sztorozsevojétől K-re, a szovjet aknavetők tüzében elesett Langermann német páncélos tábornok és első parancsőrtisztje, továbbá Nagy Géza ezredes, a 20. hadosztály parancsnoka és Mike József ezredes, a 14. ezred parancsnoka.

* * *

A „hídfőcsatákban" a 7., 9., 12., 13., 20. és az 1. páncélos hadosztályok 1942. októberig 30 000 főt vesztettek halottakban és sebesültekben,[1] nem beszélve a súlyos anyagi veszteségekről. A 20. hadosztály lövegállománya pl. közel 40 százalékos veszteséget szenvedett el.

A szeptember 9—15 közötti támadáskor a fronton tartózkodott v. Szombathelyi vezérezredes, a honvéd vezérkar főnöke is. Személyesen tapasztalhatta a kilátástalan hadműveleteket, amelyek csak a fölösleges vérontást eredményezték. Szombathelyi vezérezredes szeptember 13-án mégis kiadta parancsát a további kitartásra és a 2. magyar hadsereg eljövendő győzelméről beszélt. A hadsereg főszállásmesterének pedig kijelentette, hogy ha nem válaszolt az utánpótlási kérelmeikre, akkor az is válasz. (Keine Antwort, ist auch eine Antwort.)[2]

A hídfőcsaták ilyen tapasztalatai után a német és a magyar fasiszta katonai vezetés a 2. magyar hadsereget szinte lehetetlen feladat elé állította. A széles, 208 km-es kiterjedésre kényszerített két ezredből álló magyar hadosztályok hatásos folyóvédelmet ellátni nem tudtak, legfeljebb folyammegfigyelést.[3]

A német vezetés — a hadseregparancsnokság többszöri kérelme ellenére — nem változtatott a feladaton.

A csapatok váltás nélkül teljesítették a szolgálatot. Az embereket, tartalékegységek hiányában, túlerőltették. Az áttekinthető terepen tartós védel-

[1] Az orosz harctéri haditapasztalatot kiértékelő csoport vezetőjének, Técsői Móricz Béla vk. alezredesnek jelentése. HIL. Magyar Népköztársaság béketárgyalási anyaga 1946—47. 7. fasc.

[2] Vö.: a 11. és 12. okmánnyal.

[3] A Horthy-hadsereg harcszabályzata is szabályként rögzíti le, hogy a „folyamvédelemnél zászlóaljként 3 km-nél nagyobb szélességet ne adjunk". (M kir. honvédség Harcszabályzata, Folyamvédelem és a védelem című fejezetek.) Ha a maximális 3 km-t vesszük, akkor a 2. magyar hadsereg frontszakasza nem lehetett volna szélesebb 162 km-nél. De ezt is nehézfegyverekkel harckocsibiztossá kellett volna tenni, annál is inkább, mert nyáron és ősszel a Donon szélessége és mélysége folytán harckocsikkal könnyen át lehetett kelni. Fokozottabb mértékben állott ez a lehetőség a befagyott Donra.

met végrehajtani összefüggő futóárok rendszer és lakható, fűthető fedezékek nélkül[1] (30—40° hidegben) elképzelhetetlen. Az esőzések, majd a havazás beállta után az állások megteltek vízzel, illetve hóval; a *napi* élelem előreszállítása sokszor megoldhatatlan nehézségekbe ütközött; a csapatok meleg ruhával, csereruhával és meleg lábbelivel *egyáltalán nem* voltak ellátva. A nyári időszaknak megfelelő ruhák, bakancsok is elkoptak, elszakadtak tavasz óta.

A lefolyt harcok után, az állandó állásépítési munkák,[2] télen folyton a nyílt hidegben való tartózkodás, a nehéz ellátási viszonyok közepette az amúgy is leharcolt 2. magyar hadsereget továbbra is a doni védelem első vonalában tartani, egyenlő volt a tudatos feláldozásával! Ez nem a hadtörténész utólagos megállapítása. Annak idején a fasiszta német és a Horthy-hadsereg harcászati szabályzata is kimondta, hogy a 15 százaléknál nagyobb ember- és anyagi veszteséget szenvedett, leharcolt egységeket feltöltésre és pihentetésre azonnal ki kell vonni az első vonalból.[3] Ezzel szemben a féléves harcban tönkrement, megcsappant létszámú egységek váltására csak 1942 novemberében és decemberében érkeztek ki új zászlóaljak, *amelyek azonban elegendő fegyverzettel nem rendelkeztek, nehézfegyvereik pedig egyáltalán nem volt! ! !* A tények rögzítése végett meg kell jegyeznünk, hogy a novemberben és decemberben (!) kiérkezett zászlóaljak sem voltak felszerelve megfelelő téli ruházattal.[4] Ezeket a zászlóaljakat a 2. magyar hadsereg parancsnokság a hadműveleti területen történő átképzés után (!) az arcvonal mögött gyülekeztette és 1943. január hóban szándékozott váltásként fokozatosan bevetni. Erre az 1943. január 12-én meginduló szovjet támadás következtében már nem került sor.

A teljes képhez döntően hozzátartozik az is, hogy Hitler a doni arcvonaltól megkövetelte a merev védelmet.[5] Harcászatilag a folyamvédelemnél feltétlenül helyes a merev védelem a rugalmas (kedvezőbb állásokba való visszavételen alapuló) védelemmel szemben. A folyamvédelmet ellátó *merev* védelemnek azonban elengedhetetlenül rendelkeznie kell teljes értékű, tartalékokkal feltöltött hadosztályokkal, páncélos támadás elhárítására kiépített reteszállásokkal (tehát sűrűn telepített nehéz- és páncéltörő fegyverekkel) stb. Bár mindezen feltételek — ismétlem — nem voltak meg a 2. magyar hadseregnél, Hitler 1942 karácsonyán személyes átirattal fordult Horthyhoz, hogy a magyar hadseregnek a merev védelmet magyar részről is rendeljék el.[6] Horthyék a szükséges intézkedések megtétele nélkül 1942. december 27-én kiadták a kívánt parancsot.[7] Ezzel rátették a koronát a 2. hadsereg elpusztítására irányuló cselekedetükre! (A hadosztályok erőállapotáról lásd a statisztikai kimutatást. A csapatok közölt erőhelyzetét a hadosztályparancsnokok jelentése alapján a hadseregparancsnokság hadműveleti osztálya állította össze.)

[1] A németek védőállása mindenütt el volt látva lakható és fűthető fedezékekkel.

[2] Így sem tudták a védelmet kiépíteni műszaki anyagok, nehézfegyverek hiányában.

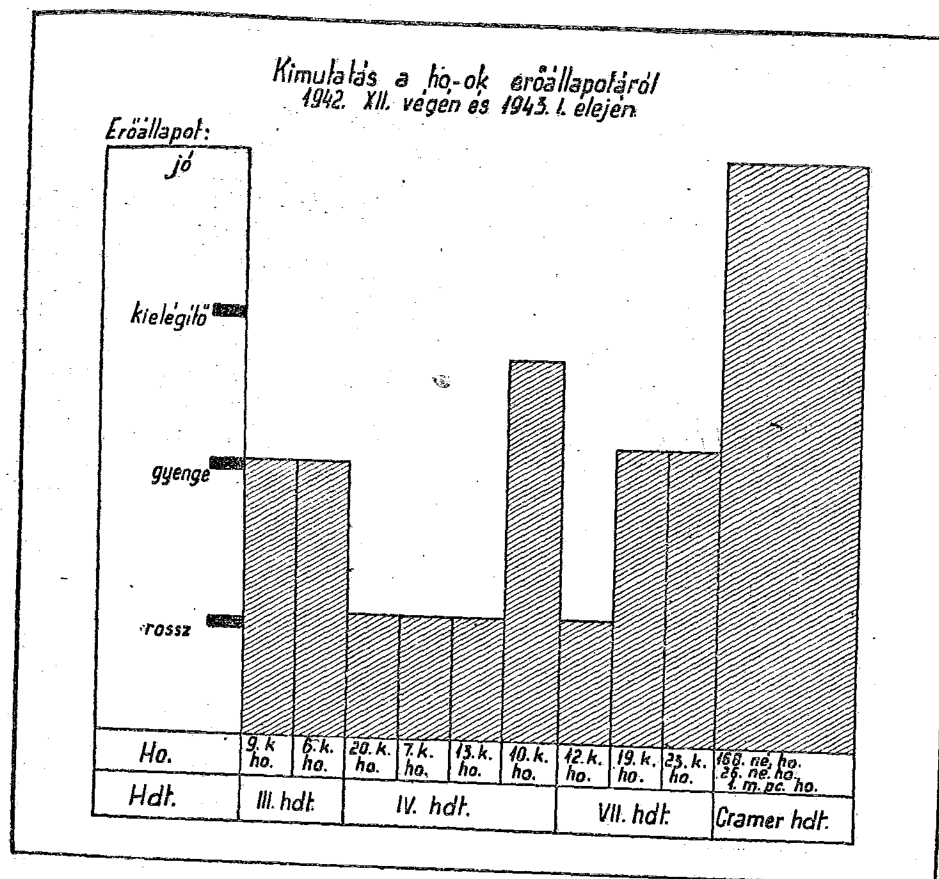
[3] M. kir. honvédség Harcszabályzata. Uo.

[4] v. Lóskay ezredes „katonás" véleménye az volt, hogy „helyes Szombathelyi vezérezredes őnagyméltóságának ez az intézkedése, mert ha a váltás jobban lett volna felszerelve, úgy az fegyelmezetlenségre, elégedetlenségre adott volna okot." (Szemtanú visszaemlékezése.)

[5] A merev és rugalmas védelem a német hadsereg terminológiája volt.

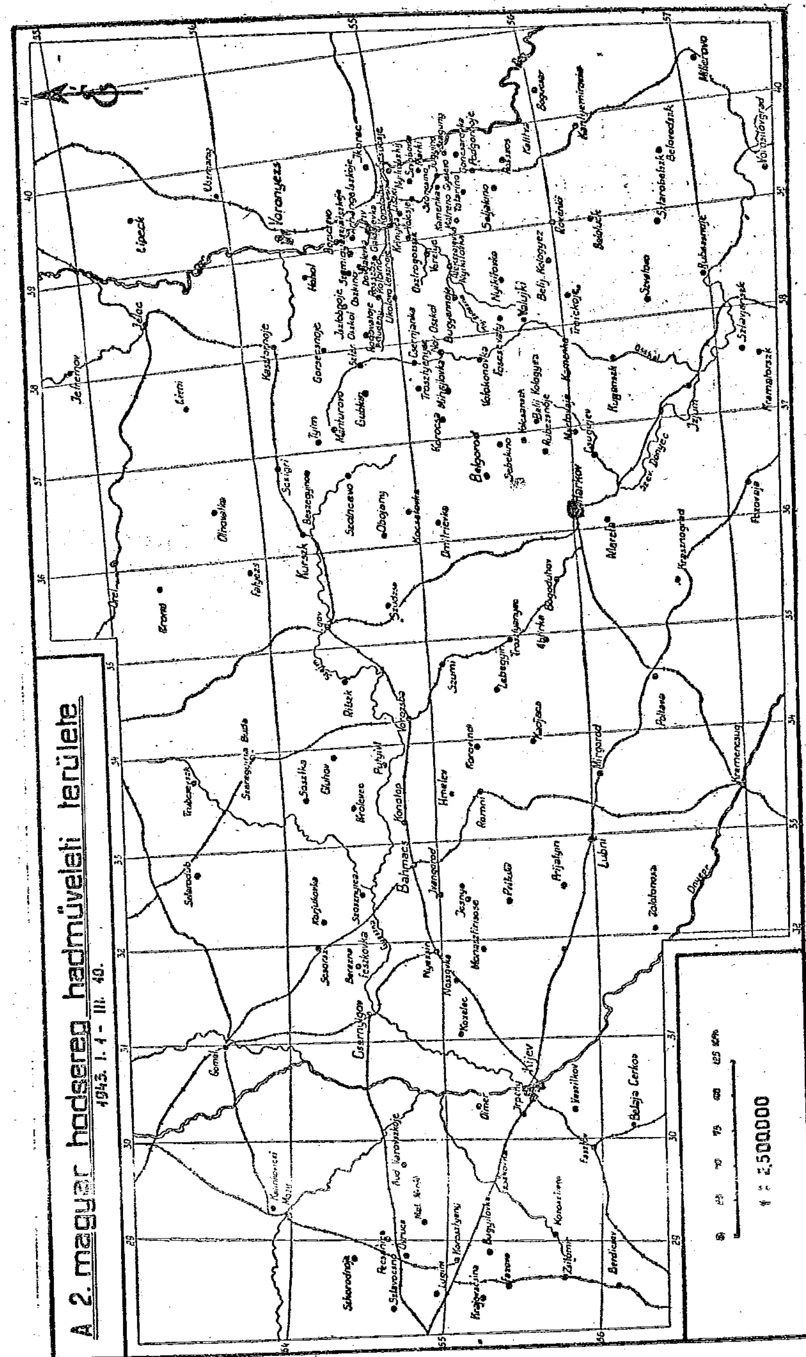
[6] Szombathelyi vallomása kihallgatásakor 1945. október 30-án. HIL. A Magyar Népköztársaság béketárgyalási anyaga 1946—47. 7. fasc.

[7] Vö.: a 22. okmánnyal.

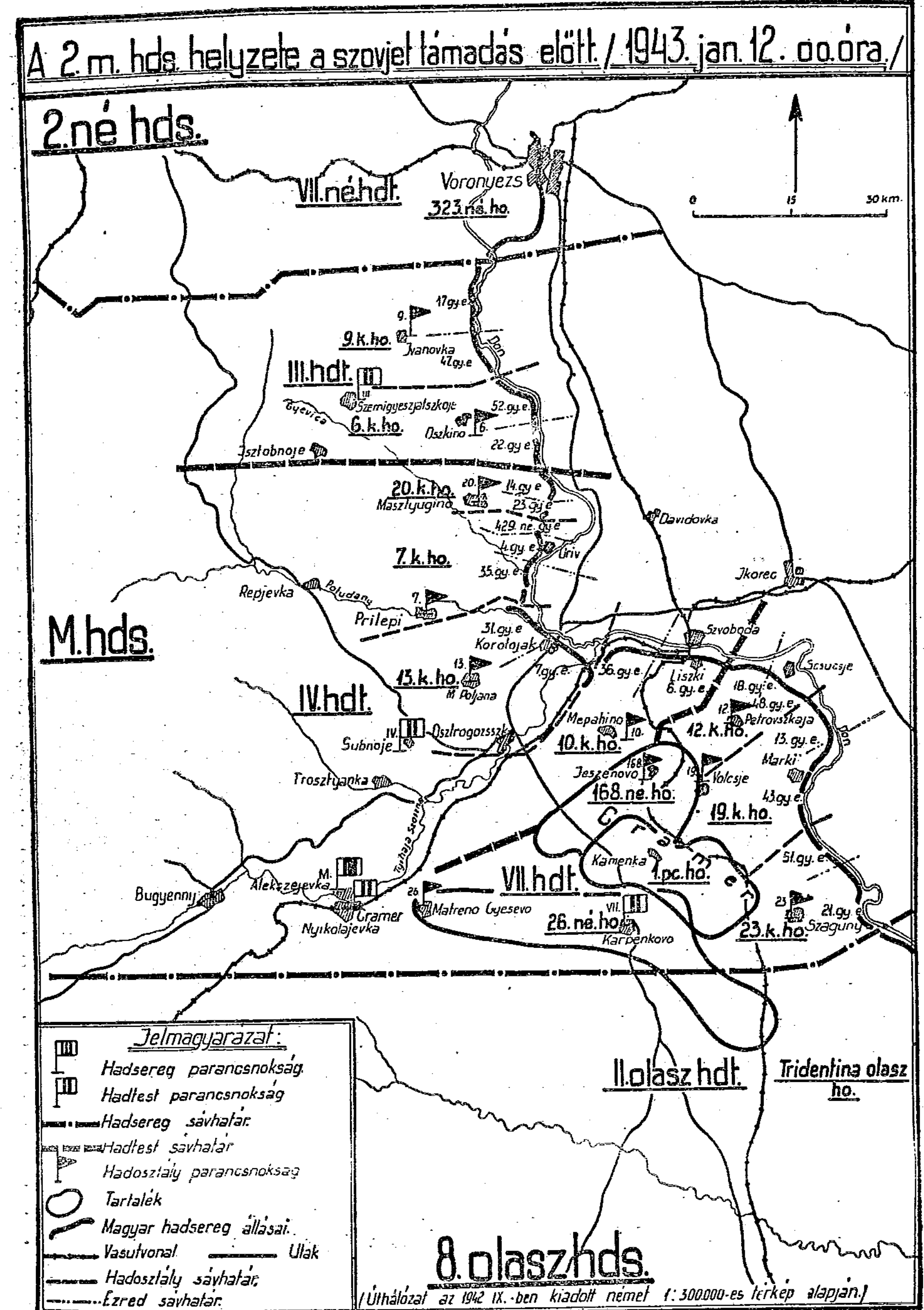

* * *

A keleti fronton az általános katonai helyzetet 1942 novemberétől a szovjet Délnyugati Frontparancsnokság csapatainak általános ellentámadása jellemezte. Áttörték a román arcvonalat, körülzárták a sztálingrádi német erőket és gyors ütemben üldözték a nyugat felé visszavonuló, széttördelt német, román hadseregrészeket. A nagy Don-kanyarban bekövetkezett szovjet áttörés délről északra haladva egymásután tördelte le a Don-védelem pilléreit és csakhamar (december közepén) elérte a 2. magyar hadsereggel szomszédos 8. olasz hadsereget. Az áttörés itt is bekövetkezett és 1942 december végére a 2. magyar hadseregtől délre levő egész német arcvonal felborult. Csak a közvetlenül csatlakozó II. („Alpini") olasz hadtest arcvonala volt még sértetlen.

3. sz. vázlat

4. sz. vázlat

A hatalmas méretű szovjet ellentámadás délnyugati irányban haladt, hogy a kaukázusi német erőket elvágja. A Don felső folyásánál a szovjet csapatok sem a magyar, sem a Voronyezsnél és attól északra álló 2. német hadsereggel szemben ezalatt támadólagosan nem léptek fel. A német és magyar hadseregparancsnokságok éppúgy, mint a B. hadseregcsoport parancsnokság nem tudtak semmilyen jelentősebb szovjet erőcsoportosítást észrevenni arcvonalukkal szemben, még a szovjet hídfőkben sem. Ennek következtében a 2. magyar hadsereg vezérkari főnöke, Kovács vezérőrnagy *december 31-én, 11 nappal a szovjet támadás előtt,* helyzetmegítélésében az alábbiakat rögzítette: *„Semmi jel sem mutat egyelőre még arra, hogy nagyszabású és távoli célkitűzésű hadműveleteket a magyar hadsereg ellen a közeli napokban várnunk kellene."*[1]

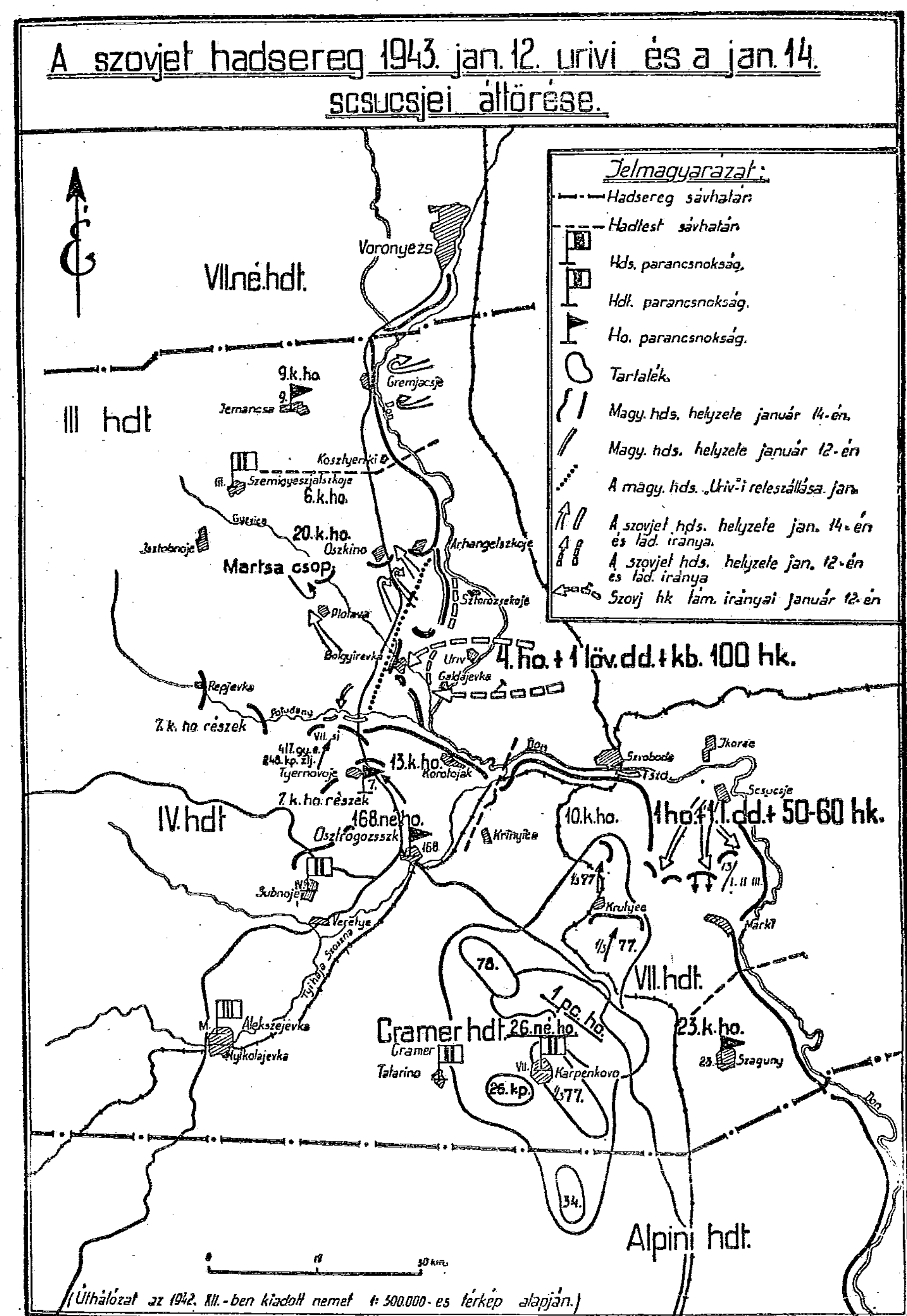
A magyar hadseregparancsnokság téves helyzetmegítélését mutatta az is, hogy a már említett váltást januárban akarták végrehajtani. A 2. hadsereg iratai között levő hadseregparancsnoksági váltástervezet szerint a zászlóaljak felváltási folyamatát január 26-ig tervezték. Addigra a hadsereg egész védelmi arcvonalát teljesen felgöngyölítette a szovjet hadsereg.

A 2. magyar hadsereg parancsnoksága csak az urivi hídfőből várt helyi jellegű támadást. A hídfővel szembeni védőszakaszt megerősítették (északról délre) a 14., 23. magyar, 429. német, 4., 35. magyar gyalogezredekkel, tehát 16 zászlóaljnyi erővel!

A német fővezérség (OKH.) a szovjet hadsereg feltartóztathatatlan déli ellentámadása következtében a don—volgai frontszakaszon létrehozta 1943. január 1-én utolsó tartalékát, a Cramer-hadtestet. E tartalék megteremtésére elvette a magyar hadseregparancsnokságtól az 1. magyar páncélos hadosztályt és a 168. német hadosztály kétharmadrészével, a 26. német hadosztállyal, a 700. német páncélos csoporttal és a 190. rohamlöveg osztállyal megszervezte a hadtestet, amely a 2. magyar hadsereg területén nyert elhelyezést. A német fővezérség éppen azért, mert az amúgy is leharcolt, a fegyver- és anyagi szükségleteit ki nem elégített magyar hadseregtől vette el a páncélos hadosztályt, kétszínű játékba kezdett. A megalakult Cramer-hadtestet *január 1-én alárendelte a magyar hadseregparancsnokságnak.* Jányék, mivel az urivi hídfőből várták helyi támadást, a hadtestet egy esetleges betörés elleni ellencsapás végrehajtására a hadsereg frontszakaszának északi részén akarták elhelyezni. Január 7-én megérkezett az OKH. parancsa, amely szerint *a Cramer-hadtestet meghagyja ugyan a magyar hadseregparancsnokság alárendeltségében, de elrendeli a hadtest átcsoportosítását közvetlenül a 8. olasz hadsereg és a 2. magyar hadsereg sávhatárának közelébe.*[2] Jányék a B. hadseregcsoport parancsnokságától kérik, járjanak közbe a német fővezérségnél, hogy a Cramer-hadtest elhelyezése a magyar hadseregparancsnokság által tervezett területen legyen. A magyar frontszakasz déli részére való telepítés esetén vagy egyáltalán nem, vagy csak késve tudják bevetni, illetve eltolni a hadtestet a várható urivi támadás elreteszelésére és az eredeti helyzet visszaállítására. Az OKH. utasítására maga Weichs vezérezredes fejtette ki Jány-

[1] A hadsereg vk. főnökének helyzetmegítélése XII. 31-én az olasz hadseregnél elért orosz sikerekkel kapcsolatban. HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 10. fasc.

[2] Lásd „A magyar hadsereg helyzete 1943 jan. 12-én 00 órakor" című térképet. (4. sz. vázlat.)

5. sz. vázlat

nak, hogy a szovjet csapatok esetleges (!) nagyobbszabású támadása csak a Szosznától D-re következhet be (a 8. olasz hadsereg felé eső magyar védelmi terület ellen); egyébként is a német ellenintézkedések folyamatban vannak a szovjet ellentámadás megállítására és a déli front megszilárdítására. A Cramer-hadtest elhelyezése a OKH. parancsa szerint szükséges. — Jellemző, hogy Kovács vk. főnök erre, még egy szakaszparancsnok számára is átlátszó német érvelésre ismételten azt válaszolta: „a magyar hadseregparancsnokság az együttműködést biztosítani és nem nehézségeket akar okozni".[1] Jány január 8-án továbbította az OKH. parancsát Cramer altábornagynak az átcsoportosításra, amit a hadtest a magyar hadsereg tartalék nélküli üzemanyag készletéből kiutalt benzinnel hajtott végre. Az igazi német szándék a szovjet támadáskor derült ki. *Az urivi betöréskor közölte a B. hadseregcsoport parancsnoksága Jányékkal, hogy a Cramer-hadtestet csak Hitler engedélye alapján lehet bevetni.* Ők kérték az engedélyt, de meg kell várni a választ. Kizárólag a 700. német páncélos csoportot lehetett felhasználni. A német hadvezetőség azonban nem akarta eljátszani utolsó tartalékát is és nem válaszolt a kérelemre. A január 14-i scsucsjei áttörés után, amikor látni lehetett, hogy ezzel az egész 2. magyar hadsereg védelmi vonalát felgöngyölítheti a szovjet támadás, engedték meg a Cramer-hadtest egyik ezredének a bevetését,[2] ami természetesen semmit sem változtatott a helyzeten. Bármennyire igyekezett a német hadvezetés a visszavonulás alatt a Cramer-hadtest épségét megőrizni, végül is a szovjet hadsereg Kurszk térségében megsemmisítette.

A 2. magyar hadsereget ilyen körülmények között, 1943. január 12-én érte a szovjet hadsereg támadása, mely szerves része volt a doni német frontvonal felszámolására indított hadműveleteknek.

9 óra 45 perckor igen heves aknavető és tüzérségi előkészítés kezdődött, majd 10 óra 30 perckor megindult a szovjet csapatok támadása Urivból a 7. hadosztály arcvonala ellen a 4. és 429. ezredek sávhatárán.

A szovjet támadás teljesen váratlanul érte a magyar és a német fasiszta katonai vezetést.

Még a támadást megelőző napon felrepült gépek sem tudtak megállapítani semmilyen készülődést, csapatmozgatást a támadáshoz. A magyar hadseregparancsnokság január 11-én v. Lajtos Árpád vk. századost, a hadsereg hadműveleti osztályának I. vk. tisztjét is kiküldte felderítő repülésre, aki visszatérve jelentette, hogy az urivi hídfőben és mögötte a Don keleti partján nyugalom van, csapatmozgást nem észlelt (!), a közeljövőben nem várható támadás. Egyébként hasonló értelmű helyzetmegállapítást tett hetekre visszamenőleg a hadsereg hadműveleti (I. a.) és I. b. (hírszerző, felderítő) osztálya is.

A szovjet hadvezetőség kiválóan tudta leplezni a támadáshoz való felvonulását.

Meglepetés volt a német és a magyar katonai vezetésnek a szovjet csapatok délelőtti támadása is.

Január 12. előtt hónapokon keresztül a szovjet vezetés az ezred, zászlóalj, század erejű felderítési vállalkozásokat s annak tüzérségi előkészítését éjjel vagy délután hajtotta végre. Éppen ezért a tartalék nélküli magyar hadseregnél éjjel és délután valamennyi egységnek a vonalban kellett lennie, délelőtt 9 óra felé a csapatok egy részének alvási pihenőt adtak. Január 12-én is, mert 9 óráig nem történt semmi, a csapatok részben aludni mentek. 9 óra 45 perckor azután megindult a háromnegyedórás hatalmas tüzérségi előkészítés.

A tüzérségi előkészítés utáni gyalogos és harckocsi támadás két órán belül elfoglalta a 4. gyalogezred védőállását, tartalékállását és tüzérségi állását. Közben megindult a támadás a 20. hadosztály arcvonala ellen is. A szovjet katonai vezetés egy hadosztálynyi erővel kezdte meg az áttörést, amelyet kisebb számú harckocsi támogatott.

A szovjet csapatok támadása 13 óra 20 percig kivetette állásaiból a 429. német ezredet, körülzárta a 35. magyar ezredet és Gyevica község térségéig felszámolta a védelmi állásokat.

A gyors áttörésnél a német és a magyar vezetést meglepte a szovjet hadsereg harcmodora. Egészen kis szovjet egységek géppisztollyal, golyószóróval, egy-két aknavetővel megerősítve bátran betörtek a védelmi rendszerbe és a védőállások hézagaiba és ott mindaddig kitartottak, amíg nagyobb erők megerősítést nem hoztak a további előnyomuláshoz. A támadás során e kiváló harcmodor alkalmazását a szovjet fegyverek rendkívül nagy tűzgyorsasága, pontos lőszabatossága, az időjárással szembeni ellenállóképessége tette lehetővé. Gondolunk itt elsősorban a gyalogság hatásos és fontos fegyverére, a géppisztolyra.

A hadtörténelemben ritkán előforduló gyors áttörést eredményezte az is, hogy az említett meglepetéssel teremtett előnyös helyzetet gyorsan és mélyen ki is használta a szovjet vezetés. Még a gyalogsági fegyverek hatáskörzetében is gépkocsikon szállította a csapatokat és így a német—magyar fasiszta katonai vezetésnek nem maradt ideje a tüzérségi előkészítés okozta veszteségek, zavarok ellen intézkedéseket hozni.

A szovjet csapatok a kora délutánig elért sikerek kiaknázására, folytatták támadásukat a nap folyamán és január 13-ra virradó éjjel. A szovjet nehéz harckocsik is támadtak, reflektorfénnyel keresve éjjel a célokat.

Még az éjszaka folyamán — a szovjet csapatok térnyerése következtében — a 20. hadosztály déli szárnya szabaddá vált. Ez lehetővé tette az átkarolás megindítását a 429. német ezred ellen.

A magyar hadseregparancsnokság január 13-án ellentámadást tervezett indítani a betört szovjet csapatok visszaszorítására és az eredeti állások visszaszerzésére. Az ellentámadás végrehajtásához megkapta a Cramer-hadtesttől a 700. német páncélos csoportot.

Az ellentámadás hajnalban, 5 órakor indult meg. A szovjet csapatok, a gyalogság és a harckocsik szoros együttműködésével elsöpörték az ellentámadó egységeket és a 700. német páncélos csoport 60 harckocsijából négy maradt meg hírmondónak.

Az ellentámadás szétverésével a szovjet áttörés hadműveleti átkarolássá fejlődött. A 429. német ezredet teljesen bezárták és megkezdődött a támadás a 13. hadosztály balszárnya ellen is.

[1] Kovács vezérőrnagy telefonbeszélgetése Winter német ezredessel I. 7-én. HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 6. fasc.

[2] Pedig a január 1-i OKH. parancs szerint a Cramer-hadtestet az alkalmazásnál csak egységesen lehetett volna bevetni, nehogy erejét szétforgácsolják.

A 2. magyar hadsereg elleni támadás első szakaszához tartozik még a scsucsjei hídfőből indított áttörés is.

Január 14-én a tüzérségi előkészítés után 6 óra 30 perckor a 12. hadosztály arcvonalán a scsucsjei hídfőből 3 km szélességben egy hadosztály és 50—60 harckocsi támadott. A 12. hadosztály védelme még a délelőtt folyamán teljesen felborult és estére már a 19. hadosztály szabadon maradt. É. szárnya harcérintkezésbe került a szovjet csapatokkal.

Megkezdődött a magyar hadsereg déli részének a feldarabolása és a két szélső hadosztály (19., 23.) átkarolása.

A szovjet hadsereg támadásának első szakaszában tehát két helyen (Uriv, Scsucsje) *nemcsak áttörte a magyar arcvonalat, hanem azt hadműveleti átkarolássá fejlesztette.* Megsemmisült a 7. hadosztály, csak töredékei jutottak hátra. A 20. és a 12. hadosztályokat szétverték s ezeket többé nem lehetett harcképes erővé összeszedni. A 12. hadosztály egyébként január 15-én teljesen felmorzsolódott. Egészen megsemmisült a 700. német páncélos csoport.

Milyen erkölcsi képet mutatott a harc három napja a magyar csapatoknál?

A csata szörnyű poklában élesebben merült fel a katonaruhába bujtatott nincstelen magyar parasztban, munkásban az a kérdés, amely már hónapok óta, 2000 km távolságban otthonától, családjától kínozta. „Miért kell nekem meghalnom az oroszok ellen? Mit védjek velük szemben? Nekem semmim sincs, otthon nyomorog a családom! Az uraknak mindenük van, hát értük haljak meg?" Eszébe jutottak a szovjet géppuskák, géppisztolyok dörgése között apjának, ismerőseinek halk, szinte csak az emlékeket felidéző, az urakkal szembeni elkeseredett szavai, elbeszélései, hogy azért „1919-ben nálunk, otthon a kommunisták is szegény emberek voltak; munkások, parasztok, mint mi . . . s azok a grófokat, földbirtokosokat, gyárosokat ütötték. Hátha ezek a szovjetek is ilyenek?. . ." — De a Horthy-rendszer évtizedes, álnok propagandájától nem tudott teljesen megszabadulni és még félt a szovjet katonáktól, hisz harcban találkozott velük. Nem mert fogságba kerülni. Futott tehát hátra a harc elől. Futottak a magyar egységek katonái visszafelé, mindegyiket nagyjából ugyanazok a gondolatok és félelmek hajtották hátra.[1]

Ekkor az egyszerű katonák szemben találták magukat hivatásos tisztjeik, tábori csendőrök tizedelő fegyvereivel. A tisztek arcán a vakrémület volt; mi lesz velünk, ha a bolsevikok győznek? Nem! Harcolni kell! Dörögtek a tiszti fegyverek és hajtották a katonákat harcba a szovjetek ellen. Nem a hazáért, hanem az úri Magyarországért! Amikor a felkoncolások, tizedelések ellenére is tovább özönlöttek vissza a katonák, Kovács vezérőrnagy dühhel ordította a telefonba a III. hadtest vezérkari főnökének: „Nem tudtok eléggé mészárosnak lenni!"[2]

A magyar munkások, szegényparasztok tízezreinek életét oltotta ki ezekben a napokban a *Horthy-fasizmus*. Egyrészt azokét, akiket az aljas szovjetellenes propagandával megtévesztett és elestek a harcban, másrészt azokét, akiket tisztjeik lőttek agyon.

[1] Résztvevő katonák visszaemlékezéseiből feldolgozva. — Ezek az egyszerű katonák mondták el: milyen gondolatok, kétségek foglalkoztatták őket. Miért dobták el a fegyverüket és menekültek. Mi lett a sorsa számos, velük menekülő bajtársuknak. — Egyébként a felkoncolásukra, a katonák visszaözönlésére számos dokumentumot közlünk a későbbiek során.

[2] v. Kovács Gyula vezérőrnagy telefonbeszélgetései I. 13-án. HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. 5. fasc.

A szovjet támadás első időszakában megmutatkozott:

- a 2. magyar hadsereg katonái demoralizáltak, amelynek legfőbb oka a számukra értelmetlen harc és nem a történelmünk folyamán oly sokszor bebizonyított kiváló katonai erényeinek a hiánya;
- az elégtelen felszerelésű és kiképzésű hadsereggel a magyar fasiszta vezetés nem tudja megakadályozni a teljes szovjet hadműveleti átkarolást;
- a Cramer-hadtest bevetésének halogatása jelezte, hogy a német hadvezetés most már csak saját csapatainak viszonylag intakt visszavonását akarja elérni a magyar csapatok feláldozásával.

A szovjet hadseregnek a 2. magyar hadsereg elleni támadása január 15-én lépett a második szakaszba. A szovjet hadműveletek célkitűzése: a Don felső folyásának nyugati partját teljesen felszabadítani, felszakítani a B. hadseregcsoport egész frontszakaszát.

A 2. magyar hadsereg északi szakaszán az urivi hídfőből kiindult és táplált szovjet erők zömükben északi irányba kanyarodtak és a III. hadtestet a IV. hadtest alárendeltségében levő 20. hadosztály maradványaival együtt elvágták a hadsereg zömétől.

A magyar hadsereg arcvonalának közepén, a Potudany folyónál ellenlökésre bevetették a 168. német hadosztály 442. gyalogezredét, amelyet a B. hadseregcsoport parancsnokság kénytelen volt alkalmazni, nehogy a szovjet csapatok gyors előretörés következtében a Cramer-hadtest hátába kerüljenek. Magát az egész hadtestet az OKH. még most sem akarta alkalmazni, nem merte az utolsó tartalékát harcba vetni.

A szovjet erők a német ezredet teljesen felmorzsolták; a Potudany folyó, mint ellenállási vonal megszűnt és ezzel a 2. magyar hadsereget kettévágták — északi és déli részre.

Az északi részen a 7. és 20. hadosztályok helyén olyan űr támadt, amelyen keresztül a szovjet csapatok a III. hadtest bekerítése mellett a 2. német hadsereg déli oldalába is kerülhettek. A német vezetést tehát az a veszély fenyegette, hogy a III. hadtestnek kiutalt sáv elfoglalásával és a Voronyezsnél várható áttöréssel a 2. német hadsereg déli részét harapófogóba veszik a szovjet erők. Ennek elhárítására a magyar hadseregtől elszakított III. hadtestet a 2. német hadsereg parancsnokságának rendelték alá (1943. jan. 15.), amely minden igyekezetével azon volt, hogy a Voronyezs vidékén levő német hadosztályokat még a magyar csapatok teljes feláldozásával is megmentse. Üzemanyagot nem adott, hogy ezáltal is megbénítsa mozgásukat, és a gyors visszavonulásukat megakadályozza. Nem érdektelen megemlíteni, hogy ugyanakkor a német csapatok visszavonulásánál a benzines hordók ezreit lövöldözték szét géppisztolyokkal. Az üzemanyag hiány oly nagy volt, hogy a magyarok a sebesülteket sem tudták gépkocsikon szállítani.

A 2. német hadsereg parancsnoksága a III. hadtest csapatainak egy részét az Oszkol-völgye északi részének védelmére rendelte, hogy ezzel megakadályozza déli szárnyának felgöngyölítését. Az oszkol-völgyi csata — az említett térségben — január 21-én indult meg, miután az előző napon a szovjetek Szinije Lipjagit elfoglalták, teljesen megsemmisítve az ott védő 199.

német gyalogezredet. (Ennél az ezrednél szolgált Hitler az első világháborúban, mint őrvezető.)

Az Oszkol-völgy északi részén a német és a magyar védelmet a szovjet csapatok január 30-ra felszámolták és megkezdték a támadást Tyim térségében. Ezt megelőzően a szovjet hadsereg áttörte a 2. német hadsereg doni arcvonalát is és a VII. német hadtest (2. német hadsereg hadteste) január 25-én kiürítette Voronyezst. A B. hadseregcsoport tehát nem tudta megakadályozni a 2. német hadsereg átkarolását, csupán késleltette azt. Ebben a halogató harcban azonban a III. hadtest csapatai teljesen elvéreztek. Jóformán fegyver nélkül, puszta tömegüket használták fel utóvédnek. Ha szétfutottak, a magyar tisztek segítségével, géppuskával összeterelték s újból a védőállásokba rendelték a magyar katonákat. A hadtörténelemben példa nélkül álló német magatartást még a hadtestparancsnok, gróf Stomm vezérőrnagy sem tűrhette tovább szó nélkül. Január 31-i búcsúparancsában[1] a hadtestet feloszlatta, s rábízta az egyes katonákra a döntést: mindenki saját belátása szerint cselekedjék. A III. hadtest töredéke február 7-én Gorsecsnojenél megadta magát és az életben maradottak számára a súlyos veszteségek után befejeződött az a mérhetetlen szenvedés, amit a német „szövetséges" csapatok okoztak.

A kettészakított 2. magyar hadsereg déli része ellen január 15-én a szovjetek nagyobb erőkkel és harckocsikkal folytatták támadásukat. Céljuk a 19. hadosztály felgöngyölítése és a Márki-völgy elérése.

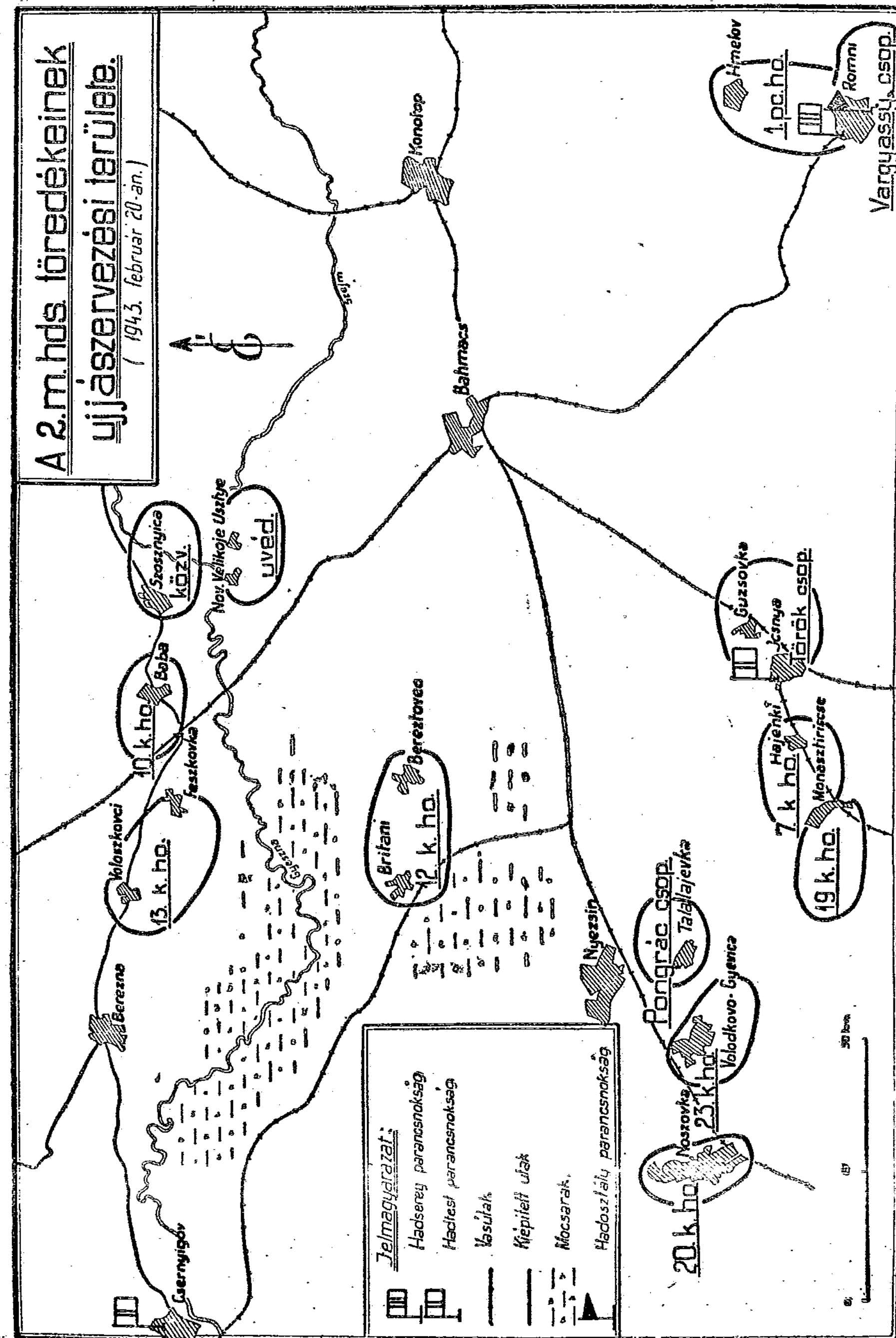
Ezzel egyidőben a scsucsjei hídfőből támadó szovjet csapatok egy része a korotojaki térség ellen fordult a 13. hadosztály felgöngyölítésére és egyesült az urivi hídfőből kiindult, a 13. hadosztály balszárnyát felszakító erőkkel. Január 17-re szétverték a 13. és a 10. hadosztályt is és az Osztrogozsszkba visszavonuló 13. hadosztály részeit január 18-án bekerítették.

A 19. hadosztály ellen operáló szovjet gyalogság és harckocsik január 16-án elfoglalták a Márki-völgyet és megakadályozták az Oszkol-völgy déli részén a VII. hadtest parancsnokság által tervezett újjászervezést. Ugyanezen a napon a szovjet hadsereg csapatai átkelve a Donon, áttörték az olasz Alpini-hadtest arcvonalát is és gyors előretöréssel a VII. hadtest hátába kerültek.

A B. hadseregcsoport ígéretet tett a 2. magyar hadseregnek, hogy január 16-án a Cramer-hadtest ellentámadást hajt végre Osztrogozsszk irányában. Ez nem következett be, mivel a Cramer-hadtest visszavonulással igyekezett kitérni most már a mélységbe előretörő szovjet csapatok elől. A hadtest visszavonulását az 1. magyar páncélos hadosztálynak kellett fedeznie. A hadosztály az utóvéd harcokban súlyos veszteséget szenvedett mind emberben, mind anyagban. A megmaradt harckocsi és gépjármű töredékeinek nagy részét nem tudta hátravinni a kijelölt újjászervezési területre[2] üzemanyaghiány miatt.

A 23. hadosztályt a hátába került szovjet erők a 8. olasz hadsereg sávjába szorították le. A súlyos veszteségeket szenvedő hadosztály töredékét az olaszok — a németekhez hasonlóan — saját csapataik utóvédjeként használták fel.

[1] Vö.: 66. sz. okmánnyal.
[2] Lásd az újjászervezési terület térképét. (6. sz. vázlat.)

6. sz. vázlat

Január 30-ra a szovjet támadás második szakasza lezárult. A B. hadseregcsoport sávjában a Don nyugati partja egészen felszabadult. A szovjet hadsereg megkezdte hadműveleteit a Harkov—Kurszk térség felszabadítására.

Ezekben a hadműveletekben a 2. magyar hadsereg, mint hadsereg már nem vett részt, mert a szovjet csapatok szétverték. A magyar hadseregparancsnokságot január 24-én 12 órakor a német hadvezetés kivonta a frontról és elrendelte, hogy a kijelölt újjászervezési területen a hátrakerülő egységtöredékeket rendezzék és szervezzék újra harcképessé(!)

Az első vonalban levő és rendezetlenül visszavonuló magyar csapatrészeket a 2. német hadseregnek rendelték alá.

A német hadvezetőségnek az volt a terve, hogy a Sztarij Oszkol—Kurszk—Izjum területére vont és összeszedhető tartalékokkal próbálják megszilárdítani a B. hadseregcsoport felborult arcvonalát. A védelmet elegendő erők hiányában támpontszerűen igyekeztek megszervezni. A legmagasabb harcértékkel a visszavont Cramer-hadtest rendelkezett.

A támpontok védelmére a felfogott magyar csapattöredékeket is felhasználták. Ezek a csoportok, a Vargyassy, Lóskay, Martsa, Muzsay, Deseő, Tavassy csoportok és az 1. páncélos hadosztály a támpontvédelmek utóvédjeinek szerepét játszották. Még fokozottabb mértékben folyt a magyar katonák felkoncolása, hogy a védelmi vonalakban tartsák őket. Jellemző parancsnoki módszer volt a harci szellem fenntartására a felkoncolások mellett Lóskay ezredes eljárása, aki nem adott enni a katonáknak s ezzel kényszerítette őket a harcra. Az okmánypublikációnak a harcokra vonatkozó dokumentumai rávilágítanak e csoportok katonáinak tragikus sorsára, a csoportparancsnokok fasiszta mivoltára.[1]

A támpontszerűen összetákolt védelmi kísérlet nem tudta feltartóztatni, de még lelassítani sem a szovjet hadműveleteket. A szovjet erők február 7-én felszabadították Sztarij Oszkolt (110 km Voronyezstől DNy-ra) és Izjumot (100 km Harkovtól D-re), Kurszk pedig február 9-én szabadult fel a fasiszta megszállás alól.

A támpontharcokban a 2. magyar hadsereg maradványa halottakban, sebesültekben, megfagyottakban közel 10 000 embert vesztett.

A megmaradt csoporttöredékek 1943. február 8—9-én kerültek ki az arcvonalból és megindultak ezek is az újjászervezési területre.

Az újjászervezési területet állandóan változtatni kellett a szovjet hadsereg gyors előretörése miatt, végül is Korosztyeny, Mal. Minki, Fazova, Bud. Varovszkoje térségében határozták meg. Az újjászervezési területre a magyar csapatok maradványainak szervezetileg legyengült, kiéhezett katonái gyalog vonultak vissza, ami további veszteségeket okozott (végelgyengülés, járványos megbetegedés stb.).

A 2. magyar hadsereg a közel egy éves frontszolgálat után, 1943. január 12. és február 9. között *megsemmisült*. Vesztesége emberben (halottak, súlyos sebesültek, megfagyottak, foglyok) 147 971 fő. Ez a szám azonban akkor pontos, ha az alábbi három tényt is rögzítjük melléje:

1. Az életben maradottak $^3/_6$ része a vonatalakulatokból, tehát a hátsó, a harcnak kevésbé kitett alakulatokból tevődött össze.

[1] Vö.: a 69. sz. és a 87. sz. okmányokkal.

2. Hadifogságba 30 000 fő került.
3. Az elpusztultak számába kell számítani az 1942. november—decemberében kiérkezett felváltó zászlóaljakat is.[1]

A 2. magyar hadsereg anyagi felszerelése 80%-ban elpusztult.

Reményi-Schneller pénzügyminiszter az 1943. március 10-i minisztertanácsi ülésen bejelenti, hogy az 1943-as költségvetési évre 2650 millió lesz a deficit. Ennél nagyobb lett volna a deficit, ha a pénzügyi kormányzat nem vezetett volna be adóemelést és több közvetett adónemet,[2] *amelyeket a dolgozó nép fizetett meg.*

A 2. magyar „hadsereg" parancsnoksága az újjászervezési területen kemény fegyelmező gyakorlattal akarta a katonákkal elfelejtetni az átélt eseményeket és „megmagyarázni" a tábori lelkészek és hadbírók útján, hogy a háború folytatása szükséges.

Végül a vert had töredékeit hazaszállították. Vitéz Jány Gusztáv vezérezredes a 2. magyar hadsereg elpusztulásáért megkapta 1943. március 31-én a német vaskereszt lovagkeresztjét. A Kállay-kormány pedig ünnepi külsőséggel fogadta a hazatérő „hadvezért" . . .

A Horthy fasizmus egy hadsereg pusztulása után tovább készült a szovjetellenes háború folytatására, hogy egy nemzet pusztuljon el.

Nem rajtuk múlott, hogy gyilkos munkájuk nem járt eredménnyel!

[1] Adonyi idézett könyve a veszteség megállapításánál ezeket a zászlóaljakat „véletlenül" kihagyta.

[2] bárcziházi Bárczy István miniszterelnökségi államtitkár feljegyzései. 47. old. HIL. A Magyar Népköztársaság béketárgyalási anyaga 1946—47. 7. fasc.

FORRÁSOK

A 2. magyar hadsereg iratai nagyon kis részét alkotják a háborúban közvetlenül vagy közvetve résztvevő országok katonai iratainak, amelyből a II. világháború hadtörténelmének teljes képét meg lehet rajzolni.

Mégis jelentőségük nagy, nemcsak a hadtörténészek, történészek, hanem a magyar népi demokrácia fegyveres testületeinek tagjai, a magyar dolgozók számára is.

Az iratok között kutatva, olvasva, feltárul annak a küzdelemnek egy része, amely 1941—45 között fegyveresen folyt az imperialista finánctőke legreakciósabb élcsapata, a fasizmus és a szocialista társadalmi-állami rendszer között.

A Szovjetunió ellen küldött 2. magyar hadsereg iratai is hozzájárulnak annak bizonyításához, hogy *a szovjet állam elleni háborúban elért átmeneti hadászati-harcászati sikerek sem vezethetnek végső győzelemhez. Minden ilyen kalandorkísérlet vereséggel végződik és a történelem a szocialista világrendszer újabb és újabb győzelmét produkálja.*

Az iratok egyrészt ezt az *egyetemes tanulságot* adják a *jelenkornak*, másrészt feltárják a Horthy-rendszer általános társadalmi képének keretében a hadsereg katona-politikai, harckészültségi állapotát és az 1942—43-as háborús évnek az országot érintő történetét.

A 2. magyar hadsereg megmaradt iratanyagából azokat bocsátjuk a kutatók és az érdeklődők elé, amelyek a legélesebben rámutatnak a Donhoz küldött hadsereg anyagi, fegyverzeti és kiképzési felkészületlenségére; a magyar fasiszta katonai vezetésre, a német „szövetségesek" magatartására a magyar katonákkal szemben, valamint a katonatömegeknek — a kíméletlen feláldozásukból, a rossz felszerelésükből és a számukra idegen háború tudatából fakadó — demoralizáltságára. Ezeket sem teljes számban, csak válogatva, a kiadási lehetőség határai között. A válogatás ellenére az olvasó csorbítatlan képet kap az egész 2. magyar hadseregről. A közölt dokumentumok feltárják a hadsereg mindhárom hadtestének és ezen belül valamennyi hadosztályának működését.

Az okmánykötet összeállításának alapvető célja, hogy a 2. hadsereg sorsán keresztül is rávilágítson a nemzetellenes Horthy-rendszer bukásának legbensőbb okaira. Ebből következik, hogy olyan iratokat közöl, amelyeket a horthysta katonai vezetés még a szűkebb nyilvánosság előtt is titkolt.

A kötetben szereplő okmányok öt kérdéscsoportra adnak új adatokat, vagy gazdagítják új szempontokkal a kutatást:

I. A 2. magyar hadsereg korszerűtlen anyagi, fegyverzeti állapota és alacsony kiképzési foka.

II. A hadsereg katonáinak erkölcsi állapota a számára idegen háborúban. A magyar fasiszta katonai vezetés arculata.

III. A magyar katonai vezetés önbeismerése a szovjet hadsereg erejéről, erkölcsi-politikai állapotáról.

IV. Az 1943. január 12-én kezdődő szovjet támadás és győzelem. A 2. magyar hadsereg megsemmisülése.

V. A szövetséges német katonai vezetés kényszeríti a magyar csapatokat, hogy az utóvéd utóvédjeként biztosítsák a német csapatok megmentését.

A 2. magyar hadsereg iratanyaga négy időszakra vonatkozik:

1. A. 2. hadsereg mozgosítása 1940 nyarán. Katonai akciók Erdélyben.
2. A hadsereg átszervezése az 1942 február—áprilisi időszakban; kivonulás a keleti frontra.
3. Szovjetellenes hadműveletek 1942 júniustól 1943. február 10-ig. Partizánvadász akciók.
4. A hadsereg töredékeinek újjászervezése, hazaszállítása. A 2. hadsereg feloszlatása.

Az első időszakra vonatkozó rész teszi ki az állag kisebbik részét és nagyon hiányos. A többi rész sem teljes, a hiányok azonban a kérdések részletes kutatását nem gátolják.

A hadsereg irattára csapatszervezés szerint megoszlik hadseregparancsnokság, hadtest- és hadosztályparancsnokság; ezred, zászlóalj és önálló század parancsnoki iratokra. Tartalmuk szerint három fő csoportot képeznek: *a)* szervezési, fegyverzeti kérdésekkel foglalkozó jelentések, kérelmek, *b)* hadműveleti tervek, hadsereg, hadtest és hadosztály vk. főnöki helyzetmegítélések, harci parancsok, hadműveleti naplók, harcászati jelentések, *c)* hadműveleti térképek.

A 2. hadseregnél, hadosztályig bezárólag hadműveleti naplókat vezettek, amelyhez mellékletként csatolták a szervezési, ellátási és hadműveleti iratokat, valamint a telefonbeszélgetések írásbeli rögzítését. Az ezredek, a zászlóaljak és az önálló századok parancsnoki harcjelentéseket készítettek.

A hadseregparancsnokság hadműveleti naplója és a mellékelt iratok a visszavonulás alatt nem semmisültek meg. A hadtestek, hadosztályok, ezredek és a zászlóaljak iratai a visszavonulás alatt nagy részben elpusztultak. A hadseregparancsnokság rendeletére 1943. február 12—március 20. között készíttették el a csapattestek az 1943. január 1—február 28. közötti időszakra vonatkozó harctudósítási jelentésüket (néhány jelentés még a későbbi eseményeket is felöleli, attól függően, mikor készítették el és terjesztették fel a harctudósítást). Ezeket a jelentéseket részben a hadseregparancsnokság iratai[1] és az illető egység esetleg megmaradt iratanyag töredéke, részben parancsnoksági jelentések, beszámolók alapján állították össze. A szovjet támadás időszakáról utólag szerkesztett harctudósítási jelentések beismerték a hadsereg korszerűtlen fegyverzetére, a németek magatartására, a katonák demoralizáltságára vonatkozó tényeket, mert a parancsnokok így akarták menteni a vezetés hibáit. Ezért a legfelső katonai vezetés a hadsereg iratanyagát szigorúan titkos okmányként még a magasabb parancsnokok elől is elzárta. Jány Gusztáv pedig hadbírói eljárást javasolt néhány parancsnok ellen, mert pl. nagyon nyers, de reális képben világították meg a magyar—német szövetséget. Ugyanakkor a jelentésekben a magasabb egységek parancsnokai a vereség okai közül következetesen kihagyják a képzetlenségből adódó katonai vezetés hibáit.

A II. világháborúban a Szovjetunió elleni hadműveletek és az azokban részt vevő csapatok egyéb iratait nem adták le sem a központi irattár titkos osztályának, sem a hadilevéltárnak. Ezeket az állagokat részben a kormányzó katonai irodájának titkos irattárában, részben a honvéd vezérkar főnökénél őrizték. Horthy 1943. április 20-i németországi utazása alkalmával Hitler a további követelések alátámasztására kijelentette: a magyar csapatok miatt történt a doni áttörés. A magyar politikai és katonai vezetés ezért a 2. hadsereg iratanyagát kiadta egy hadtörténészekből és vezérkari tisztekből álló csoportnak, hogy dolgozzák ki a német állítás cáfolatát. 1944-ben — a Honvédelmi Minisztérium áttelepítése alkalmával — a szovjet hadsereg elleni hadműveleti iratok jelentős részét nyugatra vitték.[2] A 2. magyar hadsereg iratanyagát — kikülönített helyzete miatt — a lázas készülődésben ittfelejtették, szerencsére épségben, vádiratként a magyar nép kezében az egész Horthy-rendszerrel szemben.

Az 1943 januári—februári szovjet támadásról szóló harctudósításokat az egységeknek az arcvonalban É—D elhelyezkedési sorrendjük szerint közöljük.

Az iratok eredeti helyesírását, mondatszerkesztését és stílusát változatlanul hagytuk, a benne levő rövidítések jelentését külön jegyzékben foglaltuk össze; az orosz helyneveket azonban a mai magyar helyesírás szabályainak megfelelően írtuk át. Az iratok eredetileg a szovjet helyneveket német helyesírással, néha értelmetlenül kifordított alakban rögzítik, úgyhogy körültekintő összehasonlítást kellett végezni a helységek pontosításában.

E munkáért ezúton is köszönetet mondok Bózsa István munkatársamnak, a Hadtörténelmi Intézet térképtári osztály tudományos munkatársának.

A szövegben előforduló személyek beosztását, a könyv könnyebb használhatósága érdekében, egyrészt jegyzetben is megjelöljük az első előfordulásuk alkalmával, másrészt a névtárban is feltüntetjük. A bevezetőben és az okmánypublikáció első részében szereplő személyeknél a szövegben megjelölt időben betöltött beosztást, a második és harmadik részben szereplőknél pedig az 1943. január 12-i beosztást tüntetjük fel.

[1] A hadseregparancsnokság iratai között megmaradtak az alárendelt egységek jelentései, felterjesztései is.

[2] Sok ezek közül a szovjet csapatok kezére jutott, amelyek így megmaradtak a magyar hadtörténeti kutatás számára.

Az okmányszövegeket lerövidítettük ott, ahol a már korábban szereplő iratok témáját azonos tartalommal és formában ismétlik,[1] vagy pedig a lényeget nem érintő parancsnoki intézkedéseket, jelentéseket tartalmaznak. A rövidítések helyét [. . .] jelöltük meg. Az okmányok értelmén ezek a rövidítések nem változtatnak.

A felhasznált német szövegű parancsot, táviratokat és leveleket csak magyar fordításban közöljük, eltérően az idegen nyelvű okmányok publikálásának szabályától. Ezt az eljárást a kiadási lehetőségek korlátai tették szükségessé.

A jegyzeteléshez igyekeztünk felhasználni minden olyan forrást, amelynek segítségével a szövegben levő tollhibából eredő, vagy szándékosan elkövetett hibákat ki lehet javítani és az olvasó előtt kevésbé ismert tényeket megmagyarázni.

A kötet néhány olyan iratot is tartalmaz, amely nem a 2. hadsereg állagában van. Ezek az iratok a vkf. anyagánál találhatók ugyan, de a 2. hadseregre vonatkoznak.

A 2. magyar hadsereg iratanyagát a Hadtörténelmi Intézet levéltára őrzi. Az iratok levéltári rendezése még nem nyert befejezést. A közölt jelzetek alapján azonban a teljes rendezés után is a megjelölt helyen találhatjuk meg a kérdéses iratot.

[1] Ez a jelenség különösen a hadseregparancsnokság hadműveleti naplójának és a harctudósítási jelentések relációjában fordul elő.

I. RÉSZ

A 2. hadsereg bevetése a Szovjetunió ellen. Az elégtelen felkészültségű hadsereg súlyos vesztesége az 1942 nyári és őszi hadműveletekben. A Don védelmének kialakulása és a hadsereg helyzete 1942 decemberében a 8. olasz hadsereg ellen indított szovjet támadás következtében.

(1942. április—1942. december 31.)

1.

*M. kir. honvéd vezérkar főnökének bizalmas parancsa 1942. áprilisában a keleti frontra induló 2. hds. kiképzési és anyagi felkészültségéről. Szombathelyi vezds. a hds.-et mind kiképzésben, mind fegyverzetben a legkorszerűbbnek állítja. Parancsában bejelenti, hogy a három lépcsőben elvonuló 2 hds. ellépcsői már megkapták a németektől a megígért új fegyvereket és harceszközöket.**

Levéltári jelzet: HIL. 1942. VKF. 174. fasc

M. kir. honvéd vezérkar főnöke

Bizalmas !

A pk. sk. felbontására !

63.579. szám

eln. 5. vkf. — 1942.

A. 2. HDS. KIK. ÉS AGI. FELKÉSZÜLTSÉGE.

Budapest, 1942. évi április hó 11-én.

Amióta átvettem a vezérkar főnöki tisztet, minden alkalmat megragadtam, hogy szóban és írásban a legújabb háborúk tapasztalataira és az azokból folyó teendőkre a figyelmet felhívjam.

De a legjobb haditapasztalat is csak akkor használ, ha követjük és a jó tanácsokat megfogadjuk. E téren nálunk még nagy hiányosságok vannak. Nem tudunk elég gyorsan alkalmazkodni az új jelenségekhez, mert merevek vagyunk. Észjárásunk a békekiképzés folytán túlságosan formálissá lett. Sablonokban és sémákban megmerevedett és nem szereti, de nem is meri ezeket elhagyni. Minden új tapasztalattal szemben bizalmatlan. Tavaly volt alkalmam tapasztalni azt, hogy mennyire nem tudja a csapat felhasználni az új tapasztalatokat. Mint hdt. parancsnok tavaly februárban adtam ki kiképzési intézkedéseimet, melyeket az addigi haditapasztalatok alapján állítottam össze. Ezekben különösen rámutattam arra, hogy a rámenés milyen fontos előfeltétele a győzelemnek. De rámutattam arra is, hogy a *rámenés nem nekirohanás,* hanem tervszerű, a különböző fegyverek összműködésén alapuló,

* Ezt a parancsot többször hasonlítsuk össze a 2. hds. anyagi és kiképzési felkészültségére vonatkozó későbbi dokumentumokkal. Ennek során látni fogjuk, milyen lelkiismeretlenül áldozott fel a magyar fasizmus több mint 100 000 katonát saját osztálycéljai érdekében.

feltartózhatatlan előreküzdés. Nem szügybevágott fejjel megyünk neki az ellenségnek és azután lesz, ahogy lesz, — mert hiszen „soha sem volt úgy, hogy valahogy ne lett volna“, — hanem tudatos, együttes, szakszerű akcióról van szó. A rámenés nem vad nekirohanást jelent, amely a biztosítással, felderítéssel, a célszerű alakzat felvételével és a tűztámogatás megszervezésével mitsem törődve, vakon rohan neki az ellenségnek. Ez nem rámenés, hanem előrerohanás, aminek már 1914-ben is megadtuk az árat.

Rámutattam arra is, hogy a rajvonal-harcászat ideje már régen lejárt. Ma nem sűrű vonalakban és tömött csoportokban, hanem laza alakzatokban harcolunk. Ez a szélességben és mélységben tagozott, laza alakzat a legjobb oltalom a küzdők számára és egyben csak ily alakzat mellett tudjuk kihasználni a most már nagy számban beállított korszerű fegyverek hatását.

Mindezen tanításnak az lett a következménye, hogy júniusban a Kárpátok-on való áttörés alkalmával egy zlj. vakon nekirohant az ellenséges állásoknak. Rövid egy órai harc után a zlj-nak 26 hősi halottja volt, nem is túlerejű ellenséggel szemben. Ha a zlj. pk. nem tartott volna ki maga is bátran a legnagyobb ellenséges tűzben, ezért a rossz vezetésért megindítottam volna ellene az eljárást. Az ilyen vezetés a bűnös könnyelműség határát súrolja. A későbbi harcok során Ukrajnában is mindig abból keletkeznek a nagy veszteségek, hogy csapataink botorul belerohantak a tisztázatlan helyzetbe. Innen származott a 3. hu. e. legnagyobb veszteség is, és az egyik hk. szd. is ennek következtében semmisült meg majdnem teljesen. Ilyen vad nekirohanásról tehát ma egyáltalában nem lehet szó. Ezért elsősorban a zlj. pk-okat, de az összes ennél alacsonyabb és magasabb pk-okat is felszólítom, hogy *vigyázzanak csapataikra.* A vezetők és a csapatok kiképzése nem azt a célt szolgálja, hogy hősi halottakat produkáljanak. A harc célja a *győzelem,* ami természetesen — sajnos — áldozat nélkül nem igen érhető el. De arra kell minden pk-nak törekednie, hogy minél kevesebb áldozattal, minél nagyobb sikert vívjanak ki. Ez a szakszerű és helyes vezetés és ezért képezték ki a vezetőket vezetőkké. A drága magyar vérrel takarékoskodni kell; *ezt minden magyar pk-nak kötelességévé teszem.* A magyar ember elrohanási hajlamát tehát meg kell nyirbálni és rá kell vezetni őt arra, hogy a harcban nem egyedül van, hanem többen küzdenek egy célért. A rámenésnél sohasem egyéni akcióról, hanem az *egyéniségek közös akciójáról van szó.*

A rendelkezésre álló időhöz és eszközökhöz mérten mindent megtettünk, hogy a 2. hds-et várható feladataira a lehető legjobban felkészítsük.

Felfegyverzés tekintetében nyugodtan állíthatjuk, hogy az elvonuló hds. mindazon korszerű fegyverekkel kellő számban rendelkezik, amellyel bármilyen ellenféllel szemben felveheti a harcot és nem marad el semmiféle hds. mögött.

Szervezés terén is megadtuk a hds-nek a lehetőséghez mérten egyébként is mindazt, amihez a korszerű harcban és a várható ellenféllel szemben a tapasztalatok szerint szüksége lehet.

Kiadtuk a *jelenleg folyó háború nehezen megszerzett tapasztalatait,* különös tekintettel a várható ellenfél harcmodorára (58.000/eln. 4. vkf. — 1942. sz.), valamint a *szovjet haderőt* és annak magatartására ismertető segédletet, amely igen alapos képet nyújt az ellenfélről.

A kivonuló hadsereget viszonyainkhoz mérten erősen *megfiatalítottuk.*

A kiképzés terén elkövettünk mindent, hogy az esetleges hiányokat pótoljuk. Idejében, még múlt év *decemberében* felhívtam a figyelmet az egész hadsereg tényleges kerete kiképzésének *korszerű átállítására.* (60.618/eln. 5. vkf. — 1941. sz.)

Már f. év *február 3-án* intézkedtem, hogy a tényleges keret puskásainak, valamint fiatal behívható tartalékosoknak átképzése révén a gyalogság *nehéz fegyvereinek hatalmas szaporításához* szükséges személyzet kiképeztessék. (65/M. 5. vkf. — 1942. sz.)

F. é. *február* első felében, amikor a bolsevista haderő elleni részvételünk bizonyossággá vált, minden fegyvernemre vonatkozó konkrét részletutasításokat adtam a kiképzés tökéletesbítésére. (100/M. 5. vkf. — 1942. sz.)

Ezenfelül a kivonuló hds. gyalogságának összes szd., zlj. és ezred-pk-ai, de a többi fegyvernem tényleges tisztikarának jelentékeny része számára is tanfolyamokat tartattam, hogy a korszerű tapasztalatokat és eljárásokat velük ismertessük.

A német hadvezetőségtől átengedett új *fegyverek* és *harceszközökre* való átképzés az éllépcsők számára már megtörtént, a többiek számára folyamatban van.

A mozgósítás időpontjának oly megállapításával, hogy a bevonulás és elszállítás között az alakulatoknak általában több hét álljon rendelkezésükre kiképzésük tökéletesbítésére, a tart. állomány kik. hiányait véltem pótolni, *bár a tart. állomány legnagyobb része fiatal kiképzett személyzetből áll.*

A kiképzés kellő anyagi megalapozása (lőszer, üza., pénz) révén a feladatok megoldásához megadtuk az előfeltételeket. E tekintetben igény nem is merült fel.

Ha mindezek ellenére valahol mégis érezhető kiképzési hiányosságok vannak, ezért a végrehajtó parancsnokságok viselik a teljes felelősséget.

Az ily előrelátó intézkedések mellett, akkor, ha *valamely csapat becsületesen* elvégezte a munkáját és nem herdálta el az időt, nem fordulhat elő, hogy csak egyetlen ember is akadjon, aki nem kapta volna meg kiképzését.

Ama csapatrészek, amelyek az ideiglenes szabadságolások, vagy a szállítás gyorsítása miatt valamilyen lényeges kiképzési munkát nem tudtak volna elvégezni (az első lépcső egyes részeiről lehet szó) a felvonulási területen kötelesek a mulasztottakat pótolni.

Újólag hangsúlyozom, hogy a korszerű harcban a siker a kis egységek vállain nyugszik és az egyes ember közdőképességén. Minden embernek jó roham-harcosnak kell lennie. Ez több, mint a „csatár“. A csatadöntés, amely valamikor a nagy tömegeken és ezek brutális lökésén nyugodott, mindinkább kisebb kötelékekre helyeződik át. A nagy tömeglökésről a kis egységek ügyes összműködésére. Ma a rajoknak, szakaszoknak, századoknak összműködéséből adódik a győzelem.

A modern harcászat a kis pk-oknak kezébe rendkívül hatásos fegyvereket adott, amelyeknek hatásfoka különböző természetük folytán az összműködésben érvényesül, sőt az összműködés jóságához mérten fokozódik. Egyik fegyver egyengeti az utat a másik számára és egyik rántja előre a másikat. Ezért a legalsóbb pk-ok összműködése hozza meg a sikert. A rajpk-ok, szak. pk-ok azok, akiknek rámenő és öntevékeny szelleme biztosítja a támadás lendületét és a tűzerő legnagyobb és leghatásosabb kifejtését és ennek alapján a

sikert. A puskás, gsz., gp., nehézpuskás, pct., av., stb. raj-, szak.- és szd. pk-ok néma, de annál elszántabb vállvetett küzdelme, ahol egyik sem vár parancsra, hogy előrelendüljön, hanem mindegyik a harchelyzet által hajtva megy önmagától neki az elg-nek, a legbiztosabb záloga a győzelemnek.

A zlj. pk. feladata a gyság. egységeit, könnyű és főként nehéz fegyvereit és a tü. tüzet térben és időben egyesíteni. Így a mai tűzfegyverekkel laza alakzat mellett is, — sőt csak e mellett —, oly tűzsűrűséget tud elérni, hogy az elg-et saját fegyvereivel is megrendítheti. Az zlj-nál magasabb vezetés feladata a különböző fegyvernemeket hatásban összefogni és súlypontot képezni.

De azért a mai háború sem kíván új tulajdonságokat a harcosoktól, mert az öntevékenység és az elg-nek való lendületes nekimenés mindig előfeltétele és alapja volt a győzelemnek. A különbség a régebbi háborúval szemben ma az, hogy ezeket a tulajdonságokat nem csak az egyesektől, nagyoktól, a hősöktől, hanem mindenkitől elvárja. Ma mindenkinek hősnek kell lennie. Az is lehet még a legkisebb hatáskörben is mindenki, ha öntevékenyen küzd és harcol és nem vár pcs-ra, hanem a feltétlen rámenés szellemétől áthatva megy neki az elg-nek.

Az anyagi ellátás terén is minden megtörtént, hogy csapatainkat minél gazdagabban bocsáthassuk útra. E mellett a szükséges intézkedések a tekintetben is megtörténtek, hogy csap-aink ellátását a német ellátási rendszerhez hozzáidomítsuk és abba beleágyazzuk. Természetesen anyagi vonatkozásban, sajnos korlátaink vannak. Különösen áll ez a gk. anyag tekintetében, ahol a német ipar sem tud segíteni, mert e téren ők is nehézséggel küzdenek. A gk. utánszállítás tekintetében tehát a német elöljáró pság-ok segítségét kell igénybe vennünk, amit ők kilátásba is helyeztek.

Az otthon maradottak ellátása tekintetében is a H. M. Úr részéről átfogó intézkedések történtek és különösen célravezető gondoskodás történt arról, hogy a végrehajtás körül fennakadás ne legyen.

Felhívom azonban a figyelmet arra, hogy a tisztikar részéről az előírásokon túlmenő ígéretek (mint pl. földosztás stb.) ne történjenek.

A vezetőség minden vonatkozásban minden tőle telhetőt megtett, hogy kivonuló 2. hds-ünk ne bocsáttassék el a hosszú útra — melynél hosszabb út előtt magyar haderő még sohasem állott —, mint mostoha gyermek, hanem erőinkhez képest a lehető leggazdagabban induljon el. És ha majd kint lesz, akkor sem akarjuk, hogy mostoha gyermeknek érezze magát, azért — mint már fentebb említettem —, az összeköttetés fenntartása tekintetében is igyekszünk mindent megtenni.

Nyugodtan és bizalommal tekintünk a 2. hds. működése elé.

Természetesen a katonasorsban a szerencse nagy szerepet játszik és ezért kívánom, hogy hadseregparancsnokát és minden egyes katonáját a szerencse kísérje. Isten áldása legyen a kivonuló magyar hadsereg fegyverein és térjenek azok győzelmesen vissza.

vitéz Szombathelyi vezds.

Másodpéldány, gépelve.

2.

*A 12. k. ho. mozgósítása és a hadműveleti területre szállítása. A ho. harci értéke a bevetés előtt. A ho. felmorzsolódása az 1942. nyári és őszi hadműveletekben.**

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 12. k. ho. 13. fasc.

M. KIR. 12. K. HO. TÖRTÉNETÉRŐL ÖSSZEFOGLALÓ
1942. IV. 27—1943. I. 17-IG.

I. A ho. mozgósítása és megalakulása.

1. *Előzmények.*

A 12. k. ho. pság. előtt már 1942 február folyamán a magasabb pságok által kiadott M. tárgyú intézkedésekből ismeretessé vált, hogy a ho. a tavasszal mozgósítani fog, és a 2. magyar hds. kötelékében az orosz arcvonalon alkalmazásra kerül.

A ho. csapat alakulatainak mozgósítását először 1942. IV. hó elejére rendelték el. Ezt később visszakoztatták, ami — tekintve, hogy a behívók már kimentek, sőt az emberek egy része be is vonult — nem kívánatos izgalmakat és súrlódásokat okozott.

A végleges mozgósítási intézkedés a ho. pság és a ho. csapatainak első mozgósítási napjául 1942. IV. 29-ét,** a vonat-alakulatok első mozgósítási napjául 1942. V. 8-át rendelte el. A mozgósítás végrehajtására irányelvként tűzte ki, hogy annak 8 napon belül mindenütt be kell fejeződnie.

2. *A mozgósítás végrehajtása.*

A ho. alakulatainál a mozgósítás az előírt időre általában befejeződött. A lovak, gépjárművek, valamint a német vonalról kapott fegyverzet (pct. á.-k) teljes számban való beérkezése azonban csak nagy késedelemmel történt meg. [...]

A megalakult hadosztály harcértékét az alábbi tényezők befolyásolták károsan:

* A ho. törzs egy része Karpenkovóból tehergépkocsin Alekszejevkára menet 1943. I. 17-én 21.10 h-kor Nyikolajevka D-en szovjet járőrrel ütközött össze. Ez alkalommal Hirt János fhdgy. I. a. oszt. sgt., akinél a ho. pság. naplója volt, elesett, a gépkocsi kigyulladt és a ho. pság. naplója is elégett. A fent idézett naplót a ho. I. a. osztálya bizottságilag utólag, tanúvallomásokból, visszaemlékezésekből szerkesztette 1943 márciusában. HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 12. k. ho. 18. fasc.

** A nap dátuma tintával beírva.

a) Személyi természetű hiányosságok.

A tényleges tisztikarban fennálló hiányosságok, főleg a gy-ságnál nem engedték meg annak a mindenképpen kívánatos szempontnak érvényesülését, hogy minden alosztály pk. lehetőleg Ludovikát végzett hivatásos tiszt legyen. Így elsősorban a gyalogságnál már eleve is számos olyan alosztály pk. volt, aki mint ilyen, csak szükségképpen volt alkalmas.

A tartalékos tisztikar zöme a selejtes elemekből, a középosztály legalsó rétegeiből került ki,* mert az értékesebbek a polgári állásban való meghagyás útján mentességet szereztek.

Ugyanez áll a legénységnél is. A bevonultak között a birtokos parasztosztály mélyen országos arányszámán alul volt képviselve, mert meghagyás útján nagyrészt mentességet biztosított magának. A legénység zömét napszámosok, béresek, uradalmi cselédek és más nincstelenek tették ki.

Így tisztek és legénység túlnyomó része olyanokból állt, akik nem voltak sem olyan pozíciónak, sem olyan javaknak birtokában, melyeknek védelme őket elszánt harcra vagy éppen önfeláldozásra késztethetné.

Mindehhez járul, hogy még a harcos alakulatokba is sok idős embert, valamint 20% erejéig megbízhatatlan nemzetiségeket kellett beosztani.

A fentiek szerinti gyenge emberanyagnak a kiképzése sem felelt meg a korszerű harc követelményeinek. Főleg a gyalogság harcképzése és a korszerű nehézfegyverekkel való együttműködés tekintetében állottak fenn hiányosságok. Ezeket a kiképzési hiányosságokat az elszállításig rendelkezésre álló kb. 1 hónap alatt, csak részben lehetett kiküszöbölni.

b) Anyagi természetű hiányosságok.

A ho. géppisztoly lőszert egyáltalában nem kapott, minthogy (a H. M. közlése szerint) a német részről beígért lőszerszállítmány nem érkezett be. Így az elvonulásig géppisztollyal a ho-ból senki sem lőtt.

A ho. 40 db páncélelhárító lövegéből csak 4 db (a német 5 cm-esek) volt a korszerű orosz harckocsik ellen hatásos. A többi 36 db 47 mm-es belga páncéltörő ágyú a T—34-es orosz harckocsival szemben teljesen hatástalan. Páncélos tád-al szemben tehát a ho., saját eszközeit véve alapul, úgyszólván teljesen védtelen.

A gyalogezredek kísérő ütegének 5/8. M. löveganyaga korszerűtlen, csekély hatású löveganyag.

A tüzérezred 4 könnyű ütegében csak egy üteg anyagát képezte a korszerű követelményeknek mindenben megfelelő 10.5 cm-es löveg.

A legnagyobb nehézségek és legveszedelmesebb hiányosságok a gk. anyagnál mutatkoztak. A ho. tehergk. állományának zöme, még az idegen hdt-ektől kapott kisegítés és költséges javítások után is igen elhasznált, hadihasználatra még szükségből is alig alkalmas járművekből állott. Ugyanez volt a helyzet a mkp-okkal. Ezzel a gépjármű anyaggal az orosz hadszintérre elindulni, ahol az utánszállítást sokszor kizárólag a gk-ra kell alapozni, a ho. pság-ban súlyos aggodalmat keltett. A helyzeten lényegesen javítani minden rendelkezésre álló mód és eszköz felhasználásával sem lehetett.

* A „közép" osztály selejtes elemei kifejezés alatt a tanítókat, tanárokat, kistisztviselőket értették.

3. *Kiképzés az elszállításig.*

Az elszállításig rendelkezésre álló időt a kiképzési hiányosságok kiküszöbölésére fordította a ho. Erre vonatkozólag a vk. főnöke részletes irányelveket adott. Figyelembe vétettek ezenkívül a folyó háború tapasztalatairól kiadott ismertetésekben foglaltak és a IV. hdt. pság. „Kiképzési segédlet"-ben előírtak is.

A gyalogság és a tü. a megfelelő gyakorlatok végrehajtására a sükösdi gyakorló- és lőtérre helyeztetett ki. A rendelkezésre álló idő és a kiutalt kiképzési lőszermennyiség teljes kihasználásával minden megtörtént, ami a kiképzés tökéletesítésére az adott lehetőségek mellett még megtehető volt. A kiképzés súlya a gyalogság és a nehézfegyverek, valamint a tüzérség együttműködésének gyakorlásán nyugodott.

Ugyanezen idő alatt a szakfegyvernemek csapatai, valamint a vonatok és intézetek saját szakmájuknak megfelelő továbbképzésben részesültek.

Fentiek egybevetésével megállapítható, hogy az elvonuló 12. k. ho. nem felelt meg mindenben azoknak a követelményeknek, amelyeket a korszerű harc egy gyalog seregtesttel szemben támaszt. [. . .]

II. Vasúti szállítás és gyalogmenet az alkalmazási területre.

1. A ho. szállásszab. törzse 1942. VI. 1-én indult Szekszárdról vasúti szállítással.

2. A ho. elszállítmánya, benne a ho. psággal, 42. VI. 6-án indult Szekszárdról és 42. VI. 11-én érkezett be Recsicara (Gomeltől 50 km Ny-ra). A ho. utolsó szállítmánya, 42. VI. 26-án érkezett Recsicara. Valamennyi szállítmány a Szekszárd, Sárbogárd, Székesfehérvár, Érsekújvár, Galánta, Vágvölgye, Zsolna, Jablonka, Oderberg, Kattowic, Deblin (Ivangorod), Bresztlitovszk, Kalinkovicsi, Recsica szállítóvonalon jött és Recsicán rakott ki.

A vasúti szállítás alatt zavaró esemény nem fordult elő.

3. *A gyalogmenet.*

a) Kurszk eléréséig.

A ho. 3 menetlépcsőben kezdte meg menetét a kirakási körzetből Kurszk területére. A lépcsők között 1—1 menetnapnyi távköz volt és az éllépcső 42. VI. 24-én, a középső 25-én, a véglépcső 26-án indult Recsicáról.

Az 1. lépcsőben menetelt vitéz Matláry Árpád ezds. 18. gy. epk. psága alatt a 18. gy e., a 12/I. tü. oszt., és vonatrészek.

a 2. lépcsőben vitéz Pulay Rezső alez. a 48. gy. epk. psága alatt a 48. gy. e., a 12/II. tü. oszt., és vonatrészek és

a 3. lépcsőben Némethy Endre alez. a 12. ho. von. pk. psága alatt a ho. vonat zöme.

Menetvonal mindhárom lépcső részére: Recsica, Gomel, Csernyigov, Nyezsin, Baturin, Krolevec, Gluhov, Lgov, Kurszk.

A napi menetteljesítmények, 25—30 km között mozogtak, és 3—4 menetnap után volt egy-egy pihenőnap közbeiktatva.

Az útviszonyok a menetre általában kedvezőek voltak. A menetvonal nagyrészt jókarban levő, szilárd, gépkocsikkal is jól járható földutakon át

vezetett. Ezek az utak csak erős esőben jelentettek a meneteknél akadályokat. Nehéz útszakasz volt a Recsica és Gomel közötti 50 km mély homokkal; valamint a Nyezsin és Krolevec közötti kb. 120 km-es szakasz, sáros, iszapos, mély homokos részekkel.

Az időjárás a menetnek szintén általában kedvezett. Nagyrészt meleg, nyári napok voltak, de nehezen elviselhető hőség, csak 2—3 alkalommal. A nyári napok melegét a menetlépcsők kora hajnali indulással igyekeztek közömbösíteni, azonban a lépcsők nagy oszlophossza miatt elkerülhetetlen volt, hogy az alakulatok egy része a menet zömét a déli órák lankasztó melegében tegye meg. Ez az emberek és lovak erejét sokszor erősen igénybe vette.

Az éjjelezések többnyire a szabadban vert sátrakban történtek, a lovak a szabad ég alatt. A lovak a csupasz földre lefeküdni legtöbbször nem tudtak, ezenkívül néhányszor erősen megáztak, ami erőállapotukra kedvezőtlen hatással volt. Hozzájárult ehhez, hogy a szemes lótápot a német ellátószervek 8 napon keresztül nem tudták kiszolgáltatni.

Az emberek az előírt élelmezést az egész úton hiánytalanul megkapták. Az ellátás a gomeli, csernyigovi, nyezsini, konotopi, gluhovi, lgovi német ellátószervekre és a kurszki 109. magyar ellátó oszlopra volt alapozva. A szükséges üzemanyagot Gomelban és Konotopon vételezte fel a hadosztály.

Gluhovban az ottani német Ortskommandantur* felkérésére a Tuligolovótól É-ra levő erdőben rejtőzködő partizánok megsemmisítésénél a ho-tól közreműködő 38/I. zlj. részei a partizánharcokban 32 főt és 8 gp-t vesztettek.

A ho. 1. lépcsője VII. 22-én, 2. lépcsője VII. 23-án és 3. lépcsője VII. 24-én érkezett be a Kurszktól DK-re kb. 20 km-re kijelölt pihenő körzetbe. A ho. pság e körzetben Panyinóra, míg az alakulatok az ettől közvetlenül É-ra és K-re levő községekbe kerültek.

A ho. pság itt az emberek és lovak eddigi menetfáradalmainak kipihentetése és a jármű és gk. anyagban szükséges javítások végrehajtására 6 napos pihenő tartását javasolta. Hds. pság ezt nem engedélyezte. A ho. csak 2 napi pihenőt kapott.

Az eddigi menet a ho. harcértékét lényegesen nem csökkentette. A javasolt 6 napi pihenővel újra el lehetett volna érni, a harcértéknek azt a fokát, amellyel a ho. az elinduláskor rendelkezett.

Az eddigi menetbetegek és egyéb veszteségek, a $^1/_2$%-ot sem tették ki, lovakban a veszteség 48 db. (nem egészen 1%) volt, amit azonban a ho. a vele menetelő 103. lóello. tartalékállományából VII. 21-én pótolt.

b) Kurszk-tól Osztrogozsszk-ig.

A ho. Kurszk körzetéből ugyanabban a csoportosításban folytatta menetét Osztrogozsszk felé, ahogyan eddig menetelt.

Az éllépcső Kurszk körzetéből VII. 25-én indult.

Menetvonal: Kurszk, Korovino, Sztarij, Oszkol, Rogovatoje, Progoreloje, Repjevka, Osztrogozsszk.

A napi menetteljesítmények 30—35 km között mozogtak, a meleg is fokozottabb, az útviszonyok pedig kedvezőtlenebbek voltak, mint Kurszkig. Ennek

* Állomásparancsnok.

következtében a Kurszkig tartó menet fáradalmait sem kipihent ho. erőállapota tovább romlott és különösen a gyalogság és lovak igen kimerülten értek Osztrogozsszk területére.

Különösen fárasztó volt a Sztarij Oszkoltól Repjevkaig tartó kb. 60 km-es mély homokos útszakasz.

A lovak lótápot 4 napon át nem kaptak, a vízhiány miatt itatni sem lehetett rendesen, így 7 nap alatt kb. 100 ló elhullott, a többi pedig erőállapotban teljesen leromlott.

Ilyen állapotban érte el VIII. 6-án a ho. éllépcsőjével Melahino, Krinyica (Osztrogozsszktól K-re), középső lépcsőjével Osztrogozsszk, véglépcsőjével pedig Ukolovo Lesznoje (Osztrogozsszktól ÉNY-ra) körzetét. Parancsa volt menetét minél gyorsabban folytatva a 19. ho-nak Kosztomarovo, Kamenka D. és Peszkovatka K. (Szvobodatól K-re) Popasznij Ny. közötti sávban levő részeit felváltani és az említett sávban védeni a Don mentén.

A ho. pk. a ho. vkf-el VIII. hó 6-án jelentkezett a 2. hds. pság-on, ahol már jelezték a ho. feladatának megváltozását. A hds. pság-tól visszatérőben Dolzsikon, a IV. hdt. pság-tól kapta meg a ho. új feladatát, melynek értelmében közre kellett működnie a Korotojak-nál betört ellenség megsemmisítésében.

III. A ho. harcbalépése. A korotojaki csata. A ho. átszervezése.

1. A ho. harcbalépésének és a korotojaki csatának leírását a 3. sz. mellékletként csatolt harctudósítás tartalmazza.*

2. *A ho. átszervezése.*

A ho. a korotojaki csatában súlyos ember, ló és fegyverzet veszteségeket szenvedett. (Lótáp az egész csata alatt nem volt.)

A nagy létszám és fegyverzet kiesések miatt a ho. (a magasabb pság-ok jóváhagyásával) a 18/I. és 38/I. zlj-at megszüntette és állományukat, fegyverzetüket a többi zlj. feltöltésére használta fel.

A 18. ek. kísérő üteget 7.5 cm-es francia pct. á. anyaggal átfegyverezték és ho. közv. pct. ágyús üteg lett belőle Botond vontatás sal(az ek. pct. á. ü-ek Botondjainak bevonásával).

Az említett átszervezés végrehajtására és a korotojaki csata utáni pihentetés és rendeződés végett mint hds. tartalék a ho. VIII. 20., 21., 22-én Petrovszkaja, Kolomejcevo, Popasznij, Krutyec, Ribacsino, Krasznaja Zarja, körletébe menetelt.

Ebben a helyzetben a ho. VIII. 21-től IX. 16-ig újraszerveződött, pótolni igyekezett a Korotojaknál mutatkozott kiképzési hiányosságokat, hogy harckészségét újra visszanyerje.

Miután a ho. pság-nak már előzetesen is tudomására jutott, hogy a magasabb vezetés a 12. ho-t a scsucsjei orosz hídfővel szemben szándékozik alkalmazni, IX. 12-én konkrét parancsot kapott arra, hogy IX. 15. és 18-a között a ho. váltsa fel a 19. ho-nak Nyikolajevka D. Jekatyerinovka É. és Nyizs.

* A melléklet az iratok levéltári rendezésekor már nem volt meg.

Gk. kiesés, 35 tgk., azaz 60%. [...]

Összefoglalólag megállapítható, hogy a 12. k. ho. immáron 4 hónapja a megszokott állásharcnál lényegesen élénkebb és szünet nélküli harcban áll, szívós, harcedzett elg-el oly terepen, amelynek előnyeit inkább az ellenfél élvezi, ellátási helyzete a kopár vidék és a nagy szállítási nehézségekkel (távolságokkal) arányban nem álló kevés szállítóeszköz folytán előnytelen. Harcértéke — emberanyagának feltöltése dacára — kb. olyan, mint egy hosszú menetek után több heves csatanapot végigharcolt seregtesté, melynek állóképessége az állásharc általános megterhelését megbízhatóan bírja, — de nagy tád. felfogására csak akkor képes, ha egy napon belül jelentős támogatás hatékonnyá válik.

Aláírás nélkül*

Eredeti példány, gépelve.

* Az irat cérnával összefűzve. Az összefűzés csomójából szabadon maradt cérna két szála papírragasztóval rögzítve, rajta a hadosztály parancsnokság pecsétje.

3.

*A 6. k. ho. pk. 1942. május 23—25-ig terjedő helyzetjelentése, melyben beszámol a felettes német katonai vezetés irreális követelményeiről és a ho. felőrlődéséről a partizánok elleni harcban.**

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 7. fasc.

HELYZETJELENTÉS V. 23-TÓL 25-IG.

[...] Intézkedéseimre jellemző, hogy ezek majdnem csak fordításai a zlj-ig ü-ig bezárólag kiadott német intézkedéseknek. A hozzám beosztott német öti-tel vezérkari főnököm közölte is, hogy a ho. pság. csupán „tolmács" szerepét tölti be, mely a zlj-ig bezárólag kiadott német intézkedéseket alárendelt csapatainak csupán lefordítva továbbítja.

A ho. csapatai — javaslataim figyelembevétele nélkül — a rossz időjárás és felázott útviszonyok ellenére erőltetett menetekben lesznek hajtva. [...]

Tekintettel arra, hogy a zlj. és tü. oszt. pk-ok jelentése szerint a lovak rendkívül legyengült állapotban vannak, V. 24-én két napos eső után egy újabb pihenőnapot, vagy pedig V. 25-re rövidebb menetcélok megállapítását kértem. Ennek ellenére a 209/6. k. ho. I. a 42. V. 24. számú intézkedésem alapját képező intk-t vettem, mely a két ezredcsoportnak V. 24-re újabb 30—35 km-es utat ír elő. Csak már az intk-em kiadása után V. 24-én 20 h 30 I-kor** vettem az 580. Korück.*** intézkedését, mely a fent meghatározott céloknak két napi menetre való elosztását (V. 25—26.) engedélyezi és ebből kifolyólag a támadást V. 27-re rendeli.

Az a benyomásom, hogy az anyag és csapat kímélés itt egyáltalában tekintetbe nem jön. [...]

Továbbá az a benyomásom, hogy az 580. Korück. nem az én javaslataim, hanem a hozzám beosztott öti. jelentései alapján intézkedik. Utóbbinak, mint gk. zlj. pk-nak pedig a magyar gyalogos csapatok teljesítményeivel, egyénenként viselt megterhelésével szemben érzéke egyáltalában nincsen. Ezt a következő kijelentéseiből is megállapítottam:

a) V. 17-én hajnalban a 22. gy. epk. háp-jára kimenet találkoztunk a teljesen elcsigázott 22/II. zlj-jal és a 6/5. és 6/7. ütegekkel. Itt megállva a vkf-öm

* Ez a ho ilyen erkölcsi-katonai állapotban rendezkedett be a doni védelemre és élte át az 1943. jan. 12-én kezdődő szovjet offenzivát. Hasonló volt a helyzet a többi ho-oknál is

** I = a perc jelzésével.

*** A 2. német hadsereg hátsó hadtápterületének parancsnoksága. (L. még a rövidítések jegyzékét.)

a német alez-től kérdezte: „Mit gondol Alezredes Úr e csapatokat látva mik az én gondolataim?" Válasza az volt: „Napóleon"? Mikor vkf-öm azt válaszolta, hogy: „Igen. A csapat egy vert had benyomását teszi, ily csapatokat még nem láttam." A német alez. rövid válasza ez volt: „Nem is olyan rossz, a mi csapataink is szoktak így kinézni."

b) V. 25-én del. a csak 6 km menet után Szeregyina Budan átvonuló 22/III. zlj. és 6/5. ü. teljesen elcsigázott és megmerevedett lovainak láttára a német alez. kijelentette, hogy: „Az emberek egész jó állapotban vannak, a lovak egy kissé fáradtak."

Ezzel szemben a ho. eddigi lóvesztesége 120 darab ló.* A 22/III. zlj. pk. — akinek a ho-on belül a legjobb lovai vannak — jelentése szerint 14 nap pihenő és erős lótáp volna szükséges a lovak erőállapotának rendbehozatalára. Az előttem elvonuló fent említett két ala. lovai valóban siralmas képet mutattak. A ho. csapatai és lovai nagyobb hadműveletek nélkül céltalanul és csekély eredménnyel lettek ily nagy mértékben lehajtva. Megdöbbentő, hogy e szépen és jól felszerelt ho-t néhány partizánért mennyire lehajtották. Szinte az a benyomásom, mintha az 580. Korück, e véletlenül hozzájutott komoly felszerelésű seregtestet a rendelkezésre bocsátott idő alatt teljesen ki akarná szipolyozni. [...]

A ho. csapataira igen rossz hatással volt a megszálló hadtáp csap-ok között való kirakás és hosszabb-rövidebb ideig köztük való tartózkodás. Ezek a telet végig szenvedett rosszul felfegyverzett és kimerült csap-ok a partizánokról való rémmeséikkel a csapatok harcias szellemét és magyaros rámenését — különösen az első időben — a partizánokkal szemben csökkentették. Jövőben mellőzendő lenne a felvonulóknak ezeken keresztül való előreküldése. [...]

Felterjesztem: a III. hdt. — és a

2. hds. pság-nak. [...]

Törzsszállás, 42. V. 26.

v Gödry ezds
hop.

Eredeti példány, gépelve.

* A „120" tintával beírva és piros ceruzával aláhúzva.

4.

A hds. vkf. telefonbeszélgetése 1942. VII. 13-án a főszállásmesterrel és a mü. pk-kal. A mü. pk. közli, hogy a doni védelem műszaki megerősítésére nem kap elegendő anyagot, pedig a németek bőven kapják az utánpótlást.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. vkf. I. a. oszt. 7. fasc.

[...] „20.38 h O. QU (Makray ezds.) hívja vkf. urat:
14.000 db postacsomagot a táb. posta elosztási nehézségekre hivatkozva visszairányította a hátországba.

21.45 h Mü. pk. jelenti:
[...] A mai Armee Pionier Führer* pcs-ban aknát nem kapott eleget 96—97 db-ot csak, ugyanakkor a németek 14—15.000 darabot. Akadályanyag 150 km egyszerű drótkerítés van, kellene legalább még 150 km. A mai Pionier Führer intézkedésben a mi 150 km-ünket más német hdt-nek adták át. A felszabadított 150 km Rizskovo-n van. Onnan saját eszközökkel elszáll. nem lehet. Kérték az Agr. O. Qu-tól** a drótakadály kiszállítását Grosstransport-tal.*** Válasz még eddig nincs. Ezért a hadt-nek szóló toldalékban ag-ra nézve intézkedést csak később adjuk ki!

22.50 h Vkf úr távb. hívja III. hdt-et. (Székely vk. őrgy.****)
Pcs-ot nem ad, mérlegeljék a dolgot. Németeknek az a benyomásuk, hogy nem tettünk annyit, amennyit tehettünk volna. A Sariv-i dolgot el kellene a III. hdt-nek egyedül intézni, hogy eddigieket helyrehozzuk. Németek súlya É-on, de kellemetlen ez a hídfő nekik. Ha lehet összeszedni az összes tü-et és kisöpörni az oroszt. Esetleg Rakovszky vőrgy.***** vagy Solymossy vk. ezds.****** tegyen javaslatot a hds. pk. úrnak, hogy önként pucoljuk ki, ne esetleg holnap német pcs-ra. Vkf. úr benyomása az, hogy javaslat esetén hds. pk. úr beleegyezne a kezdeményezésbe. Nemzeti becsület kérdése lenne a dolgot önállóan elintézni.

VII/13. vitéz Kovács

Eredeti példány, gépelve.

* Hadsereg műszaki parancsnok.
** Agricola Kurt tábornok nevének rövidítése, aki a Korück. 580. parancsnoka volt. A rövidítés feloldása: „Agricola főszállásmesterétől". (L. még a rövidítések jegyzékét.)
*** Nagy szállítmány.
**** III. hdt. megbízott vkf-e.
***** III. hdt. parancsnoka.
****** 12. k. ho. parancsnoka.

5.

Vitéz Kontz Sándor szds. 1942. VII. 15-i javaslatai a 2. hds. vkf-ének a doni védelemre kiadott pcs. módosítására. A javaslatban feltárja a 2. hds. folyamvédelmi feladatának súlyos nehézségeit. Kovács vkf. a javaslatokat elutasítja a felterjesztésre tett megjegyzéseiben.

Levéltári jelzet: HIL. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 7. fasc.

A M. KIR. HONV. 2. HDS. VEZÉRKARI FŐNÖKÉNEK.

A hadműveleti osztályvezető távollétében az osztályvezetői teendők reám hárulnak. Az E—2.* utasítása határozványai szerint kötelességem a hadműveletekre vonatkozó javaslataimat előadni.

A Don-védelem jelenlegi végrehajtásánál olyan súlyos nehézségeket látok felmerülni, hogy ezt jelenteni feltétlenül szükségesnek vélem. Jelentésemet azért tudom csak utólag megtenni, mert a kiadott intézkedések megszerkesztése előtt nem voltam sem a szándékról, sem a tervről tájékoztatva és a parancs megszerkesztésénél sem működhettem közre.

Kérem jelentésemet felülbírálni és ha szükséges a Hadseregparancsnok Úrnak is bemutatni.

I. A III. HADTEST.

1. *Az arcvonal hossza:* 82 km.

2. *Rendelkezésre álló erő:* 19 zlj., ebből egy gyenge kp. zlj.

3. *Tartalékként vissza kell tartani:* legalább 4 zlj-at.

4. *Marad az arcvonalban:* 15 zlj., így egy-egy zlj-ra *5.5 km-es* védőkörlet esik átlagosan.

5. A védelem elrendelt tagozódása szerint a folyóparton az ú. n. „sündisznók"** vannak. Ezek ereje km-enként legalább egy raj kell legyen, de még így sem fogják a víztükröt megfigyelni tudni. Fenti számot alapul véve, ez zlj. védőkörletenként 5 raj.

A peremvonalon volnának a harcelőőrsök; a sündisznók és harcelőőrsök között pedig még az előretolt állások vonala. Tekintettel arra, hogy ezeknek ellenállást kell kifejteniök, erejüknek zlj. védőkörletenként szintén legalább 5—5 rajnak kell lenni, bár a nagy kiterjedés miatt feladatuknak így is nagyon nehezen fognak megfelelni.

* Törzsszolgálati utasítás a hadrakelt seregnél. (Kiadva 1942. évben.)
** Körkörös védelemre berendezett tűzerős támpontok.

Így tehát a folyótól a főellenállási vonalig sematikusan 15 raj = 1 szd. + 1 szak. kerül alkalmazásra. Természetesen lesz hely, ahol több lesz, lesz ahol kevesebb.

6. Ha az alakulatok létszáma teljes volna, maradna zlj-anként a fő ellenállási vonalra $1^3/_4$ szd. A III. hdt-nél azonban nagyon derűlátó számítás szerint is a veszteségek folytán minden zlj-tól hiányzik átlagosan legalább egy szakasz.

Marad tehát a főellenállási vonal megszállására 1 és $^1/_2$ század.

Ez azt jelenti, ha a főellenállási övnek semmi mélysége nincsen, akkor sematikus számítás szerint egy zlj. 5.5 km-es* főellenállási vonalából egy szakaszra 915 m, egy rajra 350 m, egy emberre 35 m arcvonalrész jut.

A nehéz fegyverek ugyan némileg sűrítik ezt, de ezzel szemben minden ezred, zlj., esetleg szd., valami tartalékot ki fog vonni, mert a 3. pontban említett 4 zlj. tart. csak azt jelenti, hogy a hds. pság. rendelete értelmében minden dd-nak, egy-egy zlj. és minden hdt-nek egy gyenge kp. zlj. tartaléka lesz. Ezeket még jobban csökkenteni nem lehet.

Így minden a főellenállási vonalban alkalmazva, az egy emberre eső sematikusan vett 35 fm optimisztikus számnak vehető.

7. *Tűzfegyverek.*

a) Géppuskák: az előretolt részek megerősítésére és az eddigi veszteségekre le kell vonni az ek. gp. szd-ot. Így a főellenállási vonalra csak a zlj. 12 gp-ja marad. Eszerint egy gp-ra az arcvonal 458 fm-e esik.

b) Egy av-re és pct. ágyúra 915 folyóméter jut. Itt a 7.5 cm-es pct. ágyúkat nem számítottam be, hogy ezek mozgó tartalékként az intézkedés értelmében visszatarthatók legyenek.

II. A VII. HADTEST.

Ha a D. sávhatártól Nyizs. Ikorec-tól 5 km-re K-re levő Don könyökig számoljuk az arcvonalát, az 88 km. Ebben az esetben a 75. német hadosztály arcvonala a Don mentén 52 km, de miután általunk még nem ismert vonalban hídfője is van, tehát az arcvonala még hosszabb.

Feltétlenül számolni kell azzal, hogy a hídfőt az oroszok állandóan támadni fogják, így a 75. ho. arcvonalát vagy a VII., vagy esetleg mindkét magyar hdt. rovására meg kell rövidíteni. Így a fenti vázolt helyzet még csak rosszabbodni fog.

III.

A 900/2. hds. I. a. 42. VII. 7. intézkedés még azzal számolt, hogy két hdt-tel fogja megszállani azt a Don szakaszt, amelyet most már csak a III. hadtest véd. Az előbbi esetben egy nagy mélységű védelem erős előretolt részekkel felépíthető lett volna.

* A II. világháborúban egy zlj. 3 km-nél nagyobb szélességben nem védett.

Most már ilyen nagy kiterjedés mellett mélységgel nem lehet számolni, vagy ha ezt a mélységi tagozást a csapatok végrehajtják, egyik vonaluk sem lesz olyan ellenállóképes, hogy egy komoly támadást elhárítson.

A védelemnek a jelenlegi helyzetben a Don által képzett komoly akadályra kell felépülni. Ez lehetővé tenné, hogy minden támadás még a túlsó parton, de legalábbis a folyón omoljon össze, vagy ha egyes részeknek mégis sikerült volna átjutni, még mielőtt ezek komoly hídfőt képezhetnének, a főellenállási vonalból vezetett azonnali ellentámadással a folyóba lehessen őket dobni.

Ha a főellenállási vonalat a jelenlegi nagy kiterjedések mellett a folyótól 2—6 km-re vesszük vissza, az előretolt részek csekély ereje azt sem fogja megakadályozni tudni, hogy kis részek ne vessék meg a lábukat az innenső parton és mire a főellenállási vonal tartalékai, vagy esetleg a főellenállási vonalban alkalmazott erők ellentámadása a folyótól való távolság miatt kibontakozik, az ellenségnek bőven lesz ideje egy komoly hídfőt képezni és ezeket az ellentámadásokat — melyeket a nagy kiterjedésekből kifolyólag nem lehet nagy erőkkel végrehajtani — megszervezett tűzrendszerrel elhárítani.

Tekintettel arra, hogy a saj. tü. zöme és figyelőrendszerének súlya is a főellenállási vonalban és a mögött lesz, az ütegeket a folyótól való nagy távolságuk miatt nem lehet megfelelően összpontosítani, se a gyors ellentámadás támogatására, sem a víztükör védelmére.

Az ellenség a könnyen képzett hídfőből azután komoly támadást indíthat a főellenállási vonalunk ellen, mely megfosztva a folyóakadálytól, a nagy kiterjedés és gyönge erők mellett mindenütt átszakítható lesz.

1941-ben a gyorshdt. hasonló folyóvédelmet hajtott végre. Az ottani tapasztalatok alapján kialakult az a kép, hogy minden erővel a víztükröt kell védeni, hogy ennek akadályjellegét kihasználva minden támadás legkésőbb ott omoljon össze. A tűzrendszer súlyát tehát a folyótükörre kell helyezni. Ez a módszer azután igen jól bevált és, ahol nem alkalmazták — mint pl. a Zaporozsje-i szigeten — ott nehéz vérveszteséggel fizette meg a csapat.

IV.

[. . .] A főellenállási vonal vezetése mindenütt olyan legyen, hogy a tűzfegyverek zömét a folyótükörre lehessen összpontosítani és a figyelőrendszernek jó kilátási lehetőséget biztosítson a folyóra.

A harcelőőrsök állásait közvetlenül a folyóparton körvédőképesen (sündisznószerűen) úgy kell kiépíteni, hogy rossz látási viszonyok között, minden átkelési kísérletet észrevegyenek és azt a főellenállási vonalban levő erőknek és a tüzérségnek idejében jelezhessék.

Törzsszállás, 42. VII. 15. 12 h 30 I.
Kontz szds.

Eredeti példány, gépelve.

Megjegyzésem:

1. A kidolgozásra *én* adtam parancsot.

Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a benne foglaltak egyedül az *én* gondolataim lettek volna.

Minden esetre a kidolgozást jóval megelőzően ilyen értelemben már közöltem felfogásomat és ennek megfelelő megindítására rendeltem el a *részletes* kidolgozást.

2. A hds. pk. Úr Őnagyméltóságánál nem mutattam be, mert többszöri jelentésemmel kapcsolatban annyira tisztázódott a helyzet, hogy nem tartottam indokoltnak.

3. Ezzel egyúttal a felelősséget — ami felfogásom szerint *egyedül helyes* — teljesen magam vettem át a vk. vonalon.

VII/18. 8.10 Ko.

A megjegyzés tintával írva.

7.

A III. és IV. hdt. pk-ok és vkf-ek telefonjelentései 1942. VIII. 13-án v. Kovács ezds. hadsereg vk. főnökének a 23. gy. e. és a 48. gy. e. demoralizáltságáról, a rossz vezetésről és a javasolt fegyelmező intézkedésekről.

Levéltári jelzet: **HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 8. fasc.**

08.40: IV. hdt. pk. a hds pk-nak jelenti, hogy a 48. gy. e-nek nincs tartása. Amelyik zlj-al beszél, az köti az ebet a karóhoz, mikor a másikhoz megy, már inog az előbbi, amelyik fűt-fát igért. [. . .]

*08.45: László vőrgy.** a III. hdt. törzsszállásán jelenti a hds. vkf-nek, hogy a 23. gy. e. lelkileg is igen a mélyponton van. [. . .]

09.05: Székely vk. őrgy. a III. hdt. jelenlegi vk. főnöke jelenti: 23. gy. e. lerongyolódott, de nem fegyvertelenek. De hiányoznak pl. tárak és hevederek. [. . .] (Rakovszky vőrgy.: pótolni kell más ho-tól.) [. . .]

*09.30: Veress altbgy.*** jelenti, hogy miután a 48. gy. e. elg. tü. és aknavetőtűz hatása alatt visszaszivárog az elg. előrenyomul. [. . .]

09.38: IV. hdt. vkf. a hdt. pk. nevében kéri, hogy bár a tád. csak holnap indul meg a bombázók mégis tád-janak a megbeszélt módon. IV. hdt. pk. helyzetítélése: 12 k. ho. csap-ai demoralizálva vannak, abból adódik folytonos visszavonulásuk, szükségesnek látja ezen csap-ok kivonását, fegyelmezését, kézbevételét, ha kell megtizedelését, hogy újra alkalmazhatók legyenek. E célból kéri Grassy*** csop. rendelkezésre bocsátását rövid időre, hogy ezzel a Korotojak-i Donállást kézbevéve a 12. ho. csapatait kivonhassa. Grassy csop. rendelkezésre bocsátását csak arra az időre kéri, amíg a 12. ho. csapatai fenti módon ismét kézbevehetők és alkalmazhatók lesznek. [. . .]

10.10: Hds. pk. a Hgr. B. vkf-ével Sodenstern gytbk-kal beszélt: Korotojaknál a helyzet tegnaphoz képest súlyosbodott. A 12. k. ho. veszteségei a rossz vezetés miatt igen megnövekedtek. Ezért maradt el a mára tervezett tád.: a csap-okat a súlyos veszteségek demoralizálták. A hop-ot és egy epk-ot felváltott és ellenük a hadbírói vizsgálatot megindította. [. . .]

VIII/14. vitéz Kovács

Eredeti példány, gépelve.

* A 7. k. ho. parancsnoka.
** Az 1. pc. ho. parancsnoka.
*** 13. k. ho. parancsnoka. — A 13. ho-ból alkotott tartalék csoportról van szó, amely a hds. tartalékát alkotta.

8.

A hds. vkf-e 1942. VIII. 13-i parancsában elrendeli az öncsonkítók hadbíróság elé állítását. A feltűnően sok kéz- és lábsérülés hű képet ad a 2. hds. katonáinak erkölcsi állapotáról.

Levéltári jelzet: **HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 8. fasc.**

TÁVIRAT.

[. . .] 1. A táb. eü. int-ekben feltűnően sok a kéz- és lábsebesült. Ez csak úgy lehetséges, hogy az öncsonkítók is hátrajutnak az eü. int-ekbe.

2. pság-ok azonnali hatállyal és a legnagyobb eréllyel gondoskodjanak arról, hogy egyetlen egy kéz- és lábsérült se hagyhassa el a segélyhelyeket, illetve a ho. eü. intézeteket, amíg az öncsonkítás gyanúja tekintetében megnyugtató bizonyítékok nincsenek (orvosi vélemény, szavahihető szemtanuk).

Még akkor is fenntartom e pcs-omat, ha az ilyen sebesültek sokasága miatt, azok orvosi kezelése és ellátása nehézségbe ütköznék.

A főszállásmester gondoskodik arról, hogy a tábori kórházak és hátsóbb egészségügyi intézetekben is végrehajtassék eme parancsom.

3. Minden egyes öncsonkítót haladéktalanul táb. bíróság elé kell állítani és 14/2. hds. IV. b. 42. V. 24. sz. rendeletemnek megfelelően statáriális eljárás szerint kell ítéletet hozni.

4. Az ítéletek végrehajtását, ahol a helyzet és az ítélet végrehajtására meghatározott idő azt lehetővé teszi, — az illető alakulata előtt kell elrettentő példaként végrehajtani.

1411/2. hds. I. a. 42. VIII. 13. szám.

A másolat hiteles!
Törzsszállás, 1942. VIII. 14.
olvashatatlan aláírás.
hdm. o. sgt.

Másolati példány, gépelve.

9.

*A 2. hds. már az 1942. nyarán lefolyt harcokban összeroppant. Az ebből eredő tapasztalatokat és javaslatokat foglalja össze 1942. aug. 17-én v. Kovács Gyula vk. ezds., a 2. hds. vkf-e a honvéd vezérkar főnöke számára.**

Levéltári jelzet: HIL.II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 8. fasc.

M. kir. 2. honvéd hds. pság. *Vitéz Kovács Gyula vk. ezds.*

I.

A 2. HDS-NÉL TAPASZTALTAK MAGYARÁZATA ÉS A HOZZÁFŰZÖTT JAVASLATOK.

Az észrevételeket és következtetéseket két csoportra osztom, éspedig:

I. Azok az okok, amelyek messzebbre nyúlnak vissza és amelyeken mi itt kint a harctéren segíteni nem tudunk. Ennek tárgyalásánál a háborút a *maga egészében* vizsgálom és a *nagy összefüggéseket* kutatom.

II. Olyan okok, amelyek részben visszanyúlnak az anyaországra, amelyeken azonban itt künn a harctéren is módunkban áll segíteni. Itt már a *háború részeiről* lesz szó, és azokról külön-külön is beszélünk.

Utóbbiakkal fogok bővebben foglalkozni, mert e hibák kiküszöbölése a hds. pság. egyik igen fontos feladata.

E tekintetben eddig is cselekedtünk és ezután is keressük a helyes irányt és megoldás útját.

* *Tájékoztató megbeszélés a Honv. Vk. F-ének jelenlétében, ahol Kovács vk. ezds. az aug. 17-i összefoglaló előadását ismét, változtatás nélkül elmondta.*

A Vkf. szeptember 12-én Csatay altbgy., vitéz Kovács vk. ezds., Homlok Sándor vőrgy. jelentésében záró megbeszélést folytatott, melynek lényege az alábbi:

A 2. magyar hds-nél mutatkozó gyengeségi momentumok okait ugyanúgy látja, mint ahogy azt vitéz Kovács vk. ezds. tanulmányában már lefektette. Ezenfelül kiemelte azonban, hogy a csapatok vezetésében és a magasabb vezetésben is hibát lát, amire nézve konkrét észrevételeit tisztiparancsban és tábornoki parancsban fogja közölni.

Megbeszélés végső lezárása este a Vkf-nél az étkezőkocsiban folytatódott.

E megbeszélésen jelen volt a Vkf-en kívül Csatay altbgy. hds. pk. (Jány vezds. szabadságát töltötte. Megj. tőlem. H. M.), vitéz Kovács Gyula hds. vkf., Homlok Sándor vőrgy., Mészöly Elemér vk. ezds., a Vkf. 1. osztály vezetője, Adonyi vk. szds.

Újólag leszögezte a Vkf., hogy a 2. hds. ütőképességének helyreállítása érdekében mielőbb folyamatba teszi a végrehajtást.

Ezzel a Vkf. megbeszélése a 2. hds-nél véget ért. HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 9. fasc.

Egész nemzetnevelésünk, — amennyiben az e téren végzett munkát annak lehet nevezni — hamis ösvényen járt, mert a háborút megelőző nehéz történelmi időben és *aktív állampolgári célkitűzésünk* mellett nem harcos szellemben cselekedetre és áldozatkészségre neveltük a nemzetet, hanem határozottan *pacifista szellem mellett kergettünk* aktív külpolitikai célkitűzéseket. A harcos nemzetnevelés hiánya most bosszulja meg magát.

A kivonult hds. és valószínűleg maga az anyaország sem látja tisztán e háborúnak és e háborúban való részvételünknek célját, értelmét. Ezt tartom a második nagy tényezőnek, amellyel a közelmúltban történtek nagy részét indokolni lehet. Háborút viselni a háborús cél átérzése nélkül nem lehet.

A következő nagy hiba, hogy nem gyűlöljük sem a bolsevizmust, sem ezen keresztül az ellenségünket, az oroszt. Gyűlölet nélkül nem lehet követelni rámenést, szívósságot, kegyetlenséget, ami a korszerű háborúban éppoly nélkülözhetetlen előfeltétel, mint a történelmi idők legrégibb időszakában is az volt.

Az előbbiekből folyik, hogy a hátország és a kivonuló hadsereg közötti lelki kapcsolat és a bajtársi összetartozandóság laza. Az az anyaország, amely nem lett háborúra nevelve, amely maga sem gyűlöli az ellenséget, tényleg nem lesz támasza az itt kivonult és ezer megpróbáltatásnak, nélkülözésnek kitett hadseregnek.

A németektől való együttlétünk olyan háborús, a *küzdő katonát érintő szociális problémákra mutatott rá*, amelyek a német haderőnél kétségtelenül *jobban* vannak megoldva, mint minálunk (pl. egy német katona, akinek négy gyermeke van, a háborús veszedelemről beszélve kijelentette, hogy családjáért nem aggódik. Ha elesik, családjának megélhetési lehetőségei javulnak a hadiárvák kifogástalan ellátása miatt). Ezt a különbséget a mi embereink naponta megbeszélhetik és meg is beszélik a német haderő tagjaival.

Ennek a kérdésnek nem lehet elég nagy fontosságot tulajdonítani.

E tekintetben még súlyosbítja a helyzetet, azaz a künn harcolók lelki nyugalmát korbácsolja fel az a tudat, hogy az országnak csak egy töredéke áldoz vérrel, verejtékkel és kereseti lehetőségének megszüntével.

Egyes hadosztályok megállapításából kitűnik, hogy a kivonult hadsereghez behívottak zöme ma is, mint a korábbi mozgósításoknál, a nincstelenek, parasztok és kisemberek tömege. A mai felvilágosodott légkörben ennek kihatását nem szabad lebecsülјük, ha nem akarunk a tűzzel játszani.

Ha az eddig felsoroltakat össze akarom foglalni, azt kell kiemelnem, hogy az *egész háború vezetésében* hiányzik valamilyen *irányfény*, amely lenyűgöző erővel mutatná az utat úgy a hátország, mint a kivonult hadsereg számára. Ennek tudható be, hogy sajtónk, rádiónk és általában a propagandánk apró jelentéktelen dolgokkal, főleg személyek ügyeivel foglalkozik és nem érzi át, hogy a háború vezetése terén hatalmas segítő eszköz az államvezetés kezében.

A felvonulást megelőző propagandánk túl rövid és vérszegény volt.

Meggyőződésem, hogy nem az emberanyagunkban van a hiba, hanem hiányosan, talán rosszul volt előkészítve ez a háború és hiányos szellemi municióval tápláljuk most is az anyaországot és a kivonult hadsereget egyaránt.

.kir.2.honvéd hds.pság. vitéz Kovács Gyula vk.ezds.

Napló 680.sz. melléklet.

A 2. hds-nál tapasztaltak magyarázata

és a hozzáfűzött javaslatok.

Az észrevételeket és következtetéseket két csoportra osztom, és pedig:

I./ Azok az okok, amelyek messzebbre nyulnak vissza és amelyeken mi itt kint a harctéren segiteni nem tudunk. Ennek tárgyalásánál a háborut a maga egészében vizsgálom és a nagy összefüggéseket kutatom.

II./ Olyan okok, amelyek részben visszanyulnak az anyaországra, amelyeken azonban itt künn a harctéren is módunkban áll segiteni. Itt már a háboru részeiről lesz szó, és azokról különkülön is beszélünk.

Utóbbiakkal fogok bővebben foglalkozni, mert e hibák kiküszöbölése a hds.pság. egyik igen fontos feladata.

E tekintetben eddig is cselekedtünk és ezután is keressük a helyes irányt és megoldás utját.

I. Rész.

Egész nemzetnevelésünk, - amennyiben az e téren végzett munkát annak lehet nevezni - hamis ösvényen járt, mert a háborut megelőző nehéz történelmi időben és aktiv állampolitikai célkitüzésünk mellett nem harcos szellemben cselekedetre és áldozatkészségre neveltük a nemzetet, hanem határozottan pacifista szellem mellett kergettünk aktiv külpolitikai célkitüzéseket. A harcos nemzetnevelés hiánya most bosszulja meg magát.

A kivonult hds. és valószinüleg maga az anyaország sem látja tisztán e háborunak és e háboruban való részvételünknek célját, értelmét. Ezt tartom a második nagy tényezőnek, amellyel a közelmultban történtek nagy részét indokolni lehet. Háborut viselni a háborus cél átérzése nélkül nem lehet.

A következő nagy hiba, hogy nem gyülöljük sem a bolsevizmust, sem ezen keresztül az ellenségünket, az oroszt. Gyülölet nélkül nem lehet követelni rámenést, szivósságot, kegyetlenséget, ami a korszerü háboruban époly nélkülözhetetlen előfeltétel, mint

A 9. sz. okmány első oldala

- 2 -

a történelmi idők legrégibb időszakában is az volt.

Az előbbiekből folyik, hogy a hátország és a kivonult hadsereg közötti lelki kapcsolat és a bajtársi összetartozandóság laza. Az az anyaország, amely nem lett háborura nevelve, amely nem látja a háboruban való részvételünk célját, amely maga sem gyülöli az ellenséget, tényleg nem lehet támasza az itt kivonult és ezer megpróbáltatásnak, nélkülözésnek kitett hadseregnek.

A németekkel való együttlétünk olyan háborus, a küzdő katonát érintő szociális problémákra mutatott rá, amelyek a német haderőnél kétségtelenül jobban vannak megoldva, mint mi nálunk /pl. egy német katona, akinek négy gyermeke van, a háborus veszedelemről beszélve kijelentette, hogy családjáért nem aggódik. Ha elesik, családjának megélhetési lehetőségei javulnak a hadiárvák kifogástalan ellátása miatt/. Ezt a különbséget a mi embereink naponta megbeszélhetik és meg is beszélik a német haderő tagjaival.

Ennek a kérdésnek nem lehet elég nagy fontosságot tulajdonitani.

E tekintetben még sulyosbitja a helyzetet, azaz a künn harcolók lelki nyugalmát korbácsolja fel az a tudat, hogy az országnak csak egy töredéke áldoz vérrel, verejtékkel és kereseti lehetőségének megszüntével.

Egyes hadosztályok megállapitásából kitünik, hogy a kivonult hadsereghez behivottak zöme most is, mint a korábbi mozgósitásoknál, a [illegible]incstelenek, parasztok és kisemberek tömege. A mai felvilágosodott légkörben ennek kihatását nem szabad lebecsüljük, ha nem akarunk a tüzzel játszani.

Ha az eddig felsoroltakat össze akarom foglalni, azt kell kiemelnem, hogy az egész háboru vezetésében hiányzik valamilyen irányfény, amely lenyügöző erővel mutatná az utat ugy a hátország, mint a kivonult hadsereg számára. Ennek tudható be, hogy sajtónk, rádiónk és általában a propagandánk apró jelentéktelen dolgokkal, főleg személyek ügyeivel foglalkozik és nem érzi át, hogy a háboru vezetése terén hatalmas segitő eszköz az államvezetés kezében.

A felvonulást megelőző propagandánk tul rövid és vérszegény volt.

Meggyőződésem, hogy nem az emberanyagunkban van a hiba, hanem hiányosan, talán rosszul volt előkészitve az a háboru, és hiányos szellemi municióval tápláljuk most is az anyaországot és a kivonult hadsereget egyaránt.

A 9. sz. okmány második oldala

A háború vezetésének *nagy irányvonalait* kell olyan mértékben közkinccsé tenni, hogy az mindent érthetővé tegyen, mindennek természetes indokát foglalja magában és minden erélyes államvezetési cselekedetnek alapja legyen.

Én ebben látom a legsürgősebb tennivalót azon a téren, amely téren nekünk a kivonult hadsereghez tartozóknak sem hivatásunkból, sem a ránk hárult egyéb feladatokból kifolyólag semmi keresni valónk nincsen.

Ha e téren szerencsés kézzel és gyorsan dolgozó eréllyel nyúlunk a megoldásra váró kérdésekhez, meggyőződésem szerint *döntő lépést* tettünk a hadsereg talpraállítása felé és rajta keresztül a győzelemért való harcban.

A mi állampolitikai célkitűzéseink sorsa most már kétséget kizáróan a hadsereg katonai értékétől függ.

II. RÉSZ.

A kivonult hadsereg gyengeségi momentumait nagy vonásokban az augusztus 9-én készített és Homlok vőrgy-nak átadott előadásomban rögzítettem.*

Ebben csak azokkal a tényezőkkel foglalkoztam, amelyeket a német hadseregfőparancsnokságon egy magyar tábornok előadhat és célszerű volt előadnia. A továbbiakban a részleteket keresem, amelyeket igyekezni fogok különféle fogalomköröknek megfelelően egymástól elválasztva megvilágítani.

Természetes, hogy a valóságban ezek nem így mutatkoznak, mert köztük kölcsönhatás van.

Azonkívül nem tudom mindenütt élesen elválasztani a legénység, tiszthelyettesek és tisztek megnemfelelésének indokait. Ezért kénytelen vagyok ezeket sokszor egymásba folyva tárgyalni.

Feltűnő, hogy a harcos nem bízik fegyvereiben. Általános tünet, hogy még a puskát is alig használják.

Tűzfegyelem nagyon gyenge. Vagy egyáltalán nincs tűz akkor, amikor kell, vagy pedig esztelen lőszerpazarlássá fajul.

A harcos nem tudja kihasználni a terepet. Nem használja az ásót, nem épít magának sem fedezéket, sem a harckocsik ellen biztosító óvógödröt, s ennek természetes következménye, hogy az összefogott tüzet nem állja és igen gyakran elegendő egyedül az ellenséges tűz ahhoz, hogy egész csapatrészek elhagyják a már elért területet. Harckocsik legázolásával szemben ugyancsak ezért védtelenek.

Az erődítési munkában sem szeret a magyar csapat dolgozni. Általános megállapítás, hogy a védőállásokban sokkal előbbre kellene lenni a védelmi berendezéseknek.

Nem érezzük át eléggé a mű. zárás (akna, akadályok) óriási előnyeit.

A felderítésben egyenesen könnyelműek vagyunk. Zászlóalj mozog anélkül, hogy a legminimálisabb közelbiztosítása meg volna, nem is beszélve arról, hogy a felderítés egészen hiányzik. Ez keserves meglepetéseket okozott már.

Nagyon gyengén állunk a tűz és a mozgás közötti összhang terén.

Valami érthetetlen tanácstalanságot lehet tapasztalni a tűzerő kihasználásában. Gyakran ismétlődő jelenség, hogy a zászlóalj kihasználja a géppuskás századában levő tűzerőt, de minden más fegyverről megfeledkezik. Még most is vérrel akarjuk a sikert kicsikarni ahelyett, hogy minden ilyen cselekedethez az összefogott tűzzel nyitnánk meg az utat.

* A hivatkozott előadás ez ideig sem eredetiben, sem másolatban a levéltári rendezéskor nem került elő.

Ha az ellenség tűzzel támadja csapatainkat, hiányzik a saját tűznek az összefogása az ellenséges tűzgépekre.

E hiányosság kihangsúlyozása mellett el kell ismerni, hogy az itteni terep nem ad olyan könnyű lehetőségeket, mint amilyenen a magyar hadsereget otthon kiképeztük.

Valami általános tanácstalanság, a józan parasztésznek sokszor teljes hiánya mutatkozik a harceljárás terén. Ez talán arra vezethető vissza, hogy csapatkiképzésünk — *a vezetés minden jószándéka ellenére* — úgy látszik, nem gyakorlatiasságban élte ki magát. A kiképzők szigorúan megkövetelték az elméleti formaságokat és ezzel elállták a szabadon gondolkozó józan parasztész útját.

Valahogy az az érzés támad az emberben, mintha kiképzésünk végrehajtói nem ismerték volna fel azt, hogy háborúban mi a lehetséges, mi a jó és mi a rossz.

A háborúban ugyanis minden lehetséges. Az is, amire az ember békében soha nem is gondolt.

A háborúban minden jó, ami nincs ellentétben a kapott feladattal és nem ellenkezik a józan ésszel.

A háborúban minden rossz, amiben nincs akaraterő, amiben aktív cselekedetnél nincs brutális súly, aminek nincs épeszű, átgondolt végrehajtási terve és ami nincs félreneméthető módon elrendelve.

Minden más a háborúban jó, esetleg kiváló!

Mi ezzel ellentétben az alárendelteket nem arra neveltük, hogy a parancsot feltétlenül teljesíteni kell és hogy a parancsot a józan ész szabályai szerint kell végrehajtani, hanem minden elméleti fejtegetésekkel ködösítettünk el a józan ész elől és az alárendeltet az engedelmeskedésre való szorítás helyett arra neveltük, hogy korlát nélkül okoskodjék.

Az örökös „Hogyan lehet valamit már a megtörténtnél is jobban csinálni" oda vezetett, hogy úgy az alsó, mint a magasabb vezetőket megfosztottuk az *önbizalomtól*, amely nélkül háborúban sem parancsnokolni, sem vezetni nem lehet.

Az örökös okoskodásra való nevelés kifejlesztette az *éles kritikai hajlamot*, amely aláásta az alárendelt és az elöljáró közötti bizalmat. Az alárendelt az elöljáró akaratában nem parancsot lát, hanem azt okoskodásra, kritizálásra alkalmas anyagnak tekinti és a tett helyett elsősorban bírálatot gyakorol. A megvalósítás elé tornyosuló akadályok letiprása helyett szellemi tornára gyürkőzik.

Itt a harctéren különösen mutatkozott az a gyengénk, hogy a csapattiszt nem jártas a maga mesterségében, és hogy nem foglalkoztunk eleget a végrehajtással. Ez a háború máris bebizonyította, hogy minden háborús eredmény, siker, egyedül a végrehajtás mikéntjétől és módjától függ.

Úgy az itteni, mint az otthoni kiképzésnek az kell legyen egyedüli kitűzött célja, hogy minden parancsnok *tökéletesen ismerje* saját egységének szervezését, élő anyagát, annak szükségletét, teljesítőképességét, fegy-

vezetének, felszerelésének és egyéb eszközeinek hatását, hatótávolságát és alkalmazási előfeltételeit, valamint ezeknek leggazdaságosabb bevetési módját. A csapattiszt *erre a tudásra legyen büszke!*

Minden parancsnoknak annyit kell tudni a *vele együttműködésre hivatott* fegyvernemekről, fegyverekről, eszközökről, hogy azokat harcban alkalmazni és vezetni tudja. Tehát tudnia kell, mit várhat tőlük, ennek érvényesüléséig mennyi időnek kell eltelni, és végül, a lehető legnagyobb hatás érdekében mennyiben kell neki hozzájuk alkalmazkodnia.

Ez bőven elég. A többi ártalmas!

E két konkrét tudás alapján minden parancsnokot rá kell szorítanunk arra, hogy a kapott feladat végrehajtását mesterségszerű tökéletességgel tudja megtervezni és végrehajtani: és pedig úgy, hogy minden akaratot az *összefogott tűz erejével csikarjon ki*, és *annak segítségével* valósítson meg.

Át kell vennünk a németektől azt az évek óta beigazolódott haditapasztalatot, hogy a tűzeszközök és a *tűz helyi fölényével* kell győzni, és nem az élő erők túlsúlyával.*

Ebben az elgondolásban ösztönös kezdeményező szellemre kell nevelnünk a parancsnokokat oly mértékben, hogy a háborús hatások nyomasztó súlya alatt is besulykolt, tudat alatti erők noszogassák a tűz váltakozó erejének kihasználására.

A csapatnál a háborúra való nevelés, azaz a kiképzés tehát ne finomkodás, szellemi játék legyen, hanem *végtelenül leegyszerűsített* megoldásokra neveljük őket.

A helyzet *reflexszerűen* váltsa ki a csapatból a besulykolt végrehajtást, ne parancsnoka irányításától várja a követendő magatartásra az ösztönzést.

A háborúban zlj-tól lefelé a pk-nak kétségtelenül nincsen más feladata, mint a besulykolt megoldásokat *hozzáigazítani* a terephez és a helyzethez. Igazi feladata pedig a végrehajtás *kíméletlen* végigkalapálása tekintélyének, személyének százszázalékos latbavetése mellett.

Általános tünet a *felelősségtudat*, a hű *kötelességteljesítés* hiánya. A rendfokozat nélküli honvédtől felfelé mindenkinek el kell telve lennie annak a feladatnak fontosságától, amely számára osztályrészül jutott. Ennek végrehajtására ne a fegyelem szorítsa a honvédet, hanem elsősorban a kötelességteljesítés *mélységesen átérzett* tudata.

Nálunk nagyobb a fegyelem *külső* megnyilvánulása, mint az előbb vázolt *belső* felelősségérzet és kötelességtudat.

Meggyőződésem, hogy az itteni kiképzésnél és a hátországban folyó kiképzésnél ezt a felelősséggel telt kötelességtudatot *előnyben kell részesítenünk* a fegyelem külső megnyilvánulásaival szemben.

Súlyosan érezzük a kivonult hadseregben annak hiányát, hogy katonáink nem gyűlölik a bolsevizmust és az ellenséget. Ennek a gyűlöletnek hiánya volt egészen biztosan sok bátor cselekedetnek a sírásója.

Minden eszközzel azon kell lennünk, hogy az ellenséget katonáinkkal mélységesen meg tudjuk gyűlöltetni.

* A burzsoa hadtudományban szélesen elterjedt elmélet és gyakorlat volt, hogy a háborúnak azt az objektív törvényszerűségét, mely szerint a döntő helyen, döntő erővel a megfelelő időben kell támadni, elsősorban a technikai harceszközök fölényes alkalmazására és csak másodsorban a gyalogság tömeges bevetésére igyekeztek érvényesíteni.

Akkor, amikor úgy otthon, mint itt a haditapasztalatokban gazdag ellenfelet igen helyesen, nem becsültük le és annak harcos erényeit őszintén feltártuk a honvédek előtt, most utólag megállapítva úgy látszik, hibáztunk. Ha egyidejűleg a gyűlöletet is *feneketlen gyűlöletté* tudtuk volna fejleszteni, helyes lett volna eljárásunk. Így azonban anélkül, hogy az lett volna a kitűzött célunk, azt értük el, hogy a honvéd, — legalább is kezdetben, — inkább tart az ellenségtől, mint hogy magával egyenértékűnek gondolná.

Ennek a megállapításnak is le kell vonnunk a konzekvenciáit.

Nemcsak a csapatvezetésben, hanem a felső vezetésben is mutatkoztak gyenge oldalaink. Ennek magyarázatát nem itt a harctéren kell keresnünk, hanem hosszú évtizedekre visszanyúló nevelési rendszerünkben és célkitűzéseinkben.

Amíg egyfelől tiszteletreméltó magasságba emeltük a honvéd vezérkar általános és katonai szaktudását, addig másfelől nem értékesítettük eléggé ezt a kincset a *gyakorlati végrehajtás* terén.

Mint vezérkari tiszt közel másfél évtizeden át a továbbképzésünknél (vezetési gyakorlat, vk. hadijáték, tábornoki hadijátékok) azt tapasztaltam, hogy főleg elhatározásra neveltek minket. E nevelésnek az volt a rendszere, hogy egy megadott nagy helyzetben elhatározásra kellett jutnunk, amely után a gyakorlatvezetőség néha több napos ugrásokat iktatva be a hadijáték menetébe, meglepő új helyzeteket konstruált, amelyekből újra elhatározásra jutottunk. Azután ennek alapján ismét több napos ugrással megint új helyzet alakult ki, amely ismét új mérlegelést és új elhatározást váltott ki.

Ez alatt az idő alatt, míg a gyakorlatvezetőség ezeket az új helyzeteket összeállította, mi résztvevők sablonos törzsmunkával foglalkoztunk, amelynek azonban nem volt lelke, mert hiszen egyéb célt nem szolgált, mint hogy ideig-óráig foglalkoztasson minket.

Ennek a nevelési rendszernek azután az a következménye, hogy mi a háborús vezetési tevékenységnek csupán az első mozzanatában gyakoroltuk magunkat. E mozzanat — elismerem — egyike a legfontosabbaknak, mert nélküle nincs tervszerű cselekedet és nincs eredmény.

A következő mozzanatot, azaz egy kitervelt csatának a *levezetését* soha egyetlenegyszer nem vettük át sem nagy, sem kis viszonyban.

Mint a magyar 2. hadseregnek közel két hónapig vezérkari főnöke, a június 28-án megkezdett hadműveletek első napján már azt kellett tapasztalnom, hogy a *csata levezetése* van legalább olyan nehéz dolog, mint egy merész elhatározás megszülése és a hozzátartozó végrehajtási terv összeállítása.

A csata levezetése alatt, amely több napon át tartott, minduntalan küszködnöm kellett nemcsak az ellenség ellenrendszabályaival, hanem például akkori hadrendünkben tartozó VII. német hadtestnek a vezető gondolatot gyakran keresztező cselekedeteivel is.

Az alárendeltek helyzettájékozottsága és ezért helyzetmegítélése sok esetben nem egyezett a hadseregparancsnokságéval, és így a hadműveletek vezető gondolatának fenntartása érdekében minduntalan be kellett avatkozni. Sokszor csak figyelmeztetéssel, néha erélyes paranccsal is.

A szomszéd hadseregekkel való együttműködés, különösen a bekerítés

utolsó mozzanatában, állandó éberséget és azonnali döntéseket követelt, mert az ellenség nem várt.

Ennek a csatának levezetése, valamint az Oszkol folyótól a Don-ig való előremenet, majd később a Don-védelemnek a vezetése világosan bebizonyították, hogy egy kitervelt hadászati vagy harcászati elhatározás végrehajtása sok előrelátást, nagy gyakorlatot, szívósságot és folytonos újabb és újabb helyzetmegítéléseket követel anélkül, hogy az eredeti nagy gondolatot egyetlen-egyszer is fel kellene adnunk.

Mi erre nem lettünk nevelve és kiképezve.

Ennek tulajdonítom, hogy úgy a tábornoki kar, mint a vezérkar nagy része ebben a harctéren is gyenge.

A csapatparancsnokoknál ez a nevelés — természetesen a csapatparancsnok szükségleteinek megfelelő értelemben értem — úgy látszik, szintén hiányzott békekiképzésünkből.

Ennek kell tulajdonítanom azt, hogy az ellenséges hatásokra ők is megtorpannak és tanácstalan tűrik az ellenség kezdeményezését.

Eddigi haditapasztalataimból tehát azt a következtetést szűröm le, hogy sem tábornoki karunk, sem vezérkarunk, sem csapatvezetőink — egyes kiemelkedő személyektől eltekintve — nem érzik és nem értik azt az egyszerű és természetes igazságot, hogy a háborúban minden nagy dolog végrehajtása borotvaélen táncol. Nem mindig az győz, akinek az eseményeket megindító elhatározása lenyűgöző volt, hanem igen gyakran azé a győzelem pálmája, aki a végrehajtásban *szívós* és a döntés előtti nagy krízisek idején is *hisz abban*, ami elhatározásának szülőanyja volt.

Ehhez nagy önbizalomra, és pedig az *önerőből gyarapított tudás révén szerzett önbizalomra* van elsősorban szükség. Ezen önbizalom nélkül egyetlenegy elhatározásunk végrehajthatóságában nem lehet hinni és e hit nélkül — állítom — harctéren megfelelni, vezetni lehetetlenség. Ez egyaránt vonatkozik a magasabb vezetőre és az alsó vezetőre is.

A hátorszägban levő továbbképzésnél, valamint itt a hadseregnél levő továbbképzésnél is, — meggyőződésem —, ezeknek a gondolatoknak *vezető teret* kell biztosítanunk.

A korszerű harceszközök hiánya vagy elégtelensége *nyomasztóan* nehezedik a kivonult hadseregre.

Légierőnk a hadsereghez képest kicsi és — távolfelderítőinket kivéve — nem korszerű.

Hiányzanak a magyar hadseregben a korszerű háború hatalmas fegyverei, a korszerű légierő, a pc. seregtestek, a Sturmgeschütz-ök,* a hernyótalpon mozgó Panzerjäger-Abteilung-ok,** a Nebelwerfer-ek,*** az aknavetők nagy tömege.

Gyengék vagyunk a páncélelhárításban, holott a harckocsik ma a csatákat, a háborút eldöntő eszközök. Ma már ott tartunk, hogy ezek nélkül ütközetecskéket sem vívunk és a döntésnél el sem képzelhető távollétük. Ezért a páncélelhárítás jósága életkérdés.

* Rohamlöveg.
** Páncélvadász zászlóalj.
*** Ködvető: A VKF. 4. osztály kiadásában 1942-ben megjelent magyar és német csapatjelzési könyv ugyanezt a német kifejezést használta a vegyiharceszközökre is.

A páncélelhárítás fokozása minden nehézség ellenére sem tekinthető másodrendű kérdésnek. E tekintetben a német haderőtől még sokat lehetne kicsikarni.

Mint legolcsóbb fegyvert, amelyhez különleges nemes anyagok nem szükségesek, javasolom a nagyobb kaliberű aknavetők nagymérvű szaporítását. Ezt talán a magyar hadiipar és nyersanyagkészlet is még el tudja viselni. Lőszer tekintetében sem állít különleges követelményeket, csupán a mennyiségi kívánalmakat kellene kielégítenünk.

Olcsó fegyver a *rakétalöveg* és lőszere is olcsó kell legyen. *Hatása rendkívüli!* Nekünk is be kell vezetni és pedig a hatátosabb, azaz a német kivitelben.

Nyomasztóan gyenge és nem elég korszerű felszerelésünk híradóanyagban, mert Magyarország természetesen egy kis ország kis terjedelmű és aránylag rövid háborújára készült fel.*

Ezzel ellentétben itt künn óriási tér, nagy kiterjedések, hosszú hadjáratok és valószínűleg hosszú háború feladatainak megoldása áll előttünk. A német híradóanyagbani kisegítés dacára is még mindig nagy nehézségekkel küzdünk. E nehézségek élesen érezhetők voltak az előnyomulásnál, fokozódtak a széles kiterjedésben való védelemben és rendkívül súlyosak lehetnek akkor, ha egy elhárító harcban esetleg ki kell majd térnünk.

A téli védelem ugyancsak próbára fogja tenni híradó teljesítőképességünket. Mivel a német haditapasztalat szerint bőséges és korszerű híradó eszköz nélkül vezetni nem lehet, e téren is javasolni kell a kivonult hadsereg bővebb ellátását. Ha a II. Rész fejtegetései alapján összefoglaló képet akarunk adni a 2. magyar hadseregnél eddig tapasztaltakról, az alábbiakat kell kiemelni:

a) A kivonult magyar hadsereg szervezése, felfegyverzése nem korszerű, azt csak megközelíti.

A legfontosabb harceszközök hiányoznak, vagy pedig a hadsereg nagyságához képest elenyésző létszámban vannak meg.

b) E hadsereg hadosztályai tehát *csak névben* azonosak az orosz és német hadosztályokkal. A gyakorlatban azonban a nekünk juttatott feladatok mégis hadosztálykiméretűek, mert az elnevezés minden felvilágosítás ellenére megtévesztő maradt.

c) A hadsereg kiképzésében éppen ott mutatkozik a hiányosság, ahol a kiképzés jósága az eddigi haditapasztalatok szerint a harc eredményes levezetésében döntő.

d) A német hadvezetőség időnként támogatta a magyar hadsereget. Azonban a nagy helyzet miatt, azaz amikor a tőlünk északra levő német 2. hadsereg a legválságosabb nehéz elhárító harcot vívta, és ugyanakkor tőlünk jobbra a német 6. hadsereg délkeleti irányban a döntésért küzdött, egészen természetesen nem jutott annyi támogatás számunkra, mint amennyit mi szerettünk, esetleg joggal el is várhattunk volna. Ezt a kényszerhelyzetet — minden fájdalmas kihatás dacára — meg kell értenünk.

Mivel azonban az ellenség szuverén és erre a kényszerhelyzetre nem volt tekintettel, a magyar hadseregnek *olyan megpróbáltatáson* kellett átesnie, amelyhez képességei, ütő- és elhárító ereje bizony nem voltak elegendők.

* Nem érdektelen ez az ismételt önbeismerés. Bizonyítja, hogy a Szovjetunió ellen a magyar fasiszta politikai és katonai vezetés villámháborúra számított, Vö.: Kállay Gyula: A magyar függetlenségi mozgalom 1939—1945. Szikra. 1955. 87—88. old.

6*

Ez a magyarázata annak a *látszólagos lelki és erkölcsi összeroppanásnak*, amely gyalogságunknál megfigyelhető.

Hangsúlyozom, hogy látszólagos, mert mélységesen hiszek abban, hogy ez a válság csak múló.

e) Mindehhez járul még mint erőt elszívó szerencsétlenség az, amit az I. Fejezetben tömören összefoglaltam.

f) A többé már nem halasztható tennivalókat a hátországban, mint a kivonult hadseregnél egy időben kell végrehajtanunk és a két cselekedet között a szerves összefüggést és összhangot különös gondossággal kell biztosítani.

Úgy a polgári, mint a katonai vezetésnek megingathatatlanul hinni kell abban, hogy a mielőbb életre keltendő, a *lényeget* orvosló rendszabályok, az eléje tornyosuló akadályok ellenére eredményre vezetnek és ebben a háborúban való részvételünk nemcsak a magyar katona becsületét fogja visszaállítani a régi fényben, hanem meghozott áldozataink is megtérülnek politikai célunk megvalósulásában.

Befejezésül még három dologról kell megemlékeznem.

Az itt kint levők nyugtalansággal látják és érzik, hogy a véráldozatban egyelőre csak ők vesznek részt. Mivel a háború célja és a háborúban való részvételük értelme előttük nem világos, ezt az érzést nem lehet a haderő értékének megítélésénél elhanyagolni.

Igen káros hatást gyakorol minden olyan ígéret, amely akár a megszálló, akár a harcoló csapatoknál a közeli felváltás ígéretét csillogtatja meg. Ha az ember az itteni harchelyzetet és ellátási feladatokat, a tél közlekedési viszonyait, valamint a tavasz és a jövő nyár várható hadműveleti képét maga előtt megrajzolja, végrehajthatatlannak kell tartanunk minden olyan ígéretet, amely az egész kicserélésre vonatkozik.

Minden olyan ígéret, amelyet e téren sehogy, vagy csak részletekben váltunk be, visszahatást fog kelteni.

Egyedül megnyugtató megoldásnak csak azt lehet nevezni, ha a csere az egész itt alkalmazott erőknek egy kiváltságos részére, és arra is csak fokozatosan vonatkozik. Ez a réteg nem lehet más, mint azok sokasága, akik vitézségükkel már kitűntek, vitézségi érmet szereztek, vagy vérüket áldozták és felgyógyulásuk után újból az arcvonalba kerültek, vagy sebesülésük után a hazaküldésre azonnal méltóknak bizonyultak, vagy pedig szociális helyzetük égetően szükségessé teszi. Minden más megoldás káros visszahatással fog járni, mert más alapon igazságot osztani nem lehet.

S végül tekintsük a háborút a maga egészében nagy egyéni és tömeglélektani bonyolult kérdésnek, ahol az egyén visszahat a tömegre és a tömeg az egyénre, mindkettő pedig az elérhető eredményre.

A lélektani jelenségek felismerése és megértése nélkül nem lehet eredményes a helyzet javulására irányuló munkánk.

Tábori posta 202/01, 1942. augusztus hó 17-én.

vitéz Kovács ezds.

Másodpéldány, gépelve.

- 12 -

lehet más, mint azok sokasága, akik vitézségükkel már kitüntek, vitézségi érmet szereztek, vagy vérüket áldozták és felgyógyulásuk után ujból az arcvonalba kerültek, vagy sebesülésük után a hazaküldésre azonnal méltóknak bizonyultak, vagy pedig szociális helyzetük égetően szükségessé teszi. Minden más,megoldás káros visszahatással fog járni, mert más alapon igazságot osztani nem lehet.

S végül tekintsük a háborut a maga egészében nagy egyéni és tömeglélektani bonyolult kérdésnek, ahol az egyén visszahat a tömegre és a tömeg az egyénre, mindkettő pedig az elérhető eredményre.

A lélektani jelenségek felismerése és megértése nélkül nem lehet eredményes a helyzet javulására irányuló munkánk.

Tábori posta 202/01, 1942. augusztus hó 17-én.

vitéz Kovács ezds.

A 9. sz. okmány utolsó oldala

10.

A 2. hds. háborús-felkészületlenségét mutatja, hogy a sícsapatokat a vkf. I. a. oszt-a az 1942. IX. 3-i rendeletével kezdi csak szervezni a németektől kért és saját erőből rögtönzött felszerelésből. — A tervezett síegységeket végül is teljes egészében felállítani nem lehetett.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 8. fasc.

SÍCSAPATOK FELÁLLÍTÁSA.

A téli háború feltétlenül megköveteli sícsapatok felállítását. Az ellenség ilyenekkel bőségesen rendelkezik és így ezek ellen csak hasonló szervezetű egységekkel lehet fellépni. De ellenséges betörés esetén a gyors elreteszelés, az ellentámadások gyors megindítása, valamint vállalkozások végrehajtása csak ezekkel a csapatokkal képzelhető el.

Hadosztályoknál és ezektől lefelé a hds. a kért sífelszereléssel és rögtönzött eszközökkel fog sícsapatokat felállítani. Ezek összeállítására az intézkedés megtörtént.

Feltétlenül szükséges azonban a hadtesteknek egy nagyobb síegységet alárendelni, amellyel azután a legszükségesebb helyen gyorsan és hatásosan be tud avatkozni a harcba. Ez annál is szükségesebb, mert magas hóban a pc. ho. megfelelő módon nem alkalmazható és így a hds. a téli harcok nagy részében elesik egy olyan seregtestének alkalmazásától, amelyet már eddig sem tudott nélkülözni.

A fenti indokokat figyelembe véve minden hdt-nek legalább egy megfelelően összeállított sízlj-ra van szüksége. (Ez jelenlegi négy hdt. mellett négy sízlj-at jelent.)*

E sízlj-ak nélkül a téli védelem ilyen nagy kiterjedések mellett igen nehezen képzelhető el.

A 2. hds. ezeket a sízlj-akat a saját erejéből nem tudja felállítani, mert

a) a küzdő csapatok állománya és fegyverzete annyira lecsökkent, hogy ha a ho. és attól lefelé szükséges sícsapatokon felül még a hadt. sízlj-akhoz szükséges személyi szükségletet is kivonják, ez az első vonal ellenállóképességét veszélyezteti,

b) bár az itteni terepen a sízés nem támaszt olyan követelményeket a sícsapatokkal szemben, mint a hegyi terep, de a hdt. sízlj-aknak éppen

* Ezzel szemben a német hdt-eknek síezred-tartaléka volt, nehéz fegyverzettel.

a nagy kiterjedéseknél fogva képeseknek kell lenni napi 60—80 km út megtételére. Ezt a nagy követelményt olyan emberekkel, akiknek lábán sí még soha nem volt, nem lehet elérni.

A ho-okon belül, ha a kisebb követelményeket vesszük tekintetbe, remélhető, hogy némi gyakorlat után a sícsapatok szükségszerűen meg fognak felelni az irántuk támasztott követelményeknek.

Javasolom, hogy a Magyarországon levő hegyi csapatokból (1. hgy., 8. és 9. hgy. hv. dd.) négy sízászlóaljat állítsanak fel az 1. sz. melléklet szerint.

A sízászlóaljak minden egyes tagja sível és hósaruval legyen felszerelve, a gyalogsági fegyverek kis szánkókra, a lőszer és málha pedig szánokra legyen málházva. A zászlóaljak a fenti alakulatok tényleges és tartalékos állományából úgy legyenek összeállítva, hogy csak azok kerülhessenek be, akik a síkiképzésen már keresztülmentek.

A sízászlóaljak legkésőbb novemberben érkezzenek ki vasúti szállítással a hadműveleti területre.

Legyenek ellátva egy síoktató kerettel, mert ezeknél a zlj-aknál folyna az egész hdt. síkiképzésének irányítása. Erre a keretre még akkor is feltétlenül szükség van, ha ezáltal az otthoni Mátraháza-i és vk. sítanfolyamokra nem is marad oktató.

Az oktatókereteket kérem a zászlóaljak indulásától függetlenül mihamarabb útbaindítani, hogy azok legkésőbb október elejére a hdm. területre beérkezhessenek.

Javaslom továbbá, hogy a hds. azon tagjai, akik síbakanccsal és sível rendelkeznek, azt szolgálati csomagban feladhassák, kívánságukra pedig a kincstár a használatba vett bakancsot és sí lécet pénzzel megválthassa.

Javaslatomra — bármilyen elintézés esetén is — sürgős választ kérek, hogy annak alapján a megfelelő intézkedéseket idejében kiadhassam.*

Törzsszállás 42. IX. 3.

1 drb. melléklet.

Előadó: v. Kontz vk. szds.

nemes csatai Csatay Lajos altbgy. sk.

A másolat hiteles!

Törzsszállás 42. IX. 3.
Dr. Ferenczfi hdgy.
hdm. o. sgt.

Másolat, gépelve.

* A 2. hads. a hátországból kért 4 zászlóaljat nem kapta meg. (HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. 8. fasc.) Gyakorlatilag 1943. jan. 12-re — a szovjet hadsereg támadásának időpontjáig — még a kintlevő erőkből tervezett sízászlóaljakat sem tudták felállítani teljes egészében.

11.

Tájékoztató megbeszélés 1942. szept. 11-én a hds. pság. törzsszállásán, a Honvéd Vezérkar Főnöke jelenlétében, a hds. ellátásának elégtelenségéről.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 9. fasc.

Résztvevők: Vitéz Szombathelyi Ferenc vezds., kíséretében Mészöly vk. ezds., Adonyi vk. szds., azonkívül Csatay altbgy. hds. pk., Kovács vk. ezds. hds. vkf., Homlok Sándor vőrgy., berlini katonai attasé, a főszállásmesteri osztály részéről: Sellyey vk. alez. főszállásmester, Majsay vk. szds. beosztott vk. ti., dr. Zetelaky József o. ezds., dr. Gáldy hbs. alez., Csató alez., vitéz Ábrahám o. őrgy., a magyar agi. törzs részéről: vitéz Barlay vk. szds.

A megb. tárgya:

1. Az általános agi. helyzetképet a főszállásmester ismertette. Lényeg az, hogy gk-k kiutalása javított az uszáll. helyzeten, a téli készleteknek előreszállításában azonban nehézséget jelentett az üza. kiutalás csekély mérve egyrészt a „don-kozák" vonal terheltsége, másrészt az, hogy a körülmények összejátszása folytán téli anyagok előreszállítása egyelőre nem látszik biztosítottnak.

A VKF. megígéri e tárgyban közbenjárását Keitel vezértábornagynál a téli szerelvények soronkívüli előrevonása és egészen Osztrogozsszk-ig való irányítása érdekében.

A főszállásmester rámutat még az esős időszak jelentőségére az agi. ellátásban és az ezzel kapcsolatos nehézségekre.

2. A vez. hbs. tájékoztatást ad a hds. élm. helyzetéről. Lényege: a hds. jelenleg 16 napig van teljes élelemmel ellátva és az élelmezés nagy részét helyszíni beszerzésből biztosítjuk. Ezenfelül számszerű adatokkal jellemezte a helyszínen beszerezhető mennyiségeket.

A főszállásmester rámutatott a zsír és cukor hiányára, a szemes lótáp hiányára és a kiszállítási nehézségekre, amelyek a lóállomány leromlását idézték elő, mivel kapcsolatban a vkf. megjegyzi, hogy azok a kocsi oszlopok, amelyeket ő látott, igen jó állapotban voltak.

A vez. hbs. rámutatott arra, hogy amennyiben a Vkf. az arcvonal látogatása közben panaszokat fog hallani az ellátásra, ez elsősorban a szállító eszközök hiányára vezethető vissza. Mint javaslatot, előterjeszti a német élelmezési cikkek bevezetését a mi étkezésünkbe is, mert ezek igen jól beváltak.

Ruházat szempontjából eddig kiegészítéseket nem kaptunk. A ruházati helyzetről általában azt a tájékoztatást nyújtotta, hogy a ruházat több, mint 30 százalékban 5/10-es, több mint 30 százalékban 2/10-es,* a maradék pedig selejt állapotú. — Szóba került még a sebesültek ruhájának leadása, a bőrök hazaszállításának kérdése és a téli felszerelés kiszállításának kérdése.

3. Gépjármű. — A gk. ea. előterjesztése szerint a gjmű. pótlás legnagyobb kérdése a tartalék anyagok és a javító anyagok kiszállítása, mely vonalon eddig még semmi sem történt. Fordjavító anyag a gyár áttelepítése miatt nincs; ezt magyar vonalról kell pótolni, mely esetben biztosítottnak látjuk az összes gjművek karbanhelyezését a tavasz beálltáig. Jelenleg 600 javításban levő gk. van és 120 gk. végleg kiesett.

A gjművek téli elhelyezése súlyos probléma. Fennálló kérdés még a pc. ho. alkalmazása, amely kérte hazaszállítását, vagy pedig a német nyugati arcvonalon való alkalmazását a hk-k karbantartására való tekintettel. — Ezzel kapcsolatban a Vkf. megjegyezte: „Én nem vagyok amellett, hogy valaki hazamenjen."

A Vkf. felveti azt a gondolatot, hogy Kijeven nagyobb javító műhelyt telepítsünk. Értesülésünk szerint azonban nem mint gépjármű hanem mint vonat javító műhelyt szemrevételezte egy, a hátországból kiküldött közeg.

4. Üza. helyzet szempontjából röviden tájékoztatja a hds. javadalmazásáról, az általában kiutalt kismennyiségű üza-ról, amely az életbe léptetett erős korlátozás mellett sem biztosítja a hds. téli készletének előreszállítását.

5. Von. anyag szempontból a főszállásmester előadja a helyzetet és rámutat főleg arra, hogy téli előkészületeink keretében a szánok gyártását teljes erővel bevezettük, ugyancsak folyik az istrángok gyártása is, a hazulról igényelt bőr javító anyagokkal kapcsolatban azonban eddig semmilyen választ nem kaptunk, holott azokra égető szükség van.

A Vkf. érdeklődik a járművek alá a hátországból kiszállításra kerülő szántalpak felől. Ezek használhatósága még kérdéses.

6. Eü. — A vez. o. előadása szerint a lényeg az, hogy az eü. intézeteket a hds. területén mielőbb kiürítsük és ehhez szükséges, otthoni eszközökkel Kijev-ben vagy Harkov-ban Lazarettbasis** létesítése. A hdm. területen ugyanis az elhelyezési viszonyok nem engedik meg nagyobb kórházak létesítését. Sebesült torlódás esetén szükséges kiürítéshez inga-forgalomban működő kórházvonatokra volna szükség a hdm. területen. A Vkf., a vez. o. és a beosztott orvos között élénk vita fejlődik ki a betegek osztályozásának kérdésében. Ezzel kapcsolatban a Vkf. megjegyzi, hogy a honvéd orvosi kiképzés csak gátolja a gyakorlati alkalmazhatóságot. Nem az a lényeg, hogy minden súlyos beteg hátrakerüljön, hanem az, hogy csak könnyű betegek, sebesültek, légnyomásosok és öncsonkítók ne kerüljenek a hátországba. A vez. o. feladata az, hogy erélyesen fellépve, maga akadályozza azt, hogy egyes könnyű sebesültek csalás vagy pedig erőszakos fellépés révén a hátországba menő vonatokra felkerüljenek.

* A 10/10-es a teljes értékű, hibátlan; a 8/10-es már használt, de hadihasználható ruházat. Az 5/10-es erősen használt gyakorlóruha, nem hadihasználható.
A 2/10-es ruházat annyira használt, hogy már selejtíthető, nem hadihasználható. Egyébként a Horthy-hadsereg szabályzata szerint minden egység csak akkor fogható hadra, ha hadbiztos aláírásával igazolja az egység anyagi felszerelésének hadihasználható állapotát.

** Kórházbázis.

A beosztott orvos ezután ismertette a sebesültek hátraszállításának lefolyását az augusztus első felében lezajlott harcok után. Rámutatott arra, hogy az elől levő kórházakba beérkezett könnyű sebesülteket a fennálló rendeletekkel ellentétben hátra kellett szállítani a hátországba, mert különben a hdm. területnek abban az időben csak csekély számban telepített kórházaiban a súlyos sebesülteket nem lehetett volna ellátni.

Ezzel az időszakkal kapcsolatban a Vkf. megjegyzi, hogy az aug. első felében lefolytatott betegszállításoknál súlyos hibák voltak; egyrészt könnyű sebesültek és légnyomásosak felkerültek a vonatokra, akik már Kijev-be gyógyultan érkeztek, másrészt pedig súlyos sebesültek voltak a vonaton, akik orvosi kezelés nélkül, igen súlyos állapotban, elgennyesedett sebekkel érkeztek meg Kijev-be.

Amikor a beosztott orvos, — aki abban az időben a hds. vez. o-t helyettesítette, — e kifogásokra a hadbírói eljárás megindítását kérte maga ellen, a Vkf. nevezettnek ezt a kérését erélyes hangon elutasította.

7. Lőszer. — A főszállásmester előadja, hogy a tü. lősz. fogyasztás másképp alakult, mint azt a háború előtti számvetések és az otthoni számvetések megállapították. A súly a tü. lőszerre és a tü. lőszeren belül a repeszgránátokra helyeződött át. A lősz. helyzettel kapcsolatban a hds. pk. megjegyzi, hogy megállapításai szerint a lősz. fogyasztás nem haladja meg az előre kiszámított méreteket, mert a megejtett számvetések szerint pl. a IV. hdt. csak napi 1/10 javadalmazást* fogyasztott s ezért indokolatlan a főszállásmesternek az a megjegyzése, hogy az ország teljesítőképessége nem fogja az ilyen mértékű lősz. fogyasztást bírni.

8. Tü. és fegyver szempontjából nagy kiesések voltak, amelyeket még a tü. szero. készletével ki lehetett pótolni. Ezzel kapcsolatban a hds. pk. felemlíti, hogy a tü. szero-nál a pk. eltávozása után igen értékes és nagymennyiségű anyag egy alkalmatlan pk. kezére volt bízva.

9. A főszállásmester még előadja, hogy a téli ruházattal való ellátás szempontjából nehézséget jelent, hogy sem magyar, sem német vonalról nem kapunk választ határozott formában a kiutalandó téli ruhák számáról. Megjegyzi még a főszállásmester, hogy általában kb. 200 hazaintézett felterjesztés legnagyobb részére nem kaptunk választ.

A Vkf. válasza: „Keine Antwort ist auch eine Antwort."**

A téli elhelyezés szempontjából nehézséget jelent, hogy a csapatok nem tudják, vajon abban a körletben maradnak-e, ahol most vannak, s ezért nem hajlandók elhelyezésük előkészítését megkezdeni. A hds. pk. rámutat arra, hogy a csap-ok nem fognak tudni elegendő fát, kitermelni a téli elhelyezéshez. Ezért szükségesnek tartja, hogy hadifoglyok igénylése után mi termeljünk ki és szállítsunk fát a csap-ok körletébe.

Aláírás nélkül.

Másodpéldány. gépelve.

* Kétnapi lőszerjavadalmazás = 640 lövés.
** A hallgatás is válasz.

12.

M. kir. honvéd vezérkar főnökének hadseregparancsa 1942. szept. 13-án, a 2. hds-nél tartott szemléjének befejezése alkalmával. A parancs rámutat a harctérre kivonult hadsereg elégtelen harcértékére.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 9. fasc.

VEZÉRKAR FŐNÖKÉNEK BÚCSÚ PARANCSA.

A harcoló második hadsereg csapatait az elmúlt napokban megszemléltem. E szemle után és távozásom előtt búcsúzásul nem mondhatok sem többet, sem kevesebbet annál, hogy hitem úgy, mint eddig is, *a magyar katonában töretlen.*

A magyar katonát ott találtam a Don mentén azon katonai erényekkel vértezetten, amelyeknek hírnevét és becsületét köszönheti, de melynek köszönhetjük azt is, hogy mi magyarok mint kis nemzet a történelem forgatagában és viharaiban fenn tudtuk tartani magunkat és becsülettel tudtunk élni hatalmas, nagy népek szomszédságában és között is.

A kitüntetések átadása alkalmával és az ezzel kapcsolatos csapatszemlék keretében sok magyar katonának néztem a szemébe. Belőlük, tekintet nélkül arra, hogy a múlt harcaiban több vagy kevesebb szerencsével küzdöttek, ugyanaz a hűség, odaadás, elszántság és kötelességtudás tekintett le rám, amelyet a világháború hosszú éveiből oly jól ismerek. Nem is lehetett ez másként, hiszen a hős apák fiai állottak előttem és azok néztek rám. Mindegyike tekintetéből azt a fogadalmat véltem kiolvasni, hogy jól tudják, hogy mivel tartoznak a magyar katona ősi hírnevének. Ez a hangtalan tekintetváltás-őszinte beszéd volt, mely zajos bizonyságtételnél százszor többet ér. Hangtalan, de annál belsőbb vállalása volt ez a legnagyobb áldozat meghozatalának is, amelynek a katona minden nap ki van téve.

Ezt a háborút mi nem kerestük.* A magyar sors vezetett bennünket ide, ahol valamikor távoli őseink éltek. Nem véletlen tehát az, hogy épp itt állunk, hanem az Isten rendelése. Ezért mindenkinek meg kell állnia helyét ott, ahova rendeltetett. Nem lehet kitérés, nem lehet habozás. Bele kell nyugodni az Ő

* Ellent mond ezzel Kállay Miklós miniszterelnök 1942. április 20-án a Magyar Élet Pártja országos tanácsülésén tartott beszéde: „Nem kényszerből megyünk háborúba, nem is sodródunk abba bele, hanem tudatosan vállaljuk, mert egyszer már megértük, hogy rólunk nélkülünk határoztak ... Ebben a harcban nekünk az utolsó erőnkig részt kell vennünk." (A magyar nép a nagy viharban. Kállay Miklós kilenc beszéde. Bp. 1942, 43. old.)

akaratába. Csak ez és a hű kötelességteljesítés adhat erőt, de egyben oltalmat is nekünk magyar katonáknak. Csak, aki kötelességét teljesíti és nem spekulál és nem okoskodik, számíthat az Isten segítségére. Csak azt, aki helytáll, kisérheti szerencse. Aki kitér, az bizonyára elpusztul.

A helytálláshoz azonban nem elég a hit, az eltökéltség és az elszántság, hanem a katona szempontjából ehhez feltétlen fölényes nyugalomra és tudásra is van szükség. A harc nem az *izgalom* és nem a *szenvedély kérdése*, hanem *mesterség*. Ez áll minden vonatkozásban, de áll ez főként minden rendű és rangú vezetésre is. A harc nem sietség, nem kapkodás. A harchoz elsősorban nyugodt készenlét és fölényes vezetés kell. A kezdeti sikertelenségnek, ahol ilyesmi volt, főokát legtöbb esetben abban találtam meg, hogy minden el lett sietve. A menet, a felderítés, a biztosítás, sőt még az étkezés is. A harcalakzatok is el lettek nagyolva. Sok volt a tömörülés, tömegképzés, amelyek a veszteségeket mértéktelenül fokozták és így pánikra vezettek. A tömörülés a legnagyobb átkunk. Katonáink az ellenséget nem tudják fedetten, kúszva megközelíteni, hanem sűrű alakzatban mennek neki. A védelemben nem ássák be magukat. Innét ezután a sok veszteség. Mindent el kell követni, hogy e hibákat mielőbb levessük. A parancsnokok, ha kell, a legszigorúbb eszközökkel kényszerítsék embereiket a helyes harceljárás betartására. Nehéz fegyverek és tüzérség a nagy sietség következtében lemaradt.

A legegyszerűbb harcászati igazságok és szabályok fel lettek rúgva, mert a lelkeken erőt vett az izgalom és sietség. Sok helyen mintha az 1914-es bevezető szerencsétlen harcok ismétlődtek volna meg. Sok csapat a harcbalépésnél a vereség csíráit vitte magával. Pedig a hibákat, amelyeket az előző háborúban elkövettünk, mindenki ismerte. Mégsem tanultunk. Csak okosan beszéltünk, de amikor tettre került a sor, akkor semmit sem tudtunk megvalósítani. Ennek meg kellett adni az árát. Remélem, hogy ebből mindenki, minden rangú és rendű vezető tanult. Mindenki érezze át, hogy a háború a katona szempontjából hideg, könyörtelen mesterség, melyhez elsősorban nyugalom és józan ész kell.

De van szavam a *gyávákhoz és kishitűekhez* és azokhoz is, akik szolgálati beosztásaikat oly gyorsan és könnyelműen hagyják el, hogy ehhez egy kedvezőtlen csatanap benyomásai is elégségesek. Ezeknek azt üzenem, hogy számukra a jövőben nem lesz irgalom. A gyáváknak pusztulniok kell. A csapat ezt saját becsülete védelmében maga irtsa ki. Ha ezt maga bármiféle okból nem lenne képes végrehajtani, úgy az a magasabb parancsnokok kötelessége. Legjobb, ha a parancsnokok bátor felelősségvállalással, ha kell személyesen is példát statuálnak a gyávák megfékezésére. A fegyelmet, a csapatok becsületét minden eszközzel meg kell oltalmazniok. Hazánk sorsa a jövőben is kizárólag attól függ, hogy a magyar katona hogyan állja meg a helyét.

A szemle alatt hallottam szavakat a felváltásról is. Amennyiben ezt végre tudnánk hajtani, úgy biztosíthatok mindenkit arról, hogy felváltva csak azok lesznek, *akik bátran és vitézül megtették kötelességüket.* Gyávákra otthon sincs szükség. Gyáva népnek nincs hazája. [...]

Honvédek! Kemény tél áll előttetek. Készüljetek fel. Legyetek erősek és nyugodtak. Tartsátok állásaitokat, mert itt ezekben a távoli állásokban hazátokat véditek meg. Én hiszek Bennetek, bízom Bennetek. Hiszek a magyar katonában. Ezt a hitet viszem magammal drága ajándékul. Ezt fogom jelenteni a Legfelsőbb Hadúrnak is, hogy bízhat Bennetek.

Másolat, sokszorosítva.

2. hds. pság. törzsszállásán
1942. IX. 13.

v. Szombathelyi vezds.

13.

Kovács vőrgy. telefonbeszélgetése vitéz Homlok vőrgy-al, a berlini katonai attachéval 1942. aug. 11-én és 17-én a magyar hds. sávjának szűkítéséről.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 8. fasc.

[...] *1942. aug. 11. 16.10 h-kor:*

16.10: Homlok vőrgy. közli v. Kovács ezds-sel, hogy előadását átnyújtotta Halder tbk-nak, aki közölte, hogy elismerik a magyar hds. nehézségeit, egyébként kezdeti nehézségekkel a német hds. is küzdött annak idején. — A magyar hds. sávjának szűkítéséről is szó volt (erről előzetesen Szombathelyi vezds-sel is tárgyalt Homlok vőrgy.), a kérdést a német hadvezetőség megfontolás tárgyává tette. [...]

VIII/11. Ko.

[...] *1942. aug. 17. 10.00 h-kor:*

10.00: Homlok vőrgy. érdeklődik, hogy történt-e már sávszűkítés a Hgr. B. részéről, azt javasolja, hogy a hds. pság. tárgyaljon e kérdésben a Hgr. B-vel. A hds. vkf. és a hds. pk. is azon a véleményen van, hogy erre nem vagyunk illetékesek, ennek felülről kell elindulni, a Hgr. B. részéről. [...]

VIII/17. Ko.

Eredeti példány, gépelve.

14.

Vitéz Jány Gusztáv vezds. 1942. szept. 24-i felterjesztésében kéri a honvéd vezérkar főnökét, hogy járjon el a német véderő főparancsnokánál a magyar hadsereg sávjának rövidítése érdekében. Közli, hogy a jelenlegi folyamvédelmi részt nem tudják tartósan védeni.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. pság. 10. fasc.

M. KIR. 2. HONVÉD HADSEREG PARANCSNOKSÁG.
VITÉZ JÁNY GUSZTÁV VEZDS.

M. kir. Honvéd Vezérkar Főnökének

B u d a p e s t.

Budapest, 1942. évi szeptember hó 24-én.

Kérem az alábbiakat:

1. Én ismételten rámutattam és jelentettem a „Heeresgruppe B"-nek, hogy a hds. kiterjedése oly nagy, hogy mélysége nincs. Hátsó fészkekként néhány nehézfegyver, pk-i figyelő és üteg tüzelőállása van kiépítve. Összefüggő akadályöv sehol sincs. Szívós ellenállást ilyen körülmények közt nem lehet kifejteni. Ehhez jön, hogy a Don menti őrsöket az esős időszakban a talajvíz kiönti és csak kezdetlegesen kiépített fészkekbe jutnak.

Kérem kivinni, hogy sávunkat megrövidítsék.

2. A csapat maga a műszaki munkát és a védelmet nem tudja tökéletesen megoldani.

Annyi zsidó munkás szd-t kérek kiirányítani, amennyit csak ki tudunk állítani.

3. A hds. pság. törzsszállását most a VII. hdt. gázvédelmi szd-a rendezi be, ezt vissza kell adni. Szükséges lesz földbe süllyesztett elhelyezést is kiépíteni, mert előbb-utóbb felfedeznek bennünket, s ha repülőkkel szétrombolják elhelyezésünket, a vezetés megszakad.

Kérek egy utász szd-ot rendelkezésre bocsátani oly eszközökkel, hogy a márgás, köves talajban elhelyezést építhessünk.

Erre azért is szükség volna, hogy némi védelme is legyen a pság-nak, mert a hadtáp csapatok oly nagy területet kell, hogy biztosítsanak, hogy feladatukat amúgy sem tudják megoldani. A megszálló csapatok pedig nem követik a hds-get, miről pedig indulásunkkor szó volt.

4. A pótlás kiküldése sürgős, mert ha a tartós esőzések ideje bekövetkezik, kiképzésről szó sem lehet, anélkül pedig a menetalakulatokat alkalmazni nem lehet.

5. Az elveszett és tönkre ment lövegek sürgős pótlását kérem, mert, mint már jelentettem, az ottani terepen a tü. az, mely a gyér gyal. erőket támogatni tudja és orosz előretörést le tud törni.

6. Sok av. kiszállítása is szükséges, hogy hasonló fegyverrel válaszolhassunk az orosz tömeg tüzére.

7. Orosz rakéta löveget (Sztálin-orgona) hozattam haza lőszerrel együtt. Nem lehet nehéz azt itthon utánozni, akkor kitűnő fegyver állna rendelkezésünkre.

8. Páncélozott, hernyótalpas rohamlövegek, pc. vadászok nélkül nem tudunk hk. támadást biztosan kivédeni és tád. egyáltalán lehetetlen ott, hol az orosz hk-al megerősített csapatokkal véd, vagy ahol tömör építmények vannak védőállásában. Hatosfogatú, de még „Botond"-hoz kapcsolt lövegekkel sem lehet ezt megoldani.

Hadtestenként 1—1 oszt-ra feltétlen szükség van.

Hk-ik erre a célra nem felelnek meg, mert túl magasak és nagy célt mutatnak.

9. A téli ruha kiszállítása sürgős. Kérem az üresen kimenő kórházvonatokkal pokrócok s a gyűjtött meleg prémek és ruhák mielőbbi útbaindítását.

10. A nagy kiterjedés mellett a küzdőket mozgókonyhákból ellátni nem lehet, így a csapat nem kap meleg étkezést. Szd-onként legalább 2 főzőládára van szükség.

11. Füstölt szalonna kiszállítását kérem, hogy télen kellő kalóriája legyen az étkezésnek. Miután ezt a németek nem tűrnék, szeretetadományként kellene a ho-oknak kiküldeni.

vitéz Jány Gusztáv vezds.
hds. pk.

Másolati példány, gépelve.

15.

*A főszállásmester felterjesztése 1942. IX. 20-án a hds. psg-hoz a hds. élm. létszámáról (1942. VI. 28-án és IX. 1-én), a hds. véres veszteségéről VI. 28—IX. 15-ig.**

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 9. fasc.

LÉTSZÁM.

Élelmezési létszám

A)

1942. VI. hó 28-án.

III. hdt.	53.769 ember	20.397 ló
IV. hdt. közv.	2.959 ember	1.400 ló
VII. hdt. közv.	4.170 ember	—
Hds. közv.	27.500 ember	5.300 ló
Összesen:	88.398 ember	27.097 ló**

Élelmezési létszám

B)

1942. IX. hó 1-én.

III. hdt.	68.388 ember	26.385 ló
IV. hdt.	45.860 ember	18.700 ló
VII. hdt.	34.503 ember	13.415 ló
1. pc. ho.	15.000 ember	—
2. rep. csop.	5.597 ember	92 ló
Hds. közv.	33.900 ember	7.100 ló
Összesen:	203.248 ember	65.692 ló***

Marton Béla ezds.

* A hds. lóveszteségeiről és a hads. gépjárműállományáról szóló összesítést is tartalmazza az ügyirat.

** Vez. áo. adatai szerint 26 500 ló.

*** Vez. áo. adatai szerint 64 520 ló.

A) VÉRES VESZTESÉGEK 42. VI. 28—VII. 31.

Idő	III. hdt.	IV. hdt.	VII. hdt.	1. pc. ho.	Hds. közv.		2. hds. összesen	
					csap.	von.	tiszt	legség.
VI. 28	533	—	—	—	1	—	30	504
29	401	—	—	—	8	1	16	394
30	350	—	—	—	2	—	11	341
VII. 1	376	—	—	—	2	—	13	365
2	333	10	—	—	1	6	23	327
3	70	—	—	—	—	—	—	70
4	7	2	—	—	5	1	2	13
5	334	—	—	—	—	—	18	316
6	2	—	—	—	18	—	2	18
7	25	—	14	—	6	—	3	42
8	7	—	—	—	3	—	—	10
9	10	9	—	—	1	—	—	20
10	—	9	—	—	1	—	—	10
11	23	11	3	—	—	—	3	34
12	3	—	35	—	—	—	—	38
13	279	—	—	—	—	—	3	276
14	413	9	—	6	—	1	15	414
15	229	1	—	—	—	—	5	225
16	37	—	35	—	—	—	—	72
17	20	—	5	—	—	—	1	24
18	149	—	1	3	—	2	7	148
19	28	8	—	18	—	—	2	52
20	16	—	—	—	3	—	1	18
21	27	—	—	20	—	—	1	46
22	30	—	4	—	—	—	2	32
23	1	—	5	—	—	—	—	6
24	13	—	15	18	—	—	3	43
25	9	—	20	—	—	—	8	21
26	12	—	37	—	—	—	4	45
27	18	51	5	—	—	—	1	73
28	23	13	58	—	—	1	7	118
29	29	7	4	—	—	—	1	39
30	58	—	—	—	—	—	3	55
31	4	2	—	—	1	—	—	7
	3869	132	271	65	52	12	185	4216

B) VÉRES VESZTESÉGEK 42. VIII. 1—31-IG.

Idő	III. hdt.	IV. hdt.	VII. hdt.	1. pc. ho.	Hds. közv.		2. hds. összesen	
					csap.	von.	tiszt	legség.
VIII. 1	111	3	3	—	3	1	4	117
2	4	4	2	—	—	—	—	10
3	2	2	11	—	—	—	—	15
4	22	7	12	—	2	—	4	148
5	35	2	14	—	2	—	2	51
6	90	4	8	—	—	—	3	99
7	714	95	23	89	8	—	10	919
8	51	117	130	298	10	—	34	572
9	498	45	81	1	18	—	32	611
10	146	47	292	167	1	—	12	641
11	484	346	407	26	10	—	41	1232
12	668	255	411	19	—	—	81	1272
13	221	159	10	84	—	—	28	446
14	61	43	91	141	—	—	10	326
15	109	460	30	32	—	—	57	583
16	311	370	80	48	—	—	56	753
17	60	444	63	28	—	—	21	574
18	77	57	42	87	—	—	13	250
19	31	283	44	34	—	—	14	378
20	13	1	12	—	1	—	1	26
21	17	10	19	26	—	—	3	69
22	28	9	13	1	1	—	3	49
23	19	—	13	—	—	—	—	32
24	20	121	5	—	—	—	—	143
25	29	156	10	—	2	—	4	193
26	24	—	13	—	1	—	2	36
27	12	6	15	17	2	—	1	51
28	14	24	15	1	—	—	1	53
29	7	52	26	—	—	—	1	84
30	14	15	25	1	—	—	2	53
31	28	11	300	—	—	—	9	330
	3920	3157	2329	1100	61	1	452	10116

C) VÉRES VESZTESÉGEK 42. IX. 1–IX. 15.

Idő	III. hdt.	IV. hdt.	VII. hdt.	1. pc. ho.	Hds. közv.		2. hds. összesen	
					csap.	von.	tiszt	legség.
IX. 1	5	12	61	—	—	—	2	76
2	15	25	41	—	3	—	4	80
3	51	1	39	—	—	—	4	87
4	9	1	2	2	6	—	—	20
5	25	17	126	—	—	—	5	163
6	8	17	9	—	1	—	2	33
7	7	—	11	—	—	—	—	18
8	21	2	15	—	3	—	3	39
9	381	1070	15	36	—	—	82	1420
10	453	378	54	—	—	—	65	820
11	173	157	61	—	—	—	12	379
12	741	75	10	—	—	—	28	798
13	64	323	—	393	—	—	14	766
14	253	167	1	72	—	—	8	485
15	13	10	2	—	—	—	—	25
	2219	2255	447	503	13	—	229	5208

(nem teljes)

Olvashatatlan aláírás.

Eredeti példány, gépelve.

16.

*A honvéd vezérkar főnöke 1942. okt. elején bíráló észrevételeket adott ki a 2. hds. pságnak, melyben választ követel a hds. pk-tól a magyar csapatok veszteségteljes és eredménytelen hadműveleti ténykedéséről. Jány vezds. a „Helyzet megvilágítás" című jelentésében 1942. X. 12-én a legfelső katonai vezetésre hárítja az elégtelen kiképzésből, a katonák alacsony erkölcsi-katonai állapotából származó tragikus veszteségeket.**

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. pság. 10. fasc.

2321/2. hads. I. a. 42. X. 23. sz.

HELYZET MEGVILÁGÍTÁS.

291/M. hdm. 4. vkf. 1942. szám alatt kiadott Észrevételekre** az alábbiakat kell kihangsúlyoznom, hogy a helyzetkép tisztán látható legyen.

1. Hogy a magyar kiváló katona anyag, azt magam is hiszem és vallom, hogy azonban vajmi *keveset tud*, az bizonyos.

Az okokat vdd. vkf., vdd., hdt. és hds. pk. koromban leszegeztem, azokat elvonulás előtt is minden pk-i értekezleten ki is mutattam.

a) Túl szerveztünk és ezzel túlléptük a felhígítás határát, melyet még rontott a nemzetiségek beosztása.

b) Kiképzésünk csak szemledombról mutatott jó képet, ha azonban a részletet nézte az ember, látta, hogy a gp., a puskás tüzelő állásából tüzelni nem lehet, a csatár nem mozog helyesen stb., stb.

Dehát ez nem is lehetett másképp. Mikor tanulhatta volna meg?

Amikor a helyzet javult és áttértünk az úgynevezett 2 éves kiképzésre, az újonc bevonult februárban. Azelőtt még olyan hangok is hallatszottak, hogy a gyal-nál elég 5 havi kik. is.

A kik. március közepén meg sem indulhatott, mert addig az idő azt meg nem engedte. Július aratási szabadsággal elveszett, szeptember közepén leszerelés. Ha az élelmezési pénz megtakarítása miatt megnyújtott húsvéti és pünkösdi szabadságokat beszámítom, alig volt az I. évesnek 5 havi kiképzése.

A legénység fele elment küldöncnek, lóápolónak, vezényeltek iskolákhoz stb. és ez alatt a II. évében elfelejtette azt a keveset, mit megtanult.

* Jány felterjesztése kivonatban maradt fenn, amelyből hiányzik a 6. és 7. pont.
** Az utalt „Észrevételek" az iratok levéltári rendezésekor nem került elő.

A másik fele őrszolgálatba vagy tanfolyamra került és aki magaszorult volna kiképzésre, lett az újoncok és póttartalékosok kiképzője, mely alatt további képzése megszűnt.

c) Lőgyakorlataink alig voltak, kgr-t életében 1—2 db-ot dobott, tüzérséggel éles lövés melletti gyakorlat ritkaság számba ment, hk-t életében nem látott, mű. munkát mezei károk miatt nem végezhetett. Tehát való, hogy mi vajmi keveset tudtunk.

d) A küzdők fölött átlőni tilos volt, ha valaki kgr. dobás, éles akna felépítés közben stb. megsebesült, parancsnoka ügyészi eljárás alá került. Tüzet nem tapasztalt, ahhoz nem szokhatott, hogy állja az a ma harcának poklát?

e) Aki a sok védett fegyvernemhez nem kellett, az jó volt gyalogosnak, pedig mindenki tudta, mi vár erre a fegyvernemre, mégis hiába volt minden felterjesztés. Csak az utolsó évben változott ez meg némileg.

f) Az ikreződéssel* elértük, hogy az úgynevezett 2 éves kiképzésben részesültekből álló értékesebb elem megoszlott és 8 hetes póttartalékosokkal töltődött fel az egység.

g) A nemzetiségek beosztásával a helyzet még rosszabbodott, mert a rosszul kiképzett rövid átképzés után nemzetiség nem került ahhoz a csapattesthez, hol kiképezték és még az az előny is elveszett, hogy az emberek ismerős környezetbe kerültek. Súlyosbítja a helyzetet, hogy nyelvükön senki beszélni nem tud és az, hogy nemzethűségükről beszélni sem lehet.

Végeredményben a kivonult gyalogezredek álltak 50—60 százalék póttartalékosból, 20—30 százalék úgynevezett 2 éves kiképzésben részesültből. Raj-pk-ok októberben bevonult, tisztessé ki nem képzett és akkor kinevezett c. őrv-k, vagy silány t. tizedesek voltak.

Erről az állapotról is tiszta képet adtam indulásunk előtti pk-i értekezleteken.

h) A törzstisztikar túl öreg, nem elég rugalmas.

Térjünk vissza a régi rendszerre, gyalog és lóháton tartsuk terepmegbeszéléseinket, hogy lássuk, fizikai igénybevétel után, hogy fog az ész. A gk-n végrehajtott kényelmessé, puhává teszi az embert.

A Hotis-oknak minden csapattiszt legyen tagja és vadásszék, menjen egész nap, de ne legyen ennek az a vége, hogy a pár órai séta után sörözéssel összekötött vadász ebédet fogyasszunk. Így majd rugalmasak maradnak tisztjeink.

Alantos tisztjeink zöme ma már próbaszolgálatosokból áll. A mai konjunktúra alatt, mikor tálcán kínálnak remek fizetéssel állásokat, csak az jön katonának, aki élhetetlen és dolgozni nincs kedve. Kevés azok száma, akit a hivatás szeretet vezet közénk. Mutatja ezt a helyzetet az Akadémiákba jelentkezettek kis száma.

A fiatalítás szükséges, de ez ne úgy legyen, hogy most mindenkit kinevezünk, hanem csak az jusson előnyhöz — soron kívül is —, ki idekinn megmutatta rátermettségét.

* Az ikreződésre lásd: Tóth Sándor szds.: A Horthy-hds. szervezete (1920—1944.) Hadtörténelmi Közlemények. 1958. évf. 3—4. sz.

Most itt az alkalom, az élet. Éljünk vele. Mert ha az is, ki otthon ül, elérhet mindent, nem nagyon kívánkozik ki, hol életét teszi kockára s ha nem felel meg, mehet nyugdíjba, lehetőleg honvédségi pótdíj nélkül.

2. A 2. hds. hadrendje papíron tényleg megvesztegetően szép volt. Nehéz fegyvereit azonban az utolsó napokban kapta meg. Velük — a végszállítmányoktól eltekintve — megbarátkozni nem tudott. Voltak fegyverei, de velük éles lőgyakorlatot nem tarthatott, lőszer sem állott rendelkezésre, kgr. nem volt.

Ezért kértem kiképzésre időt és lőszert. A válasz az volt, majd a felvonulási körletben lesz erre idő.

Jelentettem az OKH-nál Halder vezds-nek, a Heeres-Front pk-ának, Bock tbgy. és vkf-ének, hogy a hds. minden feladatra kész lesz, ha megismerkedhetik az itteni tereppel és időt engednek kiképzésre, hogy a haditapasztalatok nélküli csapatok legalább így készüljenek fel alkalmazásukra.

Eredmény azonnali bevetése seregtesteinknek, sok esetben azok teljes beérkezte előtt.

Így tulajdonképp harcos kiképzése nem volt, csak azoknak a zlj-aknak, melyeknek megszálló ho-okhoz kellett volna elvonulniok és így hónapokig mozgósított állapotban voltak és lőgyakorlatokat is tarthattak.

Ugyanilyen értéke volt a 13. ho-nak, melynek pk-a hdt. pk-ától támogatva annyi lőszert kapott, hogy komoly harcszerű lőgyakorlatokkal tette ho-át harcra képessé.

Mi sem mutatja jobban a kiképzés mértékét, alpk-k, rátermett raj., szak. pk. hiányát, mint pl. az, hogy Szofijevkanál végrehajtott vállalkozást nem Tóth Péter tiz., hanem Korbuly fhdgy. szd. pk. hajtotta végre 2 rajjal, vagy a legutóbb Philadelphy szds. 8 fővel a Don mentén.

Vannak kitűnő tisztjeink, vagy sajnos voltak, mert a zömük elesett oly feladat megoldása közben, melyet rátermett, kiképzett raj, legfeljebb szak. pk-nak kellett volna végrehajtania.

Ez is azt mutatja, hogy vajmi keveset tudtunk, ma már megtanultak sokat saját kárukon. A megtakarított pengőkért vérrel fizettünk.

Ezért javasoltam a Vkf. Úr Őnagyméltóságának magánlevelemben, hogy három hónapra be kell hívni minden már kiképzett embert — turnusonként — alapos alpk-i és kis egységbeni kiképzés után minden fegyver sok éles lövése mellett be kell gyakorolni csapatainkat, hogy a harchoz szokjanak és az utolsó gránát robbanása után a betörés megtörténjék. Ha sebesülés, vagy halálos áldozattal jár is, ez akkor is olcsóbb, mintha tömegek pusztulnak idekünn.

3. *A követelményeket a csapathoz kell mérni.* Ez a helyes elv. Itt a német főv. követel, amelyet nekünk teljesíteni kell, bár minden alkalommal jelentettem a nehézségeket, sokszor meg is tagadtam meneteket, mikor ellátásunk élelem, lőszer, üzemanyag terén túlzott terhet rótt csapatainkra.

Lehetetlent senki sem követelt seregtest pk-aim közül.

Pl. a 20. ho-nak, mely 10 napja pihent a 9. ho. mögött és a Don kanyarba való bevetése előtt e területen volt, 2 nap óta igazán meg kellett volna oldania feladatát a pc. ho. mellett és mögött, hatalmas tü. és hatásos rep. támogatás után és alatt.

Vagy a 12. ho-nak, mely menetből ugyan, de több mint 24 órai pihenés és készenlétben állás után indult meg és délutánig nem jutott a védőállásból

visszaszorított 36. gy. e. részei magasságába, pedig a pc. ho. már Korotojakba betört és tád. célját elérte.

Lehetetlent egyik ho-tól sem követelt senki.

50—60 km-t egyik gyalogos csapat sem tett meg, kivéve talán a 6. ho. részeit a partizánok elleni bevetés idején, de ezt sem magyar pk. rendelte el.

A hds. kötelékében pihenő napok beiktatása mellett 20—25 km menet volt a norma. Az esős napokon pedig amúgy is állni kellett.

4. Előfordult a szemünkre vetett *éheztetés* és bizonyos mértékben kenyér tényleg kimaradt. [...]

5. Csapatok megingásakor, hogy hiányzott a kellő erély, arra csak kiadott parancsaimat kell elolvasni, és személyes beavatkozásomról is tudnak beszélni azok, kiket pság-uktól megfosztottam, kik ellen ügyészi eljárást indítottam s akiket kíméletlenül kioktattam. Igaz, hogy fiatal pk-ok nem voltak néha elég kemények, de ez később megváltozott, és ahol kellett, bizony pisztollyal a kézben állították meg az ok nélkül menekülőket és volt zlj. pk., ki gp-kat állított fel küzdői mögött, és sok esetben erélyes tiszteket politrukszerű* feladatokkal bíztak meg pk-ok.

Hogy ettől kezdetben húzódoztak pk-ok, az érthető, bár az akkori eredmények indokolttá tették volna ezt is. Igaz, hogy a magas növényzetben későn vették a pk-ok észre, hogy csapataik eltűntek s csak később gyülekeztethették őket hátul, sajnos sokszor puska, szerelvény nélkül.

6. [...]

7. [...]

8. Végül még csak azt kérem, hogy ne csak kiképzés és a tudás tekintetében egyszerűsítsünk, hanem fegyverkivitelezésünkben is. Akármelyik orosz fegyvert veszem kézbe, az mind durva formájú, és alig áll néhány alkatrészből, az se finoman csiszolt szellemes szerkezet, hanem egyszerű és törhetetlen. Nem kell műmester hozzá, nem kell a szétszedést és összerakást hónapokig tanítani, mert a legegyszerűbb ember is azonnal megérti, el sem ronthatja, s amellett pompásan működik. Nézzük az önműködő puskát, géppisztolyt, nehéz puskát, aknavetőt, Sztálin-orgonát, mind kitűnő hatású remek fegyver.

Így azután ezekből, mert egyszerű és olcsó, tömeget tudnak adni a csapat kezébe, s ha elvész, pótlása nem került sok pénzbe. A magyar gépi. majd 300 P, az oroszt meg lehet csinálni egyötödéért, az nehéz, ez könnyű.

Ma már vadásznak embereink a fegyverekre, adjunk magunk nekik mielőbb, minél többet.

De szükség van hatásos pc. törő fegyverre, rohamlövegre is, melyek önjárók, hernyótalpon mozognak, mert hatos fogattal támadni, hk-k elvágtázni és lekapcsolás után tüzelni nem lehet.

Érthető tehát, ha ily alkalommal ezek nélkül a védtelen ember megrendül.

De csökkentette a harcos kedvet az is, hogy a szd. lefogyott 100, majd 60 főre. Pótlás nem jött, így mindenkiben az az érzés lett úrrá, hogy ő a kitaszított, s előbb-utóbb az ő neve is szerepel a veszteséglistán.

* Jány a szovjet hadsereg politikai vezetőinek feladatát rosszindulatúan — egyébként ez a fasiszta propaganda általánosan elterjedt szokása volt — tábori csendőri feladatokkal azonosította.

Most, hogy a pótlás jön, ez is lényegesen javít helyzet és szellemen, különösen, ha majd a menetalakulatok bevethetők lesznek.

Törzsszállás, 1942. X. 12.
vitéz Jány Gusztáv vezds. s. k.
hds. pk.

A kivonat hiteles!

Budapest, 1943. évi június hó 10-én.

Petrozsényi Béla ftőrm.

Másolati példány, sokszorosítva.

17.

Hitler Adolf parancsa az 1942/43. év téli védelmének végrehajtására.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 7. fasc.

Másolat a kivonatból.

A fővezérség főhadiszállása
1942. okt. 14.

Fővezérség — Fővezérség vezérkara — hadműveleti (I.) osztály.

420.817/42. Titkos.

Csak tiszten keresztül!

1. SZ. HADMŰVELETI PARANCS.

Előttünk áll a téli hadjárat. Ezen belül a keleti front azt a feladatot kapja — a még most is tartó, illetve a szándékolt támadó hadműveletek kivételével —, hogy az elért vonalakat az ellenség minden áttörési kísérletével szemben feltétlenül tartsa.

Az előkészületek a téli hadjáratban folyamatban vannak. Ez a második orosz tél idejében és jobban felkészülve talál minket.

Az orosz az utóbbi harcokban erősen meggyengült és 1942—43 telén nem lesz képes a megelőzőekhez hasonló erőket felsorakoztatni. Ez a tél semmi esetre sem lehet szigorúbb és keményebb, mint a megelőző.

Minden parancsokságnak és csapatparancsnoknak kötelességévé teszem, hogy a téli előkészületeket a lehető leggyorsabban és legátfogóbban hajtsák végre, megteremtve ezzel a csapatoknak a téli időszak tartamára, egyrészt a feladataik teljesítéséhez szükséges alapokat, másrészt a lehető legkedvezőbb életkörülményeket. Ennek érdekében ne egyedül arra törekedjenek, hogy a szükséges igényeket a magasabb parancsnokságoknál jelentsék. Minden csapatparancsnok a rögtönzések valamennyi fajtájával segítsen magán, és teremtsen a kisegítő eszközökkel csapatai számára berendezéseket és könnyítéseket.

Gondot fogok viselni arra, hogy nagyarányú sorozási és mozgósítási intézkedésekkel a harcoló csapatokat megerősítsük és a már 1 ½ éve szakadatlanul harcoló frontkatonák ezen a télen leváltásra kerülve, pihenőt kapjanak.

Azt azonban elvárom a vezetéstől és a csapatoktól, hogy az elért sikerek büszke tudatával nézzenek az 1942—43-as téli hadjárat elé és hajthatatlan

akarattal, szilárdan bízzanak abban, hogy erejükkel az ellenséget a téli hadjáratban is legyőzik ott, ahol az megkísérelné frontvonalunkat megtámadni.

Alapvető követelményeim:

1. A téli állásokat minden esetben meg kell tartani.
2. Mindenhol olyan aktív védelmet kell folytatni, amely az ellenségnek nem hagy nyugtot és félrevezeti szándékaink felől.
3. Ellenséges támadás esetén sem kitérésnek, sem visszavonuló mozdulatoknak nincs helye.
4. A helyi betöréseket ellentámadások és ellenlökések segítségével rögtön fel kell számolni.
5. A nagy betöréseket el kell szigetelni, a saját arcvonal át nem tört részeit feltétlenül, mint sarokpilléreket meg kell tartani, hogy evvel megkönnyítsük az ellenrendszabályokat.
6. Az elszakított és körülzárt részek mindaddig védekezzenek, míg felszabadítják őket.

E követelmények feltétel nélküli végrehajtásáért a parancsnokok nekem felelnek.

Részleteiben a következőket parancsolom:

I. *A téli állások vonala:*

A végérvényes téli állás a következő vonalon halad:

2. magyar hadsereg: a hadsereg jelenlegi frontvonala. Azokon a helyeken, ahol még előre irányuló helyi állásjavítási munkálatokat terveznek, azok megvalósítása mellett, a jelenlegi frontot kell kiépíteni. Ezek a későbbiekben kedvező tartózkodási helyek lesznek.*

* A 2. magyar hadsereg frontszakaszának tereptani sajátossága általában, hogy rejtőzésre alkalmas erdőséggel — egy-két erdősávot kivéve — nem rendelkezik. Zömmel a Don jobbpartja (magyar rész) alacsonyabban fekszik, mint a balpart (szovjet rész). Ugyanakkor a Don német védelmi részei általában kedvezőbbek a magassági szint szempontjából, mint a Don balpartja. (Folyamvédelemnél általában előnyösebb a magasabb szintű part, mint az alacsonyabb).

A magyar hadsereg frontszakaszának tereptani sajátossága az egyes hdt-ek és ho. előtt a következő:

III. hdt. *9. k. ho.*	Voronyezstől D-re a 17. gy. e. és a 47. gy. e. frontszakasza a Don jobbpartját követi. A jobbparti terület domborzati tagoltsága változatos, árkolt. A települések a folyó jobbpartjához közel terülnek el. Jelentősebbek: Gremjacsije, Kosztyenki és Alekszandrovka. A faluk közelében kisebb lombos erdők terülnek el, melyek rejtőzködési lehetőséget nyújtanak. A Don folyó által ezen a része a magas peremvonalhoz simul. A baloldali részen a szovjet védővonalban — szélesen terül el a Don árterülete. A folyótól távolabb csak enyhe lejtéssel emelkedik a terep. A folyó közelében szélesen elterülő, nagykiterjedésű vizenyős, bokros, bozótos terület.
6. k. ho.	Az 52. gy. e. és a 22. gy. e. frontszakasza Alekszandrovka és Sztorozsevoje között vázlatosan tagolt területen van. E frontszakaszon nagyobb települések: Borscsevo, Arhangelszkoje. A vízmosásos felárkolások jellemzőek A Don jobboldali partjai Borscsevo—Arhangelszkoje között laposak és csak enyhén emelkednek Ny. felé. A folyó közelében e szakaszon cser- [illegible] kisebb erdőségek rejtőzködési lehetőséget nyújtanak.
IV. hdt. *20. k. ho.*	A 14. gy. e., 23. gy. e. és a 429. német gy. e. frontszakasza: A Don jobbpartján elterülő Sztorozsevoje falu házai szétszórt jellegűek. Utcák kuszáltak. A házakhoz nagyobb kiterjedésű belparcellák tartoznak, melyekben fás részek vannak. Közepes rejtőzködési lehetőséget nyújt. A településhez közel ÉK-en folyik a Don. Széles, bevágott árterülete van. A meder és az árterület partjai Sztorozsevoje felé meredek, a balpart felé enyhén lejtenek, és kopárok. Számos helyen vízmosással árkoltak. A falu közelében a folyó több ágra is szakad, szigeteket képez.

II. *Az állások kiépítése:*

a) *Az állások kiépítését* lényegében a fagy bekövetkezte előtt be kell fejezni. Azokon a helyeken, ahol az állások kiépítése érdekében még kevés történt, minden eszközt fel kell használni e cél elérésére. Az arcvonalban levő csapatokat a hátsó területekről munkaerő vezénylésével messzemenően kell támogatni. Hadifoglyokat, a polgári lakosságot és az asszonyokat — különösen a hátrább fekvő állások kiépítésére — be kell vonni. A csapatok találékonyságának és a helyi rögtönzéseknek a magasabb parancsnokságok segítségével minden támogatást megadunk. Egyes frontszakaszok különleges tapasztalatait más szakaszok számára haladék-

A meder szélessége átlag 140—150 m. Sztorozsevoje K. felé 2 km-re, Otticsiha irányában nagyobb kiterjedésű, sűrű, dombos erdő terül el. Az erdő területe már a szovjet hídfőhöz tartozik és kiváló rejtőzködést nyújt. Az erdő közvetlenül a folyó partig lenyúlik, a folyó partja itt már kevésbé meredek. Sztorozsevoje-tól D-re Novo Uszpenka és Szeljavino (szovjet hídfőben) közti terüeltre általában jellemző a sűrű vízmosásos felárkoltság. A vízmosásos árkolban a bózotos, bokros növényzet rejtőzködési lehetőséget nyújt. A frontvonal e területen húzódott keresztül. A felárkoltság a mozgási lehetőséget erősen nehezítette.

7. k. ho. A 4. gy. e. és a 35. gy. e. frontszakasza. A frontvonalba eső Uriv település házai szétszórtak. A belső parcellák nagy kiterjedésűek, gyümölcsfákkal beültetve. A falu áttekintése emiatt nehéz. Galdajevka felé és attól D, DNy-ra viszonylag sűrű, lombos erdő terül el. A Don jobbpartja ezen a részen is kevésbé meredek. A frontszakasz ezen részén ritka úthálózat. A Donhoz közeledve, helyenként vizenyős területek is vannak. ÉNy. felől, Bolgyirevka irányából, a Gyevica patak közelében hosszú, egyenes útvonal húzódik DK-i irányba, mely Gyevica faluba vezet. Galdajevkától D-re kb. 1,5—2 km távolságra a Gyevica patak mellett terül el a Gyevica falu. A falutól K. felé a terep enyhén lejtősödik a Don folyóhoz. A falu és a Don folyó között elterülő terület alacsony fekvésű. Általában ritkás, bozótos növényzet borítja.

13. k. ho. A 31. gy. e. és a 7. gy. e. frontszakasza. Gyevica falutól D-re a felszínen nagyobb vízmosásos felárkoltság. A magasabb szintű területperem Moliscse falutól DK. felé Korotojak város irányában húzódik, ahol a Don folyó partjához simul. Korotojak közelében a Don folyó igen meredek partú. A Don folyó jobbpartján fontos csomópont Korotojak város, ahol átkelő híd volt Petropavlovszkoje felé (szovjet rész). Korotojak város a magasabb szintű terület K-i pereménél terül el. A Don árterülete a Tyihaja-Szoszna folyó torkolatánál kiszélesedik. Tyihaja-Szoszna torkolata és Korotojak város között a Don kanyarulatainál a meder több helyen 50—60 m-re keskenyedik el.

10. k. ho. A 36. gy.e. és a 6. gy. e. frontszakasza. A frontvonal a magasabb szintű területe peremén húzódik Nyikolszkij felé Nagyobb erdők a Don balparti területén vannak. A jobbparti részen csak helyenként vannak erdőfoltok. A balparton kiépített út nincs. A vasútvonal Osztrogozsszk felől Gyivnogorszktól Liszki-ig a folyó jobb partjánál a meredek part tövében húzódik. Szvoboda várossal szemben Liszki közlekedési csomópont. A falunál két hárompilléres híd volt.

VII. hdt.
12. k. ho. A 18. gy. e és a 48. gy. e. frontszakasza. Nyikolszkij közelében a magasabb szintű perem közvetlenül a Don folyó partjához simul. A meredek, lejtős perem általánosságban e területre is jellemző a vízmosásos felárkolásokkal. Nyikolszkijtól K-re 100—200 m között váltakozik. Helyenként szigetet képez. A balparton nagy kiterjedésű erdők. A folyó közelében levő magas partok jó védelmi lehetőséget nyújtanak. Jól kiépített úthálózat nincs. Nyikolszkij falutól K-re Scsucsje és Peresznaja felé a terület felszínét csak vízmosásos árkok teszik változatossá. Scsucsje mellett a Don jobbpartján szovjet hídfő. A hídfőállás területén sűrű, lombos erdők. A frontvonal magasabb szintű területen húzódik. Kiépített út nincs.

[illegible] k. ho. A [illegible]. gy. e. és a 12. gy. e. frontszakasza, a magasabb szintű terület peremvonalat követi. A Don balparti területe sűrű erdővel borítva. A Don jobboldali partján a legnagyobb település Kolibelka város, mely útcsomó pont. A Don folyó nem követi a peremvonalat. DK-i irányba fordul és a baloldali területet mossa alá.

23. k. ho. Az 51. gy. e. és a 21. gy. e. frontszakasza. A frontvonal végig a peremvonalra támaszkodik. Az ártér és a jobboldali magasabb szintterület magasság különbsége általában 70—90 m között van. Legfontosabb település Kologyesznoje és Verhnyikorabut, amely hosszan benyúló elszélesedett vízmosásban keletkezett.

talanul rendelkezésre kell bocsájtani. Mindenkinek segítenie kell s a legjobbat kell nyújtania, anélkül, hogy fentről érkező parancsra vagy rendelkezésre várna.

b) *A főellenállási vonal* vezetésénél* tekintettel kell lenni arra, hogy a folyók, tavak, és mocsarak télen nem képeznek akadályt (sőt ezzel ellentétben az ellenségnek gyakran kedvező előrenyomulási lehetőséget biztosítanak). A különben járhatatlan vidékek fokozott járhatósága következtében egy *hézagmentes* főellenállási vonal létrehozása és megszállása még fontosabb, mint nyáron. Ehhez a lakott helyeken kívül, kellő időben, fűthető lakószállásokat kell teremteni. Nem szabad ismét előfordulnia annak, hogy a csapatok magukat a hideg ellen oltalmazva a helységekbe behúzódjanak.

c) Az elmúlt tél tapasztalata azt mutatta, hogy a *hóból épített állások* gyakran igen jól fölhasználhatók. Ezek gyorsan létesíthetők és a fagy beállta előtt kiépített földállások megerősítéséhez hozzájárulnak.

d) *Az aknák fölhasználását* a frontvonal előtt jelentékenyen emelni kell. Emellett meg kell állapítani azt is, hogy az aknamezők fagy és hó esetén gyorsan hatástalanná lesznek. Ezért úgy kell fekűdniük, hogy állandóan átvizsgálhatók legyenek. Azonkívül elő kell készíteni új aknamezők pótlólagos kihelyezését a hideg időszak és a magas hóesés bekövetkezte után.

A főellenállási vonal *mögött* aknamezők telepítésének tulajdonítsanak különös jelentőséget. A főellenállási vonal mögötti aknamezők tervszerű telepítése lehetővé teszi az esetleg betörő ellenséges erők részekre bontását, ami a védelmi fegyverek hatékonyságát jelentős mértékben növeli.

e) Amelyik állás *páncél biztosságát* a főellenállási vonal megválasztása által egyszerűen nem tudják elérni, ott az aknamezők mellett különböző további páncélakadályokat kell létesíteni. Az elmúlt télen egyes helyeken különösen bevált a jéglejtő. A sima lejtők víz leöntésével rövid idő alatt hatékonnyá tehetők.

f) A meglevő hóeltakarító eszközök tervszerű szétosztása különös gonddal történjen meg, nehogy csak a főutakat tudjuk szabadon tartani, hanem a főellenállási övön** belül a csapatoknak és nehézfegyvereinknek, pl. páncélosoknak, rohamlövegeknek, páncéltörő ágyúknak stb. a harchoz szükséges mozgékonyságát is biztosítsuk.

III. *A harc vezetése és a csapatok bevetése:*

a) Ha defenzív jellegű is a keleti front főfeladata a téli időszak alatt — bizonyos kivételekkel —, ennek a *védekezésnek*, defenzívának igen *aktív* védelemnek kell lennie. A védelem aktív jellegének szüntelenül ismétlődő

* Az eredeti német parancsban mindenhol HKL (Hauptkampflinie = főellenállási vonal) rövidítés van.
** Az eredeti német parancsban itt HKF (Hauptkampffeld = főellenállási öv) rövidítés van.

rohamcsoportvállalkozásokban, a kedvező adottságok támadásra való kihasználásában és abban a törekvésben kell megnyilvánulnia, hogy az ellenfelet soha sem hagyja nyugodni és neki állandóan veszteséget okozzon. A védekezésnek csupán ilyen aktív folytatásával érjük el a támadó lendület szűntelen feléledését, és tudjuk fönntartani a német katona fölényérzését az oroszok fölött s így tudjuk emelni a csapatok bizakodását. Ezzel megnehezül, hogy az ellenség a kezdeményezést még kis mértékben is magához ragadja.

b) Ezzel egyidejűleg a tél folyamán a *felderítést* minden rendelkezésünkre álló eszközzel folytatni kell. Csak ha élénk felderítőtevékenység segítségével az ellenséges front és a front mögötti területek helyzetébe folyamatos bepillantást nyerünk, válik lehetővé az, hogy az ellenség bármilyen támadó szándékáról kellő időben tudomást szerezzünk és a megfelelő ellenintézkedéseket foganatosítsuk.

c) A téli hónapok alatt a csapatok bevetésének minden kérdésében, harcierejük megtartása és olyan tagozódás a döntő, amellyel feltétlenül meg tudjuk hiúsítani az oroszok valamennyi betörési kísérletét állásainkba

d) Egy *összefüggő főellenállási vonal* jelentőségét ismételten hangsúlyozni kell. Csak ilyen módon lehet megakadályozni, hogy az ellenség a fronton gyenge részekkel rögtön át ne szivárogjon s a front mögött be ne fészkelje magát s a tapasztalatok szerint ott gyorsan meg ne erősödjön.

e) A *tartalékoknak*, mint azt már többször megparancsoltam, a főellenállási vonalat tervszerűen elosztva oly sűrűn kell elkészíteni, hogy ellenséges betörés esetén halaszthatatlanul ellenlökést tudjanak alkalmazni. Ez télen csak úgy lehetséges, ha a várható ellentámadási irányban a tartaléknak szükséges mozgási lehetőséget megteremtjük és folyamatosan fenntartjuk.

f) Különös jelentősége van a *téli mozgásra képes páncélelhárító eszközök* már korábban megparancsolt előkészítésének.

g) A már elrendelt *téli mozgásra képes kötelékek* felállítása mellett a valóban jó sí-kiképzéssel rendelkező kisebb egységek jelentősége nagyobb, mint olyan számszerűleg erősebbeké, amelyek harci kiképzése sítalpakon még nem eléggé megfelelő.

h) A fronton levő kötelékek *leváltását* ott is lehetővé kell tenni, ahol ehhez nagyobb egységek nem állnak rendelkezésre. Az 1. sz. parancs szerinti riadó egységek túlnyomó része a fronton leváltás céljából rendelkezésre áll. Ily módon, gyakran csak kisebb egységek, rövid időre történő leváltására adódik lehetőség, de ezt az eljárást a csapatok mégis hálásan veszik, s ezzel egyben a fronton és a mögöttes területeken levők közötti kapcsolat is szilárdabbá válik. További lehetőségeket kell találni kisebb méretekben folyó leváltások végrehajtására is. A jövőben messzemenően alkalmazni fogjuk az egyes hadosztályok leváltását és átirányítását jellegzetes harci frontokról nyugalmasabb frontszakaszokra.

i) *Otthonról vagy nyugatról a tél folyamán keletre helyezett kötelékeknek*, azonkívül *az újonnan beérkezett feltöltésnek*, ameddig lehet, meg kell adni azt a lehetőséget, hogy ne kerüljenek rögtön az arcvonalba bevetésre. Alkalmat kell adni, hogy valamelyest időt a front mögött töltsenek s hozzászokjanak az orosz tél viszonyaihoz és az ezzel kapcsolatos harci feltételekhez.

k) A téli hónapok alatt minden elöljáró kétszeresen kötelezett, hogy a csapatokról való *gondoskodásra és az erkölcsi szilárdságra* ügyeljen. Az ezzel kapcsolatos indítványokat és javaslatokat — a lehetőségekhez képest gyorsan és hosszadalmas kidolgozás nélkül — a szolgálati út betartásával, közvetlenül a fővezérségnek tegyék meg. Gyors eljárás szükséges, mivel ezen a téren a segítés csak úgy hatásos, ha gyorsan megvalósul s nem hónapok múlva.

l) Az értékes *lóállomány és a járműállomány* megőrzésének különös jelentőséget kell tulajdonítani. A front közelében csak annyi lovat kell tartani amennyi a harci cselekmények végrehajtásához szükséges. A többit hátra kell vonni és továbbra is a hátsó térségekben tartani, ahol jobb ápolást és ellátást kaphatnak.

Hitler Adolf s. k.

A helyességért. Törzsszállás,
1942. okt. 20.

vitéz Nemeskéri-Kiss
az I. a. segédtisztje.

Kivonat másolatból, gépelve.

Napló 936. sz. melléklet 2.

Geheime Kommandosache!

Der Oberbefehlshaber
der Heeresgruppe B

Ia Nr. 3170/42 g.Kdos.

H.Qu., 23.9.1942.

11 Ausfertigungen

6. Ausfertigung.

Dieser Befehl darf schriftlich nur bis zu den Generalkommandos bekannt gegeben werden, die ihn nach Kenntnisnahme zu verbrennen haben. Die erfolgte Vernichtung der an die Generalkommandos ausgegebenen Exemplare ist bis zum 5.10.1942 dem Oberkommando der Heeresgruppe zu melden.

Der bevorstehende Winter wird die Armeen der Heeresgruppe vor Verteidigungsaufgaben stellen, die zu schweren Abwehrkämpfen unter schwierigsten Witterungs- und Geländeverhältnissen führen können. Es muß auch damit gerechnet werden, daß es der roten Führung – wie im vergangenen Winter – wiederum gelingt, örtlich starke, der eigenen Verteidigung zahlenmäßig erheblich überlegene Kräfte zusammenzuführen.

Die Erfahrungen des letzten Winters, ebenso wie die aus den diesjährigen schweren Abwehrkämpfen bei Heeresgruppe Mitte und Nord haben innerhalb des deutschen Heeres zur Niederlegung einer Reihe von Grundsätzen für die Führung der Verteidigung geführt.

Der Führer und Oberbefehlshaber des Heeres selbst hat durch eindeutige Befehle die Gesetze dieser Kampfführung festgelegt.

Ich möchte diese, damit gültig gewordenen Gesetze, deren Nichtbeachtung im deutschen Heer schwerste Ahndung zur Folge hat, im folgenden zur Kenntnis der verbündeten Armeen bringen, um das gegenseitige Verständnis zu fördern und die Kampfführung auch der verbündeten Truppen auf diese Grundlagen abzustellen.

A B. hadseregcsoport parancsnokának végrehajtási utasítása, Hitler parancsa alapján (első oldal)

hinter den Fronten das Eingreifen nicht nur von menschlichen, sondern vor allem auch von technischen Reserven zu ermöglichen. Mittel hierfür sind: Bau warmer Unterstände für Panzerkampfwagen und Sturmgeschütze, Ausschlagen von Schneisen, die parallel der Hauptkampflinie das Fahren vor allem von Panzern und Sturmgeschützen bis zu 60 Tonnen Gewicht zu Abwehrzwecken ermöglichen, vor allem aber Herstellung einer zusammenhängenden Linie mit zahlreichen warmen Unterständen.

Solange der Russe als sein Hauptgeschütz die 7,62 cm Kanone und vor allem seine Stalinorgel verwendet, ist in waldreichen Gebieten der Bau von schußsicheren, im Winter heizbaren Unterständen ohne weiteres möglich. An anderen Abschnitten kann und muß dann auch wieder zum minierten Stollen gegriffen werden.

Truppenteile, welche ohne völlig dezimiert zu sein, eine Stellung schlecht ausbauten und dann gar verlieren, müssen schwerster Ehrenstrafen gewärtig sein. Man darf sich nicht scheuen, ihnen Beförderungen und Auszeichnungen zu sperren, bis sie ihre unwürdige Haltung wieder wett gemacht haben. Divisionen aber, die bis zum Letzten kämpfen, sollen der Heimat bekannt gegeben werden und damit vor der Geschichte diejenige Ehrung finden, die sie verdienen.

v.P.

Frh. v. Weichs

Verteiler:

Ital.A.O.K.8
mit Neb.Abdr. für Gen.Kdo. II, XXXV, Alpini, Dt.General beim ital.A.O.K.8 — 1. – 5.Ausf.
Ung.A.O.K.2
mit Neb.Abdr. für Gen.Kdo. III, IV, VII, dt.Verb.Stab beim ung.A.O.K.2 — 6. – 10. "
Okdo.d.H.Gr.B, KTB — 11. "

/Ho.

A B. hadseregcsoport parancsnokának végrehajtási utasítása, Hitler parancsa alapján (utolsó oldal)

18.

Élelmi vonatok rendszeres indításának kérelme.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 5. fasc.

TÁVIRAT.

XII. 3. 0800 I. a. báró von Weichs vezérezredes úr őexcellenciájához, a B. hadseregcsoport főparancsnokához.

Novemberben csaknem minden ellátóvonat kimaradt, cukrot nem szállítottak, így a hideg éjszakákban teát nem tudtak adni.

Lisztthiány miatt kénytelen voltam a kenyéradagot a felére csökkenteni.

Jelentem, hogy ezek a korlátozások sem a hangulatot, sem az erőnlétet nem befolyásolhatják kedvezően.

Kérem elrendelni, hogy az ellátó vonatok teljes kiméretttel, rendszeresen beérkezzenek, mert a kisegítés hónapokon keresztül nem válhat szabállyá.

A 12. k. gyalogos hadosztálynak hófúvások miatt 5 napig utánpótlást nem tudtak szállítani s ha most minden tartalékukat felhasználják és az utánpótlás kimarad, különösen ha ehhez még viharos napok is járulnak, mindenki számára világos helyzet áll elő.

vitéz Jány vezérezredes.

2907/2. hds. I. a. 42. XII. 3. sz.

Másolat, gepelve.

19.

Jány ismételten kéri a hds. ellátásának biztosítását.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. pság. 5. fasc.

TÁVIRAT.

XII. 6. 2250 I. a. Őexcellenciája báró von Weichs vezérezredes úrnak, a B. hadseregcsoport főparancsnokának, hivatkozással az 1550. I. TH. parancsára.

1. ponthoz: 2752/2. hds. I. a. 42. sz. XI. 26-án kelt jelentésemben világosan kifejtettem, hogy készleteink csekély mennyisége miatt december kezdete óta csak a folyamatosan beérkező utánpótlással tudjuk a csapatokat ellátni. Jelentettem azt is, hogy amióta a hadsereg a Dont elérte, az ellátás soha sem volt úgy szabályozva, hogy normákkal számolhattunk volna, a seregnek mindig kisegítéssel kellett beérnie.

Nyáron még csak ment valahogy, bár akkor is olyan volt a csapatok erőnléte, hogy ez harcerejüket leszállította, télen viszont ez nagyon komoly következményekkel jár. Sürgős segítséget kérek.

Ha az utánpótlási vonatok nem érkeznek be, le kell szállítanom a kenyéradagot. Ezzel kapcsolatban XII. 3-án jelentettem, hogy novemberben a szükséges utánpótlási vonatoknak csak a töredéke érkezett be (kettő a 16 vonat helyett). Jelentésem száma 2907. 2. hds. I. a. 42. XII. 3.

E jelentésből kitűnt, hogy mekkorák a sereg készletei.

A 2. ponthoz: Arra a parancsra hivatkozva, amely szerint az utánpótlás a kirakodó állomásoktól a hds. és a hds. pság. feladata, jelentettem, hogy az utánpótlási vonalak rendkívüli hosszúsága miatt tehergépkocsi oszlopaink tönkrementek, a fogatolt oszlopok rövid időn belül fogat nélkül maradnak, miután szemestakarmány eddig egyáltalán nem érkezett, jóllehet Magyarország 2 hónapra elegendő zabot (lovanként 5 kg-ot számítva) szállított. Itt már a kenyérgabonát kellett takarmányként föletetni, mert szénát nem lehetett kaszálni, mivel a hds. területén rétek egyáltalán nincsenek. A lovak csupán dudvát és szalmát kapnak, ezért az utak mentén lótetemek hevernek.

Ilyen szállítóoszlopokkal a készletek ideszállítása tartósan nem oldható meg.

Ezt előre látva kértem, midőn a pótlást messze hátul rakták ki, hogy az éjjelező helyeket élelemmel stb. a hadseregcsoport lássa el.

A kérést elutasították s a hadseregnek mindezekről saját eszközeivel kellett gondoskodnia. Ez még jobban rontotta a helyzetet, amit szintén jelentettem.

A 3. ponthoz: E jelentésekből az ellátás helyzete világosan látható. Én kértem az utánpótlás olyan megszervezését, hogy mostantól fogva normális viszonyokkal számolhassak. Mégegyszer előterjesztem kérésemet.

A részleteket a főszállásmesterem naponta jelentette. Az, hogy még néhány napra (3—6) elegendő liszt van, az nem jelent semmit.

Nem várhattam ki, míg a liszt egészen elfogy, ezért a kenyéradagot le kellett szállítanom.

Törzsszállás.

1942. XII. 6.

2997/2. hds. I. a. 42. XII. 6.

vitéz Jány vezérezredes.

Másolat, gépelve.

20.

A főszállásmester telefonjelentésében közli a vkf-el, hogy a B. Hadseregcsoport főparancsnoksága 1942. dec. 20-án még nem biztosított vonatot a karácsonyi csomagok szállítására, ugyanakkor a németekhez már megérkeztek ezek a küldemények.*

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 10. fasc.

(V. KOVÁCS GYULA VŐRGY., 2. HDS. VKF. TELEFONBESZÉLGETÉSEI) NYIKOLAJEVKA, 1942. XII. XII. 20-ÁN.

[...] 12 00 h A fszmstr. helyzettájékoztatást ad.:

A karácsonyi feljavítás a német vonalon befutott.

A hazai csomagokra nem lehet számítani, mert azok beérkeztére nincs még szabad vonal biztosítva. [...]

XII/20. Ko.**

Eredeti példány, gépelve.

* A dátum 19-ről 20-ra javítva az eredeti okmányon. A javítást a vkf. I. a. oszt. III. vk. tisztje végezte.

** Kovács vezérőrnagy kézjegye.

21.

A 2. hds. vk. főnöke 1942. XII. 24-i látogatása a Hgr. B. vk. főnökénél. Tekintettel a kialakult fronthelyzetre (a 8. olasz hds-nél történt frontáttörés további sikerére), ismételten kéri a nehéz pct. fegyvereket, a páncélvadász és a rohamlövész osztályokat.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hads. vkf. I. a. oszt. 10. fasc.

HDS. VKF. LÁTOGATÁSA XII. 24-ÉN A HGR. B-NÉL. HELYZETMEGÍTÉLÉS, MEGBESZÉLÉSEK.

1. Délelőtt 11 h-kor jelentkeztem a Hgr. B. vkf-nél, Sodenstern gyal tbk-nál.

Jelentettem a magyar hds. helyzetét az előttünk levő elg-ről ismert híreket, valamint azt a benyomásomat, hogy a magyar hds. előtt ez idő szerint sehol sem várok nagyobb szabású elg. tád-t. Azzal számolok, hogy az elg. esetleges tád-ai a jelenleg előttünk álló erőkből összevont harccsoporttal erőlekötés, megtévesztés céljából lesznek végrehajtva. A jelek szerint ilyen vállalkozások Szvoboda és attól DK-re, valamint a Jariy-i* hídfőben a legvalószínűbbek.

A Hgr. B. vkf-e jelentésemet megjegyzés nélkül tudomásul vette és a 8. olasz hds-nél levő helyzetről a csatolt oleáta szerint tájékoztatott, majd ehhez a következőket fűzte hozzá:

Az elg. páncélosaival és erejének eddig ismert zömével nem D-re, hanem DK-i irányba fordult. Ezen erők előnyomulása lényegesen lassabb, mint amilyennel számoltak. A hadműveleteinek Ny. felé való biztosításában meglehetősen passzív és eddig számottevő erőkkel a vasútvonalat seholsem lépte át.

A XXIV. né. pc. és II. olasz hdt. arcvonalán a helyzet megszilárdult.

Azzal számol, hogy az orosz a hatásosabb ellenrendszabályok megtételéig a Hgr. B. számára időt enged.

A Hollidt csoport** helyzetéről részleteket nem ismer.

Szándék a jelenleg rendelkezésre álló erőkkel az elg-nek D., Dny-. és Ny. irányba való térnyerését mindaddig késleltetni, amíg a gördülőben levő él seregtestek bevehetők nem lesznek.

Ma megkezdte kirakását Sztarobelszk-ban a 19. né. pc. ho. és D. Kamenszk–Satyinszki körletben kirak egy gyalog ho. E két seregtesttel szándékuk egyenest beletámadni az elg. oldalába és ettől az egész orosz hdm-nek megtorpanását várja. Első kitűzött cél az elg.-et a vasútvonaltól K-re annyira elszorítani, hogy a vasútvonalat használni tudjuk.

A magyar hds. feladata továbbra is változatlan, vagy helyesebben kifejezve még nagyobb fontosságot nyert a Don feltétlen tartása mint eddig.

Végül közölte, hogy az olasz hds-nél a parancsnoksági viszonyokat úgy rendezték, hogy a Kantyemirovka-i csoporttól kezdődően a magyar hds. jobbászárnyáig terjedő szakaszt a 8. olasz hds. pk-a vezeti.

Ettől D., illetve DK-re levő űrben egy éppen most beérkező né. hdt. pság. veszi át az ott található erők felett a parancsnokságot.

E megbeszélés végén jelentettem a Hgr. B. vkf-ének, hogy a magyar hds. változatlanul és sürgősen rászorul nehéz pct. fegyverekkel való támogatásra, szükségünk van Panzerjäger és Sturmgeschütz osztályokra, hogy a pc. elhárító erőnk megközelítse a né. hds-ek pc. elhárító erejét.

A Potudany-tól É-ra gyengék vagyunk, amely helyzeten csak a Szosznatól D-re levő szakasz meggyengítése árán tudnánk segíteni. Ezt nem javasolom. Éppen ezért kérem, ha az elg. előttünk való erősbödésének hírei sűrűsödnének, idejében érkezzenek e szakaszra né. erősbítések.

Jelentettem nagy vonásokban az élelmezési (lótáp is) üzemanyag és utánszállítási nehézségeinket.

2. Ezután felkerestem Winter vk. ezds-t a Hgr. B. hdm. osztályvezetőjét és vele részletesen átbeszéltem a magyar hds. helyzetét, főleg pedig legsürgősebb kívánságainkat:

a) Az elmaradt 7.5 cm pct. ágyúk azonnali rendelkezésre bocsátása, hogy a hds. közv. pct. ágyús századot végre felállíthassuk. Közölte, hogy mindent megtesznek. Lehetséges, hogy önjárótalpas lövegeket is fogunk kapni, mert ezekhez tudomása szerint nincsen német személyzet.

Kértem legalább egy teljes löveglétszámú Pz. Jäg. osztályt. Megígérte, hogy a tőlünk elvett Pz. Jäg. osztályt valószínűleg visszakapjuk. Pillanatnyilag többre nincs kilátás, de ha a helyzet komolyodna, még juttatnak valamit.

b) A hds. megerősítésére vonatkozólag közölte, hogy erő volna, azonban a szállítási viszonyok miatt nem tudják tervük szerint mozgatni. Azaz egyelőre magunkra vagyunk utalva.

c) Kértem Haft—Miene-k* sürgős kiutalását, mert eddig alig kaptunk valamivel többet 600 db-nál. Közölte, hogy az olaszoknak szánt mennyiséget mi fogjuk megkapni.

d) Közöltem, hogy üza. helyzetünk siralmas. Egyik óráról a másikra élünk még az utánszállításban is. Elg. tád. esetén ebből katasztrófa lehet, mert semmi üza. tartalékunk nem lévén, még a szükséges lőszerpótlás is megakadhat. A helyzetet teljesen megértette és a Gen. Qu-nál közbe fog lépni.

e) Közöltem, hogy élelemmel nagyjában az év végéig vagyunk ellátva téli tartalék nélkül. Tehát mindennapi utánszállítási kimaradás komoly veszélyt jelent. Kértem, tegye a Hgr. B. lehetővé, hogy téli készleteink is legyenek.

Külön rámutattam arra, hogy lótáp helyzetünk és ebből kifolyólag lóállományunk erőállapota csaknem katasztrofális. Ha a szénavonatok folytató-

* Urivi.
** A 8. olasz hds. frontszakaszán működő csoportról van szó.

* Záróakna.

lágosan nem jönnek és esetleg egy-kétszer kimarad a szemestakarmány, elkerülhetetlen a lovak tömeges pusztulása. Tavasszal a magyar hds. mozgásképtelen lesz. A Gen. Qu-val meg fogja beszélni.

f) Szállítási eszközeink, azaz az utánszállítás helyzete csak papíron kielégítő. A kiutalt tonna mennyiségnek ⅓—¼ van üzemben, tehát a nehézségek nemcsak az ellátásban, hanem egyéb anyag (fűtőfa, építőfa, hídanyag) utánszállításában is vigasztalan. Előjegyezte Gen. Qu-val megbeszélésre.

g) Részletesen megmagyaráztam, hogy miért nem lehet rövid terminusra a pc. ho. arcvonal-közeli szállását elkészíteni. Ezt különben megemlítettem Sodenstern gyal. tbk-nak is azzal a megjegyzéssel, hogy nézetem szerint a pc. ho. a legjobb helyen van, ahol jelenleg van, mert egyformán rendelkezésre áll a Szoszna-tól É-ra, attól D-re, és ha kell a hds. jobbszárnyán is. Ezzel ő is egyetértett. Nem is szorgalmazzák most a pc. ho. előrevonását. A munkálatok folytatását kívánják, mert az OKH. rendelte el.

3. Beszéltem az olasz hds-nél folyó hdm-ek legfrissebb tapasztalatairól úgy Sodenstern gyal. tbk-al, mint Winter ezds-el, valamint egy arcvonalból hátrajött pc. alezzel és a Hgr. B. jobbszárnyán alkalmazásra kerülő né. hdt. pk-ával. A velük való megbeszélés eredményét a magyar hds-en belül való kiadásra előkészítem. Tartalmára lásd a csatolt kiadvány egy példányát.

4. A Hgr. B-nél levő tájékozódást lezárva, helyzetmegítélésemet alábbiakban foglalom össze:

Feltételezve, hogy az elg. nem ismeri a német oldalon levő szállítási nehézségeket a maguk valóságában, és nincs tudomása arról az erőhiányról, amely a Hgr. B-nél jelenleg van, azzal számolok, hogy az elg. hdm-einek első szakaszát a Rosszos, Kantyemirovka, Millerovo-i vasútvonaltól nagyjában K-re levő területen zárja le az ott található német erők megsemmisítése céljából. A megnevezett vasútvonaltól Ny-ra e hdm-eknek csupán biztosítására dob egyelőre erőt.

A továbbiakban azonban most is azzal számolok, hogy az elg. esetleg újonnan idevezetett erők birtokában a hdm-ek súlyát Rosztov irányába helyezi át.

E helyzetmegítélés keretében a magyar hds. arcvonala ellen is számolnunk kell elg-es tád-al, mert az elg-nek messzetekintő hadászati célja érdekében vasútvonalra van szüksége. A legközelebbi és legkönnyebben elérhető a magyar hds. területén vezet.

A Don arcvonalának feltétlen tartása változatlanul és elsősorban azért szükséges, hogy a később megteendő német ellenrendszabályok számára a teret biztosítsuk, továbbá, hogy az elg. előbb vázolt szándékát minden körülmények között keresztezzük.

A magyar hds-nek tehát a közeljövőben kemény harcra kell felkészülni. Hogy az elg. támadásának súlya hol fogja találni, az ma még nem dönthető el. Eddigi mérlegeléseink szerint valószínűbb a Szoszna-tól D-re levő szakasz.

5. A rossz időjárás miatt nem tudtam visszarepülni a hds. pság-hoz és így Sztarobelszk-ben éjjeleztem.

XII./24.

vitéz Ko.

Eredeti példány, gépelve.

22.

Vitéz Szombathelyi Ferenc vezds. honv. vkf. parancsa 1942. XII. 27-én a doni védőállások tartására.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 10. fasc.

Tiszttel! Sürgős KR.

1339/Hdm. M. 1. vkf. 1942.

Tárgy: Védőállások tartása tárgyában. 2. hds. pság-nak.

A legutóbbi hetek harcai ismételten beigazolták azt, hogy az állások feltétlen tartása, de különösen elg. betörés alkalmából a helyükön kitartó csapatrészek, mint a védőrendszer sarokpillérei, az előfeltételei az eredményes védelemnek. Ha mindegyik támpont az utolsó emberig és még akkor is, ha már összeköttetéseitől el van vágva, kitart, az akkor az elg. tetemes erőit leköti, így ez a kezdő sikereit nem tudja kihasználni. Viszont a saját vezetésnek meg van a lehetősége arra, hogy friss erőkkel végrehajtott ellentámadások által a helyzetet mihamarabb tisztázza. Ellenben, ha a csapat a támadás elől kitér és visszavonul, akkor feladja a téli hadjárat legfőbb előnyeit, a kiépített és berendezett állásokat. Emellett elveszíti a nagyrészt pótolhatatlan harceszközöket, fegyvereket, lőszert és élelmikészleteket, a betörési hely rendkívül kitágul és ezért a helyzet tisztázása igen nehéz lesz és végül, ami a legnagyobb veszedelem, az orosz síkság végtelen térségein teljes megsemmisülésnek teszi ki magát. Ezért a Legfelsőbb Hadurunk elrendeli, ellenséges támadás esetén a saját állásokat és támpontokat feltétlenül tartani kell. Visszamenni senkinek sem szabad. Nincs hátra, csak előre van. Minden honvédnek át kell hatva lenni azon tudattól, hogy kitartásától azon a helyen, ahová állíttatott, függ a bolsevizmus veszedelmének leküzdése és távoltartása édes hazánktól és egyben egy boldogabb jövő kiküzdése is. A csapatok a fentiek értelmében szigorú helytállásra utasítandók. A német hadvezetőség a védőszakaszunk megerősítését kilátásba helyezte.

Szombathelyi vezds.

Eredeti példány, gépelve.

23.

A magyar hds. katonái nem látták célját a háborúnak, elkeseredettek voltak. A hds. vezetése is kénytelen volt ezt meglátni és parancsot ad az egységek parancsnokainak, hogy kövessenek el mindent a legénység hangulatának megváltoztatására.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. IV. hdt. 17. fasc.

A PARANCSNOKOK BEFOLYÁSA A CSAPAT HANGULATÁRA.

A 2. magyar hds. pság. 2711/2. hds. I. b. 42. XII. 27. számú rendeletét az alábbiakban közlöm:

„A 12., 13. és 20. k. ho-ak egyes alosztályainak parancsnokától megdöbbenéssel vettem azt a jelentést, hogy a legénység hangulata nyomott.

Ezek a jelentések azt bizonyítják, hogy a tisztikar nem él együtt a legénységgel, nem ismeri annak búját, örömét és nem osztozik abban. Ezen kívül amellett is szól, hogy a tisztikarban sincsen meg a kellő erő, hogy az itteni harc óriási méretű igénybevétele felett úrrá legyen.

A hds. minden tagjának tudnia kell és át kell érezni, hogy családunk és nemzetünk sorsa itt dől el. Ha a hds. megrendül és nem tart ki utolsó leheletéig, akkor nemcsak mi, de az otthonunk is elpusztul. Aki állásait elhagyja, bármilyen erős is legyen a támadó, az megfagy. Aki kitart, azt még körülzárás esetén is kivágják a beérkező tartalékok. Harckocsi elől futva senki nem menekülhet el.

Ne tekintsen senki sem hátra. Mi mindnyájan itt maradunk. Vissza csak az kerül, aki koránál vagy törődöttségénél fogva, mint harcos nem használható.

Elvárom a tiszti és tiszthelyettesi kartól, hogy személyes kemény kiállásával példát mutat és alárendeltjeit is erre neveli."

Remélem, hogy a hds. pk. úr fenti megállapításai régebbi keletűek. Az említett ho-ok egyes csapattesteinél eleinte magam is hallottam hasonló megjegyzéseket, — de ezred pk. szájából is. Aki „nyomott" hangulatról tud csapatánál heteken és hónapokon keresztül, azt egyszerűen tudomásul veszi és nem képes a hangulatot megjavítani, az nem jó parancsnok.

A nyomott hangulat javításának eszközei: személyes példaadás, alárendeltjeinkről való gondoskodás, kemény, katonás fegyelem és feltétlen győzni akarás.

Elvárom, hogy a nyomott hangulatok és megtört, fásult állapotok mielőbb eltűnjenek. Az ezred és zlj. pk-oknak is szorosabban együtt kell élniök csapataikkal.

Törzsszállás, 43. I. a.

A hdt. pk. helyett:

Nádas Lajos vk. ezds. vkf.*

Másodpéldány, gepelve.

* A IV. hdt. vkf-je.

24.

A hds. vkf. helyzetmegítélése 1942. XII. 27-én az olasz hadseregnél elért szovjet sikerek következtében.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 10. fasc.

1. Az olasz hds-től befutott hírek lényeges változást nem hoztak. A helyzet a csatolt oleátán van rögzítve.

Helyzetmegítélés és benyomás a 8. olasz hds. területére vonatkoztatva változatlan.

2. Homlok vőrgy. távbeszélőn általános helyzettájékoztatást adott, amely számunkra semmi lényeges újat nem tartalmazott.

3. A magyar hds-et illetően az elg-ről alkotott benyomásom változatlan. Semmi sem erősíti meg azt, hogy a közeljövőben akár a Szoszna-tól D-re, akár ettől É-ra levő szakaszon nagyobb szabású elg. tád-al számolnunk kellene.

Ezt megerősíti a légi felderítés is, mert az arcvonal közelben sehol sem állapított meg számottevő mozgást, vagy erőket.

Az elg. élénkebb felderítő, rohamvállalkozó tevékenységét a Jariv-i hídfőben is arra magyarázom, hogy az erőt lekötő szándékon kívül legalább anynyira tart tőlünk, mint mi őtőlük. [...]

XII/27.

vitéz Kovács vőrgy.

Eredeti példány, gépelve.

II. RÉSZ

A szovjet hadsereg megsemmisítő győzelmet aratott a 2. német és a 2. magyar hadsereg felett. A visszaözönlésben a német hadvezetés és a magyar hivatásos tisztek utóvéd szerepre kényszerítették a jóformán fegyvertelen magyar csapattöredékeket.

(1943. január 1—március 10-ig.)

A hadseregparancsnokság naplóját naponként a hadműveleti vezérkari osztály (I. a. oszt.) készíti el, a III. beosztott vk. tiszt útján, aki a naplóhoz mellékeli a hadműveleti okmányokat is. A napló szerkesztését a hadm. oszt. vezető ellenőrzi és a hds. vezérkari főnöke hagyja jóvá. A harctudósítási napló I. és II. részből áll. Az I. rész 4 pontra tagozódik: 1. Rögzíti a reggeli saját és a szomszédok (É-i: a 2. német hds.; D-i: a 8. olasz hds.) helyzetét. 2. A hds. délutáni helyzete. Ez a helyzetközlés részletesebb és legtöbbször kitér az egyes hdt-ek, sőt néha ho-k hadműveleti helyzetére is. Több esetben (nem rendszeresen) közli a hds. pk. vagy a hds. vkf. benyomását a kialakult hadműveleti helyzetről és a hadműveleti vezetés további szándékát. 3. A hds. esti helyzetét vázolja, melynek végén esetenként a hds. vkf. helyzetmegítélését találjuk. 4. Tartalmazza a Hgr. B., a hds. pság. aznapi legfontosabb hadműveleti parancsait; a magyar hds. pk., illetve vkf. távbeszélő beszélgetéseit, utasításait. A II. rész 1. pontja a magasabb (g)ségek alárendeltségi viszonyait, illetve változásait tünteti fel. A 2. pont a hds. pk-nál tett német vagy magyar magasabb pk-ok látogatásait, személyes jelentkezéseit jegyzi fel. A 3. pont rendkívüli intézkedéseket tartalmaz. 4. pontban a hds. pk., illetve vkf. tartózkodási helyét jelöli meg. Az 5. pont a napi időjárásjelentést adja meg. A 6. pont a hds. harcértékével (erkölcsi, fizikai) foglalkozik. A 7. pont a hds. anyagi ellátási helyzetét adja meg. A hds. pság. naplójának II. része esetenként 8—10. pontokban kitér a hds. egészségügyi (járványos megbetegedések) helyzetére és a magasabb pk-i változásokra.*

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. I. a. oszt. 5—6. fasc.

25.

1943. jan. 1. (péntek)

[. . .]

+

A HDS. VKF. HELYZETMEGÍTÉLÉSE 1943. I. 1-ÉN.

1. A tőlünk D-re folyó hdm-ekkel kapcsolatban a magyar hds. helyzetének fontossága úgy az általános helyzet, mint a csatlakozó 2. né. hds. helyzetéből kifolyólag nőtt, azaz nagyobb, mint az orosz tád-t megelőzőleg. A ma-

* A naplóhoz tartozó hadműveleti okmányokat nem önállóan, hanem a napló szövegében jelzett helyre beiktatva közlöm. Pl. „a reggeli helyzet a 364. sz. melléklet szerint"; a mellékleteket a napló folytonossága érdekében a jelzett helyre iktatom be úgy, hogy a mellékelt hadműveleti okmány elejét és végét + jelölöm.

gyar arcvonal esetleges felborulása feltétlenül maga után vonná a 2. né. hds. arcvonala egy részének a megingását is.

A magyar hds. feladata tehát változatlan, sőt úgy lehetne megformálni, hogy még inkább változatlan feladat a Don vonalának tartása.

2. Azzal számolok, hogy a 8. olasz hds. ellen megindított hdm-ek első fázisa már lezárult és a hdm-ek második szakasza kezdetét jelenti a XXIV. né. pc. hdt. ellen megindított tád.

A hdm-ek e második szakaszába már beletartozhatik a magyar hds. elleni hdm. is, mert nem elegendő az ütött résen a biztosítást egyedül Ny-i irányban a szükséges mérvben még kitágítani, hanem a messzebb tekintő hdm-ek anyagi ellátásához vasútra van szükség. Az oroszok számára legtermészetesebben és legvalószínűbben beilleszthető vasútvonal a magyar hds-en át vezet.

3. Az oroszoknak ez a várt tád-a a magyar hds-nek vagy a Szoszna folyótól D-re, vagy attól É-ra levő szakasza ellen irányulhat. Az eddigi jelekből nem állapítható meg még az orosz szándék: tehát ez a fontos kérdés még mindig nyitva van.

Éppen a kérdés nyitottsága miatt a magyar arcvonal mögötti eltolások, illetve eltolási lehetőségek megóvása és fenntartása életbevágóan fontos.

4. Ha az elg. a Szoszna-tól D-re levő szakaszon támadna zömével, azzal számolok, hogy a Szvoboda-tól D-re, DK-re levő területen kívül egy erős csop-al az olasz hds. már megingatott arcvonalán át É. felé is be fog avatkozni.

Ha az elg. a Szoszna-tól É-ra levő szakaszra támad, a tád. iránya nagyjából DNY. lesz, amelyből való lekanyarodás helye és időpontja attól függ, hogy milyen nagy erők állanak rendelkezésére.

Ha kisebb erőkről volna szó és azok csupán a Szoszna-tól D-re levő támadással kapcsolatban működnének együtt, a lekanyarodás Osztrogozsszk-on át valószínű.

Ha az erők nagyobbak, tehát a kitűzött cél messzebbtekintő, a lekanyarodás legkorábban Alekszejevka-n át, de még inkább az Oszkol völgy elérése után valószínű.

Fentiekből következik, hogy sikerült áttörés esetén az orosz pc. erők legvalószínűbb előnyomulási iránya a közlekedési lehetőségek kihasználása mellett szintén DNy. lesz. Éppen ezért a pc. erők első felfogására a Gyevica—Rosszos patak szakasza jön tekintetbe, ahol a mélységben kell megteremtenünk a pc. elhárítást.

Délen ez a mélység a 168. ho., az 1. pc. ho. és az 559. Pz. Jäg. Abt. révén magától adódik.

5. Mivel nyitott kérdés ez idő szerint, hogy az elg. zömével a magyar arcvonalat a Szoszna-tól É., vagy D-re fogja találni, egyelőre nem látszik célszerűnek és indokoltnak változtatni az 1. pc. ho., 168. né. ho. elhelyezésén. Eddigi híreinknek és az ebből fakadó követelményeknek megfelelően a 190. Sturmgeschütz osztály, a 700. pc. csoport és a 26. né. ho. tervezett elhelyezése megfelelő. (Gyevica patak Ny.).*

* A zárójelben levő helymeghatározás vitéz Kovács vőrgy. bejegyzése, ceruzával.

6. Az eddigi fejtegetésekből kifolyólag alábbi teendők hárulnak a hds. pság-ra:

Az arcvonal elhárítóképességét főleg pc. tád-al szemben erősíteni. Ez főleg a már meglevő rendszabályok gondos felülbírálata és esetleg részbeni módosítása útján történhetik, mert újabb erők már nem állnak rendelkezésre.

A pc. elhárításnak mélységet kell adni úgy a Szoszna-tól D. mint É-ra levő területen azért, hogy sikeres pc. áttörés után ezek a *kezdeti sikert* hdm. sikerré ne bővíthessék ki.

Meg kell óvnunk, sőt a lehetőség szerint bővíteni kell az arcvonal mögött az eltolódási lehetőségeket a Szoszna, Potudany, Gyevica szakaszon keresztül (utak szabadon tartása, a folyókon jéghidak előkészítése, forg. szabályozás és közlekedési helyzetjelentések).

Az arcvonal mögötti eltolási lehetőségek biztosítása elsősorban Osztrogozsszk, Kolbino, Repjevka, Alekszejevka, N. Olsani területének pc-ok lerohanása elleni biztosításával (körvédőképesség az átkelési helyektől távolabb és az átkelési helyek közvetlen biztosítása útján).

Előzetes szemrevételezés alapján tájékozódni az elhelyezési lehetőségek felől és azt nagyban elő is késziteni az erők valószínű alkalmazási tervének megfelelően.

Fenti teendők nagy része már végre van hajtva, illetve végrehajtás alatt áll. Itt csupán azért említem fel, hogy a teendők egy helyen, a maguk összességükben legyen rögzítve. [...]

I/1. vitéz Kovács vőrgy.

Eredeti, gépelve.

+

HDS. VKF. ÚRNAK.

A Vkf. úrnak tett javaslatomat tudomásul felterjesztem:

Az elől küzdő csapatok teljesítőképességének fenntartása érdekében kérek sürgős intézkedést egyelőre 150 tonna szárazfőzelék és száraz tésztaféléknek, valamint 30 tonna cukornak a hds-hez soron kívül való kiszállítására. Szükségességet az alábbiakban indokolok:

1. Az első vonalban alkalmazott csapatok fokozottabb igénybevétele folytán részükre megállapított német hadiélelemadag kevés. Ennek összetétele a magyar katona ízlésének nem felel meg teljesen és telítőképessége jóval kevesebb a megszokott magyar élm. adagnál. Német élm. adag keretében naponta csak 195 gr. frisshús, továbbá csak 150 gr. szárazfőzelék kerül kiszolgálásra.

2. Az elölküzdő csapatok a szokatlan zord hideg és a nagyfokú igénybevétel, fagyott földben állások, akadályépítés, hóeltakarítás, kedvezőtlen elhelyezés, fűtési nehézségek és emellett állandó harcitevékenység, figyelő és járőrszolgálat miatt az illetményes élm. kiszabatnál bőségesebb ellátásra szorulnak, hogy az élet fenntartásához és a végzendő munkához szükséges, lényegesen nagyobb kalóriaszükséglet fedezhető legyen.

3. Az eddigi tapasztalatok szerint a jelenlegi étkezés mellett különösen az elölküzdő csapatok erőállapota aggasztóan csökkent. Abban az esetben,

ha kért élm. pótlék nem kerülne kiszolgáltatásra, az elölküzdők erőállapotában olyan további csökkenés állna be, mely küzdőképességük fenntartását lehetetlenné teszi.

4. A jelenlegi harctéri viszonyok a küzdő csapatok bőséges ellátását teszik indokolttá, mert ezek a csapatok a helyszíni viszonyoknál fogva különböző meghűléses és egyéb ragályos megbetegedéseknek vannak kitéve, a legyengült szervezet a betegségeknek kevésbé áll ellen.

5. A jelenlegi cukor kiszabat a küzdők részére, a napi három ital adag édesítéséhez és a főzéshez kevés.

6. A hds. egyik k. ho-nak küzdő csapatai részére a legénység testi legyengülése folytán soron kívül a magyar vonalról kiszállított élm. cikkeken felül még külön napi 50 gr szalonna és 150 gr liszt, illetve szárazfőzelék pótlékot kellett engedélyezni. Igen sok csapatrésszel azonos helyzet áll fenn, azonban készlethiány miatt további pótlékot adni nem tudunk.

7. Egyben jelentem, hogy a magyar vonalról kiszállított élm. cikkekből szalonna, hús és pálinkaféleségek, elsősorban az elől küzdő csapatokat látom el és ezek a kétszeres kiszabatot kapják a hátsók rovására. Ezenkívül felemeltük a küzdők kenyéradagját és zsíradagját. Utóbbit szintén a nem harcosok adagjának rovására. Mindezek az intézkedések azonban nem elegendőek a harcosoknak kellő erőállapotban tartásához.

8. Az OKH. VII. hó 29-én kelt Gen. St. D. H. (Gen. Qu. a 821/13. számú) rendeletével elutasít minden javaslatot, mely főzelékadag felemelését kéri, tekintettel a készlethiányra és beszerzési nehézségekre. Német vonalról tehát nem számolhatunk a helyzet javulásával.

9. Az igényelt élm. cikkek a küzdő csapatok szükségletét általában két hónapra fedezik és abból személyenként és naponta 50 gr főzelékkel és 10 gr cukorral terveztem az étkezést pótlékolni. E feljavított ellátásban kizárólag a küzdők, kb. 50 000 fő részesülne.

10. Kérem az étkezés magyarosabbá tételére engedélyezett élm. cikkeket szállító élelem vonatoknak oly számban való sürgős útbaindítását, hogy az oly gyakran ismétlődő vasúti szállítási zavarok dacára a folyamatos ellátásban fennakadás ne történjék, mert esetleges kimaradása leírhatatlan elkeseredést váltana ki a csapatban. Az a körülmény, hogy az október közepén már a H. M. Úr által elrendelt és a pk-okkal személyesen is közölt élelempótlékok csak december második felében jutottak el a csapatokhoz. Az első vonat érkezett Sztarij Oszkolba dec. 14-én, már amúgyis nyomasztólag hatott a csapatok hangulatára.

5757/2. hds. Főszmstr. hbs. 42. XII. 31.

Helyességért:
43. I. 2.
vitéz Nemes Mihály

Másolat, gépelve.

+

TÁVIRAT.

HBIX/Fü. 1. 1. 43. 0500 *Titkos parancs!*

A magyar hadsereg főparancsnoksághoz, a 2. magyar hadsereghez beosztott német tábornokon keresztül.

1. A 2. magyar hadsereg kötelékében a hadtestparancsnoksággal Cramert bízom meg. A hadtest vk. főnökévé Kinzel vezérőrnagyot nevezem ki.

2. A hadtestparancsnokságot különleges használatra taktikailag a 2. magyar hadseregnek rendelem alá.

3. Cramer hadtestparancsnokság alá rendelem
a 168. német gyaloghadosztály 2 harmadát,
a 26. német gyaloghadosztályt,
az 1. magyar páncélos hadosztályt,
a 700-as német páncélos csoportot,
a 190-es német rohamlövegosztályt.
Úgy tagozódjanak, hogy a 2. magyar hadsereg elleni orosz betörés esetén a helyzetet helyre tudják állítani.

A lényeges az, hogy az erőket semmiképpen se aprózzák el és ne egyenként használják fel, hanem egyesítve és lehetőleg a támadó ellenséges szárnyak mélységében a szükséges ellentámadás végrehajtásához. Ehhez a következő szükséges. A frontvonalba való ellenséges betörést Cramer ellentámadási csoportja minden körülmények között hiúsítsa meg, különösen az erős páncélvédelem kiépítésével.

4. Továbbá kérem, hogy a vezénylő tábornoknak az alárendelt csapatok terén biztosítsanak messzemenő szabadságot és elhatározásaiban vegyék figyelembe a csoportosítást és az előkészítést.

A kötelékek szálláskörletei — az ellenséges helyzet változása és bizonyos szakaszokban az ellenséges támadások jelei szerint — meg kell változtatni.

5. A különleges használatra rendelt hadtestparancsnokság közvetlenül jelenti a hadseregcsoport főparancsnoksághoz és a 2. magyar hadsereg főparancsnoksághoz:

a) A parancs átvételét.

b) A fő-szállást, illetve az elesett állományt.

6. Megparancsolom, hogy a törzsek összetételére és a híradóegységek felosztására különösen ügyeljenek.

4824/42. I. a. sz. titkos parancs.
báró von Weichs vezérezredes.

Fordítás, másolat, gépelve.

+

[. . .]

26.

1943. jan. 2. (szombat)

[. . .]

+

V. KOVÁCS GYULA VŐRGY., 2. HDS. VKF. TELEFONBESZÉLGETÉSEI, ALEKSZEJEVKA, 1943. I. 2-ÁN.

[. . .] 17 h *A vkf. közli az fszmstr-el a 12. ho-nál megejtett vizsgálat nagybani eredményét:*

A legénység a neki járó Sz. adagot megkapta. 1—2 napig nagyon egyhangú volt. Érezni lehetett továbbá a kenyéradag korlátozását is.

Evvel szemben megállapítást nyert, hogy a Sz. adag egymagában nem elegendő.

A szalma és fűtőanyaghiány igen nagy. Egy szd. pl. 2 m³ fát kapott, melynek nagy részét fedezéképítéshez kellett felhasználni. Ezt a csap. nagyon megérzi, mert az emberek fűtetlen bunkerokban a földön kénytelenek hálni.

Ugyanez a helyzet a lótáppal is, mely a lovak lassú, de biztos pusztulására fog vezetni.

Ugyanakkor a malária és bélhurut is járványszerűen fellépett a legénységnél, mely azután a nagymérvű végelgyengülésekre vezetett. A vez. orvos XII/16-án jelentette, hogy a 18/III. zlj-nál bármikor lehet számolni 20—30 ember halálával végelgyengülés végett. [. . .]

I/2. Ko.

Eredeti, gépelve.

27.

1943. jan. 4. (hétfő)

[. . .]

+

TÁVIRAT.

A hadseregparancsnok úr őnagyméltósága által kiadott rendeletre jelentem, hogy a 20., 7. és 19. ho-oknál az eddigieken felül kiadni rendelt erősebb élelempótlékot biztosítani nem tudjuk. December második felében kiadott rendelkezések szerint a lövészárok pótlékban részesülő küzdők a szabványos élm. adagon felül naponta a következő pótlékban részesülnek: 80 gr szalonna vagy füstölthús, 0,8 dl pálinka, 15 gr zsiradék, 200 gr kenyér és 7 db cigaretta. Ezenkívül a seregtestek számára november—december folyamán átlagban 200 q szalonna utaltatott ki. A seregtest pk-ok rendelkezésére, amelyet

azok belátásuk szerint használhatnak fel, tehát a gyengébb erőállapotban levő legénységnek többet adhatnak. Ebből a seregtesteknek még vannak készleteik. Amennyiben a jelenleg rendelkezésre álló hds. készletekből további pótlék adatnék ki — miután erre fedezet nem áll rendelkezésre —, általában az egész hds. ellátásának egyensúlya lenne veszélyeztetve. Jelentem egyúttal, hogy német vonalról főzelékféléknek magasabb kiméretben való engedélyezése nem valósítható meg, miután erre vonatkozóan a Gen. St. D. H. (Gen.qu. a 821/13. sz.) rendelete szerint készlethiány miatt a főzelékfélékből kiszolgáltatható adagnak felemelését nem engedélyezhetik. További pótlékolás csak abban az esetben lehetséges, ha a Magyarországból már igényelt főzelékfélék kiszállításra kerülnek. Ezideig még választ nem kaptam, hogy főzelékféléknek kiszállítása tényleg megtörténik-e vagy sem. A mai napon a választ újból megsürgetem. Az eredményt jelenteni fogom. Egyúttal kérem a 12. ho-nál dec. 27-től kezdődőleg megállapított napi 50 gr szalonna és 150 gr liszt vagy szárított tésztapótlék kiszolgáltatásának tartalmát említett naptól kezdődően legfeljebb 14—18 napban megállapítani, miután e mennyiségnek további kiszolgáltatása is nehézségbe fog ütközni. Az étkeztetés magyarosabbá tételére kiszállításra kerülő élm. cikkek kiadásának folyamatos biztosítására további vonatoknak azonnali indítását kértem. Erre vonatkozóan értesítés érkezett távbeszélőn, hogy a H. M. Úr két vonatnak azonnali megrakását és elindítását elrendelte.

360/2. hds. főszmstr. 43. I. 5.

Másolat, gépelve.

+

[. . .]

28.

1943. jan. 6. (szerda)

[. . .]

+

HDS. VKF. HELYZETMEGÍTÉLÉSE 43. I. 6-ÁN.

[. . .] A nagy Don-kanyarban az elg. sikereket ért el és a betörési hely É. felében is Ny., DNy. felé törekszik visszaszorítani a 8. olasz hds-et.

A mai napon beérkezett hírek ma adnak először betekintést az orosz erők valószínű erőelosztásába.

A minket közvetlenül érintő nagy helyzetben a helyzetmegítélés, benyomás változatlan.

2. A magyar hds-et illetően tovább sűrűsödtek a hírek, amelyek arra mutatnak, hogy az elg. nemcsak a Jariv-i hídfőben erősbödik, hanem élénk mozgás volt Korotojak-tól ÉK-re és Szvoboda területén is.

Az arcvonaltól távolabb levő erőkről és rep. erőkről újabb hír nincsen.

Fentieket összegezve a magyar hds. helyzetmegítélésében benyomásom nem változott és továbbra is számolok nagyobbszabású támadásokkal, amelyeknek azonban helye és időpontja még mindig nem rögzíthető.

Valahogy az az érzésem támad, nincs kizárva, hogy az elg. erejének zöme mégis a Szoszna-tól D-re levő szakaszban fog fellépni és a Jariv-i hídfőben csupán ennek a hdm-nek kísérő hdm-ei várhatók.

Mindenesetre még újabb hírekre van szükség.

Nagyobb erőkkel végrehajtott erőszakos felderítés most már nem várathat sokáig magára.

3. 18 h 40 I-kor Wartburg vk. alez.* távbeszélőn közli, hogy az OKH-nak a Hgr. B-n keresztül érkezett pcs-a szerint a Cramer hdt. a Szoszna-tól D-re levő területre szánt beavatkozó erő.

Éppen ezért a 26. né. ho. ÉK. felé zárkózzon fel.

Ezt a közlést átadtam Cramer tbk-nak azzal, hogy a 26. né. ho. részei a 168. né. ho. „Á" esetre** meghatározott körletébe akadálytalanul áttolódhatnak.

4. Sem a Hgr. B-től, sem a Dt. General-tól*** nem lehetett tájékoztatást kapni arra nézve, hogy mi váltotta ki, vagy mi indokolja az OKH. beavatkozását.

A Dt. General-nál újból szóvátettem azt a kényelmetlen helyzetet, hogy a né. vezetés nem tájékoztatja a magyar hds. pság-ot olyan mérvben és főleg kellő időben, hogy hds. szempontból előre dolgozhassunk, idejében mérlegelhessünk és idejében intézkedhessünk.

A Dt. General közölte, hogy semmivel sem tud többet, mint mi és így e tekintetben nem is tud támogatni.

I/6.
vitéz Ko.

Eredeti, gépelve.

+

[...]

29.

1943. jan. 7. (csütörtök)

[...]

+

A HDS. VKF. HELYZETMEGÍTÉLÉSE 43. I. 7-ÉN.

Az elg. a Don kanyarban, de főleg attól D-re kézzelfogható hadászati sikereket ért el.

Az I. 4-i helyzetmegítélésem a következő volt:

„Nagyon valószínű az elg. az a szándéka; döntést keresni a K. arcvonal jobbszárnyával szemben. A hónapok óta tartó vasúti forgalom, mely orosz részen Sztalingrád és attól É-ra levő körzetben futott, azt mutatja, hogy itt nagyszabású célkitűzésről van szó.

.... nem fontos számunkra, mi történik a jelen pillanatban északon Szentpétervár, vagy Moszkva körletben, mert végre egy nagyszabású elhatározásra jutottak.

.... a két nagy támadó erő hadászati iránya legnagyobb valószínűséggel Rosztov-ban találkozik, abban az esetben, ha ezt a német ellenrendszabályok idejében megakadályozni nem tudnák."

Négy nappal később, azaz ma arról tájékoztat a né. vezetés, hogy az orosz sikerek hatása alatt a Kaukázus-i arcvonal nagyrészét visszaveszik és szándék a Don arcvonalhoz csatlakozva, Rosztov-tól és Majkop-tól K-re egy elfogadható földrajzi szakaszban új védőarcvonalat teremteni.

E hírek hatása alatt benyomásom a következő:

Az elg. legvalószínűbb szándéka az, hogy a K. arcvonal jobbszárnyán érő sikereket minden erővel és 100%-san kihasználja, azaz a már áttört olasz a cvonaltól kezdődőleg Dél felé végleg leszakítani a K. arcvonal jobbszárnyát és a leszakított erőket a maguk izoláltságában megsemmisíteni.

E nagy helyzetmegítélés keretében most már nem tartom valószínűnek, hogy az elg. a hdm-ek ezen szakaszában a magyar hds. ellen nagyszabású támadást indítson. [...]

Ami minket fog érni, az csak része, kiegészítője lesz a Rosztov felé irányuló fő hdm-eknek.

Az előbbi gondolatmenetből folyik, hogy az elg-nek a magyar hds. ellen forduló támadó ereje valószínűleg a Szoszna-tól D-re levő szakaszt fogja találni és a Jariv-i hídfőből csupán ennek részei működnek.

2. Csak most az esti helyzet ismeretében értem meg a ma 15 h 25 I-kor érkezett alábbi parancsot:

„A Cramer hadt. általában Podgornoje, Karpenkovo, Jevdakovo körletében azzal a feladattal helyezendő készenlétbe, hogy megakadályozza a Szvoboda—Rosszos-i vasútvonal birtokbavételét, illetve a helyzetet ellentámadással ismét állítsa vissza."

E parancs vétele után Winter vk. ezds-től tájékoztatást kértem, miért kaptuk ezt a parancsot, mert a helyzet nemismeretében az indokait nem látom.

Winter közölte, hogy ők sem tudnak semmit, a pcs. az OKH-tól jött és kivételesen a Führer aláírása szerepelt a táviratban.

E közlés után tájékoztattam Winter ezds-t, hogy mi a közeljövőben Uriv és Szvoboda, valamint attól DK-re levő területen erős, helyi jellegű tád-al számolunk. Benyomásom, hogy ezekkel saját erőből is elbánunk. [...]

I/7. vitéz Kovács

Eredeti, gépelve.

* Német összekötő törzs vkf-je.

** Az „Á" eset, ha a Cramer-hdt-nek K-i irányba; „B" eset, ha É-i irányba kell ellentámadásba mennie.

*** A Dt. General (Deutscher General) a 2. magyar hadsereg mellett levő német összekötő törzs pk. összefoglalt neve. A pk. von Witzleben tábornok volt.

30.

1943. január 9. (szombat)

[...]

+

A HDS. VKF. HELYZETMEGÍTÉLÉSE 1943. I. 9-ÉN.

1. A K. arcvonal jobbszárnyáról és a 8. olasz hds. helyzetéről új híreket nem kaptunk.

A Hgr. B. közlése szerint a jövőben nem tájékoztatnak naponta, hanem helyette 5—6 naponként írásbeli összefoglaló közlést kapunk.

Hírek hiányában az általános helyzetre vonatkozólag újabb benyomásom nincsen. [...]

I/9. Ko.

Eredeti, gépelve.

+

VKF. ÚRNAK.

Hell.

Jelentem, hogy a hds. ruhaellátási helyzete annak következtében, hogy a tényleges elhasználódásnak megfelelő igényléseink csak részben nyertek kielégítést, rohamosan romlik. 1942. december havi anyagi helyzetjelentésemben foglaltak kapcsán a sürgősségre való tekintettel külön táviratilag is jelentem, hogy a zubbonyok 25%-a 1. lábbelinek 40%-a, nadrágok 50%-a és a fehérnemű 75%-a elhasználódott, sürgősen kicserélendő, illetve pótlandó volna. 2. lábbeli 10%-át pedig nagyobbra kell kicserélni, nyomatékosan kérem tehát a december havi igénylésemet kielégíteni, illetve annak teljesítését következményeinek mérlegelésével elbírálni. Különösen válságos a hds. fehérnemű helyzete. Az emberek zöme szakadozott teljesen elhasznált, javíthatatlan fehérneműt hord, egy része pedig már ing nélkül jár, mert e cikkekből a tényleges szükségletnek 10%-át sem kaptuk meg. A ruházat és különösen a fehérnemű lerongyolódott állapota nem csak eü. szempontból rendkívül veszedelmes és káros, hanem erkölcsileg is romboló hatású. A szövetséges csapatok, de különösen a németek ruházata ugyanis általában sokkal jobb állapotban van s ez a legénység önérzetét bántja és önbizalmát rendíti meg. E káros hatást minden parancsnok igyekszik azzal egyensúlyozni, hogy hazánk mostoha nyersanyag viszonyaira és szegénységére utal, bár e tények állandó hangoztatása nem marad hatástalan s igényeit minden magyar honvéd a lehetőség határáig mérsékli, mégis feltétlenül szükségesnek tartom e mostoha helyzet sürgős orvoslását, mert ez értékes emberanyagunkat súlyos veszteségnek (fertőző betegségeknek, fagyások stb.) teszi ki. Gyapjú és pamut hiánya esetén műanyagokból készült ruházat és fehérnemű kiszállítását kérem. Természetes, hogy ezeknél lényegesen rövidebb élettartalommal kell számolnunk és ennek megfelelően kell az utánpótlás ütemét is megszabni.

Fentiek alapján a hiányok azonnali kiutalását és jövőbeni igényléseink teljes mértékben való kielégítését kérem. Felterjesztem a Vkf. Úrnak, kapják még hadosztály pság-ok. 50.267/2. hds. hbs. 43. I. 9.

Másolat, gépelve.

+

31.

1943. jan. 10. (vasárnap)

[...]

+

A HDS. VKF. HELYZETMEGÍTÉLÉSE 1943. I. 10-ÉN.

1. Sem az általános helyzetről, sem a közvetlen jobb szomszédokról nem kaptunk tájékoztatást.

Witzleben tábornokot felkértem, hogy a Hgr. B-nél közvetítse azt a kérésemet: a hds. pság-hoz illő tájékoztatásban részesítsenek, mert különben előrelátó vezetésről nem lehet szó.

Azonkívül a titkolódzás már azért sem jó, mert a lassanként kiszivárgó hírek anélkül, hogy csak valamit is segítenének a vezetésen, könnyen torzképet adnak a helyzetről és mindenféle bolondgomba, esetleg rémhír terjesztését segítik elő.

Von Witzleben tbk. megígérte, hogy ebben az értelemben jelent a Hgr. B-nek. [...]

I/10. Ko.

Eredeti, gépelve.

32.

1943. jan. 11. (hétfő)

[...]

+

A HDS. VKF. HELYZETMEGÍTÉLÉSE 1943. I. 11-ÉN.

1. Sem az általános helyzetről, sem a jobb szomszédról tájékoztatást nem kaptunk.

2. A mai nap folyamán befutott hírek megerősítik azt, hogy a Jariv-i hídfőben az elg. erőket von össze.

A helyzet lehető tisztázására Lajtos vk. szds. egy FK. rep. géppel végigrepülte elsősorban a Jariv-i hídfőt és azután a Scsucsje-i hídfő területét is.

E feld. repülés nem hozott semmi* pozitív eredményt, számottevő erőket nem tudott sehol megállapítani, éppen úgy, mint a többi kiküldött né. rep. gép.

A nap folyamán este 22 h-ig beérkezett hírek alapján az volt a benyomásom, hogy a Jariv-i hídfőből még holnap nem kell tád-al számolni. Ezt a benyomásomat Winter vk. ezds-el közöltem.

3. A Hgr. B-nél leadott helyzetközlésem után vettem a hírt (egy hadifogoly vallomása), hogy a Jariv-i hídfőben egy újabb ho. volna.

Biztonság kedvéért a légierőket felkértük, hogy a holnapi beavatkozásra legyenek készek.

I/11. Ko.

Eredeti, gépelve.

+

[...]

33.

1943. jan. 12. (kedd)

[...]

+

A HDS. VKF. HELYZETMEGÍTÉLÉSE 1943. I. 12-ÉN.

1. Az általános helyzetről és a jobb szomszédról nem kaptunk tájékoztatást.

2. Ma 9 h 55 I hatalmas tü., av. és Sztalinorgona előkészítés után az elg. előbb a 7. ho. balszárnya, majd a 20. ho. jobbszárnya ellen támadott, amely tád. a fővédelmi vonalunk előtt elakadt.

Az elg. a tád-t később kiterjesztette Jariv és Galdajevka területére, ahol 13 h 30 I-ig jelentős eredményeket ért el, sőt a 13 h 50 I-kor Bolgyirevka-tól K-re a 105.9 magassági pontot vette birtokba gk-n előre szállított gyalogságával.

A IV. hdt. megítélése szerint kb. 1 ho. erő tört be a Gyevica patak és Uriv É. közötti területén.

A 7. ho. pk. megítélése szerint kb. 2 ho. erős a tád. elg.

A 7. ho. parancsnoka a rendelkezésre álló erőkkel megpróbálja az elg-et Bolgyirevka K. feltartóztatni és D-ről, É-ról megindított ellentámadással megállítani.

3. A IV. hdt. parancsnokságnak szándéka a rendelkezésére álló összes saját erőkkel, valamint a III. hdt. által is rendelkezésre bocsátott erőkkel az elg-et visszavetni és régi állásokat ismét birtokba venni.

A hds. Pk. Úr a bejelentett szándékkal egyetért, azt részleteiben a IV. hdt. parancsnokával megbeszélte.

4. Sodenstern gyal. tbk. 18 h-kor helyzettájékoztatást kért, amelyre a következőket válaszoltam:

* „újabb" szó bejegyzése a „semmi pozitív" szavak közé. A bejegyzés mellett Ko (Kovács) kézjegy.

a) Szándék mint a 3. pontban. Súlyt helyezünk arra, hogy a betörési szakasz két belső szárnya helyben maradjon. A tád. iránya, amennyire a téli közlekedési viszonyok megengedik, a betörési pontok sarka.

b) Az egész hds-re vonatkozólag csak akkor tudok helyzetjelentést és javaslatot tenni, ha a hdt-ek helyzetjelentései már beérkeztek.

5. Az este 20 h 45 I-ig beérkezett híreket a IV. hdt. vkf-e alábbiak szerint jelentette:

a) Az elg. újabb térnyeréséről nincs hír.

b) A benyomása, hogy a támadás 5 óra tájban holnap reggel megindulhat. A támadás sikerére vonatkozólag megjegyezte, hogy a csapatoktól a hadosztály parancsnok többet várt, mint amennyit teljesítettek és így nehéz holnapra jósolni.

6. E tájékoztatás után felhívtam Sodenstern gyal. tbk-ot, akinek a következő jelentést tettem:

a) Délutáni jelentésem óta lényeges új hírek sem saját, sem elg. részéről nem érkeztek.

b) A Jariv-i hídfőben 4 különféle ho. zömétől vannak foglyok. (340., 107., 140. és 25. gda. ho.)

Benyomás: a Jariv-i hídfőből holnap nagy erőkkel a támadás folytatását várom. Emellett kevésbbé jelentős erőkkel Szvoboda D. és DK-en is számolok ellenséges támadással.

c) Azzal számolok, hogy a holnapi ellentád. a Jariv-i hídfőben *csak átmenetileg* hozza helyre a dolgot.

Szükségesnek látom *teljes munkát végezni* a Szosznatól É-ra, mielőtt az elg. a Szoszna-tól D-re ehhez hasonló helyzetet teremtene.

Éppen ezért javasolom, hogy a Cramer hdt. zöme (1. pc. ho. és a 168 né. ho., amelynek részeit gk-val szállítanók) a Szoszna-tól Északra menetel-jen azzal a feladattal, hogy a Jariv-i helyzetet *véglegesen* rendbehozza.

d) Ezirányú döntés sürgős, mert a téli időjárásban nagyon lassúak az eltolások és időt vesztve az elg-nek segítünk.

7. Sodenstern gyal. tbk. helyzetmegítélésemmel teljesen egyetértett. Javaslatomhoz hozzáfűzte, hogy annak keresztülvihetősége elsősorban attól függ, hogy az elg. vajjon a Szoszna-tól D-re mikor fog támadni.

Jelentettem, hogy erre híreink nincsenek, mert a légi felderítés akadályai miatt csak az arcvonalból tudtunk megállapításokhoz jutni.

Közölte, hogy a OKH-nál helyzetmegítélésemet és javaslatomat előterjeszti. A döntés a Führer kezében van, mert ő rendelte el a Cramer hdt. elhelyezését is.

Kifejezte azt a reményét, hogy holnap helyrehozzuk a helyzetet.

Az egész beszélgetés alatt az volt kivehető, hogy velünk szemben bizalommal viseltetik és nem látja a helyzetet aggasztónak.

Befejezésül jelentettem, hogy a holnapi nap nemcsak fényt vet az eddig ismeretlen kérdésekre, hanem valószínűleg döntő is lesz, mindkettőnk helyzetmegítélésére. Közölte, hogy még ma este távbeszélőn értesít a döntésről. A Cramer hdt-nek ő már közvetlenül is kiadta az intézkedést, hogy virradatra menetkész legyen. Ezt a közvetlen parancsot most nekem is továbbítja.

8. Éjjel 24 h-ig az előterjesztett kérésre a Hgr. B-től még nem érkezett válasz.

A döntés késlekedése kihat a holnapi nap eseményeinek valószínű kialakulására.

Eredeti, gépelve. I/12. Ko.

+

[...]

34.

1943. jan. 13. (szerda)

[...]

+

HDS. VKF. HELYZETMEGÍTÉLÉSE 1943. I. 13-ÁN.

1. Általános helyzetről és a szomszédról nincsenek híreink. [...]

3. A nap eseményeinek főbb mozzanatai:

a) A reggel megindult ellentámadás 3 zlj-al a 171.3◊-on át a 160.2◊ irányába tért nyert és utóbbi magassági pontot elérte, 9 órakor.

A 700. pc. csop-nak a támadása Bolgyirevka-ról 8.50 h-kor még nem indult meg.

A szépen tértnyerő ellentámadást hamarosan erős pc. kötelékek rohanták meg és az itt bevetett erők igen súlyos veszteségeket szenvedtek és kiindulási helyükre tértek vissza.

Ebben a harcban a 700. pc. csop. nem tudott beavatkozni, mert a két csoport között sem térben, sem időben nem volt összefüggés.

A 700. pc. csop-ot később erős orosz hk. tád. érte, amelynek eredményeképpen ebből a pc. csop-ból mindössze 4 hk. maradt meg, amelyek ÉNy-i irányba tértek ki az elg. nyomása elől.

Ennek az ellentád-nak azonkívül, hogy a 700. pc. csop-al nem volt meg az összhangja, legfőbb hibája az volt, hogy az eredeti tervtől eltérőleg nem a 429. né. gy. e. mögött támadott Uriv-ra, hanem a rögzített módon. Ha a 429. né. gy. e. mögött tád. Uriv-ra, valószínűleg tartani tudjuk az Uriv-tól ÉK-re levő erdőparcellát is és így a Sztorozsevoje és Uriv közötti arcvonal a nap folyamán nem inog meg.

A tervváltozás okait nem ismerem.

b) 10.50 h-kor tájékoztatást adtam a Hgr. B-nek, amelyben közöltem az ellentád. 9 órai helyzetét, valamint azt, hogy az elg. páncélosokkal megerősítve támadja meg a 429. né. ezred jobb szárnyát és azt vissza is vetette. Ettől É-ra a 20. ho. nehéz harcokat vív az állásaiba páncélosokkal ismételten betört elg-el.

Jelentettem, hogy az Uriv-i hídfőben 5 különféle ho. jelenléte van foglyok útján megállapítva.

Azzal számolok, hogy az elg. a tád-t nagy erőkkel fogja folytatni és éppen ezért a tegnap lefektetett benyomásom és javaslatom változatlan.

Winter ezds. közli, hogy Kantyemirovka-nál erős elg. erők gyülekeznek, és hogy ezek merre támadnak ma, nem lehet még tudni.

Közöltem, hogy ilyen körülmények között megértem, miért idegenkedik a Hgr. B. a Cramer hdt. megbontásától. A javaslatomat, mint hds. vkf. azonban mégis fenntartom.

Winter ezds. közölte, hogy ezt a kérdést a Hgr. B. főnökével és parancsnokával megbeszéli és azután tesznek javaslatot az OKH-nál.

c) A következő jelentős mozzanat volt a napi harceseményekben az orosz pc. nagyobb tömegben való megjelenése. Minden akciót erős pc. csoportok vezettek be. E támadások lényegesen megváltoztatták 14.40 h-ig a délelőtti helyzetet.

Az ezen időpontig befutott hírek alapján tájékoztattam a Hgr. B-t:

Gyevica É-ra az elg. betört.

Bolgyirevka és Gyevica közti térközben gyenge saját erők. Az elg. a 158.0◊ felé előnyomul. Bolgyirevka saját kézben van.

A 700. pc. csop-ot az orosz hk-k tád-a teljesen szétverte és romjai Dubovoje-n gyülekeznek egy Flakkampfgruppe-val* együtt.

A 160.2◊ visszafoglalása nem sikerült és a visszavetett részek rendkívül súlyos veszteségek után a 171.3◊ lejtjein kapaszkodtak meg.

A 429. gránátos ezredet az elg. bekerítette.

A 20. ho. több páncélos tád-t utasított vissza.

A mai napon eddig fellépett elg. hk-k számát legalább 100-ra kell tennünk. Pesszimista számvetéssel 200-ra is lehet becsülni.

A Potudany átjárók védelmére elegendő erők látszanak gyülekezni.

A III. hdt-től elvont erők első része már harcban van, jelenleg egy zlj. 4 üteggel Dolgulevka-ra menetel.

Helyzetmegítélésem szerint az elg. most már kétséget kizáróan áttörte arcvonalunkat és ezen helyzetnek megfelelően kell cselekednünk.

Sondenstern gyal. tbk. egyetért a gondolatmenettel és közli, hogy a holnapra beérkező gránátos ezredet, valamint a 168. né. ho-t szándékozik előrevonni Osztrogozsszk területre, hogy onnan majd akcióba lépjen.

Véleményemet kérte a beérkező Pz. Jäg. századok alkalmazására nézve. Javasoltam, dobjuk előre a Potudany átjárók védelmére pc. lerohanás ellen és második tempóban majd együttműködhetnek a Cramer csop-al. Természetesen gyalog biztosítást adunk melléjük.

Sodenstern gyal. tbk. végül kijelentette, hogy súlyt helyez arra, hogy a betörési hely sarkai tartsák magukat és a Potudany átjárók a kezünkben maradjanak.

Az OKH. válaszáról késedelem nélkül tájékoztatni fog.

Fenti beszélgetés után meg kell állapítanom, hogy sem a tegnap esti kérésem, sem a ma délelőtti, sem a jelenlegi nem kapta meg az őt megillető azonnali döntést. Így időt vesztünk és majd harccal kell eljutni oda, ahol elg. behatás nélkül csoportosulhattunk volna.

Ha az általános helyzet nem engedi meg azt, hogy a Potudany-tól É-ra fellépjünk, akkor azt tisztán meg kellene mondani, hogy egész vezetésünket arra állítsuk be.

* Légvédelmi harccsoport.

Félős, hogy a sok huza-vonával és félmegoldással az elg. javára dolgozunk.

d) A hds. Pk. Úr két fontos parancsot adott ki az én meghallgatásom, illetve előzetes tudomásom nélkül:

Sárkány vk. ezds.* javaslatára elrendelte, hogy a 20. ho. balszárnyának helybenmaradása mellett az arcvonalat hátra kell kanyarítani a Sztorozsevoje-tól DNY-ra levő magaslatokra, ahonnan Dolgulevka D-en át Rodnyiki D. felé húzódjon a többé-kevésbé összefüggő arcvonal.

Heszlényi altbgy. javaslatára elrendelte, hogy a Gyevica-nál bekerített saját erők vágják ki magukat és a 13. ho. balszárnyával együtt a Potudany déli partján vegyenek védőállást.

Ezen intézkedés hátrányai:

Úgy É., mint D-en az addig aránylag keskeny betörési rést több mint kétszeresére tágította.

Az elg-nek azon erői, melyek az eddig szilárdan álló arcvonal előtt voltak, felszabadultak más helyen való alkalmazásra.

Kihasználatlanul maradt az elhagyott állások előtt levő széles aknamező, helyenkénti hk. akadály és az egész drótakadály mező.

És ezen kívül a Gyevica és a Potudany közötti területen végleg lemondtunk arról, hogy ott időnyerésért még harcoljunk.

A Potudany átjárók közvetlenül érintkezésbe kerülnek az elg-el.

A csapatok mindkét parancsot olyan meglepő gyorsasággal hajtották végre, hogy ez alapon kételkedni kell abban, hogy számottevő elg. erővel álloitak volna szemben.

Ezen parancsok végrehajtásáért a felelősség személyemet is terheli, mert amikor tudomásomra jutottak, elmulasztottam késedelem nélkül ellenjavaslattal élni. Amikor utána kérdeztem a két hdt-nél, hogy a végrehajtást meg lehet-e még akadályozni, mindkettő azt jelentette, hogy a parancsok már kint vannak és a végrehajtás folyik. [...]

A hds. helyzetét semmi esetre sem könnyítette meg az ütött résnek önkéntes tágítása. Ennek következményeit a holnapi napon valószínűleg érezni fogjuk.

Holnapi napra azzal számolok, hogy az elg. zömével a Potudany felé fog bekanyarodni éspedig elsősorban Osztrogozsszk felé, de majdnem olyan valószínű, hogy Repjevka-n át is megkísérli a D-re való előretörést.

Ha nem sikerül az átjárókat kézben tartani, nemcsak a hds. szorosan vett helyzete válik előnytelenné, hanem ez az általános helyzetet is rosszabbítani fogja.

Ha a Hgr. B. a tegnapi javaslatomat elfogadja, akkor holnap reggel számottevő erőkkel a Potudany-tól É-ra lehetnénk és az eddigi orosz sikereket egy elszánt ellentád-al meg tudnók szüntetni.

f) A Potudany átjárók biztosítására a IV. hdt. rendelkezésére bocsátottuk a hds. közv. pc. vadász századot (csak 3 löveg). Elrendeltük, hogy a Gorkij-i és Repjevka-i hídfőbe két-két menetszázadot irányítson. Ezek számára a főszállásmester reggelre a szükséges fegyverzetet és lőszert kiszállítja.

* III. hdt. vkf-e.

A hds. mű. pk. gondoskodott a hidak robbantásra való előkészítéséről, amelyre a parancsot a IV. hdt. pság. adhatja meg.

Ezenkívül gondoskodott a mű. pk. a hidaknak pc. lerohanás ellen aknákkal való biztosításáról.

g) A Cramer hdt-hez tartozó 168. ho. részeinek gk-val való előreszállításához mi is hozzájárultunk kb 1½ zlj-at befogadó erőben.

I/13. Ko.

Eredeti, gépelve.

\+

[...]

\+

VITÉZ KOVÁCS GYULA VŐRGY. TELEFONBESZÉLGETÉSEI 1943. I. 13-ÁN.

[...] 8,05 h *Szabó vőrgy.* jelenti a vkf-nek:*

A tájékoztatást megelőzően a vkf. közli, hogy 10 h előtt harci repülők bevetéséről nem lehet szó.

Az eddigi helyzet szerint — jelenti a hop. — két pillérünk volt a betörés helyén. Az egyik Gyevica É., a másik a német gy. e. déli szárnya, amit a jelen helyzetben hk-kal tád-nak az oroszok. Jelentésük alapján sokáig nem fogják magukat tartani tudni. Az É. ellentád-ó rész támadása nehezen halad. Középen sem indult még meg. Ott a rádiókkal és a motorokkal vannak akadályok az időjárás következtében.

A 7/I. zlj. egyszer már megindult tád-ra, pánik tört ki, még egyszer összeszedték, újra tád-ott, állítólag hk-k megjelenésére újra visszament kiindulási helyére. A 34/III. zlj-at és a hu. szd-ot a reteszállásba küldtem, azt biztosan tartjuk. A sí zlj-ról nem tudom, hogy jelenleg hol van.

A véletlenen és kiválasztott tiszteken múlik egyedül az állások tartása. Én csalódtam az emberekben, nem csodálkozom azonban semmin, mert váltás nélkül dolgozni és harcolni nem lehet. Mégis tele vagyok reménységgel. [...]

Eredeti, gépelve.

I/13. Ko.

\+

[...]

35.

1943. jan. 14. (csütörtök)

1. *Reggeli helyzet*

VII. hdt.: Az éj nyugtalanul telt el. 6.30 h-tól az elg. a Scsucsje-i hídfőből két-három km szélességben eddig ismeretlen erőkkel indította támadását.

* A 7. k. ho. parancsnoka.

IV. hdt.: Szvoboda-tól D-re tegnap este elg. részek keltek át a Don-on, melyeknek nagyrészét visszavetették. A hdt-nél este óta egyébként a helyzet változatlan.

III. hdt.: Az elg. még az éjszaka folyamán folytatta a hk-kal támogatott támadását az Uriv-i betörési helyről. Az ÉNy. irányban előnyomuló hk-k és gk. gyalogság elfoglalta Novouszpenka-t, Dolgulevka-t és Masztyugyino-t. Plotava-t reggel kisebb egység a lgv. csop. megmaradt részeivel megerősítve még tartja. A 700. pc. kötelék megmaradt részei Plotava-tól K-re, Rubcovo-n. Plotava-n tartózkodik a 4. gy. e. egy része, mely átmenetileg a III. hdt. vezetése alá került. Oszkino saját kézben.

A *hds. pság.* még az éjszaka folyamán intézkedett a Repjevka-i Potudany átjáró lezárására, élő erőkkel és mű. anyaggal útbaindította a hds. közv. pct. á. szd. három új lövegét és két menetszd-ot a Repjevka-i hidat tartó egy utász szd. megerősítésére. Kolbino-nál egy lgv. csop. és az 1. rep. lgv. harccsop. biztosítja az átjárót. A 7. k. hop. törzsével és hevenyészve összeszedett csapatokkal tartja a hídfőt.

A hds. pság. ugyancsak még az éjszaka folyamán *újból nyomatékosan* sürgette a Cramer hdt., de különösen a pc. ho. azonnali és a Szoszna-tól É-ra való beavatkozását, azzal, hogy a 26. ho. bevetése a távolság miatt már amúgy is elkésett.

A Hgr. B. a hds. javaslatával egyetértett, de közölte, hogy a kérdésben döntést nem hozhat, mert a hdt. alkalmazására vonatkozólag az OKH. előzetes beleegyezése szükséges. A Hgr. B. I. a-ja, Winter ezds. ígéri, hogy a hds. pság. kérelmét sürgeti és mindenben támogatja.

Most már tisztán lerögzíthető, hogy a magyar hds. és a Hgr. B. felfogása egyező, de az eseményektől távol álló OKH. döntésének késlekedése meghiúsítja az idejében való cselekedetet.

Cramer hdt.: A tegnapi esti pcs-al a Szoszna-tól É-ra átcsoportosított 168. ho. az éj folyamán gépkocsin szállított részeivel elérte Osztrogozsszk, Ukolovo Lesznoje területét.

2. A d. e. folyamán a hds. helyzete a következőképpen alakult:

A Scsucsje-i tád., amely betörést eredményezett a saját vonalba, változatlan hevességgel folyt tovább. A kb. egy ho-al és 50—60 hk-val támadó elg. a 12. k. ho. csapatainak (két középső zlj.) csekély ellenállása, valamint az időjárás következtében elmaradt rep. támogatás következtében később teljesen felborította a 12. k. ho. védelmét. 10 h-kor a hop. jelenti, hogy az elg. 3 km. mélyen tört be, estig nem tud kitartani, bár a két szárny zlj. visszakanyarodva ugyan, de áll.

Az új helyzettel kapcsolatban a hds. pság-on a következő terv alakult ki a Cramer hdt. alkalmazására vonatkozólag (amely azonban nem kerül végrehajtásra, mert a Hgr. B. nem járult hozzá.):

a) A 168. ho. hídfőben Osztrogozsszk és Olsani közt a Szoszna-tól ÉNy-ra, az 1. pc. ho. Alekszejevka-n keresztül a Potudany-tól É-ra kerül alkalmazásra.

b) 26. ho. részben gk. szállítással — északabbra tolódik.

A *IV. hdt-nél* a d. e. folyamán az elg. tád-t kezdett a Potudany átjárók irányában. Peszkovatka-t saját csapatok erős elg. nyomás ellenére továbbra is tartják. Kolbino-nál, ahol v. Szabó vőrgy. a ho. törzzsel védekezik, a helyzet reménytelen. A hídat fel kell robbantani, mielőtt az elg. kezébe került volna.

Az ittlevő csapatok a községtől D-re levő magaslatokra vonultak vissza. A IV. hdt. sí. zlj. Tyernovoje-ből Kolbino-ra lett irányítva. Délben az oroszok betörtek Jezsocsnoje-ba és a 13. k. ho. csapataival kemény harcban állanak. Innen 8 hk. Korotojak irányába tör előre. A 168. ho. a Potudany menti harcokba részeivel már beavatkozott és részei beérkeztek a Potudany D. vonulatára, ahol a 7. k. ho-tól átvették a védelmet.

A III. hdt-nél Sztorozsevoje-t délelőtt a 14., 23. és 43. gy. e. részei két irányból jövő erős elg. nyomás ellenére tartják. Rodnyiki-nél a 6. hu. szd. elkeseredett harcokban áll. Délután a Sztorozsevoje-i csop., melyet közben az elg. teljesen körülzárt, a hds. pk. úr parancsára É. irányban kivágja magát. Egy zlj., amely nem tudott kijutni, a községben bekerítve. A felmentésére indított zlj. tád-a nem vezetett eredményre. A hdt. nehéz helyzetben van, mert tartalékai teljesen felőrlődtek; Rosszos, Busenki és Oszkino községeket körvédelemre rendezik be. [. . .]

A *hds. pság benyomása,* hogy az elg. holnap, de lehet, hogy még az éjjel erejének zömével Ny., még valószínűbb, hogy D. irányba fordulva a Potudany-on át előretörést fog megkísérelni.

A hds. pság szándéka: Cramer hdt. részeivel a Hgr. B. által elrendelt ellentád-t hajtani végre és tartani a Potudany átjárókat, illetve a folyó D. partját és a Szoszna átjárókat, a Hgr. B. parancsára.

3. *Esti helyzet*

VII. hdt.: A Scsucsje-i hídfőből tád-ó elg. a betörés helyét kibővítette, estig elérte Jekatyerinovka-t, a 19. k. ho. szabadon maradt É. szárnyát minden oldalról támadja.

IV. hdt.: A d. u-i helyzet óta lényeges változás nem állott be. Szvoboda-nál egy elg. szd. megvetette a lábát a Don innenső partján. Jezsucsnaja és Kolbino elg. kézben. A hdt. csapatai Gorkij-nál és Repjevka-nál hídfőt tartanak.

III. hdt.: Plotava-t erős elg. nyomásra az esti órákban kiürítették. A 4. gy. e. Repjevka felé vágta át magát. Az elg. Gremjacsje-nél is támadott, ezt azonban visszaverték. Éjjel erős elg. tád. indult meg, a 6. k. ho. egész arcvonalán, melynek során az elg. Arhangelszkoje-t és Oszkino-t körülzárta.

Cramer hdt.: 168. né. ho. ma beavatkozott a Potudany D. partján folyó harcokba. 26. ho. menetben ÉK. irányban Volcsje, Krutyec területére, ahol az 1. pc. ho-al I. 16-án indítják meg a tád-t. A pcs. a Cramer hdt. rendelkezésre bocsátására a hds. pság-hoz este érkezett meg. Az 1. pc. ho. helyzete még változatlan. Harcálláspontok: 168. ho. Osztrogozsszk, 7. k. ho. Tyernovoje, 20. k. ho. Oszkino, III. hdt. pság. Nyikolszkaja Jemancsa.

Az elmúlt 3 nap tanulságai alapján a hds. pság. intézkedik, hogy az állásukból kivetett csapatok a községekbe húzódjanak és a községek közt előnyomuló elg-et ellentád-al vessék vissza. Minden más megoldás tömeges fagyásokra vezet. [. . .]

A hdm-ek alakulásával kapcsolatban szükségessé vált a Jevdakovo, Alekszejevka-i vasútvonal kiürítése és robbantásra való előkészítése.

Hds. pk. Úr jelentése a Hgr. B-nek a hds. általános helyzetét illetőleg:

Magyar kir. hadsereg főparancsnoksága.
234/2. hadsereg I. a. oszt. 1943. I. 14. szám.

MEGÁLLAPÍTÁSOK A MAGYAR HADSEREG HELYZETÉRŐL.

Szükségesnek tartom a hadsereg helyzetével kapcsolatban a következőket megállapítani, nem azért, mintha ez az eddig megtett jelentéseimből nem lenne ismert, hanem azért, hogy mégegyszer rámutassak, mivel kell számolnunk.

1. A hadsereg védelmi állásainak megszállása fátyolszerű volt és az is maradt. Folyómegfigyelés az ellenséges támadásnak csak akkor tudna ellentállni, ha e mögött erős gyors kötelékek lennének, amelyek az ellenségre, ahol ezt a fátyolt az át akarja szakítani, kellő időben lecsapnának.

2. Ennek a fátyolszerű megszállásnak megvoltak és megvannak a gyengéi, mivel az állások az utásztechnikai anyagok túl késői odaszállítása és a munkaerőhiány miatt csupán vékony vonalat képeztek, a mélységet csupán egynéhány nehéz fegyver, ütegállások és váltóállások képezték.

3. Páncélvédelmünk kevés, nehezen mozgatható, alig hatásos lövegekből állt, amelyek közül a legtöbb az orosz pancélosok ellen hatástalannak bizonyult, néhány csak úgy tudott egy orosz páncélost legyőzni, ha az a löveghez közel jött. Ha az kitért — és ezt tették mindig — úgy a löveget viszonylag kevés veszteséggel kilőtte.

4. Én mindig az ellenség súlypontjának a Scsucsje, Szvoboda és Uriv hídfőkből kiinduló támadásával számoltam és ezért toltam az egyetlen tartalékomat (1 páncélos hadosztályt) Ukulovo, Repjevka térségébe és ezért akartam a létrejövő Cramer hadtestet Osztrogozsszk körzetében és ettől ÉNy-ra készenlétbe tartani, mivel ez így mindkét lehetőség számára készen áll.

Az ellenséges támadást én elsősorban mindig az Uriv-i Donkanyartól vártam, és ezért a védő csapatok meggyengítését aggodalomkeltőnek tartottam.

A seregcsoport rendelkezése rámutat és megállapítja, hogy a vezetés ezt a veszélyt szándékosan magára vállalja.

Ezért aggodalmaimat — a Cramer hadtest messze D-re történő eltolása miatt — jelentettem.

5. Amit én vártam, bekövetkezett. Az ellenség Urivnál óriási túlerővel támadott és a megszálló csapatokat 2 napos harcban, tiszteletet érdemlő küzdelem után felmorzsolta. Ők* csupán tartalékkal zárják el Kolbinonál a Potudany völgyét, Plotavanál a dombgerincet, Rosszoskinál a Rosszoski völgyet, Oszkinonál és Storozsevoje É-nál a gerincet, amelyek a III. hadtest állásainak szárnyaiba jutnak.

A mindenhonnan összevont tartalékok ellentámadását, amelyek a 6., 9. és 10. hadosztályokat gyengítették, meghiúsították és kezdeti sikerek után elhárították, noha a csapatok úgy harcoltak — a német 429-es gyalogezred vezénylő parancsnokának nézete szerint —, hogy minden dicséretre méltók voltak.

* Jány a szovjet vezetésre utal.

A csapatok, amelyek az ellenség átkarolása élől áttörtek, nehéz fegyvereiket nem tudták magukkal hozni, mivel ezek be voltak építve és a ferde árkokból nem lehetett kihúzni. Ezek legnagyobb része teljes kezelő személyzetével elveszett. Azok, akik kézigránát-harccal magukat áttörték, a hátsó területeken gyülekeztek minden fegyver nélkül.

Az ellentámadás végrehajtásához összegyülekező részeket megdermeszti a jeges hó, a 32 fokos hideg, ellenállóképességük túl csekély, azonkívül semmiféle fegyverrel nem rendelkeznek.

Olyan egységekre támaszkodnak, amelyek a községekben, hóállásokban fontosabb pontok őrzésére lettek kihelyezve, ezek az egységek azonban trénkatonákból állnak, akik koruk* és hiányos kiképzésük következtében harc céljára nem annyira alkalmasak.

Ez a helyzet a 12. könnyű hadosztálynál és az oda küldött tartalék ütegeknél, amelyek a 19. és 23. könnyű hadosztályokat gyengítik.

6. Nincs körvédelemre berendezkedett terület, csupán körvédelemre berendezkedett fészkek, amelyeknek mélységük nincs.

7. A helyzetet és a már három szétmorzsolt hadosztályt a pusztulástól csak úgy tudjuk megmenteni, ha az ellentámadás 24 órán belül megkezdődne.

Ez csak úgy lehetne megvalósítható, ha a Cramer hadtest Osztrogozsszk, Repjevka körzetébe lenne elhelyezve.

8. Számolok azzal, hogy az ellenség I. 19-én

a) A támadást Kamenka felé folytatja, fölgöngyöl D. és Ny. felé.

b) Urivtól Kolbino, Osztrogozsszk és Oszkinon át É. felé támad.

Ezt csak úgy tudjuk megakadályozni, ha erős páncélos egységeket tudunk készenlétbe állítani minden szabad szárny mögött a legrövidebb időn belül, amely oda üt, ahol az orosz támad, különben a hadosztályok fölmorzsolása elkerülhetetlen.

Ki kell emelnem, hogy a csapatok minden lehetségest megtesznek, amire képesek. A 7. könnyű hadosztály parancsnoka harcálláspontján maradt azután is, midőn az ellenség törzsszállását megtámadta. A 12. és 20. könnyű hadosztály parancsnokai hasonló módon viselkedtek, azonban páncélosok ellen kézigránáttal és puskával az ember nem védheti magát.

A csapatok visszavételétől a szükséges ellátás és lőszer nélkül, a rettenetes télben, hóállásokban fűtési és leváltási lehetőségek nélkül 24 órán túl semmi ellenállást nem lehet várni.

A tüzérség a fogatok hiányában és a gyalogság harcában való részvétel következtében elveszett.

A parancsnokok és a csapatok a végsőkig kitartanak, azonban a fentiek miatt számolni kell azzal, hogy gyors és hatékony segítség nélkül egyik hadosztályt a másik után fölgöngyölik és felmorzsolják.

Törzsszállás, 1943. I. 18.

Jány vezérezredes sk.

Helyességért!
Törzsszállás, 1943. I. 18.
Dr. Ferenczfi hdgy.
I. a. sgt.

+

* Jány a kiképzésre tett javaslatában az idősebb katonákról megállapítja: „Idősebb évfolyamhoz tartozók nem bírják a ma harcának igénybevételét, mert népünk elégtelen táplálkozása miatt korán elhasználódik." HIL. II. világháborús fond. 2. hads. vkf. I. a. oszt. 11. fasc.

[. . .]

+

VITÉZ KOVÁCS GYULA VŐRGY. TELEFONBESZÉLGETÉSEI. ALEKSZEJEVKA, 1943. I. 14.

[. . .] 16.05 h *A berlini katonai attachee helyettesét (Sziklay ezds-t) tájékoztatja a hds. vkf.:*

A VII. hdt. balszárnyán az elg. páncélosokkal betört. A helyzet általában nem biztató. Ilyen módon most már két pontja van a hds-nek, ahol az arcvonal fel van tépve. Azzal számolok, hogy az elg. holnap mindkét helyen tád-ni fog.

Ellenrendszabályok a VII. hdt. balszárnyán aktívabbak, a IV. hdt. balszárnyán védőlegesek.

Veszteségek a 7. és 20. ho-nál igen nagyok, a 12. ho-nál hasonlóképpen igen nagyok, az ellentámadásokban részt vett zlj-aknál még nem ismerjük, de még biztosan igen nagyok.

Az elg. mindkét helyen páncélosokkal tád., amelyeket a gyal. nyomon követ.

A pc-okkal szemben ellenállásunk nem kielégítő, a német részről beígért támogatás csak részben érkezett még be.

A csapatok rendkívül erősen szenvednek az igen nagy hideg miatt, mert a szabad ég alatt vannak, éjjel minusz 20—26 fokos hideg volt.

A légi feld., a német harci rep. erők a rossz időjárási viszonyok miatt nem tudott megfelelően támogatni bennünket.

16.13 h *Sárkány ezds. jelenti:*

Rendezések folynak, a kép igen szomorú, a nehéz fegyverek hiányoznak, az emberek lehangoltak és sírnak a hidegtől. [. . .]

Embereink nagyon meg vannak viselve, mérlegelni kell az embereknek ezt az állapotát.

Ellentámadások a terepen nem célszerűek. Arról lehet már csak szó, hogy a falvakat körvédelemmel tartsuk. Előfordulhat, hogy a 2. né. hds-nek kell alárendelni a III. hdt-et. A valóságot az fedi, hogy az emberek már nem bírják és 80 százalékban le vannak dolgozva. Ezekután a hds. vkf. helyzettájékotatást ad, majd befejezésül leszögezi, hogy eddigi tapasztalatai alapján őszintén mondhatja, hogy kezd kissé nyugtalan lenni. [. . .]

22.15 h [. . .] Br. Weichs érdeklődött telefonon a helyzet iránt, parancsa, hogy feltétlenül ki kell tartani. Stomm vőrgy* tájékoztatta Weichs vezds-t, az arcvonal tartására kiadta rendelkezéseit. A valódi helyzetet tárta fel tompított formában, kifejtve, hogy a küzdőknek már pihenésre és támogatásra van szükségük.

* A III. hdt. pk-a.

A 21. sz. úton 2 db 7,5-est helyeztünk, ezek most tartják még magukat, félő azonban, hogy a visszaszivárgók hatása alatt ezek is ott hagyják állásaikat.

A lakosság sem olyan nyugodt, mint eddig volt. Közelebbit nem tud, annyi bizonyos, hogy nehéz helyzetben vagyunk és súlyos napok elé nézünk. [. . .]

I/14. Ko.

Napló másodpéldány, gépelve.
Első melléklet másolat, gépelve.
Második melléklet eredeti, gépelve.

36.

1943. jan. 15. (péntek)

1. *Reggeli helyzet.*

VII. hdt.: Az éj folyamán az elg. a Scsucsje-i betörési helyen nem nyert tovább lényegesen tért. Hajnalban erős elg. tád. indult meg Kolomercevo ellen. A hdt. I. a. éjjeli távb. jelentése szerint minden rendelkezésre álló erőt a 10. k. ho. sávhatárára irányítanak, hogy a betörés sarokpillérét, Nyikolszkij-t tarthassák. A 19. k. ho. előreláthatólag fogja tudni tartani magát.

IV. hdt.: A 10. k. ho. jobbszárnya Nyikolszkij K-en át Kolomercevo-ig húzódik D. irányban. Motiscse-nél zlj. erejű tád-t vertek vissza. Kalinyin és Peszkovatka közt az elg. az éj folyamán a Potudany-on keresztül támadott. A rendelkezésre álló tartalékokat bevetették ellene. A 4. gy. e. bezárt részei Plotavá-ról Kraszno Lipje-re keresztülvágták magukat, ahonnan Repjevká-ra lesznek hátravonva.

III. hdt.: Sárkány vk. ezds. éjjeli távb. jelentése szerint Oszkino-t az elg. bekerítette. A Jablocsnoje-i erdőn keresztül É. irányban (a „Sztálin út" mentén) az elg. sícsapatok bevetésével egész éjjel folytatja tád-ait. A még rendelkezésre álló tartalékokat a hdt. bevetette. A szomszédos német hdt-ektől kért támogatást a hdt. nem kapta meg, mivel a hds. sávhatárán összevont német tartalékok nem a hdt., hanem a német hds-nek állnak rendelkezésre. A hdt. vkf. benyomása szerint a csapatok harcikedvére és erejére nagy hatással van a rendkívüli hideg.

A 20. k. ho. maradványai Rosszoski, Buszenki és Novo-Szoldatka községeket tartják. A 46/II. zlj. Oszkino-ban körülzárva harcol. A hajnali órákban betört elg. Arhangelszkoje-t is bekerítette. A 6. k. ho-al az ök. megszűnt. Számolni kell azzal, hogy az elg-nek sikerülni fog a ho. állásait D-ről felsodorítani, minthogy ezek a körvédelemre nem voltak berendezkedve és az elg. már nagy részüket bekerítette.

A hds. vkf. még az éjszaka folyamán érdeklődött a III. hdt. vkf-től a pánikszerű visszaözönlés okairól (összes nehézfegyvereket és tü-et visszahagyták). A hdt. vkf. jelentette, hogy a szabadon való tartózkodás az óriási hidegben (—38° C!) teljesen megtörte az emberek fizikai és erkölcsi erejét, egész sorok maradtak megfagyva a harc helyén.

A hds. zömétől elszakított III. hdt-et a H. Gr. B. I. 15-én reggeltől 2. né. hds-nek rendelte alá.

Cramer hdt.: A csapatok előrevonása tervszerűen halad előre.
Szomszédok: Jelentés nem érkezett.

2. *Délutáni helyzet:*

A hds. pság. benyomása, hogy az elg. a Scsucsje-i betörési helyet annyira kibővítette, hogy a Cramer hdt-nek a holnapra tervezett ellentámadása még a 10. és 19. k. ho-ok helytállása esetén is csak *átmenetileg* javíthatja a helyzetet, de semmiesetre sem alkalmas a betört elg. teljes kivetésére. Ami a Potudany-tól D-re előnyomuló erőket illeti, számolni kell azzal, hogy azok a holnapi nap folyamán az elg. zömével elérik az Osztrogozsszk előtti területet. A Ny. irányban Krasznoje-ig előrejutott elg. erők talán már az éj folyamán lekanyarodnak D. felé Osztrogozsszk, illetve Alekszejevka irányába.

VII. hdt. A Scsucsje-nél betört elg. a d. e. folyamán folytatta támadását és a 12. k. ho. kiesése folytán keletkezett hézag felhasználásával a 19. k. ho. É. szárnyát Kolibjelka-ig szorította vissza és egyidejűleg a 10. k. ho. visszakanyarított és meghosszabbított jobbszárnyát, ahová a 8/III. zlj. is csatlakozott nagyobb erőkkel támadta.

A 13. gy. e. által ejtett foglyok vallomása szerint a Scsucsje-i zsákban kb. 3—4. ho. támadt 40 hk. támogatásával. A Jekatyerinovka-t védő csapatok három támadást vertek vissza, míg végül az elg. a kora délutáni órákban betört és a községet elfoglalta. A hdt. pk. délben adott helyzettájékoztatása szerint erős elg. egységek Pjatyiletká-tól K-re áttörve elérték Volcsje-t és a községet hatásos gp. tűz alatt tartják. Legnagyobb bajt hk-k okozzák, melyek ellen nagyon kevés hatásos fegyver áll rendelkezésre, a kis pct. á-k úgyszólván semmit sem érnek.

A hdt. pk. benyomása, hogy az elg. tád-a általában Perejeszkoje-től kiindulva Jekatyerinovká-n át Marki felé mutat.

Jekatyerinovka körül egy pc. vadász szd. van bevetve.

13,20 h-kor jelenti a hds. vkf., hogy a 19. k. hop. Volcsje-ben elg. pc-okkal támogatott tád-t kapott, ezért Marki-ba helyezte át háp-ját. Jekatyerinovká-t 32, Marki-t 15—20 hk. támadta. A Jevdakovo-i reteszállást a hdt. pk. megszállatta. Krutyec és Volcsje közt is betört az elg. Állítólag Golopuzovka is elg. kézen van már. A hdt. a Scsucsje-i zsákba minden még meglevő tartalékát bevetette, úgyhogy a 23. k. ho-nak pl. 6 és $1/_2$ szd-a van a Don-on. Több tartalék rendelkezésre nem áll, úgyhogy a német ho. beérkezése rendkívül sürgős.

IV. hdt.: Elg. pc-ok betörtek Popasznij, Puhovo és Krutyec községekbe. A Popasznij-ból indított ellentámadás nem sikerült. A csapatok elfoglalják a Puhovo-i reteszállást. A délutáni órákban a 10. k. ho. még változatlanul tartja eredeti állásait. A D. felé lekanyarított szárnyát kb. 4 ezred erejű elg. támadja. 13. k. ho-al az ök. megszakadt. 168. né. ho. Tyernovoje-tól É-ra súlyos elhárító harcokat vív a Potudany-on átkelt elg-el. A reggel Gorkij-nál betört elg. részek Krasznoje-t elfoglalták és D. felé tovább haladnak előre. Repjevka-val az ök. megszakadt.

A hds. vkf. benyomása, hogy a 10. és 13. k. ho-ok — erőállapotuk kielégítő lévén — tartani fogják tudni magukat. A 7. k. ho. megmaradt részeinek harcértéke elenyésző, az emberek fegyvertelenek, semmire sem használhatók,

összevannak fagyva. A legnagyobb baj az, hogy a hk-k ellen nincs megfelelő védőeszköz. Szintúgy a „Sztalin-orgonák"-kal és géppisztolyok tömegével nem tudják az emberek felvenni a versenyt.

Cramer hdt.: A 26. ho. Volcsje-nél beavatkozott a harcba. Az elg. pc-ok a községet megkerülték és DNy. irányban támadtak. A helyzet itt tisztázatlan. A ho-nak Klch. Krasznaja Zarja-n és Popasznij-ban levő biztosító részei több pc-okkal is támogatott támadást vertek vissza. A 78. né. gránátos e. délben elérte Kamenka-t, a 39. lövész e. Karpenkovo-t.

Rep. támogatást sem éjjel, a Kolbino körüli erős gyülekezésekre, sem napközben a hds. pk. úr személyes sürgetésére sem kaptunk azzal az indokolással, hogy délen még súlyosabb a helyzet.

A hds. pság. szándéka: a Scsucsje-i hídfőbe betört elg-et D. irányból megtámadni és visszavetni, ugyanakkor a Potudany-on keresztül támadó elg. részeknek tovább jutását D. irányban késleltetni.

3. *Esti helyzet.*

VII. hdt.: Napközi jelentés óta a helyzet változatlan.

IV. hdt.: Szvoboda-tól K-re az elg. betört és elfoglalta Liszki-t. Puhovo és Szvedovo ugyancsak elg. kézre került. 13. k. ho. balszárnyának bekanyarítása mellett tartja Korotojak É. 202. magp. közötti vonalat. 168. ho.: a 442. né. gy. e. kb. 40—50 pc. támadása folytán szétugrott, de már ismét gyülekezőben van.

Cramer hdt.: Volcsje, Krutyec, Jaszenovo saját kézben.

Éjjeli tád. Volcsje ellen valószínű.

A 168. né. ho. a IV. hdt. alárendeltségébe lépett.

Harcálláspontok: 12. k. ho. és 26. né. ho. Kamenka, IV. hdt. Oszinovka. A 12. k. ho. teljesen felmorzsolódott.

A Szvoboda-i vasúti híd megmaradt pillérét a reggel saját utászcsapatok felrobbantották.

A hds. pság. helyzetmegítélése: A Potudany-tól É-ra és a Szoszna-tól D-re lezajlott események, valamint a Cramer hdt. tervezett ellentámadásától várható csekély eredmény arra a helyzetmegítélésre késztéti a hds. pság-ot, hogy a pság-a alatt álló erők részéről szervezett ellenállást csakis tervszerű visszavétel útján lehet várni. További kitartás eredménye minden valószínűség szerint a hds. három részre szakadása lenne.

A hds. pság. ennek megfelelően javaslatot tett a Hgr. B-nek. Utóbbi a kérdést az OKH-nak terjesztette elő.

A hds. pk. úr a délelőtt folyamán távb. beszélgetést folytatott von Weichs vezds-el, a Hgr. B. pk-al, melyben leszögezte, hogy a Cramer hdt. alkalmazása megkésett, mert szerinte a Scsucsje-nál támadó kb. 4 ho. ellenséggel szemben a zsák elreteszelése és az ellentád. sikere kétséges. Plotava-t elg. pc. egységek lovasságtól és sícsapatoktól kísérve lerohanták és ÉNy. irányban tovább tád-nak. A Hgr. B-től nagy helyzetről tájékozva nem vagyunk. A Rosszos felől jövő elg. tád-al számolva, lassú felmorzsolódás fog D-ről bekövetkezni. Viszont, mihelyt az elg. Repjevka-ról D. felé tör előre, elvágja az ök-ünket és utánszállításunkat hátrafelé. A hds. pk. ismét hangsúlyozottan kérdezte, hogy a Cramer a jelen körülmények között végrehajtja-e a táma-

dást? A Hgr. B. pk-ának válasza: Erre vonatkozólag *döntést az OKH-tól kell kérni.* A hds. pk. úr végül jelentette, hogy az a pcs. jön, hogy ezekben az állásokban végig ki kell tartania a hds-nek és ott meghalni, az egész hds. ezt meg fogja tenni és állásait a végsőkig tartani fogja.

Witzleben tbk. távb. jelentése szerint Hgr. B. nem ért egyet a hds. pk. úrnak azzal az elhatározásával, hogy magát a törzsét bekeríttesse, hanem elrendeli a harcálláspontnak Novij Oszkol-ba való áthelyezését. A hds. pk. úr azonban a döntést erre vonatkozólag délig nem hozta meg, Alekszejevka-t riadókészültségbe helyezi, és elrendeli a támpont feltétlen tartását.

A né. ök. törzs pk-a javasolja, hogy a hdm-ek folytatását illetőleg a hds. pk. úr saját hatáskörében intézkedjék, amire a hds. pk. úr válasza, hogy okvetlen megvárja a Führer döntését. Jelenti továbbá, hogy a német ök. törzs ma Bugyonnij-ba áttelepül és javasolja, hogy a hds. pság is legalább Bugyonnij-ba haladéktalanul települjön át. A hds. vkf. 14.50 h-kor Sodenstern tbk-nak a Hgr. B. vkf-nek jelenti, hogy szerinte a Cramer hdt. holnap nem tudja az ellentád-t végrehajtani. Ilyen körülmények között döntést kér, hogy a hds-nek itt kell-e maradni. Döntés: igen. A Hgr. B-nek ugyanis más véleménye van:

Cramer támadása D-en eredményt hoz, a támadás után É-on is beavatkozik.

Ez a helyzetmegítélés döntő az egész 2. magyar hds. sorsára!

Arra a kérdésre, hogy mekkora az erő, mely Alekszejevka-ra tád., azt válaszolja a hds. vkf., hogy nem nagy.

A délutáni órákban a hds. pk. úr elhatározta a Novij Oszkol-ba való áttelepülést és ehhez a szállásszabályozó törzset az esti órákban útbaindította, személyére nézve szűkebb törzsével még Alekszejevka-n maradt.

A hds. pság. a délután folyamán szellemileg foglalkozott az esetleges tervszerű visszavonulás végrehajtásának lehetőségével. Megállapítást nyert, hogy már most is nagyon kétséges, hogy a visszavétel tervszerű lehetne-e. Ennek feltétele a Potudany-tól É-ra levő saját erők véksőkig való kitartása lenne.

A késő délutáni órákban érkezett a Hgr. B. intézkedése a hdm-ek folytatására. Ennek lényege:

a) a Cramer hdt. végrehajtja a tervezett ellentád-t.

b) a megerősített 168. ho. és a 13. k. ho. Kraiss tbk.* pság-a alatt biztosítja a Tyihaja Szoszna-t.

c) a 13. és 10. k. ho. kitart az utolsó emberig, mert a hdm-ek pillérét képezik. [...]

A Cramer hdt. terve az ellentád-ra:

a) 1 pc. ho. Verhnye, Marki területén készenlétbe helyezkedve tád. Petrovszkaja általános irányban, amíg

b) a 26. ho. Volcsje, Krutyec területéről ugyancsak Petrovszkaja-ra tör előre.

c) Támadás egységesen I. 16-án reggel indul.

VII. hdt. jelenti, hogy az ottani olasz öti. szerint az *Alpini hdt.* a Hgr. B-től várja a visszavonulási pcs-ot.

* A 168. német ho. parancsnoka.

A nap eseményeinek mérlege:

A mai nap folyamán nyilvánvalóvá vált, hogy

a) az eredeti arcvonal helyreállítására *nincs* remény,

b) a jelenlegi helyzetben kitartani *nem lehet* (csapatok megrendültsége, rendkívüli hideg),

c) a tervszerű visszavonulás már aligha lehetséges,

d) körülzáratás (körvédelem) esetén sem várhatjuk, hogy hosszabb ideig ki tudunk tartani, mert anyagilag nem vagyunk erre felkészülve.

+

VITÉZ KOVÁCS GYULA VŐRGY. TELEFONBESZÉLGETÉSEI 1943. JANUÁR 15-ÉN.

0.28 h *Sárkány ezds.* Oszkino be van kerítve. Az elg. sí csap-okkal tovább folytatja tád-t, a Jablocsnoje-i erdőn keresztül, valamint a Sztalin út mentén, É. irányban. A Sztalin utat különben Ginskey vőrgy.* most akarja összekapart erőkkel lezárni.

Mivel nincs semmi tartalékunk, kértem a VII. né. hdt-től, kérésemet visszautasították azzal, hogy a 2. né. hds. déli szárnyán levő tartalék nem áll rendelkezésükre, azzal a 2. né. hds. pság. intézkedik.

Az anyagi szolgálat itt, a III. hdt-nél 3 hóra volt alapozva. Bizonyos mérvű pangás áll be az anyagi szolgálat ellátása terén.

A sebesültek hátraszállítása Sztrelica terén fog lebonyolódni.

A főszállásmesteremet utasítottam, hogy intézkedjék az értékes intézetek megmentésére. A csellengő embereket össze kellene szedni — javasolom —, vonatra rakni, és Kijev-be vinni. A legtöbbnek nincs fegyvere. Most felállítunk ti. gp. rajokat azzal a céllal, hogy azok a visszafordulókat lekaszálják. Kovács vőrgy. azt válaszolja, hogy inkább azt szeretné, ha ezeket a csellengőket Sztarij Oszkol-ban gyűjtené össze a hdt. Most még azt kérdezem — válaszolja Sárkány ezds. —, hogy a harchelyzetnek megfelelőleg a németek felé, vagy nyugati irányba küldjük a visszaözönlőket.

Mi az oka, — kérdezi a hds. vkf. — ennek a krízisnek?

Benyomásom az, hogy elsősorban a hideg, másodsorban pedig az, hogy idekint mindenki csak félszívvel harcol, és arra gondol, hogy miért van a János otthon és miért éppen én vagyok idekint.

Jelentem továbbá, ha a helyzetből kifolyólag a vonalas ök. megszakad, akkor átmegyünk a VII. né. hdt-hez, úgy hogy ott leszünk távb. megtalálhatók.

1.30 h *Sárkány ezds.* a 46/II. zlj. Oszkino-ban körülzárva harcol. Borscsevo-ig az állások kiürítése folyamatban. A 9. ho-nál már csak

* A 6. k. ho. parancsnoka.

$2^1/_2$ zlj. van. Nem engedni semmit most már, válaszolja a vkf., itt közönséges hóhérnak kell lenni, nemcsak a helyzetről van szó, hanem a magyar becsület megmentéséről is. Itt már a nemzeti becsület került válságba.

1.40 h *Bodiczky őrgy.** jelenti, hogy a 13. ho. alá van rendelve a 168. ho-nak az ök. azonban megszakadt vele.

Erélyesen kell vezetni, válaszolja a vkf., nem tudok eléggé sintérnek lenni.

Ez megvan a hdt-nél. Igen válaszolja — Bodiczky őrgy. így történik ez nálunk a hdt-nél. Ezt az alábbiak is indokolttá teszik. Gorkij-tól K-re Bogoszlovka-n egy ü. a hk-k megjelenésére szétfutott. Repjevka-n Pachner szds. a község védelmét megszervezte ugyan, de feld-ről nem gondoskodott. Közbe kellett lépnem és így azután az is megtörtént. Sí zlj. alparancsnokai nincsenek helyükön. Ezzel szemben helyenként jól tartják magukat a csap.-ok. Minden a pk-októl függ. (Pl. Bagó zls. a 4/7. szd. sávhatárán Jezsdocsnoje-n.) Egyébként amit a parancsnokunk művel, az ember feletti. (Szabó vőrgy. most Repjevka-n van, ahova Gorkij-ból érkezett.)

1.45 h *A VII. hdt. I. a-tól Kertész szds. jelenti:*

Krutyec-nél, valamint Krasznaja Zarja-tól K-re 2 zlj. fog beállani a reteszállás lezárására.

Mi van Krutyecnél, kérdi a vkf.

Csak saját vonatalakulataink, a helyzetet csak Petrovszkaja DNy-ig ismerjük, Kolomejcevo és Krasznaja Zarja saját kézben van.

Jelenti továbbá, hogy szabad erő még rendelkezésre áll, amit a 10. ho. sávhatárára irányít, hogy Nyikolszkij-t tarthassa.

Mi van a 19. ho-al — kérdi a Vkf.

Rendkívül higgadtan viselkedik a hop. — válaszolja Kertész szds., és sokat vár attól, hogy Loskay ezds. tartani fogja magát.

1.50 h *Vándorffy ezds.*** jelenti:*

Repjevka-ra kb. 2000 fő tolódott össze. Szabó vőrgy. is ott van.

6.30 h A Vkf. közli Bues alez-el*** a nagybani elsővonalat.

6.45 h *Kozár ezds.***** jelenti, hogy a Hgr. B-től egy pcs. érkezett, melynek lényege, miért és kinek a pcs-ára történt Sztorozsevoje feladása.

Egyben jelenti, hogy a VII. hdt. erős légi támogatást kér.

7.15 h *Sárkány ezds.* jelenti, hogy a Borscsevo-i felvételi állást 2 zlj. szállta meg. ugyanott ellentád. is indul. Stomm vőrgy. úr a 9. ho-nál van.

A hdt. törzs a vezetési rész kivételével áttelepül Nyikolszkoje-ra.

* A 7. k. ho. hadműveleti vk. tisztje.
** A hds. közvetlen mű. parancsnoka.
*** A német repülő összekötő törzs parancsnoka.
**** A 2. magyar hds. I. a. oszt. vezetője.

8.10 h *Nádas ezds.** jelenti : Tudomása van arról, hogy Solymossy vőrgy.** a keletkezett zsákban, déli és délnyugati irányban fog tád-ni.

A 10. ho. főellenállási vonala rendben van, ugyanúgy a 13-é, ahol az elg. az éjszaka folyamán betörést kísérelt meg eredménytelenül.

A 13. ho. balsávhatára Kalinyin-ig bezárólag tart. A hdt. kp. zlj. Boguszlavka-n van. A hdt. balszárnya Repjevka-ig tart, amit a Pachner csop. véd. A Berezovo-ra gyülekezett, kb. 1000 főre tehető 7. ho. egy részét, mivel az emberek fegyvertelenek és semmire sem használhatók, össze vannak fagyva, leirányítjuk D-re a Tyihaja Szoszna völgyébe. A 7. ho-tól egyébként 2 francia löveg megmaradt.

A 10. és 13. ho. erőállapota és erkölcsi értéke kielégítő. Sem a szellemben, sem az önbizalomban nincs hiba. A baj egyedül az, hogy orosz hk-ellen nincs megfelelő elhárító eszközük. Szintúgy a Sztalin orgonákkal és a géppisztolyokkal szemben nem bírják a konkurrenciát.

Hacsak egy pár zlj. tád-ja ezt a két ho-t, remélitek a helyzet fenntartását — kérdi a Vkf.

Igen — válaszolja Nádas ezds.

Tájékoztatásul közli a hds. vkf., hogy a III. hdt. a 6. ho. balszárnyáig felsodorítva. Az emberek fele ott is össze van fagyva. Szabónak mondd meg, hogy minden tiszteletem a személyével szemben.

8.20 h *Szász ezds. jelenti:*

A keletkezett zsáknak a szája Kolibjelka-nál van. Az ott levő 163.2 ⌖ saját kézen van. Az előtte levő horhosban levő elg-et hatásosan bombázták saját rep-ink. Onnét az első vonal (nagyban) Jekatyerinovka-n keresztül Pjatyiletka-ra vezet, melyek között levő magaslatokat Loskay ezds. csop-ja szállott meg.

Kolomejcevo és Krasznaja Zarja saját kézben vannak — kérdi a vkf.

Tudomásom szerint igen — válaszolja Szász ezds.

Mit csinál az elg. a Solymossy ho-nál keletkezett zsákban — kérdi a vkf.

Az orosz gyal. erősen tád-ja Petrovszkaja-t. Kolomejcevo-nál nem tudom mi a helyzet — válaszolja Szász ezds. Hogy a Don mentén mi a helyzet, azt szintén nem tudom. A zsák déli részén pár csellengő elg. pc. mozog. Az Alpini hdt. tudomásom szerint tartja magát. Solymossy-t egyelőre úgy tekintjük, mintha nem is lenne.

8.40 h *Eicher hadapród jelenti* (IV/2. táb. kórh.)

(Megjegyzés: e hívás véletlenül a vkf. vonalára futott.)

* A IV. hdt. vkf-e.
** A 12. k. ho. parancsnoka.

Krasznoje felé közelednek az oroszok, le lehet-e bontani az ottani távbeszélő állomást és a IV/2. tábori kórház kiürítheti-e a községet.

Nem — válaszolja a vkf., mert a 4. e. csapatai fognak oda beérkezni, addig védje a községet és a beérkező pk-nak adja át a védelmet.

Ez a hds. Pk. úr pcs-a. [...]

9.01 h *Bezerédy fhdgy.**

Jelenti, hogy a 7. ho-hoz tartozó vonatrészekkel beérkezett Krasznoje-ra.

Jány vezds. válasza: minden fegyverfogható embert összegyűjteni, velük a helység védelmét megszervezni és ha az elg. tád., kitartani.

9.20 h *Jány vezds. jelent a Hgr. B. pk-nak (v. Weichs vezds.):*

A következőket kell jelentenem Nagyméltóságodnak:

Az elg. kb. 4 ho-al tád. Scsucsje-nél Ny. és D. irányban. A zsák elreteszelése már nem igen lesz lehetséges. Mivel új erők léptek fel, az összekapart egységekkel folytatott ellentámadásnak sem lesz nagy sikere.

Cramer-re vonatkozólag az a véleményem, hogy ellentámadása nem fog nagy eredményt elérni. Repjevka és a 13. ho. szárnya között levő csupán puskás egységek az elg. nyomására visszavonulnak. Repjevka-tól 30 km-re DK-re is tapogatódzik, tád. az elg.

Plotava-t lerohanta egy erős pc. oszlop lovassággal egyetemben, mely most ÉNy. irányban tovább támad.

A IV. hdt. a Potudany állásait, valamint Kolbino-t tartja.

A Hgr. B.-től a nagy helyzetről tájékoztatva nem vagyunk.

Tudomásom szerint Rosszos-ban orosz páncélosok vannak.

Ezen É. irányú tád-al számolva, lassú felmorzsolódás fog bekövetkezni. Mihelyt az elg. Repjevka-ról D-re fog előretörni, elvágja az ök-ünket és utánszállításunkat hátrafelé.

Most újra kérdezem, hogy Cramer végrehajthatja-e az ellentámadást?

Erre vonatkozólag a döntést az OKH-tól kell kérnem — válaszolja Weichs vezds.

Erre a választ sürgősen kellene megtudnom, hogy a hds-em jobb szárnya fedve legyen ezáltal. Vagy pedig hogyha az a parancs jön, hogy itt ki kell tartanunk, és meg kell halnunk, akkor megteszem. Ebben az esetben az állásokat, ahol csapataink vannak, tartani fogjuk.

9.45 h *Witzleben tbk. közli:* A Heeresgruppe B nem ért egyet azzal, hogy a hds. pság. bekeríttesse magát. Javaslom a harcálláspontnak Novij Oszkol-ba való áttételét. Véleményem szerint már most kellene menetkésszé tenni az egész hds. pság-ot.

* A 7. k. ho. vonatrészlegének h. parancsnoka.

10.15 h *A vkf. közli* a berlini katonai attachee helyettesével, Sziklay ezds-el:

Az elg. a 7. ho. volt területén és a 12. ho. balszárnyán nagy pc. erőkkel tád. A tád. általános iránya DNy.

A Potudany-tól É-ra a helyzet nem tiszta. Ott is elg. erők vannak gyülekezőben, amelyek támadását D., DNy. irányban várjuk.

Többet most nem tudok közölni, egyrészt időm nincs rá, másrészt még nem látom át a helyzetet, összefoglalva azonban meg kell állapítanom, hogy a hds. helyzete egyáltalában nem könnyű.

10.45 h *Nádas ezds. jelenti:*

A Popasznij-ből indított ellentámadásunk felborult, az ott bevetett saját erőink visszaözönlenek. A ho. tartalék most elfoglalja a Puhovo-i reteszállást.

A Nyikolszkij arcvonalat nehéz tartani.

Tudomásul vettem — válaszolja a vkf. — egyben parancsom, hogy ma estig nem szabad jobban visszamenni Szaluzsnoje és Puhov keletnél. Ezt a vonalat feltétlenül tartani kell.

11.25 h *Az LVST. vezetője kérdezi:*

Igaz-e, hogy Nyikolszkij-t tartani kell, valamint a 13. ho. balszárnyát.

Igen — válaszolja a vkf.

Crammer közbelép holnap, kérdi Bues alez.

Nem valószínű, válaszolja a vkf.

És akkor mit csinál a hds. — kérdi Bues.

Az elg. nyomásnak engednünk kell, igyekszünk leválni az elg-től az időpont azonban még nincsen leszögezve.

11.30 h *Wagner ezds. (Vst. hír. pk.*) kérdezi:*

Hogyan tervezi tbk. úr a híradás megoldását arra az esetre, ha az elg. ma estére, vagy reggelre Alekszejevka-ban van? Így a hds. zöme a Szoszna-tól D-re szorul. Az egyedüli lehetőség akkor Novij Oszkol, Valujki-n keresztül megoldani az ök-t. (Távolsági kábel).

Igen, válaszolja a vkf., ha Alekszejevka-t elveszítjük, akkor hír. ök. szempontjából a levegőben lógunk. Én Alekszejevka-t ezért feltétlenül tartani is akarom. Annál is inkább, mivel Osztrogozsszk-ot és Olsani-t is tartanunk kell.

Ha ez azonban mégis bekövetkezne, még mindig megmarad a Karpenkovo-i távvezeték, mert Alekszejevka-t délről kikerüli.

Nem lehetne-e ezt a Valujki vonalba bekapcsolni?

Túl nagy lenne így a hír. tengely — válaszolja Wagner ezds. — azonban híradásnak feltétlenül lenni kell, ezért ezt még majd átbeszélem, Krasznay ezds-el, a hír. pk.-kal.

* A német összekötő törzs híradó parancsnoka.

11.40 h *Witzleben tbk. kérdezi:*

Mikor mennek vissza?
A hds. Pk. Úr még nem döntött.

11.45 h *Legeza vőrgy.* jelenti:*

Pjatyiletka-tól K-re egy német szd. áttörve az elg. már Volcsje előtt áll. Volcsje hatásos elg. gp. tűz alatt.

Volcsje-tól É-ra levő horhosban hatalmas tömegek nyomulnak elő DK. irányban, ide rep. támogatást kér. Jekatyerinovka-ban utcai harcok vannak, ahol az ezredparancsnoktól lefelé mindenki harcol. Tudomásom szerint Szvoboda-nál is átjött egy-két hk. Az elg. támadása általában Jekatyerinovka-n át Marki felé mutat.

Hk. elhárítás terén gyengék vagyunk. A kis pct. ágyúk jóformán nem érnek semmit.

Jekatyerinovka körül egy pc. vadász szd. van bevetve.

Fent a Potudany-nál benyomásom az, hogy Osztrogozsszk felé fog támadni az elg.

Krasznoje orosz kézben van?

Nem, még saját kézben — válaszolja a vkf.

12.10 h *Witzleben tbk-al való megbeszélés.*

Wizleben tbk. javasolja, hogy a 168. ho-t Osztrogozsszk és Veretye-re hídfőben vissza kellene vonni.

Igen, ezt én is így gondoltam, válaszolja a vkf. — ugyanakkor a 13. ho. feladata marad Korotojak-ot tartani.

Ezt lehetetlennek tartom — válaszolja Witzleben tbk. — javasolom, hogy a hds. Pk. Úr döntsön ebben, mint suverén magyar vezető. A Hgr. B. válaszának megérkezése nélkül.

Nem tudom javasolni: mi lennénk a K-i arcvonal jobbszárnyának visszavételében a bűnbakok. Még 100 év múlva is erről írna a német sajtó.**

A nagy helyzetet tábornok úr hogyan látja, — kérdi a vkf.

Nem vagyok vele tisztában — válaszolja Witzleben tbk.

Én sem: Én Sodenstern-nek az egész arcvonal visszavételét javasoltam, kértem továbbá, hogy a pc. ho. Alekszejevka-n keresztül azonnal előretörjön. Döntés azonban még mindig nincs, mert a Führer válasza nem érkezett meg.

Azt hiszem, hogy most már visszavonandó lenne a hds. pság. Novij Oszkol-ba — folytatja Witzleben tbk.

Igen, ezt majd még megbeszélem a hds. Pk. úrral — válaszolja a vkf.

A 13. ho. amúgy is nagyon nehezen fogja tartani tudni magát.

* A VII. hdt. parancsnoka.
** „Nem tudom . . . német sajtó" bekezdés a napló margójára tintával utólag beírva.

Nekem is az a véleményem, feleli Witzleben tbk. — újból csak azt tudom javasolni, hogy Jány vezds. úr intézkedjék most már szabadon, mert itt a magyar hds. sorsáról van szó.

12.50 h *Witzleben tbk. kérdezi a vkf. személyi sgt-től:*

Nem tudja főhadnagy úr, mikor indulnak vissza Novij Oszkol-ba?

Még nem tudom — válaszolja — a hds. Pk Úr még nem döntött. Úgy látom, hogy még nem látja elérkezettnek az időpontot.

13.20 h *Szász ezds. jelenti:*

Mivel a 19. ho. pság. Volcsje-ban elg. páncélosokkal megerősített gyalogsági tád-t kapott, ezért Markiba helyezte át háp-ját.
A Jekatyerinovka-t védő ezredparancsnok jelenti, hogy az elg. állásait 32 hk-val tád-ja.
Ugyanakkor Marki védelme is összeomlott, amelyet kb. 15—20 hk támadott. Jekatyerinovka elestével már számolni kell. Marki áttörése után az elg. DK. irányba nyomul előre. Szvoboda É. vonalában felvételi állást igyekszik elfoglalni az ottani ho. A Jevdakovo-i reteszállás is meg van már szállva.
Krutyec és Volcsje között az elg. betört. Állítólag Golopuzovka is orosz kézen van már. A 23. ho-nál az a helyzet, miután minden tartalékát kivonta már, 6 és $\frac{1}{2}$ századdal tartja a Don állásait. 5 ütege még ép.
Marki D-en a 43-asok kerülnek bevetésre. Koszki D-en Loskay csop., tőle balra a 12-esekből összeszedett részek, azután egy német szd., következik Hohol, Krasznaja Zarja-t vegyes kötelékek védik, Popasznij-ről nincs semmi hírünk. Szándékunk Popasznij és Nyikolszkij között a magaslatot tartani. Így néz ki jelen pillanatban a Scsucsjei-i zsák.

13.45 h *Witzleben tbk.:*

Közli a vkf-el, hogy egyelőre átmegy Bugyonnij-ba. Szeretné, ha a hds. pság. vezetési törzs, vagy legalább a vkf. Bugyonnij-ba menne vele. Kérdezi továbbá, hogy mi a helyzet Krasznoje-nél.
Most még saját kézen van, legutoljára beérkezett híreim alapján.
Az állás változtatást illetőleg pedig majd a Kegyelmes Úr fog dönteni. A Bugyonnij-ban való együttműködéssel elvileg egyetértek.

13.50 h *A vkf. tájékoztatja* Bues alez-t, (LVST. vezetője) a Szász ezds. által jelentettekről.

14.06 h *Witzleben tbk. javasolja,* hogy a helyzetnek megfelelőleg célszerű lenne a 10. ho-t a Cramer csopnak alárendelni.

Egyben közli, hogy a sötétség beálltakor hátramegy Bugyonnij-ba.

14.20 h *Szász ezds. jelenti:*

A hdt-nél beosztott ök. tiszt jelentette, hogy az Alpini hdt. várja a parancsot a visszavonulásra a Hgr. B.-től.

14.45 h *Időjárásjelentés:*

A nagynyomású hideg léghalmaz befolyása tovább tart. Várható időjárás szombat délig: Derült, csendes, száraz, hideg idő, pára miatt mérsékelt látás, a hőfok nappal −15 Celsius, éjjel elérheti a −36 Celsiust is.

14.50 h *A vkf. jelenti Sodenstern tbk-nak:*

Az időpontot elérkezettnek látom, hogy az alábbiakat jelenthessem:

A Cramer csop. nem fog tudni holnap támadni.

Helyzetmegítélésem:

Valami eredmény csak akkor volna várható, ha Cramer holnap mégis támadni tudna. Mivel az nem lehetséges, a helyzet tiszta. Ezek után most már szeretném biztosan tudni, hogy tovább ki kell-e itt tartani a hadseregnek azért, hogy erre felkészülhessünk.

Itt harcolni kell az utolsó emberig, válaszolja Sodenstern tbk. Cramer támadásától pedig eredményt várok. Cramer először ráüt az elg. fejére Scsucsje-nál, utána kivonja erejét, majd É-ra vág és Osztrogozsszk-ban egyesül a 168. ho-al. Ez nagybani tervem Cramer-el. Kérdezem továbbá, mekkora az az erő, amely Alekszejevka-ra tád.

Benyomásom szerint még nem nagy, válaszolja a vkf., a „Masse"* az Uriv-i hídfőben van még.

15.45 h *Heszlényi altbgy. jelenti,* hogy a megvert 12. ho. emberei özönlenek vissza. Visszatartani már nem lehet.

I/15. Mk I/15. Ko.

+

II.

5. Derült, hideg −35 Celsius fok.

Napló másodpéldány, gépelve.
Melléklet eredeti, gépelve.

37.

1943. jan. 16. (szombat)

[. . .]

[. . .] 12 h-kor érkezett jelentés szerint a szomszédos olasz hdt. megkezdte a visszavonulást. Mint utóbb kiderült, erre a Hgr. B-től nem kapott intézkedést.

* Tömeg.

A hds. vkf. benyomása a déli órákban, hogy a Cramer hdt. felmorzsolódása folytán a magyar hds. utolsó tartalékát veszti el. Előreláthatólag az elg. a magyar hds-et dél felé, Alekszejevka-n át is le akarná nyomni, és az esetleg ettől Ny-ra eső területeken is tád., ahol a védelemre saját csapatok már nem állnak rendelkezésre. Ebben az esetben a Veretye-től K-re levő német erők is vissza lesznek szorítva és a hds. el lesz vágva élelmezési alapjától. A hds. ellenállása ilyen esetben nem lehet hosszú. A hds. vkf. ennek folytán hangsúlyozta, a Hgr. B. vkf-ének, hogy *szükséges lenne a kapott pcs. ellenére is a hds-et visszavonni, nehogy teljesen felmorzsolódjék.* A hds. vkf-nek arra a kérdésére, hogy mik a német felső vezetés tervei, milyen lehetőségek vannak és mik a megindított ellenrendszabályok, minthogy ennek tudata adna lelket az itteni kitartásnak, a Hgr. B. vkf-nek válasza a következő volt: a vasúti felvonulásukat biztosítani kell, ehhez a magyar hds. további harcaiban nagy erőket köt le. Az OKH. pcs-a a végsőkig való kitartás. A Hgr. B. vkf. tudomásul veszi, hogy nem számíthat a jelen körülmények között hosszabb ellenállásra, de a Cramer hdt-től még ma is döntő eredményt vár. Arról, hogy mik a megtett ellenrendszabályok és mik a felső vezetés tervei, Sodenstern tbk. nem nyilatkozott.

Cramer hdt.: az 1. pc. ho. ellentámadása elérte Volcsje K-et. Ugyanakkor a 26. ho., amely már az ellentámadás megindulása előtt Volcsje, Krutyec, Jaszenovo területén túlerejű elg-el harcba keveredett, 11 h-kor csak részekkel indíthatta meg a támadást, amely ugyancsak nem vezetett a kívánt eredményhez, Volcsje, Jaszenovo, Scserbakovo ellenséges kézben. A hds. pk. úr Markiban tudja meg pc. hop-tól, hogy készenlétbe helyezése közben 5 h-kor kapta Cramer tbk. pcs-át, hogy a hds. által elrendelt támadástól eltérően nem hajtja végre hdt. az ÉK. irányú tád-t, hanem csak korlátolt céllal Volcsje-ra támadjon. Ezt se cselekedje túl eréllyel, mert rá nehéz feladat vár. A hds. pk. úr ezután Kamenka-n a 26. hop-nál tájékozódott a helyzetről. Az egész ho-ból csak 1 zlj. volt, Volcsje-ra bevetve, ez is csak félszívvel, a többi a nyert benyomás szerint már elvonuláshoz csoportosul.

Cramer tábornok pcs. ellenében cselekedett, úgy látszik, már külön utasítása volt a Hgr. B.-től.

IV. hdt.: a kora délutáni órákban Kraiss csoport Osztrogozsszk-tól É-ra levő útvilla, Zubnoje, Hohol, Trosztyanka vonalába szorult vissza. Nyilvánvaló, hogy ez a csoport körül lesz zárva Osztrogozsszk-ban.

A 26. né. ho. kp. zlj-a Alekszejevka-ra beérkezett.

A hds. pság. a Hgr. B-nek 18.40 h-kor jelentette: „ha ma 20 h-ig nem érkezik a hds. pság-hoz más döntés, akkor *elrendeli a VII. hdt. és az 1. pc. ho. visszavételét*".

A Hgr. B válasza 19.55 h-kor érkezett távmondatilag: „a 23. és 19. k. ho. állásait a Führer döntése szerint minden körülmények között az utolsó emberig tartani kell. Az 1. pc. ho. a Cramer hdt-nek marad alárendelve."

A pcs. vétele után a hds. pk. úr Legeza vőrgy-nek, a VII. hdt. pk-ának távbeszélőn a következő pcs-ot adta: „Felsőbb pcs-ra a 23. és 19. k. ho-oknak az utolsó emberig ki kell tartani! Egy lépést hátrajönni nem szabad. — A legkíméletlenebb rendszabályokkal kell megakadályozni, hogy egy ember is hátra jöjjön. Csak meghalni lehet, de hátrálni nem!"

A hds. pk. úr jelenti Weichs vezds-nek: „A IV. hdt. pk-ának megparancsoltam, hogy a sok veszteséget szenvedett 168. ho-t vonja vissza Osztrogozsszk védelmére. A VII. hdt-nek megparancsoltam a végsőkig való kitartást. Ez most már a hds. végső felmorzsolódását jelenti". A hds. pk. úr továbbá jelentette, hogy ma kint volt a Camer hdt-nél és végig nézte a tád-t. A 26. ho. csak egy zlj-al támadott Volcsje ellen. A 19. k. ho. szárnya szabadon maradt. Ebbe a hézagba elg. pc-ok törtek be és most tovább támadnak a VII. hdt. hátába. 20.20 h-kor ad a hds. pk. úr pcs-ot a IV. hdt. pk-ának, hogy Osztrogozsszk-ot a végsőkig tartsa. A 168. ho. zárassa körül magát, védelmét a 10. és 13. k. ho-ok egészítsék ki [. . .]

A *magyar hds. pság. hápja* mától kezdve Novij Oszkol.

A nap mérlege:

a) A Hgr. B a hds. pság. reggeli tájékoztatása alapján tisztában van azzal, hogy a magyar hds-től sem nagyobb erőkifejtés, sem hosszabb kitartás már nem várható. Ennek dacára ragaszkodik a további kitartásához és ellentétben a hds. pság-gal, a Cramer támadásától döntő eredményt vár.

b) A Cramer ellentámadás sikertelensége folytán a magyar hds. 4 részre szakadt (III. hdt., Kraiss csop., Cramer hdt., VII. hdt.).

c) A hds. pság. és a Hgr. B között később lezajlott megbeszélésekből megállapítható, hogy a Hgr. B éppen annyira kilátástalannak tartja a Führer parancsához való ragaszkodást, mint mi, ellenben ellenkezőt nem rendelhet el. Csak tanácsolhat, azt nyugodtan, mert felelősségrevonás esetén a bűnbakot a magyar hds. pság-ban jelöli meg.

d) Most már engedély esetén nem lehet többé szó tervszerű visszavételről, bár a hds. pk. úr a VII. hdt. vkf-ét Karpenkovo-ban leszállva utasította, hogy szellemileg a visszavételre készüljön fel, parancsot azonban be kell várni. 19. k. ho. jobb szárnya menjen vissza a községbe, ott védekezzék, mert minden ember megfagy, hisz az éjjel —42° hideg volt.

4. A hds. pság. számolt azzal, hogy a csapatok és vonatok rendezetlen visszaözönlése megkezdődik. Tekintettel arra, hogy Alekszejevka és Bugyonnij körletében rövidesen nagyobb elg. erők fellépésével számol, a rendezésre az Oszkol völgyet tartotta a legmegfelelőbbnek.

A Bugyonnij-ba áttelepült IV. hdt. pság. azt a feladatot kapja, hogy rendezze a visszaözönlőket és a harcra alkalmazható fegyveres részt állítsa be Bugyonnij védelmébe. A 7. k. ho. Sztarij Oszkol-ban gyülekezik Szabó vőrgy. pság-a alatt. [. . .]

I/16. 20.30 Ko.

[. . .]

+

VITÉZ KOVÁCS GYULA VŐRGY. TELEFONBESZÉLGETÉSEI 1943. I. 16-ÁN.

[. . .] 10.22 h *Sellyey ezds. jelenti:*

A VII. hdt. két hétre van ellátva élelemmel, a IV. hdt. 7—8 napra, Osztrogozsszk-ban viszont nagy készletek állnak rendelkezésre (több mint 1 millió Sz. adag volt ott felhalmozva. Ez 50 000 ember számára 20 napot jelent.).

El is rendeltem, hogy a készlet egy részét, amit lehet, hátra szállítsák, többi részét pedig ki kell osztani az ott harcoló csapatoknak.* [. . .]

10.50 h *Vkf. parancsára Lajtos szds.*** az alábbiakat *jelenti Sziklay ezdsnek*, a berlini katonai attachee helyettesének:

A helyzet rendkívül súlyos, a következő ho-oknak igen nagy veszteségei vannak: 7., 20., 10. és 19.

A hdm-ek folytatására a döntés a Führer kezében van. Jelenleg az a pcs., hogy *tekintet nélkül a kilátásokra, ki kell tartanunk. Ennek a pcs-nak eleget is fogunk tenni.* [. . .]

11.57 h *A vkf. közli Sziklay ezds-el:*

Lajtos szds. jelentéséhez kiegészítésül fel kell még venni a súlyos veszteséget szenvedett ho-ok közé a 12-et is. Így tehát megismételve, súlyos veszteségeket szenvedett: a 7., 10., 12., 19. és 20. Ezek veszteségei — sajnos — nagyok. Ilyenkor azonban még sok a túlzás. Tény, hogy a ho-ok tüzérsége és nehéz fegyverei majdnem teljesen elvesztek. A helyzetet nem vázolom, mert előttem sem teljesen ismert. A felváltandó két egység a támadáskor a zlj-ak körletében volt, így keveredtek bele a harcba. Hiába rendelte el a honvéd vkf., hogy csupán az ő engedélyével vethetők be, mert az elg. akkor tád., amikor akar. Támadása napokkal előbb következett be, mint azt vártuk volna, tehát belesodródtak.

Azért főleg nagyok a veszteségek, mert az elg. majdnem mindenütt páncélosokkal lépett fel. Sok zlj. ezért elvesztette a szívét. Szépen dolgozott a 7., 20., 10. és 19. ho., hogy ezeken belül azután voltak egyesek, amelyek nem voltak jók, az előfordult. Otthonra jelentheted, hogy a hds. helyzete nem rózsás, főleg a túlerejű tád. miatt. Hogy mi lesz, az most dől el. Én már napokkal előtt oly javaslatokkal éltem, amelyekre most már égetően szükség lenne.

A kórházvonatok csak jöjjenek előre, irányításuk egyelőre még mindig Alekszejevkaba. Közlöm továbbá veled, hogy otthon a zsidók még ne örüljenek, mert a háború azért még nem veszett el. Az otthon levő 18 000 fő szabadságos jöjjön ki, majd kitaláljuk, hogy mit csináljunk velük. [. . .]

20.05 h *Jány vezds. parancsot ad Legeza vőrgy-nek:*

A 23. és 19. ho-oknak az utolsó emberig ki kell tartani. Egy lépést hátrajönni nem szabad. Világos tehát? A legkíméletlenebb rendszabályokkal meg kell akadályozni, hogy egy ember is állását elhagyja. Ott csak maghalni lehet, de hátramenés nincsen. Köszönöm, végeztem. Isten veled.

* Ez nem történt meg, mert a visszavonuláskor a raktárakat felgyújtották, L.: Főszállásmester jelentését 1943. I. 12—24. közötti időről. 46. sz. dokument;

** A 2. hads. I. a. oszt. vk. tisztje.

20.10 h *Jány vezds. jelent Weichs vezds-nek:*

A IV. hdt. pság. jelenti, hogy a 168. ho., mely egy ezredet már elveszített, a másik ezredével, igen nehéz harcokat vívott, Ukolovo Lesznoje-n harcolt, Zubnoje-t elvesztette. Most visszarendeltem Osztrogozsszk védelmére és kiegészítem a 10. és 13. ho. részeivel. A VII. hdt-nek is ugyanezt a parancsot adtam, már mint, hogy tartson ki az utolsó emberig. Ez a hds. teljes felmorzsolódását jelenti. [. . .]

20.15 h *Legeza vőrgy.* visszakérdezi az előbb kiadott parancsot. Igen, — válaszolja Jány vezds. — az utolsó emberig ki kell tartani. [. . .]

I/16. Ko.

+

II.

4. A hds. pk. úr ma a Cramer hdt-nél tartózkodott és ott végignézte a hdt. ellentámadását. Innen a VII. hdt. háp-jára került, majd este Storch-al visszatért a hds. háp-jára.

5. Hajnalban —42° C. Egész nap derült, tiszta idő. Estefelé kissé ködös. Napi középhőmérséklet —32°.

6. A csapatok erkölcsi ereje, különösen a leharcolt ho-oknál, amilyenek a 7., 12., 20. és 19. egy része, a nagy hideg és egyéb okok miatt igen gyenge. Az egész hds. harcereje lényegesen csökkent. [. . .]

Napló másodpéldány, gépelve.
Melléklet eredeti, gépelve.

38.

1943. jan. 17. (vasárnap)

I.

1. *Éjfél után* a Deutscher General, aki a Hgr. B-vel a körülzáratás kevésbé kilátásteljes voltáról távb. megbeszélést folytatott, közölte a hds. vkf-el, hogy a Hgr. B pcs-át nézete szerint a helyzetnek megfelelően kell kezelni („Handeln nach der Lage").

A hds. vkf. közölte vele, hogy mi már jóval korábban felismertük ezt, és meg is tettük javaslatunkat két ízben. Egyúttal azt is leszögezte, hogy a Dt. Gen. megállapítása a kiadott Führerbefehl félretevést jelenti. Witzleben tbk. határozottan leszögezte, hogy a pcs. továbbra is érvényben marad.

Ezután a hds. vkf. beszélt a Kinzel tbk-kal, a Cramer hdt. vkf-el, aki majdnem összebeszélésszerű felépítésében és szóhasználatban ugyanazt mondta, mint Witzleben tbk., lényege: „Handeln nach der Lage". A Cramer hdt. vkf-ével való beszélgetés után a hds. vkf. *1.45 h-kor* távbeszélőn beszélt a Hgr. B. I. a-val, Winter vk. ezds-el. A hds. vkf. jelentette, hogy a helyzet az elg. állandó előnyomulása folytán még inkább rosszabbodott és a VII. hdt-nek

az arcvonalban való visszahagyása nem célszerű, mert a hdt. így cél nélkül vész el és magával rántja az Alpini hdt-et is.

Winter vk. ezds. ugyancsak hasonló tónusban beszélt, mint Witzleben és Cramer tbk-ok,* gondosan vigyázva azonban arra, hogy az általuk kiadott pcs. is érvényesnek lássék. A hds. vkf. hiába hangoztatta, hogy vagy az egyik, vagy a másik végrehajtás maradhat csak nyitva előttük, a válasz itt is az volt, hogy a pcs. érvényben van, de egy kissé lehet „handeln nach der Lage".

Mi nem lehettünk pacs. szegők, mert a Kormányzó Úr Ő Főméltósága parancsára a Führer parancsát ilyen helyzetben is teljesíteni kell.

Éppen ezért 2 h-kor a hds. vkf. fekeltette a hds. pk. urat és jelentette távb. beszélgetéseinek lényegét. Benyomása szerint úgy látszik, minket akarnak a pcs. szegésbe belehajtani. Most, amikor a német vezetés hibájából késő a visszavonulás elrendelése, azt a látszatot szeretnék kelteni, mintha helyesen vezettek volna. E mellett mégis mi lennénk a parancsszegők és azok, akik az Alpini hdt. visszavételét kikényszerítenénk. A hds. pk. úr a jelentés után következő intézkedéseket tette:

2.10 h-kor Cramer hdt-nek pcs-ot ad: „a 26. ho-al a Viszelki, Kramonyev vasútvonal mentén törjön előre, hogy a VII. hdt. balszárnyát fedezze. A pc. ho-al Osztrogozsszk-nál állítsa helyre a helyzetet".

VII. hdt. pk-ának: a VII. hdt. É. szárnyát szükség szerint kanyarítsa be, a Cramer hdt. feladata lesz a vasút mentén Viszelki és Kramonyev irányában előretörve a hdt. oldalát biztosítani.

2.15 h-kor adja a pcs-ot a IV. hdt-nek: Az Osztrogozsszk-nál beállott helyzet miatt az 1. pc. ho. feladata Osztrogozsszk irányában előretörni és az ottani helyzetet helyreállítani. A Cramer hdt. vkf-e jelenti, hogy a 2.10 h-kor kiadott pcs-okat nem tudja végrehajtani, mert minden erővel szoros érintkezésben van az elg-el.

2.30 h-kor a H. Gr. B parancsol: Az *egész* Cramer hdt. (tehát az 1. pc. ho. és a 26. né. ho. is) Osztrogozsszk-ra tör elő, hogy egyesüljön az ottani erőkkel.

A hds. pk. úr a H. Gr. B-vel (Winter vk. ezds.) személyesen folytatott beszélgetése után (hozzájárultak, hogy a hds. tervét végrehajtsa) elrendeli, hogy a VII. hdt. kezdje meg a visszavonulást. Ennek végrehajtására az alábbi pcs-okat adja, melyeket a hds. vkf. a hdt-eknek távb-őn továbbít.

a) *VII. hdt.*: A Cramer hdt. feladata a H. Gr. B pcs-ára, hogy Osztrogozsszk-ra törjön előre és csatlakozzék az ott küzdő csapatokhoz. A VII. hdt. váljék le az elg-ről és Karpenkovo-n át csatlakozzék a Cramer hdt-hez, annak mozgásához irányítsa a magáét. [. . .]

A nap mérlege: Az elkésett visszavonulási intézkedés következtében a visszavonulás a széttagolt részek önálló cselekvésévé fajult, amelyet a hds. pság. csak úgy tudott irányítani, hogy általános nagy kereteket adott, de a részletekbe már nem avatkozott bele, mert e téren minden az elg. behatásaitól függött. A hds. pság. ebben a helyzetben reálisnak már csak az Oszkol vonalban való felfogást tartotta. A rendezésre a legkíméletlenebb eljárások, utasítások mentek. Minden út betorkollásánál erélyes tisztek kaptak a gyűjtésre feladatot.

* Kovács vőrgy. a Cramer hdt. vkf-ével történt beszélgetése alapján hivatkozik Cramer tbk. véleményére (Handeln nach der Lage.)

+

VITÉZ KOVÁCS GYULA VŐRGY. TELEFONBESZÉLGETÉSEI 1943. I. 17-ÉN.

8.40 h *A vkf. jelenti a Hgr. B-nek (Winter ezds.)*

A magyar hds. jelen helyzetben három részre szakadva harcol.

A hézagokban mindenütt elg. tör előre.

A magyar hds. pság. még mindig nem tudja, hogy az elöljáró Hgr. B miképpen akarja a hdm-eket tovább vezetni. Mindaddig, amíg én nem tudom, hogy a szomszédokkal a visszavételnél az összhang biztosítva,* nem lehet tervszerűen intézkedni.

Választ kérek tehát, hogy mi történik a jobb és bal szomszédunkkal és ennek megfelelően hova vegyen irányt a magyar hds. maradványa.

A visszavétel alatt hogyan biztosítsuk az összhangot a két szomszéddal, azaz mely terepszakaszon tervezzük az elg. késleltetését. Továbbá hol van szándékunk megállani.

A felhasználható erőkre már most jelenthetem, hogy azok nagysága és harcereje attól függ, hogy a mostani súlyos harcokból mi tud visszakerülni. A VII. hdt-nek Ny. irányba való visszavételét nem látom biztosítottnak.

Winter ezds. válaszában először az erélyes tisztek közbelépéséről tartott előadást és csak ismételt felszólításomra adta a következő közlést:

A Cramer hdt. egyesüljön az Osztrogozsszk-ban levő erőkkel és ezekkel együtt vágja ki magát Zubnoje, Ukolovo Lesznoje-n át Sztaro Ukolovo-tól D. lévő területre.

A VII. hdt. Alekszejevka-n át, illetve attól É-ra levő területre csoportosuljon, mert a szándék az, hogy a magyar hds. maradványaival a Rosszos (a Potudany mellett) és Bugyonnij szakaszon feltartóztassa az elg-et. Hogy szabad kezünk legyen a további tennivalókhoz. A jobb szomszéd olasz hdt. ehhez egészen Valujki-ig csatlakozik.

10.10 *A vkf. kiadja Nádas ezds-nek* a visszavételre a parancsot. [. . .]

10.35 h *A vkf. a berlini kat. attachee-val, Homlok vőrgy-el közli:*

A hds. nagyon kritikus helyzetben van. Minden kizárólag a német vezetés tétovázásából történt. Amit már régóta kértünk, ma éjjel 3 h-kor végre elrendelték (visszavonulás).

A hds. visszavonul a Tyihaja Szoszna és a Potudany között.

Első megállási vonal, Bugyonnij K., Uszergyec patak, Pokrovka, Sztaro Ukolova és azután Rosszos a Potudany mentén. Ennek a visszavonulásnak két csomópontja van. Egyik a Pokrovka-i, a másik

* „biztosítva" szó után utólag tintával beszúrva: „hogyan van" kifejezés.

a Sztaro Ukulovo, Novo Ukulovo, Raszkoveckoje területe. Most Novij Oszkol-ban vagyunk és egyelőre itt is maradunk.

A 23. ho. valószínűleg a Don mentén van.

A 19. ho. maradványai Marki-tól D-re 10 km-re, a 23. ho-hoz csatlakozva és visszakanyarodva. Zömmel Jugyino községnél.

Itt van egy hézag, melyben az elg. előnyomul, nagybani iránya Karpenkovo.

A Camer csop. Jevdakovo-tól ÉK-re és DNy-ra van. Szándéka, hogy Osztrogozsszk-ra támadva, az ott levő erőkkel egyesüljön. Ez eddig nem volt végrehajtható, mert a 40 fokos hidegben a pc. megálltak, lövegtornyok befagytak és az emberek meg vannak dermedve. (Cramer a 26. né. ho-ból, valamint az 1. pc. ho-ból áll.)

Osztrogozsszk-ban be van zárva a 168. ho. maradéka, valamint a 10. és 13. ho-ok maradványai. Tü. és nehéz fegyverek nélkül. Ezekkel akar Cramer egyesülni. Onnét azután Sztaro Ukulovo területére hátrajönni; természetesen, hogy ezt el tudja-e érni, az az oroszoktól is függ.

Repjevka, Krasznoje környékén nagy erők még nem jelentek meg. Osztrogozsszk-ra páncélosok törnek előre. A nagyon elmaradt VII. hdt.-nek helyzetét kritikusnak látom. A baj ott van, hogy az olaszokat is nyomják már felfelé. Így az kénytelen ÉNy. irányban kitérni. Ezáltal az elg. egyhamar elérheti Alekszejevka csomópontot.

Én most is bízom javíthatatlan optimizmussal. Ebben a helyzetben, sok minden függ az elg. viselkedésétől. Nem utolsósorban a —30, —40 fokos hidegtől.

Az elg. helyzet:

A Tyihaja Szoszna-tól É-ra kb. 4 ho. igen erős pc. erőkkel nyomul elő. A rep. feld. ezek mögött újabb erők felvonulását állapította meg.

A Szoszna-tól D-re is komoly erők vannak.

A III. hdt. a 2. né. hds-nek van alárendelve, bekanyarodott jobbszárnya Isztobnoje-nél.

Csodálni kell, hogy egyáltalán ellenáll még a csapat. Egy hiba mindenesetre van, hogy az orosz mindenütt páncélosokkal tád. (T—34).

Hangsúlyozzad otthon, hogy a 10. és 19. ho. *becsülettel tönkretette magát azért*, hogy Cramer egyáltalában működni tudjon. [. . .]

1/17. Ko.

+

II.

5. Derült, ködös idő, —32 C.
6. A mai harcok folyamán a 10. k. ho. majdnem teljesen felmorzsolódott.

Napló másodpéldány, gépelve.
Melléklet eredeti, gépelve.

39.

1943. jan. 18. (hétfő)

I.

1. *Reggeli helyzet:*

A hds. pság-nak a saját helyzetről nincsen tiszta képe, mert I. 18-án 7 h óta nincs ök-e már a Cramer hdt-el sem.

A helyzettérképen feltüntetett saját helyzetet a nap folyamán a helyszínre kirepült hds. pk. úr és a rep. géppel helyzetmegállapításra kiküldött vk. tiszt (vitéz Görgényi vk. százados) megállapításaiból délután rögzítette a hds. pság. Alekszejevka-val az ök. megszakadt. Osztrogozsszk-ot az elg. minden oldalról erősen támadja, a bezárt csapatok kemény elhárító harcban az elg-el. Sztojanov Dalnyij-t és Gnyiloje-t az elg. megszállta. A Veretye-t védő saját csap-okkal az ök. megszakadt. 1. pc. ho. hosszan elnyúlt oszlopban éleivel Alekszejevka-tól K-re menetben Alekszejevka felé. Alekszejevka-ban éjjel elg. pc-ok betörtek és a betörést reggel többször megismételték ÉK. felől, miközben a helységbe gyalogságot hoztak és raktak le.

D. szomszéd: A hds. D. arcvonalán a 19. pc. ho.-nál súlyos elhárító harcok voltak. Az elg. tád-ok súlya Kamenká-nál, Sztrelcovka és Belovodszk támpontokat, valamint Gorogyiscse-t saját csap-ok kiürítették. Az elg-et, amely az egész arcvonalon támadott, sikerült estig nagyjából a Novo Markovka, Novaja Rosszos, Ajdar folyó vonalában megállítani.

320. ho-nál Beloluckaja É-ra kemény harcok közepette az elg-et visszavetették. Rovenyki irányában támadó csap-ok Zarovka-t és Loszno Alekszandrovka-t elfoglalták.

Alpini hdt. és Eibel csop. (XXIV. pc. hdt.) rohammal visszafoglalta Rosszos K. részét. Alpini hdt. a Don mellett erős elg. tád-okat vert vissza.

Walujki védelmét Bingmann ezds. vette át. Védelemre beállított erő még igen gyenge.

Szándék: A Derkul-Ajdar vonalat nagyjából tartani.

É. szomszéd:

A 2. né. hds. helyzete I. 16-án este.*

Benyomás: A hds. D. szárnyán az elg. kb. 3 ho-val és pc. erőkkel széles arcvonalon támadott. A tád-t nagyjából visszaverték.

Siebert csop.: A III. hdt. D. szárnyán az elg. Isztobnoje-t elkeseredett és véres harcok után 4 pc. elvesztése árán elfoglalta. Szemigyeszjatszkoje, Kocsatovka és Alekszandrovka elleni tád-okat sikerült mind elhárítani. Rogovatoje és Osztranka elg. kézben. I. 18-i reggeli jelentés szerint az éj folyamán Alekszandrovka-t újabb tád. érte és itt a helyzet tisztázatlan. A 188. sí zlj.** Prokugyinszki-ból D. irányban támad. A 323. né. ho-t a Sibert csop-nak alárendelték.

A né. hds. egyéb arcvonalán lényeges harccselekmény nem volt.

*A jelentés a levéltári rendezés alkalmával nem került meg.
** Német egységről van szó.

2. *A délutáni helyzet:*

A VII. és Cramer hdt-el nincs ök.

A hds. pk. úr és a rep. géppel kiküldött v. Görgényi szds. megállapításaiból a délutánig kialakult helyzetet hads. pság. a következőkben rögzítette:

Az I. 17-én estére kialakult elg. helyzet miatt a Cramer hdt. az Osztrogozsszk felé tervezett tád-át nem hajtotta végre. Ennek oka egyrészt az Osztrogozsszk-ot körülzáró elg. nagy ereje, másrészt magát a Cramer hadt-et támadó túlerejű elg. volt, amely Cramernek csak Ny. irányú visszavonulását tette lehetővé. Igy a Cramer csop. visszavonulása a következőképp alakult:

a) A pc. ho. hosszan elnyúlva I. 17/18-án éjjel Alekszejevka-t érte el. Feladata a község biztos kézbentartása által biztosítsa a további részek átvonulását Ny. felé.

b) A 26. né. ho. Ny. felé vágja át magát.

A pc. ho. részei (30. hk. e.) 11 h-kor Matreno Gyesovo felől támadnak Alekszejevka-ra, annak megtisztítására. A községben a csekély orosz megszálló erőn kívül a lakosság, mint partizán, a fegyverraktárakból szerzett fegyverekkel csatlakozott az elg-hez. Az Alekszejevka-i harcokba részben az elg. behatolása miatt, részben egyéb okokból üzemképtelenné vált hk-k száma oly nagyra emelkedett, hogy a hk. e. pk. jelentése szerint az e. maradványai a feladatot megoldani nem tudták, hanem Bugyonnij-ra tértek ki. A hk. epk. jelentése szerint Alekszejevka-ra már csak az előző napi harcokból megmaradt kb. 10 drb n. hk-val támadott. Ezekből 2 pc-t kilőttek, 3 aknára futott, 2 menetképtelenné vált. 3 elg. hk-t kilőttek.

3. *Esti helyzet:*

A visszavonuló seregtesteknél estig a következő helyzet alakult ki:

1. pc. ho.: A hk. e. maradványaival Bugyonnij-ban pihen. A ho. fennmaradó része ugyanoda gyülekezőben.

26. né. ho.: Hop. Olhov Log-ban. A 77. gy. e. kemény elhárító harcokban Karpenkovo-nál és az attól É-ra levő útkereszteződésnél. Az ezredet kb. 1–2, erős pc. kötelékkel támogatott elg. ezred támadja. A 39. és 78. né. gy. e-ek Scsarevka-ról Szitnyikovo-n keresztül Krivaja Poljana-ra vonulnak vissza. A hop. szándéka a 77. gy. e-et Tatarino-ra, majd Matreno Gyesovo-ra visszavonni.

Kraiss csop.: A 168. né., 13. és 10. k. ho. részei Osztrogozsszk-ban vannak körülzárva, minden tád-t visszavertek és változatlanul tartják a várost (a 13. k. ho. sikeresen harcol). Sőt DNy. irányban végrehajtott ellentád-al kedvező előfeltételeket teremtett a kitöréshez. Veretye-i hídfő saját kézben.

Ilovká-ban és Alekszejevka-n a helyzet tisztázatlan, a Bugyonnij-ban levő csap-ok még nem kerültek érintkezésbe az elg-el.

A VII. hdt. helyzetéről a hds. pságnak semmilyen eszközzel sem sikerült tudomást szerezni. Nem tudott erre vonatkozólag felvilágosítást adni sem a Bugyonnij-ba beérkezett hdt. pk., sem a Novij Oszkol-ba a délutáni órákba beérkező hdt. vkf., akiket egyébként a hds. pk. úr azonnal visszaindított hdt-ükhöz azzal, hogy közben vegyék fel az érintkezést Tatarino-ban sejtett Cramer hdt. pság-al. (Mint másnap kiderült, a VII. hdt. seregtestei teljesen

felbomlott állapotban zömükkel a Karpenkovo, Alekszejevka-i úton; részekkel az olasz hads. sávjában özönlöttek vissza Ny. irányban.)

Délelőtt vette kézhez a hds. pság. a Hgr. B. intézkedését a hdm-ek továbbvezetésére vonatkozólag.

Ez az intézkedés lényegében azonos az I. 17-én 8.40 h-kor távb-ön vett Bugyonnij, Rosszos védelmére szóló intézkedéssel, kiegészítve a szomszédok feladatáról adott tájékoztatással. Ebben az intézkedésben a Hgr. B. részéről a következő kitétel szerepel: „Etwa entgegen dem grundsätzlichen Befehl des OKH. aus den Stellungen am Don zurückgegangene Teile des ung. VII. AK. sind im Abschnitt beiderseits Budennyj . . .*

Ez, valamint a hds. pság-hoz 17.10 h-kor beérkezett távirat (v. Weichs vezds. aláírásával), melynek szövege:

„Ich entnehme der Zwischenorientierung vom 17.1 nachmittags, dass das ung. VII. Korps einen Befehl zum Rückzug erhalten hat. Ich weise erneut darauf hin, dass der Führerbefehl wonach alle Teile bis zum letzten ihre Stellungen zu Verteidigen haben volle Gültigkeit hat. [. . .] Ich ersuche dementsperchend zu verfahren“.** — arra mutatnak, hogy a Hgr. B. most már írásban is a hds. pság-ra készül hárítani a felelősséget. Az ellentmondásokat a Hgr. B. nyelvi nehézségekre való hivatkozásokkal akarja megmagyarázni. (Kovács vőrgy. és Winter ezds. távb. beszélgetése, holott ezekben a beszélgetésekben nem volt félreértés és a döntést hozó megbeszélést nem is Kovács vőrgy., hanem a hds. pk. úr személyesen végezte. Erről a döntő beszélgetésről egyáltalán nem emlékezett meg a Hgr. B.).

A Hgr. B. előző napi 8.40 h-kor közölt (Winter vk. ezds.) utasításában világosan megmondta, hogy a VII. hdt. Bugyonnij-tól É-ra, a IV. hdt. és a Cramer hdt. pedig Sztaro Ukolovo környékére törjön át.

Ezek után 1 nappal később csodálkozni azon, hogy a magyar hds. visszavonulóban van, több volt számunkra mint meglepetés. A hds. pság. a nap folyamán írásbeli intézkedéssel szabályozza az Oszkol völgyébe visszaözönlő csapatok elhelyezését. Ennél alapul a megszabott Bugyonnij, Rosszos-i feladatot veszi, amelyből a Rosszos-i feladat végrehajtására nem számít — a csapatok állapota miatt.

Az Oszkol völgybe visszaérkezett csapatoknál levő puskás emberek átlag 25 százalékának van meg a fegyvere, nehéz fegyver úgyszólván nincs, tü. 100 százalékban hiányzik. Igaz, hogy ezek között sok a menetszd. és felváltott zlj-ak legénysége, kiknél csak 30 pu. volt szd-onként.

A hds. pság. intézkedése a vonatalakulatok fegyvereinek felhasználására és a menetszd-ok elosztására.

+

* „Az OKH. alapvető parancsa ellenére a VII. magyar hdt. részei a doni állásaiból visszavonulva Bugyonnij körletében vannak . . .“

** „A jan. 17-ik közbeneső tájékozódást délután kaptam meg, mely szerint a VII. magyar hdt. parancsot kapott a visszavonulásra. Ismételten rámutatok arra, hogy a Führer parancsa, mely szerint állásának minden részét az utolsó emberig védje, teljes mértékben érvényben van . . . Ennek megfelelően kísérlem meg, hogy cselekedjék.“

259/2. hds. I. a. 43. I. 18. szám.

INTÉZKEDÉS CSAPATOK RENDEZÉSÉRE AZ OSZKOL VÖLGYBEN.

1:300.000.

Az Oszkol völgyébe fegyver nélkül visszavonuló csapatrészek rendezésére, irányítására és elhelyezésére alábbiakban intézkedem:

1. *Elhelyezési körletek:*

a) 19. k. ho.: Maszepin, Nyemcev, Borovki, Szlonovka körlete.

b) 23. k. ho.: Nyinovka, Pecsanka, Bjelomesztnoje, Bjegorozskoje Kulma körlete.

c) 12. k. ho.: Jendovinovo, Nyikolajev, Kobilijar körlete.

d) 10. és 13. k. ho. részére: Sztaraja Maszlovka, Mjatlinszkij, Szolonyec—Poljana, Trosztyenei körlete.

e) Cramer csop-ból a német alakulatok részére: Orlik, Szorecsnyij, Morkvino, Jezdocsinszkaja, Dacsa, Kovilino körlete.

f) 1. pc. ho. részére: Prilepi, Vasziljev Dol, Maloje Gorodiscse, Bognov, Kuszkino körlete.

Ezeket a körleteket egy esetleges későbbi, az Oszkol Ny. partján tervezett védelmi csoportosításnak megfelelően jelöltem ki. Gondoskodni kell tehát egyrészt védelem szempontjából való szemrevételezésről (súllyal az utak mentén), másrészt a körleten belüli utak megnyitásáról.

2. *Irányítás:*

a) Novij Oszkol-ban az irányítást vezeti Lőrincz Sándor vk. százados. Neki alárendelem irányítás szempontjából Krist őrgy-ot (VII. hdt.), a IV. hdt. által kirendelendő irányító tisztet, a pc. ho. tágabb törzséből azonnal kirendelendő irányító tisztet. Hozzá utalom Jórend cső. alez-t, Koltay ezds-t és a Dt. Gen. által kijelölendő né. irányító ti-t, akit kérek rendelkezésre bocsátani.

Lőrincz szds. feladata: a neki alárendelt, illetve a hozzáutalt irányító tisztek útján a Novij Oszkol-ba és Volokonovká-ba beérkezett csapatrészek irányítása. Koltay ezds. a feladat megoldásához tartson fenn tábv. ök-t Lőrincz szds-al.

b) Volant vk. őrgy. Sztarij Oszkol-ban a vá. közelében települjön.

Feladata: a szabadságról érkező tiszteket és legénységet hdt-enként és ezen belül ho-onként rendezni és a IV. és VII. hdt-hez tartozókat Lőrincz szds-tól kérendő adatok szerint körletükbe irányítani.

c) Felkérem a Dt. General-t, hogy Csernjanka-n állítson fel egy irányító törzset, a német alakulatok irányításáról gondoskodjék, az odaérkező magyar alakulatokhoz tartozókat pedig Karsai őrgy. útján irányítsa körletükbe.

3. *Nyilvántartás és jelentések:*

Az irányítottakról naponta 8 és 20 h-ra jelentse Lőrincz szds., illetve Karsai őrgy. és Volant őrgy.:

a) Hány fő (tiszt és legénység) gyülekezett, mely községben.
b) Volt-e hátrajöttek közül és ha igen, mennyi fegyverrel rendelkeztek, rögzíteni kell az illető csapatrész parancsnokának nevét, rendfokozatát és szolgálati beosztását. Ezen belül minden hátra jött tisztről kimutatás formájában fel kell venni nevét, rendfokozatát, szolgálati állását és hogy mikor érkezett vissza. Szem előtt kell tartani, hogy ez a későbbi igazoló eljárásokhoz szükséges.
c) Erkölcsi és erőállapot.
A jelentéseket a hds. pság. I. a. osztályához (Pünkösdi vk. szds.) kell címezni.
4. Hátrajövő csapatrészek a körletükben az önvédelmet haladéktalanul kötelesek megszervezni.
5. Az olasz haderőhöz tartozókat haladéktalanul és a legrövidebb úton Valujki-be kell küldeni.

6. *Anyagi ellátás:*

A magyar hadsereghez tartozó hátrajött csapatrészek (saját vonatjuk segítségével) Novij Oszkol-ban vételeznek fel.
7. Hangsúlyozom, hogy eltekintve a később bekövetkező kivizsgálásoktól, elől küzdő csapatokhoz tartozó fegyveres ember csak arra az időre maradhat az Oszkol völgyében, amíg kötelékekben nem rendezik. Ezután a hds. pság. e bejelentett adatok alapján haladéktalanul előreirányítja a felvételi állásokba.
8. Híradásra, műszaki rendszabályokra külön intézkedem.
9. E parancsom tökéletes végrehajtásának érdekében a legkíméletlenebb rendszabályokat kell alkalmazni szükség esetén.
10. Ezen rendeletem nem érinti a ho., hdt. és hds. közvetlen vonatalakulatok és intézetek irányítására és rendezésére már kiadott intézkedéseimet. Ez továbbra is a főszállásmester feladata.

Törzsszállás 43. I. 18.

A hadseregparancsnok helyett:

Vitéz Kovács Gyula vőrgy. sk.
hds. vkf.

A másolat hiteles!

Törzsszállás 43. I. 18.

Szöllősy hdgy.
hdm. o. sgt.

+

Napló másodpéldány, gépelve.
Melléklet eredeti, gépelve.

40.

1943. jan. 19. (kedd)

[...]

I.

+

VITÉZ KOVÁCS GYULA VŐRGY TELEFONBESZÉLGETÉSEI 1943. I. 19-ÉN.

[...] 17 h *A vkf. közli Sziklay ezds-el* (Berlini kat. attaché h.) A délelőtti helyzethez képest nem tudok semmi újat mondani. Általában véve a helyzet a tegnapihoz képest nem jobb, de nem is rosszabbodott.

20.17 h Winter ezds-t tájékoztattam arról, hogy a VII. hdt. csapatai közül maximum 2—3 zlj. és 3 ü. beérkezésével lehet számolni, ha az elg. azokat szét nem verte. Ők. hiányában jel. nincs róla. A hds. mai harcértékéről előzetes tájékoztatást *adva határozottan leszögeztem, hogy nem vagyunk abban a helyzetben, hogy Bugyonnij és Volokonovka között a várható előretöréssel szemben erőket állítsunk be.*

Bugyonnij-tól É-ra levő területre sem tudunk belátható időn belül erőket feltolni. Hangsúlyoztam, hogy ezt a jelentést a legteljesebb őszinteséggel a vezetés érdekében teszem meg. [...]

I/19. Ko.

II.

5. Erős havazás, helyenként hófúvásokkal. —19°.
6. A hds. erkölcsi és fizikai ellenálló ereje a folytonos harcok, a hk-kal vívott kilátás nélküli (nincsen már pct. fegyver, ami a T—34. ellen védene) mérkőzések, az egyhetes igen nagy hideg és élelmezési nehézségek miatt a legkisebbre csökkent. Előreláthatólag a most még harcképes alakulatok is elvesztik rövid időn belül teljes ütőképességüket. Mindezeknek követelménye igen sok helyen a leg. rendezetlen, menekülésszerű visszavonulása, visszaözönlése, melyet a helyenként alkalmazott legerélyesebb eszközök sem tudtak megakadályozni.
7. Az anyagi ellátás terén a nehézségek az utánpótlási lehetőségek és eszközök hiánya miatt fokozódnak. Fokozta a nehézségeket az is, hogy a mozgókonyhák túlnyomó zöme az elg. kezébe jutott, a legénység elhagyta evőcsészéjét, tehát még a meglevő élelem elkészítése és kiosztása is lehetetlen. A hds. pság. szükségeszközök kíméletlen rekvirálását a főszmstr. útján elrendelte.

Napló másodpéldány, gépelve.
Melléklet eredeti, gépelve.

41.

1943. jan. 20. (szerda)

[. . .]

[. . .] *A hds. pság. benyomása:* Az elg. a közeljövőben nagy erőkkel fog az Oszkol völgy ellen fordulni, hogy előrevetett részekkel talán már holnap, később pedig zömükkel is és a Sztarij Oszkol, Valujki közt kitérni akaró magyar erők útját állja.

4. A hds. pság. erélyes és kíméletlen intézkedések végrehajtására adott pcs-ot az alárendelt pság-oknak a visszaözönlések és pánikkeltés továbbterjedésének megakadályozására.

+

VISSZAÖZÖNLÉS MEGAKADÁLYOZÁSA.

Legutóbbi intézkedéseimben elrendelt körletekben minden alakulatnak ki kell tartania mindaddig, amíg más parancsot nem adok. Alakulatokra nézve ilyen parancsot előzetes hozzájárulásom alapján csak a hdt. pság-ok adhatnak. Egyes személyeknek a szolgálat érdekében történő esetleges hátrairányítására a csapattest parancsnokok is engedélyt adhatnak. Minden esetben azonban csak írásbeli engedéllyel, írásbeli paranccsal lehet visszamenni. E parancsom végrehajtásának minden lehetséges eszközzel érvényt kell szerezni. Ellenszegülőkkel szemben előzetes vizsgálat nélkül minden tisztet feljogosítok arra, hogy fegyvert használjon. Tisztekkel szemben is kötelező a feljebbvaló vagy elöljáró részéről az azonnali fegyverhasználat. E parancsom ellen vétő puha személyek ellen én alkalmazom a megtorlást. Az a tiszt, aki alakulat nélkül egyenként hátrajön és arra hivatott elöljárójától írásbeli parancsot nem tud felmutatni, az szökevény és soronkívüli eljárással ennek megfelelően kell vele eljárni. Bomlasztó kijelentések ejtése és terjesztése ugyanolyan elbírálás alá esik, mint a fegyelem ellen való ellenszegülés. A hátraszivárgások lehetőségét ki kell zárni. Ehhez az elrendelt gyülekezési körleteket részben az érdekelt parancsnokságok maguk, részben a hadtáp szervek Ny. felé megbízhatóan zárják le. Elvárom, hogy a tisztikar mielőbb visszakapja a lelkét és lelket önt az emberekbe. A ho. pság-ok a legrövidebb időn belül alakítsanak meg fegyelmezett egységeket, amelyeknek feszes fellépése (zártrend) példát mutat. Minden tiszt állománycsoportra és rendfokozatra való tekintet nélkül tiszti alakulatokba való, ha neki szervezetszerű helyet nem lehet biztosítani. A tiszti alakulatok megszervezése a legsürgősebb teendő. Meg kell érteni, hogy az elveszett becsület visszaszerzéséről van szó. Meg kell értetni mindenkivel, hogy az Oszkol vonalról való továbbözönlés biztos pusztulást jelent. Mindenkinek tudnia kell, hogy felszabadító erők beérkezésének alapfeltétele, hogy a hadseregben helyreálljon a rend és itt kitartson.

273/2. hds. I. a. 43. I. 20.
vitéz Jány vezds.
hds. pk.*

+

* A közölt parancs másolatban maradt meg, amelyről az aláírás hiányzik, de a hds. naplóban lerögzitik, hogy a parancsot Jány adta ki, HIL, II, világháborús fond. 2, hads. vkf. I. a. oszt. (napló) 6. fasc.

+

VITÉZ KOVÁCS GYULA VŐRGY. TELEFONBESZÉLGETÉSEI
1943. I. 20-ÁN.

10.45 h *A vkf. szem. sgt. jelenti Sziklay ezds-nek* (vkf. parancsára):
A helyzet a tegnapival szemben nem változott lényegesen. Az elg. előredobott részekkel mindenütt közeledik az Oszkol völgyéhez.
Többet nem jelenthetek, mert csupán erre kaptam parancsot.

17 h *A vkf. tájékoztatja a berlini kat. attachee helyettesét.*
Összbenyomás, hogy az elg. az Oszkol szakasz felborítására törekszik.
Javasolom a közvélemény megfelelő előkészítését otthon.
A legénység erkölcsi állapota nem javult semmit.
Farkas vk. alez.* 18-án öngyilkos lett.
Hollósy-Kuthy vőrgy.** Osztrogozsszk-ban van még mindig. [. . .]

+

I/20. Ko

Napló másodpéldány, gépelve.
Első melléklet másolat, gépelve.
Második melléklet eredeti, gépelve.

42.

1943. jan. 21. (csütörtök)

[. . .]

A hds. pság. benyomása: Az elg. É-ról és D-ről az Oszkol völgy ellen fordul. A befutott hírek alapján azzal számol, hogy e kettős nyomás hamarosan érezhetővé válik.

A hds. pság szándéka: A Cramer hdt-el Bugyonnij körletben maradva, a helyzet szerint a veszélyesebb elg. erőcsoport ellen fordulni. Az Oszkol völgyben beállott helyzet folytán a hds. pság. helyzetmegítélése szerint sürgősen dönteni kellett az Oszkol völgy közelében gyülekezett csapatok sorsáról. A fegyverrel rendelkezőket illetőleg irányadónak kellett tekinteni a feladatot, melyet a Hgr. B. nem változtatott meg. A fegyvertelenek miatt mérlegelni kellett, hogy ezeknek esetleges hátravonása ugyan megmenti életüket, azonban arra csábítja a fegyverrel rendelkezőket, hogy fegyverüket elrejtsék (eldobják.) Végeredményben a hds. pság. elrendelte, hogy a fegyvertelenek egy napi menetre vonuljanak vissza és a vonatalakulatok fegyvereivel kerüljenek felfegyverzésre. [. . .]

Napló másodpéldány, gépelve.

* A VII. hdt. vkf. helyettes.
** 13. k. ho. parancsnoka.

43.

1943. jan. 22. (péntek)

[...]

VITÉZ KOVÁCS GYULA VŐRGY. TELEFONBESZÉLGETÉSEI
1943. I. 22-ÉN.

[...] 10.08 h *A vkf. jelenti Budapest-re (Mészöly ezds.):*
Összefoglaló helyzetképet és a további szándékot közlöm:
A magyar hds. zöme ma estével a VII. és a IV. hdt. maradványait beleértve mind az Oszkol-tól Ny-ra, azaz az Oszkol völgyében lesz.
A III. hdt. valószínűleg még 3 hétig a 2. né. hds-nél marad.
A hds. állapota erkölcsileg elég gyenge. Anyagilag le van vetkőztetve. 6 löveg jött csak vissza. Ez az egész. A többi valószínűleg odaveszett. A gyalogsági pct-ókből is jelentéktelen mennyiség várható. Számolni kell azonban, hogy a lövegek száma talán 14-re is emelkedik. A lgv. tü. zöme ott maradt. A felszerelés túlnyomó része szintén. A sebesültek zömét hátrahoztuk, akik között nagyon sok a megfagyott sérült.
A hdm-ek tovább vezetése:
A magyar hds. Ny-ra ki lesz vonva, éspedig Romni, Vorozsba, Glukov, Konotop körletbe. A mozgást úgy szabályozzuk, hogy a Bjelgorod—Kurszk-i vasútvonalat 28-án lépjék át a kötelékek és e körletekből részben gyalog, részben vasúti szállítással jutnak az előbb megnevezett tojásba. Az egész hds. hátrajön. Az Oszkol völgyében kb. 17 000 ember van összegyűjtve, akinek van valami fegyvere. Zlj-at nem tudom mondani, mert nincs. Csak egy nagy szemétdombról lehet beszélni. Van ugyan kevés gsz., gp., av., ezek mind leabführoltak.* Igen nagy létszám teljesen fegyver nélkül.
Mennyi kb. — kérdi Mészöly ezds.
Nem tudom, erre majd csak akkor tudok válaszolni, ha ezt a szemétdombot a Kurszk—Bjelgorod-i vasútvonalon át tudtuk vinni és hátra tudtuk szállítani az új körletbe.
Hollósy-Kuthy kivágta magát igen nagy veszteségekkel.
Jelenleg Bugyonnij-tól Ny-ra menetben van Novij Oszkol-ra.
Összbenyomásom az elg-ről:
Főerő tőlünk D-re, ami minket agyoncsapott, az csak biztosítási hadművelet volt.
Az elszakadást az Oszkol völgyétől K-re a Cramer csop. biztosítja.
Benyomásom, hogy el fogunk tudni szakadni, hogy mit tudunk majd hátra vinni, azt csak akkor fogjuk meglátni.
Szász ezds. a tegnapi jelentésében túlozta egy kissé a helyzetet, az egy kissé gyerekes rémhír volt. Igaz, hogy a helyzet valóban ronda és utálatos, de Szász rémlátó. Életem legnagyobb csalódása volt az, amit itt láttam. A támadás előtt mindenki fenegyerek volt, szép vállalkozások voltak és egyszerre a 4. ezrednél való betörés után szappanbuborékként minden összeomlott. A magasabb parancsnokok egy része helytelenül viselkedett, eltávolodtak a küzdőktől, onnan, ahol büdös volt. Roncsok vannak Bugyonnij környékén. A hds. álláspontja mától kezdve Korocsa, holnaptól kezdve valószínűleg Bjelgorod, mely már elő van készítve. Lehet, hogy holnap nem tudunk jelentést adni, mert a híradás, mint minden visszavonulásnál, borzasztó. Én most Bjelgorod-ból beszélek.
Szükség van már a zsidó munkásszázadokra? — kérdi Mészöly ezds.
Igen, küldhetitek őket. [...]

I/22. Ko.

[...]

Eredeti, gépelve.

* Hasznavehetetlenek.

44.

1943. jan. 23. (szombat)

[...]

[...] 2. *Délutáni helyzet.*

Minthogy a légi feld. a kedvezőtlen időjárás folytán napok óta nem tud eredményt elérni, az arcvonal előtti elg. mozgásról a hds. pság-nak tiszta képe nincs.

VII. hdt. helyzete változatlan.

Cramer hdt. utolsó részeivel is levált az elg-ről.

A 26. ho. élével elérte Novij Oszkol-t.

A 168. ho. az 1. pc. ho-al elg. behatás nélkül 11 h-kor Razsdornoje-ról megkezdte a hátramenetelt.

Szándék: Az Oszkol völgyében levő harcképes magyar csapatokat a Cramer hdt. pság-nak alárendelni és ezzel a csop-al az elg. Ny. irányú előnyomulását mozgó harccal hátráltatni.

3. *Esti helyzet.*

A Novij Oszkol körül, mintegy 10 km szélességben bevetett feld. nem állapította meg elg-et.

VII. hdt.: Az Oszkol völgyben eddig védelemre bevetett magyar erők létszáma 395 ti., 11803 leg., 7209 pu., 83 gsz., 52 gp., 3 lgv., 2 av., 12 npu., 7 db 7.5 cm pct. á., 9 db 7.62 cm-es pct. á., 7 db különböző űrméretű löveg. 11 db 40 mm-es lgv. gá., 1 db 8.8 cm lgv. á.

Crammer hdt.: A 26. ho. zömével beérkezett a nap folyamán Novij Oszkolba, és átvette a város védelmét. A 168. ho. a neki alárendelt 1. pc. ho-al 17 h-kor elérte Jakoblevká-t. A pc. ho., mint utóvéd biztosítja az elg-ről való leválást Krasznoje-n.

Harcállászpontok: 26. és 168. ho. Novij Oszkol.

4. Minden, még a legmagasabb pság. is addig marad a gyülekezésre kijelölt helyen, míg útbaindulásra parancsom meg nem kapja.

5. A gyűjtő és irányító állomások pk-ai Bjelgorod és Prohorovka-ról a kijelölt területekbe meneteltetik zárt rendben a gyülekeztetett csapat és vonatrészeket, D. körletbe a 19. hop. az É. körletbe a 10. hop-hoz, kik felelősek azér', hogy annak Ny. határát egy ember, vagy jmű. át ne léphesse, aki megkísérli, azt fel kell koncolni, ha egység kísérli meg, meg kell tizedelni.

v. Asztalossy vőrgy. és Molnár ezds. itt, a hátsó körletben v. Heszlényi altbgy-t teszem felelőssé azért, hogy parancsom végrehajtása minden eszközzel megtörténjék.

Számolni kell azzal, hogy élelem terén alapos korlátozások lesznek. Elsősorban annak van jussa élelemhez, aki elöl harcol, aki helyét elhagyta és itt hátul gyülekezik, örüljön ha annyit kap, hogy éhen nem pusztul. Helyünket német csapat foglalta el, az megérdemel minden gondoskodást, mi addig míg rend nem lesz, míg harcra alkalmas egységgé nem formálódunk, ilyennel ne számoljunk, mert arra érdemtelenné váltunk.

6. A D. és É. körzet pk-a ossza be területét vonat- és csapatkörletbe.

a) A vonatkörletbe jut minden jármű-felelős pk., néhány kemény idős tisztes pság-a alatt járművenként 1 hajtóval.

Egy oszlop 50 járműből áll.

b) A csapat körletét seregtestenkénti alcsoportokba kell beosztani, melyekben csapattestenként külön-külön alakulatokat kell szervezni 100 fős alosztályokba összevontan.

Gk. vezetőket külön vonja össze és ossza be valamely alosztályhoz.

A nemzetiségeket külön egységekbe vonja. Ezekből alakítsa meg a munkás sz-okat és vonatlegénységet. A vonatnál csak idősebb magyar ember lehet. Fiatal nincs sem ott, sem törzseknél. Ezért haladéktalanul fel kell váltani. étkezdék személyzete sem lehet kivétel. Tiszti küldönc is csak akkor maradhat fiatal korosztályokhoz tartozó, ha az egyúttal gk. vezető, ill. másodvezető.

vitéz Jány vezds.
hds. pk.

+

TÁVIRAT.

A 2. magyar hadsereg főparancsnokságának.

A véderő főparancsnokságától az alábbi táviratot kapta: „A Führer döntött, hogy a 2. magyar hadsereg erőit Bahmacs, Nyezsin, Csernyigov területén kell összegyűjteni. A kir. magy. 2. hds. főparancsnoksága a B. hadseregcsoportnak van alárendelve és felelős a szükséges menetmozgások vezetéséért. Ezen erők újjászervezésének irányítása a 2. kir. magyar hadseregfőparancsnokság feladata. Német részről fegyver és anyag felszereléssel időben sajnos nem lehet számolni. A helyzet megköveteli, hogy ezeket az erőket a biztosító feladatokra és egyéb szolgálatokra a B. hadseregcsoport részéről lássák el."

Jelentve: a magyar vezérkar főnöki 1. osztálynak és a 2. m. hds. főparancsnokának.

Magyar összekötő törzs OKH. 2130. k. A. OKH. ök. csop. 1943.

vitéz Sziklay ezds.

+

[...]

+

A vkf. reggel jelentette a Honv. Vkf-nek a harcoló magyar csapatok erejét. Eszerint a Cserjanka É-tól D. felé az Oszkol Ny-i partján Holkij községig Loskay ezds. pság-a alatt 3 összeszedett zlj. van védelmében, kevés gyság. nehézfegyverrel Novij Oszkol-ban egy magyar zlj. és német erők. Szalonovka É-tól Afonyevka D-ig egy magyar zlj. véd széles kiterjedésben. Pk. Keserű alez. Ettől Ny. és ÉNy. irányban, Beszarab községig egy magyar zlj. véd, melynek pk-a Muzsay ezds. Mihajlovká-tól Bjegorodszkoje-ig védő zlj. pk-a Szügyi ezds. E hét magyar zlj. felett Vargyassy vőrgy., a 23. k. hop. parancsnokol. A pc. ho. Novij Oszkol-ba beérkezett még bevethető egységei: 11 hk., 3 pc. vadász, 2 Göring löveg. Egy 400, egy 300 és egy 150 főből álló lövészcsoport.

+

[...]

Napló másodpéldány, gépelve.
Melléklet másolatok, gépelve.

46.

Összefoglaló helyzetkép a magyar hds. anyagi helyzetéről 1943. I. 12—14. között, melyben a főszállásmester a visszavonulás következtében elvesztett készletekről ad jelentést a hds. vkf-nek.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 11. fasc.

A védelmi harcok és a visszavonulás alatt az ellátás alapját a felhalmozott tartalékkészletek képezték.

A III. hdt. I. 14-én a német 2. hds. ellátásába lépett, ezért a Sztarij Oszkol-ban tároló készletek zömét a hds. a hdt. rendelkezésére bocsátotta.

Miután a visszavételt csak I. 17-én engedték meg, lényegében az anyagi kiürítés is csak ezután kezdődhetett volna. Ennek dacára már 15-én folyamatba tettük az üres vasúti kocsik kihasználásával az anyagnak Nyikolajevka-ról és Osztrogozsszk-ról való elszállítását. Mivel azonban a kiürítést részben a harccselekmények (Alekszejevka, Osztrogozsszk) gátolták, részben pedig, mivel az összes összeszedhető gjmű-veket a Cramer csop-nak csapatszállításra kellett rendelkezésre bocsátani, a vasútállomásoktól távolabb eső raktárakból az anyag kiszállítása nem volt végrehajtható. A felhalmozott készletek zöme az Oszkol-völgytől K-re eső területen (kivéve a III. hdt. készleteinek egy részét) úgyszólván teljesen odaveszett.

Az elöllévő készletek zöme a gyors visszavonulás miatt felhasználásra nem is került. A visszamaradt raktárakat a csapatok részben megsemmisítették, de igen tekintélyes mennyiségek kerültek az oroszok kezébe.

Az Oszkol-völgyben levő anyagnak kiürítése szintén lehetetlenné vált az Oszkol-völgyi vasútvonalnak Valujki-nél és Cserjanka, Sztarij Oszkol közötti megszakítása miatt. A még meglevő gk. szállítótérrel elsősorban a sebesülteket és betegeket kellett hátraszállítani, eddig csak nagyon kevés állott rendelkezésre az anyagi kiürítéshez.

a) *Élelem.*

A csapatok a vivon. elrendeléskor saját élmo-juknál még többé-kevésbé felvételeztek, s már el nem vihető cikkek egy részét megsemmisítették, a további ellátás a vivon-ra kijelölt utak mentén az ello-ok útján történt. Az Osztrogozsszk-ba szorult csapatok a VII/2. ello-nál, az Alekszejevka, Bugyonnij úton visszavonulók Alekszejevka-ban a IV/1. ello-nál vételezték fel. A Bugyonnij-nál ellenálló csoport élm-jét részben Novij Oszkol-ból, részben Cserjanka-ról biztosították. A további visszavonáshoz Mihajlovka-n és Korocsa-n létesültek élm. felv. helyek, — részben a Novij Oszkol-ból, részben már Bjelgorodból odaszállított készletekből.

A visszavonuló csapatoknál a felvételezett élm. elkészítése nagy nehézségekbe ütközik, mert az ala-ok a főzőeszközök és a sütőkemencék nagy részét, sőt sok esetben az evőcsészéket is elhagyták.

b) *Lőszer.*

A tád. megindulása előtt a 12. ho. részére vasúton még 2 ho. jav. lőszer került kiszállításra, egyébként a harcok lőszerszükséglete a seregtestek készletéből bőven fedezhető volt. A hdt. körletekben levő hds. zárolt készletek a hdt-ek rendelkezései szerint kerültek felhasználásra. Ki nem elégíthető igénylés csak 1 esetben volt, a pc. ho. utolsó napokban átvett 7.5 cm-es önjáró pct. lövegeihez, amely igénylést német vonalról készlethiány miatt nem tudták időben teljesíteni.

Az Oszkol-völgytől K-re fekvő lőszerraktárak elvesztése után az Oszkol-völgyi raktárakban mintegy 7000 t lőszer maradt. E készletekből a körvédelmi csop-ok számára folyamatosan történtek, főleg gyal. lőszer, pct. lőszer és kgr-ban kiutalások. E lőszerraktárak is fenyegetve vannak az elg. tád-tól, a készletek megmentése elégséges szállító eszközök hiányában szinte lehetetlen. I. 27-ig csak mintegy 100 tonna hátraszállítása sikerült.

c) *Üza.*

A H. Gr. zárolt készletének felszabadítása után a hds. többször kapott kisebb-nagyobb üza. szállítmányt, ill. kiutalást, úgyhogy a folyamatos ellátás, ha olykor szűkösen is, biztosítva volt.

d) *Eü. helyzet.*

I. 12-től 20-ig 7649 fő került elszállításra. Részben rögtönzött, részben rendes kórház, részben szabadságos-vonatokkal Alekszejevka-ról, ill. az Oszkol-völgyi kórházakból. Az Oszkol-völgyi vasút kiesése után a betegeket és sebesülteket Bjelgorod-ra kellett üríteni, ahonnan I. 27-ig 1934 fő került elszállításra rögtönzött betegszállítóvonatokkal.

A betegek zöme fagyásos sérült.

A hds. közv. intézetek anyagának 20 százaléka, hdt. táb. kórházak 60 százaléka, egyik eü. szero. anyaga úgyszólván teljesen, 6 eü. oszlop anyaga teljesen, további kettő anyagának zöme elveszett.

e) *Fegyverzet.*

Gyal. fegyverekben a hds. raktáraiban még meglevő csekély készletek részben a felváltás után hiányos fegyverzettel a berakó álls-ok felé tartó, másrészt a felváltásra éppen beérkezett csapatok részbeni felfegyverzésére és az Oszkol-völgyi körvédelmi csoportok felszerelésére kerültek kiadásra.

A veszteségek még nem tekinthetők át, azonban már most megállapítható, hogy a lövegyanyag úgyszólván teljesen kiesett, a nehézfegyvereknek pedig csak egészen csekély százaléka maradt meg.

Aláírás nélkül.

Másodpéldány, gépelve.

Olvasd és add tovább bajtársaidnak!

HONVÉDEK A DON MENTÉN!

V[illegible] négy hónap [illegible] legjobb [illegible] pusztultak el. Hányan maradt[illegible] a 3., 7., 10., 12. és 14. magyar hadosztályból? Jól tudjátok, hogy a Vörös Hadsereg ezeket a hadosztályokat és a budapesti harckocsidandárt csaknem teljesen szétzúzta.

Több mint százez[illegible]r honvéd esett el, sebesült meg, v[illegible]y került fogságba négy h[illegible]ap alatt.

Tízezrével hullnak el magy[illegible] katonák a [illegible] frontján.

Balogh István [illegible] (1. [illegible] dandár, 3. [illegible]), aki a Don folyónál esett el Sztorozsevoje mellett, naplójában, mely a Vörös Hadsereg birtokába került, ezt írja:

„Hová vetett bennünket az élet. Reng a föld. Vér festi vörösre. Itt esik el az egyik, ott roskad le a másik, a harmadikat az akna tépi ezer darabra. Arat a halál. Látom a mi sorsunkat is: ahányan vagyunk, mind elpusztulunk. Bajtársaink egyik fele már odaveszett. A másik felét ugyanez a sors fenyegeti."

Mire vártok?

Arra, hogy megsegít a német?

Arra hiába vártok.

A német hadsereg elvérzik valamennyi frontszak[illegible]. Egyetlen frontszakaszon!

[illegible]

SZTÁLINGRÁDNÁL [illegible] nap alatt 300.000 német pusztult el.

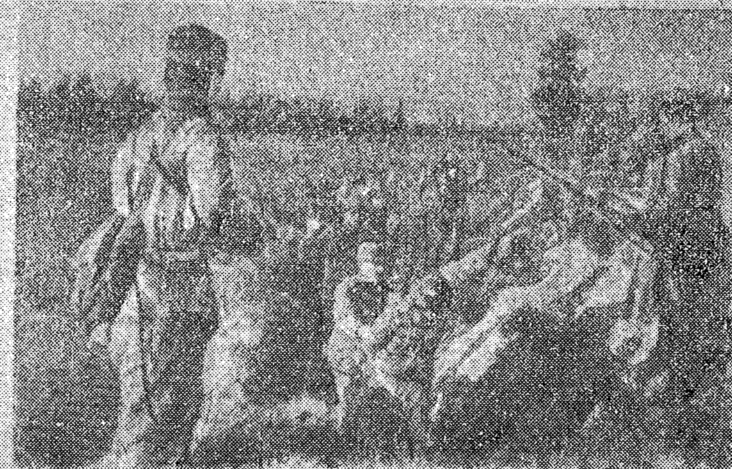
A szovjet hadsereg röpirata a magyar katonákhoz (első oldal)

Mi tudjuk, hogy ti nem akartok se harcolni, se meghalni a németért. Hogy a fogságtól féljetek és a tűzvonalban maradjatok, azt hazudják nektek, hogy az oroszok megölik a foglyokat.

Ne higyjétek el ezt az aljas hazúgságot!

Gyertek át hozzánk, oroszokhoz, egyenként vagy csoportosan, szakaszonként és századonként! *A hajszálatok se görbül meg. Ha a németek, vagy a tisztek meg akarják akadályozni, hogy megadjátok magatokat, öljétek meg őket.*

EZ AZ EGYETLEN MENEKVÉS!

A magyar katona tudja, hogy a front HALÁLT jelent, a hadifogság ÉLETET. Az egyik donmenti frontszakaszon németek meg akarták akadályozni a honvédeket, hogy megadják magukat. A honvédek elbántak a németekkel és átjöttek hozzánk, orosz fogságba.

Ez az igazolvány jogot ad arra, hogy egyenként vagy csoportosan átlépjétek a frontot és megadjátok magatokat a Vörös Hadseregnek.
Эта листовка служит пропуском для перехода в плен к Красной Армии в одиночку и группами.

1[illegible]

A szovjet hadsereg röpirata a magyar katonákhoz (második oldal)

Hogyan van csoportosítva Vargyassy vőrgy. összegyűjtött ereje az Oszkol völgyén?

A Loskay csop. Cserjanka és Novij Oszkol között, Novij Oszkol-ban egy zlj., Szlonovka és Afonyevka D-en Keserű alez. egy zlj-al, ettől ÉNy-ra Beszarab-on Muzsay ezds. psága alatt egy zlj. Mihajlovka és Bjegorodszkoje-n pedig egy zlj. Szügyi ezds. pság-a alatt. Pontosabb létszám adatot holnap talán tudok közölni.

18.35 h *Sellyey ezds. jelenti:*

Vargyassy vőrgy. állítólag azt a pcs-ot kapta, hogy Mihajlovka-n minden embert fel kell tartóztatni.

Erről nem tudok semmit, válaszolja a vkf., de megkérdezem.

18.40 h A vkf. megkérdezi Vargyassy vőrgy-ot az előbb hallottak felől, aki válaszként azt a felvilágosítást adja, hogy erről nem volt szó, mert ő csupán egy szd. erejű embert tartott vissza, azt is a nemzetiségekből mu. alakulatnak.

I/27. Ko.

Eredeti, gépelve.

+

49.

1943. jan. 28. (csütörtök)

[...]

+

VITÉZ KOVÁCS GYULA VŐRGY. TELEFONBESZÉLGETÉSEI 1943. I. 28.

[...] 13.45 h *Beszélgetés Budapest-el (Mészöly ezds.):*

[...] Az elg. ma reggel K. és ÉK. irányban támadott. Az ök. megszakadt, mely azt jelenti, hogy ott disznóság lehet. Az Alpini hdt. csekély német és magyar erőkkel együtt Novij Oszkol-ba van visszavonulóban.

A magyar hds. eddig összeszámlált létszáma 45.000—47.000 fő nagyjában, melyben már az Oszkol-völgyi harcolók is bent foglaltatnak. A 9., 6. és 20. ho-akat kivéve. Hogy ezen felül mi van még meg, azt egyelőre nem lehet átlátni.

Van valami baj a tábori postával?

Tudtommal nem, mi is azon vagyunk, hogy működjék.

Mi a légvédelmi helyzet?

Bjelgorod-ban van 4 gá., Novij Oszkol-ban pedig 3. A zömük elveszett, a kezelő legénységből töredékek már befutottak.

A III. hdt. Gremjacsje-től DNy-ra van. Ivanovka-nál a 9. ho., attól D-re a 6. ho. arccal DK-re két német csop. között. A 20. ho-t nem tudom, hogy hol van. A visszajövőket tudomásom szerint Kurszk-ban gyűjtik. [....]

I/28. Ko.

Eredeti, gépelve.

+

[...]

50.

1943. jan. 29. (péntek)

[...]

+

KOZÁR VK. EZDS. TELEFONBESZÉLGETÉSEINEK LÉNYEGE 43. I. 29.

(v. Kovács vőrgy. hds. vkf. Berlin-ben van.)

Az elg. a korai hajnali órákban Novij Oszkol-t megtámadta. A Novij Oszkol védelmét vezető 23. hop. az elg. támadásának nyomására a Cramer hdt. pk-ának parancsára Ny-i irányba visszavonulásba kezdett és újabb ellenállást Mihajlovka K-en szervezett meg.

A tád. elg. erejéről tiszta képet nem lehetett alkotni, csupán annyi volt biztosan megállapítható, hogy az elg. egyelőre főleg gyalogsággal tád-ott, pc-ok és egyéb gyorsan mozgókat nem alkalmazott.

9 h körül beérkezik a 2. né. hds. pság. helyzettájékoztatása, amelyből megállapítható, hogy az elg. immár a 2. né. hds-et is áttörte. Mind D-en, Sztarij Oszkol-tól ÉK-re, mind É-on Livnyi-től D-re. Az elg. előrenyomulása D-en páncélosokkal is erőteljesen alátámasztva. É-on nagy gyal. tömegekkel oly mélyen előrejutott, hogy a 2. hds. zömének (III. hdt. maradványa, VII. és XIII. né. hdt.) visszavétele már csak harc árán lehetséges. Ezt a 2. né. hds. pság. Ny. felé Gorsecsnoje általános irányban szándékozik végrehajtani.

Ebben a helyzetben a Bjelgorod, Prohorovka-i térségben gyülekező magyar hds. maradványainak az átszervezési területbe való hátrairányítása sürgősebbé vált. A hds. pság. már előző nap írásban adott rendelkezését szóban is szorgalmazza az irányító pság-nál és különösen szorgalmazza az élelem és az üza. nagyobb mérvű kiutalását a német hatóságoktól, mert a menet gyorsítása elsősorban attól függ, hogy a rendelkezésre álló élelem mennyi ember útbaindítását teszi lehetővé.

A következő felvételezésig 8 napi élelemmel kellene az útbaindított csapatot ellátni.

A németek által beígért 2 élelem vonat azonban nem érkezett be és így a hds. pság. ebben a kedvezőtlen helyzetben kénytelen volt 3—4 napi élelem készlettel a csapatokat útbaindítani abban a reményben, hogy a később beérkező élelem vonatokból a 3. és 4. napi menetcél területére a további szükségletet utánszállítja.

A nap folyamán összesen 4 menetképes oszlop indult útba kereken 157 ti, 5202 leg., 822 ló, 416 jmű. [...]

I/28. Kozár.

Eredeti, gépelve.

+

51.

1943. jan. 30. (szombat)

[...]

+

INTÉZKEDÉS A MAGYAR HADSEREG EGYES RÉSZEINEK HÁTRAIRÁNYÍTÁSÁRA

1. Parancsom ellenére még mindig látok össze-vissza bandukoló embereket. A kiutalt szálláskörletét az útbaindításig senki el nem hagyhatja.

2. Alakítson tábori csendőrei parancsnoksága alatt járőröket, ezek járják be Bjelgorod-ot és minden embert tartóztassanak le, kísérjék a gyűjtő állomásra, honnan azokat oda kell zárt rendben vezettetni, hol beosztást nyertek.

3. A fegyelmező gyakorlatokkal minden idejét le kell foglalni a gyülekeztetett csapatrészeknek. Ismételten hangsúlyoztam, hogy a legkíméletlenebb szigort kell alkalmazni, különben soha nem lesz rend.

Az étkezés kiosztás is zárt rendben történjék.

4. A VII. hdt. pság. mindaddig Bjelgorod-ban marad, míg a 23. hop. nem jelenti, hogy áp-ját már csak egyes emberek lépik át, ezzel II. 4-e körül számolok.

Ekkor egy szűk irányító törzset hagy hátra, melynek feladata az egyenként gyülekezőket gyűjteni és ha szd., vagy szakasz erő gyülekezett, azokat zárt rendben meneteltesse Szumi-ba.

A hdt. pság. II. 5-én bevonul új körletébe, melyet a IV. hdt. pk-a részére kijelöl.

5. A 19. hop-ot indítsa útba Szumi-ba, hol feladata a beérkező menetcsoportoknak tovább irányítása a IV. hdt. pság. megállapította körletbe.

6. A 10. hop. addig marad jelenlegi áp-ján, míg azt nem látja, hogy már csak egyesek gyülekezése várható. Ekkor hagyjon vissza kis irányító og-ot, mely minden embert összefog és velük együtt Szumi-ba vonul, hol tovább irányítást a 19. hop-tól kap.

A lgv. gá. üteget II. 2-án irányítsa Szumi-ba, ahol annak feladata lesz az átvonuló menetcsoportok légvédelme.

8. Tekintettel arra, hogy az igényelt élelem még mindig nem áll rendelkezésre teljes mértékben, ezért az útbainduló menetlépcsőket nem lehet a tervezett mennyiséggel ellátni. Miután a készletek kiegészítésének időpontja bizonytalan, a kiadott élelemmel úgy kell gazdálkodni, hogy az Szumi-ig elegendő legyen. Az egyes menetlépcsőknek kiadható élelmiszer készleteket a hds. Főszállásmestere esetenként határozza meg.

Törzsszállás 43. I. 30.

vitéz Jány Gusztáv vezds.

Másolat, gépelve.

+

52.

Jány tábori csendőrökkel kutattatja fel azokat a katonákat, akik az alakulatoktól megszökve, haza akarnak menni.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. IV. hdt. 13. fasc.

ELHELYEZÉSI KÖRLETEK HÁTSÓ HATÁRÁNAK LEZÁRÁSA.

1. Minden hdt. pság. hdt-e elhelyezési körletének hátsó határait hermetikusan zárja le oly módon, hogy a területről engedélyem nélkül senki el ne távozhassék.

Ez alól csak a 6 héten túl gyógyuló sebesültek (fagysérültek) képeznek kivételt, akik az illetékes eü. szervek útján a hátországba küldendők.

2. Minden menetelő csoport végén tábori csendőr jőr. legyen beosztva, amely bárminő kilépést akadályozzon meg. Tapasztaltam, hogy a Bjelgorod területéről ide menetelő oszlopoknál tömérdek lemaradozó van, kik az oszlopból kilépve a falvakban, a házakban eltűnnek és azután magukban, egyenként folytatják a menetet.

Tábori posta 254/01., 43. II. 4.
a hdt. pk. helyett:

Nádas Lajos vk. ezds.
hdt. vkf.

Másodpéldány, gépelve.

53.

1943. febr. 7. (vasárnap)

[...]

+

VITÉZ KOVÁCS GYULA VŐRGY. HDS. VKF. TELEFONBESZÉLGETÉSEI.
(Szumi, 1943. II. 7-én.)

12.10 h *A vkf. beszélgetése Mészöly ezds-el. (Bp. vkf. 1. o.)*
Az általános helyzet tegnap valamivel rosszabbodott. Megvan a lehetőség arra, hogy a Kurszk-tól É-ra levő erők és a partizán csop. között az együttműködés helyreáll.

Ez megváltoztatta a mi helyzetünket is. Így nemcsak önvédelemre, hanem harcra is fel kell készülnünk. Mivel a megmentett fegyverek száma kevés, van-e remény arra, hogy esetleg kölcsönképpen n. gya. fegyvereket szabadságos vonatokkal kiküldene a vkf. Nehogy a gyengén felszerelt hds. maradványai a partizánokkal szemben alul maradjanak.

Főleg nehéz gyság-i fegyverigénylésünk lenne, azért, hogy harcképesebbek legyünk.

Mi van a III. hdt-el? (kérdezi Mészöly vk. ezds.)

Nincs semmi hír róla. Valószínű, hogy maradványai az egyik É-i visszavonuló csoportban vannak.

Mi van a III. hdt. pk-val?

Őróla sem tudunk semmit sem, válaszolja a hds. vkf.

A pontos fegyverigénylést még a mai nap folyamán le fogom adni távb-ön.

II/7. Ko.

Eredeti példány, gépelve.

+

54.

1943. febr. 9. (kedd)

I.

1. Délelőtt érkezett a Hgr. B. intézkedése, mely tegnap rejtjelkulcs hiányában a német ök. törzsnél nem volt megfejthető.

Ennek lényege: a magyar hds. új átszervezési területe Nyezsin, Bahmacs, Csernyigov. Az ezzel kapcsolatos meneteket a H. Geb. B. szabályozza, ezeknek végrehajtása sürgős. Az átszervezés végrehajtása a hds. pság. feladata. Mindenekelőtt biztosítási feladatokra alkalmas egységeket és mu. alakulatokat kell összeállítani. Ezek bevetésére a Hgr. B. pk-ának megbízásából a H. Geb. B. pk-a intézkedik.

2. Az új átszervezési terület elfoglalása újabb 250—300 km-es gyalogmenet végrehajtásával jár. A hds. leromlott erőállapotára való tekintettel a hds. pság. vasúti szerelvényeket igényelt a Hgr. B-től, menetképtelenek és legelcsigázottabb emberek szállítására.

Az újjászervezési területre a menetek tervszerűen folynak.

Az általános helyzetről ismeretessé vált, hogy II. 8-án Iszjum-tól Ny-ra az elg. széles arcvonalon átlépte a Don-t és Bereká-nál elérte a Harkov-ból D. irányba kivezető vasútvonalat. A Harkov-tól K-re levő Donyec kanyarban az elg. elfoglalta Manilovka, Martovaja községeket és általában a Donyec-ig tört előre, Csugujev és Pecsenyegi saját kézben. A Volcsanszk és Sebekino ellen ÉK. irányból előretörő erők megközelítették a helységeket. Bjelgorod-ot az elg. a DNy. városrész kivételével ÉK. irányból elfoglalta. A városban a 168. ho. részei harcolnak. A Prohorovka-ról Ny. irányban előnyomuló elg. Obojany-tól D-re 10 km-re átlépte a műutat. A VII. né. hdt-ről helyzetjelentés nem érkezett. III. 8-án az elg. Kurszk-ba betört és a DNy. városrész kivételével a várost elfoglalta.

A MAGYAR HDS. HELYZETÉNEK JELLEMZÉSE:

a) A hds. pság-nak a felsőbb német vezetés semmiféle hivatalos tájékoztatást nem ad, sem az általános helyzetről, sem az elg-ről. A hds. pságnak fogalma sincs arról, hogy minket érdeklő területen mit csinálnak a harcoló csapatok. Ennél fogva teljes a bizonytalanság afelől, hogy meddig maradunk a Szumi, Konotop-i körletben.

b) Az alárendeltségi viszonyok tisztázatlanok. Az eredeti intézkedés szerint a IV. hdt. a H. Geb-nek van alárendelve, a hds. pság. az újjászervezéshez irányelveket ad.

Ezzel szemben a hds. pság. a 2. né. hds. hadtáp pk-ának aláírásával (Agricola tbk.) pcs-ot kapott, hogy „a 2. né. hds. pság. pcs-a a 2. hds. pság-nak...". Az érthetetlen pság-i viszonyok mellett a né. ök. törzs. próbálja magyarázni, hogy a pcs-ot teljesíteni kell, hiszen ez tulajdonképpen Hitler pcs-a, mert „a Führer pcs-a az, hogy a 2. né. hds. pság. parancsnokol ezen a területen." Ezt előzőleg senki sem hozta a magyar hds. tudomására. Így természetesen a hds. pság. az ellentétes parancsok közt nem tud kiigazodni: Hgr. B., H. Geb. B., Agricola 2. né. hds. pság.*

c) A hds. pság tisztán látja, hogy az általános helyzet folytán a számunkra kiutalt körlet már tarthatatlan. Kéri a Hgr. B-től a további intézkedést, de senki sem gondolt annak kiadására. Magánszorgalomból végzett nyomozás megállapítja, hogy a német csapatok visszavonulási irányai olyanok, hogy ezek mellett Kurszk és Harkov közt egy hatalmas biztosíthatatlan hézag marad. Erről nem adnak a németek közlést. Szumi és a környező területek kiürítése már II. 1-én megkezdődött a németek által, részükre van szerelvény és üza., a mi részünkre nincsen.

A hds. pság. átlátja, hogyha saját kezdeményezésből nem intézkedik, akkor a megmaradt magyar erő is az oroszok kész prédájává válik. Az alapok hiányában csak arra tud intézkedni, hogy a hdt-ek kezdjék meg a Ny. felé való visszavonulást. A hds. további rendezéséről szó sem lehet. Minden intézkedést előzetes értesítések formájában kell megtenni és — saját felelősségre. Lassanként kialakul az a benyomás, hogy a jelenlegi helyzetben senki sem törődik a szövetségesekkel. Csak feladatokat adnak, hivatkozva a Führerre. E feladatok zöme természetesen megoldhatatlan, a parancsadó a hds. valóságos helyzetében, — annak ellenére, hogy a hds. pság. ismételten jelenti azt, nem él benne.

d) A német kötelékben harcoló és harcolt magyar alakulatokról semmiféle helyzetközlést nem kapunk. Csak tudomásul kapjuk a H. Gr. B. intézkedését, hogy ki fogunk lépni a német alárendeltségből. Hogy hol, mikor, arról nem szólnak.

e) A vezetés másik alapfeltétele, a *híradás* gyatra. A rückwärtiges Gebiet** néhány gazdasági vonalán lóg a hds-ünk, kapcsolást kapni majdnem lehetetlen, ha megvan, bármelyik német őrvezető szétkapcsoltathat vezérkari beszélgetéseket. Ezen felül a partizánok a vezetékeket állandóan rombolják.

* A Hgr. B. a B. hadseregcsoport parancsnokságra; a H. Geb. B. a B. hadseregcsoport hadtápterületi parancsnokságára; az Agricola 2. né. hds. pság. a 2. német hadsereg hadtápparancsnokságára (Korück 580) vonatkozik.

Lásd még: a 3., 4. okmány megfelelő lábjegyzetét és a rövidítések jegyzékét.

** Hátsó terület.

Így nemcsak az elöljáró német pság-okkal nincs a hds. pság-nak ök-e, hanem az alárendeltekkel sem.

f) A hds-nek *nincs üzemanyaga.* Nagy nehézség árán sikerült a Bjelgorod-i körzetből idáig elvergődni, itt azonban egy csepp benzin sincs. Hiába igényelünk, nem adnak. Szemünk előtt zajlik le a né. Polizei alakulatok* és egyéb közig. szervek visszavonulása. Thonet székeket, nőket szállítanak hátra, a magyar hds. pedig gk-k tekintetében béna. Még a rádió gk-k sem tudnak továbbmenni Szumiból.

+

HELYZETJELENTÉS

1. Jelentem, hogy a már 2 nap óta jelzett és az újjászervezés területének Ny-ra szóló eltolását elrendelő parancs még mindig nem érkezett be, a német kiürítés azonban már II. 1. óta folyik. Részükre van szerelvény és üzemanyag.

2. A gyülekeztetett részek embereinek erőállapota a hosszú menet, hideg és elégtelen élelmezés és meg nem felelő elhelyezés miatt oly alacsony, hogy az előttünk álló menetet a zöm nem bírja ki.

3. Az ismételt követelésre, hogy bocsássanak vasúti szerelvényeket rendelkezésre, válasz nem érkezik.

4. Üzemanyag nincs, így gépkocsiaink zöme nem mozgatható, megmentett anyagunk és gépkocsiaink elvesztésével kell számolni, az eddigi elégtelen ellátás is le kell hogy csökkenjen.

5. A pc. ho. és a rep. nagy része gyalogmenetben vonul hátra, mert gépkocsiaink nincsenek, üzemanyagot ők sem kapnak.

6. Helyzettájékoztatás teljesen hiányzik, mozaikokból rakódik össze egész bizonytalan helyzetkép, melyből kitűnik, hogy a gyülekezésre kijelölt területtől K-re Kurszk és Bjelgorod között saját csapat nincs.

7. pc. ho. harcban állt része és Vargyassy vőrgy. visszatartott egységeiről sem tájékoztatják a parancsnokságot, hogyan és mely úton találnak csatlakozást, nem tekinthető át. Intézkedések már csak a Heeresgebiet útján jönnek, kinek a hds. pság. nem lehet alárendeltje.

8. Az a benyomásom, mi már a Don menti harcok alatt kialakult, beigazolást nyert, hogy a hds. feladata, a német egységek biztosítása, ha fegyver nincs, akkor az élő tömeg szerepeljen sebesség csökkentő ütközőként. Ugyanezt a szerepet töltötte be a III. hdt., mely becsülettel állta még akkor is helyét, mikor helyzete reménytelen és teljesen kiszolgáltatott volt.

Gk., fogat elvétel napirenden van. Üzemanyagot felgyűjtják inkább, minthogy abból felvételezni lehessen.

vitéz Jány vezds. sk.
517/2. hds. I. a. 43. II. 9.

Kapják : Honv. VKF. Napló.

A másolat hiteles!
Törzsszállás 43. II. 9.
Olvashatatlan aláírás
hdm. o. sgt.

Napló másodpéldány, gépelve.
Melléklet másolat, gépelve.

+

[. . .]

* Rendőri alakulatok.

55.

1943. febr. 10. (szerda)

[. . .]

5. A hds. pság-nak a Hgr. B-hez II. 6-án intézet kérelmére, (melyben a hds. pság. a magyar csapatoknak vasútbiztosítási és egyéb feladatoktól való mentesítését kérte az átszervezés időtartamára) a Hgr. B. a mellékelt választ adta.

+

MÁSOLAT. — B. HADSEREGCSOPORT TÁVIRATA A 2. M. KIR. HDS. FŐPARANCSNOKSÁGÁHOZ A NÉMET ÖSSZEKÖTŐTÖRZSÖN KERESZTÜL 43. II. 8-ÁN

Hivatkozással a 460/2. hds. I. a. 43. II. 6. szám.

A B. hadseregcsoport főparancsnokának utasítása alapján a B. hadseregterület parancsnoka parancsolta azt a feladatot, hogy a vasútőrzés és biztosítás feladatát a partizánok ellen a magyar hds.-nek kell ellátnia. Nem lehet figyelembe venni, hogy a magyar hadsereg nem képes többé, hogy egyes csoportokat tetterős tiszt vezetésével saját szállásterületük biztosítására és egyes ellenséges partizánok elhárítására ne lehessen bevetni. Aligha lehet követelni, hogy a mostani helyzetben a magyar katonák védelmét német csapatok vegyék át a hátsó területen, amely az ellenséges behatás alól messze ki van vonva és amely területen a vörös partizánokkal csak rendőri akciók formájában kell felszámolni. A B. hadseregcsoport főparancsnoka megkeresi ezért a 2. m. hds. parancsnokát, hogy minden erővel odahasson, hogy Froderizi gy. tbk. területparancsnok parancsának az elhelyezésre és biztosításra vonatkozólag minden alárendelt parancsnok és alakulat haladéktalanul tegyen eleget.

B. hadseregcsoport főparancsnoka
I. a. 1045/43 kimenő szám.

A másolat hiteles.
Chorinszky szds. sk.

+

Ebben a hds. pság. kérelmét félremagyarázva olybá tüntette fel a helyzetet, mintha a hds. pság. a magyar csapatok biztosítását kérné német csapatok által. Ez ellen a hds. pk. Úr a mellékelt jelentésben tiltakozik.

B. hadseregcsoport.

Hivatkozással a Hgr. B. 1045/43. kimenő számra.

A 2. m. hds. pság. a 460/2. hds. I. a 43. II. 6. számú (átiratával) nem fordult azzal a lehetetlen kéréssel a hadseregcsoporthoz, hogy a német csapatok biztosítsák a magyarokat. A kérést nem lehet ennyire félreérteni. A B. hadseregcsoport elrendelte a IV. hdt. parancsnokságnak, amely az

elszállásolás szabályozásával volt megbízva, hogy a vasút és a műemléképületek biztosítását át kell vennie és egy gyalogos hadosztályt kell felállítania rendelkezésre a partizánok elleni harcra. A 2. m. hds. pság. csupán azt kéri, hogy addig ne kelljen eleget tennie ennek a parancsnak, amíg az újjászervezést végre nem hajtotta.

+

[. . .]

Napló másodpéldány, gépelve.
Mellékletek másolatok, gépelve.

56.

A magyar katonák közül számosan eldobták, vagy eladták fegyverüket, hogy mint fegyverteleneknek ne kelljen harcolniuk.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. IV. hdt. 17. fasc.

FEGYVEREK ELHAGYÁSA, ILLETVE ELADÁSA.

Előfordult, hogy egyes emberek fegyverüket lőszerrel oroszoknak adták. Ilyeneket már felkoncoltattam, a jövőre nézve pedig elrendelem, hogy az ilyen embert a legelső tiszt, vagy tiszthelyettes koncolja fel.

Mindenrendű és rangú pk-nak ismételten és nyomatékosan kötelességévé teszem, hogy még ideiglenesen alárendelt egységük, vagy oda beosztottak fegyverzetét állandóan tartsák számon. Az új körletbe való beérkezés után pedig haladéktalanul meg kell kezdeni annak megállapítását, hogy kinek nincsen meg az eredetileg személyére szólóan kiadott egyéni fegyverzete (puska, pisztoly, géppisztoly). Ezeknek tanúkkal kell igazolniok, hogy fegyverüket nem hagyták el. Akik ezt legalább két eskű alatt valló tanúval igazolni nem tudják, azok neveit és beosztását mielőbb be kell jelenteni a hdt. pság-nak, hogy a megtorlást folyamatba tehessem.

Popova Szloboda, 43. II. 14.

vitéz Heszlényi József altbgy.

Másodpéldány, gépelve.

57.

1943. febr 15. (hétfő)

[. . .]

4. A hds. pság. a H. Géb. B-nek jelentette a magyar hds. eddig kialakult harcerejét. Eszerint :

a) Fegyverzet : 41.438 pu., 7501 p., 578 gpi., 238 gsz., 245 gp., 7 npu., 3 db 75 mm pctá., 1 db. 8 cm táb. á., 2 db. 10.5 cm k. tar., 27 db. 10.5 cm ködvető, 15 db 4 cm lgv. gá., 28 db 10 cm Skoda táb. tar. (a hátországból szállítás alatt).

b) Járművek : kb. 50 motorkerékpár, 500 szgk., 1200 tgk., 150 egyéb gjmű. és kb. 7000 fogatolt jmű. és szán.

c) A hds. veszteségei: körülbelüli megállapítás szerint több mint 100.000 fő ti. és leg., 35.000 ló. Anyagban a veszteség még szinte áttekinthetetlen. [. . .]

Másodpéldány, gépelve.

58.

1943. febr. 17. (szerda)

I.

1. Éjjel érkezett a *h. VKF-ének távirati parancsa,* melyben a szovjet arcvonalon levő *összes magyar csapatokat a 2. magyar hds. pság-nak rendeli alá,* amely közvetlenül a Hgr. Mitte-nek* lesz alárendelve. Eszerint a K. megsz. csop. (öt. k. ho.) is a hds. pság. alárendeltségébe lép.

A parancs magyar és német szövege között lényeges eltérés van. A német szöveg illuzórikussá teszi a hds. pság. egész pság-al való megbízást abban a percben, amikor a német fél szükségesnek látja. A parancs vétele után d. e. a hds. pk. Úr a hds. vkf. és főszmstr, gépkocsin Konotop-ra ment, a K. megsz. csop. pság-hoz. A hds. pk. Úr átvette a pság-ot és a megszálló csop. pk-ánál és vkf-énél tájékozódott.

2. *A 2. né. hds. helyzete II. 16-án este:*

A VII. né. hdt. kitört részei Obojan területén, a 25. né. ho. ettől 20—25 km-re Ny-ra gyülekezik. A hds. középső szakaszán a 82. né. ho. Szula, Nyihnye Grigyino, Lipovka, majd a Rent patak mentén Nyikolszkoje-ig, a 4. pc. ho. a 82. ho. balszárnyához csatlakozva Ko pakovo, Pena K., Lukasevka K., Koszlja, Marmikszi, Morizs és Kogyincevo vonalában véd. Az újonnan előrevont 327. ho. Lgov területén gyülekezik. A 2. né. pc. hds. D. szárnyán tád-ó elg. Dimitrijev-től K-re Mihajlovka-t, a Fatyezs, Orel-i műút mentén Trossza-t érte el.

3. *A hds. esti helyzete.*

A. IV. hdt. pihenőnapot tartott, a VII. hadt. a rossz utak miatt csak ma érte el a tegnapi menetcélokat. Vargyassy csop. Gagyacs-ba beérkezett.

II.

5. Derült idő, erős hóolvadás; utak nagy része erősen felázva, gépjárművekkel nehezen, szánokkal helyenkint nem járhatók.

7. A hds. anyagi helyzete.

Élelem: Konotop-on bizonyos hiány mutatkozik. Menara várható élelemvonat. Romni-n lényeges fennakadás nincs. Nezsiny-ben II. 20-tól áll élelem rendelkezésünkre. Kenyér általában mindenütt csak féladag szolgáltatható ki.

* Középső hadseregcsoport.

Üza.: Még mindig nem áll elegendő rendelkezésre.

A III. hdt. maradványainak elszállítása Szumi-ból zavaratalanul folyik. A Romni-ban felgyülemlett anyag elszállítására a Bahmacs, Gomel felé üres szerelvényeket igénybe vehetjük.

Napló másodpéldány, gépelve.

59.

1943. febr. 19. (péntek)

I.

1. Az arcvonal eseményeiről hírek nem érkeztek.

2. Ismételten megtörtént, hogy a magyar hds-hez tartozó honvéd egyéneket, vagy munkaszolgálatosokat a német haderő tagjai, vagy ukrán milícisták megtámadtak, fegyvereiket erőszakkal elvették. Legutóbb Korovinci-ben német csendőrök egy zsidó munkaszolgálatos szd-ot szétvertek és több zsidót megöltek. Többször előfordult, hogy ezeknek a munkás szd-oknak, melyek a magyar hds. hadrendi alakulatai, a németek nem hajlandók szállást kiutalni. Ezen esetek, valamint az egyes honvéd egyéneket ért erőszakos támadások megszüntetésére a hds. pság. tiltakozását fejezte ki az elöljáró német pság-oknál. A hds. pság. ugyancsak intézkedett honvéd egyéneknek (zsidó szd-ok honvéd kerete) idegen hds-beliek erőszakoskodásaival szemben tanúsítandó magatartására és fegyver használatára.

+

MUNKASZOLGÁLATOS ZSIDÓK MEGÖLÉSE KOROVINCI-BEN NÉMET CSENDŐRÖK ÁLTAL.*

1. A Romni-ba beérkező magyar csapatok irányítását vezető Bideskuthy őrnagynak jelentését és az abban leírt események tárgyában a 2. német hds. pság-hoz intézett megkeresésem másolatát csatoltan előterjesztem.

2. Egyben jelentem, hogy hasonló esetekről egyre gyakrabban érkezik hozzám jelentés, így legutóbb II. 18-án Szumi-ból. Eszerint a német Wehrmacht tagjai és ukrán milícisták a magyar hds. táb. munkás századaihoz tartozó zsidókat elfogják, elhurcolják. Ezenfelül arról is kaptam jelentést, hogy egyesével, vagy kettesével menő magyar honvédektől német katonák erőszakkal elveszik a fegyvert.

Utóbbi jelentésekben foglaltakat még nem viszgáltam ki.

3. Tiltakozom a magyar hadseregparancsnokság és alparancsnokságai szuverénitásának ilyetén megsértése ellen.

A zsidó munkás századok a magyar hadsereg hadrendi alakulatai. Azokat a szükségnek megfelelően szervezték. Nem lehet tehát hivatott német katona ilyen alakulatok megbontására.

* Jány csak presztizs kérdésből tiltakozott a német csendőrök fenti magatartása ellen. A magyar fasiszta tisztek ugyanezt tették büntetlenül.

Miután hadrendi alakulatról van szó, melynek tiszti parancsnoka és keresztény magyar honvédekből álló kerete van, a parancsnok teljes felelőséggel tartozik századáért az elöljárójával szemben. Ennélfogva, ha az a feladata, hogy századát A-ból B-be vezesse és ebben őt kívülállók fegyverrel meg akarják akadályozni, részéről jogos és kötelességszerű a fegyverhasználat azzal szemben, aki őt ebben gátolja.

Az így előálló kölcsönös fegyverhasználatért a felelősséget a kezdeményező német szervekre kell hárítanom.

4. Kérem mind fentieket, mind alábbiakat úgy tekinteni, mint a szövetségesi együttműködés szükségességét mélyen átérző és azért itt, a hadműveleti területen magyar részről felelős parancsnokság jelentését.

Tisztában vagyok azzal, hogy a német vezetést is ugyanilyen törekvések fűtik. Távol áll tehát még a gondolata is annak, hogy a fenti atrocitások a német vezetés tudtával történnének.

A csapatok, a tömeg azonban az eseményekből lát és von le következtetéseket.

A fent leírt esetek az egyszerűbb tömegben azt a benyomást kelthetik, hogy ezek tükörképei a két haderő közti belső ellentéteknek. Sajnos, e felfogásnak tápot adott többek között, a hds. pság-nak minden igyekezete ellenére elterjedt a 2. német hds. pság-nak az a vádja is, mely szerint az Oroszoknak magát megadott III. magyar hdt. pság. orosz parlamentaire útján felszólította volna a német bajtársakat, hogy ők is adják meg magukat.

A csapatainkkal szemben fennáll az a veszély, hogy Korovinci-i és Szumi-i esethez hasonló atrocitások folytán az a — valóságtól távol álló — benyomás alakul ki, hogy a német csapatok kicsúsztak a vezetés kezéből.

A szövetségesi együttműködés felett féltő gonddal őrködő magyar hadseregparancsnokság a maga részéről mindent megtett eddig és megtesz ezután is, hogy az előforduló ellentéteket elsimítsa. Kész a maga részéről a panaszolt eseteket szórványos jelenségekként felfogni.

Arra kell azonban kérnie a hasonlóképpen magasabb szemszögből szemlélődő német felső vezetést, hogy sürgősen és minden eszközzel teremtsen olyan viszonyokat, melyek az egymásra utalt és hagyományos fegyverbaráti múltra visszatekintő két hadsereget egymással nem szembe helyezik, hanem szorosabbra fűzik.

Mellékelve: 2 drb.

Törzsszállás 43. II. 19.

Kapják: Vkf. 1. osztály.

v. Jány vezds. s. k.

Heeresgruppe Mitte.
Befh. Heeresgeb. B.
Dt. Verb. St.
Napló.

A másolat hiteles!
Törzsszállás, 1943. II. 19.
Olvashatatlan aláírás
hdm. o. sgt.

+

646/2. hds. I. a. 43. II. 19. szám.

2. német hds. pság. I. a.
Álláspontján.

+

Bideskuthy őrnagynak másolatban csatolt jelentését azzal a megkereséssel küldöm meg, hogy az esetnek kivizsgálása és hasonló események jövőbeni megismétlődésének megelőzése iránt sürgősen intézkedni szíveskedjék. A zsidók a magyar hadseregben munkásszázadokba vannak szervezve és ezen beosztásukban fontos munkákat (pld. útkarbantartás, erődítés, stb.) végeznek. E munkásalakulatok működésének lehetetlenné tétele a magyar hadseregen kívül álló közegek részéről nem engedhető meg.

Végül közlöm, hogy a kivizsgálásnak a helyszínen való megejtése iránt Romni város német térparancsnokát rövid úton már megkerestem. Kérem, hogy ezen kivizsgálás iránt érdeklődni és az eredményt velem közölni szíveskedjék.

Mellékelve: 1. db.

Törzsszállás 43. II. 19.
vitéz Jány vezérezredes sk.

A másolat hiteles!
Törzsszállás 43. II. 20.
Olvashatatlan aláírás
hdm. o. sgt.

+

+

1. sz. melléklet a 646/2. hds. I. a. 43. II. 19. számhoz.

Másolat

BIDESKUTHY ŐRGY. JELENTÉSE.

Farkas István őrm. a 108/6. mu. szd-tól Szumi-ból 90 fő zsidóval lett Romni felé irányítva. Romni-tól kb. 20 km-re K-re Korovinci helységben az általa vezetett zsidó szd-ot a német csendőrök és az ukrán milica szétzavarták, a községből kiűzték és 5 zsidót nyomban agyon is lőttek. Menete tartama alatt más helységekben is hasonló visszásságokat tapasztalt, a zsidókat sehol sem engedték beszállásolni, és mindenütt kizavarták őket. A fentiek következtében nevezett őrmester a Romni-i irányító állomáson csak 45 fő zsidóval tudott jelentkezni.

A másolat hiteles!
Törzsszállás 43. II. 20.
Olvashatatlan aláírás
hdm. o. sgt.

+

+

MAGATARTÁS
IDEGEN HADSEREGBELIEK ERŐSZAKOSKODÁSAIVAL SZEMBEN.

Tudomásomra jutott, hogy idegen hadseregbeli katonák és milícisták egyes egyenként, vagy kisebb csoportokban menetelő magyar honvédektől erőszakkal elvették fegyvereiket, vagy felszerelési tárgyaikat.

Előfordult az is, hogy egy táb. mu. szd-ot menetközben szétszórtak szövetséges hadseregbeli alakulatok és ukrán milícisták.

Az esetekkel kapcsolatban megtettem a szükséges lépéseket az erőszakoskodók elöljáró parancsnokságainál.

Érthetetlen azonban, hogy miért engedi ezt megtörténni a magyar honvéd, illetve alakulata épségéért felelős parancsnoka ? !

Elrendelem, hogy a jövőben fegyvert kell használni mindazokkal szemben, akik fegyverrel támadják meg az egyes honvédegyéneket, vagy alakulatokat.

Aki ilyen esetben elmulasztja fegyverét használni, azt én lövetem főbe.

Kapják: Törzsszállás-pk. hds. pcs-ba
való közlés végett.
Napló.

vitéz Jány Gusztáv vezds. sk.

Napló másodpéldány, gépelve.
Mellékletek másolatok, gépelve,

+

60.

1943. febr. 20. (szombat)

[...]

+

MEGBESZÉLÉS A 2. NÉMET HDS. PSÁG-ON 1943. II. 20-ÁN.

I. *Általános helyzettájékoztatás.*

[...] 2. A 2. német hds. pság. benyomása, hogy a jelenlegi helyzet, ha nagy áldozatok árán is, — stabilnak tekinthető. II. 20-án 4. pc. ho. korlátolt célú ellentámadása 14 löveg zsákmánnyal járt annak ellenére, hogy a hóvihar miatt dél tájban félbe kellett szakítani.

3. A közeljövőben nem számolnak a hds. arcvonalán nagyobb szabású orosz cselekedettel.

Lehetséges azonban, hogy az elg. Harkov-tól Ny-ra levő területről ÉNy. irányba előretör, ami a 2. német hds. hátát veszélyezteti és az erők visszavételére vezethet.

4. Fenti esetben a hds. pság. a 2. pc. hds. pság-gal összhangban balszárnyát a Gyeszna-ra veszi vissza, míg a közepét és jobb szárnyát Konotop-on át szándékszik a helyzetnek megfelelően hátrakanyarítani.

Egy nagyobb szabású visszavételt sem a 2. német hds. pság., sem pediglen a Hgr. Mitte nem vett tekintetbe.

5. A saját és az elg. helyzetről naponta adnak tájékoztatást Wartburg német vk. alez. útján.

II. *A 2. magyar hds-ről szóló megbeszélés lényege:*

1. A bevezető mondatokból meg lehetett állapítani, hogy a Hgr. Mitte a 2. német hds. útján helyes képet akar kapni a magyar hds. mielőbbi ütőkészségének időpontjáról és értékéről, mert valószínüleg a 2. német hds. egyes részeinek mielőbbi felváltását tervezték vele.

Ez a szándék a megbeszélés folyama alatt, úgy amint tisztában láttak, fokozatosan eltűnt és a megbeszélés végén már nem is foglalkoztak ilyen törekvéssel.

2. A megbeszélés elején Hartaneck tbk. előtt, a megbeszélés végén Hartaneck tbk. jelenlétében a 2. né. hds. pk-a előtt hangsúlyoztam, hogy nincs a hds. pk. úrtól felhatalmazásom semmilyen irányú megegyezést kötni, tehát megbeszélésünk csupán tájékoztató jellegű.

3. A megbeszélés részleteit Hartaneck tbk. utólag írásba foglalta és azt elválásunk előtt nekem aláírásra átnyújtotta.

4. A megbeszélés lényege:

a) a megszálló ho-ok nem jönnek tekintetbe az arcvonalban való alkalmazásra ;

b) a majd később felállításra kerülő magyar ho-ok az esetben, ha a jelenlegi arcvonal tartható, megerősítik a bandák elleni harcban a megszálló ho-okat; ha az arcvonal a Gyeszna mögé kerül vissza, akkor ott védelmi feladatot láthatnak el, mert arra az időpontra, mire bevethetők, a Gyeszna ismét folyamakadály lesz ;

c) a hds. megmaradt azon fele, amelyik nem kerül beszervezésre, addig az időpontig, amíg a hátországba nem kerül, valamilyen módon hasznosítható legyen. A 2. né. hds. pság. erődítési munkákra szeretné igénybe venni.

A megbeszélésről készített feljegyzés csatolva.

5. A 2. né. hds. pság. kérte, hogy a kölcsönösség alapján mi is adjunk folytatólagos helyzettájékoztatást, tekintve, hogy a magyar hds. pság. parancsnoksága alatt álló csapatok egy része most is a 2. né. hds. pság. területén áll, illetve a mögé kerül.

III. *A magyar hds. tervezett alkalmazásához:*

a) A Hgr. Mitte abban az esetben, ha az arcvonal a 2. né. hds. balszárnyán a Gyeszna mögé kerülne, akkor a térképen megjelölt szakaszt szándékozik kiutalni a magyar erőknek. Ez a kiutalás természetesen csak akkor jöhet számításba, ha az arcvonal hátravétele az átszervezés és a harckészség *elérése után* következnék be.

Ebben a szakaszban szó lehet arról, hogy a magyar pk. alá német erőket is rendelnek.

b) A Hgr. Mitte súlyt helyez arra, hogy a magyar hds. átszervezésekor kisebb, mozgékony erő is álljon rendelkezésre (némi lovasság és valami gépkocsizóvá tett erő) azért, hogy az esetleg előálló hézagban gyorsabban mozgatható erők is legyenek.

c) A Hgr. Mitte azt szeretné, hogy a magyar hds. erre a célra felszabadítható részei a leendő Gyeszna szakaszban mielőbb erődítési munkálatot vé-

geznének. Az ehhez szükséges szerszámról és erődítési anyagról ő gondoskodna. Így került szó arról, hogy a be nem szervezhető részből addig, amíg az anyaországba nem kerülnek, erődítési céljaira munkás zlj-akat kellene felállítani.

d) Fenti tervekhez közöltem, hogy a megszálló csoport (Keleti) ellátását Kijev-en át rendezte be és most is oda van kötve. Hasonló a helyzet a hátrairányított 2. magyar hds. erőinél is.

Az ismertetett német tervből azt látom, hogy egy esetleges nagyobbszabású visszavételnél sem a K. megsz. csop. erői, sem a 2. magyar hds. nem Kijev-en át térne ki, hanem egyenest Ny-nak kellene hátra menetelni.

Sőt a tervből azt is látom, hogy anyagi ellátásunkat is Kijev-től É-ra kellene berendezni.

Arra való tekintettel, hogy szabadon tartott utak a K. megsz. csoport területéről Ny. felé nincsenek és ugyanez az eset a magyar hds. megmaradt részénél is a reorganizációs területben és nincsenek Dnyeper hídak, ez az új elképzelés alig megoldható nehézségeket okoz.

A. 2. német hds. nem mérvadó véleménye szerint nekünk tényleg É. felé kell ellátásunkat felépíteni és esetleges kitérésünket Ny-i irányban előkészíteni. Erre tájékozásul közöltem, hogy hadihíd és műszaki anyagunk erre nincsen és végeredményben ezt a kérdést a Hgr. Mitte-nek mint elöljárónak kell eldönteni.

e) Felvetettem a kérdést, hogy mi történik a 2. német hds. jobbszárnya és a Harkov területe közötti résben most és mi lesz akkor, ha az elg. ebbe a résbe nagyobb erőkkel belelök. Ez a probléma minket közelről érint, mert az út egyenest a reorganizációs területbe vezet.

A válasz nem volt világos: jelenleg a helyzet semmi aggodalomra nem ad okot és ha mégis az elg. ide belökne, az arcvonal bizonyos mérvű hátravételével számolnak (Konotop-on át hátrakanyarítva) és különben is ide még erők fognak érkezni.

Ezt a reánk nézve igen fontos kérdést a 2. német hds. pság-nál való megbeszélés egyáltalán nem tisztázta.

Hasonlóképpen nem lehetett semmit megtudni, miképpen óhajtja a Hgr. Mitte a hdm-eket továbbvezetni és a továbbvezetésre milyen erők állanak, vagy milyen erők állhatnak a köveljövőben rendelkezésre.

Az a benyomásom, hogy ennek a kérdésnek a feszegetése a németek részére nem kellemes éspedig azért, mert kielégítő választ nem tudnak adni. Ennek tudom be azt is, hogy pl. tegnap egy szót sem beszéltek az elg-nek Harkovtól Ny-ra levő sikereiről, holott arról tudomásuk volt és ennek a területnek a fontosságát általánosságban maguk is elismerték.

IV. *Javaslatok a Hgr. Mitte-nél való megbeszélés anyagához.*

1. A K-en levő magyar erők feletti egységes magyar parancsnokság kiemelése a vkf. úr rendeletének megfelelően.

2. Mi az a feladat, amit a hds. Pk. úr elfogadott az előzetes megbeszélés után:

a) a K. megszálló csoport részére,

b) a majd átszervezett erők részére.

3. Az elfogadott feladat végrehajtásához a hds. Pk. úr az átszervezett erőkből mit és mikorra állít fel, illetve bocsáthat rendelkezésre.

4. Mi az a fegyverzet és felszerelés, amit az újonnan átszervezett erőknél a feladat végrehajtásához a meglevőn felül még megkíván.

5. Mi történjék az átszervezésbe be nem vont részekkel? (pc. ho. és a feleslegesnek mutatkozó erők).

Ezen erők a Dnyeper mögé mikor, milyen úton, mely területre vezetendők.

6. 2. né. hds. jobb szárnyánál kezdődő űrben micsoda erők fognak működni akkor, ha az orosz magatartása ezt szükségessé teszi?

Erre a feladatra ugyanis a magyar erők átszervezésük után sem lesznek képesek.

7. Valóban szükséges-e a magyar erőknek Kijev-ben nyugvó ellátási alapjait Északabbra áthelyezni?

Ha ez szükséges, mi ehhez a Hgr. Mitte-nek az alapot adó elgondolása?

8. Ha az elg. magatartása egy nagyobb szabású arcvonal visszavételét kényszerítené ki, hogyan, miképpen képzeli a Hgr. Mitte a magyar erők hátravezetését, különösen akkor, ha ez az olvadási időszak kezdetére, vagy pediglen abba már bele esne?

Ennek idejekoráni eldöntése azért sürgős, mert sem a K. megszállócsoport, sem az átszervezett erők nem alkalmasak arra, hogy az orosz sorkatonasággal döntő harcba bocsátkozzanak, másrészt az iszap-időszak a magyar hds. Ny-ra való kitérését teljes mértékben lehetetlenné teszi.

9. Az átszervezéshez, de ezenkívül a hds. maradványainak ellátásához mielőbb nagyszámú szekérre van szükség. Ezt a hátországból nem kaphatjuk. Melyik az a terület, ahonnan a szükséges járműveket összeszedhetjük.

10. Az előzetes megbeszélésen felmerült az a gondolat, hogy a magyar rep. erők a Hgr. Süd* területéről a Hgr. Mitte területére kerüljenek, hogy a magyar erőkkel való együttműködés biztosítva legyen.

Mivel a magyar légi erők kiképzését és rep. anyaggal való ellátását a Korten csop. végezte eddig, miképpen biztosítja a Hgr. Mitte azt, hogy ez a folytonosság az áthelyezéssel nem szakad meg.

11. Az egységes parancsnokság alá vont magyar erők vezetéséhez a hds. pság-nak híradó vonalakra van szüksége. Ezeket a híradó vonalakat idő és anyag hiánya miatt maga nem tudja sem most, sem később megépíteni.

Szükséges tehát, hogy a meglevő német, különféle célokat szolgáló híradóhálózatból a szükséges áramkörök az üzem fenntartásához szükséges műszaki felszerelés és kezelő személyzettel együtt vagy korlátozás nélkül a magyar hds. pság. rendelkezésére bocsáttassanak, vagy pedig a magyar hds. pság-nak a kijelölt vonalakon kifejezett elsőbbségi joga legyen.

Egy áramkörnek (Csernyigov és Novgorod Szeverszkij között) a késedelem nélkül rendelkezésre bocsátása szükséges, mert csak így tartható fenn a hds. pság. és a K. megsz. csop. pság. között a vezetéshez szükséges mértékben az ök.

* Déli hadseregcsoport.

A III. hdt-nél a csapatok nemhogy nem adták meg magukat, hanem Farkas ezds. csop-ja két üteggel jött vissza, amelyet a német VII.* tőlük elvett, vele magát megerősítette és a magyar csapatoknak az utóvéd és az elg. között volt szabad menetelnie.

Közöltem, hogy számtalan felháborító tényről van konkrét tudomásunk és soha életemben nem hittem, hogy egy szövetséges hds-el, amely halottakban és vérben annyit áldozott és becsülettel megállta a helyét, ilyen lealázó módon lehet bánni.

Kijelentéseimet von Wöhle altbgy. vérpiros arccal hallgatta végig. Egyetlen megjegyzése az volt, hogy szinte hihetetlen. Erre azt válaszoltam, szükség esetén szívesen szolgálunk írásbeli dokumentumokkal.

3. Ezek után összefoglalólag még egyszer átfutottunk afelett, hogy mire volna szüksége a tervezett két k. ho-nak ahhoz, hogy a német szervezéssel hasonló harcértékű legyen.

Ugyanekkor hangsúlyoztam, hogy ennél kevesebbet nem követelhetünk, mert az eddigi harcok keserű tanulsága az, hogy a korszerűen felszerelt orosz haderővel szemben csak korszerű hds-nek lehet helytállani.

Végül leszögeztem, hogy a végleges körletbe való beérkezés utántól számítva legkorábban 4 hét múlva lehet azzal számolni, hogy a magyar erők a tervezett módon megalakultak.

A bevethetőségnek időpontja attól függ, hogy az anyag mikor érkezik be és az építkezéshez mennyi időre van szükségünk.

4. Ezek után von Wöhle altbgy. átment von Kluge tbgy-hoz, hogy őt megbeszélésünkről tájékoztassa. Ez a tájékoztatás kb. 40 percig tartott, amely után a tbgy. fogadta a hds. Pk. Urat.

A hds. Pk. Úr a 672/2. hds. I. a. 43. II. 22. sz. felterjesztésben foglaltak szerint tájékoztatta a Hgr. Mitte pk-át.

von Kluge tbgy. az általános helyzetről annyit közölt, hogy azt egyáltalán nem látja kritikusnak. A 2. né. hds. és 2. né. pc. arcvonalán némi kiigazításra kerül majd sor, ha az elg. tád-ok hevessége alább hagy. A középről erőket von ki, amelyeket jobbszárnyára tol le, mert onnan fenyegeti elsősorban számottevő elg. beavatkozás. Nagyobbszabású erővisszavételről szó sem lehet, sőt még a Gyeszna-ra való kitérésre sem gondol.

Ezek után a hds. vkf-et fogadta rövid kihallgatáson, ahol a leglényegesebb pontok kerültek futólagos átbeszélésre. A tbgy. közölte, hogy másnap a Führer-hez kell repülnie és ezért a mai délutánt és estét előkészületekkel kell eltölteni. Ez az oka annak, hogy vacsorán nem leszünk együtt.

5. Délután folyamán a hds. Pk. Úr kíséretében megjelentünk a Hgr. Mitte légi erők pk-ánál, ahol átbeszéltük a Luftwaffen Kdo.** Don-nál folyó kiképzést és a német anyaggal való ellátást.

Végeredményben abban állapodtunk meg, hogy célszerűbb a kiképzést és átképzést ott befejezni, ahol elkezdték, tehát a magyar légierők egyelőre nem kerülnek át a Hgr. Mitte-hez.

A Hgr. Mitte légierők pk-a megígérte, hogy a német rep. anyaggal való

* Ti. hadtest.
** Légierők parancsnoka.

ellátásunkat maga is szorgalmazza és ebben semmiféle gátló körülményt nem lát fennforogni.

6. Este a Heeresgebiet pk-hoz mentünk, ahol a hátsó terület berendezéséről tartottak nekünk előadást. Ez inkább olyan időkitöltésnek látszott. Minden komolyabb tartalom nélkül.

A Főszmstr. közege letárgyalta az ellátási és szállítási problémákat és ez volt az egyetlen egy konkrétum az egész összejövetelben.

7. Az egész tárgyalásainkat összefoglalva végleges döntést a legfontosabb kérdésekben nem kaptunk azzal az indokolással, hogy a tbgy. erre vonatkozólag másnap a Führernél fog kapni utasítást és erről bennünket haladéktalanul értesíteni fognak.

II/23. Ko.

+

[. . .]

Napló másodpéldány, gépelve.
Melléklet eredeti, gépelve.

62.

1943. márc. 1. (hétfő)

[. . .] *A hds. pság. ama javaslatára,* hogy a hds. átszervezési területét a Dnyeper Ny. partjára helyezzék vissza, *még mindig nem érkezett válasz.* Az állandó enyhe idő miatt azzal kell számolni, hogy a jégátjárók rövidesen már a gyság. számára sem lesznek használhatók, a hds. partváltására tehát elsősorban a Kijev-i és Resica-i híd jön tekintetbe. Mivel a hds. összes alakulatainak fenti két hídon való átvonása a legkedvezőbb körülmények közt is 5—6 napot vesz igénybe, *a hds. pk. elhatározta, hogy az Ahtyerka felé előnyomuló elg. csop. Ny-i irányú lényeges térnyerése esetén felsőbb parancs nélkül is elrendeli a hds. visszavonulását.* Ennek előkészítésére a hds. pság. már most intézkedett az egész VII. hdt. és a pc. ho. gyalog részeinek a Kijev, Koszelec-i út mentén D. felé való felzárkóztatására. [. . .]

Másodpéldány, gépelve.

63.

1943. márc. 3. (szerda)

[. . .] A magyar hds. létszáma eddig beérkezett jelentések szerint: 2913 ti., 61.116 leg., 34.284 pu., 885 gpi., 375 gsz., 101 gp., 3 db 10.5 cm táb. tarack, 2 db 10 cm táb. tar., 28 db 10 cm ködvető, 4 db 7,5 cm pctá., 2 db 5 cm pctá., 2 db 7,5 cm-es önjáró pctá., 18 db 4 cm lgv. gá., 2 db av., 2 db grv., 10 db npu., 14.599 ló 5989 fog. jmű, 1246 gjmű.

A meglevő létszám kb $^{3}/_{4}$ része vonatalakulatok legénysége. [. . .]

Másodpéldány, gépelve.

64.

1943. márc. 5. (péntek)

[. . .] Megérkezett a né. ök. törzs által közvetített Hgr. Mitte parancs, amely elrendeli a magyar hds-nek a Dnyeper Ny-i partjára való hátravonását. Az intézkedés azonban még most sem jelöli meg pontosan az új átszervezési területet, hanem csak annyit állapít meg, hogy nagyjából a Zsitomir-tól É-ra 80 km-re levő terület, Korosztyen környéke lesz az új elhelyezési körlet. Az elhelyezés részleteit a Rovno-ban székelő Befehlshaber Ukrainenél* kell tisztázni. Habár a rendelet az új körletről most sem ad tiszta képet, mégis hangsúlyozza, hogy a hds. útbaindítása sürgős és annak megkezdése a részletek tisztázása nélkül is elrendelendő.

A hds. pság. ennek megfelelően adta ki intézkedését, amely szerint a végleges körlet megjelölése nélkül elrendeli a csapatok haladéktalan útbaindítását, egyelőre a Korosztyen-től ÉK-re (IV. hdt.) és a Zsitomir-től K-re (VII. hdt. és hds. közv.) levő átmeneti gyülekezési területre. A pc. ho. egyelőre Koszelec területére zárkózik fel.

8. A m. hds. területén eddig 120 kiütéses typhus eset fordult elő. A járvány továbbterjedésének megakadályozására a hds. pság. fertőtlenítő vonatok sürgős kiküldését kérte. [. . .]

Másodpéldány, gépelve.

65.

1943. márc. 10. (szerda)

[. . .] A magyar hds. végleges átszervezési területéül az O. K. W. a hads. pság-nak felterjesztett javaslatára a Mahelivicsi, Mal. Minki, Bud. Varovszkoje, Budnaja Mecsnaja, Pecsanyica, Szlavocsno, Lugini, Krajovscsina, Fazova és Bugyilovka községekkel határolt területet jelölte ki.

Ezzel kapcsolatban a hds. pság. kiadta az átszervezési és elhelyezési kérdésekkel kapcsolatos rendeletet, melynek lényege a következő:

Felállításra kerül egy hdt. a IV. hdt. pság. pság-a alatt, két ho-al a mellékelt hadrend szerint.

A IV. hdt. felállításához nem szükséges alakulatok a hátországba lesznek szállítva.

A hds. csapatainak rendezése és átszervezése a hds. pság. vezetésével történik.

Az átszervezéshez, illetve az új hdt. felállításához irányelvek a következők:

a) A hds-nek minden jelenleg rendelkezésre álló fegyvere és felszerelése a IV. hdt-nek adandó át. Német anyag rendelkezésre bocsátásával egyelőre számolni nem lehet.

b) Az emberanyag kiválogatásánál irányelv, hogy a legmagasabb korhatár 35 év, harcolóknál 30 év legyen. Különösen kitűnt és hosszú hadiszolgálattal rendelkező tiszteket és leg-et nem kell az új hdt-be beosztani, viszont a felállítandó egységekhez a csapatokból a jobb emberanyagot kell kiválogatni.

c) Az összes nemzetiségek és főleg a hadbírói eljárás alatt álló egyének, mégha idősebb korosztályhoz tartoznak is, munkásalakulatokba szervezendők, ezeket haza bocsátani nem lehet.

A hds. pság. az átszervezésre vonatkozó rendeletet felterjesztette a honv. vkf-nek és egyben az alárendelt csapatoknak kiadta. [. . .]

Másodpéldány, gépelve.

* Ukrajna katonai parancsnoka.

66.

A III. hdt. csapatainak nagyobb részét az 1943. jan. 12-én kezdődő Uriv-i szovjet áttörés, mely hadműveleti átkarolássá fejlődött, felgöngyölítette; töredékét elszakította a magyar hds-től és a 2. német hadsereg alárendeltségében vonult vissza, hatalmas veszteséggel. A véres veszteség alapvető oka, hogy az amúgy is rosszul felszerelt és kimerült III. hdt-hez tartozó alakulatokat a 2. német hadsereg vezetése szinte fegyver nélkül, puszta tömeg'ben használta fel utóvédül visszavonulásuk biztosítására. Ennek volt köszönhető, hogy a 2. német hds. nemcsak személyi, hanem anyagi állományának jelentős részét is ki tudta vonni Voronyezs-ből. A III. hdt. pság. összes iratai és helyzettérképei megsemmisültek. A hdt. pság. karci jelentését 1943. III. 7-én állítja össze Zetelaki Tibor vk. szds., a III. hdt. pság. I. a. osztályához beosztott vk. ti., Radnóczi Antal vk. szds., a III. hdt. pság. szállásmestere és Farkas Zoltán ezds., a 22. gy. e. pk-a, az ezredek harcjelentése, harctudósítása, a hds. pság. naplója, valamint a visszavonulás alkalmával alakult egyes harccsoport parancsnokok jelentése alapján.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. III. hdt. pság. és közvetlenek. 20. fasc.

A III. HDT. HARCAI 1943. I. 12-TŐL II. KÖZEPÉIG.

[...]

I. 13.

A IV. hdt. É. szárnyán bekövetkezett áttörés hatása alatt a III. hdt. arcvonalból való erőkivonással súlyát a D. szárnyra helyezi át.

A hdt. pság. kéri a felváltó és felváltott zlj-ak visszatartását. Ehhez a hds. pság. hozzájárul.

A délután folyamán a 20. k. ho. és IV. hdt. pság. között az ök. megszakad, ezért a hds. pság. 18.00 h-val a 20. k. ho-t, valamint a né. Pz. Verb. 700. maradványait és a 429. né. gy. e-et a III. hdt. pság-nak rendeli alá. [...]

A hdt. Don-menti arcvonalán a nap folyamán harccselekmény nem volt. *21.00 h-kor* hk-kal támogatott elg. erők elfoglalják Novouszpenka-t és saját csapatokat Masztugyino-ra szorítják vissza. Az éjszaka folyamán az elg. Dovgalevka-t és Masztugyino-t elfoglalja.

I. 14.

[...] *A délelőtt folyamán* erős elg. tád. bontakozik ki Sztorozsevoje ellen. A községet az oroszok körülzárják. A hds. Pk. úr pcs-ára saját csapatok É. irányban kivágják magukat. [...]

Az éjszaka folyamán több zlj. erejű elg. tád-ja a 6. k. ho. D. szárnyát Oszkino és Arhangelszkoje-nál. A két község közötti erdőben beszivárgott elg. síosztagok körülzárják Oszkino-t és Arhangelszkoje-t és É. irányban felsodorítják a 6. k. ho. D. szárnyát.

A nagy hideg (—38° C) teljesen megtörte az állásaikból kivetett csapatok fizikai és erkölcsi ellenálló erejét. Egész sorok maradnak megfágyva a harc helyén.

A zöm pánikszerűen özönlik vissza É. felé.

I. 15—16.

Az Uriv-i áttörés következtében a III. hdt. elszakad a magyar hds. zömétől.

A Hgr. B. ezért I. 15-én reggel a 2. né. hds-nek rendeli alá. A 2. né. hds. a III. hdt-et a Siebert altbgy. pság-a alatt megalakult hdt. csoport pság-a alá helyezi. [...]

[...] A hdt. I. 15-től I. 26-ig védte Szemigyeszjatszkoje, Kocsatovka, Rudkino vonalát és ezzel *biztosította a 2. német hds-nek azt az időt, amely szükséges volt ahhoz, hogy a Voronyezs-ben levő német erőket és igen nagy mennyiségű anyagot kivonhatták.* [...]

[...] A számszerűleg lecsökkent és harcértékükben megfogyott (tü. és ne. fegyverek egy része már hiányzott) csapatokat e harcokban kb. 3 orosz ho. támadta (141. ho., 25. gárda ho. egy ö. dd. és egyéb ho-ok részei), melyek kb. 30 páncélossal is meg voltak erősítve. [...]

II. 1.

Verhnyij-Olim-ra* a *hajnali órákban* érkezett be a hdt. pság. A község né. csap-okkal volt tele. Még a hdt. pk-ot sem engedték be egy házba, így az *éjszakát ismét a szabadban kellett tölteni.*

Reggel a hdt. pk. tudomására jutott, hogy Siebert altbgy. a községben van, ezért felvette az érintkezést. Siebert altbgy. azt a pcs-ct adta, hogy a hdt. *az Olim völgyében* D. felé *visszavonuló né. ho-okhoz nem csatlakozhat, hanem törjön ki Ny., ill. ÉNy. irányában.*

A hdt. pk. arra az elhatározásra jutott, hogy a né-ek pcs-át *nem hajtja végre*, mert így csak a biztos pusztulásba vezeti a hdt-et. Ezért a hdt. pság. egy utolsó *búcsú pcs-ot* adott ki.

+

HADTEST PARANCSNOKSÁGI PARANCS. KRASZNOJE OLIM, 1943. II. 1.

A m. kir. III. honv. hdt. 1943. jan. 12-től kezdődőleg a Don állások kézbentartásáért súlyos veszteségteljes harcokat vívott. Az Uriv-i áttörés következményeképpen a m. kir. 2. hds-től elválasztva a Korpsgruppe** Siebert alárendeltségébe került. Ebben az alárendeltségben több mint 12 napon át biztosította a német 2. hds. tervszerű visszavonulásához szükséges időt.

A harcokban a magyar csapatok emberfeletti hősiességről tettek bizonyságot. A mindinkább fellépő lőszer és élelem hiány, párosulva a szokatlan nagy hideggel, megtörte a védők ellenálló erejét. E perctől kezdve a német

* Téves a helység megjelölése, mert a hdt. pság. Krasznoje Olimba érkezett meg.
** Hadtest.

hadvezetés számára csak tehertételt jelentettünk. — Elöljáró parancsnokomnak ismételten bejelentettem csapataim helyzetét, kérve azoknak kivonását, egy hátsóbb helyen való pihentetését és újból való szervezését. Sajnos ez nem történt meg, hanem lőszer, élelem és fedél nélkül a puszta havon szenvedtették végig az orosz tél borzalmas éjszakáit. Láttam rajtatok, hogy napról-napra sorvad testi és lelki erőtök és hogy valamennyien a biztos pusztulás elé tekintünk. — A német hadvezetőség súlyos helyzetében még az élelmet sem tudta biztosítani.

A mai nappal Siebert tábornok Úrtól azt a parancsot kaptam, hogy vezesselek benneteket az Olim pataktól nyugatra eső területre, ahol keresztül tudjuk magunkat nyugat felé törni. Azon az orosz hds-en keresztül törni, amelyiken a német hds. teljesen felszerelt, teljes harcértékű hadosztályai sem voltak képesek.

E parancsot én nem tudom nektek tovább adni, mert nincs értelme, hogy az agyon fagyott, kiéhezett magyarok ezrei 10 tölténnyel puskánként, üres gyomorral, tehetetlenül pusztuljanak el.

A német hadvezetőség már a múltban kiadta a parancsot, hogy harcolni és német hds-nek szolgálatot teljesíteni akaró honvédeket átvesz, úgy bánik velük, mint a többi szolgálatban álló népek fiaival.

A magyar nép történelmében többször előfordult már hasonló helyzetben, hogy egyes merész parancsnokok vezetése alatt, még hihetetlen távolságra is áttörtek.

Ezek után kénytelen vagyok mindenkinek saját belátására bízni jövendőjét, mivel élelmet, lőszert és végrehajtható feladatot adni nem tudok.

Magyar haza mindenkor hálás szeretettel fog visszaemlékezni hős fiaira, akikhez hasonló sors csak keveseket ért a magyar nemzetben.

Isten veletek magyar honvédek.

\+ Gróf Stomm vőrgy.
hdt. pk.

[. . .] A hdt. pság. is kisebb csop-okra oszlott fel.

Az Orlovka községben levő Farkas csop. öti útján (Darnay tü. alez.) *Orlovka-n a délutáni órákban* Siebert altbgy-tól azt a pcs-ot kapta, hogy Olim és Sirokij területéről *Alekszejevka, majd Tyim irányában törjön át.* Farkas ezds. látva a né. pság. ismételt szándékát, hogy a saját áttörése sikerének érdekében a magyar csap-okat feláldozza, ezt a pcs-ot nem teljesítette. A délutáni órákban Siebert altbgy-nál levő magyar öti. (Török fhdgy.) jelenti Farkas ezds-nek, hogy *Siebert altbgy. megengedi, hogy a magyar csap-ok* a né. csap-okkal párhuzamosan *DNy. irányban visszavonulhassanak*, azonban az utat, amelyen a né. csap-ok menetelnek, nem használhatják. Farkas ezds. Orlovka-n jelentette a hdt. pk. úrnak, DNy. irányban való visszavonulási szándékát, a hdt. pk. azonban a vk. főnöke tanácsára *ehhez nem járult hozzá*, hangoztatva, hogy Siebert altbgy. egy órával ezelőtt neki személyesen a Ny. irányban való áttörést rendelte el. Farkas ezds. erre jelentette, hogy maga a hdt. pk. is kilátástalannak jelentette ki a búcsúparancsában ezt az áttörést, és mivel a hdt. pk. a pság-ot letette, a Ny. irányú áttörésre vonatkozó pcs-ot nem hajtja végre. Ugyanakkor felkérte a hdt. pk-ot, hogy *törzsével együtt csatlakozzék oszlopához*, amellyel né. csap-ok mellett a terepen haladva DNy. irányban megkísérli az áttörést. A hdt. pk. erre hajlandónak mutatkozott, de

vkf-e, Sárkány vk. ezds. igen erélyesen tiltakozott a terv ellen. Farkas ezds. később újból megkísérelte, hogy a hdt. pk-ot eltérítse Ny. irányú áttörési széndékától. Ez azonban nem sikerült. *Kb. 18 h-kor a hdt. pk. legszűkebb törzsével (25 fő)* öt szánon *Ivanovka-ról Ny. irányban eltávozott.** [. . .]

Addig, amíg a né. csap-okkal együtt meneteltek a magyar ala-ok, *a legtöbb nehézséget a né-ek okozták.* Általában az úton való mozgást ott sem engedték meg, ahol ez a menetüket nem zavarta volna. Szánokat, hátaslovakat, fogatokat, fegyvereket erőszakkal elvettek. Ahol ellenszegülés volt, ott fegyvert is használtak. A községekben a szállásaikból kidobták a magyarokat, ill. ahol né-ek voltak elszállásolva, ott a magyarokat nem engedték be. Ahol magyarok jelentek meg, gyakran a legdurvábban gyalázták a magyar nemzetet és a honvédséget. [. . .]

II. 7-én Lobovszkije Dvori-ban Kern vk. őrgy. Zetelaki szds-sal jelentkezett a 88. német hop-nál (emlékezetem szerint Gollwitzer tbk.). A hop. ígéretet tett, hogy amennyiben mint rendezett oszlop mozgunk, még aznap este 6 h-kor besorolhatunk a menetoszlopba Lang szds. oszlopa után és kérésünkre megígérte, hogy egy mozgókonyhát is rendelkezésre bocsát, melyen egyelőre legalább lóhúst főzhetünk. A községbe összegyülekezett csapatrészeket és egyes embereket össze is szedtük, összesen 1700 főt, alakulatonként rendeztük, 9 szd-ba osztottuk be tisztek vezetésével. Az ígért mozgókonyhát azonban nem kaptuk meg, az oszlopunkat pedig csak másnap reggel 5 h-kor engedték besorolni az utóvéd után. Így azután 5 km-es menet után a Tyim, illetve Korovino-ra vezető utak elágazásánál az oszlopot 5 orosz hk. és kisebb gyság. erő tád-ta meg hátulról. A magyar oszloprésznek pct. fegyvere egyáltalában nem volt, ezért a hk-k becslésem szerint legalább 100 halott veszteséget okoztak és teljesen szétszórták az oszlopot.

II. 8-án este a szétszórt oszlopból kb. 50—60 főt gyűjtöttem össze Szeszemje-ben és velük Manturovo-n át Korovino-ba meneteltem. A tisztek által vezetett ilyen oszloprészek létszáma állandóan hullámzott, mert egyrészt a különböző alakulatokból megalkotott egységeket a szállásokban nehéz volt együtt tartani, másrészt a visszavonuló né. oszl-ok szakították szét. 100 főnél nagyobb létszámú egységet az adott körülmények között nem lehetett vezetni.

Korovino-tól Obojany, Szudzsa, Junakovka-n át a menet Szumi-ig folyamatos volt, elg. behatolás nélkül. [. . .]

[. . .] Olim községben egy né. vk. őrgy. egy pcs-ot olvasott fel a né-eknek, amelyben elrendelik, hogy a magyar csap-okat hadifogolyként kell kezelni. Mindezeket a túlkapásokat elsősorban a VII. né. hdt. legs-e és alti-jei követték el. Ti-jeik az előadott magyar panaszra nem tettek semmit. Magyar részről a fegyveres ellenállásnak legtöbb esetben nem volt értelme, mert a né-ek túlerőben voltak és a legs-ünk zömének sajnos nem is volt fegyvere. A szövetséges né. haderő fent vázolt magatartása a hosszú visszavonulás alatt a magyar katonákban a né. faj iránt oly fokú gyűlöletet váltott ki, amellyel a jövőben számolni kell és amely kétségkívül igen károsan fogja éreztetni hatását a magyar—német együttműködés terén.

L(áttam)
Eredeti példány, gépelve. vitéz Kovács vőrgy.

* A III. hdt. parancsnoka törzsével együtt ekkor került szovjet fogságba.

67.

A német csapatok ellenséges, véres veszteséget okozó magatartása a visszavonuló magyar csapattöredékekkel szemben. A III. utász zlj. pk-a a harctudósítást 1943. III. 10-re készíti el Buszovaja-ban.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. III. hdt. közv. 20. fasc.

III. U. ZLJ. HARCTUDÓSÍTÁS 1943. JAN. 1–FEBR. 28-IG TERJEDŐ IDŐSZAKRÓL.

[...] *II. 1.* Derült, igen hideg idő. [...] A németek megengedik ugyan az elvonulást a német utóvédek előtt, a magyar csoport azonban nagy vonatát csökkentse le, anyagát semmisítse meg és a felszabaduló szánokat és lovakat adja át a német pság-nak. Ekkor az u. zlj. vonatának leépítését is elrendelték. A megmaradó szánokat a zlj. pk. 4-es fogatolással láttatja el. A zlj. pk. 14 h-kor pcs-ot kap a menetoszlop megalakítására, mert a németek megengedték, hogy a Gorsecsnoje-nál nyitott kapun a német csapatok között a III. hdt. rendezett részei Sztarij Oszkol felé elvonulhatnak. Az indulás ideje még nem érkezett el, ezért a magyar csoport 21 h 30 I-kor Udobnoje-ban Orlovká-tól ÉNy-ra beszállásol. A zlj. pk. Farkas ezds-től azt a pcs-ot kapja, hogy holnap reggel 8 h-tól zlj-ával menetkészen legyen mint elővéd, menetirány Gorsecsnoje. Kálmán Lajos hdgy. a zlj-hoz bevonult.

II. 2. Derült, hideg idő. 8 h-kor az oszlop menetkészen Simon Ervin hdgy. (110 u.) kíséretében, aki közli a zlj. pk-al, hogy az ő vonata megy el, azután következnek a magyar csapatok, melyeknek védelmére gyenge utóvédet hagy hátra. Addig is menjenek vissza a magyar csapatok szállásaikra. Ekkor odaért Rabács ezds. és engedélyt kért a német ezred pk-tól arra, hogy az út mellett a terepen mehessen a német oszloppal párhuzamosan. Az ezred pk. erre az engedélyt megadja. Az oszlop magas hóban menetel, néhol a német első vonal előtt. Gorsecsnoje-nál nagy harc nyomai láthatók. Kilőtt páncélosok, szétlőtt ágyuk és sok orosz hulla. További menetvonal: a vasúti töltés Sztarij Oszkolig. Rögtön folytatja az oszlop a menetet. Az út égő faluk között vezet. Jobbra, balra harci zaj hallatszik. A síneken partizánok hullái fekszenek. Egész éjjel menetelünk. Többen megőrülnek az éhségtől, hidegtől és a nagy megerőltetéstől. Sokan állva alszanak és közben néhány lépést botorkálnak előre.

II. 3. Hideg, derült idő. 7 h-ra beérünk Sztarij Oszkolba. Az elg. a bevezető utat golyószóróval, géppisztollyal, tüzérséggel és aknavetővel lövi. A

menetoszlop fedezés nélkül megy tovább, akit eltalálnak, az kiesik. Az elg. nehéz aknavetővel, tüzérséggel és Sztalin orgonával lövi a várost, magyar pság. nincs. A magyar élmo. működik, de a zlj. vételezni nem tud, mert pcs-ot kap Tyim felé a további menetelre. A városban német kötelékben mint egyetlen magyar egység körvédelemben van a VII/1. u. szd. 60 emberével dr. Schiller Gyula zls. [...]

16 h-kor az oszlop tovább indul a Tyim-i úton. A 110 u. szd. elszakad a zlj-tól, mert a pk-a Kovács Ferenc szds. vételezni ment. A Tyim-i út melletti községek a vonuló német alakulatokkal vannak tele, ezért a magyar csapatok elszállásolása lehetetlen.

II. 4. Hideg, derült idő. Az oszlop a Tyim-i út mellett a terepen menetel. 11 h körül eléri Krasznij Hutor-t, az úton csellengők és a németek menetét akadályozók miatt a német pság. nem engedi az oszlopot tovább menni, csellengő katonákat nem lehet kötelékbe rendezni. A legtöbb alakulat pk-a a hdt. pk. búcsúparancsának hatására alakulatát feloszlatta. A németek Tyim felé harcolva mennek. A német csoport pk-a von Bredow őrgy. azt a baráti tanácsot adja, hogy az oszlop D., azután Ny-i irányba meneteljen Marino, Obojány, Szumi menetvonalon. Tyim már valószínűleg el van vágva.

A leg. a szabadban éjjelez, a házakban németek vannak elszállásolva. A legénységnek nincs élelme. A németek fegyvereket, lovakat vesznek el erőszakkal. Sebesülteket dobálnak ki a házakból, belőnek a padlásra, ahol magyarok húzódtak meg és stb. Ez a bajtársiatlan, sőt kimondottan ellenséges viselkedés a leg. gyűlöletét végletekig fokozza a németekkel szemben, harci szellemét teljesen aláássa.

A német leg. viselkedéséből és beszédéből látható, hogy ellenséges magatartásukat felsőbb helyről irányították. A tartalék nélküli német vezetés teljes kudarcát a magyar csapatokra igyekeznek hárítani és bűnbakként a magyar csapatokat állítják a német legénység elé. [...]

Párkányi László szds.
zlj. pk.

Eredeti példány, gépelve.

68.

A III. htd-nek és a IV. hdt. 20. hadosztályának maradványaiból a hds. vezetés körvédelmi csoportokat hozott létre, amelyeket Deseő vőrgy. pság a fogott össze. A Deseő csoport vkf-e, lovag Kern Károly vk. őrgy. 1943. jún. 8-án felterjesztést tesz a honvéd vezérkar főnöke 2. osztályának. A felterjesztésben napokra bontva írja le a csoport visszavonulását, amely alatt a magyar katonák veszteségüket nagyrészben a német szövetségesek magatartásának köszönhették.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 20. ho. 13. fasc.

KIEGÉSZÍTÉSEK DESEŐ-CSOPORT HARCTUDÓSÍTÁSÁHOZ.

[. . .] *1943. I. 25.* Hajnalban Glazovo-n még a 20. ho. pság-nál egy ugyanott elhelyezett német lóüdülő-állomás parancsnokától tudtuk meg, hogy a 17-es út Jaszenki és Gorsecsnoje között az oroszok által el van zárva, hol kb. 30—40 harckocsi és gépkocsizó gyalogság van. Ezt a hírt még délelőtt jelentettük a hdt. pság-nak, majd délután Schmidtmann német szds. kérdésemre Fett német őrgy-tól kérdezte meg a hír valódiságát, mire ő azt felelte, hogy a 17-es úton minden rendben van.

1943. I. 27. 21 óra körül Schmidtmann német szds. Hohol-on az út elágazásánál jelentkezett, majd elmesélte a helyzetet, azonban úgy tüntette fel az egész dolgot, mintha minden magyar csapat Sztaro Nyikolszkoje-ból pánikszerűen elmenekült volna, holott ott Szőnyi szds. csoportja, Szilágyi szds. zászlóalja és Philadelphy szds. századai estig kitartottak és nem egy azt vette észre, hogy a mellette harcoló németek ott hagyják. A Hermándy-csoport 27-én délig a 239.5 magassági ponton kitartott, délután azonban Sztaro Nyikolszkoje felől körülkerítették és csak az esti szürkületben sikerült neki Verhnye Nyikolszkoje irányában áttörni. 250 fő legénységéből 28-ára már csak 47 fő maradt. [. . .]

I. 28-án 9 óra körül Barra vk. őrgy. jelentése után Deseő vőrgy. úrral és törzsünkkel Verh. Turovo-tól délre (hol nyugat felé a község visszanyúlik) meneteltünk s ott a szétugrasztott s egyébként menetelő kisebb egységeket felfogva szerveztük meg a védelmet. Egységeket századokba szervezve a kis völgy mentén védőállásba rendeltük, a lőszereket kiegyenlítettük, biztosítást küldtünk az oldalakba és felderítő járőröket délre. Szusztovo-on Oszlányi ezds. a 9. ho. pk-a kisebb egységekkel és törzsének embereivel harcolt és halogatva észak felé vonult vissza. Az ellenségnek nagyobb egysége Szusztovo-tól keletre a hegyháton (távcsővel 4 kb. 60—70 főből álló csoportot láttunk és járműveket) kisebb egységei pedig nyugatról átkarolólag támadtak. Oszlányi ezds. kb. 14 óra körül megsebesült és szánon Verh. Turovo-ra szállították.

16 óra körül Deseő vőrgy. a megszervezett védelem vezetését egy szdsnak adta át (lehet, hogy Kucsera szds., nevére pontosan nem emlékszem), és a hdt. pság-ra mentünk. Azt azonban már nem találtuk Verh. Turovon. A község zsúfolásig tömve volt német és kevés magyar csapattal, melyek onnan kettős oszlopban igyekeztek Vjasznovatovka-ra. Az orosz tüzérség a község déli részét, valamint a nyugatra vezető utat zavaró tüzérségi tűz alatt tartotta.

1943. I. 29. Hajnalban Vjasznovatovka-tól északon a mély hóban és karban nem tartott úton egy német lőszerszállító gépkocsi-oszlop, majd utána pár gépvontatású német páncéltörő-löveg el volt akadva. Órákig tartó hólapátolás, gépkocsi huzatás és tolás után a német lőszerszállító tehergépkocsi-oszlop gépkocsijait kezdte hasznavehetetlenné tenni. (2/KfzKy—157 Oberleutnant Hausner parancsnoksága alatt).

A harci zaj délről és keletről mindinkább közeledett és félő volt, hogy a szűk völgyben összezsúfolt hdt. törzs, Deseő-csoport törzse és egyéb utánunk gépkocsin jövő kisebb egységek megkerülés következtében fogságba esnek. Az úton vagy a terepen gépkocsikkal tovább való előrejutás vagy visszafordulás lehetetlen volt. Deseő vőrgy. a hdt. pk. úrtól kért parancsot, ő egyelőre kitérő választ adott, majd Deseő 6 óra felé újra ott járt és akkor már a hdt. törzset nem találta gépkocsijaiknál. Ekkor Deseő vőrgy. elrendelte, hogy a gépkocsikról mindenki vegye magához azt, amire szüksége van, elsősorban lőszert, élelmet és pokrócot. A többi dolgokat pedig hasznavehetetlenné kell tenni, de a gépkocsikat az ellenség közelségére való tekintettel nem szabad felgyújtani, hanem egyéb módon kell elrombolni. A kis törzs gyalog indult meg, de közben Szalontay alez-t elvesztettük. A Sztaro Nyikolszkoje-ban megalakult törzs amúgy is már nagyon leovadt, mert Szusztovo-n 28-án délelőtt a fogatolt szánokkal közeledő részét az oroszok megtámadták és szétszórták. Így a legénységnek csak egy része került vissza hozzánk. Novaja Olsanka délen egy pár páncéltörő vontató lovat kocsissal állítottunk le, majd egy elhagyott szánba befogattunk és így már kissé megkönnyebbülve folytattuk útunkat. Közben a hdt. törzs egyes tisztjeivel találkoztunk. Novaja Olsanka nyugaton 4 repülőgép alacsony támadását éltük át, azonban dacára, hogy sok kisebb bombát dobtak és négy-ötször géppuskázva végig szórták az oszlopot, közelünkben veszteség egyáltalában nem történt. A 259.4 hárp-nál levő útelágazásnál természetes irányként s a kitaposott nyomok után Krutaja Gora felé meneteltünk. A falu keleti szélénél levő lejtőhöz érve kb. 13 óra körül Náday ezds. a III. hdt. műszaki parancsnok jelentette Deseő vőrgy-nek, hogy a községben németek vannak. Tájékoztatást nem adtak, csupán az a parancsuk, hogy a magyarok a Viszokoje és Olim-ra vezető útra nem léphetnek, sem a faluba nem mehetnek be, nehogy a német harcegységek felvonulását, amelyek délután folyamán Olim-nál fognak áttörni, megakadályozzuk. Kb. velünk egyidőben, de nem együtt, érkezett a hdt. pk. törzsével Krutaja Gora-ba. Az említett úton a német oszlopok állandóan menetelnek

nyugat felé, csapatok is, de inkább vonatrészek és sűrű kordon fogadta a magyarokat, hogy nyugatra ne lépjenek. A falu keleti szegélyén levő völgyben mindig több magyar csapat gyülekezett. Délután tudtam meg, hogy Barra vk. őrgy. is a községbe érkezett, ekkor elindultam megkeresésére, de nem találtam meg, hanem a III. hdt. pság-hoz kerültem. Itt kaptam meg a parancsot, hogy a kötelékeket az eredeti hadrendi kötelékeknek megfelelően rendezzük és a falun kívül annak keleti szegélyén levő völgyben éjjelezzünk. Az eredeti Deseő-csoportból csak Martsa ezds-t találtuk, míg Tavassy alez., Lenz alez., Rabács ezds., Hermándy szds., Philadelphy szds., Miko fhdgy. és Szabó fhdgy., illetve csoportjaik hiányoztak. Martsa ezds. csoportjából is csak részek voltak itt, viszont a többi csoportokból inkább szétszóródott emberek. *Ezeket aztán igyekeztünk eredeti kötelékekbe rendezni, ami végeredményben alig sikerült a sorozatos felkoncolások és nyilvános agyonlövések árán sem.** De mivel idősebb tiszt nem volt, Deseő vőrgy. ezeket is Martsa ezds-nek rendelte alá. A besötétedés után Deseő vőrgy-el a hdt. pság-hoz rendeltek. Itt kaptuk az intézkedést, hogy készüljünk fel, hogy a németek nyugati irányú áttörése után azok csapataihoz mi is bármikor csatlakozhassunk.

A sötétben csak hosszas bolyongás után értünk vissza a szabadban éjjelező kis törzsünkhöz, majd később Martsa ezds. által elfoglalt házba mentünk. Kis szobában kb. 30 ember volt bezsúfolva, az egyik sarokban egy orvos gyertyafény mellett operált, mellettük jajgató sebesültek és fagyottak. Az előcsarnokban ugyancsak sebesültek, míg a ház előtt sorba kifektetve a halottak. Éjjel még a hdt-től 2—3 kisebb parancs is érkezett, melyet Martsa ezds. útján továbbítottunk csoportunk megmaradt részeinek.

29-én szép napsütéses és teljesen felhőtlen volt az ég, de délután is már —38 fok hideg. Délután is kaptunk a tömegben gyülekezett csapatokra 3 repülőgéptől légitámadást, azonban újra veszteség nélkül. A magyar csapatoknak összesen csak három házat sikerült lefoglalnia. Egyiket a hdt. pság-nak, egyet a Martsa-csoportnak és a harmadikat a 9. ho. pság-nak. A csapatok a dermesztő hidegben kint álldogáltak a szánok mellett, délután ugyan tüzet akartak gyújtani, de este felé a repülőtámadástól való félelem kioltotta azokat.

Náday ezds. által jelentett Olim-nál való áttörés csatazaját nem hallottuk és a német oszlopok állandóan meneteltek. Krutaja Gora-n egy német Bau-Bataillon** volt, Olim-ban egy német hadosztály parancsnokság.

1943. I. 30. Reggel 7 óra felé Deseő vőrgy. egy küldönccel a hdt. pság-hoz ment és onnan a küldönc kb. 2 óra múlva visszatérve hozta parancsát, hogy a Deseő-csoport feloszlott. A megmaradt Martsa-csoport közvetlenül lesz a III. hdt. pk-nak alárendelve. Törzsemmel vonuljak be a hdt. pság-hoz A Deseő-csoport feloszlatásának indoka, hogy Krutaja Gora-n tulajdonképpen csak a Martsa-csoport egyes részei voltak, más részei, így Szilágyi szds. zászlóalja, továbbá Rabács ezds. csoportja és valószínűleg sok más csapat nem Krutaja Gora-ra, hanem Kucsuguri-ra, illetve Sirokij-ra meneteltek, de velük az összeköttetés nem volt meg. Martsa ezds. a 9. ho. parancsnokságot legfeljebb csak 30-án délelőtt vette át, mert éjjel és reggel, amire határozottan emlék-

* Aláhúzás tőlem. H. M.
** Építőzászlóalj.

szem, csak Kocsutkovka-nál volt és az est folyamán a Deseő-csoportból általunk alárendelt kisebb csapatok felett rendelkezett. A délelőtt folyamán törzsemmel bevonultam a hdt. törzshöz, hol megtudtam, hogy az Olim-ban levő német hadosztály parancsnokságtól a hdt. azt a közlést kapta, hogy 31-ig maradjon Krutaja Gora-n s utána követheti az úton a német csapatokat az Olim völgyében. A hdt. parancsnokságon a megbeszéléseknél és mérlegeléseknél nem voltam jelen, mert a szűk szobában a legszűkebb törzs is alig fért el, csak úgy 11 óra felé tudtam meg, hogy 31-ét Krutaja Gorán nem várjuk meg, hanem 14 órakor* Kucsuguri észak területén levő Kolhoszra menetelünk a terepen, majd onnét Babanyino-ra, majd az Olim völgyén keresztül jutva a 17-es útra rátérni. Elővédként a 9. ho. még legkevésbé megviselt csapatait osztották be. Kb. félméteres hóban, sok helyen hófúvásokban meneteltünk. Az est hamar leszállt és koromsötét volt az ég. 4 km-nyi utat kb. 7 óra alatt tettünk meg, óriási fáradalmakkal és 21 órára a Kolhoszig értünk. Itt érthetetlen órákig tartó várakozás volt és később megtudtuk, hogy az él eltévedt és keletnek menetelt és meg kellett várni, míg újra visszafordul és jó útra tér. Északon Kasztornoje felé nagy tüzeket láttunk. Keleten Novaja Olszanka irányában észak felé húzódó harci zajt és valószínűleg harckocsikból kilőtt nyomjelzőlövedékeket láttunk. Nyugaton még eléggé csöndes volt minden, csak itt-ott lehetett tüzérségi lövéseket hallani. Majd éjfél után elcsöndesedett minden. Éles keleti szél fújt és a hőmérő, mely —25 fokot mutatott, még nagyobb hideget engedett sejtetni. Itt láttunk állva, puskájára támaszkodva embert megfagyni.

Éjfél után az oszlop megindult Sirokij felé a téli úton, azonban mielőtt Olim völgyét elértük volna, újabb órákig tartó várakozás következett. Végre 7 óra felé jött egy parancs, hogy a hdt. törzs és a Kern-csoport egy szánnal menjen előre. Kisült, hogy az Olim nyugati oldalán levő úton a német csapatok a magyar csapatokat nem engedték át, csak a hdt. pság-ot. A csapatoknak az Olim-pataktól keletre kell maradniok és Babanino-n és Orlovka-n gyülekezniök. Vasziljevka-n a hdt. törzs rendeződött. A felesleges legénységet és szánokat gyülekeztetni kellett, hogy a 9. ho-hoz vonuljanak, mert a német útrendészeti közegek csak bizonyos számú szán besorolásának engedélyezését helyezték kilátásba. A hdt. törzs Csathó vk. őrgy. vezetésével besorolt a német menetoszlopba. Egy ideig tartó álldogálás után, mivel a vasúti aluljáróknál levő német forgalomszabályozó-közegek átengedésére remény nem volt, visszafordult és pár száz méterrel hátrább a vasúti töltésen átment. Utána az útra rátérve pár száz méterre egy oszlopba menetelt, majd két oszlopba dirigálták, nehogy a német csapatok elénk sorolhassanak, míg egy félórával később újra egy oszlopba rendelték el a besorolást. Ekkor megjelent egy terepjáró képkocsin Siebert-csoport parancsnokság törzséből egy százados, kereste a hadtest parancsnokot, majd rendreutasító hangon követelte, hogy a törzs azonnal hagyja el az utat és a parancsnok gondoskodjon arról, hogy a magyar csapatok és katonák az Olim-pataktól nyugatra levő útra ne lépjenek, hanem attól keletre egy községben gyülekezzenek. Rövid ideig tartó szóváltás után a hadtest törzs az útról balra lehajtatott és úgy ment be Ivanov-

* 14 óra helyett 13 h 30'-kor indultak, — javítva a széljegyzetben. (A korrigáló személy nevét megállapítani nem tudtam. H. M.)

ka-ra. A hadtestparancsnok tiszteket küldött szét szánokkal, hogy a magyar csapatok az Olim-pataktól keletre egy községben gyülekezzenek. Egyes csapatrészek már Ivanovka-n is túljutva a 231.1 hárp. irányában meneteltek. Rabács ezds. csoportjával szintén Ivanovka-n volt, vele azonban nem sikerült találkoznom. A községben a törzs újra rendeződött és étkezett, ahol nem volt élelem a legénység élelmezésére, ott a lovakat vágattuk le. [. . .]

[. . .] Horváth hadnagy melegedésre a németek közé egy házba bement, hol hallgatta a németek beszélgetését, amikor mondták, hogy a magyarok átveszik az Udobnoje-nél a védelmet és az utóvéd szerepet, hogy ők szabadon elvonulhassanak. Ezt Horváth hadnaggyal a III. hdt. parancsnok úrnak is jelentettem, ki azt megjegyzés nélkül tudomásul vette.

Besötétedés előtt kb. 15.30-kor a hadtest törzs újra besorolt a német menetoszlopba. A német útrendészeti közegek hol a baloldalra, hol a jobboldalra tettek ki az útról és órákon keresztül még száz méterre sem sikerült előrejutni.

A tanácstalanság teljes volt. A hadtestparancsnokság Siebert altábornagy álláspontjáról nem tudott, egyedül azt tudta, hogy Udobnoje-n van egy német hadosztály parancsnokság (340 né.) és ahhoz igyekezett átmenni.

Este 9 óráig ácsorogtunk az úton, ekkor megindult Babanino felé a terepen. A vasútvonalnál Csathó őrnagy kiadta a parancsot, hogy a törzsnél csak 3—4 szán maradhat. Mindenki vegye magához amire szüksége van és amit vinni tud, utána a felesleges szánokat egy helyre kell tenni és meggyújtani. Ez tulajdonképpen Siebert altábornagy régebben kiadott parancsa volt, hogy a magyar csapatoknak legfeljebb egy-két szánuk lehet, hogy így a menetoszlopok hosszát csökkentsék.

Alighogy megkezdtük a koromsötétben szánunk felszerelésének átnézését és holmink magunkhoz vételét, mikor elrendelték, hogy a szánok maradjanak meg és hogy a vasútvonal mentén Orlovka-n keresztül Udobnoje-ra meneteljünk.

Részben a vasúttöltésen, részben, — mivel a hidak fel voltak robbantva —, amellett, órákig tartó előreküzdés után érkeztünk meg Orlovka-ra. A kép felejthetetlen volt, az utcákon és házak között kísérteties tüzek lobogtak és minden talpalatnyi föld tele volt magyar és német csapatokkal. Állandó kiabálás, „22-es árkászok hol vannak?" „III. hadtest sízászlóalj merre van, ki tudja?".

Közben a németek gorombáskodásai és hangoskodásai: „Weiter, weiter, marsch, marsch!"* Lassanként mégiscsak sikerült a községen átvergődni, de közben hol az él vesztette el a véget, hol a vég az élt. Éjfél után 1 óra körül meneteltünk tovább Krasznoje Olim felé.

1943. II. 1. Hajnali 3 óra körül erős hidegben és velőkig ható keleti jeges szélben a III. hdt. törzzsel megérkeztünk Krasznoje Olim keleti bejáratához. A község tele volt részben rendezett, részben szétugrasztott német alakulatokkal, úgyhogy a németek önző és nem egyszer brutális magatartása miatt szobába bemenni lehetetlen volt és így a hadtestparancsnok és szűkebb törzsének pár tisztje a község első házának fedett előterébe, azaz istállójába tudott csak bemenni. A szobában egy német ezredparancsnokság volt. Ugyancsak

* Tovább! Tovább! Lódulj!

ebben a községben volt Siebert német altábornagy is parancsnokságával együtt, mellyel az összeköttetést a hdt. pk. a törzsébe beosztott német tolmácstiszttel (Sonderführer) vette fel. A tolmács röviddel azután közölte Siebert altbgy. parancsát, hogy a magyar csapatok DK. felé támadva foglalják el Kulevka-t és Jaszenki-t. Jaszenki-től visszavonulók jelentéseiből tudtuk meg, hogy őket az oroszok harckocsikkal megerősített egységei verték ki onnét, majd nagyobb menetoszlopok gyülekeztek ugyanoda.

Stomm vőrgy. a támadást nem rendelte el, mert a hetek óta tartó súlyos harcok alatt a csapatok ki voltak merülve, a tüzérségnek lövegei, a gyalogságnak nehézfegyverei egyáltalában nem voltak, gépkocsik vagy híradó-eszközök nem állottak rendelkezésére, így kevés könnyű gyalogsági lőszer és nagyon csekély mennyiségű kézigránát volt csak a csapatoknál. Négy nap óta rendszeres élelmezés nem volt lehetséges, a fagyott emberek száma pedig már ijesztő volt, kiknek szállítása vagy kórházba adása a németek magatartása miatt teljesen lehetetlen volt. Stomm vőrgy. ugyancsak a tolmácstiszt útján tudomására hozta Siebert altbgy-nak, hogy a keleti irányú támadási parancsot nem hajtja végre, mire az újabb parancs az volt, hogy a magyar csapatok Vasziljevka és Kucsuguri vonalától északra törjenek át és meneteljenek Tyim-re, onnan egy újonnan felállított „Magyar hadtáp hadtest" támad K-nek a III. hdt. felszabadítására.

Hosszabb megbeszélés, azaz javaslatok és azok elvetése következett (melyeket csak részben hallottam) Stomm vőrgy., Sárkány vk. ezds., Deseő vőrgy., Csathó vk. őrgy. és Dárdai vk őrgy. között, melynek eredményeképpen Stomm vőrgy. azt a javaslatot fogadta el, hogy Siebert vőrgy. második parancsát végrehajtják, azonban az egyes egységek önállóan vágják ki magukat, mert így a keresztüljutást könnyebben vélték megoldhatónak, továbbá az utána következő menetek alatt az elhelyezéseket és élelmezést könnyebb volt megoldani, mintha a még meglevő összes csapatokat egy hosszú menetoszlopra fűzik, melyeknek egységes vezetése az esetleg több oldalról minduntalan meginduló támadások ellen nem lett volna lehetséges. Ekkor Stomm vőrgy. Sárkány vk. ezds. útján előterjesztett kérésemre megengedte, hogy kisebb törzsemmel, a 20. ho. hír. szd-tól magammal hozott híradókkal, valamint az esetleg hozzám csatlakozó egyéb tisztekkel önállóan meneteljek Tyim-re, ahol a 20. ho. pság-ot gondoltuk. Sárkány vk. ezds. az önálló kitörésről egy jelentést kért és Stomm vőrgy. pedig egy kitörésre vonatkozó parancsot is aláírt. [. . .]

A Stomm vőrgy. által adott németnyelvű kitörési parancsot Horváth hdgy-al a Siebert-csop. hadműveleti osztályához vittem, hogy az engedélyt ők is láttamozzák és lebélyegezzék, nehogy a német útrendészeti szervek az útról lezavarjanak vagy leállítsanak. A hadműveleti osztályba beosztott egyik tiszt az engedélyt bemutatta Siebert altbgy-nak, ki magához rendelt és a térképen Vasziljevka és Kucsuguri között húzott vonalra mutatva elrendelte, hogy csak eme vonaltól északra törhetek át, melyet a parancsomra rá is vezetett. Ezután kis csoportomat összeszedve, kb. 8 órakor elhagytam a III. hdt. pság. területét és a község Ny-i részébe átmenve a sebesült v. Oszlányi Kornél ezds., 9. ho. parancsnokkal találkoztunk. Horváth hdgy. felkereste Verhnyij Olim-tól keletre a német „Ordnungsoffiziert". (Forgalomszabályozó tiszt.) Csak a hozzá beosztott főhadnagyot találta, ki elbeszélte, hogy út csak D-nek

Sztarij Oszkol-nak szabad, a német csapatok is arra mennek, azonban besorolásra engedélyt nem adhat. Dél felé megérkezik a parancsnoka, őtőle kérjünk engedélyt. 13 órára Horváthtal magam mentem oda és ott 14 óra körül sikerült az „Ordnungsoffizier"-al beszélni. Pár szóval ismertette a helyzetet. Kasztornoje-tól É-ra az oroszok áttörtek, azt elfoglalták, majd az Olim völgyén D-nek támadtak, de Verovka-nál sikerült őket feltartani, mire DNy-ra Bikovo felé fordultak, ott támpontszerűen berendezkedtek és onnan a délnek menetelő német oszlopot Verhnyij—Olim—Gorsecsnoje irányában támadják. Siebert parancsát felmutatva, hangoztatta, hogy a Bicsok völgyben nagyobb orosz erők nincsenek, legfeljebb közlekedés Kasztornoje és Bikovo között. Megmagyarázta, hogy a vasútvonal mentén érdemes Vasziljevka-ról É-nak menni. Majd a Petrovka irtásnak Ny-ra letérni és a völgyön itt keresztül jutva kis kerülővel rá lehet a 17-es útra jutni. A Gorsecsnoje-ra vezető útra magyar csapatnak, vagy egyes embereknek lépni tilos, feladata, hogy azt a legerélyesebb eszközökkel is megakadályozza. Tőle eljőve találkoztunk Náday ezds-el, a III. hdt. műszaki parancsnokával és Barra vk. őrgy-el, a 9. ho. vk. főnökével, kinek a vett értesüléseket elmeséltük. Ők a hdt. pság. parancsában adott kitörési irányt helytelennek tartották és szintén csak a német csapatok mellett gondolták megvalósítani a kitörést. Elmondták, hogy ugyanezen a véleményen vannak velük együtt a magyar csapatparancsnokok is. Barra őrgy-nak megmagyaráztam, hogy hol találja meg Siebertet és ezzel elváltunk.

Csoportomhoz visszatérve, ott találtam dr. Boksay Endre tart. hdgy-ot is, a III. hdt. tüzérparancsnokának összekötő tisztjét, aki emlékezetem szerint, kb. 8—10 emberrel ugyancsak csatlakozott hozzám. Tőle tudtuk meg, hogy Stomm vőrgy. búcsúparancsot adott ki, melyben egységeitől elbúcsúzik, mert a hdt. egységes vezetését már nem látta megoldhatónak és azt a parancsot adta, hogy Siebert vőrgy. által elrendelt vonaltól ÉNy-i irányban törjenek ki és Tyim-nél gyülekezzenek. Ugyancsak Boksay hdgy. jelentette, hogy Stomm vőrgy., Sárkány vk. ezds., Deseő vőrgy., Csathó vk. őrgy., Dárdai vk. őrgy., pár tiszti legény, a hdt. törzs néhány tisztjével és emberével 3 szánon Orlovka-ra mennek a csapatokhoz, majd Vasziljevka-tól ÉNy-ra valamelyik horhos-ban éjjeleznek és hajnalban átcsúsznak az oroszok által lezárt Bicsok völgyön. Így a német Ordnungsoffizier által adott tájékoztatást, hogy az út csak délben szabad, a hdt. parancsnokságunknál nem sikerült jelenteni, mert az már nem volt délelőtti helyén, hanem közeg visszahagyása nélkül eltávozott.

[. . .] 16 órakor a besötétedés után a csoporttal elindultam. Hogy a német útellenőrző egységeket kikerüljük, a terepen mentünk előre.* Kb. 2½ órai rendkívül fárasztó menet után kiértünk nem messze Kaucsuk Szovhosz-tól a vasútvonalra. A legénységet és tisztjeimet egy helyen hagyva, Horváth hdgy-al visszaindultunk az út és vasút elágazásához Zetelaky szds., Vécsey fhdgy. és szánunk megkeresésére, azonban a megbeszélés helyén — annak dacára, hogy ők ott voltak — nem találtuk meg s így visszamentünk majd-

* „. . . a csoporttal elindultam . . . mentünk előre." mondat a margóra ceruzával van írva.

nem az elhagyott falu végéig az útellenőrző közegekig, majd onnét reménytelenül visszafordulva, Gorsecsnoje-ba meneteltünk.

Gorsecsnoje-tól ÉNy-ra az út mellett, jégfedezékeket és rengeteg német halottat láttunk. 22 óra körül a községbe beérkezve a szétlőtt házak között hosszas keresés után egy félig romokban levő ház épenmaradt szobácskájában éjjeleztünk, és mivel pár falat élelmünk az elmaradt szánokon volt, vacsorára melegített hólevet ittunk.

1943. II. 2. Hajnalban keltünk, hogy a német oszlopok megindulása előtt besorolhassunk az útra, azonban német oszlopot seholsem láttunk, majd egy német táboriörs pk-tól azonban megtudtuk, hogy röviddel ezelőtt a német vonatoszlopot, páncélosokkal megerősített orosz egységek támadták meg Gorsecsnoje-tól DNy-ra és szétszórták. Azok pánikszerűen visszafutottak a faluba s most folyik az út kisebb egységgel való felszabadítása. Gorsecsnoje-tól DNy-ra, egy kijelölt háznál gyülekeztették az ott levő pár fő magyart. Szánunk még mindig nem került meg, így éhségünk még nagyobb volt, mert előző nap délelőtt — mikoris egy kis főtt burgonya volt ebédünk — nem ettünk semmit. Várni kellett. A község eközben mindjobban megtelt német csapatokkal, melyek idegesen csökkentették málhájukat nagy kiabálások és veszekedések közepette s a felesleges dolgokat és szánjaikat felégették. 10 óra körül nagyobb tömegben kezdtek a magyarok is gyülekezni. Ekkor a német tisztek a magyar csapatokat a vasútvonalra irányították, azzal a megjegyzéssel, hogy a vasútvonal az ellenségtől szabad, azon meneteljünk Sztarij-Oszkol-ba. Közben csoportom éjjel elvesztett tagjai, Zetelaky szds., Vécsey fhgy. és szánunk megkerült, de sajnos élelem nélkül, mert azt ellopták róla.

Gorsecsnoje a legvéresebb harcok színterét mutatta. Rengeteg megfagyott német hulla, kilőtt orosz harckocsik, szétlőtt német páncéltörőágyúk, csizmanélküli orosz hullák, összeégett ruhájú, eltorzult arcú orosz harckocsi személyzet hevert mindenfelé. A vasútvonalra érve Náday szds. a III. hdt. műszaki pk-a, Barra vk. őrgy., a 9. ho. vkf-je és Szlatinay György hadbiztos szds. rendezték már a vasútvonalra való besorolást. Két sűrű oszlop menetelt egymás mellett minden egységes vezetés nélkül, kisebb, 50—100 főnyi egységekre talán még több is, 1—1 alakulattól egységes parancsnokság alatt. Magam csoportommal az éltől kb. 300 méterre kerültem, de az oszlop végét — pedig 3 km-re is el lehetett látni — nem láttam. Az előrehaladás a jeges, hófúvásos részektől eltekintve folyamatos volt, csak egyes helyeken kellett a szánokat heverő talpfákon, síneken átemelgetni.

[. . .] A hideg szörnyű volt. Jeges keleti szél fújt, úgy, hogy a mély hóban való menet közben is dideregtünk. Az éjjel koromsötét volt, melyben rendkívül nehéz volt az állomások váltóinál a sebesültekkel megrakott szánokat a síneken átemelgetni. Kétszer kaptunk még menetközben gyalogsági tűzrajtaütést nyugatról, de a nyomjelző lövedékek fejünk fölött repültek el, úgy, hogy veszteségünk nem volt s a menetet megállás nélkül folytattuk. A vasút és útkereszteződésnél hosszas álldogálás után indultunk a vasút mentén tovább keresztezve a német oszlopot, amíg egy előlről jött hírre, hogy a vasúti hidak robbantva vannak, visszafordulásra kényszerített. Utána a legnagyobb rendetlenségben levő német oszlopok mellé mi is besoroltunk az útra, hol több német Ordnungsoffizier igyekezett rendet csinálni, az osz-

lopokat még jobban összekeverte, mert a német vonatalakulatok, az engedelmesség legkisebb jele nélkül pánikszerűen igyekeztek előre. A következő vasút- és útkereszteződésnél az átmenet igen nehéz volt. Szétlőtt gépkocsik, szánok, rengeteg ember és lóhulla hevert mindenfelé, melyek kerülgetése és a szánok átemelése igen sok időt vett igénybe. Közben a legszörnyűbb élményeink voltak. A legszerencsétlenebb emberroncsok, a megőrültek kerültek elő sorainkból. Egy végsőkig kifáradt és hidegtől kimerült ember köpenyét és zubbonyát levetve: „Megyek anyukához aludni!" szavakkal levetkőzve nekiindult a hómezőnek. Megállítani már nem lehetett. Egy másik megállt mellettünk, rámutatott a közeli házra és dunántúli tájszólással kérdezte, hogy a közeli házak „ugye Devecser?". Egész biztosan Sztarij Oszkol-ba már nem jött. A következő km-ek Sztarij Oszkol-ig a legnagyobb akaraterőt követelték meg. Végre éjféltájban megérkezve, német csapatcsendőrök: „Richtung Tyim!"* kiabálással feltartották a magyar oszlopot, visszaterelték észak felé, Sztarij Oszkol-ba őket be sem engedve.

Útközben elmaradt tőlünk Zetelaky vk. szds., kivel azonban később újra összetalálkoztunk.

1943. II. 3. Horváth hdgy. összekötő tiszt tökéletes német volt és csak hosszas alkudozásra engedték be őket sebesültjeikkel, de már jóelőre leszögezték, hogy az összes magyar kórházak elmentek és csak német kórház van a községben és a betegleadó-állomás a repülőtér közelében van. Órákat töltöttünk el éjjel kórház keresésével, ahonnan végül is sebesültjeinket visszairányították a rep. tér felé, hol a szánokon kellett a sebesülteket otthagyni, azzal, hogy repülőgépen szállítják el őket. De a szörnyű hidegben az elszállítást kevés érte meg, mert közben megfagytak. Kis csoportommal sikerült egy, a németek által elfoglalt ház üres és fűtetlen előszobájában éjjelezni, hol a hőmérséklet 0 fok felett alig volt. De mégsem voltunk a szélnek és szörnyű hidegnek kitéve. Reggel irányítás és főleg élelmezés után jártam, mert a két napi éhezés már szörnyű volt és az utat eddig is a legénység már alig bírta.

Magam előző nap két szelet csokoládét és egy szelet kétszersültet ettem egész nap. Német csapatcsendőrök az állomásparancsnoksághoz irányítottak, hol egy szds. a 26-ik német hop-tól bennünket Tyim-re irányított azzal, hogy Tyim-re szabad az út s a német hadbiztossághoz küldött felvételezés ügyében. Egyúttal közölte, hogy minden magyar parancsnokság Sztarij Oszkol-t elhagyta, ott már csak németek vannak.

A német hadbiztosságnál Butz hadbiztos őrnagy a magyar felvételezőhelyre utasított, hol Takács hdgy. a Sztarij Oszkol-i felvételezőhely egy tisztje igen kedvesen és előzékenyen kiszolgálta a magyarokat az erőszakoskodó tolakodó németek előtt. A szánunkat megpakolva, kb. 3 napi szűkös élelmet vételeztünk fel.

Sztarij Oszkol feldúlt csatamező képét mutatta. Hajnal óta az orosz közepes tüzérség, aknavetők és Sztálin-orgonák állandó zavarótüze alatt állott. Az utcák tele összefagyott hullákkal, dögökkel, szétlőtt szánokkal és gépkocsikkal. Sok ember, különösen az előző napok fáradalmai és nehézségei következtében, férőhely hiányában az utcán ülve vagy falnak támaszkodva megfagyott.

*Irány Tyim!

Felvételezés után 13 órakor a Tyim-i úton megindultunk. Az oroszok erősen lőtték az utat. Előttünk egy szán, mögöttünk egy német hatosfogat kapott közepes tüzérségi telitalálatot. A hatást el lehet képzelni. Mindenfelé szétlőtt, vérbefagyott hullák, roncsok, elhányt felszerelési tárgyak és felettük a varjak, mint a dögre éhes keselyűk. Végre a tüzérségi tűzből kiérve, Lukjanovka-ig meneteltünk.

Közben Némethy Albert, a 9. ho. huszárszázad parancsnokával találkoztunk. Lukjanovka-n volt az első szállásunk, sikerült végre úgy a tiszteknek, mint a legénységnek s nem utolsósorban a lovaknak is fekve pihenni, ami már igen nagy dolog volt. Volt mit ennünk s a pihenés és evés igen jól esett. A tiszti szállásnak kiszemelt házban volt három ukrán nemzetiségi német kocsis, kik előbb voltak ott, de igen előzékenyek voltak, ellentétben a németekkel, kik nemhogy a magyarokat, hanem még más, saját alakulatbelieket sem engedtek be az általuk elfoglalt házba.

1943. II. 4. Reggel legnagyobb örömömre Szilágyi Dezső huszár szds-al, a 20. ho. lovasszázad pk-val, ki az 53/III. zlj-t is vezette, találkoztunk. Felvetettem a kérdést, hogy Szilágyi zlj-a Némethy huszár szds., esetleg Rabács ezds. 20. ho. tüzér pk. tüzérpuskás századai és más 20. ho.-beli alakulatokkal Tyim-re nem a németek által megjelölt főúton, hanem attól DNy-ra, Panki-n, Osztanino-n, Manturovo-n át meneteljünk. Így az előrehaladást könnyebbnek gondoltuk s főleg szálláshoz és élelemhez reméltünk jutni. Már-már megegyeztünk és elhatároztuk útunk együtt való folytatását, azonban a lőszer hiánya, a kifáradt legénység s főleg lovak miatt, kik az esetleges harcokat, de főleg a karban nem tartott, behavazott utakat nem fogják bírni, a német oszlop mellett, a főútvonalon való menet mellett döntöttünk. Reggel mindjárt hallottuk, hogy a német oszlopon az oroszok rajtaütöttek, kik újra visszaözönlöttek. Idegességük igen nagy volt, jóideig az útra rá sem engedtek lépni, majd mikor sikerült besorolni, rövidesen fegyveres összeütközés elkerülése végett kénytelenek voltunk újra lejönni róla. A süllyedő hajó patkányainak lélektana már igen gorombán éreztette hatását, hol mindenki a másik hulláján keresztül menti életét. [. . .]

A német oszlop többet állt, mint menetelt. Így a magyarok az út mellett a mély hóban Krasznyi Hutor-ig meneteltek. Itt a német csapatcsendőrök és tisztek a magyarokat a falu keleti felében leállították, majd amikor a tömeg nagyobbodott és egyes emberek tovább akartak menni, azokra Bredow német tüzér őrgy., aki Sztaro Nyikolszkoje-nál tüzérosztályával Deseő vőrgy-nek volt alárendelve, a magyarokat géppisztoly lövésekkel hajtotta vissza. Ekkor jött a parancs, hogy a magyar csapatok a 4 km-rel D-re levő községben szállásoljanak el. Út vagy csapás ide nem vezetett, de ennek dacára több oszlopban megindultak. A község széle előtt igen élénk aknavető és gyalogsági tűz fogadta őket. A harc kimenetelét látni nem láttam, mert közben besötétedett. Egyes emberek visszajöttek és jelentették, hogy a község tele van oroszokkal, oda bemenni nem lehet. Későbbiek folyamán derült ki, hogy a hír túlzott volt és kisebb harcok után a magyar csapatok nagyrésze arra menetelt. Este 9 óra körül sikerült Náday ezds. által összeszedett sízlj. vonat és 9. ho. élelmezési oszt. szánjai után besorolva megindulni és 23 óra körül Hut. Mi-

hajlovka községbe előre menni, hol az éjszakát egy égő ház melegénél töltöttük.

1943. II. 5. Hajnalban a német oszlop megindult, a magyarokat csak 8 óra felé engedték ki a községből. Az út mentén kb. 3 km út megtétele után Sztusen-patak völgyében láttuk, hogy az orosz a német oszlopot tüzérségi tűzzel lövi. A hídon egy szétlőtt tehergépkocsi páncéltörő löveggel, mögötte egy hatosfogat szétlőve és ameddig elláttunk, mindenütt kilőtt tehergépkocsik, szánok, rengeteg hulla és dög.

Igyekeztünk az úttól délre, kerülővel kitérni a tüzérség által belőtt útszakaszon, azonban alig 100 méternyi kitérés után észrevettük, hogy legegyszerűbb lesz az úton menni, mert a terepen igen nehéz az előrejutás, az orosz ott ugyanúgy lövi a nehezebben előrejutó alakulatokat, egyes szánokat. Benyomás szerint 2—3 harckocsiból tüzelhetett, azonkívül lehetett 4 db 8 cm-es tábori ágyúja és 4—6 db aknavetője. A tüzet északról, Alekszandrovka község déli részéről adta le és mintegy 5 km-nyi útszakaszt majdnem teljesen pásztázott. A tüzérségi tűzön sikerült átjutni veszteség nélkül, holott igen közel csapdostak mögöttünk, mellettünk és előttünk a tüzérségi becsapódások. A német oszlop a tüzérségi tűz szélén megállt és nem jött tovább, azok megvárták, míg az ellenséget gyalogsági támadással, tüzérségi előkészítés után sikerült visszaszorítani. Tovább előnyomulva, 4 km út után a német oszlop újra állt, mert Lobovszkoje Dvori községet az oroszok erősen megszállva tartották. Itt az úttól 600 m-re É-ra levő Krutoje-ba irányították a németek a magyarokat azzal, hogy ott szálláshoz jussanak. Azonban odaérve, a házak tele voltak szétugrasztott és erőszakoskodó német csapatokkal, amelyek a legkellemetlenebbek voltak. Erőszakoskodásaik és rablásaik nemcsak a lakossággal szemben, hanem a magyar csapatokkal szemben is minden elképzelést felülmúltak. Szánunkat, távcsöveinket és pisztolyainkat nem egyszer fegyverrel kellett megvédeni.

A községben sikerült egy pajtát találnunk, szalmával fedve, benne szénával. Csoportommal ide szállásoltunk be, bár a németeket teljesen távoltartani nem sikerült. A hőmérséklet itt —12 fok volt, de mégis sikerült egy kicsit leülni, lábunkat kinyújtani, sőt pár órát aludni. Bár őröket kiállítottunk, nem sikerült megakadályozni, hogy a németek be ne tolakodjanak és az ember lábára, vagy derekára ráüljenek. Reggel felé pedig tüzelőnek a félszer egyik oldalát kezdték bontani.

1943. II. 6. Hajnalban újra visszamentünk az útra, hol a német csapatok éjjeleztek. Azok mellett előrejutottunk kb. 2 km-t 240.0 magassági pontig. Itt a német csapatok éle állt, előtte valamelyik harcegység harcban, tőlünk D-re Osztanino községben, főleg annak D-i felében erős harci zaj és főleg ÉNy-ról támadó egységeket lehetett látni. [. . .]

[. . .] Lobovszkoje Dvori-t, az oroszok erősen megszállva tartották, így a németeknek nem sikerült elfoglalni, majd Osztatnino északi területéről egy orosz ellentámadás kezdett kibontakozni, mire a 88-ik német ho. pság. Krutoje-ba visszairányította a magyarokát. Oda visszamenve előző éjjeli szállásainknak csak roncsait találtuk és teljesen ki volt zárva, hogy valami félszert találjunk. A horhosban raktunk tüzet és ott álldogáltunk. Besötétedés előtt észrevettük, hogy a német oszlop megindult. Ez bíztató jel volt és mivel éjjeli szállásról, vagy pihenésről szó sem lehetett, besötétedés után megindultunk. A sötétség leple alatt pokrócainkat fejünkre tettük, mint a német kocsisok és egy német sebesültszállító oszlop végére beálltunk. Azonban az oszlop alig haladt pár száz métert, mikor az út baloldalán mély hóban mentünk előre Lobovszkoje Dvroi-ba, hol egy égő ház romjai mellett telepedtünk le.

1943. II. 7. A nap helyben ácsorgással telt el. Élelmünk már teljesen fogytán volt. Tyimre három nap alatt akartunk eljutni és már az ötödik nap útban voltunk. A továbbmenetre, vagy Tyim-nek 1—2 nap múlva való elérésére semmi reményünk. A házakat és félszereket átkutató legények csak fagyott répával tértek vissza és az út mellett elhullott lovak combjából kivagdalt húscafatokból készült leves volt egyedüli táplálékunk. De ez is jó volt, mert meleg volt és egy kis sós lé volt. Ezen a napon összetalálkoztunk Zetelaky szds-al, ki újra hozzánk csatlakozott és vele jött Bajzáth János szds., a III. hdt. sgt-je is, kiket szűkös élelmezésünkkel szintén igyekeztünk kisegíteni. Az éjt tűz mellett üldögélve és topogva, álmatlanul töltöttük el, kb. 30 fokos hidegben. Az elalvás még ülve is egyenlő volt a megfagyással, mert egy végtag elzsibbadása, azonnali megfagyását hozta magával.

1943. II. 8. Ködös, barátságtalan napra virradt. Hozzájárult még ehhez egy szörnyű érzés, a megalkuvás érzése, mert fél óráig nem tudtuk kinyitni szemünket. Az erős szélben csapkodó füst és tűzbe való nézés okozta, melyhez hozzájárult a nagyfokú kimerültség és éhség. A délelőtt újra helyben topogással telt el. Kezdtük hallani, hogy Tyim-ben az oroszok még erősek, arra reménytelen a kijutásunk. Esetleg Ny-ra Manturovo-n keresztül sikerül kijutnunk. Reménytelen helyzetben Zetelaky szds. javaslatára, vele együtt bementünk a 88. német hadosztályparancsnoksághoz. Ott az első prancsőrtisztet (0-1) keresve, rögtön a hadosztály-parancsnok elé vezettek. General Gollwitzer, ki rendkívül előzékenyen leültet és pár szóval kifejtette, hogy ő mennyire sajnálja a magyar embereket, akik elszéledve ténferegnek a faluban, nincsen élelmezésük és már napok óta szállás nélkül vannak. Hangsúlyozva, hogy mi bizonyára megértjük őt, kérte, hogy gyűjtsük össze a magyarokat, szervezzük egységekbe, állítsunk össze harcegységeket, melyeket szükség esetén biztosításra, kisebb támadásokra fel lehet használni. Ő viszont fog nekünk mozgó-konyhákat adni, valamelyes élelmet, megadja, hogy hol sorolhatunk be a menetoszlopba és biztosít szállást. Kiérve tőle, alig két óra alatt a kis faluban összegyűjtöttük és sorakoztattuk a magyarokat. Dolgunk nem volt nehéz, mert az egységek nagyrészt megvoltak, csak az élelem hiánya mellett a parancsnokok embereiket széteresztették, hogy egy kis répával, vagy döglött lóhússal éhségüket csillapítsák. Kb. 1600 embert sikerült így összegyűjteni, sorakoztatni s ezt a ho. parancsnoknak igyekeztem jelenteni. Őt azonban már nem találtam ott, helyette szállásmesterével sikerült beszélni, ki a hadosztályparancsnok velem folytatott beszélgetését hallgatta. Tudva mi járatban vagyok, előhívatta Lang német tü. szds-t, ki Sztaro Nyikolszkoje-n a Deseő-csoportnak volt alárendelve. A szállásmester kiadta neki a parancsot, hogy az általam összegyűjtött magyaroknak adjon élelmet, bocsássa rendelkezésünkre a mozgókonyhákat és sorolja be az oszlopba. Ezután a szállásmester szintén eltávozott és gépkocsiba ült. Lang (bécsi származású volt osztrák szds.) poroszt utánzó kiejtéssel kérdezte, hogy hány ember élelmezéséről van szó és mennyi a csoportom. Tudomására hoztam, hogy 1600

ember áll itt, akiknek élelmet, mozgókonyhát ígért a hadosztályparancsnok, mire ő kijelentette, hogy élelemmel legfeljebb 30 embert tudna ellátni, talán a tiszteket. Mozgókonyhája nincsen, besorolásra este 8 óra felé érdeklődjem. Visszamenve a legkellemetlenebb helyzetben voltunk, mert a legénységet azzal sorakoztattuk, hogy kapunk mozgókonyhát, élelmet és ebből csak a besorolás reménye maradt meg. A kellemetlen helyzetből hazugságokkal igyekeztem kivágni magunkat, a tisztek, kik sorakoztattak, azt hirdették ki, hogy az élelem valami ismeretlen oknál fogva még nem érkezett be, annak még ma be kell érkezni. Közben azonban sikerült néhány mészárost és szakácsot előkeríteni, akik szakszerűen feldarabolták az elhullott lovakból az élvezhető részeket, melyet a legénység a csajkáiban igyekezett megfőzni. 8 óra körül Lang német szds-al a besorolás ügyében az összeköttetést újra felvéve, közölte, hogy lehet, hogy este 10 órakor, lehet csak reggel 4 órakor tudja megmondani a besorolás idejét. Mindenesetre 6 tehergépkocsi megy az oszlopa végén, mely mögé mi sorolhatunk. A legénységet nagynehezen és fáradsággal sikerült csak összetartani.

1943. II. 9. Végre 5 óra felé megkaptuk az utasítást a besorolásra. Nagy nehézséggel együtt tartottuk a legénységet, azonban a német ho., amint később kiderült hátrafelé semmi biztosítást nem hagyott s minket sem bízott meg. Előttünk is csak fegyvertelen kocsioszlopok voltak. 9 óra felé megindult az oszlop, de csak fél kilométert haladhatott. Újra álldogálás következett, míg hátulról az elhagyott Dvori közeléből 8 harckocsi rajta nem ütött az oszlopon. A németek órákig tartó rendcsinálása, besorolása pillanatok alatt felbomlott. Mindenki észnélkül özönlött ÉNy. felé, le az útról, mert a harckocsi támadás egyidejűleg tüzérséggel is lőtt. A magyarok pár szánjaikkal könnyűszerrel eljutottak a kritikus helyről, míg a németek súlyosan megrakott tehergépkocsijai egymásután lángra lobbantak és szánjai is nehezen mozogtak a terepen.

A 241.0 útelágazásnál* ÉNy. felé tértünk le s igyekeztünk nem messze elmenni az úttól, hogy a Manturovo-i kocsiútra könnyen rátérhessünk. Itt igen sokan a magyarok és németek közül É. felé fordultak, valószínűleg egyenesen bele az oroszok közé, hol fogságba eshettek. Zetelaky szds-t és Bajzáth szds-t újra elvesztettük.

2 óra körül Manturovo Ny-i bejáratához érkeztünk. Az utat hosszú tehergépkocsi-oszlop, majd 8—10 egymás melletti szánoszlop tömte el a falu bejáratánál, pedig az egyes német vonatparancsnokok a legdurvábban estek egymásnak és egymás lovait és szánjait rángatva verekedték oszlopaikat előre. Ekkor csatlakozott hozzám Hencsey 9. ho. élelmező oszlopbeli hdgy. a 9. ho. egyik szétszórt kocsioszlopának pár emberével és két szánjával, összesen kb. 20 fő. (Egész Bahmacs-ig velem maradtak.)

Órákig tartó várakozás után, végre egy nagy németek közötti veszekedés közepette sikerült előre csúszni és a faluba bejutni. Az útelágazásoknál Peter német őrgy., a német vonatalakulatokat és a magyar csapatokat D-re a Szejm völgyébe irányította, megmagyarázva, hogy a Szejm völgye az orosztól mentes és biztosítottnak tekinthető. Fárasztó menet után későn este tértünk meg Borsenovka-ra, hol beszállásoltunk. Az orosz háziasszony és házigazda ven-

* Lobovszkoje Dvori-tól 10—12 km-re.

dégszeretete jól esett, mert Krutaja Gora óta kenyeret nem ettünk és ekkor három kenyerét egymásután adta az asztalra. Ugyancsak rögtön az asztalra került egy nagy tál krumpli is.

1943. II. 10. Hajnalban folytattuk az utunkat. Eleinte szép napsütésben, majd később kegyetlen hóviharban, úgyhogy aznapi menetcélunkat el sem tudtuk érni, hanem eljutottunk Orljanká-ig. Újra sikerült élelmezést, sőt még tejet is kapni.

1943. II. 11. Napi menetcélul Korovino-t tűztük ki, hol reméltünk magyar irányító közeget, esetleg vasutat találni, sőt egy német már vasútfüttyöt is vélt hallani. Reméltünk élelmezést felvenni és sebesültjeinket leadni. Kb. 5 km-nyi út megtétele után a karbantartott út délnek vezetett ÉNY. helyett, átjöttünk a Szejm folyó D-i részére. Bosszantott a legalább 4 km-nyi kerülővel való menet Korovino-ra. Suzaleszje közelében egy német fhdgy-tól tudtuk meg, hogy Kurszk-ot a németek kiürítették, Korovino előtt már az oroszok vannak, ott élelmet nem kaphatunk. Sebesültjeink leadása is kétséges, mert csak valami sebesültgyűjtő hely van, hol egy tiszt veszi át a betegeket és egy gépkocsival szállítja el. Ajánlja, hogy egyenesen Obojanyra meneteljünk, mert tudomása szerint úgy a német, mint a magyar oszlopok ott gyülekeznek. Reményünk újra lelohadt, de utunkat folytatni kellett. Riskovka községnél rövid pihenőre megálltunk és tanakodtunk Korovino-ra vagy a délnek való menetre. Pihenés közben egy repülő alacsony támadást kaptunk, azonban minden veszteség nélkül. Majd nemsokára tényleg Korovino felől egy kisebb oszlop jött visszafelé avval, hogy ott harcok vannak, így választásunk csak az Obojanyra való irányra eshetett. Egy reménytelen, igen fárasztó út megtétele után Rzsava Plota északra megérkezve egy német Bau-Kompagnie* parancsnokával találkoztunk, ki pedig éppen délről északi irányban fordult meg és kezdte meg menetelését azzal, hogy ezen az úton járműveivel nem tud előrejutni. Mi a nagy bizonytalanságban elhatároztuk, hogy kimerültségünkre való tekintettel itt fogunk éjjelezni. Az út folytatása nagyon bizonytalannak látszott, mert kijutottunk térképeinkből s térkép nélkül, kitaposott téli út hiányában utunk csak céltalan bolyongásra vezetőnek látszott. Ekkor egészen véletlenül egyik híradós katona térképtáskájában egy Kurszk-i 1—300.000 térképlapot talált, mellyel Obojanyig folytathattuk utunkat.

1943. II. 12. Gyönyörű verőfényes napon folytattuk utunkat Razsva-n keresztül, míg rá nem értünk a Korovino Obojanyi téli útra. Pszelec-ben akartunk éjjelezni, de az túlzsufolt volt német csapatokkal, így kénytelenek voltunk rövid pihenő után utunkat folytatni. A következő nagyobb község elérésére kimerültségünk miatt nem gondolhattunk, ezért az útról jobbra letérve Verhovoje-n mentünk szállásba. Szállásunk igen kicsi és szűk volt, de magyar emberekkel kerültünk össze, kik szűk helyüket megosztották velünk és elbeszélték az I. 13-iki ellentámadást, melyben ők is résztvettek.

1943. II. 13. Még sötétben indultunk, hogy Obojanyba lehetőleg délelőtt beérkezzünk és onnét még aznap tovább mehessünk. Krasznyikovo-t elérve előttünk Obojany felől erős harci zajt hallottunk. Bosszankodásunkat elég elképzelni, mikor újra előttünk a harci zaj és újra előttünk az orosz. Sokan

* Építőszázad.

erre letértek az útról délnek, mi azonban folytattuk Obojany irányában, majd ahhoz közeledve rájöttünk, hogy Obojanyt északról támadják az oroszok, de még pár km-re vannak tőle, majd később a harci zaj is elült. Ekkor aztán délről hallatszott a harci zaj és az utat Obojanytól K-re elkezdték tüzérséggel lőni. Obojanyba beérve több táblát láttunk „Magyar irányító tiszt stb." felirattal, de sehol sem az irányító tisztet.

Szánjainkat, melyben sebesültjeinket és menetképteleneket hoztunk, a német útrendészeti közegek el akarták venni, de rövid szóváltás után sikerült megtartani. Egy német eligazító tiszt Szudzsa-ra irányított, közben azonban egy másik katona odaszólt, hogy a magyarok a következő téren egy házban gyülekeznek. Oda menve, ott találtuk Löthe Rezső vk. szds-t és egy 9. ho. beli hdgy-ot, ki saját kezdeményezésére felvette a németekkel az összeköttetést és sikerült velük kiegyezésre jutni, hogy százas, tisztek által vezetett csoportokba összeszedi az egyenként szállingozó magyarokat, három napi menettel Szudzsa-ra irányítja őket és a németek a százas csoportok részére szükségszerű élelmet adnak.

Itt azután többen belekapcsolódtak segítségül és Löthe Rezső szds. a 9. ho. szállásmestere is ott maradt segíteni az összeszedés és élelmezés nehéz munkáját. Csoportomat 100 főre kiegészítve kb. egy étkezésre elegendő, de három napra szóló élelmet felvéve délben megindultunk Szudzsa felé. Az út igen kellemetlen volt az erős és havat hordó oldalszélben is néhol térdig érő hófúvásban. Estére Uszlanka-t sikerült elérni, hol csoportom nagyrésze csak egy fészerben tudott éjjelezni, mert a község német csapatokkal volt tele.

1943. II. 14. Bár az Obojany-i és Szudzsa-i út km jelzésekkel és iránytáblákkal ellátott és karbantartott téli út volt, mégis nyomasztóan éreztette hatását a térképhiány, mert Obojanynál a 300.000-es térképünkből is kijöttünk. Ugyan Obojanyban rendesen eligazítottak mondva, hogy kb. 80 km-re van Szudzsa, mégis a szállások és pihenők megválasztásánál nagyon nagy volt a bizonytalanság. Itt-ott volt az úton egy-egy térképet néző német tiszt, azoktól kértünk lehetőséget a térképen való tájékozódásra.

Még sötétben indultunk, mert így reméltük, hogy a németek előtt kijutunk a faluból és szabad lesz utunk. A faluból kiérve a 26. német ho. egyik oszlopát találtuk magunk előtt. Mellettük elhaladva, amit csak az út mellett a mély hóban lehetett végrehajtani, irigykedve néztük, hogy az álló oszlop utolsó hajtókatonája is vajat és lekvárt ken két keksz közé és azt eszi. Az Obojanyban kapott német útiélelmezés három napra beosztva alig volt valami. A lakosság pedig már ki volt élve, mert ezen az útvonalon előttünk már igen sok csapat vonult vissza. Kamenka-nál két német altiszt szánunkra, illetve lovainkra szemet vetett, holott azon sebesült és menetképtelen emberek feküdtek, mégis erélyes fellépéssel követelték annak azonnali átadását. Csak erélyesebb és még durvább fellépésünkre álltak el szándékuktól és hagytak bennünket tovább menni. Az út eddig is igen nehéz volt, mert azt nagyrészt az út mellett a mély hóban tettük meg, de Kamenka után a hófúvás még nagyobb lett, úgyhogy az úton 50—60 gépkocsi volt reménytelenül elakadva. A szél igen kellemetlenül fújt és hordta a havat. Minden erőnket összeszedve mentünk tovább, mert tudtuk, hogy ha a német oszlop megindul és elzár bennünket, akkor csak annak végére tudunk újra besorolni. Órákig tartó és fáradságos előreküzdés után végre 2 óra felé elértük Busmino-t, hol egy ebédpihenőt tartottunk. A pihenő után az élelemszerzésre szétszéledt csoportom, (nem a saját törzsem vagy saját embereim, vagy a 20. ho.-beli emberek, hanem kiket Obojanyban vettem át) az elrendelt időre nem jöttek vissza. Egyesek megindultak előre, míg mások még félórai várakozás után sem jelentkeztek. Utunkat kénytelenek voltunk folytatni, mert Busmino-ban a németek már készítették elő szállásaikat és így reményünk sem volt, hogy fedél alatt éjjelezhessünk. Szerencsére a német Todt-szolgálat, amelynek éle idáig elért, a polgári lakosság igénybevételével az utat már nagyrészt kitakarította. Délután a szél elállt és ködös lett az idő, mely a szürke egyhangú tájjal összeolvadt és az ember lelkivilágára igen nyomasztólag hatott.

Csernyeckij-nél szemtanúi voltunk, amint a ködös sötétben két német kergetett egy harmadikat, ki lovukat már elkötötte és fel akart rá ülni, hogy elvigye. Futásban utolérték és majdnem félhortra verték.

Mindgyakrabban találkoztunk olyan magyarokkal, kik jelentették, hogy lovaikat, szánukat a németek elvették, arról sebesültjeiket ledobták és otthagyták. Úgyhogy Horváth hdgy-al, ki tökéletes nyelvtudásánál fogva szóvitákban szintén könnyen kerekedett felül, őriztük szánjainkat és holminkat, nehogy azt is elrabolják, mert pokrócainkat, fegyvereinket és megmaradt kis lőszerünket magunk vinni a nehéz úton képtelenek voltunk.

Újra elakadt gépkocsik hosszú sora következett, melyek egyrészén kenyér volt és a legénység által ellopott egy-egy kenyérből egy karéj — bár bűnrészesek voltunk benne — mégis igen jól esett, mert kenyeret Krutaja Gora óta nem ettünk.

Közben találkoztunk egy német rohamszázslóalj vonatával, melynek orvosa drámai szavakkal mesélte el Tyim elestét és zászlóaljának hősi küzdelmét. Elbeszélése szerint Tyim előtt voltak védőállásban, mikor egy volt orosz fogságban levő német katonát küldtek át az oroszok, hogy adják fel Tyim-et, mert ellenkező esetben megtámadják őket. A válasz nemleges volt, mire az oroszok nagy túlerővel megtámadták zászlóaljukat és abból aztán csak 40 ember maradt meg. [...]

1943. II. 15. ½8-kor indulva keresztül mentünk Kommunar cukorgyártelepen, hol vödrökkel osztották a cukrot a német csapatok között. Ugyan magyaroknak is adtak volna, de igen sokáig kellett volna várakozni, így utunkat folytattuk tovább. A hideg kezdett már engedni, a hó egészen elolvadt, valenkink* pedig beázott. Szudzsa-t szerettük volna elérni, de csak Ulanok-ig jutottunk. [...]

1943. II. 18. Hajnalban indulva 10 óra körül kb. 130 emberrel érkeztünk be Szumi-ra, hol az első sárga karszalagos forgalomszabályozó közeg várt bennünket. Rögtön a vasútállomásra irányított, hol a pályaudvar-parancsnokságnál megkaptuk az utasításokat, hogy vasúton Bahmacs-ra menjünk. Lovainkat és szánunkat le kellett adni, bár a hűséges két állatot nagyon megszerettük és úgy vigyáztunk rájuk, mint a szemünk világára, hogy ki ne dűljenek, vagy el ne lopják őket.

1943. jún. 8. lovag Kern Károly örgy.

Eredeti példány, gépelve.

* Csizma (oroszosan).

69.

Tavassy csendőr alezredes harcjelentése Szemigyeszjatszkoje védelméről leplezetlenül elmondja, hogy a csendőrök a legkíméletlenebb módon kényszerítették a rosszul felszerelt magyar katonákat a védelmi harcra, a német visszavonulás érdekében. Szemigyeszjatszkoje támpont védelme azért volt fontos, hogy a németek Voronyezs-ből viszonylag súlyos veszteség nélkül le tudjanak válni a szovjet csapatoktól. A kilenc napos védelem alatt a csoport súlyos, véres veszteséget szenvedett.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. III. hdt. pság. 20. fasc.

SZEMIGYESZJATSZKOJE VÉDELME JANUÁR 15-TŐL 26-IG A TAVASSY CSOPORT ÁLTAL.*

A nagytámadás** jan. 12-én történt, a csapatok visszaözönlése már 13-án megkezdődött. A vkf. parancsa folytán 13-án magam, 14-én Dárdai vk. őrnaggyal a legkíméletlenebb módon szedtük össze csendőrök segítségével a szomszédos Kocsatkova községben a visszaözönlőket, s azokat csoportokban tisztek parancsnoksága alatt, az elrendelt helyre irányítottuk.

A hdtpság I/15-én hagyta el székhelyét, Szemigyeszjatszkojet. A körvédelmi pság átvételére 14-én este kaptam parancsot azzal, hogy a visszamaradó erővel és az összefogott visszaözönlőkkel, védjem a községet. Későbbi erősítést a vkf. kilátásba helyezett.

Január 15-én Zetelaky vk. szds. jelenlétében telefonon kértem a vkf. urat, hogy a körvédelmi pságot átadhassam, tekintettel arra, hogy zászlóaljamból helyben csak kevés számú és idősebb emberem volt, kb. 35 puskával (a többi vezényelve volt). A vkf. Úr megadta volna az engedélyt, de a hdtpk. Úr ragaszkodott személyemhez.

Január 16-án reggel kb. 540 puskával rendelkeztem a községben. Ebből kb. 300 puskát számlált Keretneky alezredes hír. zlj-a. Volt 3 gp. s kb. 8 gsz. De ezekhez rakasz és tár alig pár darab.

Január 16-án bevonult hozzám egy német sízlj.. egy üteg 7.7 ½-es ágyúval, egy üteg 4.10 ½-es ágyúval, továbbá egy magyar üteg 3 darab 15 centiméteressel, azután egy fél üteg 2,7 ½-es ágyúval. A következő napok folyamán részben a visszaözönlőkkel, részben a hdtpság. irányítása folytán, pár századdal megerősödtem. Összes erőnk kb. 1250 puska, kb. 150 fegyvertelen katona, (ezeket orosz puskával szereltük fel) 3 és fél üteg tüzérség volt. Ehhez jött még a német sízlj., melyet azonban 21-én parancsra az első vonalból ki kellett vonnom. Ezek után a községben mint hdt. tartalék szerepeltek, az utolsó napokban, az erős támadások miatt kénytelen voltam ismét bevetni őket. Alám tartozott még a tőlem nyugatra 3 km-re fekvő Kolhoszban elhelyezett fogatolt vonat csoport, Lakos őrgy. vezetésével. Ereje kb. 250 puska volt.

Az orosz támadások ellenünk I/17-én kezdődtek. [. . .]

[. . .] Január 26-án reggel a hdtpság. értesített, hogy azonnali kitüntetésképpen a sikeres védelemért, megkaptam a 2. oszt. német vaskeresztet.

Január 26-án 14 h-kor rádión megkaptuk a kitörési parancsot. Aznap este 21 h-kor északi irányban kitörni. A kitörés sikerült, de a községtől 7 km-re erősebb orosz támadást kaptunk s ott erőink egy részét szétverték. [. . .]

[. . .] A község nagy része megsemmisült. A védőkörletünk kb. 5 km hosszú és 3 km széles volt. A védőállások kezdetlegesek voltak. [. . .]

[. . .] Nehéz volt az élelmezés is. Készletünk nem sok volt. Eleinte még kaptunk élelmiszert, de később a szállítmányok egy részét az oroszok megsemmisítették. Mozgókonyhánk alig volt, főzőüst kevés, s így egymásután kellett főzni. Kenyeret keveset kaptunk. Az ostrom végén már alig volt gyalogsági lőszer, mert a katonák már nagy távolságból tüzeltek idegességükben. Tüzérségi lőszer volt elég. Kevés volt a gp. heveder és a gsz. tár. Ezt készlet hiányában, csak keveset kaptunk. A telefon huzalokat többször elvágták, de kijavítottuk, vagy újakat fektettünk. Csak 26-án a déli órákban szűnt meg végleg a telefon összeköttetés a hdtpság-gal.

A katonákat csak a legkegyetlenebb szigorral tudtuk a védőállásokban megtartani. [. . .]

Kocsatovka védelme Martsa ezredes psága alatt és Szemigyeszjatszkoje védelme tette lehetővé a németeknek Voronyezs kiürítését.

Nagy kitüntetésnek vettem, hogy a hdtpság. ezen igen fontos támpont védelmét reám, csendőr tisztre bízta; a kapott parancsnak igyekeztem minden erőmmel megfelelni.

Tavassy alez.

Eredeti példány, gépelve.

* Tavassy aléz. jegyzetei a menekülés közben elvesztek, ezért harcjelentését utólag — 1943. márc. 20-án — állította össze. A csoport létszámát kisebbíti, hogy „hősiességét" jobban kiemelje. Jakobsen Gyula t. hdgy. a hdt. hír. pk-i törzsének rádió előadói tisztje felsorolja a Tavassy csoport létszámát: amely 2000 főt tesz ki (HIL. VKF. eln. 4. 179. fasc.)

** Urivi áttörés.

70.

A 22. gy. e. Oszkino, Arhangelszkoje vonalában a 20. ho. alárendeltségébe tartozó 14. gy. e. visszaözönlő részeivel folytatta az utóvéd harcokat. A harcokból 550 fő került csak hátra Kijevbe, anyagi felszerelését teljesen elveszítve. Ugyanakkor a honvéd vezérkar főnökének rendeletére a Kijevbe beérkező magyar katonákat, az egységek töredékeit internálták. Az ezredpk. Farkas Zoltán ezds. a harctudósításban 1943. II. 22-én jelenti a német csapatok embertelen magatartását a magyar katonákkal szemben és az internáltak fegyveres őrzésének megkezdését.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 6. ho. 22. gy. e. 12. fasc.

M. KIR. 22. GYALOGEZRED HARCTUDÓSÍTÁSA.

[...] *Február 19-én* Dénesfay-Dinich Gyula alez. várospk. közölte velem a Vkf. Úr Őnagyméltósága rendeletét, hogy minden Kijevbe érkezett 2. hds.-beli személy internálva van, fegyverzetet mindenkitől szedjem el. A 22. gya. e.-től a fegyvereket nem szedik el, hanem nekünk kell őrizni az internáltakat. Február 20-án a 2. hds. pk. Úr Őnagyméltósága rendeletére kihirdették, hogy az internálás a 22. gy. e-re nem vonatkozik és az epk. jelentéstételre azonnal utazzék a hds. pság. székhelyére Romni-ba. [...]

Befejezésül jelentem, hogy Olim községben és ettől kezdődőleg Szudzsáig való beérkezésig a német hds. majdnem mondhatnám, hogy elg-ként kezelt bennünket. Az utakról letiltott, szállásban csapataink nem tartózkodhattak, a honvédek és tisztek, hogy egyenként mutatkoztak, sőt csoportokban is, rablótámadásoknak voltak kitéve, egyes személynek többen nekitámadva, letépték a pisztolyt a derékszíjukról, lovakat, járműveket erőszakkal elvettek és a magyar nemzetet és a honvédséget állandóan gyalázták. A legenyhébb kifejezés volt részünkre „Scheiss Volk"*. Hogy ezen durva és megalázó bánásmód irányított volt, bizonyítja a III. hdt. pk. Úr búcsú parancsa, továbbá Darnay tü. alez., aki előtt Olim községben az üvegszemű német vezérkari őrgy., ki mellesleg vitéz Haynal ezds. lovát tulajdonította el és azt használta, — német magasabb pság. által kiadott és felolvasott pcs., melyben elrendelik, hogy a magyar csapatokat hadifogolyként kell kezelni, továbbá bizonyítom én, kinek prém takaróját egy német gépesített csapatbeli fhdgy. lerántotta szánomról és csak erőszakosan lehetett tőle visszavenni. Jelentem továbbá, hogy a németek azon eljárásáért, hogy szállásba nem engedtek, az utakat

* Szar nép.

használni nem engedték, emberben és anyagban való veszteségeink igen nagyok. Igen sok ember megfagyott és ló elhullott. A lóelhullás következtében az anyagot szállítani tovább nem lehetett, meg kellett semmisíteni. A fent vázolt okok miatt a III. hdt-től megmaradt ti-ek és leg. hangulata a németek irányában gyűlöletessé vállott, olyannyira, hogy helyenként kisebb fegyveres összecsapásokra került sor.

Tábori posta 216/02., 1943. II. 22.

Farkas ezds.

Eredeti példány, gépelve.

71.

A 22/II. zlj harctudósítása (Kogutowicz Károly szds zlj. pk.) leírja, hogy a visszavonulás alatt a magyar katonák tömegesen megzavarodtak.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. III. hdt. 6. k. ho. 22. gy. e. 22/II. zlj. 20. fasc.

M. KIR. 22. HONVÉD GYALOGEZRED 22/II. ZLJ. HARCTUDÓSÍTÁSA.

[...] Az állandó elgs. rajtaütések, éjszakai sötétség következtében az oszlopokban a sorrend állandóan újra megbomlott, az öe. tartozó részek leszakadtak, de nem volt eszköz és hatalom, mely ilyen körülmények között megakadályozhatta volna csellengők elszélesedését. Az embereken sokszor a zavarodottság jelei mutatkoztak. Előfordult, hogy percenkint kellett visszahozni — az útról a hómezőknek, távoli tüzeknek tartó — embereket, akik megkérdezésére a legkülönbözőbb kényszerképzetekre hivatkoztak (pl. nagyanyjuk házának tornácán szüleiket látták a tűzben stb.). [...]

Kogutowicz Károly szds.

Eredeti példány, gépelve.

72.

Hunyadvári József alez. a 47/II. zlj. pk-a 1943. május 21-én jelentést terjeszt fel a honvéd vezérkar főnökének (4. osztály) a doni visszavonulás alatti német és szovjet magatartásról a magyar katonákkal szemben. A zlj. pk. jelenti, hogy a németek kirabolták a magyar katonákat, a sebesülteket ledobálták a szánokról, agyonlőtték a magyar honvédeket, ugyanakkor a szovjet partizánok és reguláris csapatok elengedték a magyarokat lefegyverzésük után, sőt élelmet adtak nekik.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 9. ho. 47. gy. e. 20. fasc.

HUNYADVÁRY JÓZSEF ALEZREDES: HARCTUDÓSÍTÁS ÉS TAPASZTALATOK, MELYEKET AZ OROSZ HARCTÉREN, MINT A 47/II. ZLJ. PK. SZEREZTEM.

Engedélyezett három heti szabadságomról 1943. január hó 21-én érkeztem Kurszkba vissza, hol nemes Seregély István alez. csop. pk. gyűjtő zlj. pk-nak nevezett ki, miután szabadságos vonat Kurszkon túl nem közlekedett. Elhelyezés a Kurszk-i vörös házban, hol 9 nap alatt január hó 30-ig kb. 2300 főt gyűjtöttünk össze. Főleg szabadságról és kórházból bevonult tiszteket és legénységet. Azonban különösen az utolsó napokban igen sokan jelentkeztek a visszavonuló csapatokból részint egyenként és kisebb-nagyobb csoportokban érkezők, részint kisebb egységek. Itt mozgókonyhák hiányában főzési nehézségeink voltak. Főfeladat a nyilvántartásba vétel hadosztályonkénti rendezés, és fegyelmezés. Ezen időszak alatt több bombatámadás érte Kurszkot. Veszteségünk nem volt. Az egész Kurszk-i gyűjtő csoport fölött már január 22-én vagy 23-án vitéz Ginszkey vőrgy. úr vette át a pság-ot. Január hó 30-án a város gyors kiürítése volt elrendelve. Indulás 31-én 6 h-kor. Előbb Szudzsa-ba, majd onnan Szumiba meneteltünk. Oszlop pk. nemes Seregély István alez., oszlop létszáma kb. 1300 fő, mert előzőleg még Kurszkból a németek parancsára 900 főt hólapátoló munkásként a német utász parság rendelkezésére kellett bocsátani.

Szumi-ból a 2. hds. szi-je vitéz Lépes vk. szds. már hadosztályonként irányította tovább a parságom alatt álló I. lépcsőt, s így a III. hdt-hez tartozó egységek Romni-ba, majd onnan a kijelölt gyülekezési helyekre meneteltek. A 9. k. ho. megmaradt részei felett vitéz Ginszkey vőrgy. úr parancsára át kellett vennem a pság-ot. A 9. k. ho. megmaradt részei (kb. 120 fő) előbb Girevkan majd Konotopon át Nyezsin-ben gyülekeztek. Konotopról Nyezsinig vasúton tettük meg az utat. Az állapotokra jellemző, hogy 200 db. cigaret-

táért sikerült a németek vasúti közegeitől a legénység részére két vagont biztosítani. Útközben a velünk utazó német legénység egészen szokatlan és megbotránkoztató magaviseletet tanúsított. A sötét vasúti kocsi folyosóján Hitlerről és klikkjéről beszéltek. Több kommunista ízű kijelentés is elhangzott. Személyes közbelépésemre állott ismét helyre a rend. A kijelentéstevők a sötétség miatt már nem voltak megállapíthatók. Az eset alkalmával velem volt még Milasin hadbiztos százados és néhány fiatal úr. Az általános hangulat nagyon hasonlított az 1918. október végi hangulathoz.

Február hó 14-től 17-ig Nyezsin-ben vártuk a további parancsot. Ezen időt a legénység általános tetvetlenítésére és tisztálkodására fordítottuk. Minden tekintetben nagy mértékben támogatott bennünket az ott állomásozó 32. gy. e. parancsnoka: vitéz Miklóssy István ezds. és Beretvás László gd. szds. gh. főnök. Kovács hdmk. őrgy. és Temesváry vk. szds. mint a hds. szállásmesterének kirendeltjei parancsot adtak arra, hogy a III. hdt. ott levő embereivel 18-án Noszovkára induljak útba.

Február 18-tól 22-ig a III. és VII. hdt-ek tisztjeinek és legénységének további gyűjtése és fegyelmezése. Ezen idő alatt élelmezési nehézségekkel küzdöttünk. Noszovkára érkezett Barra Zsigmond vk. őrgy., Pálffy Miklós vk. szds. és Bajnóczy hb. szds., akik igen nagy segítségemre voltak.

II. hó 22-én vitéz Ginszkey vőrgy. úrtól vett parancs alapján a III. hdt. csop. pság-om alatt Kobiscsá-ra (Noszovka-tól 15 km-re délre) települt át.

II. hó 23-án a partizánok különös viselkedéséről érkeztek be jelentések. Noszovka és Kobiscsa közötti úton több kisebb menetelő csop-on rajtaütöttek, majd a velük való elbeszélgetés után azzal, hogy „Ti magyarok vagytok, benneteket nem bántunk, menjetek haza Magyarországra" ismét kezet fogva a legnagyobb barátsággal elbúcsúztak tőlük és a közeli erdőkben eltűntek.

II. hó 24—27-ig a partizán tevékenység fokozódott. Ezalatt II. 26-án zágoni Barra Zsigmond vk. őrgy-al együtt Bobrovicára, a 20. k. ho. pság-hoz mentünk és jelentkeztünk Vasváry vőrgy. úrnál, aki kérésünkre a III. hdt. csop. élelmezési helyzetén való hathatós segítséget igérte meg. Megígért kisegítés meg is történt, amennyiben nagyobb mennyiségű kenyeret és egyéb élelmi cikkeket vételeztünk föl.

II. hó 27-én beérkezett a rangban nálam idősebb Piros László alezredes 17/III. zlj. parancsnoka, akinek a III. hdt. csop-pságot átadtam. [...]

Tapasztalataim a németekre vonatkozólag:

Német katonák erőszakos, kíméletlen és durva magatartása, nem utolsósorban megnehezítette a visszavonulást. Lelki lehangoltságot és jogos felháborodást keltett a német katonák erőszakos és kíméletlen, durva magatartása is. A magukat melegíteni akaró embereinket (tiszteket és legénységet egyaránt) kizavarták a házakból, padlásokról stb., úgy hogy a legnagyobb hidegben sem juthattak embereink fedél alá. Az erőszakoskodásban annyira mentek, hogy a végén már egyszerűen elvették a szánkókat és lovakat, később pedig rendszeresen lefegyverezték embereinket. Nem egy esetben, amikor ellentállást tanúsított tiszt vagy legénységi állományú egyén, tettlegességtől, sőt lelövéstől sem riadtak vissza. Amint Kurszk-ban többen előadták, gyakran fordult elő az is, hogy pl. sebesült magyart letaszítottak a szánból és elvitték a lovat és szánkót. Sofőrt, aki vonakodott gépkocsiját átadni, egyszerűen lelőtték. Tiszteket tettlegesen inzultáltak. Gróf Stomm Marcell vezérőrnagy

úrral — ki január végén orosz fogságba került — és törzsével szemben maga Siebert altbgy. is úgy bánt, mint más szokott talán a foglyokkal. Ez a megalázó bánásmód igen nagy elkeseredést szült. 17. gy. e.-beliek mondották el, hogy pl. Gelencsér zászlóst egy német lőtte agyon. [...]

A Moszkvával rádió útján összeköttetésben levő partizánok a fogságba került embereinket szabadon bocsátották.* [...] II. 24-én mind a 3. hadtestcsoport ideiglenes pk-nak jelentették, hogy az éjjel folyamán a hdt. közvetlenek egyik házába behatoltak a partizánok és ott 3 tisztet és 6 tüzért lefegyvereztek. Noszovkáról érkezők ugyanaznap jelentették, kogy útközben több kisebb csoportot lefegyvereztek, kifosztottak, majd azzal, hogy legközelebb szalonnát és kenyeret hoznak a menetelő magyaroknak, mert tudják, hogy nincsen ennivalójuk, szabadon bocsátották őket. Egy helyen vodkával (pálinkával) is megkínálták őket, majd ismételt lekezelés után szabadon engedték. [...]

Hunyadváry József alez.

Eredeti példány, gépelve.

* A következőkben ismét elmondja a II. hó 23-án Noszovka és Kobiscsa közötti úton történteket (Lásd: 240. o.)

73.

A IV. hdt. alárendeltségében levő 20. k. ho-t az Uriv-i szovjet áttörés D-ről I. 14-ig felsodorította. Ezután a ho. kötelékei rendezetlenül megkezdték visszavonulásukat. I. 26-ra bezárult a szovjet csapatok gyűrűje, ahonnan a ho. töredékei fegyvertelenül kerültek ki és I. 31—II. 20. között folyt a rendezetlen hátravonulás Bobrovica, Markovci körletébe. A harctudósítást a ho. pság. 1943. IV. 18-ra állítja össze Korostenben. A ho. teljes irattárát a visszavonulás alatt vitéz Vasváry vőrgy. ho. pk. parancsára megsemmisítették.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. IV. hdt. 20. k. ho. 13. fasc.

A 20. K. HADOSZTÁLY 1943. I. 1. ÉS II. 28. KÖZÖTTI HADMŰVELETEINEK HADTÖRTÉNELMI ÖSSZEFOGLALÁSA.

[...]

Menet a ho. gyülekezési helyére, Bobrovica, Markovci körletbe.

1943. I. 31—II. 20.

1. *Általában.*

Sajnos, a január 28-i események után, amikor az oroszok az utolsó csapást mérték a ho. maradékaira, nem következett megállás. A Tyim környékén szándékolt gyülekezés a német arcvonal É-on való áttörése következtében nem volt végrehajtható. Kezdetét vette a további hátramozgás, melynek folyamán a hop. a rendelkezésre álló hiányos vezetési eszközökkel csak itt-ott tudta a szétszórt kötelékek egyes töredékeit felfogni és további hátramozgásuknak keretet adni. A legnagyobb nehézséget az jelentette, hogy a hop. maga sem volt tájékozva a helyzetről. Megbízható híreket, vagy hivatalos tájékoztatást senki nem adott, konkrét parancsokról nem is beszélve. Magyar irányító szerv először csak Szumi-ban volt feltalálható, a korábban útbaeső magyar szervek mind csak saját hiányos helyzettájékozottságuknak megfelelően legfeljebb csak tanácsokat adhattak, vagy a szabad elhatározás elé korlátokat emeltek. De a ho-on belül is csak menetközben lehetett — az egyes szétszórt kötelékeket egy menetvonalra terelve — a megmaradt részekről egyáltalán némi képet kapni és később a menet sorrendje szerint azokat néhány nagyobb csop-ba összevonni. Rendszeres ellátásról szó sem lehetett. Már csak azért sem, mert a létszámokról, veszteségekről stb. nem lehetett tiszta képet kapni. Az egyes állomásokon, német élm. intézetekben az éppen rendelkezésre álló készleteknek megfelelően, akkor is csak szívességképpen lehetett az ellátást úgy, ahogy biztosítani.

A betegek és sebesültek leadása ugyancsak az egyes német eü. intézetek vezetőinek, vagy közegeinek jóindulatától függött. Sajnos, itt sok nehézség volt és így egyes oszlopok betegeiket, sebesültjeiket sokszáz kilométeren keresztül voltak kénytelenek magukkal hurcolni. A helyzet Szumi elérése után lényegesen javult, miután magyarok közé került a ho. Azonban a nagy menetek, a kedvezőtlen időjárás, mozgókonyhák, főzőeszközök hiánya folytán a csapatok megpróbáltatásai tovább sem szűntek meg.

A ho. megmaradt részei I. 25-től II. 21-ig 1—2 napos pihenőkkel egyfolytában meneteltek. (A megtett út kb. 800 km, mintegy 30 km-es napi átlaggal.) Ami nem veszett el a visszavonulás alatt, nagyrészt elveszett a hátramenetek következtében. A személyi veszteségek tovább nőttek és az általános erőállapot és hangulat rendkívül leromlott. [...]

II. 3-án a hop. mellé beosztott német öti. Bieber alez-t vesegyulladással kórházba kellett szállítani. A seb. száll. gk-n vele utazott a vkf-t helyettesítő szmstr. Bak vk. szds., hogy Szudzsa-n, esetleg Szumi-ban, vagy Vorozsba-n a 2. hds. pság-al, vagy valamely irányító szervvel az ök-t felvegye. Szudzsa-n semilyen magyar irányítószervet nem találva, Szumi-ban sikerült a 2. hds. pság. szállásszabályozó vk. tisztjével, Pünkösthy vk. századossal érintkezésbe lépnie. Közlése szerint a hds. új gyülekezési körletében az irányítással stb. a IV. hdt. pság. van megbízva. A IV. hdt. ir. ti-je, Lépes vk. szds., aki Szumi-ban valamennyi előző intézkedéstől függetlenül irányítja a csapatokat az új elhelyezési körletbe. [...]

vitéz Vasváry vőrgy.

Eredeti példány, gépelve.

74.

A szovjet csapatok áttörése 1943. I. 12-én az Uriv-i hídfőben a IV. hdt. alárendeltségében levő 7. k. ho. védelmi szakaszán kezdődött. A ho-t a szovjet egységek gyorsan felgöngyölítették. A Cramer hdt-et a német véderőfőparancsnokság a magyar hds. psság. többszöri kérése ellenére sem vetette be. A szovjet csapatok az áttörést nem egészen 48 óra alatt hadműveleti átkarolássá fejlesztették ki. A 7. k. ho. harctudósítását 1943. I. 1—II. 28-ig, eredeti okmányok alapján 1943. III. 5-én állítja össze a psság.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 7. k. ho. 19. fasc.

7. K. HO. HARCTUDÓSÍTÁSA 1943. I. 1—II. 28-ig.

[...]

I. 6.

+

Távirat — Rádiótávirat (Távmondat)

5/7. k. ho. I. a. 43. I. 6. szám.

Erőállapot csökkenés megszüntetése.

2765/Iv. hdt. I. a. 43. I. 1. számra:

Műszaki anyag rendelkezésre áll. Bármily mennyiségű műszaki erőt alkalmazni tudunk.

Műszaki szakerőre van szükség (utász, árkász). A gyalogezredek árkász századai a veszteségek következtében igen gyengék és fáradtak a szinte éjjel-nappali bevetés következtében (aknafelszedés és telepítés, hó és egyéb változó viszonyok miatt akna ártakás, műszaki munkákba munkavezetők stb.).

A csap-oknak a ho. vezető orvos által megállapított gyenge erőállapota, törődöttsége és fásultsága az éjjel-nappali fokozott igénybevétel következménye.

Fenti okoknál fogva a csapat a reá háramló erődítési munkát csak igen lassan, vontatottan tudja végezni.

Az állomásokra eső majdnem állandónak nevezhető nehéz aknavető és

tüzérségi tűz több szakaszon teljesen tönkretette az állásokat. Gyors kiépítésükre a rendelkezésre álló erő nem képes.

Szükségesnek tartom még egy utász vagy árkász század alárendelését.

7. k. hop.

+

I. 8.

I. VEZETÉSI RÉSZ.

Az elg. részéről igen csekély av. és gyság. tűz. Az esti órákban és az éjjel a 3-as erdőtől ÉNy-ra és Uriv-ban gyülekezések, melyeket azonban tüzünk szétszórt. Az egész éj folyamán zavartuk az elg. gyülekező helyeit. Az elg. a tegnap délután folyamán röplapokat lőtt saját állásainkba, melyeken a Kárpátok véd-ére és az engedelmesség megtagadására szólította fel az első vonalban küzdőket, ahol a „teljes megsemmisülés vár rájuk". [...]

+

Távirat — Rádiótávirat (Távmondat)

64/7. k. ho. I. a. 43. I. 8. szám. IV. hdt. pság.

HARCERŐJELENTÉS.

1. 5 erős zlj.
   3 középerős zlj.
   Mozgékonyság foka: 2 zlj. 60%, 4 zlj. 40%, 2 zlj. 30%.
2. 7 könnyű üteg (22 könnyű és 2 közepes löveggel)
   1 közepes üteg (4 közepes löveggel)
   Mozgékonyság foka: 60%. [...]

7. k. hop.

+

A HOP. ÖSSZBENYOMÁSA I. 12-ÉN ESTE:

1. A tád. iránya nem lepte meg a hop-ot. Ez teljesen fedte a 78/7. k. ho. I. a. I. 10. sz. felterjesztésben foglaltakat. [...]

2. Hogy Uriv-nál — Galdajevka-n betörtek, szintén nem lepte meg a hop-ot. Ezeket a rosszul kiépített állásokat dacára a 3 heti munkának nem lehetett védőképessé tenni.

A kiépítés foka gyenge volt. Ezt az állást rövid ideig védő német zlj. pk. személyesen tett jelentése is megerősíti. Az árkok oldalozó tűz alatt álltak, azokban térd- és bokalövéseket kaptak a védők. Nappal minden mozgás lehetetlen volt a 160.2 K. területen. Erről különben a hop. 1943. I. 10-én kelt 78/7. k. ho. I. a. számban 2. pontban (a., b.) is jelentett.

3. *Azonban nagy csalódást okozott a hop-nak, hogy a 160.2 körül* épült támpont és főleg az attól Ny. reteszállás nem tartotta magát. Mindkettőt erős tűz után lerohanták.* [...]

A HOP. HELYZETMEGÍTÉLÉSE I. 13-ÁN AZ ESTI ÓRÁKBAN:

1. Az ellentád. nem ért el átütő sikert, azonban lassította az elg. előnyomulását.

2. A 4. gy. e. és a páncélos csoport a hu. szd-al erős nyomás alatt visszavonult és Plotava-n gyülekezőben. Nehézfegyverek, tüzérség nélkül, a gyalogság kb. 200 pu-val. 4/I., a 429. gr. e-el, bekerítés után Novo Uszpenka környékén.

A 35. gy. e. megviselt I. zlj-ának megmaradt részei nehéz fegyverek nélkül Peszkovatka-ra érkeztek be. A II. zlj. egy része a 13. k. ho-hoz verődött a Potudany jegén át, a megmaradt részek Szoldatszkoje-ra.

A szétesett és összefagyott 34/III. zlj. Prilepi-be lett visszavonva.

Az 5/III. zlj. szd-ai részben a 35., részben a 4. gy. e.-nél (5/7. szd.). [...]

3. A 4. gy. e. és a 35. gy. e. megmaradt részei egymástól kb. 14—16 km-re vannak, tehát az elg. előtt a kettő között egy űr van.

Minden jelentés és megfigyelés azt bizonyítja, hogy a csap-ok harcra nem alkalmasak, összefagytak, összetörtek, apatikusak. [...]

I. 14.-én.

[...] 20 h. tájban Rehsevszkij—Boguszlavka irányába erős harcizaj. Gorkij-ban a már rendezésnek indult kötelékekben pánik tört ki, amit a hop. és a ti. kar személyes beavatkozása sem tud megakadályozni a sötétségben. A vivon. alatt az idegen anyanyelvűek csoportokba verődtek és nyelvi nehézségek folytán nem lehetett velük mit kezdeni. Ha az egyik menekülő csop-ot megállítottuk és azok megnyugodtak, a tőlünk távolabb álló csop. visszament, amikor ezt megállítottuk közben a másik hagyta el a helyét.

Lelövés nem használt. Legtöbben apatikusan válaszoltak: „Hát lőjön le! De én nem bírom tovább!" [...]

I. 15-én.

7. hu. szd.:

9 h-kor beérve a hu. szd. pk. az ottlevő 400 fegyveres, 200 fegyvernélküli fölött a pság-ot átvette. Megkezdte a védelmének megszervezését.

11 h-kor a teljesen kimerült hu. szd. párórai pihenőt kap és étkeztetést. E munka közben, mikor a szd. pk. éppen az utászok pk-ával beszéli meg a híd robbantás mikéntjét, a hidat idő előtt felrobbantják, egy kb. szd-nyi erejű síszd. pedig kísérőlöveggel Gorkij felől betör a helységbe. Ezt megelőzőleg egy 20. ho-tól származó rádiópcs-al egy kezelő szalad végig, amin az áll, hogy „Rádióhiány miatt vonuljanak azonnal a ho. területére." A pcs. futótűzként elterjedve a nagy robbanásokat követő elg. tűz elsősorban a fegyverteleneknél, kik éppen hátrairányítás alatt álltak, pánikot idéz elő és tüzelés nélkül, fegyverét és felszerelését elhagyva száguld mindenki ki a községből, tisztjeikkel az élén.

A hirtelen felriasztott hu. szd-ot a szd. pk. a falu kijáratához küldi, hogy az elmenekülőket Drakino felé térítsék el és fogják fel. Fennmaradó 15 fővel előbb, a még visszaözönlő sajátokat vettük tűz alá, majd a D. domb ellen feltűnő oroszokat. A menekülők látva, hogy az oroszok közel vannak, visszafordultak és neki mentek a hu. szd-nak. A szd. gyorsan visszavonult és kerülővel éjjelre bevonult Sztarij Oszkol-ba. [...]

Aláírás a felterjesztésen.*

Eredeti példány, gépelve.

* Urivnál levő magaslat.

* A felterjesztést vitéz Szabó vörgy. ho. pk. írta alá.

75.

*Jelentés a 10. k. ho. alakulatai legénységének bizottsági orvosi vizsgálatáról a visszavonulás után.**

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 10. k. ho. 19. fasc.

A ho. összes alakulatainak legénységét orvosi bizottsággal megvizsgáltattam. A vizsgálat eredményéről az alábbiakat jelentem:

1. A legénység vizsgálatánál I., II., III. minősítést alkalmaztunk, melybe az I = a „harcosok", II = „segédszolgálatosok", III = „megviseltek"-et osztályoztuk.

2. *A leg. erőállapota:*

Az összes kategóriákba tartozó leg-nél egyaránt nagyobbfokú erőállapot csökkenést észleltem. Ez egyes esetekben odáig megy, hogy jól fejlett, eredetileg jól táplált embereknek főleg hasbőre petyhüdten, ráncosan lelóg, mintha bő volna a bőrük. Soványabb embereken aszottság képét mutatja. Így az I. kategóriába sorozott emberek is legalább 50%-ban kimerült emberek benyomását teszik. A II. és III. kategóriáknál ezek a jelenségek fokozottan tapasztalhatók. A II. kategóriába kellett sorozni az alkati gyengéket, a gyengén fejletteket is, mert ezeknek a száma oly nagy, hogy azoknak kórházi leadása lehetetlen volna. Feltűnő volt egyébként, hogy az alkati gyengeséget mutatók nagyrészt nem a ho. eredeti alakulataiból, hanem főleg a ho-hoz csak Bugyonnij-ban bevonult *menetszázadok* embereiből adódtak, amiből azt a következtetést lehet levonni, hogy ezek a menetszázadok igen selejtes emberanyaggal indultak el s komoly esetben alkalmazva, már csak testi állapotuknál fogva is, alig állták volna meg a helyüket. Az erőállapotot befolyásolja még: az alább még kifejtett nagyfokú elférgesedés is, mely az állandó viszketés miatt az emberek éjjeli pihenését lehetetlenné teszi.

3. *Eü. helyzet:*

a) A legfontosabb jelenség, az összlegénység általános elférgesedése. Ez kivétel nélkül mindenkinél tapasztalható, nagyobb százalékban tetvesség, kisebb százalékban rühösség, illetve mind a kettő egymás mellett: az állandó vakaródzásból keletkezett bőrsérülések fertőződéséből sebek, fekélyek, furunkulusok és ezekből beállott további fertőzések, phlegmonák nagy számmal szerepelnek. Mint elősegítő momentum szerepel: a fehérnemű hiánya, illetve teljes elrongyolódása; továbbá a szappan hiány, amely nélkül még a meleg-

* Az orvosi vizsgálatról szóló jelentés a hadosztály harctudósításának melléklete.

vízben való mosakodás is teljesen eredménytelen, a zsúfolt elhelyezés; s az, hogy maguk az elhelyezési körletek is a lakosság által fertőződtek.

A betegség elleni küzdelem, a legnagyobb nehézségekbe ütközik, mert megfelelő *gyógyszer sem áll rendelkezésre;* az eü. szeroszlop minden anyagát elveszítette s új szeroszlop kiküldéséig kellő anyag nem vételezhető fel; de az új fertőződést nem lehet elkerülni, mert a ruházat hiánya miatt, a váltás nem vihető keresztül. Szükséges volna, hogy *hetenként legalább egy nap teljesen a tisztálkodás céljaira legyen fordítható.*

b) Az ellenálló képességében csökkent emberek nagy számánál lépnek fel meghűléses és influenza szerű hurutos betegségek; ezeknek fokozódására most az olvadással váltakozó hűvös időjárás mellett, főleg a lábbeliek megviselt állapota miatt különösen nagy számban lehet számítani. Ugyancsak a lábak átnedvesedésére vezethetők vissza az elég gyakori vesegyulladásos esetek, melyek nagy vizenyővel járnak (a III. kategóriából több eset tartozik ezek közé).

c) A fagyás legsúlyosabb esetei valószínűleg már a menetek folyamán kórházba kerültek. Egyes kéz- vagy lábujjak lelökődésével, vagy több új, már sarjadzó javulásával járó fagyásokat a II. kategóriába soroztunk (2—3 heti pihenésre szorulók).

4. *A legénység psychikus állapota:*

A túlnyomó többségnél nyomottságnak és sokaknál lethargiához hasonló állapotnak minősíthető, melynek forrása: a kimerülés; a férgesség és a lerongyoltság.

5. *A ruházat állapota:*

A fehérnemű hiányt már fentebb jelentettem. Az ingek, ahol vannak, rongyokban lógnak az embereken. E téren aránylag a 12. gy. e. legénysége van ellátva a legjobb fehérneművel, bár itt is sok a rongyos ing.

A felső ruházat is nagy fokban elrongyolódott, — az embereknek a térde, ülepe kilátszik, a bakancsok elnyűttek, soknak lejár a talpa és igen sok átereszti a vizet, ill. átázik.

6. A megvizsgált legénység számát, valamint a létszámból: a II. és III. kategóriákra esők számát az alábbi táblázat tartalmazza:

alakulat	létszám	II.	III.
10. k. hop.	101	5	2
6. gy. e.	1889	507	23
36. gy. e.	1655	207	15
12. gy. e.	830	119	24
10. tü. e.	794	101	10
Vonat	669	264	125
10. lov. szd.	150	39	6
10. hír. szd.	176	7	8
Összesen:	6464	1249	213
Az összlétszámból:		19.44%	3.29%

Megjegyzés: II. = 2—3 heti pihenésre szoruló.
III. = kórházba adandó (betegen).

7. *Esetleges további menet* esetén az általános erőbeli állapot további csökkenésével, s így az arány további eltolódásával lehet számolni.

8. A legénység tisztálkodásának előmozdítása végett saját hatáskörömben elrendelem, hogy hetenként egy napot a leg. tisztálkodására kell fordítani.

Felterjesztem: IV. hdt. pság-nak (szmstr.).

Tábori posta: 220/01. 43. III. 3.

vitéz Molnár ezds. hop.

Másolat, gépelve.

76.

A 7. k. ho. alárendeltségében levő 35. gy. e-et is a I. 12-i szovjet áttörés morzsolta fel. A 35. ezred és a 4. ezred erkölcsileg oly válságba került, hogy jan. 22-én még a fegyveresek is elhagyták a fegyvereiket és mint fegyvernélküliek vonultak hátra. A harctudósítást a 35. gy. e. pság. állítja össze 1943. III. 2-án.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 7. k. ho. 35. gy. e. 19. fasc.

M. KIR. 35. GY. EZRED HARCTUDÓSÍTÁSA
1943. JAN. 1—FEBRUÁR 28-IG BEZÁRÓLAG.

[...] *1943. január 22.* A tü. e. éjszaka folyamán megerősítésre a 35. gy. e.-nél volt. Reggelre meglevő puskáikat leadták és mint fegyvernélküliek Lubjanovka-ra hátramentek. Ugyanezt csinálta a 4. gy. e. is.

Az ezred a védelem további kiépítését folytatta.

1943. január 23. Az epk. a hop-tól pcs-ot kap, hogy Hárs szds-t eligazításra rendelje be. Hárs szds. sem eligazítás előtt, sem utána az epk-nál nem jelentkezett és így az epk. teljesen tájékozatlan, hogy Hárs szds. milyen pcs-ot kapott.

Az ezred létszáma állandósul. 38 tiszt és 1100 ember. Van még vagy három elszakadt csoport, így az ezred összlétszámát kb. 40—60 tiszt és 1500—1800 főre becsülöm. Ennek megfelelően a veszteség 55—65%, igen tetemes. [...]

Aláírás a felterjesztésen.

Eredeti példány, gépelve.

77.

Dibáczy zls., 7/II. zlj. szakaszparancsnoka, I. 20-án támpontszerű védelmi harcban ejtett szovjet foglyot agyonlöveti (!)

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 13. k. ho. 7. gy. e. 13. fasc.

7/II. ZLJ. HARCTUDÓSÍTÁSA 1943. I. 1-TŐL II. 24-IG.

1943. I. 19. A szd. 21 h-kor az e. védőkörletét támpontszerűen megszállta és ott 20-án 1 h-ig védett.* A védőkörlet átvételekor a balszárnyon beszivárgó kisebb erejű elg-et Dibáczy zls. rajával szétszórta s az ejtett foglyot agyonlövette.** [...]

Fehér Dániel hdgy.

Eredeti példány, gépelve.

* A 7 gy. e. Osztrogozsszk-i védelmi harcáról van szó. Az ezred körletét a 7/3. század vette át.
** Széljegyzetben piros ceruzával: „ez kompromittáló". — Ez a megjegyzés nem arra vonatkozik, mintha a magyar hivatásos tisztek ezt nem tették volna meg gyakran és tömegesen a foglyokkal szemben Pl. a 4 gy. e. parancsnoka 1943. január 12-én a szovjet támadás megindulásakor tiszti különítménnyel agyonlövetett kb. 350—400 szovjet hadifoglyot (szemtanúk vallomása). A „kompromittáló" megjegyzés arra vonatkozik, hogy ezt a napló írásban is rögzítette.

78.

A 7/II—2. menetszázadot 30 puskával bevetették Gorkij községnél szovjet páncélosok ellen 1943. I. 15-én.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 7. k. ho. 19. fasc.

HARCTUDÓSÍTÁS.
7/II—2. MENETSZÁZAD ALKALMAZÁSÁRÓL.

Századommal 1942. november hó 29-én érkeztem Novoja-Szlobodkára, hol kiképző táborban voltunk. 1943. jan. 13-án 22 h-kor a következő parancsot kaptam: „Századával f. hó 14-én legyen menetkész. Gépkocsin való szállításáról gondoskodom. Parancsnokságom alatt fog indulni" Pachner Róbert szds. sk. IV. hdt. kiképzőtábor parancsnok.

14-én az elrendelt időre menetkész voltam. 7 h előtt a kik. táb. pság-ra rendeltek és ott kaptam meg a további parancsot, mely szerint századommal két lépcsőben azonnal induljak Repjevkára, ott az állomás parancsnokságon jelentkezzem. Első lépcső gk-in, a második lépcső gyalog, melyért a gk-ik Repjevkára való beérkezés után visszafordulnak.

Századom összes fegyverzete ekkor harminc puska volt, melyből húszat az első lépcső, tizet pedig a második gyalog lépcső vitt magával. A gyalog lépcső Bodzás József t. hdgy. parancsnoksága alatt indult el az első lépcsővel egyidőben.

Én Repjevkára az első lépcsővel 13 h-kor érkeztem be és az elrendelt helyen jelentkeztem és azt a parancsot kaptam, hogy szd-mat szállásoljam el, mely után a szd. részére pihenőt rendeltek el. [...]

1 h-kor indultam el 48 puskással Gorkij felé, velem szemben az úton Repjevkától kb. 3 km-ig állandóan özönlöttek hátra.

Kb. 3 h-kor értem el Gorkij nyugati szegélyét, mikor a falutól 80—100 m-re voltunk, az első házakból géppisztoly tüzet kaptam. Csoportomat azonnal rejtőztettem és egy roham jőr-t rendeltem ki, hogy a falu szegélyén levő elg-et vesse vissza. Kézigránátokkal négy házat vettünk birtokba. Ekkor a kellő biztosítás mellett csoportomat az első házhoz vittem, hogy felmelegedjenek és a puskák kiengedjenek, mert nagy része befagyott. Tervem az volt, hogy hajnalban tovább támadok. Az elfogott lakosságtól megtudtam, hogy kb. 200—250 főnyi orosz katona van a faluban.

4 h-kor jelentést küldtem hátra a kiküldő pság-nak, melyben jelentettem a helyzetet és tervemet és kértem golyószórót vagy géppuskát.

Hajnalban mikor tád-t folytatni akartam láttam, hogy a községtől jobbra és balra 50—60 főből álló csoportok, páncélosokkal a falut kerítik. Ekkor elhatároztam, hogy csop-mal a felesleges veszteség elkerülése végett mögöttem levő Sziroki nevű községbe vonulok vissza (kb. 3 km). Ezt sikerült is végrehajtani, melyet azonnal jelentettem hátra és azt a parancsot kaptam: az utolsó emberig kitartani. [...]

vitéz Varga Antal hdgy.

Eredeti példány, ceruzával írott.

79.

A IV. hdt. alárendeltségében levő 20. tü. e. visszavonulása során a német egységek a magyar katonáknak nem adtak sem élelmet, sem szállást, sebesültjeiket a szánokról ledobták.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. IV. hdt. 20. ho. 13. fasc.

20. TÜ. E. HARCTUDÓSÍTÁSA 1943. JAN. 21—FEBR. 22-IG TERJEDŐ IDŐRŐL.

[...]

1943. január 28.

[...] Éjjel ért be az ezred Novaja Olsanka templomhoz, ahol pihenőt tartott. [...]

1943. január 29.

A 20. tü. e. éjjel indult az oszlopban tovább, azonban az út É. felé való folytatása már nem volt lehetséges, mert az arra vezető utat az oroszok Kasztornoje elfoglalásával elzárták. Az oszlopot Krutaja Gora, Olim-i Ny. felé vezető útra terelték. Dél-tájban az egész oszlopot két részletben Olimban és harmadik részében Krutaja Gorá-n német tisztek feltartóztatták és közölték, hogy miután az oroszok Kasztornoje, Gorsecsnoje-i Olim völgyet megszállták, a gyűrű bezáródott. A magyar oszlop nem mehet tovább, az utat azonnal ki kell hogy ürítse, hogy a K-i irányból érkező német hadosztályok Ny-i irányban előre haladhassanak a gyűrű Ny-i irányú áttörésének végrehajtására.

A tü. e. pk. az ezred leszakadozott részeit Olim-ban összegyűjtötte. Itt csatlakozott a III. gv. tü. o. löveg nélkül maradt 2 ütege és a Szilágyi csop. (20. lov. szd., 53/III. és 23/II., valamint sí zlj-ak töredékei). Az epk. az együttműködés érdekében, hivatva érezve magát, az Olim templomnál tartózkodó német vk. szds-al lépett összeköttetésbe, aki a páncélvédelmet szervezte és a német ho-ok felvonulását készítette elő. Az ök. felvételekor a német szds. meglehetősen mellőzte a magyar ezredessel szemben kötelező tiszteletttudást. A magyar oszlopot vonatnak tekintette, de mindamellett megállapodás történt vele, hogy rendezett csapatok a németek után elindulhatnak. Kerekes járműveket meg kell semmisíteni és az oszlopban csak szánok lehetnek. Ezek után a saját csop-on felül Olim-ban megállapítást nyert a még jelenlevő 17. gy. e. (Szakács ezds.) és 22. gy. e., melynek parancsnoka Farkas ezds. mindezen rendezett egységek felett a pság-ot átvette. Ezeken kívül az egész

hosszú község tele volt rendezetlen vonattömegekkel, melyek közt tisztek hiányában rendet tartani egyszerűen lehetetlenség volt. Rengeteg volt a mindenféle ezredtől származó csavargó, melyeket egységbe rendezni tisztjeik hiánya miatt ugyancsak lehetetlenség. Ezeket sorsukra kellett hagyni, a németek megvető és gyülölködő magaviseletét is ezeknek köszönhettük.

A tü. e. pk. csoportja néhány házba beszállásolt, melynél azonban a németek állandó zaklatását kellett tűrni, az elfoglalt szállásból kidobják a legénységet (Schweine Ungarn hinaus!),* sőt még magasrangú tisztekkel is a legfegyelmezetlenebbül viselkednek, ordítanak és ha az illető bemondja a rangját, az a felelet: „Es geht mir nichts an"** stb.

Várni kell a németek holnap hajnalban tervezett áttörésére. A gyűrű kb. 25 km. átmérőjű, melyben a III. magyar hdt. roncsai és több német ho. szorult benn.

1943. január 30.

Reggelre kelve kiderült, hogy a németek Ny-i irányú áttörési kísérlete a megerősödött orosz ellenállás miatt nem sikerült és így a német ho-k Ny-i és É-i biztosítás mellett D. felé fordulnak, hogy Gorsecsnoje-nál áttörve, Sztarij Oszkol irányába vonuljanak el. Így a tü. e. pk. csop-ja és vele együtt az egész Farkas csop. az egész napot Olim-ban töltötte, mert még 2 német ho. elvonulását kellett megvárnia. Alkonyat tájban végre azt az üzenetet hozta a németekhez küldött öti., hogy von Bredow páncélos csop-jának elvonulása után megindulhatnak a magyar csapatok is.

A csapatok az egész éjjelt a szabadban töltik, várva a besorolást.

A III. hdt. pság. (mint a mai nap kiderült) szintén fel van tartóztatva Krutaja Gorá-n, intézkedésre és kezdeményezésben úgy látszik akadályoztatva van. [...]

1943. február 2—3.

A német csapatok és vonatok egész éjjel vonultak, de a magyar oszlop reggelig még semmi figyelmeztetést nem kapott, hogy a menetet megkezdhetné.

Hajnalban, mikor a 19. gy. e-től kirendelt biztosító csapatok kijelölt helyüket megszállták, német csapatok egy szds. pság-alatt, lelövéssel fenyegetve azzal kergették el őket, hogy „Menjenek Budapestre biztosítani". [...]

[...] Végül is az oszlop 10 h-kor indult meg egy alig 2 km széles folyosón hatolva Gorsecsnoje felé. Jobbról, balról av. tűzben Verhnyij Olim-on át húzott az oszlop a műút mellett a félméteres havat taposva (az utat nem volt szabad használni). A tü. e. pk. az oszlop élén menetelt, mint öti. újra felvette Verhnyij Olim-on az ök-t az áttelepült 340. hop-al, ahol a vkf-től azt a tájékoztatást kapta, hogy Gorsecsnoje vasútállomásnál kap az oszlop új irányítást. [...]

[...] A tü. e. pk. ismét előre ment Gorsecsnoje-ra, a község előtt elakadva, összezsúfolódva egy vonatokból és szökevényekből (csellengőkből) összeverődött több ezer főnyi konglomerátumot talált, kiket a németek feltartóztattak, mert az útjukat féltették tőlük. Saját oszlop ezek mellett a terepen 200 m-es

* Disznó magyarok kifelé!
** Az nekem mindegy.

kerülőt téve folytatta menetét. Az említett tömeg azokból állott, akik az éjjel Babaninó, Orlovka és Udobnoje-ról saját szakállukra előreszivárogtak.

Gorsecsnoje-ra beérve, repülőgépen éppen egy német vk. őrgy. érkezett a Siebert csop-tól, ki a magyar csapatok részére Sztarij Oszkol-t jelölte ki célnak, megszabva, hogy csak a vasútvonalat szabad használni menetvonal gyanánt. Az éppen beérkezett rendezett oszlopot azonnal útnak is indította. Gorsecsnoje Ny-i és D-i szegélyén az első vonalak között elhaladva rátért az oszlop a vasútvonalra. [...]

[...] A bekövetkezett éjjeli menet néhány lövéstől eltekintve, elég háborítatlanul folyt le; dacára annak, hogy az oszlop elé még délután előreszivárgott „Egyenként utazóknak" harcaik voltak a vasútvonalon fekvő Rogovoje községben. Itt ezek közül sok fogságba esett, elesett és sebesültjeikkel a község előtt levő őrházban a tü. e. pk. találkozott is. Az itt összegyűjtött sebesültjeinket az utóbb beérkezett német sebesültszállító szán oszlop személyzete a legdurvább szitkok közt kihajigálták, hogy az ő szánokon szállított sebesültjeiket éjszakára elhelyezzék. Mindössze a haslövést szenvedett Horváth alez-t voltak hajlandók átvenni. (További sorsa ismeretlen.)

Derengett, mikor Sztarij Oszkol határát az oszlop elérte. Innentől kezdve az oszlop már löveg és av. tűzben menetelt, mely az oszlop hosszát tekintve hol erősebben, hol gyengébben érte azt. Leghevesebb volt a tűz magában a városban, egyes kötelékek szökellve tudtak csak áthaladni rajta. Ebből kifolyóan a tü. ezrednél is származtak veszteségek.

A további irányítás céljából a városban az oszlop a remélt magyar pság-ot vagy irányító közeget nem találta meg. A német pság-ok begombolództak azzal, hogy a pk-ok és I. a-ik harcállásponjaikon vannak. Végül is egy forgalomszabályozó csendőrtől tudta meg az oszlop, hogy azonnal tovább kell menetelnie Tyim felé. Ugyanekkor kezdődött meg a városnak a német vonatoktól és intézetektől való kiürítése is.

A városban rengeteg az átvonuló, fegyvertelen, egyedül lézengő és önállóan, kifogott hámos lovakon és szánon menetelő magyar katona. Ezek rontják a németek előtt a becsületünket. Nagy részének végtagjai már el vannak fagyva, kiéhezve és holtra fáradtan lézengenek az út mellett, nagy részükre a megfagyás sorsa vár, midőn az útfélre kimerülten lefekszenek. Megrendszabályozásukra nincs hatalom.

Az oszlop az éjjeli fárasztó menet és tűz következtében hosszúra elnyúlt, ezenfelül a közbe sorolt német vonatok miatt szét is volt szakadozva, és miután így az egységes vezetés úgy sem volt lehetséges, a tü. e. pk. úgy határozott, hogy ezredét az útról kivonva Kazatszkajá-n beszállásol és egy éjjelt pihen. Az itt eszközölt durva bánásmód mellett az ezred elég jól jött ki a gyűrűből. Sebesültjeit magával hozta. Élelmezés helyszíni. Megtett út 47 km.

1943. február 4.

A tü. ezred 6 h-kor folytatni akarta menetét Tyim irányába, azonban a sok menetelő német csapat miatt besorolni nem tudott. Az út mellett igyekezett tovább haladni, de rövidesen német rendészeti közegek megállították azzal, hogy meg kell várniok a német csapatok elvonulását. Itt derült ki, hogy az elg. a Tyim-i utat is lezárta É-ról előre kanyarodott erőkkel. A lezárás Aszinovka, Mihajlovka magasságában történt és ezért a menet megakadt.

A németek ezt a vonalat déltájban áttörték, az úttól délre álló ellenséget megsemmisítették, az úttól É-ra levőt ÉNy. felé visszadobták.

Így a menet déltájban lassan, vontatottan ismét megindult, a magyar csapatok az út mellett menetelhettek. Kb. 14 h volt, mikor a tü. e. Krasznyi Hutor-ig eljutott.

Itt egy papírszeletet kézbesítettek a tü. e. pk.-nak (aláírva nem volt), melyen az alábbi szöveg állott:

„Marschstrasse der ung. Truppen:*

Tyepli Kolodesz, Averinó, Oszkole, Ruszanovka, Viszlaja Dubráva, Lopuhink, Arhangelszkoje, Vladimirovka, Ploszkoje, Csernyovec, Prilepi, Bahnhof Marinó."

Az aláírás hiánya miatt, de mert az útvonal az ismeretlen senkiföldjén vezetett keresztül, a tü. e. pk. felkereste a községben háp-al és telefonnal rendelkező von Bredow őrgy-ot tájékozódás céljából. Itt megtudta:

1. Az írás nyilván távmondatban Sztarij Oszkol-ból jött a Siebert csop-tól.

2. A Tyim-i úttól D-re jelentős elg. nincs, ami volt, az meg lett semmisítve. Csupán elszakadt kisebb részei igyekeznek újra É. felé csatlakozni. A kérdéses területben 6—8 hk-val lehet számolni.

3. Bajtársi tanácsa, hogy a legkisebb rizikóval járó ezen átvágást kíséreljük meg.

Ezek után a tü. e. pk. úgy döntött, hogy saját ezredével és az időközben felzárkozott még használható csapatokkal nekivág. A VII. u. zlj. pk-al a Kolodesz felé kivezető utat felderítette, ez azonban a felismerhetetlenségig el volt havazva. Egyes visszaszállingozó „Egyenként utazók" szerint Kolodesznél, ahova pihenni akartak betérni, őket av. tűz fogadta. Egy 16 h tájban szakaszával visszaérkezett német hdgy. jelentette, hogy Kolodesz megtisztítására kirendelve a túlerő elől vissza kellett vonulnia. Mindezek alapján a tü. e. pk. úgy döntött, hogy csak reggel, de Mihajlovká-nál letérve fog az elrendelt menetvonalra letérni. Éjjelezés Krasznyij Hutor-ban.

Közben egy istállóban, ahova behúzódtunk (a németek szállást nem adtak, éjszakázás a szabadban), rábukkantunk Martsa ezds-re, neki az eddig végzetteket a tü. e. pk. előadta és kérte őt, mint legidősebbet, a pság. átvételére. A pság-ot Martsa ezds. átvette, a tü. e. pk. tervét a holnapi menetre jóváhagyva, kiadta az intézkedést a menetre és besorolásra. Az előtalált rendezett csapatok a következők voltak: VII. u. zlj., 20. tü. e., III. gv. tü. o., Szilágyi csop., 9. tü. e., 22. gy. e., 17. gy. e. és ezen kötelékekbe besorolt kisebb tiszt vezette egységek, akik részvételre jelentkeztek. Evéd. VII. u. zlj., menetrend az előbbi felsorolás. Az éjszakán a németekkel való együttműködés szempontjából betelt a mérték. Ugyanakkor, midőn az említett istállóban 4 ezds. és több tiszt szorongott, ezen ház szobájában német legénység tanyázott. Ezenfelül még ezen férőhelyből is tisztek, sőt legénység is ordítozva, kvalifikálhatatlan magatartással mindenféle ürügy alatt el akarta ezeket távolítani. Ha eddig az átvágásra szóló elhatározás nem is született volna meg, ez az éjszaka meghozta volna azt. Mindenki a németektől való végleges elválást óhajtotta.

* A magyar csapatok menetútvonala.

A szervezhetetlen, züllött tömeget a németek nyakán, a sorsára kellett hagyni. Megtett út 20 km. [. . .]

1943. február 7.

Menet Vladimirovka, Ploszkoje-n át Torickoje-ra. Az út ismét a hómezőkön át vezetett. Ma 22. gy. e. pk-a jelentette be, hogy egy községgel tovább megy, mert az oszlop mai teljesítménye kevés. A következőben ez az egység is végképp kivált az oszlopból, további útja ismeretlen. [. . .]

[. . .] Itt már éreztük, hogy teljesen kész vagyunk. Mindeki átfagyva, agyonfázva végkimerüléshez közeledett, hiszen ennivaló végleg nem volt. Egy sebesültekkel megrakott szánt és 2 fegyveres akját* a németek elrabolták, a sebesülteket a havon hagyva, akik megfagytak.

Tábori posta 230/66. 43. II.24.

Rabács ezds.
epk.

Eredeti példány, gépelve.

* Akja = fegyvereket, sebesülteket szállító csónakszerű szánalkalmatosság.

80.

„Mária Terézia" 1. gy. ezred I. zlj-ához I. 13-án szállították ki fegyverutánpótlást, amely azonban a ho-tól részben használhatatlan állapotban, részben hiányosan érkezett meg. A harctudósítási jelentést Rátz Albert szds. zlj. h. pk. állítja össze 1943. III. 4-én, részben eredeti feljegyzések alapján.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 13. k. ho. 1. gy. e. 13. fasc.

1/I. ZLJ. PK. HARCTUDÓSÍTÁSA 1943. I. 1-TŐL II. 28-IG.

I. 13.

A fegyverzet és lőszer átvétele 7 h-kor kezdetét vette. [. . .]

A Jezdocsinszkáján elől levő 1/1. szd. részére a fegyverzet és lőszer a rendelkezésre bocsátott gk-n 10 h 30 I-kor szállíttatott el. Az átvett pu-k 90 százaléka hadihasználhatatlan volt, csődudor, piszok, rozsdaréteg, szurony és pu. szíj hiányossága miatt. Az orosz gránátvetőt erős rozsdaréteg borította. A leg. sem az orosz, sem a német gránátvetővel kiképezve nem volt. A gsz. gpu. npu. átvétele után megállapítást nyert, hogy mind a három fajta fegyvernél a teljes rajfelszerelés hiányzik, illetőleg a gp-hoz volt 133 db heveder, de mind teljesen új, kemény, töretlen állapotban.

A hiányosságok megállapítása után a kho. lőszer- és fegyver tisztjének távbeszélőn leadott jelentése után kb. 14 h-kor 99 db gsz. és 48 db npu. tárt kapott a zlj. A 2. szd. szolg. vezetőjének jelentése alapján megállapítást nyert, hogy a nekik kiadott 36. M. npu-ból a helyretoló rugó hiányzik. (A npu-t tartalmazó láda eredeti csomagolásban került a szd-hoz.) Egyébként is 12 db gp-t utalt ki a kho., de az egyik láda felbontásakor, amelynek 3 db gp-t kellett volna tartalmaznia, csak kettő találtatott benne, így volt 12 gp helyett csak 11 gp. a zlj-nál.

A hiányosságokat az idő rövidsége miatt pótolni és elhárítani nem lehetett. A leg. a kiadott fegyverzetet a rendelkezésére álló idő alatt igyekezett a legjobb tudása mellett használhatóvá tenni, félig-meddig sikerült is, de teljesen rendbehozni nem tudta, mivel karbantartó anyaggal, fagyálló olajjal és fegyvermesteri szerszámmal sem a zlj. fegyvermester, sem a szd-ok fegyverszaki tisztesei nem rendelkeztek. A gp. szd. a szd-nál rendszeresített aknavetőt és páncéltörőágyút nem kapott, így az av. és petá. kik. emberek pu-val lettek felszerelve. [. . .]

Rátz Albert szds.

Eredeti példány, gépelve.

81.

A visszavonulás során összeszedett harci csoportok erkölcsi-katonai állapotát híven tükrözi vissza az ú. n. Bajay csoport harcértékjelentése II. 3-án.*

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vegyes iratgyűjtő. 21. fasc.

Bajay csoport.

Rácz szds. úrnak

HARCÉRTÉKJELENTÉS

43. II. 3-án 13^{30}

		Hősi halált halt	Sebesült	Összefagyott	Beteg	Megjegyzés
Tiszt	2				2	
Leg.	51	1	7	4	29	
Pu.	39					12 pu-t már igényeltem, de eddig még választ sem kaptam
Pi.	4					
31 m. lőszer	2600					

Továbbá kötelességszerűen jelentem, hogy fegyverzet nélkül és ennyire beteg legénységgel a védőkörlet tartását kilátástalannak tartom.

A fentiekhez jelentem, hogy a legénység kijelenti és kéri, inkább lőjjék agyon, minthogy kimenjen a védőállásba, mert ott lassú fagyhalált hal.

Bajay fhdgy.

Bajay fhdgy. szóban jelentette, hogy a Sztalin orgona tüzelése után már csak 20 embere maradt. A többi hősi halott, sebesült, légnyomásos beteg.

Rátz szds.

Eredeti példány, ceruzával írott.

* A csoport a „Mária Terézia" 1. honvéd gy-ezred I. zlj. töredékéből alakult és II. 2-án Merhaja Szalrovatko előtt állt utóvéd-harcban.

82.

A 13., 10., 12., 19. k. ho. töredékeiből megszervezett harci csoport Muzsay ezds. psága alatt utóvéd harcban vonult vissza és nagy veszteséget szenvedett.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 10. k. ho. Muzsay csoport. 19. fasc.

VITÉZ MUZSAY CSOPORT. HADMŰVELETI NAPLÓ. 1943. JAN. 13.

1943. I. 13

6 h A 6. gy. e. et. és közvetlenek leváltás után 6 h-kor indulnak Melahinóról, Krinyicán csatlakoznak a 36. gy. e-től leváltandók és menetelnek Osztrogozsszkba az első éjjelezési állomásra.

15 h 10. k. hop. pcs. távbeszélőn : A 12. gy. e. 8. szd-a a Gluhovkán kiütéses typhus miatt lemaradt, így most a 6/9. szd. alakuljon meg és belép a 12/III. zlj-ba a hop. tart. zljába.

Huszár hdgy. psága alatt a visszamaradó 6. gy. e-beli feleslegből Szvedovon megalakul a 6/9. szd.

21 h 10. k. hop. írásbeli tájékoztatása : Urivän az elg. 2. ho. + 1 pc ho-nyi erővel betört tád-a tért nyert.

Az Osztrogozsszkba érkezett, hazaszállításra kerülő 6. gy. e. közv-eket a 10. k. hop. szóbeli pcs-al a Tyihaja Szoszna átjáróinak lezárására rendeli.

A Liski vasúti huroktól K-re tegnap partot váltott elg. kb. 2 szd. erőben beásta magát és a 6/II. zlj. a 12. gy. e.-el végrehajtott ellentád-al sem sikerült a mai napon onnan kivetni (kb. 40 sebesült).

1943. I. 14.

5 h Hajnalban igen erős tüzérségi és av. tűzelőkészítés hallatszik a jobb szomszéd 12. hop. területéről, Scsucsje irányából.

9 h 30 I 10. k. hop. szóbeli pcs-ára : a Kovalevon gyülekezett 6/I. zlj. hazavonuló rész Szabó Sándor fhdgy. psága alatt alakuljon meg. Állítson fel egy pct. á. szd-ot 4 pct. á-val, mely Kovalevon rendelkezésre áll.

11 h 30 I Pallay alez. átveszi a pság-ot Szabó zlj. és a ma estére Melahinón gyülekező 6/II. More zlj. felett. A 6/I. zlj. azonnal riadó : menet Popasznij K-re a harckocsi árok mentén foglaljon reteszállást, a 4. löveggel zárja le a kolomejcevoi utat.

1943. I. 14.

12 h 30 I 10. k. hop. közli: az orosz zöm Mihajlovszkij irányában támad. Lehallgatott rádió pcs. szerint 13 h-kor újabb tád. indul.

13 h 30 I Megindul a 6/I. zlj. kovalevoni része és a Melahinóra gyülekezett része Popasznij-ra.

15 h 30 I A felvételező helyről útbaindítok 500 db irhamellényt és kesztyűt 2 napi hideg élelemmel és rummal.

19 h A 12. ho. vonul vissza Krasznaja Zarjára.

20 h Pallay alez. közli, sok visszaözönlőt gyűjt Popasznij-ba.

22 h Vkf. pcs-a Pallay alez. egész zlj-a Kolomejcevora előre. Küldjön feld-t Majára és ök-t Krasznaja Zarjára.

A 12/II. zlj. jobb szárnyát visszakanyította Gemüsebau* előtt kb. 500 m-re. Majában 16 h óta elg. Azt felgyújtották, jelenleg ég.

23 h Vkf. pcs-a: a 12. gy. e. a tart. szd-át tolja a j. szárnyra Gemüsebauhoz, Honkay 12/II. zlj. j. szárnyának megerősítésére.

23 h 10 I Hop. tart. 12/III. zlj. (gp. szd. + 6/9. szd. Huszár szd.) riadó Kovalevón.

1943. I. 15.

3 h 40 I. Hop. tart. menetkész.

Moré zlj. Melahinóról, hova éjszaka a 36. gy. e-től beérkező részekkel megalakulva, mint 6/III. zlj. indul Popasznijba.

7 h-kor A 6/I. zlj. kézbeveszi Kolomejcevo K-et, az elg. betör.

8 h-kor Újra visszafoglalja Kolomejcevo K-et, de túlerő visszanyomja.

8 h 30 I Pallay alez. pcs-ot ad Varga fhdgy-nak, a 6/III. zlj-nak tád. Kolomejcevo K. birtokba vételére.

9 h Beérkezik 3 német páncél vadász, a támadást azok támogatják.

A támadás lassan indul, Fügedi zls. mkp-on előre megy tájékozódni.

10 h 20 I Jelenti, hogy a támadás elg. csim-bum és av. tűzben elakadt.

11 h 10 I Fügedi zls. jelenti : elg. tád. Krasznaja Zarja irányából harci zaj.

A jobbra és balra kiküldött ök. jőr-ök nem jönnek vissza.

Keserű csop-al az ök. távb. megszűnik.

Kolomejcevoról özönlenek vissza az emberek. Popasznijban pisztollyal megállásra kényszerítem őket. Popasznij-t elg. av. tűz alá veszi.

* Kolomejcevo-nál levő gyümölcsös megjelölése.

Muzsay csoport.

Hadműveleti

Napló

1943. jan. 13—

A Muzsay-csoport hadműveleti naplója (első oldal)

A Muzsay-csoport hadműveleti naplója (utolsó oldal)

12 h — Minden távb. ök. megszűnik hátra.

12 h 30 I — Nagy vk. szds. a 10. k. hop-tól kijön tájékozódni. Közli, hogy a 12/III. zlj. Puhovo K-en felvételi állást foglal. A III. hdt. j-ról ellentád-t hajt végre, melynek érvényesülni kellene már most. Estig tartsuk Popasznij vonalát.

Puhovora hátraküldött Mencz zls. jelenti, hogy az ök-t a hoppal felvette.

12 h 45 I — ÉK. irányból egy elg. zlj-nyi menetoszlop jön Kolomejcevo irányába. A harckocsi árok területén kitartó részeink j. szárnya ellen Kolomejcevóról kb. 1 zlj. tád. Jobbról 3 hk. sízőkkel előretör.

A leg. özönlik vissza. Popasznij tűz alatt.

Jelentést írok és hírvivő lánccal küldöm hátra.

12 h 50 I — Popasznij és Puhovo közti völgylejtőig hátramegyünk, ott leg-t sorakoztatom és a vonalban Puhovo előtt 1.5 km-re hídfőállásba sikerül a tüzelőállást foglalni. Puhovo K-en a 12/III. zlj. ássa be magát.

13 h 10 I-kor — Elg. felgyújtja Popasznijt és megkezdi előnyomulását Puhovo irányába. A tüzelőállást foglalt leg-t gp. tűz alá veszi.

Erre újra megindul a visszaözönlés feltartóztathatatlanul.

14 h körül — Puhovo K-ig özönlik vissza, hol egy részt sikerül a 12/III. zljnak felvenni.

A leg-t összegyűjtjük. Sorakoztatjuk a falu szegélyén.

3 orosz hk. betör meglepetésszerűen a faluba. Ott pánik tör ki és a 12/III. zlj-at magával rántva elrohan; a leg. fegyverét, felszerelési cikkét elszórva.

15 h 30 I — Kovalevón a leg-t újra felfogom, a falu védelmét biztosítjuk. Állandóan folyik a visszaözönlés, a zöm a falut kikerülve menekül.

Ök-t küldünk Demcsenkovo-ra a 10. k. hop-hoz. Az visszaérkezik, jelenti, hogy a hop. Krinyicára állást változtatott.

Ökt. jőrt küldünk Szmedovora, nem jön vissza.

A leg. állandóan szökik.

17 h körül — Elg. jőr. géppisztoly tüzére a Kovalevo K-en megállított rész menekülni kezd.

18 h 30 I — Bevonulunk Pallay alez. úrral a 16. k. ho-hoz. A csapat teljesem szétzüllött. [. . .]

1943. II. 4.

[. . .] — Csesznik zlj. jelenti: (53/II. 43. II. 4.)

11 h 10 I — „Jelentem, hogy Csesznik csoport eü. helyzete nagy mértékben aggasztó. A mai napi gyengélkedők száma 87 fő, ezek nagyrésze meghűléses, fagyásos beteg, rendkívül legyengült állapotban, akik a jelenlegi súlyos szolgálatot ellátni képtelenek. Semmiféle gyógyszer és gyógyeszköz nem áll rendelkezésre, kórház fel nem veszi őket, továbbítási lehetőségünk nincs. A rendkívül rossz élelmezési és anyagi ellátás következtében rohamos állandó rosszabbodás várható, mivel az egészség megőrzésének legkisebb követelményei is hiányzanak. A hetek óta állandóan menetben és megerőltető szolgálatban levő csapatok úgyszólván semmit sem pihentek. A csoportnak váltani való ruházata nincs, teljesen eltetvesedett, járvány kitörésével a legyengült szervezetű embereknél bármikor számolni lehet."

Csesznik László szds.
s. k.

„A Csesznik zlj. jelentését eredetben felterjesztem. Egyben jelentem, hogy csop-omhoz tartozó vitéz Fonyó zlj-nál a túloldalon jelentett helyzet még roszszabb, mivel a hozzá beosztott egységek pihenőhöz mindeddig nem jutottak és állandóan menetben, illetőleg harcban voltak."

Hiteles!
Olvashatatlan
aláírás.

Gorocsonoje 1943. II. 4.
vitéz Muzsay ezds.
s. k.

A jelentés eredetben a 23. k. hop-nak felterjesztve. [. . .]

Lezártam! 1943. II. 20-án
Simon László szds.
sgt.

Láttam! A napló hitelességét és helyszínen történt vezetését igazolom:

Rommi, 1943. II. 21.

vitéz Muzsay ezds.
csop. pk.

Eredeti példány, ceruzával írott.

Sövényi csoport. Kovács század

Harcértékjelentés.

3/134 fő. pu 83, pi. 5.

Jelentem, hogy a szd. a febr. 5-én ért orosz tád. következtében igen lecsökkent fáradt kimerült a szd. leg. nek és ti. nek 50% teljesen menetképtelen sok a fagyott, lágyomásos akiket sehol sem vettek fel gyengélkedőnek.

Hlap. 1943. II. 6-án

Kovács Mihály hdgy
szd-pk.

A Muzsay-csoport (beosztva hozzá a Sövény-csoport) erőállapot jelentése (első oldal)

Láttam! Felterjesztem!
5/6. Csermák

Szóban jelentve személyesen.
43. II. 6.

Tovább harcolni!

Kovács vőrgy.

A Muzsay-csoport (beosztva hozzá a Sövény-csoport) erőállapot jelentése (második oldal)

83.

A VII. hadtest a magyar doni védelem déli részén volt állásban. A szovjet hadsereg 1943. január 14-én a Scsucsje-i hídfőből áttörte a hadtest alárendeltségében levő 12. k. ho. állásait. Az áttörés nem egészen tizenkét óra alatt hadműveleti átkarolássá fejlődött ki. A hadtest déli részét ennek következtében a szovjet csapatok elvágták a 2. magyar hadseregtől és az a 8. olasz hadsereg szétvert részeihez tolódott át. Az itt visszavonulók az olasz szövetségesektől szenvedték el közvetlenül azt az embertelen, gyilkos magatartást, amiben a német csapatok is részesítették a magyar katonákat a visszavonulás alatt. A hadtest másik része a IV. hadtest visszavonulási területén őrlődött fel, azokban az utóvédharcokban, amelyekre a legkíméletlenebb eszközökkel kényszerítették a német és a magyar hivatásos tisztek. — A VII. hadtest iratai a visszavonulás alatt részben megsemmisültek. A harctudósítási naplót 1943. április elején állítják össze, részben a megmaradt hadműveleti iratok, részben az alárendelt egységek jelentései, illetve a hadtestparancsnokság utólagos ténybeli rögzítése alapján.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. VII. hdt. pság. 12. fasc.

A VII. HADTESTPARANCSNOKSÁG HARCTUDÓSÍTÁSA (NAPLÓJA) 1943. JANUÁR 1–FEBRUÁR 28-IG.

[...]

A 12. k. ho. szereplése I. 14-én:

[...] Az orosz hk-al szemben a gyság. védtelennek érezte magát. Az állásainkat oldalozó támadó hk-k fellépésekor a gyság. elhagyta állásait és ez okozta a vesztét. A bevetett tartalékok ellentámadásai csak a megközelítés fázisát érték el. Tulajdonképpeni ellentád-ra már nem került sor, mert az elg. hk-k hirtelen léptek fel és elégtelen pc. elhárításunk támadásukat nem tudta feltartani, másrészt mert a visszaözönlők az ellentámadók egy részét magukkal ragadták. A gyalogságot elfogta a hk. félelem és ez úgy terjedt, mint a futótűz. Hathatós elhárítóeszközök hiányában a hop-nak nem állt módjában ezt a hk. félelmet ellensúlyozni. A rendelkezésre álló kevés pc. elhárító fegyver* tervszerű bevetését is erősen korlátozta a nagy hó, a köd és a füst.

* Nem érdektelen megemlíteni, hogy a 2. magyar hds-ben a 12. k. ho-nak volt a legerősebb páncélos védelme. (Természetesen ez az „erősség" viszonylagos.) A ho-nak volt alárendelve a 2. né. pc. vadá szd. a Marki-völgyben.

Amikor az elg. hk-k és nyomukban az elg. gyság. Petrovszkaja-t megközelítette, a hdt. pk. 16 h 27 I-kor megengedte a hop-nak, hogy hírtengelye mentén hátrafelé háp-ot változtasson.

A hdt. pság. a 12. k. ho. harcerejével tovább nem számolhatott. [...]

1943. jan. 16.

[...] 20 h 10 I-kor a hds. pk. a vivon. parancs helyett személyesen a következő parancsot adja a távbeszélőn magának a hdt. pk-nak:

„A 19. és 23. k. ho. jelenlegi állásaiban az utolsó szál emberig kitart. Egy lépést hátrajönni nem szabad. A legkíméletlenebb rendszabályokkal meg kell akadályozni, hogy egy ember is az állását elhagyja. Ott csak meghalni lehet, hátra nincs!" [...]

A hdt. feladata világos, kitartani az utolsó emberig. A kérdés csak az, hogy kivel és hol. A 19. k. ho. helyzetjelentéséből arra lehet következtetni, hogy a hdt. balszárnyán küzdők vonala bomlófélben van. E benyomást megerősíti az a jelentés is, mely szerint a 19. k. ho. csapatai Jugyino felé feltartóztathatatlanul özönlenek vissza. A 19. k. ho. harcértéke tehát legalább is kérdéses. Ezáltal viszont kérdésessé válik a 23. k. ho. helyzete is. Mivel a hdt-nek visszavonulni nem lehet, előtérbe kerül a hdt. körülzárásának lehetősége. A meggyengült 23. k. ho. és a rendezetlen 19. k. ho. ezt a körülzárást nem sokáig tudná elviselni. Hogy ezeket az erőket a körülzáráshoz megerősítsük, szükséges az olasz és német erők együttműködése.

E helyzetmegítélés alapján a hdt. pk. arra az elhatározásra jutott, hogy felszólítja az Alpini hdt-et és a Cramer hdt-et, hogy a magyar erőkkel együtt vonuljon be egy körvédőképes területre és így zárassa körül magát az elg. által.

A hdt. pk. így reméli, hogy a két magyar ho-t a teljes megsemmisüléstől megmentheti, amíg a Führer által beígért felszabadítás beérkezik.

A hdt. pság. ez esetben háp-ját Szaguny-ba helyezi át.

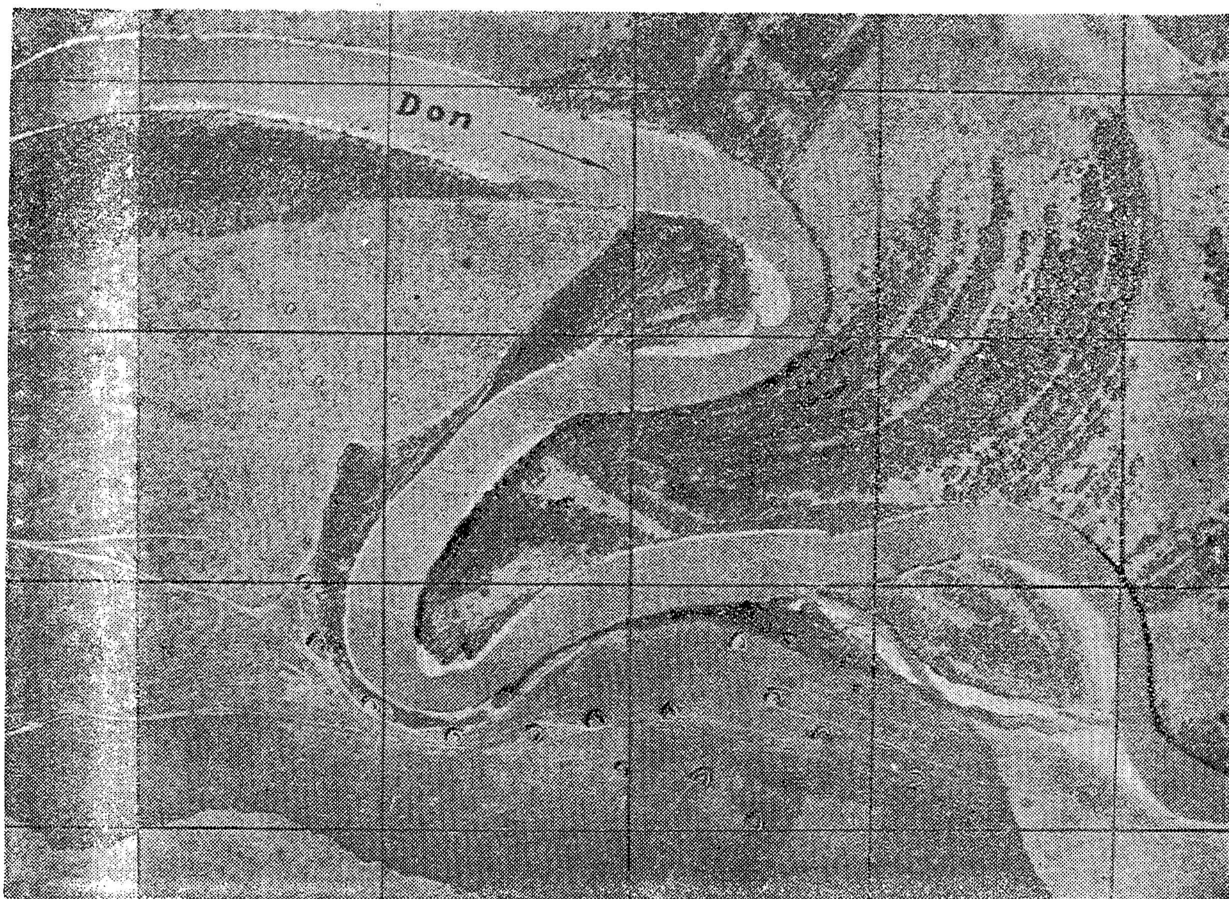
22 h 15 I-kor a hdt. vkf. fentiek megbeszélése végett a Cramer hdt. pság-hoz megy. Ott Kienzl vőrgy-gyal a Cramer hdt. vkf-ével megbeszélte a helyzetet és a további lehetőségeket. Kienzl tbk. egyetértett abban, hogy a végsőkig való kitarásra adott parancs a saját erők teljes felmorzsolódására vezet és nyomban felhívja az O. K. H-t, ahonnan Winter ezds. azt a választ adja Kienzl tbk-nak, hogy cselekedjék belátása szerint.

Ezt a beszélgetést a hdt. vkf. a hds. vkf-nek is tudomására hozza, minek eredményeként I. 17-én 2 h 30 I-kor a hds. pság kiadja a vivon-ra a parancsot.

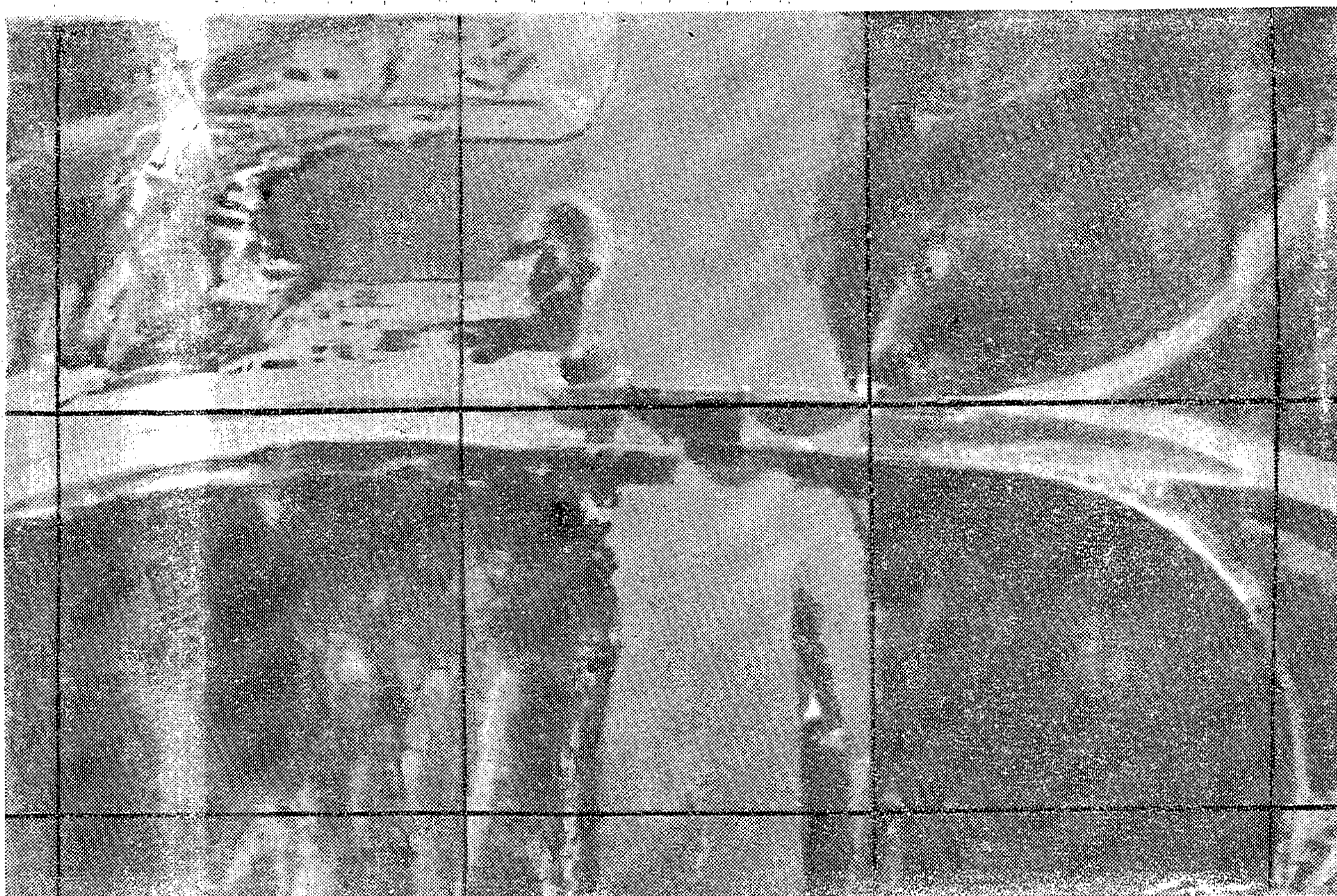
[...]

Aláírás hiányzik.

Eredeti példány, gépelve.

A 2. magyar hadsereg védőállása a doni front egyik szakaszán (légi fénykép). Ütegállások

A 2. magyar hadsereg védőállása a doni front egyik szakaszán (légi fénykép). Felrobbantott híd a Donon

84.

A Scsucsje-i hídfőben 1943. jan. 14-én meginduló szovjet támadás a 12. k. ho. gyalogságát kilenc óra alatt felmorzsolta. Ezt az eseményt és okait rögzíti az utólagos harctudósítás, amely 1943. febr. 20-án készült Kulikovka-ban.***

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 12. k. ho. 13. fasc.

M. KIR. 12. K. HO. TÖRTÉNETÉRŐL ÖSSZEFOGLALÓ 1943. I. 14—I. 24-IG.

[...] Január 14-én 6 h-kor a ho. harcállásaiban és az előtte felvő orosz hídfő megfigyelhető részeiben az ilyenkor megszokott kép mutatkozott. Semmi jel sem mutatkozott közvetlenül arra, hogy hatalmas elg-es támadás tűzelőkészítése már néhány perc múlva, előretörése 2 óra múlva bekövetkezik! [...]

[...] I/14-én 6.15 h-kor csapásszerűen kb. 700 csőből megindult egy 45 perces pergőtűz a ho. védőállásának egész szélességében a zlj. pság-ok hápjainak mélységéig. Egyidejűleg lassú bénító tűz feküdt az ütegállásokon, az ezred pság-ok, a ho. pság. háp-jain, valamint Mihajlovszkij és Maja községeken (ho. tart. helye).

A tűzelőkészítésben résztvett 10—12 könnyű és közepes üteg, 20—30 különféle űrméretű rakétalöveg (Sztálin-orgona), 150—200 könnyű és közepes aknavető, valamint 15—20 páncéltörő ágyú.

Ez a tűz elpusztította a harcosok, fegyverek és létesítmények (figyelő- és óvóhelyek, tüzelőállások, árkok) 20—30 százalékát!

Saját tüzérségünk megfigyelt tüze a *köd* okozta korlátolt látási viszonyok következtében csak 200—300 m távolságra volt lehetséges, tehát az elg. tűzelőkészítés ideje alatt csak terület tűzre korlátozódhatott. Időnkénti tűzcsapások formájában feküdt a sejtett betörési pontok előtti horhosokban.

7 h-tól az elg. tűz élénk bénító tűzzé változott, mely 8.45 h-ig lényegben az egész harcállás területére irányult.

Az elg-es tűzelőkészítés erkölcsi hatása a harcosokra nyomasztó volt, de nem törte meg az állóképességet. A legmélyebb benyomást a számos rakétalöveg (Sztálin-orgona) tüze tette, bár konkrét anyagi hatása nem állott arányban az erkölcsivel. [...]

* Az eredeti harctudósítás megsemmisüléséről lásd az 55. oldal jegyzetét.

** A harctudósításra 1943. III. 2-án Heszlényi altbgy. a IV. hdt. pk-a az alábbi megjegyzést tette: „Bár az orosz tád. tényleg oly erővel történt, hogy a betörésnek sikerülnie kellett, a 12. ho. gyalogsága úgyszólván néhány óra alatt felmorzsolódott — hasonlóan, mint a 4. gy. e. az Uriv-i tád-nál. Ennek okát jórészt a kötelékek (különösen az alosztály) meg nem szilárdított, össze nem forrt voltában keresem."

[...] 7.45 h-kor a bal közép zlj. (48/III.) arcvonala előtt megjelent a peremvonalon (egyúttal láthatár, 200—300 m-rel a harcállás előtt) kb. 10 harckocsi és tűz alá vette az egyes támpontokat. Egyidejűleg előretört rajtuk keresztül első lépcsőben 2, második lépcsőben 4 zlj., egyenként három hullámban.

Csatlakozott hozzájuk DK felé a 48/I. zlj-jal szemben 1 zlj., folytatólag DK felé a 18/II. zlj-jal szemben pedig 3 zászlóalj.

A támadás első mozzanatában tehát támadt összesen 10 zászlóalj és 10 harckocsi 3 magyar zászlóaljra.

Az orosz gyalogság keskeny, mély oszlopokban mozgott előre, az egyes emberek távközök nélkül, teljesen felzárkózva, tisztjeikkel az élen.

A támadás minden előzetes harcfelderítés nélkül lendületesen tört előre. Megállás, tétovázás nem volt; akadályainkat az elg. tü. teljesen eltüntette; az aknamezőnk sem bizonyult hatásosnak, — még a hk-kal szemben sem! — Saját, már igen megtépázott gysági tűzrendszerünk feltartóztató hatása — bár a rohamozóknak veszteségeket okozott — a tád. folyamatát nem törte meg. A támadók saját veszteségeikkel nem törődtek, a kiesők helyébe felzárkózva, előremozgásukat folytatták.

A harckocsik utolérték a közben betört gyalogságot, előrerontottak és felderítették mélységben levő tűzfegyvereinket; majd visszafordultak, hogy a felderítés eredményeképpen, alkalmas alakzatban kezdjenek újra támadásukba.

A gyalogság igyekezett a harckocsikra felzárkózni. Ha a harckocsik megakadtak, nyomban állásba hozott tűzgépeivel próbálta az alkadályt leküzdeni. (A harckocsik éjjel is mozogtak előre!)

Az orosz gyalogsági támadás megindulása után néhány perccel (!) — azonnal menetbe helyeztettek a nagyobb tartalékok a jelentett főbetörési pontok felé:

7.50 h-kor az ezredtartalék (1 pu. szd.) a 48/III. zlj. pság-a felé (megindulásakor onnan való távolsága 4 km), 7.55 h-kor a ho. tartalék (18/III. zlj.) a Mihajlovszkij, Scsucsje-i úton a betörési pont mögött 4 km-rel levő magaslatra.

Az orosz támadás lendülete és viszonylagos túlereje elsöpörte a 48/III. zlj. ellenállását (helyi túlsúly 6 zlj. + 10 hk: 1 zlj.); ezt a zászlóaljat 8.30 h-ig kb. másfél km mélységben áttörte! [...]

[...] 8.45 h-kor — a tüzérségi tűz hátrahelyezésével egyidejűleg — (tűzcsapások a II. állásra, háp-okra, községekre) három hatalmas lépcsőben előretör a 48/I. zlj. állásai ellen a 8 zlj. és 30 harckocsi, hozzájuk DK felé csatlakozva a 18/II. zlj. ellen 20 harckocsi.

A II. mozzanatban tehát újabb 8 zlj. és 50 harckocsi zúdul a magyar vonalakra.

A 48/III. zlj-nál betört erőből ugyanakkor 4 zlj. és 6 harckocsi folytatja támadását Mihajlovszkij felé, 2 zlj. a 48/III. zlj. állásainak K. felől való felsodorításába fogott.

Az orosz támadásnak ez a hatalmas lökése felborítja az ellenállást a harcárkokban. 9.30 h-ig mindenütt túllépi a küzdő zlj. pság-ok vonalát; itt-ott megkísérelt ellenlökések a nagy túlerővel szemben nem érvényesülhetnek.

10 h-kor megjelenik a 48/III. zlj. harcsávjában 3 német bombázó repülőgép és ideiglenesen megállítja itt a támadást, mely közben a ho. tartalékra

talált. Ott — az É-i támogató tüzércsoport 4 ütegének elszánt közreműködésével — elkeseredett és veszteségteljes közelharc tombol, mely 11 h felé az itt képződött harccsoport Mihajlovszkij felé való kitérésével végződik.

A Mihajlovszkij-tól DNy-ra fekvő út elzárására és a Petrovszkaja, Kolomejcevo-i út biztosítására ekkor a hop. a Kolomejcevo-n tartalékban levő 48. rohamszd-ot és a 18/5. szd-ot az utak találkozópontjára előrerendeli. Ez a csoport igen szívósan kitart, de az esti órákban Kolomejcevo-ra kitérni kényszerül.

Közben az elöljáró VII. hdt. pság. a hop. rendelkezésére bocsátotta a Jekatyerinovka-n beérkezett 54/II. zlj-at és még egy zlj-at, mely menetben volt Márki-ból Jekatyerinovka felé (utóbbi zlj-at a hop. a harchelyzet alakulása folytán ellentámadásra már nem vette igénybe, hanem Jekatyerinovka körvédelmére az ottani ezredpk. rendelkezésére bocsátotta), valamint a Petrovszkaja-ra irányított 559/I. német pct. szd-ot 8 gépesített pct. ágyúval.

A pct. ágyúk két hármas csoportban a közép- és a jobbszárny felé bevetésre kerültek, 2 pct. á. maradt a hop. rendelkezésére.

Az 54/II. zlj. Hresztyiki-n át (11.40 h) ellentámadásra indult a 179.1 magp. felé. Ez az ellentámadás eleinte tért nyert, de a II. állás átlépése után felmorzsolódott.

Ezekben a harcokban a hop. harcvezetése a felső vezetés általános irányelvei és a I. 14-én délben kiadott konkrét parancsa („a Cramer hdt-el I. 15-re tervezett ellentád-hoz Jekatyerinovka É., Petrovszkaja K., Mihajlovszkij ÉK. vonalát tartani") szellemében arra törekedett, hogy a ho. állásait minél hosszabb ideig tartsa és ezáltal a hdm-i tartalékok ellentámadására a lehetőségeket megtartsa. Erői visszavételére ezért nem is tett javaslatot; összefogott egységekkel gondosan megszervezett ellentámadásra hiányzott az erő, az idő és kevésnek bizonyult a küzdők állóképessége!

A VII. hdt. pság. tájékoztatása a harcok egész ideje alatt pontosan és folyamatosan — az eseményekkel lépést tartva — távbeszélőn történt.

Délben az elg-es támadás éleivel elérte nagyjában a Mihajlovszkij, Kolibelka-i völgyet. Az elg. itt rendeződött, átcsoportosította tűzrendszerét, majd folytatta támadását a völgyön át DNy. felé.

13 h körül a saját tüzérség zöme elhallgatott; elkeseredett közelharc után — a támadó orosz gyalogságnak közvetlen lövéseivel igen tekintélyes veszteségeket okozván — lövegeit felrobbantja és visszavonul.

14 h-ig az elg. főtámadási csoportja körülzárja Hresztyiki-t. A 48. gy. epk. a hop. engedélyével onnan német pct. ágyún kitör Jekatyerinovka felé. Hresztyiki rövid ellenállás után elesik.

A saját jobbszárny zlj. (18/II. zlj.) maradványai 12/4. ü. körül elkeseredett ellenállást fejt ki, de kénytelen ugyancsak 14 h felé Jekatyerinovka-ra kitérni.

A balszárny zlj-a (8/III.), melyet arctámadás egyáltalában nem ért, de melyet az elg. K. felől felsodrított, Nyikolszkij D felé tért ki.

Ezekben a veszteségteljes harcokban a bevetett pct. fegyverek, a tüzérség és repülők összesen 25 elg-es karckocsit lőttek ki, tehát a megjelent összlétszámnak 42 százalékát; az elg. véres veszteségei óriásiak lehettek és határozottan túllépték átlagban a bevetett összerő 20 százalékát.

15.30 h-kor a hop. Petrovszkaja-n 18. gy. e. pk-nak szóbelileg megparancsolja, hogy a törzsével és a 12. lov. szd. közreműködésével megállított részeket Kolomejcevo ÉK. Petrovszkaja, Jekatyerinovka vonalában ellenállásra csoportosítsa; túlerős nyomásnak engedve zömének Krasznaja Zarja felé térjen ki.

16.30 h-kor Mihajlovszkij elesett; védői kitértek Kolomejcevo felé.

Egyidejűleg 3 elg-es zlj. és néhány harckocsi a hop. háp-ját — Petrovszkaja községet — két oldalról, azaz ÉNy és ÉK felől, rohanja meg. A saját ellenállás itt most már nagyon gyenge!

A hop. — a VII. hdt. pk. előzetes hozzájárulásával — elg-es gp. és gpi. tűzben elhagyja háp-ját, azt visszahelyezi Krutyec-re, Petrovszkaja fél órával későbben az elg. birtokában van.

18 h-ra az elg. éleivel eléri Nyikolszkij K, Maja Ny, Petrovszkaja KD, Jekatyerinovka É. vonalát.

A 12. hop-ot a hdt. pság. utasítja, hogy másnap — a 19. hop-pal közös, Volcsje-i háp-pal, az ellenállás megszilárdítását kísérelje meg.

Ugyanakkor a VII. hdt. pság. elrendeli a 12. ho. védőkörletének átvételét az eddigi K-i szomszéd (19. k. ho.) által Kolomejcevo-ig; onnan átveszi az arcvonalat a 10. k. ho., a 8/III. zlj. maradványainak egyidejű alárendelése mellett. — Amikor ez az elg. másnap délelőtti sikerei következtében és saját erők hiányában nem sikerült, a hdt. pság. a 12. k. ho. maradványait Karpenkovo DNy területén gyülekezteti. A 12. hop. 15-én estétől Karpenkovo-n van.

Evvel a 12. k. ho. egyelőre, mint szerves harcegység megszűnt létezni. Maradványai teljesen szétporladtak; belőlük a harcterületen alosztálynál nagyobb harcegységet megalakítani többé már nem sikerült.

A ho. 10 órán át állott harcban általában több mint 3-szoros, a főbetörési helyen 9-szeres túlerővel, nem számítván a 60 harckocsit, mely a hatalmas tűzelőkészítés mellett elsősorban okozója volt a gyors orosz előnyomulásnak.

E 10 óra alatt a 12. k. ho. elvesztette harcos állományának 70 százalékát és egész tüzérségét. [...]

[...] Az I. 14-i orosz támadás hatalmas ereje három irányban szorította vissza a 12. k. ho. roncsait:

A 8/III., 18/III. és 48/III. zlj-ak részei Kolomejcevo-n át Ny. felé sodródtak. Karöltve a 10. k. ho. egységeivel, I. 15-én Kolomejcevo-nál vívnak súlyos helységharcot, majd annak eleste után ellenállást fejtenek ki Popasznij-nél és Puhovo-nál, I. 16-án Krinyica-nál. Innen kezdik folyamatos visszavonulásukat.

A 48/I. zlj. és a 21/II. zlj. részei a tüzérség zömével Krutyec-en át Karpenkovo felé vesznek irányt.

Krasznaja Zarja, Krasznaja Gyerevnya vonalában a 12. lov. szd. és 12. hír. szd. részei I. 15-én 10 h-ig tartják fel az oroszokat, majd visszavonulnak Krutyec-ra. Itt 16-án egyesülnek a más kötelékekből oda beérkezett maradványokkal és az ott védő német harccsoporttal. Krutyec I. 17-én elesik.

A 18/II. zlj. maradványai és a 21/II. zlj., valamint a tüzérség részeivel I. 15-én délig Jekatyerinovka-n ellenállnak a 19. k. ho. egységeivel karöltve. Onnan Márki-ra vonulnak vissza, mely I. 16-án elesik.

I. 16-án este veszi a 12. k. hop. Karpenkovon a VII. hdt. pk. szóbeli pcs-t, hogy Karpenkovo DNy területén szervezze meg a körvédelmet. Ez a pcs. gya-

korlátilag már nem került kivitelre, mert másnap pcs. érkezik a Ny. felé való általános visszavonulásra.

I. 17-én a Krutyec-i és a Márki-i csop-ok Kamenka-ra özönlenek, melyet az elg. I. 18-án körülzár. Az innen való kitörés csak részeknek sikerül.

e) Folyamatos visszavonulás I. 18—II. 16.

A január 14—17-i események megtörték a harcosok állóképességét, felette megfélemlítették a csapat- és seregvonat embereit. A kemény és veszteségteljes harcok erős igénybevétele mellett a nagy hideg és a szabadban való éjjelezések, a rendszertelen táplálkozás, valamint a nagy menetteljesítmények oly nagy mértékben gyengítették az erkölcsi és fizikai erőket, hogy a fegyelem meglazult, a kötelékek — a harcos állományú vezetési keret majdnem teljes kiesése következtében felbomlottak és a visszavonulás minden málha elhányása melletti meneküléssé fajult.

Az emberek fegyelmezetlensége fásult közönyösségben és minden kötelesség alól való kibúvás formájában mutatkozott; sehol sem fajult ellenszegüléssé, de a maga csökönyös passzivitásában a kevés harcos állományú tisztet és tiszthelyettest majdnem megoldhatatlan feladatok elé állította. Minden újraalakított harcoskötelék — ha újabb bevetésre került — szétesett, mihelyt az emberek állandó ellenőrzése szünetelt: a sötétség beálltával még szd. erejű egységből is reggelre rendszerint csak néhány ember maradt meg. Minden embernek csak egy gondolata volt: minél gyorsabban az elg-től elszakadni és minél messzebbre Ny felé kerülni!

Ilyen viszonyok mellett keveredtek össze a IV. és VII. hdt. ho-inak maradványai és tagolatlan tömegben sodródtak Ny felé. Zömük

I. 19, 20-án elérte Bugyonnij-t,

I. 21, 23-án Novij Oszkol-t,

I. 24, 27-én Bjelgorodot,

II. 14, 16-án (összesen több mint 700 km-es menetteljesítmény után) Baturin körletét.

Visszavonulásuk közben I. 17-én és 18-án Nyikolajevka-n, majd 20-a körül Bugyonnij-on összeütköztek már orosz pc. és gyalogkötelékekkel, sőt itt-ott partizáncsoportokkal is. Ezalatt számos ember és értékes anyag pusztult el vagy esett fogságba, illetve zsákmányul.

A visszavonulás alatt Novij Oszkol-ig, a ho. eredeti létszámának kb. 10 százaléka, Baturin-ig további 17 százaléka esett ki. Az anyagveszteség ruházat és felszerelés terén ezalatt az idő alatt kb. 45 százalékot tehetett ki.

A 12. k. hop., aki I. 20-án érkezett be Novij Oszkol-ba, másnap 7 h-kor átvette az Oszkol völgyében Novij Oszkol-tól D-re harcoló magyar csapatok pság-át. Itt egyelőre különösebb harci cselekmények nem voltak. I. 24-én 22 h-kor a VII. hdt. pság. pcs-ára a hop. átadta a harccsoport feletti pság-ot Keserű alez-nek és törzsével Romni-ba indult a VII. hdt. számára eszközlendő szállásszabályozás céljából.

vitéz Solymossy vorgy.
12. k. hop.

Eredeti példány, gepelve.

85.

A 19. k. ho. alárendeltségében levő 13. gy. ezred harci jelentése 1943. jan. 18-án elmondja, hogy ekkorra az ezred teljesen szétbomlott. Kondencovo községbe több ezer ember özönlött vissza, ahol pihenőre rendezkedtek. Reggel 7 h-ra azonban megjelentek a szovjet harckocsik. A katonák megadták magukat. Az ezred pk. is fogságba esett. Az ezred pk. a foglyok gyülekezésénél parancsot adott a tisztjeinek, hogy törjenek ki vele együtt, akik ezt megtagadták. Az ezred pk. másodmagával megszökött. A jelentés elismeri, hogy a szovjet katonák a magyar sebesülteket azonnal szánokra rakták és orvosi kezelőhelyre vitték.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 19. k. ho. 13. gy. e. 12. fasc.

M. KIR. 13. GY. E. HARCTUDÓSÍTÁSA I. 14—I. 28-IG.

[. . .]

1943. január 18-án.

[. . .] 7 h-kor D. irányból a műúton feltűnt 3 orosz hk., melyeknek megjelenése — még a tüzelésének megkezdése előtt — ismét olyan pánikot idézett elő, hogy a fegyvereket eldobálták.

Itt már olyan tömegőrület tört ki, hogy azon úrrá lenni nem lehetett. Pár perc múlva feltűnt kb. zlj. erejű felfejlődött elg. gyalogság is, mely ezen tömeget av. tűz alá vette és körülkerítését megkezdette. Hátulról is lövöldözés hallatszott. A körém csoportosult és fegyverét el nem dobált 25—30 főből álló csoporttal a községen keresztül átvágtam magamat és a műútat igyekeztem elérni, hogy azon keresztül Ny. irányba menekülhessek. A község elhagyása után azonban a hk-ik észrevettek, a tüzet valamennyi ezen kis csoportra irányította és csaknem megsemmisítette. A műutat sértetlenül csak én és egy ismeretlen tizedes értük el, sebesülten pedig a sgt-em, Szodoray Sándor fhdgy. és a 13/3. szdpk. Rédey Sándor fhdgy. Mindketten gránátszilánktól súlyosan sebesültek. A műutat szegélyező, majdnem 2 m magas hótorlaszon átugorva ráugrottunk egy elg. szakaszra, amelyet a hótorlasz innenső oldaláról nem lehetett látni. Azonnal elvették géppisztolyainkat, a két súlyosan sebesült tisztet szánra rakták. Az oroszok az egész hadifogoly tömeget, amely menetoszlopban legalább $2\frac{1}{2}$ km-t tett ki, hátraszállították. A menet megkezdése után kb. 25 tisztet utasítottam arra, hogy a legelső alkalommal velem együtt

törjenek ki és szökjenek meg. Az összes tisztek — Szendrői Kovách Antal 24. gy. e-beli szds. kivételével — ezt megtagadták és rendfokozatukat sokan lefejtették. 3 órai menet után nevezett szds-al és egy tizedessel, egy, az úttól 150 m-re levő horhosba berohantunk és onnan 2 napig az erdőkben bujdokolva Tatarino-nál a 26. német ho-hoz csatlakoztunk. [...]

v. Gáll alez.
13. gy. e. pk.

Eredeti példány, gépelve.

86.

*A 21. gy. e. alárendeltségébe tartozó 32/III. zlj. is részt vett az utóvéd harcokban. Az elszenvedett súlyos emberveszteségeiket sokszor maguk a „szövetségesek" okozták.**

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 23. ük. ho. 19. fasc.

I. 32/III. ZLJ. (21. GY. E.)

M. kir. honvéd vezérkar főnöke

Budapest, 1943. évi február hó 19. Budapest.

A 32/III. zlj. Koloveszt—Karabut területben 1942. december hó 5-től 1943. január hó 17-ig volt a Don menti védőállásban, mint a 23. könnyű hadosztály jobb védőszakaszának zászlóalja. Ennek a zászlóaljnak voltam a parancsnoka, 1942. január hó 19-től.

1943. január hó 17-én 13 h 30 I-kor hírvivő lovas útján kapta a zászlóalj a visszavonulásra a parancsot azzal, hogy a szürkület beálltától kezdődően vonuljon vissza minden szakasztól egy rajt leplező járőrként visszahagyva, mely utóbbiak másnap 4 h-kor az ellenséggel érintkezésben vonulhatnak vissza. A visszavonulási parancs szerint a zászlóaljnak Dankovszkij—Bahlajev közti területben kellett a vasútvonalat Ny-ról kitérő magaslatokon védelemre berendezkedni. A visszavonulási parancs szerint a védőállást ebbe a már megadott kedvező terepszakaszba tervezte csak visszavonni. Épp ezért elrendelte, hogy az összes anyagon kívül a zászlóaljak a szükséges számú rajkályhákat és hosszúnyelű szerszámokat vigyék magukkal. Visszavonulási parancs szerint zászlóalj századaink gyülekeztetését Likovo ÉK területére rendelte el. Zászlóalj kiterjedésénél fogva, mert meglevő lovai és szánjai Szaguny községben voltak (kb. 2½ órai út) után 15 h 45 I-re érkezett be, a zászlóalj a védőállást 18 h 30 I-kor hagyta el.

Likovo ÉK-en a megadott gyülekezési helyen levő tüzérségi lőszerraktárak túlkorai robbantása folytán a zászlóalj vonata 3 és 1/2 órát vesztegelt, mivel a község más útjain nagy hófúvások miatt s a magas hó miatt kitérni nem tudott. Ez volt az oka, hogy a géppuska század vonatának egy részét a Szaguny-ból előtört orosz harckocsik és gépkocsin szállított gyalogság meg-

* Márton alez. zj. pk. jelentését 1943. febr. 10-én Budapesten készítette el, mivel visszavonulása miatt Lóskay ezds feljelentésére hadbírósági eljárás alá vonták.

semmisítette. A zászlóalj a kijelölt új védőállását 18-án 4 h-ra elfoglalta és védelemre berendezkedett. Itt 6 h-kor hírvivő lovas útján a zászlóalj ama parancsot kapta, hogy Pelevalnája községen át visszavonulását folytassa. A zászlóalj aznap menettel Goncsarovká-t elérte, hol a már ott levő különböző magyar tüzér és vonatrészeket kb. 400 főnyi zömmel partizáncsoport támadta. Ezredparancsnok a beérkezés után a 21/III. zászlóaljat vetette be mint küzdőt, míg a 32/III. zlj. mint tartalék követte a küzdőket. Az ellenség megsemmisítése után a zászlóalj Novogrisevka-n éjjelezett, hol az olasz Tridentina hadosztály parancsnok rendeletére mint *zárt elővéd* biztosította a magyar és Tridentina hadosztály éjjelezését. Másnap, január 20-án a Tridentina hadosztályparancsnok rendelete szerint 7 h-kor kellett volna a zászlóaljnak az olasz hadosztályparancsnokságot követni, míg a zászlóaljat a 21/III. zlj., majd pedig egy olasz zászlóalj és tüzérség mint utóvéd kellett volna, hogy kövesse. A zászlóalj az olasz hadosztályparancsnok rendelkezése folytán csak 20 járművel (4 fogatú) vehetett részt, mivel hosszabb járműoszlopot nem engedélyezett. A zászlóalj a megadott gyülekezési helyre 6 h 35 I-kor érkezett be a vonatával együtt. 6 h 45 I-kor a megadott menetirányban felállt zászlóaljat heves orosz tüzérségi és aknavető tűz érte, ugyanakkor pedig a község K-i részén harckocsik jelentek meg, amelyek a magaslat alatt levő zászlóaljat vették tűz alá. Ezredparancsnok a 21/III. zlj. ellentámadásra rendelte, míg a 32/III. zlj-at a mögötte fekvő magaslat megszállására rendelte. Ezen tűzérségi és harckocsi tűzben a zászlóaljvonat teljesen megsemmisült. A zászlóalj, miután már úgy az olasz, mint a 21/II. zlj. visszavonult, 1/2 óra után parancsot nem kapva, Szkororid irányába visszavonult. Ide érve, az ott levő német hadosztály parancsnokánál jelentkeztem, kitől megtudtam, hogy a Tridentina hadosztály és az ezredparancsnokság a 21/III. zlj-al Posztolali-be vonult vissza, hová 21-én a zászlóalj is beérkezett. Ezen időtől kezdve a zászlóalj az ezredparancsnoksággal és a 21/III. zászlóaljjal együtt folytatta visszavonulását Novokarkovka—Limorivka—Seljakino—Varvarovka—Nyikitovkán át, napközben több ízben is ellenséges harcirepülők támadásainak kitéve. Harcban ezután a zászlóalj már nem vett részt. [. . .]

2. Tapasztalatok.

A nagy hideg miatt tűzfegyverek, géppuska, golyószóró általánosságban nem működtek.

Harckocsik ellen harcot csak megfelelő és kellő számban rendelkezésre álló elhárítófegyverekkel lehet vívni, illetve harcot felvenni, különben a gyalogság harckocsitámadás esetén alul marad, mert kézigránátunk is kötegekbe kötésre nem alkalmas.

Zászlóaljnak 27 lova hullott el a visszavonulás napjáig, azonkívül parancsra 80 lovat kényszerült a lóteleltetőbe hátraküldeni, így az elrendelt visszavonulásra sem elegendő lova, sem szánkója, géppuskák, nehézfegyverek, lőszer és élelemszállításra nem állt rendelkezésre.

Zászlóalj lovai júliustól takarmányt nem kaptak, csak a zászlóalj által gyűjtött szénát, szalmát és januárban kapott kevés rozson éltek, miáltal erőbeni állapotuk annyira legyengült, hogy visszavonulás közben megtett nagy utakat nem bírták, egymásután dűltek ki, miáltal épp a nehézfegyvereket kellett egymásután idő előtt felrobbantani.

Kiadott bakancsok az orosz hidegre és nagy hóra teljesen alkalmatlanok. Hiába volt a meleg gyapjúkapca, bár a bakancs nagy volt, de a lábfejboltozatnál szűk volt, a hólevet áteresztette, miáltal igen sok fagyás keletkezett.

A ruházat sem felelt meg az orosz hidegnek. Mert míg az irhasapkák minden tekintetben beváltak, addig az irhamellények, mivel ujjuk nem volt, csak a derekat melegítették, ellenben a karokat nem. Hiányzott a meleg nadrág is. Mivel a trikónadrág és a gyalogsági nadrág mellett éjjel a havon tartózkodni még nagy tűz mellett is csak állandó mozgás mellett — járkálás — volt lehetséges.

A zászlóalj 17-től reggeltől február 1-ig bezárólag semmiféle ellátást nem kapott. Az elinduláskor kiosztott 2 napi szalonnaadag mellett a legénység erőállapota rövidesen — erősen leromlott, a legénység teljesen lesoványodott, és mivel az olaszok minden közbeeső községet megszálltak, a zászlóalj sem élelemhez, sem férőhelyhez éjszakára nem jutott.

Előfordult, hogy a zászlóalj legénysége az olaszok által megszállt házba ment be melegedni, ahonnan azonban az olaszok a magyarokat bajtársiatlanul kizavarták és ha ennek nem tett eleget akkor mint az elő is fordult egyiket megsebesítették másikat pedig agyonlőtték. Egy helyen pedig a zászlóalj legénysége által elfoglalt csűrt éjszaka a legénységre gyújtották, hol kb. 25 fő égett benn, míg egy csomó ruha és fegyver nélkül tudott csak kimenekülni.

Ezreden belül a kiképzésnek sok a hiányossága. Műszaki kiképzés teljesen hiányos. Támadásban, visszavonulásban tömörülés tapasztalható. Tartalékos tisztek (szakasz- és századparancsnokok) ismeretei igen hiányosak. Kiképzésük sok hiányt mutat fel. Általában nem tudják, mi a kötelességük adott helyzetben.

3. Az események alakulásának okai.

Magyar hadsereg sehol nem rendelkezett megfelelő erős tartalékkal. A védelemnek csak nagy kiterjedése volt, de mélysége semmi nem volt.

Tényleges alantos tisztek hiánya.

Magyar alakulatoknak román, ruszin nemzetiségekkel való erős keverése, mely nemzetiségekkel senki a nyelvükön beszélni nem tudott.

Márton alez.

Eredeti példány, gépelve.

87.

*A VII. hdt. szétverése után a magyar hds. pság. harci csoportokat hozott létre az összeszedett alakulat-töredékekből, amelyek a visszavonulás alatt — főleg 1943. jan. 17. után — fedezték a német Cramer hdt. visszavonulását. Az egyik, 5 zlj-nyi erejű harci csoportnak volt a pk-a Lóskay Ferenc ezds. A csoport a I. 14—II. 6. közötti utóvéd harcokban súlyos veszteségeket szenvedett. Lóskay 1943. II. 16-án készített harcjelentésében elmondja, hogy gyűlöli a „magyar bakát", mert nem akart harcolni. Ezért hát meg nem engedett eszközökhöz is nyúlt a katonákkal szemben és úgy hajtotta őket a körvédelmi állásokba. Lóskay a harcjelentését 1943. ápr. 1-én kiegészíti elemzésével a doni vereség katonai okairól: javaslatot tesz a további kiképzésre, fegyverzetre és taglalja a szovjet társadalmi viszonyokat.**[*]

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 19. és 23. k. ho. Lóskay csoport. 12. fasc.

Lóskay Ferenc ezredes
ho. pk-i személyi tartalék.

HARCJELENTÉS

az 1943. évi I/14—II/6-ig tartó harcokról és hadműveletekről.**

1042. XII/14—1943. I/13-ig mint a hds. pság személyi tartaléka, vitéz Asztalossy Aladár vőrgy-ot a 19. k. ho. parancsnoklásában helyettesítettem. 1943. I/14-én a Scsucsje-i áttörés napján átadtam a 19. k. ho. pságot és mivel a nagy harcok megindultak, nem vonultam be a hds. pság-hoz, hanem becsületből a 19. k. ho-nál maradtam.

1943. I/14-én 10 h 30 I-kor távb. felhívott Farkas Antal vk. alezredes, a VII. hdt. vkf. helyettese és közölte velem, hogy Jugyinon pságom alatt, rögtönzött törzzsel egy kb. 5 zlj-nyi hcsop. alakul, a hcsop. feladatát írásban a 23. k. ho. útján kapom meg.

* Jány Gusztáv vezds. az alábbi megjegyzést fűzte Lóskay jelentéséhez 1943. II. 18-án: „v. Lóskay ezds! Harcjelentésében nagyrészt általánosságban emel vádakat pk-k ellen. Pcs-om szerint tiszt és legénység ellen, kik helyüket engedély nélkül elhagyták fegyverrel való megtorlás volt kötelező, egységek megfutása esetén a megtizedelést rendeltem el . . . Azok nevét, akik gyáván viselkedtek, pcs.-ot megtagadtak, búikáltak, haladéktalanul jelentse, hogy ellenük a megtorló lépések megtehetők legyenek. Harcjelentésének kritikai része az események túl közeli volta miatt kissé túlzó, de helyes voltát elismerem annál is inkább, mert az okokra, miknek következményeit átélte helytálló módon rámutat." vitéz Jány.

** Hadműveletekről beszélni túlzás, mert a csoport csak harci cselekményeket hajtott végre.

1943. I/14-én 12 h-kor azzal az érzéssel indultam Jugyinóra, hogy ezen csop-al Kosztomarovónál át kell kelnem a Don-on és a Don keleti partja mentén az átkelőben levő elg-et oldalba támadni.

Jugyinóra a rossz útviszonyok miatt 16 h-ra érkeztem be. 18 órakor tudtam meg az ottani gh. főnöktől, hogy az esti órákban több század érkezik, egyébként Bankó alez. az 51. gy. e. ideiglenes pk-a a helyzetről tájékoztatni fog. 19 órakor beérkezik Bankó alez., aki jelenti, hogy a 23. k. ho. nélkülözhető tart-jait Jugyinón gyülekeztetik. Egyébként érdemlegeset tőle nem tudtam meg.

19 óra után megérkezik Kásás vk. őrgy., a 23. k. ho. vkf-e, aki tájékoztat arról, hogy a pságom alatt gyülekező hcsop. a Tömösy zlj-ból, 2 félszd. erejű ezr. tart-ból és a 23. k. ho. sízázadából, továbbá 2 ü-ből alakul. Feladatom Jekatyerinovkán át a betört elg. oldalába tád-ni.

1943. I/14-én 21 órakor beérkezik a Tömösy zlj., melynek pk-a jelenti hogy

a) zlj-a ki van merülve,

b) nehéz fegyvereit részben maga a legénység viszi, részben szánon szállítja.

A zlj. pk-át utasítottam, hogy menetét folytassa Marki-ba és a 43. gy. e. pk. hápján majd tőlem a további pcs-okat kapja.

Ugyanezen időben jelentést kapok, hogy a 2. ü. csak a sötétség beálltával hagyja el a tüzelőállását a 23. k. ho. védőállásában, valamint, hogy a kombinált zlj. (2. félszd., sízázad) nehéz fegyverek fölött nem rendelkezik.

I/14-én 22 órakor hagytam el Jugyinót Marki irányában. Jugyinón tiszt maradt azzal a feladattal, hogy a komb. zlj. beérkező egységeit irányítsa Marki-ba, valamint a 2 ü-et.

1943. I/15-én 1 órakor Markiba érkeztem, Szügyi ezds. háp-jára. Szügyi ezds. tájékoztatott a helyzetről.

Ezen az éjszakán még azt az értesítést vettem, miszerint a pc. ho. is a Scsucsjei hídfőbe betört elg. oldalába fog tád-ni.

I/15-én 7 órakor Markiba érkezik a Tömösy zlj. éle. Pk-a néhány órai pihenőt kért. Én a helyzetre való tekintettel 1 órai pihenőt engedélyezhettem csak a reggeli elfogyasztására.

Ebben az időben gyakori eset volt, ha a csapatok bevetésére került sor, úgy pk-aik a komoly helyzetre való tekintet nélkül a rábízott egységek kimerültségéről, vagy az étkezés elmaradásáról panaszkodtak. Később a visszavonulás idején ugyanezek a csapatok jóval nagyobb menetteljesítményeket hajtottak végre és súlyosabb nélkülözéseken estek át.

Közben beérkezett a sízázad is. Markiban tudom meg, hogy a 2 ü. közül az egyik gv. és nem jöhet Markiba, a másik ütegnél fogatolási bajok vannak. Így végeredményképpen az 5 zlj-ra tervezett hcsop. egy meger. zlj-já süllyedt.

1943. I/15-én kb. 8 órakor veszem a 19. k. ho. pság. pcsát, hogy a beérkező egységekkel a Jevdakovoi reteszállást kell megszállni éspedig a Jekatyerinovka, Obr. Marki-i úttól Ny-ra egészen Pjatyiletka tanya magasságáig. Ennek megfelelően a Tömösy zlj-at a reteszállásba rendeltem, mely állást a zlj. nehézkesen kb. 15 óráig megszállta.

A 43. gy. e. hápján a helyzetről állandóan tájékozódva lévén megtudtam, hogy a Jekatyerinovkán volt 41. gy. e. pk. Zendy ezds. által 2 zlj-al É. irány-

ban végrehajtott tád. nem sikerült és ezen csop. most Jekatyerinovkát védi, ugyanakkor a 13. gy. e. tart. zlj-a, Medics alez. az északi sávhatár mentén húzódó reteszállást szállta meg.

1943. I/15-én kb. 10 órakor azt a pcs-ot veszem a 19. hop-tól, hogy a Petrovszkája, Obr. Markira vezető utat megbízhatóan le kell zárni. Ezen feladat végrehajtására a 23. k. ho. egyik közben beérkezett félszd-ot rendeltem ki a Jekatyerinovkát védő Zendy csoporttal egymagasságban. [...]

20 óra körül Marki hápom-ra visszatérve, jelenti Szügyi ezds. a 43. gy. e. pk-a, hogy a 19. hop-al minden ök. megszakadt, mert a dut. folyamán elg. pc. egységekkel Volcsjet megtámadta és elfoglalta. (Ezt részben láttam a reteszállásból is.) A hop. Kamenka irányában tért ki.

Ezek után átvettem ideiglenesen a 19. k. ho. pságot és az alábbiak szerint rendeztem a parancsnoklási viszonyokat:

a) Szügyi csoport, változatlanul ezredének védő állásában, neki alárendelve Pálos ezds. csop-ja ezredének töredékeivel. (13. gy. e.)

b) Zendy csop. az 51. gy. e. 2 zlj-a és a Tömösy zlj., valamint a 23. k. ho. 2 félszd-a.

c) Síszd. ho. tart.

Események. Az éjszaka folyamán I/16-án reggelig az alábbiak zajlódtak le:

a) Medics alez. a 13. gy. e. tart. zlj. pk-a zlj-ával Szvoboda É. területére vonult vissza, elg. behatása alatt. Szvobodán gyülekezett Gál alez. a Kolibelkai hídfővel szemben álló zlj. megmaradt részeivel.

b) Zendy ezds. csop-ja, mivel elg. Jekatyerinovkát elfoglalta és Jevdakovoi reteszállásban kapaszkodott meg.

c) Elg. elfoglalta a 12. k. ho. harcterületéből eö. törve Kolibelkát, Ilinkát, Jekatyerinovkát, Pjatyiletkát és Volcsjet a bal szárny hátában.

Mivel a Szügyi csoport és a Zendy csoport között, Koszki községtől D-re egy kb. 600 méteres hézag keletkezett, ide rendeltem a 12. k. ho. nálam gyülekezett részeit. Lészay ezds. magát akcióképtelennek minősítette, így a 12. k. ho. egységeit egy 12. ho-beli szds. vette át.

A ho. északi támogató tü. csop. összes ütegei veszendőbe mentek, a harcokban résztvett zlj-ak vérveszteségeken kívül sok fagyást jelentettek. A veszteségek terén megközelítőleg pontos adatokat soha sem lehetett megtudni. A fagyások főoka, hogy a támadó orosz tád-ait főleg a községek ellen irányította, pc-ok támogatása mellett a késő dut-i órákban a községeket elfoglalta és ott éjjelezett. Saját zlj-aink a fölényes elg. hk-k fellépése folytán rendszerint a falvakat elvesztették és a szabad ég alatt éjjeleztek. Ez történt 14-ről 15-re és 15-ről 16-ra virradó éjszakában.

Január 16-án a délelőtti órákban újonnan kimentem a Zendy-csoport védőállásába, mert egyrészt nyugtalanított a ho. bal szárnya, de a csoport erkölcsi állapota is. Ez alkalommal vk. tisztemmel és a kísérő csendőrömmel ismételten Lobanovkára igyekvő gyal. csoportokat kellett a kb. 400 méterre levő védőállásba visszakergetnem, ahonnan szak. és szd. pk-aik passzív magatartásuk miatt távozhattak. Azonban mihelyt távolodtam néhány 100 méterre, a továbbszivárgás folytatódott.

Zendy ezds-nek háp-ján, az első vonalban tartózkodott, szemrehányást tettem a lógások miatt, továbbá a helytelenül választott háp-ja miatt, mert az

első vonalban csak a háp-jától jobbra—balra 50 méterre uralta a helyzetet. Ez az egyébként kiváló tiszt attól tartott, hogy háp-jának hátrahelyezése esetén az egész hcsop-ja felbomlik. Zendy ezds-nek elrendeltem, hogy a sötétség beálltával háp-ját 500 méterre hátrább helyezze. Lobanovka községből az állások felé vezető úton záróvonalként több rajból álló jőröket állíttattam fel.

Ez idő alatt 8 elg. hk. kb. 400 m-re megközelítette védőállásunkat, majd az állás előtt 300 méterre a völgyben a hk. árkon túl Koszki község felé haladt. Érdeklődöm, hogy miért nem tüzelnek a pct. ágyúk? Azt a meglepő választ kaptam, hogy az állásból nincs kilövés. Az tény, hogy a harckocsikat csak a szabad terepen állva lehetett látni.

Marki hápom-ra visszatérve kb. 9 órakor megjelent Horváth vk. ezds., a pc. ho. pk-a. Tudomásomra hozza, hogy ho-jával Jekatyerinovkára tád-ni fog. Mivel a 19. k. ho. harcterületét igen jól ismertem, javasoltam, hogy zömmel Szvobodán keresztül, részekkel Lobanovkán át tád-jon, a tád-hoz a reteszállás csapatai csatlakozni fognak.

Kb. félóra múlva beérkezett háp-omra Cramer altbgy., né. hdt. pk., kinél jelentkeztem. Crammer tudomásomra hozta, hogy a ho. helyzete aránylag igen jónak nevezhető, különösen a bal szárnynak veszélyeztetett helyzetében való kitartása mellett. Csodálkozásomra Cramer altbgy. közölte velem, hogy északon a helyzet jóval rosszabb. (Nem tudtam semmit a 12. és a 10. k. ho. helyzetéről.)

Cramer ezután Horváth ezds-hez forult és tudomására hozta: „Wir geben dem Russen bloss eins auf den Kopf, um dann wieder anderwärtig bereit zu stehen."*

Ezt úgy értelmeztem, hogy az eredeti védőálláshoz már nem ragaszkodunk, hanem a védelem az eddig követett merevség helyett rugalmasabb lesz.

Háp-omra beérkezett jmű-veket az elg. észrevette, mire azonnal av. tűz alá vett bennünket.

Cramer altbgy. és Horváth ezds. távozása után, kb. 13 óra 30 és 14 óra között hápom-on megjelent vitéz Asztalossy vörgy. a 19. k. ho. pk-a is. Közölte velem, hogy a tegnapi rajtaütés következtében Zaguny és Jugyinon keresztül Studenokra jött előre.

Vitéz Asztalossy vőrgy. most a következő csoportosítást rendelte el:

1. Szügyi csoport a Koszki Ny. magasságától a Marki völgy fölötti magaslatokat védi, továbbá az eredeti Don állásokat.

2. Lóskay csoport a Jevdakovoi reteszállást Pjatyiletkáig. [...]

22 óráig a zlj-ak az új védőállást elfoglalták, az 54/II. zlj. kivételével. Az 54/II. zlj. Zendy ezds. jelentése szerint önhatalmúlag elhagyta védőállsását és valószínűleg a sötétség leple alatt déli irányban visszavonult. Ezen zlj. pk-a erről jelentést nem tett, sőt másnap sem kereste a kapcsolatot hcsop-omhoz (hetekkel később tudtam meg, hogy másnap a 23. k. ho. e. ü. oszl-ánál beteg-állományba vétette magát. Ezen tö. ti. ellen a hds. részéről hadbírói eljárás van folyamatban).

* Mi az orosznak csupán egyet adunk a fejére, hogy azután ismét másutt legyünk felkészülve."

23 óra 30 I-kor jelentik jőreim, hogy Markitól délre 1 km-re sincs saját csapat; a pc. hop-nál megtudom, hogy I/17-én a pc. ho. éjfél után 2 és 3 óra között Kamenkára vonul vissza. [...]

Kamenkára nem vonulhattam vissza, tartanom kellett attól, hogy a Volcsjen jelentett kb. 20 hk-ból és 2 zlj-ból álló elg. csoport I/17-én Kamenkára tör elő és ez esetben csoportomat szétveri. Úgy döntöttem, hogy az Obr. Markitól délre Versinára vezető út mentén kivonom csoportomat és az Obr. Markitól közvetlenül délre fekvő magaslatokat szállom meg. Ebben az időben I/16-án 22 h 30 I-kor még nem tudtam, hogy jobb szomszéd csoportom nem állott meg közvetlenül Markitól délre, hanem valószínűleg a nagy hideg miatt hátrább ment vissza. Erről azonban Szügyi ezds. már nem értesíthetett engem.

Ezekben a súlyos napokban midőn gyakran hasznavehetetlen és puha alpk-okkal kellett a reánk bízott csapatokat vezetnünk, Szügyi ezds. és köztem mély harcosbarátság keletkezett, mely lehetővé tette, különösen a későbbi időben, hogy szedett-vedett egységekből álló csoportokat is félig-meddig eredményesen vezettünk és így a VII. hdt., majd a Vargyassy csoport legtöbbet igénybe vett pk-ai lettünk.

I/17-én 1 és 2 óra között, kemény hidegben elhagytam Markit. A Zendy ezred megmaradt zlj-át, a Tömösy zlj-at, a Jankovics szds. sízázadát és a Hegyeshalmy üteget egy oszlopba gyülekeztettem és mivel alpk-aim térképtudásában nem bíztam, személyesen és gyalog vezettem az említett magaslatokra. Hozzám csatlakozott a pc. ho. feld. zlj. eltévedt gyaloglépcsője is.

A Versinára vezető út használaton kívül állott, így ebben a hideg éjszakában a magas hóban a hegyre való felkapaszkodás igen nehéz és fárasztó volt. [...]

Kb. 7 órakor tőlem jobbra és hátra kb. 8—10 km-re elg. hk-kat látok előretörni Studenok felé, majd ezek tád-át Studenokra. Később tőlem balra és oldalt Kamenka irányából ágyútüzet hallottam.

Minden ök. híján csak most ébredtem csoportom veszélyeztetett helyzetére és megértettem Cramer előző napi kijelentéseit.

Azonnal elrendeltem a csoport visszavételét, éspedig Zendy ezds. csop-ja Bjelorusz Versina, Szolozny-i területére, nyugati szárnyán a Tömösy zlj-al, síszd. Loszanovora. (Elg. gyal. csoportok, mögöttük egy kb. 3 km gyal. oszl. ez időben Studenok-ot is megközelítették, azonkívül tőlem nyugatra gyság. a magaslatokra kapaszkodott fel.)

Az elválás simán ment, azonban a visszavonulás alatt a Zendy-csoport jobb szárnyán egy szd. eltűnt. A hófúvásos, ködös lejtőn vagy eltévedt, vagy az elg. elfogta. (Harcizajt nem lehetett hallani.)

Szándékom az volt, hogy eleinte déli irányban a már jelentett három községre, később délnyugati irányban vonulok vissza, de a csoportot legkésőbb Ivsenkov és Szoncsino között megállítom, ahol csatlakozást véltem találni, északon a 168. né. ho-hoz, délen a 23. k. ho-hoz. Erről tájékoztattam Zendy ezds-t és Jankovics szds-t, a síszd. pk-át. Jelentést küldtem helyzetemről és terveimről a 19. k. ho-nak is, Jakab hdgy. útján, akit Jugyinon véltem.

Midőn kb. 13 órakor a Zendy csoport a jelentett községeket kb. 300 m-re megközelítette, Udarnik felől 4 db T—34-es elg. hk. tört a csoportra, ezeket gyság. követte keleti irányból. Az orosz eleinte gp-kal, av-kel és lövegekkel

tüzelt a csoport oldalába és hátába és utána hk. tád-ba ment át. A Hegyeshalmy üteg még egy hk-t kilőtt, de az orosz máris ott volt a lövegeknél a hk-kal, a Zendy csoportot pedig bekerítették. Mindez kis rögtönzött törzsem előtt kb. 300 m-re történt. A legénység egy része a közelben levő horhosokba rohant, zöme azonban szerelvényét eldobva nyugati irányban menekült a nyílt hómezőkön keresztül. Ezen részek zöme elpusztult, vagy fogságba esett. A horhosokba menekülők, mint a síszd. is elérték Szoncsinot. Kis törzsemmel eleinte déli irányba akartam visszavonulni, út hiányában azonban háp-omról előresiettem egy kitaposott útra és ezen szintén nyugati irányban vonultam vissza Szoncsinora. Egy elg. hk. tűzzel üldözött, majd követett Szoncsinora. Szoncsinon megtudom, hogy az elg. tőlem északra áttörte a németeket és elérte Kamenkát. [...]

Szoncsinoról azonnal ök-t kerestem a 19. k. ho-hoz és a visszavonulási utammal párhuzamos úton megint előre az arcvonalra siettem. Itt mindenütt visszavonuló csapatokra, vonatrészekre stb. bukkantam. Arról értesültem, hogy a hds. pság. a harc félbeszakítását rendelte el még a hajnali órákban és a 19. és 23. k. ho-nak Bugyonnijban való gyülekezését. A pcs. azonban későn jött, a csapatok már pcs. nélkül is visszavonulóban voltak. Szagunyban arról is értesültem, hogy a Szügyi csoportot is szétverték, továbbá, hogy elg. pc. erők az olaszokat áttörték és Rosszos felől törnek a magyar hds. oldalába. Pilipire visszatérve a községet már kiürítve találtam, illetve visszavonuló csapat- és vonatrészeket. [...]

Január hó 18-án a késő dut-i órákban érkeztem Nyikolajevka alá, ahol több ezer ember, jármű és kb. 400—500 gk. felzárkózott. Itt tudom meg, hogy az oroszok Nyikolajevkánál az utunkat elvágták és a pc. ho. meg német egységek Cramer német altbgy. psága alatt rést törnek, majd ezen a résen a felzárkózott csapatok és oszlopok menetüket Bugyonnijra folytatják. A vonatrészeknél levő puskás embereket felszólítottam, hogy az oszlop élén az áttöréshez gyülekezzenek. A legénység egy része erre vagy elbújt a többi sorban álló járművek között, vagy puskáját a kocsikon a szalma alá rejtette, jelezvén, hogy nincs fegyvere! Hosszú órákon át vártunk Nyikolajevka előtt, végre éjfél előtt megindulhattunk. Kb. 24 órakor értem el Nyikolajevkát.

Nyikolajevkán meglehetős torlódások keletkeztek, igen sok megijedt tisztet és legénységet láttam.

I/19-én 6 órakor érem el Bugyonnijt és tájékozódás után megtudom, hogy helyben van a IV. hdt. pság., később, hogy a VII. hdt., valamint a 19. és 23. hop. is. A rangidős hdt. pk. úrnál jeletkeztem és helyzettájékoztatást kértem. Heszlényi altbgy. úr megköszönte, hogy végre egy magasabb pk. jelentkezik nála, majd távb. összekötött a hds. vkf-el. Kovács vőrgy-nek a helyzetet jelentettem, oly irányban érdeklődött, hogy az Osztrogozsszk felől előretörő orosz pc. egységek erősen déli irányban nyomtak-e bennünket és hogy mennyire jutott előre a Rosszos felől tád-ó orosz pc. egységeivel. Én csak a saját élményeimet jelenthettem.

Még ezen a napon Bugyonnijban kezdetét vette a visszavonuló csapatok felfogása.

A hdt. pság. a 19. hop-ot Novij Oszkolra irányította. Itten a VII. hdt. pság. megbízott az állomásparancsnoksággal. Feladatom volt, Novij Oszkol-

ban a lövöldöző és fosztogató katonák és a polgári lakosság között a rendet és fegyelmet helyreállítani, a visszaözönlőket felfogni, tiszteket és legénységet egyaránt kötelékekbe szervezni és a VII. hdt. pság. által már megkezdett munkát folytatni.

Matláry ezds-t, Novij Oszkol védőjét, újabb egységek rendelkezésre bocsátása által támogatni.

Feladatom végrehajtásához először az ottan talált tisztekből törzset alakítottam magamnak, a rendelkezésre bocsátott 30 csendőrt 120 főre kiegészítettem. Végül felállítottam egy 25 főnyi tisztikart.

A legénység étkeztetését azonnal beszüntettem. T. i. az emberek Novij Oszkolban több napi élelemmel látták el magukat és azután menetüket nyugati irányba folytatták, addig míg az élelem tartott. Majd megint fosztogattak és úgy vélték, hogy íly módon elérik a Kárpátokat. — Legénység csak akkor kapott enni, ha 50-es csoportokban tiszt psága alatt jelentek meg, a tiszt őket nyilvántartásba vette összes adataikkal.

Novij Oszkolban megszerveztem:

1. Csendőrcsoportot. A szétesett kötelékekből csellengő emberek összefogása, átadása a gyűjtőosztagnak. Karhatalmi szolgálat a fegyelem, rend és biztonság helyreállítása érdekében. Őrizetbevétel, razziák.

Őrségek felállítására javaslat, éjjeli portyázó szolgálat, partizánok leküzdése.

2. Gyűjtőcsoport. Az összefogdosott embereket nyilvántartásba vette, szétosztotta, irányította és átadta a karhatalmi csoportnak.

3. A karhatalmi csoport az átvett emberekből 120 főnyi szd-okat szervezett, ezeket a razziákon talált fegyverekkel és kézigránátokkal felszerelte és 30 főnyi szak. élére tisztet állított. (Novij Oszkolban igen sok eldobott puskát, de majdnem minden házban eldobott magyar Vécsey kgr-ot találtunk. Ezek azoktól az emberektől származtak, akik még beérkezésem előtt, kb. 50.000 fő, nyugati irányban menetüket önállóan folytatták.)

4. 4 főnyi csendőrökből álló és géppisztollyal felszerelt kivégzőrészleg, mely állandóan kísért, egyébként szűkebb törzsemhez tartozott.

5. Forgalomszabályozó csop.

1943. I/20. és 24-e közötti időben sikerült ilyenformán, folytatva a VII. hdt. pság által megkezdett szervező munkát, 12 zlj-at felállítani, melyek részben Asztalossy vőrgy-höz Sztara Maszlovkára, részben Solymossy vőrgy-höz Novij Oszkoltól délre irányíttattak. A zlj-ak csak puskákkal voltak felszerelve, néha-néha akadt egy-egy gsz., még ritkábban gp.

Ezen időben Novij Oszkolban oly események játszódtak le, melyeket mi öreg katonák a világháborúban nem láttunk és amilyenek talán az orosz—japán háború végén Mukden-ban lejátszódhattak.

A fegyelem és a rend helyreállítása érdekében, a züllés további megakadályozása céljából úgy tisztekkel, mint legénységgel szemben ismételten meg nem engedett eszközökhöz kellett nyúlnom, illetve fegyverhasználathoz. Mindezt önzetlenül a magyar hadsereg ütőképessége érdekében tettem. Ha netalán békés viszonyok között a személyem iránt panaszok merülnének fel, kérem magatartásomat az alábbi szempontok figyelembevétele mellett megítélni:

1. Idősebb tisztek, — sajnos, ezredparancsnokok is — nem vetettek gátat az elharapódzó züllésnek (fosztogatások, lövöldözések, fegyverek és kézigránátok eldobálása, hihetetlen szabálytalan öltözet, tisztek lökdösése, szállások barbár módon való bepiszkítása stb. stb.), henem passzívan félreálltak és csak saját magukra gondoltak (én is teljes felszerelésemet elvesztettem).

2. Fiatal tisztek, főleg tart., tsz. és psz., letagadták tiszti mivoltukat és minőségükben nem jelentkeztek, mert attól tartottak, hogy tőlem harcfeladatot kapnak, vagy hamis, a legénység előtt tett jelentésekkel szembe fordultak a vezetéssel és így a harcolni nem akaró hordák oldalára álltak.

3. Már kijelölt pk-ok engedték legénységük szétszaladását és quazi örültek, hogy megint csapat nélkül állanak, tehát harcba nem mehetnek.

4. Már felvonult őrségek, a lakossággal együtt, majd a németekkel a rájuk bízott élelmiszerraktárakat fosztogatták és őrhelyüket elhagyva megszöktek.

5. Tisztiőrségek kiállítása is csak agyonlövetéssel sikerült.

6. Nem jelentkezett nálam ezred vagy zlj. pk., ki csapatteste holléte felől érdeklődött volna.

7. Hozzám beosztott idősebb tisztek pedig magasabb parancsnokságoknál hátrairányításukat kieszközölték.

A Novij Oszkolban megszervezett szd-oknak kevés harcértéket tulajdonítottam, azonban megszervezésükre pcs-ot kaptam és ezt legjobb tudásom és akaratom szerint végrehajtottam. Ezek a csapatok azután mégis annyiban megfeleltek, hogy már jelenlétükkel bizonyos területet biztosítottak és ezáltal úgy a visszavonuló magyar zöm (kb. 50—60.000 ember) és az olaszok átcsoportosítását lehetővé tették. Ezek a csapatok később Vargyassy vőrgy., Szügyi ezds., Muzsay ezds. és pságom alatt is csak a terror hatása alatt fejtettek ki ellenállást, ezekből az Istenfélelem, hazaszeretet, kötelességtudás érzése már teljesen kihalt. Ezen tapasztalatom a tart. tisztek zömére is vonatkozik és egyik-másik hv. tisztre is.*

Január hó 23-án estig a rendező és szervező munka nagyjából befejezést nyert.

Január hó 24-én délben veszem a VII. hdt. ideiglenes pk-ának ama pcs-át, hogy az állomásparancsnoki teendőket adjam át Jórend csö. alez-nek saját személyemre induljak Sztara Maszlovkára, ahol átveszem a 7 zlj-ból álló 19. k. ho. csop. pságot.

Jórend csö. alez. személyében különben Novij Oszkolt biztosítva láttam, hisz működését azzal kezdte, hogy 2 embert azonnal agyonlövetett.

1943. I/24-én beérkeztem Sztara Maszlovkára és jelentkeztem Asztalossy vörgy-nál a csp. pság. átvétele végett. Itt sajnálattal vettem tudomásul, hogy Asztalossy vőrgy. a 19. ho. szervezetszerű törzsét magával viszi hátra Bjelgorodba irányító szolgálat céljából és én nekem a 7 zlj-nyi hcsoportot egy rögtönzött törzzsel kell vezetnem. Erre pcs-ot a VII. hdt. pság. adott. [...

Január 26-án dut. újólag bejártam a védőállást és ellenőriztem az általam elrendelt műszaki munkálatokat. (házak védelme, ahol nincsen ház, ott hóárok, utaknál útzárak, őrségek, akadályok stb.)

* A Romni-ban 1943. II. 16-án készített jelentésében Lóskay a bekezdéshez még ezt írja: „Őszintén jelentem azt is, hogy Novij Oszkolban egyénileg szívből megútáltam a magyar bakát, és hosszú időnek kell elmúlnia, amíg lelkileg vele érezve, megbocsátok neki." HIL. II. világháborús fond. Lóskay csop. 12. fasc.

Igen kevés öntevékenységet tapasztaltam. Csak szidalmazással és agyonlövéssel való fenyegetés útján sikerült némi erődítési munkálatokat elvégeztetni. Kénytelen voltam egy pánikra alkalmas fhgyd-ot leváltani és kórházba küldeni (ennek talán őrült is.)

Este veszem a 23. k. ho. pcs-át, hogy 27-én 9 órakor megbeszélés végett jelentkezzek Novij Oszkolban. Ezen a megbeszélésen Novij Oszkol védelme is alám rendeltetett és háp-om Novij Oszkol lett.

A megbeszélésen 1 órai késéssel megjelent Cramer altbgy. is és már nem időszerű tanácsokat adott (e szerint az állások előtt egy kb. 10 km mély pusztaságot kellett létesíteni stb.). Ezen célra a dut. állott rendelkezésre, hisz másnap reggel az orosz támadt. [...]

Novij Oszkol-i háp-om elfoglalása alkalmával az Oszkol védelménél az alábbi hátrányok mutatkoztak:

1. A dd. pság. az egyik küzdő zlj. védőállásának közvetlen közelében belesodródik már a harc kezdetén kisebb egységek részletharcába,

2. az egyes csoportokat összekötő hírhálózat az Oszkol völgyében halad és így már a harc elején az egyes csoportokkal való ök. megszakad és a dd. pság. a harc vezetéséből kikapcsolódik.

Tervem volt tehát, hogy január hó 28-án álláspontomat Nyinovkára átteszem és az északi csop-al Szolonec Poljana-n át ök-t létesítek, sí, vagy váltószánnal. Erre azonban már nem került sor.

Január 28-ra virradó éjjel az elg. a Kosztyinai, Novo Maszlovkai és a Dolgoje Jarugai harcelőőrsöket megtámadta, mire nem csak ezek, hanem a harcizajra az összes őrsök, illetve eö. tolt lépcsők, kiadott pcs-om ellenére, — visszavonultak.

Én az összes őrsöket felállítási helyükre visszarendeltem és mivel Novo Maszlovka-t szd. erejű elg. tád-ta meg, pcs-ot adtam az Ilonka zlj-nak, hogy 1. szd-a ellentád-ba menjen át és foglalja vissza Novo Maszlovkát.

Pcs-om következményeképpen az éjszaka folyamán az alább események zajlottak le:

1. Novij Oszkol pk-a, Makray szds. személyesen vezette vissza a megszökött haeőrsöt Kosztyina irányába, mely alkalommal megsebesült,

2. a Novo Maszlovkára tádó. szd. elérte tád. célját,

3. Dolgoje Jarugáért véres harcok folytak és ismételt csere után a falu magyar maradt.

A többi haeőrsről nem érkezett hír, feltételezem, hogy felállítási helyüket nem folgalták vissza. [...]

5 órakor jelenti Becht őrgy. (Makray szds. utódja Novij Oszkol védelmében), hogy Nánásy szds., aki a Kosztyinai kijáratot védi, jelentése szerint az állásban levő 2 géppuskája befagyott. Én ezt előzetes alibinek tekintettem a védőállás szándékolt kiürítésére és megparancsoltam Bech őrgy-nak, hogy Nánásy szds. a védőállást akkor puskával, szuronnyal és kézigránáttal védje.

Kb. 5 óra 30-kor Novij Oszkol K., Dk., Ék., irányából erős tüzelés hallatszott, Novij Oszkolt az elg. av. tűz alá vette. Egy Téry zlj-beli szd-ot Becht őrgy. rendelkezésére bocsátottam a Novij Oszkoli főtéren.

Kb. 6 órakor jelentést kapok, hogy Nánásy szds. visszavonul (érzésem a befagyott gp-kkal helyes volt). A fennmaradó Téry szd-ot utasítottam, menjen

át ellentád-ba, rántsa magával Nánásy embereit és az eredeti állást foglalja vissza.

N. O. harcvezetésére jellemző, hogy nekem, mint dd. pk-nak folyton a zlj. részletharcaiba kellett beavatkoznom.

Kb. 7 és 8 óra között az elg. elfoglalta a főteret olyképpen, hogy Novij Oszkolt védő szállásőrsök (tábori őrsök) között elg. gp., gpi. és n. pu. rajok beszivárogtak és a városban gpi-al és n. pu-val vad lövöldözésbe kezdtek.

A városban volt magasabb pság-ok most kénytelenek voltak Novij Oszkolt kiüríteni (pc. ho. pság., 23. k. ho. pság.). A városban tartózkodó vonatrészeknél és intézeteknél vad pánik keletkezett és mindenki igyekezett Nyinovka felé.

Becht őrgy. kb. 8 órakor tőlem további pcs-okat kért. Csak azt a választ adhattam neki, tartsa Novij Oszkolt és elg. túlerővel szemben vonuljon lépcsőzetesen vissza az Oszkol-tól közvetlenül nyugatra levő magaslatokra. Közöltem vele, hogy a dd. pság. is kimegy a városból, de egyelőre nem az eredeti tervem szerint Nyinovkára, hanem a várostól kb. 500 méterre folyó Oszkol nyugati oldalára. [....]

Ma, 6 héttel később csodálkozom azon, ha az eseményeket és a helyzetet latolgatom, hogy ezek a szedett-vedett szd-ok, ismeretlen tisztek psága alatt még ilyen ellenállásra is képesek voltak. Ezek minden fegyvernemhez tartozó gyalogszázadok csak a terror alatt harcoltak és a csendőröktől való félelem bírta őket rá arra, hogy ellenálljanak. [...]

Január hó 28-án délben az Oszkol vonalán még az Ilonka zlj. Novij Oszkol-tól délre és északon Jedocsnojenál és Krupszkojenál a Domokos felzlj. tartotta.

Mivel a Mihajlovkai utat a pc. ho. védte, én az északi csop-omhoz akartam sietni, a 23. k. hop. azonban elrendelte, hogy még indulásom előtt Nyinovka védelmét biztosítsam. Ezen újabb pcs., mely megint az egyik alpk. teendőinek ellátását jelentette — a 23. k. hop. nem bízott akkoriban abban, hogy másképpen Nyinovkát biztosíthatja, — részemre, mint dd. pk. 3 óra veszteséget jelentett. Először az egyik visszaözönlő Téry zlj-beli szd-ot állítottam meg és személyesen csoportosítottam szak-ait a Nyinovka ÉK. kijáratánál, bár a legénység, ha a jobb szárnyra siettem, a balszárnyon az erélytelen szd. pk. tűrése mellett megszökött. A szökevények a pc. ho. 3 gk-ját állították meg és ezekre kapaszkodtak. Ezeket meg nem engedett eszközökkel kellett leszedetnem járművekről. Pecsankáról felrendeltem az Ilonka zlj-at és ezt Nyinovka DK. helyeztem el. Most nyugodtan elhagytam Nyinovkát. Napokkal később tudomásomra jutott, hogy távozásom után Nyinovka ÉK. védő szd. mégis megszökött.

Védőkörletem középső és Északi szárnya miatt nagy aggályaim voltak, éppen a Nyinovkán töltött 3 órai fegyelmező tevékenységem miatt. Mihajlovkán való átutazásom alkalmával várt a 23. k. hop. közege. A hop-nál jelentkezve azt a tájékoztatást vettem, hogy az elg. már a déli órákban elfoglalta Kiszeljevkát és Trosztyenec-nél harcok folynak, így csak nagy kerülővel Korocsán át érem el Losznojet. (Losznoje községet a harcok előtt túlerős elg. támadás esetén a Cserjankai csop., valamint a Gál csoport részére gyülekező helyként jelöltem meg. Ezzel megakadályozni akartam azt, hogy az egységek

a Don-i recept szerint 50—60 km-t hátra fussanak). Biztosra vettem, hogy pcsom szerint a Cserjankai csop., a Domokos és Gál csoport Losznojen túl nem vonul vissza.

De már késő volt. Kb. 22 órakor érkeztem csak Korocsára, és akkor a Gál-csoport 2 zlj-a és a Cserjankai csop. Sütő—Nagy alez. 1 zlj-a Korocsát Bjelgorod irányában elhagyta. Korocsán mindenféle vad hírek keringtek, így valamilyen Korocsai hápk.* ama pcsa, hogy az összes csapatok és vonatok azonnal hagyják el Korocsát. Eme háp is távozott. Így tehát az, aki hátramenekülni akart, távozásához eme pcsot kellemes alibinek tekintette. Tény, hogy a csophoz tartozó csap-ok közül egy sem kereste velem az ök-t, hanem inkább Bjelgorod irányában menetelt és még hozzá elég gyorsan, nehogy Korocsán visszarendelhessem őket.

Január hó 29-én kora reggel Korocsáról Jablonovara siettem. Az erős hófúvás miatt csak Szpornojeig jutottam, ahol a következő közlést vettem:

1. A 168. né. hop. a Cserjankai csop-omat Korocsára irányította (ehhez a né. hop-nak nem volt joga).

2. Maga a 168. né. ho. egy ezrede Losznojen marad, 1 ezrede Jablonovon.

Visszasiettem Korocsára, ahol a Cserjankai csop. pk-át, Kassay tü. ezds-t találtam, Kassay ezds. jelenti, hogy csak törzse és 2 százada érte el eddig Korocsát, valamint a Sütő-Nagy alez. zlj. 3 szd-a még menetben van. Kassay ezds-nek elrendeltem, hogy a 3 század közül 1 Losznojen, 2 Jablonovon álljon meg és várja tőlem a további pcs-okat. Azonkívül egy szak-t rendeljen ki Korotkoje-ra az északi szárny biztosítására. [...]

Január hó 29-én a Novij Oszkol-i minta szerint újólag összefogdostam az embereket és 2 nap lepergése alatt 8 századot gyüjtöttem össze. Ezekből alakult. a 23. k. ho. déli szárnyán a Bankó alez. csop-ja, továbbá megerősítést nyert a Muzsay csop.

Még aznap korán reggel az egyik mkp-t Gál alez. 2 zlj-a és a Sütő-Nagy alez. zlj. után irányítottam. Mindkettőt Korocsára való azonnali visszatérésre utasítottam. Gál alez. nem jelentkezett, bár számításom szerint Bjelgorodot még nem érhette el. Sütő-Nagy alez. jelentkezett. Ezen töti. Bjelgorod-ból írásbeli parancsomra jelenti, hogy a pc. ho. szállásmesterének pcs-ára Korocsát el kellett hagynia, mert a pc. ho. Bjelgorod-tól kb. 8 km nyugatra gyülekezik, pcs-omat nem teljesítheti. A pc. ho. szállásmesterénél érdeklődtem eme pcs. iránt. A szállásmester, egy fiatal fhdgy. jelenti, hogy I/28-án este Sütő-Nagy alez. nála volt, érdeklődött a helyzet iránt, mire a szállásmester a a tanácsot adta neki, keressen ök-et a ho-hoz. Erre az alez. kijelentette, hogy gépjárművei rosszak (ezekkel a járművekkel mégis kb. 30 km távoli helyére menetelhetett). Mindkét töti. ellen a hds. pság. részéről eljárás folyik.** [...]

Január hó 31. és február hó 1-ére távoli feld-t rendeltem el, illetve vezettem be éspedig:

1 szánkón szállított feog. Gracsevon keresztül Szkorodnoje-ra,

* Loskay egyéni, önkényes rövidítése, mely harcállásparancsnokot jelent. Támpont védelmi harccsoportról van szó.

** Mindkét alezredest felmentették 1943. szeptember 25-én, mert bebizonyították, hogy a legénység felkoncolása árán sem tudták megakadályozni egységük felbomlását.

1 szánkón szállított feog. Pecsanojen át Bo. Holanra.

A német 168. hop-ot a Korocsa-tól nyugatra fekvő terület nem érdekelte, ennek kifejezést is adtak előttem, annál inkább Bol. Holan területe.

II/1. és II/4. közötti időben a Lesznoje-i szd., a Szpornoje-i szd. és a Korotkoje-i szak. orosz feld. részek visszavetésében vesznek részt. Szpornojenál 1 orosz gv-t, több szánt zsákmányoltak, valamint 2 foglyot is ejtenek. Akkoriban ennek is örültünk. [...]

II/4-én elg. elfoglalja Gracsevo-t. Az elg. a Gracsevo-i álló fijőrömet Ivanovka-ig követi, ott megáll. Ezen fijőr jelenti, hogy az elg. nyugati irányban húzódik és menetét Taranov felől déli irányban folytatja Jemeljanov-ra.

Mindenről tájékoztattam a né. 168. hop-ot, másnap az elg. Jemeljanov-t kb. szd. erejű erőben elfoglalja. A né. hop. értesített, hogy ezen elg-et a né. utász zlj. megsemmisíti (soha nem történt meg). [...]

II/15-én kb. 15 órakor hozzám jön a né. hop. egyik vk. tisztje és jelenti, hogy a Kassay csop. 3 századát alárendelik a német 442. gy. e. pság-nak, valamint, hogy én is a fennmaradó Domokos csop-al (190 puska) a 442. gy. e-enk rendeltettem alá. Ez ellen a né. hop-nál tiltakoztam, hogy mint magasabb pk. nem rendelem magam alá egy ezredparancsnoknak, mire arra kértek, hogy az alosztályok a kapott pcs-ot hajtsák végre. Ezt megígértem nekik.

Kb. 23 órakor hivat von Kraiss né. altbgy. és közli velem:

1. Hogy tévedés folytán Korocsa É. nincs biztosítva,

2. Korocsa ÉNY. a német utász zlj-nál beosztott magyar gp. szak. a sötétség beálltával megszökött.

Jelentem a né. ho. pk-ának, hogy

1. Korocsa É. védelmére vonatkozó és német hop. által elkövetett hibát már 17 órakor észrevettem és öntevékenyen ezen terület biztosítására egy magyar szd-ot rendeltem ki. Kraiss altbgy. ezt kevésnek tartotta és még 2 szd. kirendelésére utasított.

2. A megszökött gp. szak. egy hadtápzlj-beli gp. szak., egyébként tudomásom szerint a gp. szak. ilyirányú pcs-ot kapott.

Jelentem, hogy az ügyet elintézem. Erre Kraiss megnyugodott, én azonban nem. Maradt másfél szd-om Domokos pság a alatt.

Február 6-án megjelentem a 23. k. ho. pságnál. Vargyassy vörgy. már február hó 4-én a hds. pság-hoz akart bevonultatni, mivel az általam vezényelt egységeket már nem tartotta rangomnak megfelelőnek (5 és félszd.) Én akkor kértem, hogy egyelőre maradok. Mint ismertes nekem január hó 14-én a hds. psághoz kellett volna bevonulnom — én azonban becsületből, mivel aznap a súlyos harcok megindultak és mert mint egykori lőiskola pk. a 19. k. ho. zlj-ainak és szd-ainak tűztervét szemléim alkalmával gyakran kifogás tárgyává tettem, a 19. k. ho-nál maradtam.

Jelentettem Vargyassy vörgy. úrnak, hogy másfél szd. élén, még hozzá egy ezredpk-nak alárendelve szolgálatomat már 51 éves koromnál fogva is, nem láthatom el. Ezt Vargyassy vörgy. belátta, megindultan vett búcsút tőlem és melegen megköszönte eddigi teljesítményeimet. Nyílt pcsal a hds. psághoz bevonultam. A másfél szd. élén megmaradt Domokos szds.

Néhány nappal később a németektől megkaptam a vaskereszthez a pántot. E nélkül is nem haragudtam rájuk, még a súrlódások napjaiban is min-

dig becsültem ezt a 168. né. ho-t és velem is, ezen incidenstől eltekintve mindig kivételesen bántak.

Harcjelentésemet, mivel egész podgyászomat elvesztettem, főleg emlékezetből és jegyzetkönyvecském alapján, valamint a térképen tett feljegyzésekből állítottam össze. Ezt jelentettem Jány vezérezredes Úr Őnagyméltóságának is, ki tőlem szintén harcjelentést kért.

A történtekhez még túl közel állok és így talán elkeseredésemben jelentésem nem eléggé szenvedélymentes, annyit azonban a lefolyt harcokból, mint öreg gyalogos leszűrhetek, hogy a Don-i vereségünk látszólagos okát az alábbiakban kell keresnünk:

1. Fölényes harckocsinak tömeges alkalmazása és a megfelelő pc. elhárítás hiánya,

2. nagykiterjedés mellett a jelenlegi katonaanyagunkkal a védelem merevsége,

3. összetákolt, belső tartalom és csapatszellem nélküli gyal. kötelékeink,

4. a döntés napjaiban beállott nagy hideg és a helyzetből kifolyólag zlj-ainknak 2—3 éjszakán át a szabad ég alatti tartózkodása,

5. sajátos magyar hibáinkban.

ad 1. [. . .]

A né. vezetés kötelessége lett volna, kellő pc. vad-okról gondoskodni, különösen akkor, midőn a tád. irányokkal már tisztában voltak.

De a hk. tád. elhárítására szükség lett volna né. pc. ho-k és hdt-ek, melyekről oly sokat hallottunk.

Végeredményben minket a Don-i áttöréséért felelőssé tenni nem lehet. Az utána lezajlott pánikszerű tünetek csak a sikerült áttörések következményei voltak, midőn is azután a sajátos magyar hibák bőségesen jelentkeztek.

ad 2. A Don menti védelem, közismert nagy kiterjedésével végeredményképpen egy hatásosabb folyam megfigyelés volt, igen csekély tartalékokkal. A mi ottani katonaanyagunkkal, 50—60%-ban hiányosan kiképzett póttartalékosokkal az egyes fészkek közötti nagy hézagokkal, távol a hazától, idegen földön, ezt az állást csak kisebb erejű elg. tád-ok esetén lehetett tartani. Ha már több zlj. erejű elg. tád-ot volna, a távol elhelyezett szd., zlj. erejű tartalékok csak elkésve mehettek át ellentád-ba és hk-k támogatása nélkül ily erejű tád-ok visszaverése már nehézségekbe ütközött volna.

A 12. k. ho. pk-a, már december elején megjosolta nekem, hogy hk. tád. esetén csapatai alig tudnak ellenállni. A 19. k. ho. parancsnoka pedig arról biztosított, hogy a védőállást tartani tudja, ha a 12. ho. is tartja magát. A 19. k. ho. pk-nak azonban védőállásának kiváló volta miatt hk. támadástól arcban tartania nem kellett.

Igaz, hogy a IV. és VII. hdt. mögött ott állott a 26. és 168. né. ho. valamint pc. ho-unk. Előttem ismeretlen okoknál fogva azonban a 26. né. ho. elkésve ment át ellentád-ba.

A szomszédos olasz hdt-nél sokkal kisebb kiterjedések voltak és az arcvonal mögötti falvak olasz tartalékokkal spékelve voltak és az olaszok mégis elvesztették állásukat.

A védőállás nagy kiterjedése azt eredményezte, hogy

a) a csapatot felváltani nem lehetett, a szd-ok hónapokon át a védőállásban voltak.

b) a védőállást rendesen kiépíteni nem lehetett. Sehol sem találtam mindhárom ho-nál (23., 19. és 12.) oly védőkörletet, ahol a szabályszerű tüzelőállások a szükséges váltóállásokkal, legalább szilánkbiztos figyelőhelyek, fedezékek stb. teljes egészében meg lettek volna. Még januárban is hiányoztak sok helyen a futóárkok a fészkek között, valamint a szak. pk-ok háp-jától hátrafelé.

Drótakadály alig volt. Igaz, ezt aknazárokkal és övekkel pótolták, de alig működtek. A szd-ok ismételten panaszkodtak, hogy az aknák berozsdásodtak és hatástalanok voltak,

c) a csapatot kifárasztotta, mert nappal a védőállásán dolgozott a gyalogos, éjjel meg állandóan készültségben volt, vagy figyelő és őrszolgálatban, vagy járőrözött, vállalkozásokban vett részt, illetve elg. vállalkozásokat el kellett hárítania,

d) a védőállást megszálló gyalogságot fásulttá tette.

Utóbbival kapcsolatosan jelentem, midőn a 23. k. ho. első szd-át megérkezésem után megtekintettem, kérdezés nélkül jelenti a szd. pk. „Itten mindenki haza akar menni!" [. . .]

ad. 3. [. . .]

Tiszt és legénység egyaránt csapattestében nem találta meg a helyét, nem kereste benne a nagy családot, melynek férfias és büszke tagja. Ezzel magyarázható p. o. hogy az egyik ezred pk. a háp-ján nem tudta, hogy a közelében levő hősi temetőben előző nap hősihalált halt — emlékezetem szerint 12—15 — katonát, már eltemették! Egyszerűen elföldelték őket néhány önként megjelenő ember jelenlétében. A bajtársias szellem hiányára vezethető vissza, hogy sebesült pk-aikat és bajtársaikat a harcmezőn hagyták, ahol a dermesztő hidegben 1—2 órán belül megfagytak. A nagy rendezésnél ezer meg ezer ember nem ismerte pk-a nevét, sokan még a zlj. számát sem tudták. Ezekkel a csapatokkal nehéz volt helytállani. [. . .]

ad. 4. Az előzőekben jelentettem, hogy az oroszok támadásuk alkalmával az áttörések után a községek ellen fordultak, ezektől hk-k támogatása mellett a magyarokat kiverték és ott éjjelezésre berendezkedtek. Ennek következményeképpen zlj-aink I/15—16-ra, 16-ról 17-re, egy része azonban már 14-ről 15-re is az éjszakát a szabadban töltötte. A nagy hideg, az időnként beállott hófúvások tisztek és legénység ellenálló erejét testileg mint lelkileg egyaránt nagy mértékben csökkentették. [. . .]

ad. 5. Míg meggyőződésem szerint a Don-i áttörést megakadályozni nem lehetett, ez minden hadosztálynál az oroszra nézve eredménnyel járt volna, mégis az áttörést követő felbomlásnak nem kellett volna bekövetkeznie. Itt mutatkoztak a sajátos magyar hibák: [illegible] hiánya, lelkiisme-retlenség, hiányos kötelességtudat, kényelemszeretet, okoskodás, páratlan fegyelmezetlenség, a becsület fogalmának téves értelmezése, önzés, bajtársiasság hiánya stb., stb., mely hibákat különösen az értelmiségi osztályunknál találunk és gyakran „lengyel tulajdonságok"-nak szoktuk nevezni. És ez az értelmiségi osztályunk adta a tsz., psz. és tart. tisztjeinket.

Ha valamilyen harchelyzet felborult, a pk-ok magasabb pk-okat bele-

értve, nem teremtettek új lehetőségeket a harc eredményes folytatására, hanem az eseményeknek szabad folyást engedtek. Ez magyarázatát abban leli, hogy a téli csatát megelőző időben hiányos harci szellemmel és ütőképességgel rendelkező hadseregünkben eme hiányosságokat előidéző okokat kerestük. Mindenki tudni akarta, hogy a magyar katona a Don-on nem tud, és nem akar harcolni. Én, ha rangidős tiszt voltam, ezeket az elméleti vitákat mindig beszüntettem, arra hivatkozva, „ha már itt vagyunk, helyt kell állanunk!" Nagyon kevesen gondolkodtak hasonlóan. [. . .] Mivel ez a helyt nem állni tudó beteges lelkiség az egész hadsereget megszállta, a Don-i összeomlás után a magyar katona felszerelését eldobta, botot vett a kezébe és ment, ment nyugatnak, gondolván, tavaszra csak eléri a Kárpátokat! Ha a Don-i vereség minket a Dnyeszteren ér, akkor az emberek fellázadnak és fegyveresen fordulnak ama pár tiszt ellen, aki útjukat merte állni. A Don és Donyec között ezt nem merték, mert a tiszt adott nekik enni és mert a tisztnél volt a térkép, mely segítségével tudott csak hazaérkezni.

Nagy hiba volt, hogy a visszaözönlő tömeg több helyen, így Novij Oszkolban is étkeztető állomások útján élelemhez jutott, vagy fosztogatás útján. Az emberek ily képpen több napi élelemmel látták el magukat és a gyűjtőállomásokat kikerülve, szökésüket folytatták. Ennek a rendszernek úgy Novij Oszkolban, mint Korocsán véget vetettem, élelmet csak beszervezett tiszt psága alatt álló egységek kaptak.[. . .]

A magyaroknál felbomlott minden rend és kötelék. Hosszú-hosszú útszakaszokon az úttest egész szélességében és a mellékterepen is felszerelés nélkül, gyakran lehetetlen öltözetben, hordák módjára, özönlöttek hátra. A rendellenességben vezettek a magyar vonatrészek. Ez nem csak az alsóbb pk-ok, hanem elsősorban a csap. pk-ok hibája volt. Az Oszkol menti védelemnél, alám rendelt 7 zlj. a 6., 12. és 36. gy. e-hez tartozott, mindhárom a 10. ho-hoz. Kerestem a 10. ho. pk-át, értesítettek, hogy hátul irányító szolgálatot végez, de nem találtam eme ezredek pk-ait és egyetlen zlj. pk-ot sem. Állítólag hasonló volt a helyzet a többi csapatnál is.

Midőn Korocsán az ott rekedt alakulatok fölött a pságot átvettem, mindenki alibit keresett a visszavonulásra. Senkit sem engedtem akkor hátra, vonatrészeket, intézeteket stb. mind beállítottam csoportomba. Ennek dacára a sötétség leple alatt és bár az utakat lezártam, a kerteken keresztül megszöktek.

Mindezen súlyos fegyelmezetlenségek a parancsnokokat terhelik elsősorban.

Ha végig vonultatom magam előtt a téli csatában szereplő parancsnokokat rajpk-tól ezredpk-ig, az alábbiakat kell jelentenem:

1. Rajpk-ok minden becsületérzés és kötelességtudat hiányában értéktelenek voltak.

2. Szak. pk-ok: tsz., psz. és tart. tisztek, valamint ht. tiszthelyettesek. Csak a hr. tiszthelyettesek álltak a helyzet magaslatán. A többi a legénységgel együtt érzett, ez volt a legkényelmesebb, — és csak hátra felé nézett. Az 1914—1918-as világháborúban hasonló alantos tisztet nem láttam. Ezek a szak. pk-ok voltak azok a bűnösök, akik a legénység hátraszivárgását a védőállásokból megengedték, ők tűrték a kötelékek szétesését, ők tűrték a fosztogatásokat, ők vezették felbomlott egységekben az embereket hátra, — de mindegyiknek lehetőleg szánkója volt, — és személyükre nézve csak azért

maradtak mégis a legénységnél, mert féltek a partizánoktól. A legszégyenteljesebb emlékeim fűződnek ezekhez a szak. pk-okhoz.

3. Szd. pk.: Zöme hivatásos fiatal tiszt, nem rendelkezett elég tapasztalattal, de becsületes volt, a pcs-okat a lehetőséghez képest teljesítette, azonban kellő irányítás hiányában szegények nem változtathattak a helyzeten. Én gyakran nagyon sajnáltam őket tehetetlenségükben.

4. Zlj. pk-ok: A tiszti rendfokozatban levő hiv. pk-ok közül ők voltak talán a legrosszabbak. Tavaly nálam voltak Várpalotán és ha végig tekintettem őket, nem egyízben jelentettem Major vörgy. úrnak, „ezek akarnak 1000 embert győzelemre vezetni?"

Csak azok feleltek meg, akik hosszú éveken keresztül a csapatnál szolgáltak. Az a sok testnevelő, nevelőintézeti tanár, előadó stb., stb. jobban érezte magát az íróasztal mögött, mint csapata élén. Nem bírták a fáradalmakat, kényelemszeretők, erélytelenek, nem ismerték a tiszttel és legénységgel való bánásmódot, nem irányították alárendelt tisztikarukat és altisztjeiket, nem ellenőrizték a pcs-ok végrehajtását és nem tudtak semmit. Beosztásomnál fogva bejártam a 23., 19. és 12. ho. védőállását és így jól ismertem őket. Alig találtam használható tűztervet p. o. — Jelentéseik gyakran megbízhatatlanok voltak, harcban ismételt pcs-ra is, helyzetjelentéseket nem küldtek. Unták a háborút.

5. Az ezred pk-ok zöme igen jó volt. Úgy látszik, a kiválasztási rendszer megfelelt. A legtöbb ezred pk. fegyelmezett volt, tudott a védőállásban rendet és fegyelmet tartani, irányította tisztikarát, szóval ezredének lelke volt. A pcs-okat az ezred pk-ok mindig teljesítették. [. . .]

Végül meglepetést keltett, hogy parasztunk csődöt mondott. Alacsony művelődési fokánál fogva a helyzeteket rendesen súlyosabbnak ítélte meg, nem találta fel magát, nem volt eléggé leleményes és gyorsan fejét vesztette. Fegyverét elsősorban a paraszt dobta el, ő futott a nyílt hómezőkön a hk-k elől, ő ijedt meg elsősorban néhány partizán lövésre, ő hagyta ott sebesült bajtársait határtalan önzésében, mert a veszélyt mindig közelebbnek látta, az élelmiszerek fosztogatásánál, még akkor is, ha már élelme volt, mindig jelen volt, ő bújt inkább el az orosz viskókban ahelyett, hogy a védőállásán dolgozzon és így tovább. Nyugodalmas időben is a paraszt állandóan elégedetlen volt és legszívesebben a napot reggeltől estig tétlenségben, illetve evéssel töltötte volna. Ismertem törzsemben egy embert, aki naponta a rendes élelmezésén kívül 3 konzervet evett, ketten a 8 személynek szóló konzervet vacsorára fogyasztották el. A paraszt hagyta el magát leggyorsabban, testtartásában és fellépésében, piszkos volt és csak magára gondolt. Igaz, hogy földműves népünk főleg nincstelenjei voltak a harctéren és ezek a háború célját nem tudták, vagy nem akarták megérteni.

A német, különösen az északi német határtalanul önző. Mivel ütőképes csapatunk már nem volt, semmibe sem vett bennünket. Ha azonban néhány puskás egységet látott, máris felvillant a szeme és harcba vetni kívánta, még akkor is, ha ezen csapat nehéz fegyverek fölött nem rendelkezett.

Ismételten találkoztam a visszavonulás alatt olasz csapatokkal. A legtöbb zárt rendben fegyelmezetten menetelt (bár sokan a lakosságtól elvett és leölt tyúkokat, libákat vittek hátukon) igaz ezek Alpinik voltak és a lovas dd. (az olaszok szerint a lov. dd. nagyon kímélve lett). A tisztek szintén haza akar-

tak menni, gyakori felfogás volt náluk, Oroszországban győzzön a német, ők Afrikában győznek. Úgy tudom, hogy maga Garibaldi hds. pk. csapatait nem akarta Gomel területére vezetni, hanem a Dnyeper mögé gravitált és csak Mussolini beavatkozására hajtotta végre a német legf. vezetés pcs-át. Az összes szövetségesek közül a lakosság az olaszokat utálta legjobban, mert az olasz a lakosságot kifosztotta és állítólag gyakori volt a nőkkel szembeni erőszakoskodás. Ennek megfelelően az olasz félt legjobban a partizánoktól, miért is kerülte az egyedül álló tanyákat, hanem inkább emeletes házakban, ha lehetséges volt, helyezkedett el. (Nyezsinben egy 3 emeletes házban nyertek elszállásolást és a partizánok megijesztése véget időnként az emeletről kézigránátokat dobtak le.) A visszavonulás alatt, bár nehezen, a német még adott néha dohánynemüt vagy italt, az olasztól semmit sem lehetett kapni. Ők, mint idegen nép, idegen szokásokkal vándoroltak nyugatnak az oroszországi hadiutakon.

TANULSÁGOK, JAVASLATOK.

[. . .] A 2. hds. csapatai lelkileg betegek. Még túl sok terheli a Don harcos lelkületét, azonban nyugodtabb légkörben, elfelejtve az átélt szenvedéseket és borzalmakat, kemény fegyelmezés mellett és felszereléssel megszálló csapatban alkalmazható lesz. Kemény harcra azonban ezek az egységek alkalmatlanok. A 2. hds. emberei közül haza engedni senkit sem szabad, se sebesülteket, betegeket, szabadságosokat. Szabadságra csak 3 havi fegyelmezés után jöhet tekintetbe.

A Don-i katasztrófáért közvetlenül magyar részről senki sem felelős, de a felelősség kérdése felvetődik a vereséget követő bomlási tünetekért. És ezért, ha talán ártatlanok is egyesek, mégis a ho. pk-ok és csapattestparancsnokok felváltása szükséges. Ezt elsősorban a parancsnoki tekintély helyreállítása követeli meg. Nem követelhetjük az embertől, hogy a jövőben tád-ra induljon azon pk. vezetése alatt, aki eltűrte szökéseit, fegyelmezetlenségeit, fosztogatásait és a pcs. nemteljesítés sorozatát. Új pk-ok függetlenebbnek érzik magukat, nem éreznek sajnálatot alárendeltjeik iránt és főleg nem ismernek elnézést. [. . .]

FEGYELEM MEGSZILÁRDÍTÁSA.

A fegyelem megszilárdítását a tisztek közötti érintkezési móddal kell kezdenünk. Radikálisan be kell szüntetni a tegeződést úgy szolgálatban, mint szolgálaton kívül. Lehetetlenség, ha a ho. pk. bajtársi alapon karp. őrm-t letegez, akit polgári életében semminek sem tekintene, illetve, akivel p. o. a szolgabíró társadalmilag nem is érintkezik. Ez a tegeződés bizonyos bizalmi viszonyt teremt a pk. és alárendelt között és nehéz időszakban az alárendelt feljogosítva érzi magát, hogy a kapott pcs-okat mérlegelje, kibúvókat keressen és lazsáljon, illetve a pcs-ot egyáltalában ne teljesítse.

A honvédségben általános tünet, hogy a pk-ok nem tudnak „távolságot" tartani. Állandóan alárendelt tisztjeikkel étkeznek, előttük neglizsében jelennek meg, tűrik ugyanezt az alárendelt részéről, az alárendelt tiszteket becéző

keresztnéven szólítják, a kívánatosnál többet érdeklődnek családtagjaik iránt és hasonlóan ügyes-bajos dolgait és így tovább.

A háborúban, ha csak tehettem egyedül étkeztem, ritkán legszűkebb törzsemmel, de itt is csak a hivatásos tiszttel. Még az ezred pk-okat sem szólítottam keresztnevükön, jelentkezéseknél csak a zlj. és ezred pk-al fogtam kezet, megbeszéléseknél pedig a kíséretet léléptettem. Alárendeltjeim sohasem láttak ingben vagy csizma nélkül, soha sem érdeklődtem tiszttársaim családi ügyei iránt. [. . .]

TART. TISZTEK KIKÉPZÉSE.

A tart. tisztekkel szereztem a legrosszabb tapasztalatokat, a magasabb pságoknál pedig utamban voltak és tehertételt jelentettek.

Tart. tisztünk főhibája, hogy nincs önérzete, önbizalma, de azért kispolgári módon okoskodik és kritizál. Ezt főleg azzal magyazárom, hogy a polgári életben hozzászoktatták a gerinctelenségre, hajlongásra és férfiatlanságra. Vezető társadalmi rétegünket (arisztokrácia, földbirtokos, közigazgatás, képviselők stb.) a harctéren nem találtuk.

Kérdés, hogy egyáltalában tartsuk fenn tart. tiszti kiegészítő rendszerünket és nem volna-e célszerűbb mindenkit 2 évi tényleges szolgálatra behívni és aki ezen idő alatt hivatásunkban rátermettséget árul el, a 3. szolgálati évben részesül tart. ti. kiképzésben. A pk-i hiányokat kiváló tiszthelyetteseinkkel pótolni lehetne, ezekből tiszteket kellene nevelni. [. . .]

OROSZ BELVISZONYOK.

Az egykori vad. zlj-amnál szerzett szláv nyelvtudomásom révén és tolmács segítségével gyakran elbeszélgettem a lakossággal és érdeklődtem a Szovjet belélete iránt. Én az orosz népről egész más benyomást szereztem, mint ahogyan ezt az előző hadjáratokban résztvevőktől hallottam.

A falusi nép a Szovjettel meg volt elégedve, kevés munka mellett megélt, ruházkodni tudott, gyermeke ingyen tanult és ha tehetséges volt állami költségen tovább vitte. Néha-néha panaszkodott még az egykori kulák, hogy a cári világban, de még a Szovjet Nep rendszere alatt is több állatot tarthatott és kevesebb munkával jobban élt (cselédsége volt). A városi lakosság az elmúlt 25 év alatt elhelyezését megtalálta, ennek megfelelően élt és általános felfogás szerint a szorgalmas ember jól élt, bár a jobb életért nagyon meg kellett dolgozniok. Ipari munkásokkal nem beszéltem. A fiatalság azonban teljes mértékben a Szovjet híve és csakis ezzel magyarázható a terjedelmes partizánmozgalom. A régi cári középosztály leszármazottjai (férfiak és nők egyaránt) ma teljes értékű hívei a Szovjetnek, sőt a velük született intelligenciánál és szélesebb látókörnél fogva annak vezető embereivé váltak.

A falusi nép nem csak napraforgóból él, — a látszat mellette szól, — hanem kb. 10 és 16 órakor étkezik a család. Ilyenkor rendesen levest főznek, benne burgonya, sárgarépa, káposzta és egyéb zöldség található vagy kölleskását esznek. A háborús viszonyok miatt húshoz alig jutnak, bemondásuk szerint békében ebből is futotta. A falusi néphez hasonlóan élt a városi nép is.

Ruházatuk a hideg télnek teljes mértékben megfelelt. Vattával bélelt kabát, nadrág, igen gyakran a felsőkabát szőrméből, halina cszima. Férfiak kucsmát, nők meleg kendőt viseltek. A nőkön barchet alsóruha, a hideget igen jól bírták.

Az általam bejárt területen mindenütt egészséges fajt találtam. Feltűnő volt a nők és gyermekek frissesége és üdesége. A nők erősen fejlett felső testűek, széles medencével, húsosak és igen szép fogakkal. Ezt minden bajtársam elismerte. De erkölcsös életet is éltek és vágyakoztak férjeik után. Szerették gyermekeiket. A gyermekek egész nap a szabadban éltek, játszadoztak, sokan síeltek. Koldussal nem találkoztam, legalább tőlem senki sem kért élelmet.

Az iskolák jól felszereltek, a gyermek 7 éves korában iskolába megy és mindenkire a 8 elemi elvégzése kötelező. Az országban nincs analfabéta. [. . .]

Amerre Oroszországban jártam, mindenütt a Szovjet visszatérését kívánják, — azok kivételével, akik német szolgálatba léptek és megtorlástól tartanak, — az intelligencia ottrekedt része ismételten hangsúlyozta, hogy a Göbbels-féle propaganda a 16—18 év előtti viszonyokat tárgyalja. Feltűnt, hogy Sztálint nem szidták, hanem népük vezérének tekintették. [. . .]

Bár a lakosság barátságos volt velünk szemben, midőn azonban az utolsó csapatokkal valamely község elhagyására készültem fel, zárkózottabbak lettek és az utolsó lépcsőre gyakran megnyitották a tüzet. [. . .]

Kijelentéseimben, hogy a háború végével Oroszországot feldaraboljuk és nemzeti államokat létesítünk, nem hittek.

Az orosz türelmesen viseli a megszállást, ez szláv vérében rejlik, azonban felszabadítását nagyon is várja. Csak ezzel magyarázható, hogy Harkovnak az oroszok által történt visszafoglalása alkalmával majdnem 200.000-nyi tömeg jelent meg a vörös téren, ezernyi vörös zászlóval.

Tapasztalat: Velük szigorúan bánni, de korrektül, kerülni a barátkozást és partizánkodás esetén szigorú megtorlásokat alkalmazni. Erre a németek példát nyújtanak. [. . .]

Lóskay ezds.

Eredeti példány, gépelve.

88.

A IV. hdt. pk-a 1943. febr. 3-án parancsot ad ki, amely meghatározza a csapatok magatartását a gyülekezési területen és kíméletlen fegyelmező gyakorlatokat rendel el a katonák megtörésére. Külön — nyomatékkal — kitér a magyar—német viszonyra, utasítva a tiszteket, hogy az összeütközéseket csendőrök segítségével feltétlenül akadályozzák meg.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. IV. hdt. 17. fasc.

UTASÍTÁS A GYÜLEKEZÉSI TERÜLETEN VALÓ MAGATARTÁSRA.

A 2. magyar hds-nek kiutalt [. . .] területen elhelyezett összes magyar alakulatok feletti parancsnoklással a 2. hds. 290/2. hds. I. a 43. I. 24. sz. rendeletével én lettem megbízva.

Ezen megbízatásom alapján a terület megszállására, megszervezésére és a szolgálat ellátásra a már eddig kiadott rendelkezések kiegészítésére az alábbiakat rendelem:

1. Parancsnoklási viszonyok:

a) A 2. magyar hds. elől hivatkozott területen gyülekező csapatai a H. Gebiet B. (Konotop)* útján a H. Gruppe B-nek (Harkov) vannak alárendelve. [. . .]

2. Feladatok:

a) szervezés,

b) kiképzés,

c) karhatalom,

d) mű. szolgálat,

e) likvidálás.

A közigazgatási szolgálatot német szervezet végzi mégpedig a helyükön maradó Ortskommandanturok,** Wirtschaftsoffizierek*** stb. útján. Ezen szervek feladata polg. lakossággal kapcsolatos közig. teendők, polg. lakosság foglalkoztatása és kihasználása, termelés irányítása, ukrán segédcsapatok adminisztrálása stb.

* B. hadsregcsoport területi parancsnoksága.

** Helyőrségi parancsnokok.

*** Gazdasági tisztek. Jelen okmányban szereplő gazdasági tisztek nem a hadsereg közvetlen hadtápszolgálatához tartoztak. A megszállt területen felállított katonai közigazgatási szervezet tiszjei voltak, akik az adott hásó megszállt terület gazdasági termelésének biztosítását intézték Németország részére.

a)-hoz: Mindenek előtt az eredeti harcrendi kötelékeket kell újra — legalább keret alakjában — felállítani. Ezek között a fegyverzetet és egyéb anyagot úgy kell felosztani, hogy a harcászati — ill. szakalkalmazásra — legtöbb erőfeltétellel rendelkezők feladatuk ellátására teljesen alkalmassá legyenek téve, a többi alakulat, intézet rovására is. Utóbbiak pedig mindaddig, míg anyagi feltöltésük lehetségessé válik munkásalakulatként alkalmazandók. Az így megalakított kötelékek mindenekelőtt jegyzőkönyvileg rögzítsék az ember- és anyagveszteségek okát, mérvét és minőségét.

Az életképessé nem tehető alakulatok feloszlatására, illetve összevonására később külön intézkedem.

b)-hez. Az *a)* pont szerint megalakítandó alakulatokkal egyelőre csakis zártrendű, fegyelmező és csuklógyakorlatok tartandók. A biztonsági, — őr-, szak. és egyéb szolgálaton kívül eme gyakorlatok úgy állítandók be a foglalkozási tervezetbe, hogy minden ember ébresztőtől takarodóig, a reggeli, déli és esti, étkezési és öltözködési szüneteket kivéve állandóan felügyelet mellett foglalkoztatva legyenek. Cél: legfeszesebb rend és fegyelem helyreállítása. A feszesen megszervezett rend és fegyelem ellen vétőket kikötéssel, visszaesés, vagy parancsmegtagadás esetén felkoncolással kell fenyíteni.

c)-hez: Tekintettel arra, hogy az események hatása alatt nagyobb partizán megmozdulásokkal is kell számolni, a karhatalmi szolgálat megszervezésére különös súlyt kell helyezni. E célra az *a)* pont szerint megszervezendő fegyveres egységek állnak rendelkezésre. A karhatalmi szolgálat megszervezése kiterjed :

a) vasútvonal és műtárgy őrségekre,

b) helység védelmi karhatalmak megszervezésére,

c) ho., ill. hdt. közv. (hds. közv.) körletenként 1—1 lehetőleg gyorsan mozgó karhatalmi csop. megszervezése. [. . .]

Az *a)* és *c)* alatti karhatalmak megszervezésére a ho. (Hdt. ill. hds. közv) pk-ok, a *b)* alatti egyes állomás pság-ok feladata körébe tartozik.

Bjeljopolje-i ápk-nak kiadott utasításomat az egyes állomás pság-oknak másolatban az állomás pság-ainak adja ki, hogy munkájuk megkezdésénél irányelvül szolgáljon. (Kiadtam 333/IV. hdt. I. a. 43. II. 3. sz. alatt.)

d) A 320. és 332/IV. hdt. I. a. 43. II. 2. sz. rendeletében megadott útvonalak nyilvántartása közlekedés számára elengedhetetlen előfeltétele annak, hogy az ellátás, hírváltás, karhatalmi szolgálat rendben működhessen. Ez a feladatkör elsősorban az egyes állomás pság-ok hatáskörébe tartozik. Ehhez a polgári lakosságot a német Ortskommandantur-ok útján, továbbá a fegyvertelen munkásosztagokat kell igénybe venni. Az útkarbantartási szakaszok a hdt-ek és ho-ok között a kiadott sávhatárokkal már megvannak adva. A k. ho-ok területén belül az egyes álls. pság-ok útszakaszain a ho-ok állapítsák meg.

e) Az újraszervezés idejét az egyes pság-ok használják fel a közelmúlt eseményeinek írásbeli rögzítésére. (Napló kiegészítés, befejezés.) [. . .]

6. *Magatartás a német hatóságokkal és alakulatokkal szemben.*

Az elhelyezési területen mindenütt német közig. hatóságok működnek. Az ezekkel kapcsolatos érintkezés hasonlatos a karhatalom és polg. közig. szervek közötti kapcsolattal.

A 2. hds. gyülekezési területén levő német pság-ok és hatóságok utasítást kaptak arra, hogy az ide beérkező magyar csapatoknak stb. a lehetőségek határáig minden támogatást és segítséget adjanak meg. A csapatoknak azonban tisztában kell lenniök azzal, hogy kényelmi igényekre nem tarthatnak számot, mert e terület elhelyezési felszerelését a tavalyi előnyomulás alkalmával K-re előre szállították.

Magyar és német pság-ok, szervek, vagy személyek között szolgálat közben felmerült nézeteltéréseket tárgyilagosan, nyugodtan és tisztára katonai formák között kell elintézni. Személyeskedő vitának ily ügyben nincs helye.

Minden pság-ot és csapatot utasítani kell, hogy nyilvános veszekedést, különösen nyilvános helyeken mindenképpen kerüljék el, mert ezzel a polgári lakosság előtt ártanak a szövetséges csapatok tekintélyének. Ha ezek dacára mégis veszekedés törne ki, úgy erről a legközelebbi német katonai hatóságot is. Célszerű lesz, ha az ily nézeteltéréseket magyar és német hatóságok rögtön a helyszínen közösen intézik el, nehogy a veszekedés tetlegességgé fajuljon. Ily azonnali beavatkozás minden tiszthelyettes, ti., és pság. kikerülhetetlen kötelessége. [. . .]

Tábori posta: 254/01. 43. II. 3.

vitéz Heszlényi József altbgy.
hdt. pk.

Másodpéldány, gépelve.

III. RÉSZ

A magyar fasiszta katonai vezetés önbeismerése a doni vereség okairól. Világosan látják a szoviet hadsereg magas katonai-erkölcsi értékét és a háború kilátástalanságát, mégis szervezik a további harcot.

89.

Vitéz Solymossy vörgy. 12. ho. pk. összefoglaló értékelése a Scsucsje-i hídfőből kiinduló szovjet támadásról és saját hadosztályának elégtelen erkölcsi és katonai erejéről. Az értékelést Solymossy Ulászló 1943. febr. 20-án terjeszti fel a IV. hdt. pk-nak.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 12. k. ho. 13. fasc.

A M. KIR. 12. K. HO. HARCAIRÓL ÖSSZEFOGLALÁS ÉS KÖVETKEZTETÉS.

I. A védelmi előkészületek méltatása.

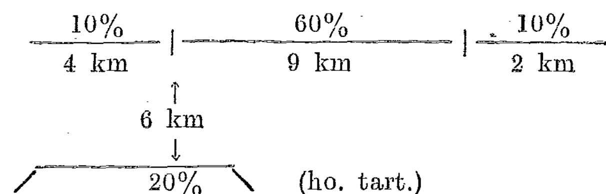
A ho. lejt mögötti harcállása — összefüggő, mély árkaival, számtalan egymást oldalozó és az előterepet hézagnélkül pásztázó tüzelő- és váltóállásaival, valamint számos reteszállásaival, jól kikiépített és részben körvédőképes figyelőivel és támpontjaival, jól pásztázható, majdnem összefüggő drótakadályával és 8-szoros aknamezőjével, túlnyomórészt szilánkbiztos fedezékeivel és számos megközelítő árkaival — a kopár terep és az elg-es állás két uralgó pontjáról való belátottságának dacára, műszakilag a tábori erődítés itt gyakorlatilag elérhető maximumát megközelítette. Két előretolt szárnyával elérte a Dont és itteni távfigyelőivel messze km-ekre uralta az előterepet. Gyengéje volt a még nem teljes drótakadály, a fedezékek hiányzó gránátbiztossága és mindenek felett a hatalmas holt terep közvetlen előtte, melyet a terep sajátossága folytán szűkíteni nem lehetett. — A harcállás mélységét számos av.-, pct. tüzelőállás és a szd- és zlj-tartalékok körvédőképes támpontjai, valamint 3 km-el hátrább egy támpontszerűen kiépített II. állás képezte.

Harcászatilag a ho. védőállása az orosz hídfővel szemben levő kb. 7 km széles lejt mögötti állásra, a Don felé előreugró 6 km széles, uralgó bal — és az ugyancsak nehezebben megtámadható 2 km kiterjedésű jobbszárnyra oszlott.

Ezt a területet védte:

1800 csatár,
200 gsz.,
100 gp.,
30 av.,
56 pct. á. (ebből csak 23% teljesértékű 75 mm-es)
7 könnyű,
6 közepes és
2 nehéz üteg.

Az általános erőelosztás a következő volt (km-enként)

Az állás középső szakaszára jutott (a helyi tartalékok beszámításával) minden 20 m-re egy csatár, minden 150 m-re egy gsz., minden 300 m-re egy gp. és egy pct. á., minden 600 m-re egy av. vagy grv.; vagyis 600 m-enként 30 csatár, 4 gsz., 2 gp., 2 pct. á. és 1 av. vagy grv. — Ez a megszállás a szabályzatainkban rögzített kiterjedéseket háromszorosan meghaladja!

Eme körülmény, valamint az, hogy a lejt mögötti állás megfigyelhető előterepének csekély mélysége (200—300 m) és az elg-es gyülekező helyek és megközelítő vonalak teljesen fedett volta a védelem súlyát a főellenállási vonalba kényszerítette, önálló ellenállásra képes lökő- és tűzerővel rendelkező mélységi öv létesítését kizárta (itt csak — amint már említettem — pct. fegyverek, egyes meredek röppályájú gyal. nehézfegyverek és a csekély helyi tartalékok körvédőképes támponjai voltak).

A ho. tartalék helyének kiválasztására az elképzelt elg-es főtámadási irány és az elhelyezési lehetőség volt befolyással. Mihajlovszkij község e kívánalmaknak a legjobban felelt meg, bár távolsága a kívánatos beavatkozás helyétől igen messze volt. A 4 km-rel közelebbi telepítés egyelőre megoldhatatlan tisztán műszaki probléma január vége felé kerülhetett volna csak kivitelre.

Az általános harcászati helyzet, a terep és megerősítő fogolyvallomások félreérthetetlenül rögzítették az elg-es hídfőből várható kitörési és előrenyomulási irányokat, a kb-i erőt és időt, valamint a várható harcmodort. Ezek a körülmények lehetővé tették a védelmi terv pontos kialakítását, ismertetését és idejében való begyakorlását. Az események a kiadott intézkedések helyességét teljes mértékben beigazolták. Lényegében az ellenséges tád-t a harcállás belátott előterepen, tehát a peremvonal és az akadályok közötti 200—300 m-nyi terepszakaszon belül kellett szétzúzni, esetleges kisebb betöréseket a helyi tartalékokkal, nagyobb betörést a ho. tartalékkal visszavetni. Az elg-es állások zöme és a gyülekezés területe csak területtűzzel volt zavarható!

A ho. pk. felfogása szerint a rendelkezésre álló erővel és eszközökkel a harcállás védelmi készségét január 14-ig az elértnél nagyobb fokra nem lehetett emelni. Ez a védelmi készség a helyileg 2—3-szoros túlerő feltartóztatására feltétlenül elégnek látszott. Hiszen ez január 2-án, amikor egy orosz ezred az egyik zlj. védőkörletre támadt, gyakorlatilag be is igazolódott. Ho-nál lényegesen nagyobb támadó és fölényes tü-el és hk-kal támogatott erővel szemben a föltartóztatás azonban egy napnál hosszabb ideig nem látszott valószínűnek.

II. Az orosz támadás és a védelem összefoglaló jellemzése.

Nagy hdm-i céljai érdekében az orosz vezetés gondos és a szűkebb harcterületen mesterien leplezett előkészületek után, ütemben alkalmazkodván a déli offenzívájához és részleteiben a 2 nappal korábban az Uriv-i hídfőben

megindított tád-a előrehaladásához, I. 14-én hozzáfogott a Scsucsje-i hídfővel szemben levő magyar harcállás felborításához:

Kb. 10 km szélességben 700 csőből leadott $\frac{3}{4}$ órás, halalmas tűzelőkészítés után, mely a magyar védelmet 20—30%-os veszteségek révén megrendítette, két lépcsőben összesen kb. 18 zlj-at és 60 hk-t zúdított a közvetlenül szemben álló 3 magyar zlj-ra.

A tád. elsöprő erejét fokozták: a megfigyelhető előterep sekély mélysége, a sűrű köd következtében erősen korlátozódott tüzérségi elhárító tevékenység a bevetett tartalékok viszonylagos elégtelensége.

A harcos kötelékek vezetési kerete (tisztek, tiszthelyettesek, tisztesek és fegyverek kezelőinek zöme) önfeláldozásig harcolt: 35%-a elesett és megsebesült, ugyanannyi — bekerítve — fogságba jutott vagy eltűnt; összvesztesége így kb. 70%-ra tehető!

A fennmaradó 30% és a védőkörlet mélységben levő egyéb lőszerpótló, anyagszállító, ellátó stb. személyek nagy része, valamint a hiányosan felfegyverzett, II. állásban levő 21/II. zlj. számos embere — melynek tömege 800—1000 főre becsülhető és valamennyi elől tartozkodó személy kb. 13—15%-át képezte, pánikszerű félelemben visszaözönlött Hresztyiki-n át a ho. pság. felé és közben szinte lavinaszerűen nőtt!

Az orosz tád. tervszerű, erélyes és föltartóztathatatlanul tértnyerő volt. [...]

[...] A tád. technikája az ismert volt és lényegében nem okozott meglepetést: elpusztítani a védelmi berendezéseket és a páncélelhárítás fegyvereit, megrendíteni a védőt; élő erővel betörni; harckocsikkal áttörni és felsodorítani, amit a sűrűn követő gyalogság támogat.

A magyar védelem a harcárkokban — egyes még pusztulásukig küzdő szigetektől eltekintve — kb. 2 óra alatt felemésztődött; hátrább lépcsőzetesen kifejtett ellenállás, valamint hamar szétporladó ellentámadások után — további 2 órai erőlködés elmúltával és a saját tüzérség elnémulásával az egész védelmi rendszer összeomlott; a tád. 9. órájában a ho. egész harcterülete az elg. birtokában volt.

Ez a tény a hatalmas pergőtűz-szerű előkészítés, a köd nyomasztó és korlátozó hatása, saját repülőerők majdnem teljes hiánya és a nagy számú orosz harckocsi fellépése mellett főleg a kifogyhatatlan gyalogsági tömegek áradatából adódott: a támadó átlagos túlsúlya kb. 6-szoros, a főbetörési helyen viszonylagos 25-szörös volt!

A ho. harcvezetése csak arra szorítkozhatott, hogy a tü. tüzét, néhány mozgó pct. fegyverét és kevés tartalékait az elg. főbetörési, illetve főáttörési területére irányította, hogy harcállásait minél huzamosabb ideig tartsa és hogy a 3 irányban visszaözönlő tömeget Petrovszkaja irányában (kb. 1200, majd rajta keresztül 2500) feltartóztassa és megfordítsa. Utóbbi 2—3 óra tartamára — a sötétség beálltáig — sikerült ugyan; de éjszaka a harcos állományú tisztek majdnem teljes hiánya következtében meddőnek bizonyult.

III. A visszavonulás képe és okai.

Az elg-es tád. hatalmas nyomásának idővel szétágazó irányai a harcos kötelékek visszaszorított maradványait háromfelé szakították:

Kb. 2/5-e Ny felé, a 10. ho-ra húzódott vissza, ugyanannyi a ho. ellátási vonalára (DNy-ra), 1/5-e pedig a 19. ho. balszárnyára.

A VII. hdt. pság. a helyzet felismerésében átvétette a 19. ho. harcsávját a még meg nem támadott, intakt* szomszéd ho-okkal (10. és 19. k. ho.); de ezzel az orosz tád-t feltartóztatni nem tudta: a rendelkezésre álló erő kevésnek bizonyult, a közben bevetett zlj-ak ellenére!

A tád. irányában fekvő egyes községekre támaszkodó ellenállás I. 17-én reggelig fékezte az elg. előretörését, majd megszűnt és fokozódó ütemű visszavonulássá, majd veszteségteljes hátraözönléssé vált.

Utóbbinak okai az értékes harcos keret hiányában, az általános erkölcsi és fizikai kimerültségben, az elg. szakadatlan és minden oldalról gyakorolt nyomásában keresendő. — Alapvető oka azonban a már régóta a magyar lelkekben lakozó és az események behatása alatt végzetes formákat öltött „oroszországi pszichózis"-ban** rejlett! [...]

vitéz Solymossy Ulászló vőrgy.

Eredeti, gépelve.

* Érintetlen, sértetlen.

** A magyar fasiszta hadvezetőség az egyszerű magyar katonának azt a beállítottságát, amely a Szovjetunióban ösztönösen nem látott ellenséget, „oroszországi pszichózisnak" nevezte. Ezt a „pszichózist" a honvágy, tériszony (?), éghajlati behatások (?), az orosz harcostól való félelem együtthatásában látta.

90.

A IV. ht. pk-ának 1943. III. 25-i harctapasztalati jelentése a doni ütközetről részletesen elemzi a szovjet hadsereg vezetési, fegyverzeti, hadászati és erkölcsi színvonalát. Kritikával illeti a hibás német vezetést. Taglalja a magyar hds. elégtelen kiképzési, fegyverzeti, erkölcsi állapotát, azonban a magyar vezetés bírálatát kikerüli. Jelentése végén javaslatokat tesz a háború folytatásának katonai szükségleteire (!)

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. IV. hdt. 17. fasc.

HARCTAPASZTALATOK JELENTÉSE.

639/2. hds. I. a. 43. II. 11. sz. rendeletre:

A csapatok, k. ho-ok által beküldött harcjelentéseket eredetiben csatoltan felterjesztem.

A jelentések aszerint, hogy mily fokú pság-tól származnak, hűen tükrözik az általuk észlelteket. Ezekhez a felsőbb szempontból — a hdt. pság. szempontjából — az alábbiakat jelentem.

I. *A lezajlott orosz támadás harceljárása, módszerei, harceszközei.* (Elsősorban az orosz páncélosok alkalmazása, orosz gyság. harceljárása.)

1. Az orosz felső vezetés igen korán, még tavaly ősszel juthatott arra az elhatározásra, hogy adandó alkalommal, a magyar arcvonalon nagyszabású ellentámadásba kezd. Erre mutat, hogy védelmi szakaszunkon nemcsak, hogy hídfőket tartott meg, hanem a hídfőket kisebb vállalkozásokkal igyekezett bővíteni s így kedvező kiindulási vonalat igyekezett maga számára teremteni.

2. Támadási előkészületeit (magaslatok megszervezése, hidak szaporítása stb.) már nagyon korán, múlt év őszén, tél elején és sok helyen bevezette, s ezzel elérte, hogy bizonytalanságban tartott bennünket a támadás idejét és helyét illetőleg.

A tád. előkészületeket nagy titokban, gondosan rejtve, huzamos időn át végezte, s ezért a tád. időpontja és helye — bár vártuk — támadást közvetlenül megelőző időig teljesen rejtve maradt előttünk. Nagyobbszabású támadási előkészületekről csak néhány nappal a tád. megkezdése előtt kaptunk benyomást, akkor, amikor a nagy mozgást teljesen elrejteni nem lehetett. De előkészületük, rejtésük még ekkor is olyan volt, hogy a bekövetkezett támadás mérvére — semmi pozitív jel nem mutatott.

3. A támadás idejét nagyszerűen választotta meg, t. i. akkor támadott, amikor nálunk a váltások folytán gyengeségi időszak következett be, s amikor oly hideg volt várható, melyhez a mi csapataink sem szokva, sem felszerelve nem voltak.

4. Aprólékos, gondos előkészítésükre jellemző, hogy hosszas, gondos felderítéssel kitapogatták arcvonalunk leggyengébb pontjait (Uriv és Scsucsje-i hídfőkben) s a tád. helyét ezeken a pontokon választották.

5. Támadásukat friss, pihent, kiválóan kiképzett, a téli háborúhoz szokott és erre felszerelt elitcsapatokkal hajtották végre.

6. Az áttörésnél keskeny sávban (1—2 km) erős súlyképzéssel, mélységben igen erősen tagozva (több lépcsőben, lépcsőkön belül több hullámban) hk-kal megerősítve támadtak.

Áttörés után nyomban kis, de gyorsan mozgó erőkkel (páncélosok, megerősítve gk-in, szánkón, vagy sín mozgó gyalogsággal) átkarolásra, bekerítésre törekedtek.

7. Támadást előkészítő tüzük szokatlanul hosszú idejű (1—2 órás) eddig ismeretlen hevességű és elsöprő hatású volt. Az elmúlt világháború tűzelőkészítéseit ismerő tisztek véleménye szerint ily összefogott és heves tűzelőkészítésre az első világháborúban is alig volt példa, legfeljebb a vége felé.

Az előkészítő tüzet aránylag kevés k. és köz. üteg (igen sok lőszerrel), *igen nagyszámú* k. és köz. av. és rakétalöveg adta le és pedig igen bőséges lőszerrel. Tüzérségi felvonulásukat úgyszólván teljesen titokban tudták tartani. U. i. a tád-t megelőző véd. alatt az orosz ütegek naponta több váltóállásból tüzeltek. A megerősítő tűz (av.) ezen váltóállásokba vonult fel és onnan belövését feltűnés nélkül elvégezhette.

Az oroszok alapos előkészületeire jellemző hogy tü. tüzük vezetésére nem egy ízben arcvonalunk mögött visszamaradt rádióval felszerelt polg. egyéneket is igénybe vettek. Pl. a Scsucsje-i hídfő elleni támadás alkalmával, akkor, amikor a meglevő erős köd miatt 100 m-re sem lehetett látni, az orosz tü. a 12. k. tü. e. pk. háp-ját (8 km-re az arcvonal mögött) *megfigyelt, hatástűz alatt tartotta.*

8. Az elmúlt hadjárat alatt az oroszok velünk szemben T—34., és KV—I. hk-kat vegyesen alklamaztak.

A hk. mindig (áttörésnél, üldözésnél) gyalogsággal együtt, avval példás összhangban és soha sem nagy kötelékben, önállóan, messzefekvő célok érdekében — működtek.

Az áttörésnél egy-egy helyen 10—50—80 hk.. több lépcsőben került bevetésre.

A hk. támadását rendszerint gyság-i tád. vezette be. A hk. a gyság-ot kísérő tü-ként követték. Ellenállás helyén az éllépcsőben beosztott hk. a peremvonalon állva maradtak (visszahúzódtak) s álló helyzetből kezdték leküzdeni elsősorban a nehéz gyság-i fegyvereket (pct. lövegeket). Tűzüket rendszerint 500—1000 m-ről adták le, tehát oly távolságról, melyre a mi pct. lövegeink hatástalanok voltak.

Sikerült betörés után a hátsóbb lépcsőben előnyomuló hk-k mindig gyság-al s azt gondosan bevárva — az állva maradt szárnyak bekerítésére, felgöngyölítésére — bekanyarodtak.

Ellenállási helyeken az orosz hk-k igyekeztek kitérni, nagy művészettel furakodtak az elg. oldalába és hátába.

Feltűnő és váratlan volt az orosz hk-knak kedvezőtlen terepen, mély vonalakban, mély hóban való mozgása, így az orosz harckocsik a terepet kihasználva, sokszor váratlan helyen bukkantak fel. (Mi mindenütt főleg az *előkészített* utak mentén vártuk a támadásukat s a mi páncélosaink ellentámadási irányait is csak az utak mentén, esetleg kevesbé behavazott hátakon vettük számításba).

Rep. ismertetőjelként az oroszok hk-k piros zászlót használtak. *Üldözés alkalmával* az orosz hk-k kis 2—5-ös csoportokra oszoltak. Gyalogság nem a hk-kon, hanem általuk vontatott szánokon, sítalpakon, gk-on követte a hk-kat. Önállóan ritkán törtek nagyobb távolságra előre. Az ily kis kötelékek mesterien alkalmazták az oldal és háttámadást.

9. Feltűnő jelenségek az orosz tád-nál:

Az első lépcsőben támadó gyalogság úgyszolván kizárólag sorozatfegyverrel volt felszerelve. Tűzerejük lenyűgöző volt. Ellentámadó csapataink 100 m-nél közelebb nem jutottak hozzájuk. Az áttörésnél *feltűnően* sok av-t alkalmaztak, ehhez igen sok lőszerrel rendelkeztek, feltűnően jól lőttek vele, s szánokra szerelve mindig, mindenüvé követték a gyság-ot. Néhol az orosz első támadó hullám látszólag megadta magát, majd harcárkainkba beengedve közelharcba kezdett. Védőink ily lefoglaltságát a hátsó hullámok nagyszerűen kihasználták.

Feltűnő volt az orosz gyság. nagytömegű kúszás, szökellés nélküli bátor, lendületes támadása az áttörésnél (úgy látszik, tudatában voltak igen nagy tűzfölényüknek). A részletharcokban az orosz gyság. mindig, mindenütt átkarolásra, megkerülésre törekedett. Mesterei az „átszivárgásnak“, arcvonal mögötti zavarkeltésnek.

10. *Harceszközeik:* nem műszerek, hanem egyszerű eszközök, könnyen kezelhetők és szállíthatók, nem érzékenyek az időjárással szemben, karbantartást alig igényelnek.

Lőfegyvereik lőszabatossága igen jó.

Feltűnően sok sorozatfegyverrel (aut. pu., gpi., gp.) és aknavetővel rendelkeznek. Ezek éjjeli harcra is igen jók, mert torkolattüzük igen kicsi.

Záróeszközeik (aknáik) egyszerű, könnyen kezelhető tömegcikkek, mégis hatásosak, gyság-uk ezek közelében igen tartózkodó volt. Egyes be nem metszett hírek szerint a mi aknamezőinkben az oroszok fehér betanított kutyákat alkalmaztak kutatásra. (?)

II. *Az orosz sikerek okait* részben az oroszokban, részben magunknál kell keresni.

A) Az oroszok — amint most már a németek is nyíltan beismerték — nagyszerűen megtévesztettek bennünket erejüket, felkészültségüket illetőleg, *tehát megleptek bennünket.*

Felső vezetésük kiválóan felismerte hds-ünk, védelmünk, harceljárásunk gyengéit és azokat teljes mértékben ki is használta sikerei érdekében.

Felderítése kiválóan működött.

Előkészületeit teljes mértékben sikerült titokban tartania. Pihent, igen jól kiképezett, harcedzett hadseregeket alkalmazott a támadásra, azokat a *legkorszerűbb bőséges fegyverzettel* látta el. Csapatainak ruházatát a terep és időjárási viszonyoknak megfelelően állapította meg. Gyság-ának mozgékonyságát a felesleges felszerlési cikkek elhagyásával, különféle, az adott viszonyoknak legjobban megfelelő szállítóeszközök tömeges rendelkezésre bocsátásával mindenképp előmozdította. A nagy támadásnál velünk szemben állott orosz katona fanatikus, fegyelmezett, a rendkívül szélsőséges időjárással szemben edzett, elhelyezést, ruházatot, élelmezést illetőleg igénytelen.

Az orosz felső vezetés a támadás idejét és helyét elsőrangúan választotta meg. A támadást erős súlyképzéssel, összefogott erőkkel, mélységben erősen tagozva, legkorszerűbb harceszközök tömeges bevetésével, eddig nálunk ismeretlenül heves tömegtűz alkalmazásával nagy eréllyel hajtotta végre.

Az üldöző harcokban nagy segítségére volt a rádión irányított, fanatizált, arcvonalunk mögött levő lakosság, mely visszavonuló csapatainkban jelentős veszteséget okozott meglepetésszerű rajtaütéseivel.

B) Ami bennünket illet, megsemmisítő vereségünk okai lényegileg az alábbiakban keresendők:

1. A magyar hds. egy oroszországi téli hadjárathoz sem harcászati, sem hdm-i mozgékonysággal nem rendelkezett. Sítalpon mozogni tudó egységei csak elenyésző csekély számban voltak, lóállománya a hónapok óta tartó minimális élelmezés mellett részben kipusztult, részben pedig messze az arcvonal mögött fekvő lóteleltetőkben tengődött. Az ellátást a csak állandó megfeszített munkával járhatóan tartott néhány úton állományában erősen lecsökkent, teljesen elhasznált pár gk. oszlop végezte, melynek teljesítményét csak kevés, részint rekvirált, részint a csapatok még használható lóállományából összeszedett kocsioszlop egészítette ki. A kézierővel nem könnyen továbbítható fegyverek harcászati mozgatására lehetőség jóformán egyáltalában nem volt.

2. A mozgási szabadságától ily módon szinte teljesen megfosztott magyar hds. tehát úgy hadászatilag, mint harcászatilag csakis passzív védelemre volt alkalmazható. Ez gyakorlatilag úgy értelmezendő, hogy helytállását védelemben lényegileg a főellenállási vonal tartására kellett alapozni, részint annak makacs tartása, részint az esetleg veszendőbe ment főellenállási vonalszakaszok gyors visszaszerzése révén a térben és időben idejekorán beavatkozni tudó tart-ok ellentád-a útján.

Fokozta ennek jelentőségét az embertelen hideg, amely ellen védelmet a mozgó téli háborúra kellően fel nem szerelt magyar harcos csak fűthető fedezékekben kereshetett és alátámasztotta az a körülmény, hogy több egymás mögött fekvő védőállás kiépítésére és megszállására a térhez viszonyított csekély erő mellett gondolni sem lehetett.

3. A főellenállás vonalának feltétlen tartására utalt magyar hds. sem a főellenállási vonal vezetése szempontjából, sem fegyverzetben, sem lelkileg, sem fizikailag nem rendelkezett azokkal az adottságokkal, melyek az önfeláldozásig menő szívós kitartásnak nélkülözhetetlen előfeltételeit képezik. Nevezetesen a főellenállás vonal vezetése nem mindenütt követte azt a követelményt, hogy abban az elhárító fegyverek minél jobban érvényesülhessenek, hanem több helyen a nyári mozgó elhárító harcokban a véghelyzet szerint kialakult küzdők vonalában volt (Uriv, Scsucsje).

A nemtényleges legénység és tisztikar lelki és fegyelmi felkészültsége nem volt megfelelő és ezt főleg a gyság-nál csak helyenként tudta ellensúlyozni a viszonylag kevés számú tényleges tiszt és altiszt pk-i rátermettsége, magas erkölcsi értéke, személyes példaadása és alárendeltjeivel való lelki összeforrottsága.

A rendelkezésre álló erőhöz túlméretezett kiterjedések rendkívüli fizikai megerőltetést jelentettek, mert az önmagában is megerőltető harcászati feladat mellé számos mű. munkakör járult. Ez a fizikai erőállapot általános leromláshoz vezetett, melyet csak fokozott a tartós hideg tél keménysége és amelyet csak december hóban rendszeresen megindult élelem pótlékolás a tád. megindulásáig számottevően még nem tudott ellensúlyozni.

A hds. nem rendelkezett a korszerű védelem hatásos fegyvereivel, egyéb hatásos fegyvere is — pld. tüzérsége — túl kevés volt. A hiányos és korszerűtlen fegyverzetű csapatok viszont rendkívül széles kiterjedésekben lettek alkalmazva. A többszörösen biztosított, hatásosan és megbízhatóan működő zárt tűzrendszerről tehát csak helyenként lehetett szó.

Fokozta a bajt, hogy a tád. időpontja egybeesett a felváltások, illetve leváltások időpontjával. Ennek révén részint fegyverzetlen kötelékek sodródtak harcba, részint haditapasztalat nélküli csapatok kerültek meglepetésszerűen szembe az elg-gel, részint pedig olyan embereknek kellett volna önfeláldozó kitartást tanúsítani, akik képzeletben már a családi tűzhely melegénél ültek.

4. Az a tartalék (hds. tart.), mely hívatva lett volna egy nagyszabású orosz tád. esetén hatástalanítani a minden valószínűség szerint bekövetkező kezdeti sikereit az elg-nek — eleve rossz helyen nyert felállítást. Főellenállási vonal gyenge szakaszaiból, a múlt tapasztalataiból és az elg. megállapított előkészületeiből a hds-en belül minden magasabb vezető előtt teljesen nyilvánvaló volt, hogy a saj. védelem két leggyengébb pontja, ahol az elg. támadásának kezdeti sikere elsősorban várható: az Uriv-i és Scsucsje-i hídfő. Az ellentámadásra hívatott központi tart. harcászatilag helyes felállítási helye tehát nyilvánvalóan a Tyihaja Szoszna és Potudany közötti területen lett volna, onnan ellentámadáshoz bármelyik jelzett elg. tád. irány ellen egy-két nap alatt fel lehetett volna vonulni. Ezzel szemben a hds. tart. a hds. szélső jobb szárnya mögött vonult fel.

Fenti hiányosságok mindaddig nem éreztették gyakorlatilag hátrányaikat, míg a hds-el szembenálló elg. tűzerőben gyenge, magatartásában pedig passzív volt.

Végzetessé válásuk azonban kezdetét vette abban a pillanatban, mihelyt az orosz a betörési helyet jól megválasztva, előkészületeit jól leplezve, a korszerű és mozgékony tűzfegyverek nagy tömegével erős mélységű tagozásban döntő tád-ra indult olyan elitcsapatokkal, melyeknek lelki és fizikai előkészítése későbbiek tanulsága szerint tökéletes volt.

A hdt. arcvonalának legerőteljesebben megtámadott szakasza (4. gy. e.) egy-két órán belül teljesen összeroppant és az elg. számára máris nyitva állott az út, hogy elért kezdeti sikerét döntő sikerré mélyíthesse ki.

Hogy az elöljáróban felsorolt rendkívül kedvezőtlen előfeltételek dacára ez az elg-nek napokon keresztül nem sikerült és a hdt. ellenállása biztosítani tudta a szükséges időt a hds. tart. számára egy sikerrel kecsegtető ellentád-hoz való idejekoráni felvonulásra, mindennél jobban dicséri annak a néhány vezetőnek és pk-nak kiválóságát, akik törhetetlen akarata és heroikus önfeláldozása legalább egyes csapatrészeket ragadott magával és akik szívós kitartásának és meg-megújuló ellentád-ának köszönhető, hogy a lehetetlennek látszó feladat mégis gyakorlati megoldást talált. Ehhez természetesen hozzájárult a 168. né. ho. bevetése, mely azonban csak helyi eredményt hozott.

A hds. tart. egységes, döntő ellentád-a azonban dacára a naponta többször ismétlődő ígéreteknek és biztatásoknak, végeredményben teljesen elmaradt.

A hdt. pság. még ma is érthetetlenül áll ezzel a ténnyel szemben. Megítélése szerint ugyanis a né. felsőbb vezetésnek (mely tudomásunk szerint a hds. tart-al maga rendelkezett) — ha már idejekorán nem tudta felderíteni egy megindítandó nagyszabású orosz tád. előkészületeit — legkésőbb a tád. második napján már tisztában kellett volna lenni azzal, hogy a megindított tád. méreteiben oly nagyszabású, melyet a széles kiterjedésben, jóformán tart. nélkül védekező hdt. önerejéből elhárítani nem tud, annál is inkább, mert ezt a hdt. pság. kifejezetten jelentette is. Tehát ha nem állott módjában a hds. tart-ot azonnal ellentád-ra indítani, oly módon kellett volna a hdt. feladatát megszabni, hogy az a döntő vereség elől idejekorán kitérhessen. Különösen vonatkozik ez a hdt. jobb szárnyára (10. k. ho.), melynek idejekoráni visszavételére a hdt. pság. ismételten sürgető javaslatot tett.

A hdt. pság. csak akkor szerzett tudomást az ellentád. elmaradásáról és kapott szabad kezet a teljes megsemmisülés előli kitérésre, amikor az összeköttetései megbízhatóan már nem működtek, csaknem minden egysége már teljesen be volt kerítve, a kézierővel nem mozgatható anyag mentéséről már szó sem lehetett, az ellátás tervszerűen működni már nem tudott, a csapatok színe-java — főleg alsóbb pk-okban — már elvérzett, vagy legalább is elvérzésre volt ítélve, a több napos súlyos harcoktól a csapatok kimerültek és a beígért ségítség elmaradása miatt lelkileg is összetörtek. A két oldalt mélyen átkarolt hdt. visszavétele tehát még sem volt elkerülhető, de ez már későn történt.

Végeredményben a hdt. pság. megítélése szerint nagyrészt a helyi viszonyokat fel nem ismerő né. vezetés hibájának tudható be az, hogy a harcokból a hdt. rendezett kötelékek nélkül, fegyverzeti anyag nélkül, a tervszerű ellátás, vagy összeköttetések teljes hiányával, szinte megsemmisülve, részben teljesen fegyvertelenül, kis csop-okban, vagy egyenként úgy került ki, hogy abból a korszerű harc részére fegyveres alkalmazásra kész, rendezett kötelékek megalakítása legjobb esetben is csak hosszú hónapok fáradságos munkája és óriási anyagi áldozatok árán lesz lehetséges.

III. *Védelmünket, harceljárásunkat miként lehetne hatásosabbá tenni?*

Hatásos védelemhez:

1. megfelelő harcászati elvek, ezek alapján felépített szabályzatok,
2. hatásos, kellő számú, korszerű fegyverzet,
3. megfelelő műszaki felkészültség, és
4. megfelelő mennyiségű szállítóeszköz szükséges.

1-hez: harcászati elveink (szabályzataink) helyesnek bizonyultak. Csapataink és vezetőink részéről e téren kifogás, módosító javaslat nem merült fel.

Az elmúlt hadjárattal kapcsolatban egyöntetű a panasz, hogy az egyes egységek túl nagy védőkörletet kaptak, így nem volt módjuk megfelelő tartalék visszatartására. Tartalék híján pedig *„védeni“* nem lehet, legfeljebb ideig-óráig *„elhárítani“*.

2-höz: legtöbb kifogás merült fel a fegyverzetünkkel kapcsolatban. Hatásos védelem érdekében tehát ezen kellene elsősorban segíteni.

Rendelkezésre állott *pct. fegyvereink* a korszerű orosz hk-kal szemben egyrészt *hatástalannak* bizonyultak, másrészt nem voltak kellően *mozgékonyak.*

A kis öblű pct. fegyverek, ha még oly hatásosnak látszó lövedékkel is látják el őket, hatásukat csak *kis* távolságról tudják kifejteni és csak nagyon rövid ideig tüzelhetnek. A korszerű orosz hk-k rendszerint nagy távolságról kezdik meg a tűzüket és a különösen téli időben (hóban) kellően nem rejthető pct. fegyvereket kilövik már azelőtt, mielőtt azok tüzeléshez juthatnának. Kizárólag kis távolságra tüzelő rejtett lövegekre nem lehet páncélelhárításunkat alapozni, mert egyrészt sohasem lesz kellő számú pct. fegyverünk, másrészt kérdéses, hogy a korszerű, igen jó terepjárású hk-k ott fognak-e támadni, ahol támadásukat várjuk, tehát ahol a rejtett lövegeket készenlétbe helyezzük. Korszerű védelem érdekében ma már elengedhetetlen követelmény, hogy mind a *gyalogezredeket,* mind a *k. ho-okat* megfelelő számú, önjáró, erősen páncélozott és legkorszerűbb hk-k leküzdésére is alkalmas nagy űrméretű pct. lövegekkel lássuk el.

Csapatainkkal (főleg gyság-al) ismételten gyakoroltatni kell a hk-k leküzdését. Sajnos e téren az elmúlt ősszel és télen az *általános bemutatóig sem jutottunk el.* A megfelelő pct. fegyver hiánya és a hk. leküzdésében való járatlanság okozta a csapatoknál a „páncélos iszonyt“.

A csapatok egyöntetűen kérik av-k, gépi-ok számának alapos szaporítását, továbbá a fagyra stb-re nem érzékeny tűzfegyverek beállítását.

3-hoz: Általánosan ismert tény, hogy erődítési munkálatokra csapataink semmiképp sem voltak kiképzésileg felkészülve. Ezt radikálisan pótolni kell! Meg kell értetni a csapatokkal, hogy az erődítési munkába befektetett ve-[illegible] erődítési utasításon egy ábra alatt az áll: „kényszerítsd a földet, hogy téged szolgáljon“.

Erődítési szabályzataink elvei jók. Kivitelükre azonban a csapatnak nem volt módja. Hiányoztak a korszerű erődítéshez szükséges anyagok. Erődíteni csak „helyszínen beszerzett“ anyaggal nem lehet. Másrészt részben ennek volt betudható, hogy a Don menti védőállások egyáltalában nem nyújtottak

a korszerű fegyverek tüze ellen védelmet, mert legtöbb helyen erődítési anyaghiány miatt még „*szilánkálló*" óvóhelyeket sem lehetett építeni. Ennek volt köszönhető, hogy a megtántorodott arcvonalon az elg. tü. és av. tűz csaknem az összes óvóhelyeket és tüzelőállásokat bedöntötte.

4-hez: azt szokták állítani, hogy az erődítési probléma nagyrészt utánszállítási probléma. Ez a tétel a Don menti védelemben is beigazolódott. Távol az állásoktól lett volna elegendő műszaki anyag, *de nem volt elegendő szállítóeszköz* az anyagok helybeszállításához. Vasúti eszköz, főleg pedig közúti szállítóeszköz hiánya miatt nem lehetett a védőállásokat a még hátul rendelkezésre álló mű. anyagokkal sem ellátni.

Csapataink, seregtesteink még a mindennapi ellátáshoz szükséges szállítóeszközökkel sem rendelkeztek. Helytelen volt tehát azt várni, hogy ezen kevés csapat és seregtest száll. eszközzel még a *rendkívül nagy* erődítési anyagszükséglet utánszállítását is el lehet végezni.

Ha tehát a jövőben a csapatoktól hatásos erődítést várunk, úgy mindenképpen el kell látnunk megfelelő számú *többlet szállítóeszközzel.*

5. Védelmünk erősítése s általában gyalogságunk értékének növelése érdekében feltétlenül szaporítani kellene a gyalog alakulatok tényleges tiszti, tiszthelyettesi és tisztesi számát — még más fegyvernemek rovására is. A gyalogság az a fegyvernem, mely általában is, de *különösen védelemben* a legnagyobb kiterjedésben legszétszórtabban harcol. Ha tehát a jövőben a gyalogságunktól jobb ellenállást és magatartást kívánunk, főleg pedig az általunk nem nagyon kedvelt védelemben jobb helytállást követelünk, ehhez gyalogságunknak jobb és több alsó vezetőt, tehát tisztet és tiszthelyettest kell adni.

IV. Befejezésül néhány szóban ki kell térni még különösen a védelemben nélkülözhetetlen vasfegyelem növelésének szükségességére is.

A jelenlegi háború korszerű harci eszközei sokkal hatásosabbak, mint az elmúlt háborúké. Az állandó bombázási lehetőség, a páncélosok révén állandó bekeríthetőség ma állandóan a hds. tagjainak feje felett lebeg s így nem csodálható, ha gyakrabban nyilvánul meg az önfenntartási ösztönből adódó „kitérési" törekvés, ami néha visszaözönléssé, általános meneküléssé fajul.

Ismert tény, hogy a magyar ember gyengéje az oldal és hát iránti érzékenység s ha nincs megfelelő pk-ok kezében, szinte hajlamos a vakrémületre. Ily tömeges vakrémületi nyomok utóbbi időben sajnos igen gyakran mutatkoztak hds-ünkben. Így a délvidéki hadjáratban, 942. évi orosz nyári hadjáratban (Korotojak) s legutóbb most a január csatavesztésnél. A Délvidék-i és 942. évi helyelhagyási, vakrémületi jelenségeket sajnos nem követte *azonnal radikális* ellenszer, hanem legfeljebb nyugdíjazás, hosszas és ellaposodott felelősségrevonás stb. Nemzetünk oly háborúba keveredett bele, ahol a legkorszerűbb fegyverek eddig soha nem ismert behatása révén az egyénben percenként szembekerülhet a kötelességteljesítés érzése a létfenntartás ösztönével. Ha a kötelességteljesítés kényszerérzetét nem fogják alátámasztani ugyanolyan radikális és *gyors* módszerekkel, mint amilyent a németek és oroszok alkalmaznak, úgy hds-ünk még legkorszerűbb fegyverzet mellett

sem fogja a vele szemben támasztott követelményeket beváltani. Meg kell teremteni a *vasfegyelmet*. Nem célszerű, ha sokat emlegetjük a „vakrémületet", mert ezáltal szinte törvényesítjük azt. Küszöböljük ki ezt a szó katonai szótárunkból és neveljük embereinket engedelmességre, kötelességteljesítésre és áldozatképességre — jobban mint eddig. Ehhez igénybe kell vennünk ügyes propagandát is — ami a küzdő csapatoknál teljesen hiányzott.

Megküldöm: VII. hdt. pság-nak.

Felterjesztem: 2. hds. pság-nak.

Tábori posta 254/01., 43. III. 25.

v. Heszlényi altbgy.
IV. hdt. pk.

Eredeti példány, gépelve.

91.

A m. kir. honv. vezérkar főnökének rendeletére a 2. hds. pság. az alárendelt seregtestek és csapatok által szerkesztett harctudósítási jelentéseket értékeli. A tapasztalati összefoglalást Heszlényi altbgy. jelentése alapján készíti el néhány bővítéssel és 1943. IV. 24-én felterjeszti a VKF hdm. osztályára. — Az okmányközlés a Heszlényi jelentésben nem szereplő részekre korlátozódik.*

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 5. fasc.

A 2. HDS. PSÁG. HARCTAPASZTALATI JELENTÉSE A HADMŰVELETI TEVÉKENYSÉGEKRŐL.

Az orosz sikerek okai.

[...] 11. Az arcvonalba bevetett erők váltásszerű pihentetése nem volt lehetséges. Az alakulatokat sohasem lehetett összegyűjteni. A legénységgel nem lehetett erkölcsileg foglalkozni. [...]

16. Alacsonyabb-rendűségi érzet az elg-el szemben. Önbizalom hiány.[...]

17. A közösségérzés teljes hiánya az egyes honvédekben.

18. A nemzetiségi legénységnél a harcos szellem teljesen hiányzik. Magatartásuk többnyire gyáva. [...].

Védelmünket, harceljárásunkat miként lehetne hatásosabbá tenni?

[...] 14. A harcban, de különösen a védelemben nélkülözhetetlen *vasfegyelem* meghonosítása szükséges. Fegyelmi rendszabályaink gyökeres revíziója a szigorítás érdekében. Kitérési, visszaözönlési törekvéseket azonnal a legradikálisabb eszközökkel meg kell torolni.

A magyar ember gyengéje az oldal és hát iránti érzékenység, s ha nincs megfelelő keménykezű pk-ok kezében, szinte hajlamos a vakrémületre. Ennek ellenszere az azonnali radikális megtorlás. A kötelességteljesítés és a feltétlen helytállás kikényszerítését olyan radikális és gyors rendszabályokkal kell elérni, mint ahogy azt a németek és az oroszok alkalmazzák.

* Az alárendelt seregtestek és csapatok jelentését a vezetésre, a német magatartásra a 2. hads. pság. az 1249/2. hds. I. a. 43. IV 22 sz. jelentésében „illetéktelen kritikának, felelőtlen fecsegésnek" minősítette, és Jány néhány alárendelt pk. ellen kivizsgálást és felelősségrevonást rendelt el. — Ezzel szemben Jány még 1943. február—március hóban a jelentéseket saját kezű megjegyzéseiben helytállónak minősítette (lásd pl. Lóskay ezds. harcjelentését, 87. sz. okmány). 1943. áprilisában azonban, a német kitüntetés átvétele után, egyszerre megváltozott a véleménye...

15. Megfelelő erkölcsi, lelki és nemzetvédelmi nevelés. Az egész elemi és középiskolai nevelési rendszert gyökeresen át kell formálni. Már az ifjúságot igénytelenségre, keménységre, vak elszántságra kell nevelni. A rövid 18—24 havi katonai szolgálat nem elég a katonai értelemben vett jellemnevelésre. A levente intézménynek e téren még óriási a tennivalója.

Az erkölcsi és lelki tényezők megteremtése után e leegyszerűsített katonai kiképzés következzék. [...]

I.

SZERVEZÉSI TAPASZTALATOK.

1. A gyság-nál több, könnyen kezelhető hatásos tűzfegyver beállítása szükséges (gpi., gr., av., pct. löveg, tü.) és pedig
szd-nál több grv., av., pct. á.,
zlj-nál két löveg.

2. Könnyen és gyorsan mozgó önjáró talpas pc. vadászok beállítása szükséges.

3. A küzdők erejének megóvása érdekében a mű. munkálatokra teljesítőképesebb mű. és mu. alakulat beállítása kívánatos, különösen szélesebb kiterjedésű védelemben.

4. Az av. és gpi. nagy szerepet játszik a mai háborúban. Tömeges bevetésük szükséges (különösen tád-nál és helységharcban), legalább az elg-el azonos mértékben. — A puska nem egyenértékű a géppisztollyal.

5. Fegyenceknek a küzdő gyság-hoz való beosztása mellőzendő volna, mert ezek részben a gyság. erkölcsi értékét, részben a tekintélyét hátrányosan érintik.

6. Léghűtéses motoros vontatók rendszeresítése volna kívánatos. A Botond-terepjáró gk-k, bár igen kitűnőknek bizonyultak, tü. vontatására nehéz terepen, különösen nagy hóban és télen, nem alkalmasak. A Pavesi- és Breda-vontatók sem váltak be teljesen.

7. A nemzetiségekhez tartozó leg. mellőzendő volna harcra hivatott ala-oknál mindaddig, míg azok szelleme és harcértéke a magyar leg-ével egyenértékűnek nem tekinthető.

8. A gyság-nál szaporítani kellene a tényleges ti-i, thts-i és ts-i helyek számát, mert ezzel annak a fegyvernemnek értékét növeljük, amelyre a legsúlyosabb terhek hárulnak és amelynél a nagy kiterjedésénél fogva az ellenőrzés nagyobb mértékben szükséges.

9. A gyság. emberanyagának helyes kiválasztása. Ne a gyság. kapja a legrosszabb emberanyagot, hanem éppen a gyság-ot kell mentesíteni a kevésbé jó emberanyagtól.

10. Pc. romboló jőr-öknek az eddiginél nagyobb arányú beállítása a szervezetünkbe. Gpi-os rohamegységek (szak., szd.) felállítása.

11. A ho. tü. e. álljon két av. és két közepes tü. oszt-ból. A könnyű tü. helyett nagyszámú és közepes av. és nagy teljesítményű ködvető volna beállítandó a szervezetünkbe.

12. Nemzetvédelmi ti. rendszeresítése aloszt-onként vagy oszt-onként, akinek a feladata az erkölcsi nevelés, továbbá kiadott rendelkezések betartása fölötti szigorú őrködés.

13. Harcos csapathoz csak tiszta magyar származású leg. legyen beállítható. Nemzetiségek külön erődítő (mu.) szd-okba osztandók be.

14. Téli hadjáratban sícsapat szervezése elengedhetetlen. Ennek kiképzésére nem elegendő az az idő, ami az első hó lehullásától rendelkezésre áll. A sícsapatot már a hátországban kell megszervezni olyan emberekből, akik már előzőleg is tudtak sílécen járni. A hdm. területen válogatás nélkül összeállított sícsapat soha sem lesz egyenrangú az elg-el.

15. A lgv. tü-nél szaporítsuk a fényszórókat, mert ezek egyedül is gyakran kitérésre késztetik az elg. repülőket.

16. Csapatpáncélosokat rendszeresítsünk vagy esetenként osszunk be a gyság-hoz, amelyek ott mindig rendelkezésre álljanak (súlyterületen való tád-nál, ellentád-nál stb.). Minden gy. e. részére legalább 1—2 hk. szak. szükséges.

2.

VEZETÉSI TAPASZTALATOK.

1. A Harcászati Szabályzatban lefektetett elvek a gyakorlatban helyesnek és jónak bizonyultak.

2. Már az ezredtartalékoknál és a ho. tart-nál is legyenek hk-k a hatásos és erőteljes ellentád. végrehajtására.

3. Az alsó vezetők, felderítők és figyelők jelentéseinek ellenőrzése szükséges az elöljáró pság-ok részéről, mert a harc hevében igen gyakran téves jelentések érkeznek, amelyek a vezetést megtévesztik.

4. Oroszországban, ahol a lakosság elg. érzelmű, legalább a ho. körleteket a polg. lakosságtól meg kell tisztítani (a polg. lakosságot kitelepíteni).

3.

FEGYVERZETI TAPASZTALATOK.

1. Az orosz T—34 hk-val egyenértékű vagy ennél jobb tulajdonságokkal bíró hk-k rendszeresítése.

2. Hk. elhárító akna (tapadó akna stb.) rendszeresítése szükséges.

3. A 37 és 47 mm-es pct. á. ma már nem alkalmas pc. elhárításra.

Az 50 mm-es pct. löveg szükségből még alkalmazható, de csak „Stielgranat"-tal.

A 75 mm-es német pct. lövegnél kezdődik a komoly pc. elhárító fegyver.

A 40 mm-es lgv. gá. nem bizonyult alkalmasnak a T—34-es hk-k elhárítására; pc. gránátja nem üti át ennek a hk-nak páncélozott részeit, csupán 100 m távolságon belül van jó eredménye, de akkor is csak a hernyóláncra. A mozgásképtelenné tett elg. hk. is kilövi a lgv. gá-t.

A 8 cm-es lgv. gá. előre elkészített állásból szükségképpen alkalmas hk. elhárításra, ha ugyanakkor a gyság, is állásban van. Ha az elg. az állásba betör, a lövegek elvesztésével számolni kell.

Rögtönzött állásból a lgv. á. nem alkalmas hk. elhárításra, mert tűzkész-szé tétele oly sok időt vesz igénybe, hogy hirtelen feltűnő hk. ellen már rendszerint nem tud eredményesen beavatkozni, viszont a tűzkész löveg nem tud a hk. elől kitérni. Vontatója nem eléggé terepjáró.

4. A n. pu. és a gp. korszerűtlen.

5. Tűzfegyvereink a —20 C fokon aluli hideget nem bírják, befagynak, érzékeny alkatrészeik elpattannak. Fegyvereinknek nagyrésze általában túlságosan bonyolult. Azok kezelésének elsajátítása hosszadalmas, érzékenyek, egyes alkatrészeik könnyen törnek vagy elvesznek és nehezen pótolhatók.

Célszerű volna orosz mintájú fegyvereket átvenni és rendszeresíteni. Ezek egyszerűek, durvák, a külső kinézésre nem tetszetősek, azonban használhatóság, működőképesség és ellenállóképesség tekintetében messze fölötte állnak a mi fegyvereinknek.

6. Időzített (nyeles) kgr. rendszeresítése kívánatos a tojásgránát megtartása mellett.

7. Az av-k és gpi-ok számának lényeges emelése szükséges a jelenlegi helyzettel szemben.

8. A fegyverek téli jókarbantartásához fagyálló kenőcsök álljanak rendelkezésre.

4.

KIKÉPZÉSI TAPASZTALATOK.

1. Már az ifjúság kiképzésénél a kíméletlen, lovagiatlan és barbár harcmód tanítására kell áttérnünk.

2. Az igénytelenségre, a viszontagságok könnyű elviselésére, a feltétlen engedelmességre és megbízható parancsteljesítésre helyezzük a súlyt.

3. Tanítsuk a szabályzatokat és az azokban foglaltak hajszálpontos végrehajtását. Fegyvereink és harceszközeink tökéletes és hatásos kihasználását, gondozását tanítsuk.

4. A békekiképzést legnagyobbrészt háborús viszonyoknak megfelelően hajtsuk végre. Az eddiginél sokkal többet gyakoroljunk éles lőszerrel. Hosszabb tartamú kihelyezéseket tartsunk (télen is). Az eddigi biztonsági rendszabályokat lényegesen csökkentenünk kell és hozzá kell szoknunk ahhoz, hogy harcszerű békegyakorlatoknál esetleg veszteségeink is lehetnek.

5. Minden fegyvernemnek alkalma legyen hk-val való együttműködésre, azok sajátosságainak megismerésére és az ellenük való védekezés gyakorlati elsajátítására.

7. Ti-ek és thts-ek elméleti kiképzésénél vessük el az eddigi rendszert, amely helyzetmegítélésekben, elhatározásokban és helyzetmérlegelésekben bővelkedett. E helyett a szabályzatok pontos ismeretére, pcs-ok végrehajtására helyezzük a súlyt.

8. Erődítési munkálatokra képezzük ki a legénységet. Eddig mezei károkozására való hivatkozással az erődítést teljes mértékben elhanyagoltuk, amelynek óriási kárát láttuk.

Az erődítési munkálatokra való kiképzést a leventéknél kezdjük meg.

9. Pc. romboló jőr-ök kiképzését tökéletesíteni kell.

10. A magyar ember érzékeny a háta és az oldala irányában. Kemény és következetes kiképzéssel igyekeznünk kell ezt a hátrányos tulajdonságunkat kiküszöbölni, az ún. sündisznó-állásokban való magatartást elsajátítani.

11. A laktanyarend és belrend békebeli módon való megkövetelése harcszerű viszonyok között, továbbá a külső megjelenés, a fellépés, a zártrendű gyakorlatok, a fegyelmező gyakorlatok jelentősége óriási. Harcban álló csapattól is (különösen védelemben) meg kell követelni ezeket.

De azért ne elégedjünk meg szemkitörlő álfegyelemmel, hanem *pontos, lelkiismeretes kötelességteljesítést követeljünk*. Ez az igazi fegyelem.

12. A tart. ti. kar és a tart. leg. eddigi kiképzési rendszerének új alapokra helyezése szükséges. A tart. ti. kar gyakorlati tudása nem elegendő. A tart ti. karnak az aloszt. pk-i kötelmeket meg kell tanulnia és pedig oly módon, hogy már békében aloszt. pság-gal bízassanak meg azok, aki erre háborúban tekintetbe jönnek. A tart. ti-ek nem ismerik az aloszt. pk-i adminisztrációs kötelmeket. A fegyelem fenntartására nincsenek kiképezve.

13. A tart. legénységet fegyvergyakorlatok keretében kiképző táborokban az eddiginél sokkal nagyobb mértékben kell kiképezni. A jelenlegi háborúban igen sok olyan új fegyver van, amelyet még a tényleges legénységünk sem ismer, a tart. legénység pedig egyáltalában nem.

14. Amennyiben a csapatokat új fegyverekkel látják el, akkor az azokkal való kiképzést végre kell hajtani, mielőtt az illető fegyvereket harcban alkalmazzák. Az elg-el érintkezésben levő csapatot új fegyverek és harceszközök kezelésére nem lehet kiképezni.

Ugyanez áll akkor, ha új harceszközök beállítása folytán új hadrendi alakulatok feálllítása válik szükségessé (pl. ködvető ü-ek, ho. közv. pct. á. szd-ok). A felállítás a hátországban történjék és ne a hdm. területen.

15. csapatszellem kifejlesztése és ápolása komoly valóság legyen. Eddig e tekintetben csak jelszavak hangzottak el, amelyek mögött nem állt komoly valóság.

16. A lőkiképzést az eddiginél sokkal nagyobb arányban kellene folytatni. Ennek követelménye a sok lőszer, amellyel sok *harcszerű* lőgyakorlatot lehet tartani.

17. Az éjjeli kiképzést az eddiginél intenzívebben kell folytatni. Éjjeli éles lőgyakorlatok sem hiányozhatnak.

18. A póttartalékosok kik. ideje nem elegendő ahhoz, hogy belőlük értékes harcos katona váljék. Ezért vagy növelni kellene a póttartalékos kiképzési idejét, vagy azokat harcos alakulatnál mellőzni kellene. Ezeknek erkölcsi érzéke és fegyelme sem áll megfelelő fokon és ezek a csapat értékét csökkentik.

5.

ANYAGI VONATKOZÁSÚ TAPASZTALATOK.

1. Téli felszerelésünk nem mindenben felelt meg az oroszországi időjárásnak. Az irhamellény és hósapka jó; a bakancs nem bizonyult megfelelő viseletnek. Egyedül a bőrrel bevont nemezcsizma óv meg a lábfagyástól. Célszerű lenne az oroszok által használt téli felszerelésre áttérni. Ez jóval olcsóbbnak is látszik a miénknél, mert hiányoznak belőle a drága bőrök és prémek.

Lényege az orosz öltözetnek a következő: fejet, tarkót, nyakat, arcot és az állat teljesen védő vastag nemez- vagy prémmel bélelt kucsma, amelyen rendfokozat megkülönböztető jelek és felségjelvény jól megkülönböztethetők. Meleg ing és alsónadrág, vattával vagy vatelinnel bélelt zubbony és nadrág, nemezcsizma, könnyű, legfeljebb térdig érő köpeny, háromujjas kesztyű.

Köpeny helyett esetleg a német rendszerű fehér-szürke bélelt ruházat (mackóruha) kiválóan megfelel.

A rendfokozati jelzések minden téli felszerelésen oly mértékben legyenek rajta, hogy ti-et, thts-t és ts-t közelről könnyen meg lehessen különböztetni.

Hóköpenyek számát a jelenleginél sokkal nagyobbra kell felemelni.

2. A gyság. málhájának alapos csökkenése szükséges. A jelenlegi málházási rendet gyökeres revízió alá kell venni.

Télen a rendszeresített málhánál jóval több dologra van szükség a keleti hadszintéren (különösen a leg-nek). A szervezetszerű málházó és szállító eszközök pedig már a rendszeresített málhát sem képesek befogadni. Tehát utóbbiakat feltétlenül szaporítani kell.

3. A gyság-i csapattestek részére megkülönböztető jelvények rendszeresítése volna célszerű (eltérő hajtókaszín, ezredszám, ezredjel).

4. A német élelmezési nyersanyagokból készült ételek nem mindig magyaros jellegűek, ezért a leg. azokat nem kedveli.

Az élelmezésnek feljavítása különösen a harcoló csapatnál szükséges.

A téli időszakban az egyébként rendszeresített élelemadagokat is pótlékolni kell, hogy a nagy hidegben az erő fenntartása biztosítva legyen. Cukros és zsíros ételekből télen nagyobb mennyiség szükséges.

A német élelmezésnek különösen az a hibája, hogy *nem elég laktató*, az inkább tudományos megállapítások szerint elegendő az emberi szervezet táplálására; a magyar embernél a jó érzést elsősorban a jóllakottság érzése adja meg.

5. Viktória és egyéb hőfejlesztő berendezések a védelemben igen jól beváltak. Mozgóharcban azonban kevésbé van alkalmazási lehetőségük.

6.

ERKÖLCSI ÉS SZELLEMI VONATKOZÁSÚ TAPASZTALATOK.

1. Nemcsak a katonát, hanem az egész magyar társadalmat is meg kell győzni arról, hogy itt K-en is Magyarországért és a magyarság jövőjéért küzd. Ennek felismerése a tömegekből hiányzik.

2. Időnek előtte felváltásról beszélni igen károsnak bizonyult.

3. A harciszellemnek a nagyranövelését már az iskolában és a társadalmi nevelésben kell kezdeni és ébren tartani. Ami ebben a tekintetben eddig történt, az kevés.

4. Nem vált be az a propaganda, amely az ellenséget lebecsülte, ill. alábecsülte, egészen mást láttunk akkor, amikor az orosz keményen visszavágni is tudott.

5. Káros az olyan propaganda, amely azt híreszteli, hogy az elg. nem ejt foglyot vagy pedig a foglyokkal kegyetlenül bánik.

6. Olyan sajnálatos jelek is mutatkoztak, hogy ti-ek, thts-ek (tényleges és tart.) egy része a hivatásérzet, kötelességtudat híján van. Kibúvás a felelősség és a helytállás alól, a harctérről való elkívánkozás és eltörekvés (betegség, törődöttség címén, áthelyezés útján) többízben volt tapasztalható.

Sokan a harctéri szolg-ot csak arra tartották jónak, hogy papírjaikon ez majdan be legyen jegyezve és hogy látható kitüntetésben részesüljenek. Ezek, amikor látható kitüntetést már kaptak, mindenképpen arra törekedtek, hogy a veszélyes övezetet egyszersmindenkorra elhagyják. Sok tart. tiszt kényszernek tartotta a harctéren létét és törekedett mielőbb hazakerülni.

7. A ti. kar álta ában nem tartja jónak psz. és tsz. tiszteket, akiket a tényleges állományba átvettek. Ezeknek egy része sem szellemi, sem erkölcsi vonatkozásban nem üti meg a mértéket. Mint alosztályparancsnokok a helyüket többször nem állták meg. Pedig ez a háború is bebizonyította, hogy a csapat értéket elsősorban az aloszt. pk-ok rátermettsége adja meg.

8. Az orosz polg. lakosság mindenütt elg. érzületű. Míg az arcvonalban nyugalom van, addig meghúzza magát és barátságosnak mutatkozik. Amint az elg. közeledését érzi, azonnal átpártól hozzá és fegyverrel a kezében harcol, ami igen nagy veszélyt jelent különösen a nem harcoló csapatokra (vonatok és intézetek). Ezért külön rendszabályok kellenek az orosz lakosság ártalmatlanná tételére nagyobb harccselekmények idején.

9. Fegyelmi rendszabályaink a harctéren nem elegendők. Laktanya-, tábor- és szállásfogságnak pl. semmi jelentősége és elrettentő hatása nincs. A *vasszigor* megvalósítása elkerülhetetlen. Ehhez drákói szigorúságú fegyelmi rendszabályok kellenek.

Másodpéldány, gépelve.

92.

A 2. magyar hds. részére kijelölt „újjászervezési terület" a Nyezsin, Csernyigov, Kosolec vidéke a szovjet partizánok ellenőrzése alatt állott.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. pság. 6 fasc.

ÖNVÉDELEM MEGSZERVEZÉSE.*

[. . .] A hds. újjászervezési körlete tevékeny partizán vidék. Számolnunk kell azzal, hogy az elg. addig elért sikere és az orosz vezetés propagandája folytán az elg. partizántevékenység fokozódni fog. Fel kell készülni arra, hogy az elg. mindent el fog követni, hogy a hds. rendezése alatti viszonylagos gyengeségi állapotunkat kihasználva, erős zavaró tevékenységet fog kifejteni.

Ezzel szemben *saját részről* két tényre mutatok rá.

a) Egységesen vezetett, nagyobb elg. műveletek ellen csak akkor tudunk majd döntően fellépni, ha erősebb harccsoportokat alakítottunk.

b) Szembe kell néznünk azzal, hogy *saját erőnkre* vagyunk utalva. A magyar hds. védelmére külön biztosító erőt jelen körülmények között nem bocsáthat rendelkezésre sem a német, sem a magyar vezetés.

Fentiekből következik, hogy újraszervezésünk munkája sürgős és hogy az *önvédelmet* magunknak kell megszervezni.

IRÁNYELVEIM:

1. Az elhelyezési körletek megválasztására és a harccsoportok megalakítására már intézkedtem.

Újból hangsúlyozom, hogy az elhelyezési körletek megszabásánál az önvédelem szempontjai az irányadók. A ho-okat szűk területre kell összevonni.

A harccsoportok képzésére is intézkedtem (magyarok és nemzetiségek alkalmazása). Itt nem szabad szem elől téveszteni, hogy a fegyvertelenek, amennyiben őket a fegyveresektől távol helyezzük el, teljesen ki vannak szolgáltatva az elg-nek. A hds. pság. mindent megtesz, hogy a fegyvertelenek mielőbb fegyverhez jussanak. A csoportok maguk is igyekezzenek fegyvereket szerezni (partizánoktól).

Mindaddig, míg újabb fegyverek rendelkezésre nem állanak, a fegyverteleneket is ki kell használni. Kézigránátharcban, mű. záróharcban kiképezni és

* Jány Gusztáv a parancsot 1943. II. 7-én adta ki.

beosztani őket a fegyveres alakulatokba. Őket kell felhasználni az erődítési munkálatokban is.*

2. *Az elg. partizántevékenység megelőzésére* minden lehetséges eszközt mielőbb latba kell vetni.

A hds-nek elszántságot és erőt kell mutatnia. Bele kell vinni a köztudatba, hogy a partizán nem ismer irgalmat, de erélyes fellépésünk esetén meghúzódik. Mindenkinek tisztában kell lennie azzal is, hogy ebből a körletből már nem lehet a biztos pusztulás veszélye nélkül szétszaladni. Az egyéni fegyverek értéke megnövekedett.

MEGELŐZŐ RENDSZABÁLYOKRA IRÁNYELVEK:

a) A legelső gyanús megmozdulást csírájában és kíméletlenül el kell folytani.

b) Házkutatások.

c) Bizalmi hálózat megszervezése.

3. Összes fentemlített rendszabályok *alapfeltétele*, hogy a *csüggeteg és pánikszellem* a legrövidebb idő alatt eltűnjék. Ezt, ha kell, eszközökben nem válogatva ki kell írtani.

A harccsoportok és egyéb egységek megalakítása után fennmaradó tisztekből, tiszthelyettesekből és tisztesekből ho-onként külön csapatot kell szervezni, amely a ho. pk-nak minden körülmények között megbízható mozgékony eszköze. Ez adott esetben a fegyelem kikényszerítésére is hivatott.

Elvárom és meg vagyok győződve arról, hogy a szervezett orosz hds. ellen nemrég még megvert magyar hds. elbánik azzal a csőcselékkel, melyet $1\frac{1}{2}$ éven keresztül csekélyszámú megszálló erő féken tartott.

vitéz Jány Gusztáv vezds.

Másodpéldány, gépelve.

* „A felállított mu. alakulatokat teljes mértékben ki kell használni és oly mértékben kell foglalkoztatni, hogy a fegyveres osztagba való átjutást kívánatosnak tartsák és oda törekedjenek. Többet kell dolgozniok, mint a fegyveres alakulatoknak és kevesebb kedvezményben kell részesülniök." — adja meg a kiképzési irányelvet Heszlényi altbgy. 1943. III. 16-án. HIL. II. világháborús fond. 2. hds. IV. hdt. 17. fasc.

93.

*A 2. hds. pk. 1943. II. 27-én parancsot ad ki a rend és fegyelem helyreállítására. A parancs feltárja a 2. magyar hds. töredékeinek állapotát és közli, hogy sem a német, sem a magyar hadseregvezetés felszerelést nem tud adni a katonáknak. Jány kegyetlenkedéssel akarja a vert hadsereg maradványait talpra állítani.**

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 19. k. ho. 12. fasc.

REND ÉS FEGYELEM HELYREÁLLÍTÁSA.

A 329/VII. hdt. I. a. 43. II. 28. számú rendeletet teljes egészében kiadom.

„A 2. hds. pság. 720. 2. hds. I. a. 43. II. 27. számú rendeletét teljes egészében az alábbiakban közlöm:

A rend és fegyelem csíráját még mindig alig látom. Tele vannak az utak maradozókkal, szánokon ülő magánzókkal, botra támaszkodó és bicegő egyénekkel, piszkos, gondozatlan, zord télben is alig engedhető feltűrt gallérral, bekötött fejű szánalmas alakokkal. A lakosok, gyerekek vigyorogva nézik ezeket, az egyenruhát hordó semmi embereket, s ítélnek meg becsülettel harcolt és ma is fegyelmezett egységeket, honvédeket.

Ezt nem tűröm tovább; véresen kemény rendszabályokat kell minden pk-nak életbeléptetni, különben rend sohasem lesz.

Parancsaimat megismétlem:

1. Szálláskörletekben is csak zárt egységben van mozgás. Kivételt képeznek a jelentéstvivők, de ezeknek karszalagot kell adni.

2. Étkezés kiosztáshoz is zárt rendben kell felvonulni. Egyes embereknek, maradozóknak ételkiosztását megtiltom.

3. Meneteknél csak pihenő alatt szabad kilépni. Ilyenek tartására a parancsnoknak gondolni kell. Lemaradozókat táb. csendőrök, ha kell, testi fenyítéssel is kényszerítsék, hogy beosztásukban maradjanak.

4. Menet előtt orvosi vizsgálat. Állapítsa meg a menetképteleneket, ezeket zárt oszlopban kell továbbítani, míg eü. intézetnek leadhatók.

5. A szálláskörleteket őrségekkel le kell zárni. Egyenként érkezőket, ha írásbeli igazolványuk nincs, le kell tartóztatni és a legközelebbi táb. bíróságnak átadni, az szökevény.

* A hds pk. pcsa eredetiben nincs meg az iratok között. A 19. k. ho. pk-a adta ki szószerinti közlésben 1943. febr. 28-án.

6. Amely ho. körletében bandák vasútat megrongálnak, vagy más kárt okoznak, a legmagasabb pk-tól kezdve bíróság elé kerül mindenki, a felelős egység megtizedelésétől sem rettenek vissza.

7. Hósapkát, feltűrt gallért, botot senkinél nem akarok látni, akit bottal vagy rendetlen öltözetben találnak, az áp. elé kell kísérni és kikötéssel fenyíteni. Jőr. menet ellenőrizze ezt.

8. Tisztaságot meg kell követelni, piszkos ruházatban járót ki kell köttetni.

9. Pokróc koszorúban, felszerelési tárgy szerint hordható csak, koffer, táska, zsák a háton vagy kézben nem lehet. Ki így menetel, azt felelősségre kell vonni.

10. A szállásőrségnek meg kell gátolni, hogy egyesek, járművek, ha csak írásbeli parancsot felmutatni nem tudnak, a községet elhagyják. Az ellen, aki felszólításra sem áll meg, fegyvert kell használni.

11. Szánokon, szekereken csak a kocsis ülhet, zlj. és epk. ülhet menet alatt járművön, ha hátaslova nincs.

12. Tiszteket és zls-okat, kik fenti pontok valamelyikébe ütköző tettet hajtanak végre, bíróság elé kell állítani. Ennél rendfokozatokra nem szabad tekintettel lenni.

13. Aki beosztását, körletét elhagyja, szökevény, vele úgy kell elbánni, mint azt elrendeltem. Ez tisztre és legénységre egyformán vonatkozik.

14. Akitől fegyvert akár banda tagja, akár valamely idegen személy elvett, azt agyon kell lövetni, mert gyávaság bűntettét követte el."

Táb. posta 229/01. II. 28. 22 h 30 I

vitéz Asztalossy vőrgy.
hop.

Másolat, gépelve.

94.

1943. márc. 14–15-én vitéz Szombathelyi Ferenc honvéd vezérkar főnöke parancsára értekezletet tartottak Budapesten a 2. hds. újjászervezésére. Az újjászervezést Hitler személyes parancsa alapján kellett a magyar legfelső katonavezetésnek végrehajtania. Az értekezlet előtt a 2. hds. átszervezésére az elveket az OKH. ök. csop. adta meg és a HM. hdm. 1. vkf. osztály ennek alapján dolgozta ki az előzetes rendeletet, mint tárgyalási alapot az értekezlethez. A megbeszélésre hazarendelték a 2. hds. vkf-ét is. Az értekezlet lefolyását, a tárgyalás fontosabb határozatait Kovács vőrgy. utólag, 1943. III. 19-én rögzíti.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 5. fasc.

KIVONAT A 2. HDS. ÚJJÁSZERVEZÉSÉT TÁRGYALÓ BUDAPESTI ÉRTEKEZLET ANYAGÁBÓL.

1. A megbeszélések alapját a csatolt 1622/M. hdm. 1. vkf. 1943. számú rendelet alkotta.

2. A megbeszélések megkezdése előtt vitéz Kovács Gyula vőrgy., 2. honv. hds. vkf-e alábbiakat közölte a megbeszélést vezető hdm. csop. főnökkel, illetve az ott megjelent hdm. és vkf. osztály vezetőkkel.

a) Úgy az ő általános helyzetmegítéléséből, mint a né. vezetőkkel folytatott többszöri megbeszélés alapján úgy látja, hogy Magyarország-nak a háborúban továbbra is fegyveresen kell résztvennie, azaz mi nem nézhetjük a történelem csinálást a nézőtérről. Ebből a megállapításból következik, hogy a magyar hds-et mielőbb talpra kell állítani, szervezését és felszerelését korszerűsíteni kell és ha ez már megvan, újból helyet kell kérnünk az arcvonalban. Minden más megoldást keserűen fizethetünk meg akkor, ha a német szövetséges ezt a háborút győzelemmel, vagy egy még győzelemnek számítható eredménnyel fejezi be.

A hds. psag. fenti megfontolások alapján a hds. átszervezését úgy rendelte el, hogy hármas tagozású ho-ok révén a korszerűsítésnek előre dolgozott. A Szmolenszk-ben tartott megbeszéléseknél külön kiemeltük, hogy az újból harcba kerülő magyar ho-oknak teljesen azonos értékűeknek kell lenni a német elsővonalbeli ho-okkal.

Megállapodtunk abban is, hogy a legkorszerűbb felszereléshez tartozó legkorszerűbb kiképzést a németek támogatásával fogjuk végrehajtani.

A hds. vkf. hangoztatta, hogy ezt tárgyalási alapul kell elfogadni.

A hdm. csop. főnök, főleg pedig a H. M. Urat képviselő földi főcsop. főnök közölték, hogy egyelőre mással nem foglalkoznak, minthogy a 2. honv. hds. maradványaiból megszálló erőket alakítanak, tehát az 1622/M. hdm. 1. vkf.—1943. számú rendeletet kell alapul venni.

2. Előbbi határozatot alapulvéve, a hds. vkf. kérte, hogy a kint maradó 2. hds. pság. az összes K-en levő magyar erők pk-a legyen és pedig ne csak csapatszolgálat és közigazgatás, ellátás szempontjából, hanem alkalmazás szempontjából is. Csak így lehet elkerülni azt, hogy különféle apró német pság-ok szétszedjék a megszálló csapatok hadrendjét és összefüggésnélküli hdm-ekben pazarolják a magyar vért. A magyar hds. pság-nak az összes magyar erőket egységesen kell képviselni és tekintélyével támogatni.

Az értekezlet ehhez a javaslathoz hozzájárult.

3. A hds. vkf. kérte, hogy a megszállásra való tekintet mellett is 3 ezredes ho-okat alakítsunk, mert meggyőződése, hogy a magyar csapatok, akár akarjuk, akár nem, egy bizonyos idő mulva ismét arcvonalba kerülnek. A kettős tagozás hátrányait ide s tova egy év óta tapasztaljuk, ne menjünk ezeknek a tapasztalatoknak a figyelembe vétele nélkül a jövő elé.

Az értekezlet a javaslatot nem fogadta el, úgy döntött, hogy a kettős tagozás marad.

4. Átbeszélve azt, hogy milyen alakulatokat kell haza küldeni és hogy a legénységnek milyen rétegeit nem tarthatjuk künn a K. hadszíntéren, a hds. vkf. azt a véleményét nyilvánította, hogy ilyen előfeltételek mellett még 2 ho-t sem tudunk felállítani. Tehát jobb volna az egészet hazavinni és helyette új, más erőket hozni ki. Ebben nem lát semmi veszélyt, mert hiszen a magyar vezetés csak megszálló feladatokra ad erőt. Ezeknél a haditapasztalat már nem döntő.

A megbeszélés folyamán kialakult az a nézet, hogy a 2. honv. hds. hazahozatala nemcsak a régen óhajtott hadrendi átrendeződést teszi lehetővé, hanem megszünteti azt az igazságtalanságot is, hogy az ország lakosságának egy része közel 1 évig harcolt, míg a nagyobb rész otthon marad.

Az értekezlet úgy döntött, hogy a javaslatot III. 15-én a Vkf-nek megfelelő indokolással a hdm. csop. főnök előterjeszti.

E helyen jegyzem meg, hogy a javaslathoz a Vkf. úr, a H. M. Úr és a Kormányzó Úr Ő Főméltósága III. 16-án, illetve 18-án hozzájárultak és a szükséges rendelkezések kiadását a né. legfelsőbb hadvezetőség hozzájárulása után fogják kiadni.

5. A 2. hds. vkf-e a 1622/M. hdm. 1. vkf.—1943. sz. rendelet 16. és 18. pontjában megszabott fegyelmező eljárással kapcsolatban az értekezleten résztvevőknek hosszabb előadást tartott.

Rámutatott arra, hogy megdöbbenve vette tudomásul az anyaország ferde megítélését a 2. magyar hds-el kapcsolatban.

Ez a hds. nem volt sem a tád. alatt, sem azután egy fegyelmezetlen forradalmi banda, amelytől az anyaországnak rettegnie kell. Az, hogy fegyelmetlenségek, megfutamodások, lőszereldobálások előfordultak, az nem jelenti azt, hogy az egész hds. így cselekedett. Nem szabad abból egy egész hds-re ítéletet mondani, ami a hds-nek csak egy része volt.

A magyar hds. becsületét piszkoló rágalom hadjáratnak itthon véget kell vetni.

Nagyon elszomorító jelenségnek tartja a hds. vkf., hogy nemcsak az ország közvéleménye, hanem úgy látszik mások is, inkább hallgatnak felelőtlen emberek rémtörténeteire, arcvonalból megfutamodott tisztek hátborzongató elbeszéléseire, mint felelős pkok és vezetők jelentéseire. [...]

A hds. vkf. fenn tartotta magának azt a jogot, hogy ott kint szabják meg a hazaküldés sorrendjét azért, hogy a hazaküldésre kerülő csapatokért a felelősséget minden tekintetben vállalhassa.

6. A hds. főszmstr-e a megbeszéléseken résztvett és ettől függetlenül délután a vkf. 3. osztályban az anyagi kérdések részleteit tárgyalta meg.

7. A hds. vkf. javasolta, hogy a már folyamatba tett átszervezési munkálatokat tovább folytassuk, mert különben a hds-en belül sohasem lesz rend.

Ha a németek nem járulnak hozzá a magyar tervhez, akkor amúgy is hasznos munkát végeztünk; ha pedig hozzájárulnak, akkor is a rend érdekében dolgoztunk.

A né. hozzájárulás esetén majd gondoskodik a hds. pság. arról, hogy a Magyarország-ra irányított szállítmányok úgy legyenek összeállítva, hogy az egy területbe jutó legénység egy szállítmányban gördüljön.

8. Fentieken kívül a hds. pság-ot nem érintő, lényegtelen technikai megbeszélések folytak.

Törzsszállás, 1943. III. 19.

1 drb. melléklet.

vitéz Kovács vőrgy.
hds. vkf.

Eredeti példány, gépelve.

1622/M. hdm. I. vkf.—1943.

A 2. HDS. ÁTSZERVEZÉSE

A 2. hds. újjászervezésének megkezdését a német legfelsőbb vezetéssel történt megállapodás lehetővé teszi.

Az ujjászervezés részleteinek megbeszélése céljából a 2. hds. vkf-ét és főszállásmesterét hazarendeltem. A megbeszélések március hó 14—16-án történnek meg, azokba az érintett központi szervek vezetőit be kívánom vonni.

Az első megbeszélés a hdm. csfk. elnöklete alatt március hó 14-én, vasárnap 10 órakor az 1. vkf. ov. helyiségében lesz. Kérem Nagyméltóságodat, hogy arra a II., III. Csf. urat. az I. a. és az I. b. ov-t rendelje ki.

Az eddig beérkezett jelentések alapján az újjászervezésre vonatkozó irányelveimet csupán *nagy vonásokban* rögzítettem, s azokat Nagyméltóságoddal abból a célból közlöm, hogy közegei a megbeszéléseken tájékozottan vehessenek részt és esetleges javaslataikat elkészíthessék.

Megjegyzem, hogy a 2. hds. vkf. és főszállásmester jelentései alapján módosítások válhatnak szükségessé.

IRÁNYELVEK A 2. HDS. ÚJJÁSZERVEZÉSÉHEZ:

I. A 2. hds. pság. a hdm. területen marad.

II. A megmaradt ala-ok összevonása útján az egyik hdt. pság., valamint két k. ho. pság. felhasználásával két teljes állományú hadosztályból álló hdt-et kell megalakítanunk a szervezetszerű közvetlenekkel, vonatokkal és intézetekkel, valamint 12 munkaszolgálatos zlj-jal. („I" hadrendnek megfelelő fegyverzettel.)

III. *Az újjászervezésnél nem szabad felhasználni:*

1. azt a 3. gy. e. pság-ot és 12 zlj-t, amelyeknek már a múlt év őszén haza kellett volna térni (ezek közül egy gy. e. pság. és 6 zlj. megfelelő kiegészítés után megsz. ala-okat fog felváltani.)

2. az 1. pc. ho. ala-ait,

3. lehetőleg a 27/2., 26/2., 22/1., 18/1., 17/1., 15/1., 14/1., 11/1., 16/1., 4/1. és 4/2. ütegeket.

4. a négy, vagy több gyermekes magyar és német nemzetiségi családapákat,

5. a 42. évesnél idősebb nem tényelegeseket,

6. az olyan polgári foglalkozásukban meghagyottakat, akiknek a felváltása még nem történt meg,

7. nem tényleges állományú bányászokat korukra és szolgálati idejükre való tekintet nélkül,

8. azokat, akik a hdm. területen egyszeri rendes szabadságuk betudásával legalább 12 hónapot eltöltöttek.

IV. *A visszatartandó tisztek és legénység kiválasztása:*

9. ht. tiszteket és tiszthelyetteseket (tsz-kat) olyan számban kell visszatartani, amint az az egyes hátábl-okban meg van állapítva,

10. nem ht. tisztek, tiszthelyettesek és legénységből elsősorban a tényleges szolgálatban állókat, azután a legfiatalabbakat, majd fokozatosan az egy, két és több gyermekeseket kell visszatartani. A felsorolt csoportokon belül elsősorban azok maradjanak vissza, akiknek a legrövidebb harctéri szolgálatük van. Önként jelentkezők kint maradhatnak,

11. a nemzetiségek aránya 20 százalék legyen,

12. a 12. msz. zlj. zömét zsidókból, kisebb részét a fegyveres szolgálatban meg nem felelt nemzetiségekből kell megalakítani válogatott magyar kerettel.

13. A szabadságon itthon levőket külön rendelettel fogom kiszállíttatni a hdm. területen levő ala-aikhoz, tekintet nélkül arra, hogy az illető alakulat a hdm. területen marad-e, vagy hazakerül.

14. A szabadságon levők beérkezése után a kinntmaradó ala-oknál a rendszeres szabadságolásokat meg kell kezdeni.

A hazaszállításra kijelölt ala-oknál szabadságolás elvileg nincs. Ugyancsak nem engedélyezhető szabadság a hazaszállításra kijelölt egyes személyeknek sem.

15. A hazatérésre kijelölt ala-ok 6—8 hétig szintén a hdm. területen maradnak s alapos fegyelmező átképzésben részesülnek. A hazafias nevelést

fokozni kell. Fokozott propaganda, táb. lelkészek és hadbírák kiküldése szükséges lehet.*

16. A fegyelmező átképzés befejezése után a kinnmaradó ala-oknál meg kell kezdeni az egyenkénti felváltásokat a következő irányelvek szerint:

a) mindenkit, aki a hdm. területen 12 hónapot eltöltött azonos értékű honvéd egyénnel (ht-t ht-sal, tényleges tényelegessel, nemzetiségeket nemzetiségekkel stb.) fel kell váltani. A folyamatos váltás lehetőleg az állománytesten belül történjék.

b) A két gyermekes családapákat 10, a három gyermekes családapákat 8 hónapi hdm. területen töltött szolgálat után kell felváltani. Ez a kedvezmény csak a magyar nemzetiségű egyénekre vonatkozik.**

c) A hadikitüntetésben részesült személyeknél az előző pontokban előírt időtartamokat a legénységi bronz, kis és nagy ezüst, illetőleg arany vitézségi érem tulajdonosainál 2, 3, 4, illetőleg 6 hónappal csökkenteni kell.

A tiszti arany vitézségi érem a legénységi arany vitézségi éremmel, a kardos tiszti kitüntetés a bronz vitézségi éremmel ebből a szempontból azonos elbírálás alá esik.

17. A felváltást úgy kell irányítanunk, hogy befejezése után a hdm. területen *szervezetszerű gy. e-ek és tüzér osztályok* maradjanak kint, de lehetőleg mind *ikerala-ok*. Ezzel a későbbi folyamatos pótlást és váltást nagyon megkönnyítjük.

18. Az újjászervezésnél feleslegessé vált ala-okat és személyeket a fegyelmező átképzés után zárt szállítmányokban kell hazaszállítani. Itthon ezek az ala-ok, valamint az egyes nt-ek nem szerelnek azonnal le, hanem szervezetszerű pk-aik alatt, gyakorló táborokban — további fegyelmező kiképzésben részesülnek.*** A második hónap közepétől kezdve békeállomáshelyükre bevonulva saját pótala-aikba beolvadnak, majd a nt-eü a 2. hónap elteltével leszerelnek.

19. A fegyelmező átképzés vezetésével valamelyik hds. pság-ot szándékozom megbízni.

B) *Anyagi rész*

20. Az újjászervezésnél a 2. hds. valamennyi megmaradt anyaga felhasználható.

21. A szükséges anyagi kiegészítéseket a lehetséges minimális mértékben magunk adnánk, majd a korszerűsítésre a német legfelsőbb vezetést kérnénk fel.

Megküldöm: H. M. úrnak (II. Csfség I. b. oszt., I. a. oszt. és szsgd. útján) kiadom a 3. és 5. vkf. oszt-nak.

Budapest, 1943. évi március hó 12-én.

III. 13. Ko.****

vitéz Szombathelyi vezds.

Másolat, az aláírás kézi bélyegzővel.

* Kovács vőrgy. a bekezdést a szélen vonallal jelölte meg, és „Mi a fenének" megjegyzést írta a vonal mellé.

** Kovács vőrgy. széljegyzete: „Szóbelileg!"

*** Kovács vőrgy. széljegyzete: „Nem szükséges".

**** Kézírással.

95.

M. kir. honvéd vezérkar főnökének parancsa a tisztek magatartásáról.

Levéltári jelzet: HIL. 1943. 2. hds. I. a. oszt. 5. fasc.

„SZIGORÚAN BIZALMAS!"

TISZT-TISZTNEK!

Pk. sk. felbontásra!

TISZTEK MAGATARTÁSA.

A honvédség tisztikarában több olyan jelenség van, amelyet tovább nem hagyhatok szó nélkül.

Ezek:

1. *A tisztek felelőtlen fecsegése.*

Ennek meggátlására már számos parancsot adtam ki. Nem jártak eredménnyel valószínűleg azért, mert az elöljárók, illetve parancsnokok — akik parancsaimnak érvényt szerezni hivatottak volnának — önmaguk is szívesen elegyednek hasonló beszédekbe, így azt mások részéről is eltűrik s a tudomásukra jutó eseteket nem torolják meg.

A fecsegésnek tartalma három csoportba osztható:

a) A 2. hds-nél lezajlott események kiszínezett bírálata.

b) A honvédség belügyeinek a külvilág elé való hurcolása és elöljárók tekintélyének lejáratása.

c) Az ország bel- és külpolitikájának bírálata, vezető politikai személyek kikezdése.

A tisztikar tulajdonképpen önmaga alatt vágja a fát akkor, amikor saját hadseregét ócsárolja.

A 2. hds-el kapcsolatban mérhetetlen tömegű „rémhír" került a felelőtlen fecsegők révén a köztudatba. Rá kell mutatnom arra, hogy egyetlen visszatértért, vagy a hdm. területről levelet író tiszt sem mondja azt, hogy ő *maga* mennyiben volt hibása a történteknek, ellenben mások hibáját nagy előszeretettel és felnagyítva kiszínezi.

A 2. hds-nél lezajlott események hadműveleti és egyéb okait majd megállapítják az arra hivatottak. Itt csak azt állapítom meg, hogy a 2. hds-ünk

bár szerencsétlenül harcolt, de semmi okunk sincs, hogy szégyenkezzünk miatta. Sőt voltak csapatok, amelyek olyan fegyvertényeket hajtottak végre, amelyekre mindig büszkék lehetünk. Nem tűrhető tehát, hogy többnyire olyanok, akik csak egészen szűk körből, esetleg nem is harcoló csapatoknál beosztva, szereztek tapasztalatokat, vagy olyanok, akik egyáltalában nem is voltak a fronton, felelőtlenül olyan híreket vigyenek be a köztudatba, amely a honvédség és ezen keresztül a magyar nemzet becsületét sárba tiporják.

A honvédség belügyeinek a külvilág elé hurcolását a Szolg. Szab. 29. pontján kívül a jó ízlés is határozottan tiltja. De ezt a tisztikar nem akarja átérezni.

Minden tiszt és minden pság. egyértelműen hangsúlyozza, hogy a rémhírterjesztések ellen tenni kell valamit. De nem akar rádöbbenni arra az igazságra, hogy elsősorban saját soraink között vannak a rémhírterjesztők, saját fegyelmetlen fecsegőink.

Ha az e téren immár el nem odázhatatlan fontos tisztogatást mindenki a saját portáján és sajátmagán elkezdi, akkor egész bizonyosan a „rémhírek" nagyon lecsökkennek.

Az ország bel- és külpolitikájának bírálata ugyancsak kedvelt téma. A legtökéletesebb hozzánemértés és az áttekintés csaknem teljes hiánya nem képez akadályt. Ez a németeknek is nagyon feltűnt. Náluk nem politizálnak és nem kritizálnak, pedig ott is lett volna egy-két ok erre, hanem mindenki elvégzi a saját kötelességét maradék nélkül ott, ahová állították, nem úgy mint nálunk, ahol mindenki a másik dolgát tudná nagyszerűen elvégezni, főként a miniszterekét, kormányét stb. Sajnos ezért is nem tudtunk különben kitűnő tulajdonságaink mellett — amit a németek is elismernek — eredményeket felmutatni.

2. *Tisztek irodalmi működése és nyilvános szereplése.*

Mind gyakoribb jelenség, hogy a honvédség hivatásos tisztjei szépirodalmi munkálatokkal foglalkoznak. Filmmeséket, novellákat, verseket írnak, amelyeknek megjelentetését különböző lapoknál, folyóiratoknál jóformán erőszakolják.

Ellenben harcleírásokat, egyéni harctapasztalatok közlését, amire a tisztikart felhívtam, azt alig kapok. Ez úgy látszik, hogy senkit, vagy csak nagyon keveseket érdekel. Ezért is van a sok panasz, hogy már annyi tapasztalatot adtam ki (barna füzetek), hogy már olvasni sem tudják. Pedig háborúban tiszt számára nem lehet izgatóbb olvasmány a haditapasztalatoknál. Erre nem jut idő, de filmet és egyéb badarságot összefirkálni, erre jut idő. Szomorú fényt vet ez a tisztikar katonás, harcias szellemére.

Szomorúan olvasom a beérkezett jelentéseket is, mert — tisztelet a kivételnek — a legtöbbről azt látom, hogy azokban igen kevés a szaktudás, ellenben annál több az általános bölcselkedés, politikai és szociális kérdésekkel való foglalkozás. Ebből az látszik, hogy a tisztikar nagy része a katonai szakkérdések elől elmenekül. Ezekhez nincs kedve, és sajnos, nem is ért hozzájuk. Ez nem érdekli, ellenben az összes katonai problémákat a politikai síkon szeretné megoldani itthon a Duna fronton és nem a kemény kötelességteljesítés frontján, az ellenség előtt.

A katona hivatása a harc. A harc pedig kemény és brutális mesterség, amelynek gyakorlására „széplelkek" nem valók. Művész tisztikarral nem lehet háborút viselni, még kevésbbé győzni, de jó hadsereget sem lehet kiképezni.

A 2. hds-től visszatért tisztek a szakmabeli tapasztalatokat csak igen szegényesen tudják megvilágítani és előadni, ellenben annál bőbeszédűbbek a felelőtlen kritizálások terén.

Gondolkozott-e a tisztikar azon, hogy micsoda megítélés alá eshetik az a tényleges tiszt, aki verseket és film költeményeket ír akkor, amikor élethivatásának nagy vizsgája zajlik körülötte?

Legyen megnyugodva minden tiszt, hogy nem veszít semmit a nemzet irodalma azáltal, hogy ha ezeket a „műveket" a papírkosárba dobom, mert eddigi tapasztalatok szerint — csaknem kivétel nélkül — dilettáns, irka-firkák tömege vetődött a felszínre. Ellenben annál többet veszít a hadsereg harcos szelleme azáltal, hogy ál-költő-főhadnagyai, kerge firkaíró kapitányai, törzstisztjei és zeneszerzői vannak. Már sokszor mondtam, hogy a „nótás kapitányok és táncos huszárok" kedélyes, puha és szentimentális korszaka lejárt. Most kemény vaskapitányokra stb-re van a nemzetnek szüksége.

A tiszt hivatása és feladata a Szolgálati Szabályzatban pontosan körvonalazva van. Ez legyen az irányadó.

A hds. hatalmi eszköz. Egyetlen „problémája" a Legfelsőbb Hadúr parancsainak — tehát a katona kötelességeknek — jól való teljesítése. A tisztikar tehát ne térjen el szorosan vett hivatásának kérdéseitől. Az ország dolgát, a művészeteket, a szép szellemeskedést hagyja azokra, akiknek ez a feladata vagy hivatása.

Minden katonai szakmunkát, minden katonai kérdést tárgyaló cikket, de különösen azokat, amelyek haditapasztalatokon alapszanak, s így a szakképzettségben előbbrevisznek, nézeteket tisztáznak, a legnagyobb örömmel üdvözlök, de minden ettől eltérő „probléma feszegetést" megtiltok.

A honvédnevelő és képző intézetekben a különböző neveken működő önképzőkörök munkája is a katonai tudományok és a magyar harcos katonai szellem ápolásának jegyében álljon. Ezért kabarék, színielőadások rendezését éppen úgy nem nézem jó szemmel, mint az ezekben az önképzőkörökben burjánzó dilettáns szépirodalmat és egyéb művészi törekvéseket.

3. *Idősebb tisztek magatartása fiatalabbakkal és tartalékos tisztekkel szemben.* Gyakori és elharapódzott jelenség, hogy fiatalabb tisztekből a tekintély tisztelet hiányzik. Oka: az idősebb tisztek túlzottan bizalmas érintkezése alárendeltekkel és alattosokkal szemben.

Szolgálatban a *tegezés* a Szolg. Szab. 106. pont (5. és 6. alpont) szerint *tilos.* Megkövetelem ennek betartását tisztekkel szemben is. Ha a személyes érintkezések terén gyökeres javulást nem tapasztalok, úgy a tisztek szolgálaton kívüli tegeződését is meg fogom tiltani.

Gyakori jelenség, hogy a tisztek alárendeltjeik és alattosaik mulasztása, vagy helytelen magatartása mellett szó nélkül elmennek. Nem akarnak közbelépni, holott erre a Szolg. Szab. 64. pontja őket kötelezi. Így kötelességmulasztást követnek el kényelemszeretetből, vagy népszerűség hajhászásból.

Az alárendeltek más úton tudomásukra hozott bűneit gyakran mentegetik abból a téves felfogásból kiindulva, hogy ők alárendeltjeik „megvédése" érdekében mindenre készek és diadalként könyvelik el, ha a magasabb elöljárók előtt „eltussolhatták" az alárendelt hibáit és mulasztásait, nem gondolva arra, hogy ezáltal tulajdonképpen züllesztenek és elsősorban *saját tekintélyük rovására* cselekszenek.

Emlékeztetem a tisztikart az 1917—1918-as időkre, amikor a tényleges tisztikar már hasonló „jóságot" — mondhatjuk nemtörődömséget — tanúsított a fegyelem kérdéseivel szemben és később a saját bőrén érezhette az összeomlást követő forradalmak alatt „jóságának" kamatait.

Minden idősebb tiszt vegye tudomásul, hogy „jósága": pipogyaság és katonátlanság, semmi egyéb.

4. *Anyagias gondolkodás.*

A hdm. területen levő, harcban nem levő részekhez beosztottak előszeretettel üzleteskednek. Az „árucikk" időnként változik. Jelenleg női harisnyák, kombinék és melltartók vannak a „piacon" — amit hazulról küldetnek és kint más értékekre cserélnek be.

A megszálló csapatok parancsnokságát utasítottam ennek a szellemnek letörésére, de ez csak akkor járhat teljes eredménnyel, ha ebben minden parancsnok közreműködik és minden tudomására jutott esetet kíméletlenül megtorol.

Nem kell bővebben magyaráznom, mit ér és hová vezet egy „üzleti szellemtől" áthatott fegyveres hatalom.

*

Magyarország fentmaradását a mai kiszámíthatatlan időkben csakis a rend és a harcos katona szellem biztosíthatja. Ennek alapja a honvédség vasfegyelme.

Magam csupán egy személy vagyok, mindenhová nem érhet el a kezem. Mögöttem megértő és támogató idősebb tisztikarnak kell állnia.

Ezért elvárom, hogy elsősorban a magasabb parancsnokok és az idősebb tisztek egész lélekkel sorompóba állnak a fegyelem fenntartása, megszilárdítása, valamint az igazi katona szellem megteremtésének munkájában.

A büntetésekkel való fenyegetések már nem érnek semmit, mert azok eddig csak fenyegetések maradtak. Azt kívánom, hogy a jövőben azok a fenyegetések — amelyektől minden parancsnok által kiadott parancsok szinte hemzsegnek — valóra is váltassanak.

A magam részéről ez meg fog történni!

vitéz Szombathelyi Ferenc vezds. sk.

A másolat hiteles:
Törzsszállás 43. III. 29.
Dávid fhdgy.
hdm. o. sgt."

Másolat, sokszorosítva.

96.

*A 2. hds. vkf-ének levele az OKH. vkf-nek, Zeitzler gyal. tbk-nak, melyben a magyar hds. január és február havi harcainak hivatalos méltatását kéri, mivel a német hadvezetőség a doni vereségért a felelősséget összességében a magyar hadseregre hárította.**

Levéltári jelzet: HIL. 1943. 2. hds. I. a. oszt. 5. fasc.

IGEN TISZTELT TÁBORNOK ÚR!

Szolgálati megbizatásom teljesítése közben rövidke időt Budapesten töltöttem. Az ott nyert benyomások és a második magyar hadseregnél szerzett személyes tapasztalatok késztetnek engem arra, hogy Tábornok Úrhoz, az én legmagasabb német előljárómhoz forduljak.

Ez év január közepe óta az ellenséges propaganda, a maga láthatatlan és megfoghatatlan eszközeivel, azon mesterkedik, hogy a hadseregben és a hátországban olyan — a 2. magyar hadsereg becsületét lábbal tipró és ezáltal rombolólag ható — tényeket és körülményeket terjesszen, amelyeknek pszihológiai hatása nagyon erős.

Az ellenséges propaganda egyidejűleg azon is fáradozik, hogy a magyar hadsereg és a német vezetés, illetve a német csapatok közé éket verjen, éspedig olyan mértékben, hogy ezt már a mi együttműködésünk érdekében sem szabad elhanyagolni.

Sőt az ellenséges propaganda magát a magyar népet is elidegeníti saját 2. hadseregétől, azzal, hogy azt állítja: ez a hadsereg az érte hozott nagy anyagi és erkölcsi áldozatokra nem bizonyult méltónak, mert kötelességét korántsem teljesítette olyan mértékben, mint amilyenre a magyar nép tiszta történelmi múltja kötelezte volna.

A tények ismeretében meg kell állapítanom — hosszú harc után, melyet a mindig a valóságot kutató tudatommal folytattam —, hogy a magyar hadsereg — amely a korszerű szervezést, felfegyverzést és egyéb felszerelést tekintve nem hasonlítható össze sem a Wehrmachttal, sőt még az ellenséggel sem — a Don védelmében olyan feladatot teljesített, amely az erejét és teljesítőképességét messze meghaladta.

A magyar hadsereg a januári, döntésre törekvő orosz támadásokkal szemben — tekintettel a fönt említett hiányokra és adottságokra — ezt a feladatot

* v. Kovács vőrgy. a levelet 1943. április 3-án küldte el.

mégis tiszteletre méltó önfeláldozással teljesítette, s ez vonatkozik nemcsak az egyszerű magyar katonákra, de a hadtestekre is, amelyek szintén kiváló teljesítményeket nyújtottak. Az Osztrogozsszknál körülzárt német és magyar erők kitörésénél a 13-ik magyar hadosztály képezte a 168-ik német hadosztály utóvédjét és mint utóvéd, kemény harcokban, zömében kitört.

A III. hadtest 9. hadosztálya a január 26-ról 27-re virradó éjszakán — a német erőkre számítva — utolsónak szakadt el a Dontól. A III. hadtest megmaradt része a német 2. hadsereg egyik napi jelentésével ellentétben nem adta meg magát, hanem az útjukban álló ellenséges erőkkel vívott súlyos harcokban, nagy nélkülözések közepette is áttört és dicső harcokban, Sztarij Oszkolon át a 2. magyar hadsereg kötelékébe tért vissza.*

A 2. magyar hadsereg a néhány napon át tartó elhárító harcokban éppúgy, mint a visszavonuló harcok alatt, harcoló csapataink 80—85 százalékát elvesztette.

A magyar hadsereg összveszteségе (a harcoló és nem harcoló kötelékek veszteségeit is beleszámítva) mintegy 100.000 emberre rúg, s ennek — még az orosz jelentések szerint is — csupán kb. ¼-e esett fogságba.

Ha a hazaszállított sebesülteket és fagysérülteket az említett óriási veszteségbe nem is számítjuk bele, még akkor is meglepően magas az elesetteknek, a megfagyottaknak, és az orosz kézre került sebesülteknek a száma.

Ha szem előtt tartjuk — a feláldozott embertömegek mellett —, azokat, az általános helyzet alapján szabad elhatározásából hozott óriási áldozatokat is, amelyeket az ellenséges páncélosok semmisítettek meg, akkor minden túlzás nélkül megállapíthatjuk, hogy ez a hadsereg a túlerőben levő és a korszerűen felszerelt ellenséges tömegekkel szemben mindaddig becsülettel helytállt, ameddig a mindent megdermesztő hidegben az emberi test bírta és ameddig az orosz páncélosok ellen ez egyáltalán lehető volt.

A magyar politikai és katonai vezetés olyan helyzetbe került, hogy a nemzettel szemben nem beszélhet őszintén és az ellenséges propagandával szemben sem tud tevékenyen fellépni, mivel a legfelsőbb német vezetés — akinek ez hivatása lenne — a 2. magyar hadsereg dicsőséges és rendkívüli áldozatokkal vívott harcáról semmi módon nem nyilatkozott.

Nem akarom vitatni, hogy a hadsereg túlnyomó részének példaadó magatartása mellett nem fordultak elő szomorú esetek. Mégis kérem, hogy egyes, kevesek megvetendő magatartása alapján ne ítéljenek az egész becsülete felett.

Inkább lehetséges az, hogy a felsőbb német hadvezetés többször tévedett a magyar hadsereget illetően.** Látni kell, hogy a magyar hadsereg — amint én a dolgokat látom — tekintettel a korszerűtlen felszerelésre és egyéb adottsá-

* Kovács vőrgy. megkísérli letagadni a tényeket, hogy ezzel is kivívja a német hadvezetés elismerését. A III. hdt. megadását mind a német, mind a szovjet hadijelentések közölték 1943. febr. 7-én. A III. hdt. maradványának kis töredéke, kb. 500—700 fő jutott vissza az újjárendezési területre.

** Heusinger tábornok az OKH. hadműveleti osztály vezetőjének hivatalos jelentésére utal Kovács vőrgy. A jelentés a következő megállapítást teszi: „A magyar hadsereg minden ellenállását elvesztve, az orosz támadás elől fejvesztetten özönlött vissza nyugatnak és északnak ... A magyarok a további arcvonalbevetésre egyelőre nem alkalmasak. Vezetésük felmondta a szolgálatot ... (A. Heusinger: Befehl im Widerstreit. S. 108.

gokra, mindent megtett, ami a túlmagasan megállapított feladathoz és az egyéb hiányokhoz képest hatalmában állt.

A haza csak sejti az elszenvedett veszteségeket, mivel ennek számszerű nagyságáról hivatalosan még nincs tájékoztatva. Ez a tájékoztatás ennek ellenére nem maradhat el, csupán az ehhez alkalmas időpontot kell még meghatározni.

Ezzel a tájékoztatással egyidejűleg a nemzet tudomására kell hoznunk azt is, hogy miért oly magasak veszteségeink és mi volt az értelme annak, hogy oly sok magyar katona áldozta életét a közös háborús célokért.

Egyidejűleg az ellenséges propaganda ellensúlyozására és a kishitű magyarok meggyőzésére hatékony lépéseket kell tennünk, meggyőző tények közrebocsátásával, mivel nem tűrhető hosszú ideig, hogy a magyar nemzeti- és katonabecsületet lábbal tiporják, mert ez a háborúnak ebben a kétségtelenül nehéz szakaszában a magyar—német együttműködést veszélyezteti.

Meg vagyok győződve, hogy a magyar és német nemzet történelmi sorsközössége számára nem közömbös, hogy a magyar és német haderő, az egész háború folytatása szempontjából oly fontos 1943-as évben, továbbra is elkerüli-e a súrlódást.

Ebben a minden előző háborút méreteiben felülmúló harcban, amelyben minden túlzás nélkül a nemzet létének, vagy nemlétének kérdéséről van szó, a közös ellenséggel szemben közös erőfeszítésre van szükség, annál inkább, mert a háború folytatását döntően befolyásoló katonapolitikai helyzet még mindig nem teljesen tisztázott.

Tevékenységemet a keleti fronton való tartózkodásom kezdetétől fogva a szövetségesekkel való együttműködés szolgálatába állítottam. Ez a felfogás jogosít fel engem arra, Tábornok Úr, hogy Önt a közös céljaink érdekében egy nemes gesztusra kérjem.

Ez a nemes gesztus az lenne, hogy méltóztatna Tábornok Úr a 2. magyar hadsereg januári és februári harcairól a nyilvánosság előtt olyan méltatást közzétenni, amelyben elismeréssel adózna a magyar vérnek, amely a közös cél érdekében oly gazdagon folyt.

Ha a legfelsőbb német vezetés az ellenséges propaganda ártó atmoszférája ellen folyó harc céljára ilyen bázist teremt, úgy számunkra is lehetséges lesz az elesettek és sebesültek hozzátartozóinak, sőt az egész magyar közvéleménynek is megmagyarázni a szövetségesekkel együtt ebben a háborúban hozott áldozatok célját és értelmét, és midőn mi a nagy számban rendelkezésünkre álló fegyvertényeket közreadjuk, nemcsak a mai nemzedéknek adunk példát, hanem már a jövő számára is.

A legfelsőbb német vezetés ezzel nemcsak az ellenséges propaganda elleni harchoz adna szilárd bázist, hanem számunkra is megkönnyítené, hogy a magyar nemzet és hadserege között veszélyeztetett bizalmat helyreállítsuk, sőt a magyar—német működést erősítsük, amely a bolsevizmus elleni további harc folyamán nemcsak a magyar nép, hanem a szövetségesek számára is szükséges.

Végül kérem Tábornok Úr, hogy soraimat ne mint egy egyoldalúan érző és gondolkodó vezető személyiség lépését tekintse. Én pillanatnyilag semmi

mást nem látok, mint a közös célt és a nagy történelmi feladatot és miközben én a történteket és eseményeket ilyen magasból szemlélem, nem látok különbséget fajtám és szövetségeseink között.

Miközben őszinte tiszteletemet és nagyrabecsülésemet az Ön magas személyisége iránt kifejezem

maradok Önnek, Tábornok Úr, legodaadóbb híve

vitéz Kovács Gyula
vezérőrnagy

Másolat, gépelve.

97.

A 2. hds. pk-a elrendelte, hogy ünnepélyeket kell tartani a doni harcokban elesettek tiszteletére. A 19. ho. a megemlékezést 1943. III. 28-án tartotta, ahol a ho. pk., vitéz Asztalossy vőrgy. beszélt. Beszédében elismerte a szovjet csapatok fölényes győzelmét, majd kénytelen megállapítani, hogy sokan, akik elvesztették családfenntartójukat, nyomorba jutottak s ezeken az állam nem tud segíteni. Segítsenek nekik azok, akik a doni csatából élve kerültek ki.

Levéltári jelzet: HIL. II. világháborús fond. 2. hds. 19. ho. 12. fasc.

A M. KIR. 19. HO. PARANCSNOK EMLÉKBESZÉDE A DON MENTI HŐSI HALOTTAK TISZTELETÉRE III. 28-ÁN RENDEZETT ÜNNEPSÉGEN.

A váratlanul nagy és beláthatatlan mennyiségű páncélos erők által támagatott orosz tömegek téli támadásának kivédése a szövetséges hadseregek által nagy áldozatokat követelt! A román és német erők felmorzsolása után a szomszéd olasz hadsereget semmisítették meg s ezáltal jobbszárnyunkat veszélyeztették.

$2^1/_2$ hónappal ezelőtt megindult az orosz tömegek támadása a magyar hadsereg ellen. Nagy páncélos erők bevetésével áttörték a magyar arcvonalat Uriv-nál. Amikor ezen áttörésüket kitágították és támadásukat messze hátunkba vezették, január 14-én jött a támadás Scsucsje-nél. A 12. k. hadosztályon keresztül, mely a 19. k. hadosztály szomszédja volt. Ezen áttörésnél megpecsételődött a magyar hadsereg sorsa. A 19. k. ho. rendíthetetlen kitartással, önfeláldozóan védekezett az oldala és háta ellen irányított orosz tömegtámadások ellen. Kétszeressé megnövekedett arcvonalán a 40 fok körül járó hidegben, három nap, három éjjel küzdött étlen szomjan a szabad hómezőkön feküdve a páncélosokkal támogatott tömegtámadások ellen. 17-én, a negyedik nap reggelén orosz páncélosokon kívül gyalogság támadása, tehát súlyos harcok közepette jött a parancs, mely a VII. hdt. visszavonását rendelte el. Nehéz körülmények között elválva a súlyos veszteségeket szenvedett orosz tömegektől, sikerült a visszavonulást végrehajtani. Ez azonban csak látszólagos volt. Sok szenvedés és nehézségek vártak még reánk. Az oroszok Kamenka, Szoncsino-n át Kogyincovo felé, Rosszoš-on az olaszokon át Karpenkovo felé és Uriv-on át Nyikolajevka felé előretörő páncélosokkal állták utunkat. Rendíthetetlen akarat, szívós kitartás és önfeláldozás révén lehetett ezen gyűrűkből kitörni.

Ezen súlyos, emberfeletti küzdelmekkel telt napokban ezer és ezer bajtársunk váltotta meg életével hazája iránti kötelességét. Ezer és ezer hősihalott áldozatának köszönhető, hogy az orosz tömegek nagy veszteségeik folytán nem voltak képesek arra, hogy üldözzék vagy kövessék a magyar hadsereget. Így vált lehetségessé, hogy elváljunk az ellenségtől, így vált lehetségessé, hogy sok-sok ezer magyar megmenekült a pusztulástól és magját képezheti egy újabb magyar hadseregnek.

Bajtárak! Hősi halottaink emléke sokra kötelez minket. Ígérjük meg, hogy követjük példájukat a kötelességteljesítés terén. Ígérjük meg, hogy addig nem nyugszunk, míg szeretett hazánk felett a pusztulás veszélye lebeg, amíg a bolsevizmus mindent legázoló ereje nincsen végleg megtörve. Ígérjük meg kedves bajtársaim, hogy hősihalottaink iránti hálánkat nem csak szóval, ünnepléssel, emlékezéssel fogjuk leróni. Segítsünk! Segítsünk azokon, akik kenyérkeresőjüket vesztették el, akik a mi életünk és szabadságunk árán a nyomorba jutottak! Minden faluban szervezzétek meg az özvegyek, árvák megsegítését. Mindenki a tehetségéhez képest segítsen ott, ahol arra szükség van. Az állam erre nem képes! Egy napszám, kis földjüknek a megszántása, megkapálása — esetleg egy kis föld élvezetének átengedése — olyan támogatás, mellyel könnyíteni lehet a szenvedőkön, biztosítani lehet megélhetésüket!

Ezt fogadjátok meg bajtársak és akkor a mai ünnepi tisztelgésünk hős halottaink előtt olyan elvetett mag lesz, mely hazánk és ezer év óta küzdő magyar fajunk jövőjében terebélyes fává fog fejlődni. Segítsünk egymáson, akkor az Úr Isten is megsegít minket!

vitéz Asztalossy vőrgy.

Kézirati példány.

98.

A magyar katonák tízezreit feláldozó vitéz Jány Gusztáv vezérezredest, a 2. hds. parancsnokát a kormány ünnepélyesen fogadja...

Levéltári jelzet: HIL. 1943. VKF. 177. fasc.

M. kir. honvéd vezérkar főnöke. *S ü r g ő s !*

(Azonnal az ov-nek (pk-nak) átadni.)

53.133. szám.
eln. 4. vkf. 1943.

V. JÁNY VEZDS. A 2. HDS. PK-A FOGADÁSÁRA INTÉZKEDÉS

Vkf. 1. oszt.

Budapest, 1943. évi április hó 30-án. B u d a p e s t.

v. Jány Gusztáv m. kir. titkos tanácsos, vezérezredes, a 2. hds. parancsnoka szűkebb törzsével f. évi május hó 1-én hazaérkezik.

Megérkezésének időpontja: *május 1-én 17 óra 30 perc.* Budapest, Keleti pályaudvar.

Fogadása a mellékelt program szerint történik.

Öltözet: egyszerű öltözet (fehér gallér, fehér kesztyű, kitüntetések).

Fogadáshoz az oszt. vezetőt (v. helyettesét) kirendelem.

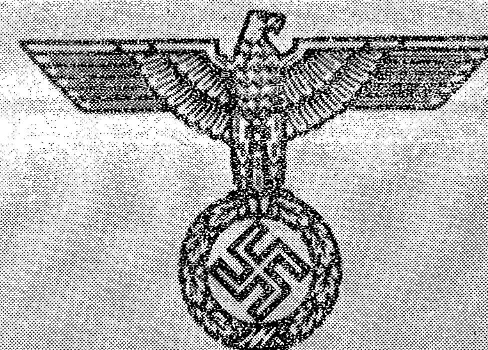
Kapják: Hakad. pk., Vkf. 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7/k., 7/m., 7/ö., 6; vkf; fbüj ov.-k és Vkf. ügyésze.

1. drb melléklet. A vezérkar főnöke helyett:
vitéz Bajnóczy vezds.

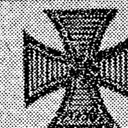
Melléklet az 53.133/eln. 4. vkf.—1943. sz. ügydarabhoz:

V. JÁNY GUSZTÁV M. KIR. TITKOS TANÁCSOS, VEZÉREZREDES FOGADÁSÁNAK RENDJE:

1. Munkács-ra való érkezése alkalmával a VIII. hdt. parancsnoka nevében a munkácsi ápk. jelentkezik és fogadásának programját átnyújtja.

IM NAMEN
DES DEUTSCHEN VOLKES
VERLEIHE ICH
DEM GENERALOBERST
GUSTAV VITÉZ JÁNY
DAS RITTERKREUZ
DES EISERNEN KREUZES

FÜHRERHAUPTQUARTIER
DEN 31. MÄRZ 1943

DER FÜHRER
UND OBERSTE BEFEHLSHABER
DER WEHRMACHT

A német nép nevében vitéz Jány Gusztáv vezérezredesnek a vaskereszt lovagkeresztjét adományozom.
A vezér főhadiszállása, 1943. március 31-én.
A véderő vezére és legfőbb parancsnoka
Adolf Hitler

2. Miskolcon való átutazása alkalmával Őnagyméltóságánál a 7. ker. pk-a jelentkezik. Amennyiben az átutazás Miskolcon éjjel történik a jelentkezés elmarad.

3. Hatvanig elébe utazik és üdvözli a H. M. Úr részéről az Elnökség vezetője.

4. Budapesten fogadja az ország és a m. kir. kormány nevében: a m. kir. Miniszterelnök, a honvédelmi miniszter, a kormány néhány tagja és a honvéd vezérkar főnöke. A fogadásnál megjelennek: H. M. H., Vkf. H., I. hdt. pk., pc. hdt. pk., pc. ho. pk., a budapesti helyőrség, a H. M. és a Vkf. nagy tiszti küldöttségei.

Kivonulnak:

a) egy díszszázad zászlóval és zenével, közvetlen elöljáró zlj. parancsnokával,

b) a hadirokkantak, a frontharcosok, leventék és cserkészek, valamint esetleg kirendelt alakulatok és küldöttségek.

Az *a)* és *b)* alattiak a pályaudvaron kívül helyezkednek el. A megérkező és kíséretével a vasúti kocsiból — a Hunyadi induló hangjai mellett — kiszálló 2. hds. pk-ot a Vkf. Úr Őnagyméltósága üdvözli és együttesen a nagycsarnokba lépnek, ahol a Miniszterelnök úr beszéddel üdvözli. A beszédre a 2. hds. pk. válaszol, majd a Miniszterelnök úrral, a kormány tagjaival és a vezérkar főnökével együtt a nagycsarnokon keresztül a Keleti pályaudvart elhagyja.

A Keleti pályaudvar érkezési oldala előtti téren Őnagyméltósága fogadja a díszszázad parancsnokának jelentését és a Himnusz hangjai mellett lelépi arcvonalát. Utána fogadja a hadirokkantak, frontharcosok, leventék és cserkészek kivonult díszelgő alakulatainak üdvözlését. E fogadás tartama alatt a Miniszterelnök úr és a kormány tagjai gépkocsijukba szállnak és eltávoznak. A fogadás befejeztével Őnagyméltósága beszáll gépkocsijába és lakására hajtat.

5. Rádióközvetítés, hangszóró a helyszínen.

Eredeti példány, gépelve.

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS A 2. KIADÁSHOZ

E könyv megjelenése óta sok ember, kortárs és fiatal keresett fel személyesen vagy írásban. Beszélgetéseinket, levelezéseinket az az általános gyűlölet jellemezte, amely főleg akkor tölti el az embert, amikor leplezetlenül meglátja a gonoszságot. A 2. magyar hadsereg iratai pedig szemléletesen, kitapinthatóan tárják fel a Horthy-fasizmus népet, nemzetet gyilkoló lényét.

A személyes találkozások az olvasókkal azonban ráirányítják a hadtörténész figyelmét olyan problémákra is, amelyekre munkájában nem adott teljes feleletet.

Ezért tartjuk szükségesnek ezek közül néhányra bővebben kitérni.

***

Az egész második világháború, ezen belül a 2. magyar hadsereg története bizonyította, hogy a fasiszta Németország politikai és katonai vezetése a magyar uralkodó osztályok tudatával, beleegyezésével, „kiajánlásával" feláldozta a rosszul felszerelt magyar csapatokat. Ez objektív történelmi tény.

Az olvasók közül néhányan felvetették, hogy egy jobban felszerelt és vezetett hadsereg talán nem jutott volna a teljes megsemmisülés sorsára, kevesebb ember pusztult volna el. Kétségtelen, hogy a fegyverzet, felszerelés, kiképzettség foka stb. egyik döntő tényezője a háború kimenetelének, de nem minden. Nem akarok csak úgy általánosságban arra hivatkozni, hogy a német hadsereg felszerelése, fegyverzete a kor haditechnikai színvonalának mértékét teljes egészében elérte — mégis szétzúzta ezt a hadsereget elsősorban a szovjet nép fegyveres ereje. A közelmúltban lezajlott koreai háborúban is az amerikaiak vezetése alatt álló, úgynevezett ENSZ-csapatok a legmodernebb, sőt teljesen új (és a gyakorlatban bevált) fegyverzettel voltak ellátva, mégis vereséget szenvedtek a népi koreai és kínai csapatoktól. Nem mindent eldöntő tényező tehát a fegyverzet.

A történelmi tapasztalat meggyőzően bizonyítja a marxista hadtudomány azon tételének helyességét, amely szerint a korszerű háború menete és kimenetele nagyjából azonos feltételek között döntően a hadviselő államok hadseregeinek erkölcsi szilárdságától, erkölcsi szellemétől függ.

Mit takar tulajdonképpen a korszerű háborúban az „erkölcsi erő, erkölcsi szellem" fogalma.

A hadseregek erkölcsi erői tartalmazzák a katonák öntudatának mértékét, harcuk igazságosságába vetett hitük fokát, a kitűzött célhoz, a győzelem kivívásához vezető úton felmerülő minden nehézség leküzdésére latba vetett erejüket; hazafiasságukat, népük iránti odaadásukat, s az ország és a fegyveres erők vezetése iránti bizalmukat.

Mindez együttvéve elképzelést nyújt a hadsereg erkölcsi erejének jelentőségéről a háború sorsa, valamint a csapatok harcképessége és harckészültsége szempontjából. Valóban, a korszerű háborúban nehezen számíthatunk a katonák és a tisztek hősiességére, állhatatosságára, fegyelmezettségére és szervezettségére, ha azok nem hisznek ügyük igazában, ha előttük érthetetlen és gyűlöletes a háború célja, ha gyűlöletes az állam és a hadsereg vezetése.

Amelyik hadseregnél így áll a helyzet, annál komoly háborúban nehezen lehet számolni a győzelemre.

A marxista hadtudomány klasszikusa, Lenin, még 1905-ben a „Port-Arthur eleste" című cikkében rámutatott arra, hogy a korszerű háború ugyanúgy megköveteli a jóminőségű emberanyagot, mint a korszerű technikát. Kezdeményező és öntudatos katona nélkül lehetetlen sikert elérni a modern háborúban. Tizenöt évvel később, 1920-ban a Rogozsszkij—Szimonoszkij kerület széleskörű munkás és katona konferenciáján tartott beszédében Lenin a következőket mondta: „A győzelmet minden háborúban végeredményben azoknak a tömegeknek a harci szelleme határozza meg, amelyek a csatatéren a vérüket ontják."[1]

Mivel biztosítható vagy mitől függ egy ország katonáinak erkölcsi fölénye egy másik ország katonáival szemben?

A marxista hadtudomány behatóan foglalkozik ezzel a kérdéssel. De a burzsoá hadtudomány sem megy el a kérdés mellett.

Az imperializmus katonai teoretikusai a csapatok, a harcos egységek erkölcsi erejét valamilyen önmagában állónak, a néptömegeknek a háború kérdésében elfoglalt álláspontjától függetlennek, az ország társadalmi és államrendszerétől távol állónak, az országban uralkodó ideológiától elkülönültnek tekintik. Az erkölcsi erő megszilárdításának eszközét csupán a propagandában látják. Véleményük szerint a katonák képesek bármilyen időben akármilyen eszméket és erkölcsi fogalmakat befogadni.

A fasiszta Németország, Olaszország és ezekhez hasonlóan Horthy-Magyarország az agresszív háborúra való felkészülődésük során és a háború alatt hatalmas propagandaapparátust működtettek. Ezek a szervek igyekeztek elbutítani, a fajelméletre és az embergyűlöletre hangolni a katonákat, alacsony ösztönöket és mindenekelőtt más országok, itt is rangsorban elől a Szovjetunió lakosságának kirablása révén nyerészkedési vágyat ébreszteni bennük.[2]

A második világháború tapasztalatai is bizonyították, hogy az imperialistáknak ezen erőfeszítései gyakran meghozzák a számukra kívánatos eredményeket. Hitleréknek sikerült elbolondítaniuk hadseregüket a fajelmélet és a nacionalizmus őrült eszméivel. Sikerült a rablás, gyilkolás ösztöneinek gátjait felszakítaniuk a katonákban az „élettér", a „világuralom", a „helyet a nap alatt" eszmékkel. Fehéren-feketén kimutatható, hogy ezek a reakciós eszmék, majd a könnyű győzelmek nyugaton és a háború kezdeti időszakában a szovjet-német arcvonalon elért sikerek növelték a fasiszta csapatok harci szellemét, a harcokban tanúsított állhatatosságát.

A Horthy-fasizmus is a fajelmélettel, a nacionalista és a soviniszta propagandával felszította a tömegindulatokat. A „szovjet rémuralom" aljas jelszavával felszabadította az alacsony ösztönöket az emberekben. A magyar

csapatok gyors és szinte veszteség nélküli szlovákiai, romániai, majd a jugoszláviai katonai akcióinak eredményei; a németek nyugati és szovjetellenes támadásainak sikerei el tudták kábítani a széles magyar rétegeket. A terrorhadjárat miatt meggyengült kommunisták befolyása nem tudta megakadályozni, hogy Horthyék a könnyű győzelem délibábos ábrándjával ne taszítsák háborúba az országot.

Az imperialista hadseregek erkölcsi erejének ezzel a katonai potenciáljával, mint ténnyel számolni kell.

A marxista hadtudomány azonban nem becsüli felül ezeket az erkölcsi erőket. Az imperialista országok hadseregei csak addig harciasak, csak addig kitartóak a harc veszélyeiben, amíg győzelmeket érnek el, amíg rabolhatnak.

Amint komoly ellenfélre akadnak, kezdenek kudarcot, vereséget szenvedni, harciasságukból, erkölcsi erejükből vajmi kevés marad nekik. Itt bizonyosodik be, hogy az imperializmus reakciós ideológiája nem lehet a katona szilárd erkölcsi erejének a forrása, mint ahogyan az imperializmus agresszív politikája, az imperialista háború rabló célja sem lehet alapja az ilyen szellem kialakulásának.

A német és a magyar hadsereg erkölcsi állapotával szemben a szovjet hadsereg magasabbrendű erkölcsi erejéről a könyv előző fejezeteiben a tények már bizonyították. Kézenfekvő még pótlólag bemutatni a szovjet partizánok harcainak egy-egy képét is a 2. hadsereg hadműveleti irataiból.[3] Ezek az adott szűk keretek között is világosan dokumentálják a megszállt szovjet területek lakosságának és a partizánoknak hősiességét, állhatatosságát, s mutatják, hogy még a hiányosabb fegyverzetű, kedvezőtlenebb katonai lehetőségekkel rendelkező partizánok is komoly veszteségeket, sőt vereségeket mértek a magyar és a jól felszerelt német csapatokra.

Így lesz teljes a kép a szovjet nép erkölcsi erejéről.

A 2. magyar hadsereg katonája sajátmaga látta azt, amit a hadseregparancsnokság a *szigorúan titkos* tájékoztatóban adott ki a magasabb parancsnokoknak a zászlóaljparancsnokokig bezárólag.

„A hadseregparancsnokság rendelete alapján kiadott 298/VII. hdt. I. a. 43. I. 5. számú rendeletet a megfelelő biztonsági rendszabályok foganatosítása végett kivonatosan kiadom:

A bandák[4] tevékenysége állandóan erősödik. A véres összeütközések száma a megszállott erők és a bandacsoportok között egyre súlyosabb veszteségekkel jár számunkra a legénység, sőt néha a tisztek páni félelme miatt.

Mint fontosabb bandatevékenység emelhető ki:

A Rilszk, Gruhov, Putyivl térségét (a 19. k. ho. elhelyezési körletétől ÉK-re kb. 200 km-re) a bandák tartják ellenőrzésük alatt és állandóan akadályozzák a Konotop—Vorozsba—Lgov vasútvonalon a szállítást.

A 19. k. ho. elhelyezési körletétől ÉK-re kb. 130 km-re levő területen újabb bandák fellépését állapították meg. Ezek D-i irányban a Makosinonál levő Gyeszna híd felé nyomulnak (kb. 100 km. ÉK-re).

1943. január 1-én a Dnyeper partján levő Lojevet (kb. 120 km. ÉNy-ra) egy Ny-i irányból a Dnyeperen erőszakosan átkelő nagyobb banda élcsapata elfoglalta.

A Noszovka, Kozelec, Kobizscsa területen a szabotázscsoportokat nem tudták felszámolni.

A lakosság növekvő mértékben rokonszenvez a bandákkal. Figyelemre méltó, hogy a bandák pontosan tájékoztatják a lakosságot az arcvonal helyzetéről.

Az ejtőernyősök bevetése nemcsak állandó, hanem az utóbbi időben sűrűbb volt. Megfigyelés szerint legnagyobb részüket a Valujkitól É-ra és ÉNy-ra elterülő térségben dobták le. A Hgr. B. többször kifejezte elégedetlenségét az ejtőernyős bandacsoportok elleni sikertelen akcióink miatt. A magyar katona a becsületét veszti el szövetségesei előtt, ha a feladatát nem oldja meg. A megszálló erők parancsnoksága a legkíméletlenebb eszközökkel is kényszerítse alárendelt egységeit az erélyes tisztogatási akciókra.

A vasútvonalakra irányuló bandatámadások tovább folynak és súlyosan megrongálják a Lgov—Kurszk; a Lgov—Dimitriev; a Lgov—Vorozsba és a Nyezsin—Kobizscsa vonalakat.

Híradóberendezéseket vezetékek kivágásával, a szigetelők leszedésével és az oszlopok kiemelésével rongálják meg.

Az utak elleni szabotázsokat lefektetett aknákkal hajtanak végre."[5]

Az egyszerű magyar katona, a tartalékos tiszt a fronton kezdi érezni, sejteni, hogy milyen tényezőkből tevődik össze a szovjet katona, a partizán, az egész nép erkölcsi ereje. Az évtizedes szovjetellenes, fasiszta propaganda okozta félelem miatt azonban csak kevesen jutnak el az öntudatnak ahhoz a fokához, hogy a Vörös Hadsereg vagy a partizánok oldalán szembeforduljanak a Horthy-fasizmussal.

A magyar hivatásos tisztek pedig egyszerűen képtelenek megérteni a szovjet fegyveres erők hősiességét. Bornirtságukban ezt a „keleti elmaradottság fanatizmusának" tekintik.[6] Nem tudják, hogy a szovjet hadsereg, a partizánok erkölcsi erőinek hatalmas forrása a szovjet társadalmi és államrendszer. Ebben a társadalomban nincsenek sem kizsákmányolók, sem kizsákmányoltak, itt minden hatalom a népé. A nép nemcsak az összes anyagi és szellemi javak alkotója, hanem a tulajdonosa is. A munkások, a parasztok és az értelmiségiek a maguk számára, a társadalom számára dolgoznak. Céljaik, feladataik és érdekeik közösek.

A katonai helytállás azért megingathatatlan, mert a szocialista rendszerben megvalósul a dolgozó osztályok érdekközössége és a népek nemzeti egysége. A Szovjetunió minden nemzete egyenjogú nemzet, amelyeket megdönthetetlen barátság kapcsol egybe, és amelyek vállvetve fejlesztik gazdaságukat és kultúrájukat, építik a kommunista társadalmat. A szocialista rendszer talaján új, magasabb fokra emelkedett az emberek hazafiassága. Ez pedig azt jelenti, hogy ennek az államnak a hadseregében nincs semmiféle osztályellentmondás, ezt a hadsereget és a partizánokat belső összeforrottság jellemzi. E hadseregnek egész személyi állományát — a harcostól a tábornokig — a cél és az érdekközösség, a hazafiság és a hazafias törekvések közössége egységbe kovácsolja *a néppel.* Minden szovjet harcos nagyon jól tudta és tudja, hogy az imperialista agresszorok ellen küzdve, népének szabadságát és függetlenségét, apáinak és testvéreinek létérdekeit védelmezi.

A szovjet rendszer viszonyai között megszilárdult és osztatlanul uralkodik a szocialista ideológia, amelynek alapja a marxizmus-leninizmus. A kommunista párt a szocialista ideológia szellemében nevelte a szovjet embereket, akik megingathatatlanul hisznek a kommunizmus nagy ügyének igazságában és legyőzhetetlenségében. Ügyük igazának és legyőzhetetlenségének ez a tudata, a kommunizmusért vívott világtörténelmi jelentőségű harc tudata a szovjet nép és a hadserege erkölcsi szellemének kimeríthetetlen forrását képezte a német és a magyar fasiszta hadsereg elleni küzdelemben. Ez a tudat bátorságot, állhatatosságot, rettenthetetlenséget szült.

A szocialista ideológia alkotó részét képezi a szovjet katonai ideológia, amelynek óriási életereje különös elevenséggel mutatkozott meg a második világháborúban. A népet, a fegyveres erők milliós tömegeit hatotta át az a meggyőződés, hogy igazságos, felszabadító háborút viselnek. A háború igazságos céljai, magasztos felszabadító küldetésük tudata mindenkor a szovjet harcosok nagyszerű erkölcsi szellemének forrásául szolgált és szolgál.

A szovjet katonai ideológia szellemében a harcosok megértették személyes felelősségüket a szocialista haza sorsa és a haza állami érdekeinek védelme iránt. Ez az egyéni felelősség nem ismert nehézséget, nem riadt vissza semmilyen áldozattól.

A szovjet nép és hadserege erkölcsi erőinek a legfontosabb forrása a kommunista párt politikája és bölcs vezetése. A kommunista párt vezette az egész népet a három forradalom tüzén át[7] és a kommunista párt szervezte meg a szocializmus győzelmét a Szovjetunióban. A szovjet nép a párt vezetésével átalakította a hazáját hatalmas szocialista ipari-kolhoz hatalommá. Ez a kommunista párt szervezte a győzelmet a Nagy Honvédő Háborúban.

A fasiszta katonai vezetés ennek az erkölcsi erőnek gyakorlati megnyilvánulását mind a hadseregnél, mind a partizánoknál tehetetlen dühvel ismerteti a tisztekkel. Az eredmény azonban csak az, hogy a partizánok napról napra növelik sikereiket.

„A partizánok a hírszerzés céljaira igen sok, főként fiatalkorúakat alkalmaztak. Ezek között gyakrabban nyomorékokat és fejletlen vézna gyerekeket lehetett találni, akikről parancsnokságaink az otthoni viszonyaik alapján azt hitték, hogy örülnek nyomorékságuknak, mert nem kellett katonának menniük és így feladataik megoldását testi fogyatékosságuk megkönnyítette."[8] — közli a jelentésekből Jány vezds. a hadtest-, hadosztályparancsnokokkal.

„*Minden polgári egyén ellenséges felderítőnek számít, különösen áll ez azokra, akik az arcvonalon átjönnek.*

A sztarosztákt[9] azon kötelességén kívül, hogy a helységekbe érkező idegen egyéneket azonnal jelenteni kötelesek, minden községben R. egyénhálózatot kell kiépíteni, akik a gyanúsakat és az idegeneket megfigyelik és azonnal jelentik."[10] — ezzel a rendelkezéssel próbálta a hős felderítőket leleplezni a hadseregparancsnokság. Nem sok eredménnyel.

A partizáncsoportok (pl. Kozari térségében) összeköttetésben állottak egy aknakereső parancsnokságnál alkalmazott hadifoglyokkal. A hadifoglyok lőporral dolgoztak és abból szabotázsanyagot állítottak elő. Az így készített eszközöket a partizánoknak juttatták el, akik felrobbantották a lőszer- és élelmiszerraktárt. „A robbantó csoport három tagját elfogtuk. Az egyik szökött honvéd volt, aki a bandához csatlakozott még 1942 augusztusában. Mindhármat felkoncoltattam."[11] — írja vitéz Kovács vőrgy.

„Ugyancsak felkoncoltattam egy asszonyt, aki egy olajraktárt robbantott fel. *Partizánkivégzésre a parancsnokok a jövőben ne rendeljék ki alakulataikat, mert a banditák bátor magatartása nem jó propaganda katonáink felé.*"[12]

A hadseregparancsnokság még 1942. október 4-én 20.142/2. hds. I. a. 42. X. 4. szám alatt közölte kivonatosan egy német tábori rendőrfőnök (Heerespolizeichef) jelentését.[13] A rendőrfőnök szerint a partizánok elleni küzdelem egyik eszköze, hogy megbízható, úgynevezett „antipartizánokat" küldjenek gombaszedőnek, vagy erdei munkásoknak álcázva a partizánoktól megszállt vidékekre. Ezek aztán érintkezésbe kerülnek a helybeli lakosokkal, kóborló személyekkel és így alkalmuk lesz a partizánokról pontos értesüléseket szerezni.

A német rendőrfőnök tanácsa azonban nem vált be. A partizánok gyorsan leleplezték a provokátorokat. A 2. magyar hadsereg összefoglaló helyzetjelentése kénytelen elismerni, hogy „a jól képzett ügynököket azzal a feladattal alkalmazzák a megszállt területeken, hogy mint megbízható elemek lépjenek a német hírszerző szolgálatba, térjenek vissza német megbízatással és aztán árulják el a német ügynököket. Mindezek az esetek bebizonyították, hogy a cári rendszerben nevelkedett értelmiségiekben sem lehet megbízni, mert ezek is a szovjet rendszer hívei, s aktívan bekapcsolódnak a partizánmozgalomba."[14]

A szovjet fiatalság hazaszeretetéről, önfeláldozásáról rögzíti a tényeket az utókor számára a 2. hadsereg parancsnokság I. b. (felderítő-kémelhárító) osztályának jelentése. „Középiskolás vagy középiskolai végzettségű leányok elvállalják a tolmácsi tisztséget a parancsnokságoknál, hogy térképeket és terveket lerajzoljanak, veszteségeket és erőviszonyokat megállapítsanak és mindent, ami jelentős, az orosz hírszerzők tudomására hozzanak. Ezt szolgálja a tisztek ismeretségének a keresése is.

Fiatal fiúk szervezett csoportokban dolgoznak. E csoportok a hadműveleti területen a szovjet légierő éjjeli támadásainál rakétával jelzik az értékes célokat. Ez ideig az alábbi rakétajelzések jelentését sikerült megállapítani:

a) fehér rakéta (a repülőtámadás alatt): „Itt értékes célok vannak, hatásosan tovább bombázandó!"

b) zöld rakéta határozott irányba leadva „Itt nincs értékes cél, irányt változtatva kövessétek a rakétát, ott német csapatok fekszenek!"

A kék, sárga és piros rakéták jelentése még tisztázásra vár.

Mind a saját, mind a szomszédos német és olasz egységek elhelyezési körleteiben az a tapasztalat, hogy az elfogott fiatalkorúak vallatását, kivégzését a parancsnokságok ne bízzák olyan katonákra, akiknek otthon hasonló korú gyermekeik vannak. A fiatal foglyok megkérdezik az őrszemélyzet tagjaitól, hogy van-e otthon gyermekük? Akiknek van, azoknak megmondják, hogy gondoljanak gyermekeikre, amikor őket kivégzik. Ők azért halnak meg, mert hazájukat védik. Ha a tolmács nem fordítja le szavaikat, módot találnak, hogy azokat papírra írják le, átadják a gyerekes őrnek, kézzel-lábbal magyarázva, hogy ne a tolmáccsal, hanem más valakivel fordíttassa le. A gyerekes őrszemélyzet és a foglyok közötti ilyen beszélgetések, a fiatalok bátor magatartása rendkívül demoralizálólag hat embereinkre. Előfordult, hogy ennek hatása alatt elősegítették a szökést is."[15]

A hadseregparancsnokság I. b. osztályának közleményei nem győzik a partizánok legkülönbözőbb, leleményesnél leleményesebb módszereit ismertetni a tisztekkel, hogy valamennyire is elősegítsék a védekezést.

Az 1942. december 16-tól 1943. január 15-ig terjedő időszakról az I. b. osztály az alábbi tapasztalatokat gyűjtötte össze:

„Az ügynökök munkamódszere.

Ejtőernyős ügynököket fogtak el, akik magukat német szolgálatban álló községi rendőröknek adták ki, SS egyenruhát hordtak, német kincstári fehérneműt, barna inget, úgyszintén lepecsételt karszalagot „a biztonsági rendőrség szolgálatában" felírással. Más ügynököket is fogtak el, akiknél felségjellel ellátott, „a német véderő szolgálatában" felírású fehér karszalag volt. A feliratot tussal írták.

A volt szovjet helyi vezetők közül többeknek sikerült magukat a városi és községi közigazgatásba befolyásos emberként felléptetniök, hogy így adatokat szerezhessenek és a partizánokkal összeköttetést tarthassanak.

Ejtőernyős kémek.

Ejtőernyős kémekként főleg olyan személyeket alkalmaznak, akik a ledobási területen otthonosak és általában előre tudják, hogy kinél lehet szállást és felvilágosítást kapni. Főleg a kommunista párt tagjaiból, bolsevista közigazgatási tisztviselőkből és nőkből kerülnek ki.

Női ügynökök szökevény igazolványokkal.

Női ügynököknek hamis szökevény igazolványok felmutatásával sikerült bántatlanul eljutniuk rendeltetési helyükre, amely gyakran több száz km-re feküdt az arcvonaltól. Még német járművek is felvették és német tábori konyhák is étkeztették őket.

A partizánok a falukban levő összekötőktől az alábbi kérdésekre kérik a konkrét válaszokat (Részletek egy „politikai tudakozódások" című füzetből):

Politikai tudakozási feladatok.

1. Adatok gyűjtése a községekben.
2. Hírek a lakosságtól.
3. Személyes megfigyelések.

Politikai tudakozási kérdések.

1. A lakosság hangulata a német intézkedésekkel kapcsolatban.
2. Neve és címe azoknak, akik a németeknek segítenek.
3. Ki van a németek ellen. Önállóan, saját kezdeményezésére ártott-e már a németeknek?
4. Ki dolgozik a hazafiak közül a mi számunkra német szolgálatban állva.

Gazdasági ... adók.

1. Milyen adókat szednek a németek (pénzben és természetben)?
2. Kik hajtják végre önként?
3. Milyen brutális eszközöket használnak az adók beszedésére?

Földreform.

1. A földbirtokosok milyen feltételek mellett dolgoztatják a parasztokat?
2. Mivel elégedetlenek a parasztok?

A lakosság munkája a németek számára.

1. Hol és mennyi ideig dolgoztatják a németek a lakosságot?
2. Kiket vittek Németországba és milyen korúak? Hogyan történt az erőszakos elhurcolás?
3. A Németországba elhurcoltak ittmaradottai milyen gyors segítségre szorulnak?

Kegyetlenkedések tényálladéka.

1. Hol, mikor, kiket és hogyan kínoztak a németek?
2. Hol tartózkodnak a kínzást végző német pribékek?

Német propaganda.

A propaganda formái.

Építkezés.

1. Hol folyik útépítés, házépítés, harcállások építése?
2. Az ellenségnek a partizánok leküzdésében alkalmazott taktikája.
3. Ki vezeti a harcot a partizánok ellen?

Hírek az ellenségről.

1. Hol vannak a helyőrségek és milyen erősek?
2. Törzsek, repülőterek, raktárak és milyen a hidak őrzése?
3. Utak és őrzésük. Milyen szállítmányok és hova?

Kulturális munka a falvakban.

1. Hol működnek az iskolák és hány tanító van?
2. Milyen oktatás folyik?
3. Milyen az iskolák látogatottsága?
4. Milyenek az iskolaviszonyok?

Partizán gyalogsági aknák.

Buriny körzetében a banditák gyalogsági aknákat telepítettek. Ezek zöld, kerek bádogdobozokból állanak; kb. akkorák, mint egy vazelinos doboz és kb. 1 cm magasak. Az oldalukban gyújtószerkezet van szerelve. Már enyhe nyomásnál robbannak és jelentős lábsérüléseket okoznak. A gyújtószerkezet eltávolításával felszedhetők, de ez csak felülről jövő nyomás nélkül történhetik. Az aknákat sakktáblaszerűen, közvetlenül az útburkolat alá helyezik.

Ellenséges propaganda.

Az ellenséges propaganda az utóbbi időben ismét német felségjelekkel ellátott plakátokat használ, amelyek egyik oldalukon német nyelven felhívást tartalmaznak a banditák elleni küzdelmekre, míg másik oldalukon orosz nyelven épp az ellenkezőjét mondják és felszólítják a lakosságot a német katonaság elleni fegyveres felkelésre. (Az összes orosznyelvű plakátok állandó ellenőrzése tolmácsok által.)[16]

Tartózkodó viselkedés a polgári lakossággal szemben.

A polgári lakossággal szemben való elővigyázatosság és tartózkodás tekintetében a véderő tagjai sok kívánnivalót hagynak hátra. Így pl. nemcsak egyéni fényképeket, hanem csoportfelvételeket is ajándékoznak az orosz népnek. A felvételekből azután az ellenséges hírszerző szolgálat következtetéseket von le egyes törzsek összetételére.

A lakosság szigorúbb ellenőrzése.

A fronthelyzet hathat egyes megbízhatónak ismert egyénekre is. Ezért a megbízható elemeket is állandóan figyelni kell. Amennyiben a megbízható elemek felmondják a szolgálatot, ezt az I. b. osztályoknak azonnal jelenteni kell.

Egyéb.

A véderő egyik tagja úgy sérült meg, hogy egy, az utcán fekvő csomagot, amely külsőleg 100 g-os tábori postacsomaghoz hasonlított, lábával megrúgott, mire a csomag felrobbant.

Az igazolványok kiállítását a lakosság részére gyakran hanyagul kezelik. Tudomásra jutott, hogy egyes szolgálati helyek ellenséges ügynökök részére az ezek által előadott mesék alapján igazolványokat állítottak ki. Még igazolványűrlapok rendelkezésre bocsátása is előfordult. Ezért ajánlatos az űrlapok kezelése (számozni az igazolványokat és könyveket vezetni róluk) és a kiadása körüli óvatosság."[17]

A szovjet partizánok nemcsak a fegyveres harcot vívták az ellenséggel; nemcsak szervezték a lakosság ellenállását és segítését, hanem gondos felderítéseken alapuló tervek szerint a hadifogságba esett szovjet katonák kiszabadítását is végrehajtották. Ezek a katonai műveletek fontosak voltak egyrészt a partizánegységek emberutánpótlása szempontjából, másrészt ezzel is hihetetlen mértékkel növelték a szovjet emberek optimizmusát, harckészségét a felszabadító harcokban.

A hadifoglyok felszabadítása nemcsak kis csoportok „megszöktetéséből", hanem legtöbbször a nagy tömegű fogolytáborok, szállítmányok kiszabadításából állottak.

A 2. magyar hadseregparancsnokság jelentéseiből, rendelkezéseiből nem lehet rekonstruálni ezeknek az akcióknak a lefolyását, de a méreteiket és a sikereiket igen. Jellemzésül álljon itt a hadseregparancsnok 1942. október 19-i parancsa:

2236./2. hds. I. a. 42. X. 19. szám.

MEGSZÖKÖTT OROSZ FOGLYOK KÉZREKERÍTÉSE.

Október 12—15-én vasúti szállítás közben a bandák támadása alatt 1150 orosz hadifogoly megszökött Nyikolajevka és Osztrogozsszk között. Ezzel kapcsolatban a következőket rendelem el:

Október 21-én minden hadtest területén, a hadsereg hadtáp területén, valamint a repülőcsoport elhelyezési területén egyidőben razziát kell végrehajtani a megszökött 1150 hadifogoly kézrekerítésére.

Ezen a napon minden rendelkezésre álló erővel, a polgári szervek (sztrarosztták, milícosztagok) bevonásával is egésznapos kíméletlen út- és helységellenőrzést kell megszervezni. Ezzel egyidejűleg át kell fésülni a szökevények rejtekhelyéül alkalmas területeket.

Helyességért:
1942. X. 20. 10.10 h
Görgényi szds.

Törzsszállás, 1942. X. 19.
A hadseregparancsnok helyett:
vitéz Kovács vk. ezds. sk.
hds. vkf"[18]

A 2. magyar hadsereg csapatai a partizánok erejét nemcsak a kisebb csoportos rajtaütések, az egyes partizánok sikeres akciói formáiban szenvedték el, hanem a nagy partizán hadműveletek is szétverték a zászlóaljnyi magyar erőket. Ezek a partizánakciók 1942 nyarán, már a felvonulás alatt jelentősen hozzájárultak a hadsereg felőrléséhez.

A hadseregparancsnokság mellékelt térképjelentése (*a*) ábra) a partizánok elleni eredményekről önmagában megmutatja a katonai vezetés tehetetlenségét. Egyes vagy kisebb létszámú partizáncsoportot tudtak csak elfogni. *Nagy osztagok elleni sikerekről a 2. magyar hadsereg sohasem tudott beszámolni. De a németek sem!!!*

Történelmünk szégyene az a kegyetlenség, ahogy a hivatásos tisztek a hazájukat védő hős partizánokkal bántak. 1942 nyarán és őszén sajnos a „partizánvadászatokra" még különösebb nehézség nélkül vitték a fasiszta magyar tisztek a katonákat is. Az ősz utoljától kezdve azonban egyre gyakrabban fordult elő, hogy a katonák elősegítik a szovjet partizánok működését. A lakosoknak elárulják a készülő tisztogatási akciók idejét. Néhány magyar katonát ezért a fasiszta tábori bíróságok halálra ítéltek. Haláluk dicsőségesen hozzájárult ahhoz a véráldozathoz, amelyet a szovjet hadsereg hozott hazánk felszabadításáért.

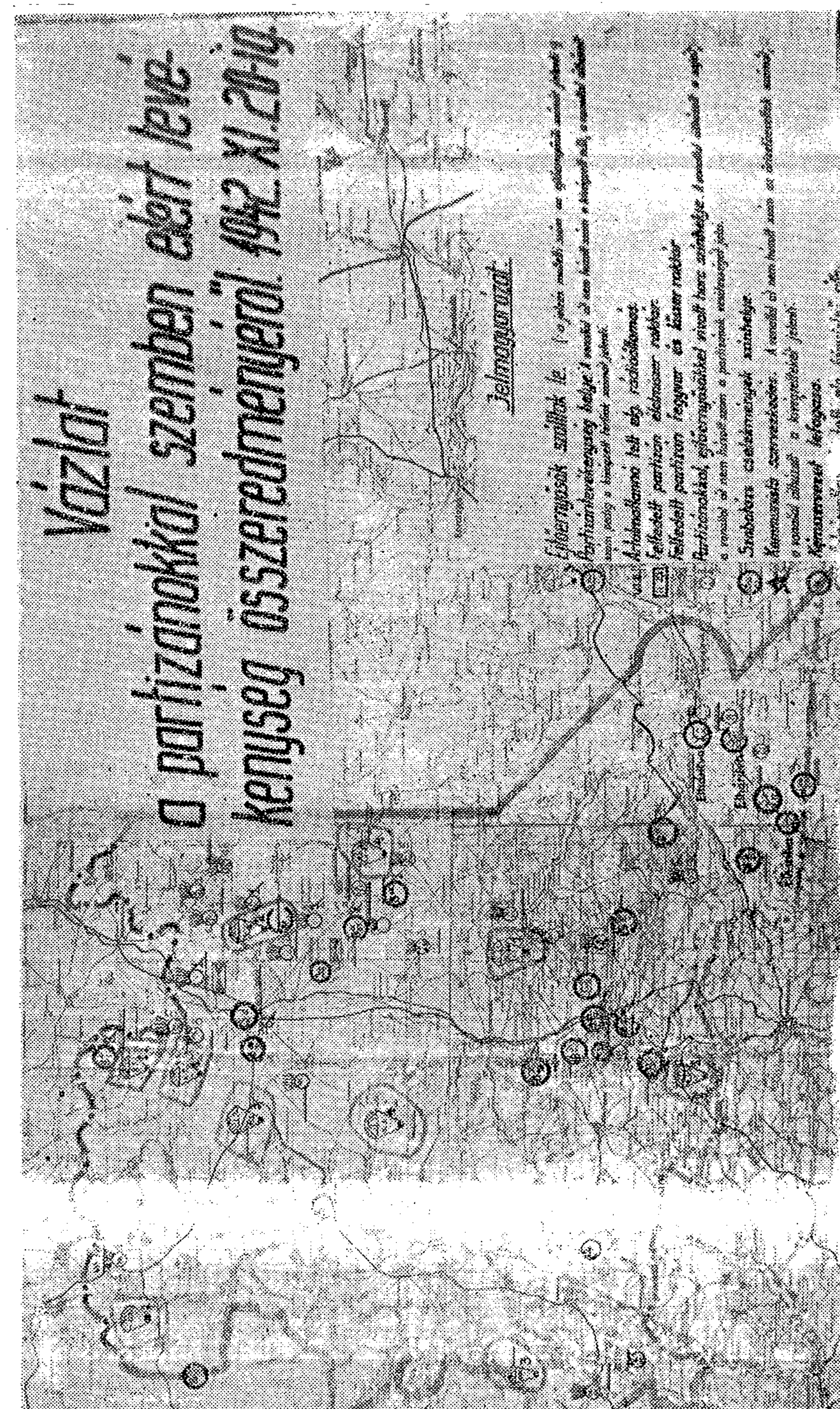
Történelmünk e sötét szakaszában a fényt jelentette azoknak a magyaroknak a tettei is, akik átszöktek a partizánokhoz és velük harcoltak tovább a saját hazájuk felszabadításáért is.[19]

A legfelső magyar katonai vezetés 1942 októberében és novemberében fegyencekből összeállított alakulatokat küldött ki. A partizánvadászat brutalitásának fokozására a 2. hadsereg parancsnoksága ezeknek egy részét fel is használta.[20]

A partizán hadműveletek sikereit a magyar hadsereg ellen szemléltetően bizonyítja a IV. utász zászlóalj szétverése Putyivl térségében 1942. május 25-én.[21] (*b*) ábra).

Ezt az ütközetet két okból is *általánosnak* tarthatjuk. Egyrészt a 2. magyar hadsereg hadműveleti iratai a későbbi partizánütközetekről is hasonlóan csak magyar vereségről számolnak be.

Másrészt szemléltetően mutatja ez az ütközet, hogy azalatt, amíg a frontvonal már több száz kilométerrel előbbre van és a német csapatok eredményes támadásban vannak, addig hátul a partizánegységek szabályos hadműveleti támadással foglalják el és tartják megszállva az olyan fontos utánpótlási gócpontterületet, mint Putyivl-Buriny térsége.

a) ábra

A IV. utász zászlóalj parancsnoka, Klenóczy Edvin alezredes szállítmányával 1942. május 14-én 05 h 40'-kor érkezett Putyivl vasútállomására és Buriny községben szállásolt el.

Itt kellett a zászlóaljnak, amely négy szállítmánnyal érkezett Magyarországról, gyülekeznie. A zászlóaljparancsnok másnap, május 15-én kapta a parancsot a IV. hadtest szállásszabályozó vk. tisztjétől, hogy a Putyivl felé vezető úton az elrombolt Szejm hidat építtesse meg.

A hídépítéshez szükséges faanyagot azonban Putyivl községen túl, kb. 15 km-re Ny-ról kellett szállítani. Klenóczy alezredes ezért a zászlóaljjal részletekben át akart költözni Putyivlba.

A zászlóalj teljes áttelepülése május 22-én 14 órára megtörtént. Klenóczy alezredest még aznap délután felkereste az ottani német csendőrparancsnok, Bayer hadnagy és közölte vele, hogy Putyivltól ÉNy-ra és É-ra kb. 1500 főnyi partizáncsoport gyülekezik. Putyivlra irányuló támadási céllal. Rotovka közelében egy falut a partizánok ágyútűz alatt tartanak.

A közlés után az utász zászlóalj parancsnoka Putyivl biztosítására tábori őrsöket állított fel, hogy megakadályozza a községtől É-ra, kb. 13 km-re levő Kleveny folyó hídjainak a birtokbavételét. Ugyanakkor a IV. hadtesttől a hidak védelmének megerősítéséhez egy üteg tüzérséget kért Klenóczy alezredes.

Május 23-án 00 h 30'-kor a községben tartózkodó Dr. Guggemoos német csendőrszázados és Bayer német csendőrhadnagy azt javasolták a magyar zászlóaljparancsnoknak, hogy a hidak biztosítására még adjon erősítést. A javaslatra Klenóczy alezredes a VI./2. utász század kerékpáros szakaszát rendelte ki Szelepcsényi főhadnagy vezetésével Sztaraja-Sarpovkára azzal a feladattal, hogy ott akadályozza meg a partizánok átkelését a Kleveny folyón.

A kerékpáros szakasz 07 h-kor elérte a feladatban megjelölt községet. A szakaszparancsnok megállapította és jelentette a század parancsnokának, hogy a Kleveny folyótól É-ra terülő községek a partizánok kezében vannak. A jelentés után Horváth Tiborc százados századparancsnok javaslatot tett a Szelepcsényi-szakasz megerősítésére. A zászlóaljparancsnok a javaslatot elfogadta és kirendelte a III. szakaszt is, két géppuskával megerősítve, Tóth hadapródőrmester parancsnoksága alatt.

Közben a zászlóaljparancsnok a Kleveny folyó mentén elterülő Vjazenka községhez 19 h 45'-re kirendelte az ottani híd védelmére a IV. vegyi harc századot, megerősítve a IV. gázmentesítő század egy szakaszával.

Az előreküldött két felderítő raj Vjazenkához beérkező Borsos Aurél főhadnagy századparancsnoknak jelentette, hogy a faluban minden csendes, *a környéken nincsenek partizánok*. A századparancsnok szemrevételezte a terepet és úgy döntött, hogy a híd község felőli oldalán az ottlevő vízimalomhoz [illegible] egy erős őrséget, a század többi részét a folyó innenső partján sátortáborban helyezi el. A lovakat és szekereket a tábor mögötti két istállóban és egy üres fészerben helyezte el. A század törzsparancsnoka, Bognár zls. két golyószórót az innenső hídfeljáróhoz, egy golyószórót a túlsó feljáróhoz állított. A géppuska a malom mellett az egyik kiugró sarkon foglalt tüzelőállást. Felállított négy őrszemet. Egyet a hídtól balra 200 m-re, egyet a falu É-i bejáratához, egyet a hídtól jobbra kb. 150 m-re és egyet a malom elé.

Másnap, május 24-én délelőtt és délután teljes nyugalom volt. A magyar zászlóaljparancsnok a német csendőrtisztekkel együtt ellenőrizte az egységeket, majd visszamentek Putyivlba.

A Vjazenkánál állást foglaló egységeknél 20 h-kor jelentette két ukrán milícista,[22] hogy a falu ÉK-i bejáratánál 5—8 partizánt figyeltek meg. Kozeruha zls. 18 fővel egy golyószóróval megerősítve azonnal kiment átfésülni a terepet, de semmi gyanúsat nem talált. Ugyanez a járőr 23 h-kor a községet is átfésülte, ismét semmi gyanúsat nem tapasztalt.

Közben Sztaraja-Sarpovkaból 22 h-kor jelentette Szelepcsényi fhdgy., hogy tőle DNy-ra a folyó ingoványos ágain át pallókat fektettek le és ebből a várható éjszakai átkelésre következtet. Megerősítést kér. A zászlóaljparancsnok kirendelte hozzá a IV/2. utász század Putyivlban levő másik felét. A század II. és IV. szakasza két géppuskával, két kocsi lőszerrel, aknákkal és a nem működő távbeszélő pótlására R/3-as rádióval 23 h 30'-kor Horváth Tiborc szds. századparancsnok vezetésével elindult Sztaraja-Sarpovka felé a rövidebb, kb. 13 km-es úton Novosarpovkán át.

Klenóczy alez. egyben a IV/1. utász század két szakaszát Szász Ottó szds. századparancsnok vezetésével Jacenóra rendelte azzal, hogy 01 h 30'-kor induljon el. Az út mutatására a századparancsnok — mivel térképe nem volt — Hédl Róbert katonát kapta meg, aki az este érkezett be Jacenóból mint kerékpáros hírvivő.

Éjfélig mindenütt csend volt. A magyar egységek nem tudták mozgást észrevenni sehol sem.

A szovjet partizánok 0 h 15'-kor kezdték meg támadásukat Vjazenkánál, amelynek célja a sztaraja-sarpovkai és a jacenói magyar erőknek oldalról való bekerítése volt.

A hídtól balra álló őrszem két lovast látott maga felé közeledni. Rájuk lőtt, ebből pár perces tűzharc keletkezett. Ugyanebben az időben a többi őrszemnél is hasonló módon fejlődött ki a tűzharc. A tábori őrsöt riadóztatták. A falu bejárata előtt álló őr fegyverét elhagyva futott vissza és jelentette, hogy *a falu alsó házai tele vannak partizánokkal*, ahol pedig 23 h-kor a járőr még nem talált semmi gyanúsat. A törzsparancsnok sürgős megerősítést kért a századparancsnoktól, Borsos Aurél fhdgy-tól.

Mielőtt a megerősítés beérkezett volna, a partizánok 0 h 30'-kor heves pergőtüzet zúdítottak a malomra, a környékére és a századkörletre. Az erősítés 0 h 45'-kor beérkezett ugyan Kozeruha zls. vezetésével, a törzs azonban az erős pergőtűz miatt a földre szorult és nem tudta a tüzet viszonozni. A partizánok aknavetővel lőtték a század körletét, nehézpuskával, géppuskával, golyószóróval a törzstől a század körletéig minden helyet. Gyújtólövedéket is használtak és így Olh körül a század körletében levő egyik istálló kigyulladt.

A földre szorított törzset a pergőtűz a teljes megsemmisítéssel fenyegette, s ezért 1 h 45'-kor Kozeruha zls. és Bognár zls. vezetésével megpróbálták a visszavonulást. A visszavonulásnál a géppuskát és a golyószórókat elhagyva súlyos veszteségeket szenvedtek.

A századparancsnok jelentést küldött a zászlóaljhoz és tüzérséget, lőszerutánpótlást kért. A hírvivő azzal a paranccsal tért vissza, hogy lőszerutánpótlást nem kaphat és ki kell tartania.

A zászlóaljparancsnok 04 h-kor erősítésül kirendelte ugyan a IV/1. század egy szakaszát egy milícista gránátvetővel megerősítve, mindez azonban már elkésett.

A második istálló 02 h-kor kigyulladt, a lovak elpusztultak. A fészer, amely alatt a záróharc anyagának nagyrésze, az összes robbanóanyag, rengeteg lőszer, kézigránát volt 03 h-kor kigyulladt.[23] A magyarok a partizánok pontosan irányzott, erős golyózápora miatt menteni nem tudtak és a fészer 03 h 45'-kor a levegőbe repült.

Ez volt a jeladás arra, hogy a partizánok másik csoportja nyomban megindítsa a támadást Sztaraja-Sarpovka térsége ellen.

A falu Ny-i részén elterülő erdő felől erős golyószóró- és géppuskatűz indult meg. A Szelepcsényi-csoportnál a katonák között pánik tört ki. A partizánok látva a menekülést, nem indították meg a támadást, csak a pergőtüzet fokozták.

A közben beérkezett Horváth szds. századparacsnok egységével és fegyverét használva megállította a hátrafutást. A rendezés után a I. szakasznak egy géppuskával a folyót kellett biztosítania, a III. szakasz ugyancsak egy géppuskával a falu Ny-i szegélyét, a IV. szakasz pedig ettől balra magát a falut védte. A II. szakasz két géppuskával az erdőszegély szemmeltartására tartalékban volt.

A partizánok látva, hogy rendezték a magyar katonák sorait, megindították a támadást és az erdőn kívül közeledtek a falu felé. A IV./2. utász század parancsnoka ekkor a II. szakasznak elrendelte a támadást, úgy, hogy kapja oldalba a partizánokat. A szakasz megindította a támadást, mire a partizánok abbahagyva a falu elleni támadást, úgyhogy azt tűz alatt tartották továbbra is, zömükkel a támadó szakasz ellen fordultak. A dr. Fehér zls. vezetése alatt álló II. szakasz 06 h-ra teljesen megsemmisült parancsnokával együtt.

Közben a partizánok egyik éle 4 h 10'-kor Sztrelnyikiben az ukrán milícistáknak és a német csendőröknek több mint a felét megsemmisítette és a községet elfoglalta. A Putyivl községtől Ny-ra elterülő erdőben levő partizáncsoport is megindította 6 h 10'-kor a támadást, elfoglalva Novaja Szloboda és Buvarina községeket.

Reggel 07 h-ra a Vjazenkánál álló magyar utászegységeket már a teljes bekerítés fenyegette. Borsos fhdgy. a súlyos veszteséget szenvedett századával gyorsan megkezdte a visszavonulást. A partizánok látva a menekülést, nem üldözték tovább a magyarokat, hanem a tüzet beszüntetve megszállták Vjazenka térségét.

Jacenóba hajnali 04 h körül érkezett be Szász szds. az erősítéssel. Itt még ekkor minden csendes volt. A járőrök jelentették, hogy a faluban partizánokat nem találtak. A századparancsnok egy szakaszt a falu nyugati széléhez küldött, a többi egységek a falu közepén maradtak, hogy a folyó felőli támadás esetén minél hamarabb elérhessék a partot.

A mély csöndet 6 h 50'-kor hatalmas pergőtűz szakította meg. Megszólaltak a rejtett partizán tűzfegyverek, egészen közelből, a kertekből és a házakból. Ugyanakkor a folyón is átkeltek a partizánok és a hátráló magyarokat szorították ki a falu mellett levő tanya felé. Ekkor mintegy 400—500 m-ről heves géppuskatüzet kaptak s így már három oldalról voltak bekerítve. A század-

parancsnok a sebesültek és a halottak, a nehézfegyverek hátrahagyásával pánikszerűen visszavonult. A visszavonulás két km-en át részben hátulról, részben oldalról pásztázó géppuska- és golyószórótűzben történt. A század maradványa Putyivlba vonult vissza.

A partizánok tehát elfoglalták Jacenó térségét is, így a Sztaraja-Sarpovkában levő magyar egységek oldalába és hátába kerültek a partizánok.

Horváth szds. arcvonala ellen 8 h 30'-kor a partizánok megint megindították a támadást. A támadás a partizánok heves rohamát eredményezte. A magyar katonák pánikszerűen futottak hátra, elhagyva a nehézfegyvereket. A századparancsnok látta, hogy a körülkerített század megmaradt embereivel csak a mocsáron keresztül tud elmenekülni. Megkezdték a néhol derékig érő mocsárban a visszavonulást. A sebesülteket nem tudták magukkal vinni.

A mocsáron való átgázolás után Ivanovszkij elé érkeztek. Amint a falut 50 m-re megközelítették, a háztetőkről kaptak golyószóró- és géppuskatüzet. A század maradványai szétszóródtak s az egész századnak csak 10 százaléka érkezett meg kerülő utakon Putyivlba.

A partizánok május 25-én 10 h-ra birtokukba vették Putyivl egész térségét a D-i rész kivételével.

Klenóczy Edvin alez. zászlóaljparancsnok, félve, hogy a partizánok elvágják a Buriny felé a Szejmon átvezető egyetlen utat, 14 h-kor elrendelte a zászlóalj maradványának Putyivl kiürítését.

A partizánok bevonultak ebbe a helységbe is.

Putyivl visszavételére a magyar zászlóalj szétverése után kirendelték a német Torley zászlóaljat 10 db közepes harckocsival megerősítve. A német zászlóalj ötnapos harc után sem tudta a községet elfoglalni. A hatodik napon, amikor a partizánfelderítők jelentették a parancsnokságuknak, hogy útban van egy német harckocsi ezred, akkor vonultak ki a faluból. Eltüntek a sűrű erdőben, hogy más helyen ismét lecsapjanak a fasiszta megszállókra.

Ha a tényeknek most már még szélesebb ismeretében pontosan akarjuk elemezni a 2. magyar hadsereg katonai megsemmisülésének körülményeit, akkor nem tehetjük a hiányos felszerelés, fegyverzet tényét a hadsereg demoralizáltságának olyan okai elé, mint amelyeket nem általában a harc, hanem különösen a szovjet ember öntudata és bátorsága (nem virtuskodása!) okozott.

Részletesebben: a német és a magyar fasiszta katonai vezetés egyugyanazon erkölcsi alapon álló hadsereget vezetett a szovjetellenes háborúba.

Az emberi haladást képviselő nép ellen vitték tehát a katonákat, akiket a reakciós propagandával butítottak és akiknél az alacsony ösztönöket felszabadították.

A német hadsereg kiválóan volt felfegyverezve, ért el már katonai sikereket. A magyar katona felszerelése, fegyverzete, vezetése messze alul maradt a „szövetséges" németektől.

A szovjet hadsereg a fasiszta német [illegible] sítette, mint a Horthy-fasiszta magyar hadsereget! A különbség csak időben és nem végső eredményében jelentkezett.

Mi az oka az időbeli különbségnek?

A magyar hadsereg, jelen esetben a 2. magyar hadsereg demoralizálódásában a katonai okok (fegyverzet, felszerelés, vezetés alacsony foka, a szövetségesek magatartása stb.) miatt gyorsabban hatottak a társadalmi okok is.

A 2. magyar hadsereg erkölcsi ereje csak addig tartott, amíg vasúton felvonult a hadműveleti területre. Amint kirakodott Recsicsán és a gyalogmenetben a partizántámadások olyan sorozata érte, amelyek nemcsak veszteségeket, hanem komoly vereséget okoztak számára, s így azt tapasztalhatták az egyszerű katonák, hogy nincs elegendő erejük még a védekezésre sem, a fajelmélet és a nacionalizmus eszméjével felkorbácsolt, aljas ösztönökre épült harciasságuk azonnal lelohadt. Megindult a legénység zömét kitevő napszámosoknál, béreseknél, uradalmi cselédeknél és más nincsteleneknél, az uralkodó osztályok ranglétrájáról leszorított tartalékos tiszteknél[24] a rádöbbenésnek az a társadalmi ellentéten alapuló folyamata, hogy semmilyen érdek nem fűzi őket ehhez a háborúhoz.

Ez a katonai és társadalmi okokon alapuló demoralizáltság állandóan erősödött. A több mint kétévtizedes Horthy-fasiszta propaganda hatása miatt a magyar hadseregben meglevő társadalmi ellentét azonban nem tudott olyan irányban hatni, hogy a forradalmi utat válassza: a katonák fegyverüket saját tisztjeik ellen fordítsák. *Ezért kellett elpusztulni ennek a hadseregnek!*

A történelem tanulságaiból az agressziós erők ma sem tudják megérteni azokat a belső okokat, amelyek a Szovjetunió, Kína és a többi népi demokráciák hadseregeinek magasabbrendű erkölcsi szilárdságát eredményezik. Ezt a tényt csupán érthetetlenül kénytelenek elismerni, amint ezt Guderian[25] is tette az 1950-ben megjelent „Megvédhető-e Nyugat-Európa?" című könyvében: „El kell ismernünk, hogy a szovjet harcosok a háború nehézségeinek elviselésében, a harcban tanúsított kitartásban és bátorságban felülmúlják valamennyi más hadseregek katonáit."

***

Sokak előtt még ma sem tisztázódott vitéz Horthy István kormányzóhelyettes halálának hiteles története. Ez annál is inkább érthető, hisz az akkori legfőbb vezetésnek érdeke volt ennek titokban tartása. Így tudtak hamis legendával széles rétegekben résztvétet kelteni és ezt a háború fokozott folytatásához, mint eszmei tényezőt, használták fel.

Alig érkezett ki a 2. magyar hadsereg a hadműveleti területre, a kormány hivatalos és félhivatalos lapjai hosszú cikkekben jelentették be vitéz Horthy István kormányzóhelyettes, repülőfőhadnagy első vonalbeli frontszolgálatát, mintegy ultima ratioként[26] a szovjetellenes háború szükségességének a bizonyítására. Az újságok tele voltak cikornyás méltatásokkal a „magyar hazafiasság, a keresztény hősiesség kiváló megszemélyesítőjéről, a repülő kormányzóhelyettesről".

Valóban, miért ment ki a frontra Horthy István? Ennek előzménye visszanyúlik egy 1940. január 23-án tartott főúri estebédre.

Az említett nap estéjén az Úri utca 48. sz. alatti palota elé egymás után érkeztek a gépkocsik és szállítak ki azok a vendégek, akik hivatalosak voltak vitéz Bartha Károly vezds., honvédelmi miniszter és felesége estebédjére. Ott volt József főherceg és felesége Auguszta főhercegnő, gróf Teleky Pál[27] és Mihály,[28] vitéz Imrédy Béla,[29] gróf Takách Tolvay altbgy.,[30] Horthy István, Miguel Angelo de Muguiro spanyol követ[31] és sokan mások.

Az úri világ békebeli képét mutatta ez az estebéd. Sok fényes egyenruha, estélyi ruhás nők a csillárok fényében, a katonazenekar hangversenyezett.

Vitéz Faraghó Gábor ezds. meg is jegyezte: „Ez olyan úri dolog, olyan sok nagyúr vesz részt, hogy a vezérkar főnöke is csak az asztal végénél ül. Díszruhás huszár hordta a lépcsőn a főhercegi pár előtt a gyertyás kandelábert, mint régen — a monarchia idején."[32]

Az estebéden Horthy István József főhercegnek és Teleky Pál miniszterelnöknek kijelentette, hogy nem akar kormányzóhelyettes lenni, nem akarja a tervezett házasságot gróf Edelsheim Gyulai Ilonával. Nem akar a belső politikai érdekösszeütközések középpontjába kerülni és különben is a németek sem tekintenék szerencsés megoldásnak az ő kormányzóhelyettességét. Kifejtette, hogy az utóbbi miatt azért sem tartja szerencsésnek ezt az elgondolást, mert Hitler ezzel a Habsburg-irányzatú magyar belpolitikai erők súlyának érvényesülését látná. Személyileg sem tetszik neki ez a méltóság, mert a velejáró kötöttség korlátokat emel az ő szabad életéhez — gondol itt nem utolsósorban a tervezett házasságra. József főherceg és Teleky Pál miniszterelnök hosszabb fejtegetéssel igyekeztek megmagyarázni a fiatal Horthynak, hogy az ő kormányzóhelyettessége fontos személyi szükségesség az alkotmányos királyság jogfolytonossága szempontjából. Ez elől a magyar belpolitikai élet érdekei miatt sem térhet ki. Ami Hitler bizalmának megnyerését illeti, arra hamarosan úgyis sor kerül. Hitlernek a Szovjetunióval előbb vagy utóbb úgyis le kell számolnia. A háború ezen szakaszából Magyarország nem maradhat ki és ekkor Horthy István már mint kormányzóhelyettes a frontszolgálattal megnyerheti a nemzeti szocialista Németország vezetőinek bizalmát. József főherceg e kérdésnél csak úgy mellékesen megjegyezte, hogy Horthy István a készülő házasságot ne tekintse megkötöttségnek. A háború, a frontszolgálat úgyis lehetőséget fog adni a szabadosabb életre, méghozzá különösebb kockázat nélkül, mert azért a frontvonal mögött egy magyar főúr számára a mostani háborúkban sincsen különösebb életveszély.

Horthy István 1942 nyarán, mint repülőfőhadnagy a 2. repülő dandár kötelékébe lépett.

A kormányzóhelyettes kint a hadműveleti területen valóban élt a szabadosság lehetőségével. A tanúvallomások szerint nap mint nap berugott. Átlagos szeszfogyasztása egy-egy dorbézolás alkalmával egy-másfél liter tömény szesz volt. Bevetésre természetesen nem ment, hanem csak a frontvonal mögött repülgetett. Botrányos viselkedése a 2. repülő dandárnál már a legénység előtt is közismert volt. Horthy Miklós 1942. augusztus 10-én határozott parancsot küldött fiának, hogy azonnal jöjjön vissza és utasította Jányt: szerezzen ennek érvényt a kormányzóhelyettesnél. Az apai és a hadúri utasítás eredménytelen maradt. Ezután felesége Kijevbe utazott, mint önkéntes ápolónő. Az utazás egyetlen célja, hogy személyesen kényszerítse hazatérésre férjét; ugyanakkor azonban az újságok ismét méltatták a kormányzói család hazafias cselekedetét, mert íme „a kormányzóhelyettes fiatal, szép hitvese is felöltötte magára az egyszerű ápolónői ruhát, hogy ápolja, szeretetével halmozza el a sebesült katonáinkat." Horthy István több alkalommal kifejezte tiszttársainak szűkebb köre előtt, hogy minek jár utána a felesége. Augusztus 19-én a repülő dandár tisztjeivel névnapját ünnepelte a kormányzóhelyettes. A mulatság augusztus 20-ra virradó hajnalig tartott. Ekkor az áttivornyázott éjjel után a részeg Horthy István kijelentette, hogy most felszáll egy kicsit repülni, mert a fejét ki akarja szellőztetni. András

alez. és Csukás őrgy. megpróbálták lebeszélni a repülésről, de Horthy ragaszkodott hozzá mondván, hogy neki nagyon tetszik a csinos Gabriella ápolónő és ilyen kótyagos fejjel nem tud udvarolni neki.

Horthy István a start után részegen nem bírta vadászgépét felemelni és az a repülőtér felett alacsony magasságból 05 h 07'-kor lezuhant, maga alá temetve utasának tetemét.

A 2. magyar hadsereg hadműveleti naplója szerint a repülő csoport parancsnokság azonnal megkezdte a vizsgálatot. András vezérkari alez. 22 h 02'-kor utasítást kér a kormányzóhelyettes lezuhanásáról szóló jegyzőkönyvek összeállítására. Javasolja, hogy két jegyzőkönyv készüljön: egy hivatalos a kormányzó katonai kabinetjének és a repülő főcsoportnak, egy pedig a nyilvánosság számára. Vitéz Jány Gusztáv vezds. a javaslatot elfogadja és végrehajtására utasítást ad.[33]

A fenti tényeket rögzítő hivatalos jegyzőkönyvet Jány utasítására külön futárgéppel azonnal továbbítják Budapestre. A leplező manővert azonban megzavarja a német B. hadseregcsoport parancsnokának, von Weichs vezérezredesnek kellemetlen érdeklődése. Vitéz Kovács Gyula vőrgy. ugyanis azt jelentette a B. hadseregcsoport parancsnokságának, hogy Horthy István vadász feladatának végrehajtása közben „hősi halált halt". Weichs vezérezredes augusztus 22-én telefonon megkérdezte Jányt, miért jelenti a vezérkar főnöke, hogy kormányzóhelyettes harci bevetés közben halt meg, amikor úgy tudja, hogy a kormányzóhelyettes még nem vett részt bevetésen, mert a 2. magyar hadseregtől kapott eddigi bevetési jelentésekben neve sohasem szerepelt.[34]

Jány azonnal magához hivatta Csatay vk. alez-t, az összekötő törzs parancsnokát, hogy korrigálja a németek tévedését, mert „a kormányzóhelyettes úrnak száz bevetése volt: ebből 24 ellenség felett, ez lett volna a 25. bevetése". Csatay vk. alez. 10 h 50'-kor jelenti, hogy a német vonalon ilyen értelemben ment el a jelentés a főhadiszállásra.[35]

A nyilvánosság számára készült jegyzőkönyv alapján az újságokban az alábbi közlés jelent meg: „Vitéz Horthy István repülőfőhadnagy feladatának hű teljesítése közben a feladat által megkövetelt alacsony magasságból lezuhant és hősi halált halt."[36]

E jelentéktelen történetnek utórezgései is voltak.

A kormányzói család politikai tőkének használta fel azt a Budapesten elterjedt suttogó hírt, amely szerint Horthy Istvánt a németek lőtték le, mivel angolszász barát volt. Hagyták az uralkodó osztály angolszász orientációjú csoportjától feldobott hírt tartani. Jöhet még az az idő, amikor fel lehet majd használni ezt a Horthy-dinasztia érdekében az angolszászoknál.[37]

***

A könyv első kiadásában nem tértem ki részletesen, hogy a 2. repülő dandár mennyi géppel rendelkezett.

A dandár hadműveleti iratai összesített kimutatást tartalmaznak a gépek típusairól és számáról 1943. január 1-i állapotnak megfelelően.

He. 111 — 3 db; Me. 109 — 23 db; Do. 215 — 3 db; Ju. 88 — 13 db; Ju. 86 — 2 db; Fw. 58 — 7 db; Bü. 131 — 8 db; Héja — 15 db; Ar. 96 — 7 db; Fi. 156 — 9 db. Összesen tehát 86 gépe volt a dandárnak.

A repülőgépállomány 50.53 százaléka megsemmisült. Érdekes és jellemző, hogy mind a 15 db Héja gép elpusztult.[38]

***

Végezetül röviden arról is, hogy mi történt a 2. magyar hadsereg vezető szereplőivel.

A felszabadulás után a nép vette kezébe a hatalmat és ítélkezett a 2. magyar hadsereg fasiszta tábornokai, tisztjei felett is.

Vitéz Szombathelyi Ferenc vezds. a honvéd vezérkar főnökének háborús bűntettei miatt mind a magyar, mind a jugoszláv népbíróság előtt felelnie kellett. Szombathelyi kezéhez sok ezer magyar és több száz jugoszláv ember vére tapad. A magyar népbíróság 1946-ban halálra ítélte, de a nemzetközi megegyezés értelmében a magyar állam kiadta Jugoszláviának, ahol ugyancsak halálra ítélték és elnyerte megérdemelt sorsát, Újvidéken felakasztották. A 2. magyar hadsereg parancsnokát, vitéz Jány Gusztáv vezds-t a felszabadult magyar nép 1946-ban ugyancsak népbíróság elé állította, amely mint háborús bűnöst halálra ítélte.

A 2. magyar hadsereg számos más vezetője is elnyerte háborus és népellenes bűnéért méltó büntetését.

A doni magyar hadsereg számos fasiszta tábornoka, tisztje azonban elkerülte a jogos felelősségre vonást és legtöbbjük ma is kint él Nyugat-Németországban. Az ottani fasiszta katonai egyesületekben tevékenykednek és — miközben a nyugatnémet államtól nyugdíjat élveznek — aktívan készülnek felszabadult népünk szabadságának megdöntésére. Az 1956-os ellenforradalmi kísérlet ideje alatt a hírhedt vitéz Lóskay ezds., vitéz Adonyi Ferenc és a többi fasiszta tiszt azt hitték, hogy eljött az ő idejük. A történelem kerekét azonban megállítani már nem lehet, a felszabadult magyar nép, szocializmust építő magyar népi demokráciánk a párt vezetésével egyszer s mindenkorra elsöpörte a kizsákmányoló osztályokat és csatlósait, s e hazaáruló gazemberek, ha el is kerülték megérdemelt sorsukat, már életükben odakerültek, ahová valók: a történelem szemétdombjára.

JEGYZETEK:

[1] Lenin Művei. 31. kötet. 131. old.

[2] Az imperialistáknak, élükön az amerikai agresszorokkal, ma sem változott semmiben sem ez az elméletük.

[3] Természetesen a kép akkor lenne teljes, ha a partizánháborúk szovjet irattárának idevonatkozó állagait is felhasználtam volna. Ez a marxista magyar hadtörténelmi kutatás jövőbeni feladata.

[4] Az OKW. 128312/42. sz. parancsa ismételten elrendeli: „A partizán megjelölés helyett a banda kifejezést kell használni, hogy a katonák a partizánokban ne lássanak hazájukat vélt hősöket" (az eredeti német parancs fordítása).

[5] Az iratot a 19. k. ho. parancsnoka helyett Száraz vk. szds., a hadosztály vezérkari főnöke írta alá. HIL. II. világháborús fond. 2. hds. VII. hdt. pság. 12. fasc.

[6] vitéz Lóskay ezds. beszélgetése Sodenstern tábornokkal. HIL. II. világháborús fond. Vegyes. 21. fasc. — Vajon mivel magyarázza most Lóskay úr, mint a Nyugat-Németországban működő fasiszta egyesület egyik vezetője, hogy a Szovjetunió a technikában, a tudomány számos ágában első az egész világon.

[7] Az 1905. évi, 1917. évi februári polgári demokratikus és az 1917-es Nagy Októberi Szocialista Forradalomról van szó.

[8] HIL. II. világháborús fond. 2. hds. pság. 9. fasc.
[9] A német és magyar megszálló hatóságok által kinevezett falusi bírók túlnyomóan a kulákok, huligánok soraiból.
[10] HIL. II. világháborús fond. 2. hds. pság. 5. fasc.
[11] Uo.
[12] Uo.
[13] HIL. II. világháborús fond. 2, hds. pság. 9. fasc.
[14] HIL. II. világháborús fond. 2. hds. pság. 12. fasc.
[15] HIL. II. világháborús fond. 2. hds. I. b. oszt. 16. fasc.
[16] A partizánoknak a bátor, nyilt és leleményes működései rendkívüli mértékben növelték a lakosság aktívitását az ellenállásra. Erősítették bennük a tudatot, hogy hamarosan eljön a felszabadulás ideje. Érezték a falu és város lakói a közvetlen kapcsolatot a partizánokkal és tudták, hogy a partizánok védik őket az ellenséggel szemben.
[17] Az irat másolatban maradt meg. A másolat hitelességét a 19. k. ho. I. b. alosztályának vezetője, dr. Tisza szds. igazolta.
[18] HIL. II. világháborús fond. 2. hds. pság. 9. fasc.
[19] Ezt bizonyítja a honvéd vezérkar főnöke 27168/1942. sz. parancsa a rögtönítélő eljárás során hozott ítélet kihirdetésére. Az 1942. évi október hó 29-i fenti számú parancs az alábbiakat közli: „... közlöm, hogy a m. kir. 121. honvéd könnyűhadosztály-pság tábori bírósága, mint rögtönítélő bíróság az 1942. évi október hó 19-én megtartott főtárgyaláson a m. kir. 41/III. zlj. állományába tartozó Turjanicza György honvédet a Ktbtk. 93. §-ába ütköző, ellenséghez szökés büntette miatt agyonlövéssel végrehajtandó halálbüntetésre ítélte. Nevezetten az ítéletet 1942. évi október hó 19-én végrehajtották. A m. kir. honvédvezérkar főnöke, vitéz Bajnóczy vezds. sk. illetékes parancsnok. A kiadványozott fogalmazvánnyal egyezik. Budapest, 1942. évi október hó 29-én. Olvashatatlan aláírás hb. szds." (HIL. 1942. VKF. 772. fasc.) — A magyar katonáknak a fasizmussal szembeni ellenállásáról és a magyar partizánokról ír Harsányi János szds. hadtörténész a most készülő könyvében.
[20] HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 5. fasc.
[21] HIL. II. világháborús fond. IV. hdt. pság. 12. fasc.
[22] Ukrán nacionalisták, akik a német fasiszták szolgálatában álltak.
[23] Jellemző a századparancsnok vezetésére, hogy lőszerutánpótlást kért még a fészer felrobbanása előtt.
[24] V. ö.: A 12. k. ho. parancsnokának a jelentésével. 56. old. és vitéz Kovács vőrgy. beszámolójával. 75. old.
[25] Német fasiszta tábornok. A második világháborúban Hitler páncélos csapatainak parancsnoka volt.
[26] A végső érv (latin).
[27] Az akkori miniszterelnök.
[28] Az akkori földművelésügyi miniszter.
[29] Volt miniszterelnök, a jobboldal egyik pártvezetője, háborús bűnös.
[30] A felsőház tagja, földbirtokos. Az 1956-os ellenforradalmi kísérlet alatt megjelent hazánkban, hogy régi birtokait visszaszerezze a parasztoktól.
[31] A fasiszta Franco követe.
[32] Az egész vacsorát és az ott elhangzott beszélgetéseket pontosan leírja a részvevő vitéz Sibrik György alez. a naplójában. (HIL. kézirattár)
[33] HIL. II. világháborús fond. 2. hds. vkf. I. a. oszt. 8. fasc.
[34] Weichs vezds. 1942. augusztus 22-én 10 h 30'-kor kérdezte ezt Jánytól.
[35] Uo.
[36] Uo.
[37] Horthy hivatkozott is erre abban az üzenetében, amelyet 1944 szeptemberében vitt el Náday István vezds. az olaszországi angolszász erők főparancsnokságához. Horthy arra kérte a főparancsnokságot, hogy angol ejtőernyősök szállják meg Magyarországot.
[38] HIL. II. világháborús fond. 2. rep. dd. pság. 14. fasc.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

agi. = anyagi
ala. = alakulat
alez. = alezredes
alpk. = alparancsnok
altb. = altábornagy
alti. = altiszt
aut. = automata
av. = aknavető
á. = ágyú
áo. = állatorvos
áp., ápk. = állomásparancsnok
csap. = csapat (-ok)
csfk. = csoportfőnök
csop. = csoport
csö. = csendőr
D. = Dél
dd. = dandár
de. = délelőtt
du. = délután
e. = ezred
ea. = előadó
ek. = ezred közvetlen
elg. = ellenség, ellenséges
eln. = elnöki
ello. = ellátó osztály
eö. = előőrs
et. = ezredtartalék
eü. = egészségügy (-i)
ezds. = ezredes
É. = észak
élm. = élelmezés (-i)
élmo. = élelmezési osztály
feld. = felderítés
feog. = felderítőosztag
fhdgy. = főhadnagy
fijőr. = figyelőjárőr
főv = fővezérség
fszmstr. = főszállásmester
ftőrm. = főtörzsőrmester
gé. = gépágyú
g t. = gazdasági
gt. = gazdászati
gda. = gárda
Gen. Qu. = Generalquartiermeister = = főszállásmester (hadseregcsoportnál)
Gen. St. D. H. = Generalquartiermeister stab deutsches Heeres = = a német hadsereg főszállásmesterének törzse
gjmű. = gépjármű
gk. = gépkocsi
gp. = géppuska
gpi. = géppisztoly
gr. = gránát, gránátos
grv. = gránátvető
gsz. = golyószóró
gy. = gyalogság (-i)
h. = helyettes
haeőrs. = harcelőőrs
háp. = harcálláspont
hátábl. = harcállománytábla
hbs. = hadbiztos
hdb. = hadbíró
hdgy. = hadnagy
hdm. = hadművelet (-i)
hdmtk. = hadmérnök törzskar (-i)
hds. = hadsereg
hdt. = hadtest
H. Gr. B., Hgr. B. = Heeresgruppe B. = B. hadseregcsoport
H. Geb. B. = Heeresgebiet B. = B. hadseregcsoport hadtápterülete
hgy. = hegyi
HIL. = Hadtörténelmi Intézet Levéltára
hk. = harckocsi (-k)
H. M. = Honvédelmi Minisztérium
ho. = hadosztály
hop. = hadosztályparancsnok
hö., hv. = határvédő (-delmi)
hu. = huszár
htáp. = hadtáp
ht., hv. = hivatásos
int. = intézet
intk. = intézkedés
ir. = irányító
jőr. = járőr
k. = könnyű
K. = kelet
Kdo. = Kommando = parancsnok (-ság)
kgr. = kézigránát

kik. = kiképzés, kiképzett
kir. = királyi
Korück. = Kommandeur des rückwärtigen Armeegebietes = a hadtápterület parancsnoka
közv. = közvetlen
kp. = kerékpár (-os)
leg. = legénység
legf. = legfelső, legfőbb
lgv. = légvédelem (-i)
lóello. = lóellátó osztály
lov. = lovas
lősz. = lőszer
LVST. = Luftverbindungsstab = légierők összekötő törzse
m. = magyar
M. = mozgósítás
36. M. = 1936-os mintájú (például puska)
megb. = megbeszélés
megsz. = megszálló
mkp. = motorkerékpár
mu. = munkás
musz., msz. = munkaszolgálatos
mű. = műszaki
né. = német
n-pu., npu. = nehézpuska
nt. = nem tényleges
Ny. = nyugat
o. = orvos
o., oszt. = osztály
O. Qu.
Ob. Qu.
Ob. Qmstr. = Oberquartiermeister = főszállásmester (hadseregnél)
og. = osztag
OKH. = Oberkommando des Heeres = fővezérség
OKW. = Oberkommando der Wehrmacht = a véderő főparancsnoksága
oszl. = oszlop
ök. = összekötő, összeköttetés
ök. csop. = összekötőcsoport
őrgy. = őrnagy
öti. = összekötőtiszt
pc. = páncélos
pct. = páncéltörő
pcs. = parancs
pk. = parancsnok
pság. = parancsnokság
psz. = próbaszolgálatos
pu. = puska
Pz. Jäg.Ab. = Panzerjäger Abteilung = páncélvadászzászlóalj
Pz. Verb. = Panzer Verband = páncélos kötelék
rep. = repülő
saj. = saját
sgt. = segédtiszt
Stielgranat = nyelesgránát
Sz. = szám, számú
Sz. adag = szabvány adag
szab. = szabályozó
szak. = szakasz
száll. = szállító
szd. = század
szds. = százados
szero. = szeroszlop
szi. = személyirányító
tart. = tartalékos
táb. = tábori
tád. = támadás
távb. = távbeszélő
tbgy = tábornagy
tbk. = tábornok
tgk. = tehergépkocsi
ti. = tiszt
tiz. = tizedes
töti. = törzstiszt
ts. = tisztes
tsz. = továbbszolgáló
tts., thts. = tiszthelyettes
tü. = tüzér
u. = utász
uszáll. = utánszállítás
ü. = üteg
üza. = üzemanyag
vad. = vadászzászlóalj
vdd. = vadászdandár
vezds. = vezérezredes
vez. = vezető
véd. = védelem
vk. = vezérkar (-i)
vkb. = vezérkarhoz beosztott
VKF. = vezérkarfőnök (-ség)
von. = vonat (utánpótlási, hadtáprészleg)
vőrgy. = vezérőrnagy
zlj. = zászlóalj
zls. = zászlós

IDŐRENDI TÁBLA

1942. ápr. 11. Megkezdődik a 2. hadsereg első lépcsőjének kiszállítása a szovjet frontra. v. Szombathelyi Ferenc vezds. honv. vk. főnök parancsa a 2. hadsereg kiképzési és anyagi felkészültségéről.

1942. máj. 30. Megkezdődik a II. és III. lépcső kiszállítása.

1942. jún. 28. A 2. hadsereg már kiszállított egységeit Tyim térségénél harcba vetik a német B. hadseregcsoport alárendeltségében.

1942. júl. 9. A magyar csapatok elérik a Don folyót és a német gyorscsapatokat felváltva védelmi állást foglalnak el.

1942. júl. 27. Befejeződik a 2. hadsereg kiszállítása a szovjet frontra. Az első eredménytelen támadás az urivi szovjet hídfőállás ellen.

1942. aug. 10. A második eredménytelen támadás az urivi hídfő ellen.

1942. aug. 17. Szombathelyi Ferenc vezds. látogatása a keleti fronton. Helyszíni megbeszélés a 2. hadsereg ütőképességének helyreállítására.

1942. aug. 28–szept. 3. Támadás a korotojaki szovjet hídfő ellen. A szovjet csapatok ezt feladják, megtartva az urivi és scsucsjei hídfőt.

1942. szept. 11. v. Szombathelyi Ferenc vezds. második látogatása a keleti fronton. Megbeszélés a 2. hadsereg elégtelen anyagi ellátottságáról.

1942. szept. 9–15. Harmadik támadás az urivi hídfő ellen — súlyos veszteséggel, eredménytelenül.

1942. szept. 14. Megkezdődik a 2. hadsereg berendezkedése tartós védelemre a Donnál.

1942. szept. 24. v. Jány Gusztáv vezds. hadseregparancsnok kéri a magyar arcvonal rövidítését a hadsereg elégtelen harci állapota miatt.

1942. okt. 18. Megérkezik Hitler Adolf parancsa a doni védelemre. A magyar hadsereg arcvonalát nem rövidítik.

1942. dec. 20. A szovjet csapatok 50—90 km mélységben áttörik a 8. olasz hadsereg frontszakaszának déli részét.

1942. dec. 22. A szovjet csapatok közép—doni támadásai felgöngyölítik a német és szövetséges csapatok állásait és elérik Millerovot.

1942. dec. 23–24. A szovjet csapatok folytatják a támadást a Közép–Donnál. A támadás elejétől az eddigi előnyomulás 135–190 km.

1942. dec. 27. A 8. olasz hadsereg frontján a szovjet csapatok Millerovót majdnem teljesen bekerítik.
Verhnye–Taraszovot közel 20 km-re Millerovótól délre, a kamenszki vasútvonalon a szovjet csapatok elfoglalják.

1942. dec. 31. Megkezdődik a 8. olasz hadsereg területén megindított szovjet hadműveletek második szakasza: bekerítő hadműveletek az olasz frontszakasz északi része ellen.

1943. jan. 7. A Kaukázusban és a Don vidékén megszűnik az összefüggő német front, amely a szovjet támadást fel tudná fogni.

1943. jan. 12. Megindul a szovjet támadás a 2. magyar hadsereg ellen az urivi hídfőből.
A szovjet csapatok áttörik a 7. k. ho. védelmi állásait.

1943. jan. 13. A német 700. pc. csoport ellentámadásának teljes szétzúzása és a csoport megsemmisülése. A 7. és 20. k. ho-nak csak töredékei maradnak meg. A szovjet csapatok áttörése hadműveleti átkarolássá fejlődik. Támadás a 13. k. ho. balszárnya ellen. A német hadvezetés nem engedi bevetni a Cramer-hadtestet.

1943. jan. 14. Megindul a szovjet támadás a scsucsjei hídfőből is és a 12. k. ho. védelmét mélységben és szélességben felszakítja, majd a 19. k. ho. északi szárnyát támadja meg.

1943. jan. 15. Urivnál indított szovjet támadás zömével északi irányba kanyarodik és a III. hdt-et elvágja a hadsereg zömétől. A hadtest a 2. német hadsereg alárendeltségébe kerül.
A Cramer-hdt. 168. hadosztály 442. ezredének ellentámadását a Potudanynál szétverik. A 2. magyar hadsereget kettévágják a szovjet csapatok.
Megérkezik Hitler parancsa: „Az utolsó emberig kitartani!"

1943. jan. 16. A 10 k. ho. felmorzsolódása Litvinovka, Krinyica térségében. A VII. hdt-hez csatlakozó 8. olasz hadsereg északi részét a szovjet csapatok áttörik és a hadtest hátába kerülnek.

1943. jan. 17. A 23. és 19. k. ho. töredékeinek visszaözönlése. A szovjet csapatok elfoglalják Alekszejevkát, a hadseregparancsnokság volt álláspontját. A korotojaki térség felszabadítása és a 13. hadosztály szétverése. Osztrogozsszk körülzárása. A német hadvezetés papíron kiadja a visszavonulási parancsot.

1943. jan. 18. A Cramer-hdt. nem hajtja végre a beígért felmentő támadást Osztrogozsszkra, hanem visszavonulással igyekszik kitérni az előretörő szovjet csapatok elől.
A visszaözönlő magyar csapattöredékek fegyveres felfogása Oszkol-völgyének védelmére.

1943. jan. 19. A magyar 1. pc. ho. maradványai fedezik a Cramer-hdt. visszavonulását és Ilinkáig vonulnak vissza.

1943. jan. 20–21. Oszkol-völgyének északi részén a védelem szervezése. A 2. német hadsereg vezetése a III. hdt. maradványait súlyos veszteséget okozó utóvéd harcba veti Kacsanovka és Szemigyeszjatszkoje térségében.

1943. jan. 22. A B. hadseregcsoport parancsnoksága intézkedik, hogy a magyar hadsereg maradványait – amelyek már nem állnak harcban – hátravonják újjászervezésre.

1943. jan. 23. Az Oszkol-völgy déli részének védelmére bevetett magyar erők (395 tiszt, 11.803 katona) felett a parancsnokságot a Cramer-hdt. parancsnoksága veszi át.

1943. jan. 24. A magyar hadsereg 12 órakor kiválik az arcvonalból és sávját a 2. német hadsereg veszi át.

1943. jan. 25. A VII. német hdt. kiüríti a voronyezsi hídfőt.

1943. jan. 26. Megkezdik a szovjet csapatok az Oszkol-völgy É. védőállások bekerítését. A 20. k. ho. töredékeit a szovjet csapatok teljesen bekerítik.

1943. jan. 27–28. Befejeződik az Oszkol-völgy északi és déli részén a német és magyar csapatok bekerítése. Megkezdik a szovjet csapatok a támadást a Sztarij-Oszkol és Gorsecsnoje közötti hézagban.

1943. jan. 29–30. Szovjet csapatok feldarabolják az oszkol-völgyi védelmet. Az itt levő magyar csapattöredékeket utóvédként használja fel a német hadseregvezetés. A B. hadseregcsoport sávjában a Don nyugati partja egészen felszabadul.

1943. jan. 31–febr. 1. Megkezdődik a szovjet csapatok támadása Tyim térségében. A III. hdt. parancsnokának búcsúparancsa.

1943. febr. 2. A szovjet csapatok befejezik a 6. német hadsereg megsemmisítését. (Sztálingrád).

1943. febr. 4. A szovjet csapatok elvágják a kurszk–oreli vasútvonalat.

1943. febr. 5. A Tyim körül védő német csapatokat és a magyar III. hdt. maradványait a szovjet csapatok bekerítik és megteremtik az összeköttetést [illegible] [illegible] területén működő kb. 1000 főt kitevő partizáncsoporttal.

1943. febr. 6. Kezdetét veszik a szovjet csapatok hadműveletei a Kurszk ellen irányuló bekerítő támadásra.

1943. febr. 7. Sztarij-Oszkolt (110 km Voronyezstől DNy-ra) és Izjumot (100 km Harkovtól D-re) elfoglalják a szovjet csapatok. A magyar III. hdt. töredéke Gorsecsnojenél megadja magát.

1943. febr. 8. A szovjet csapatok elérik a Donyecet, Rosztov elővárosában állnak.

1943. febr. 9. A 2. magyar hadsereg gépjármű töredékei Bjelgorodból nem tudnak tovább visszavonulni benzinhiány miatt.
Kurszkot felszabdítják a szovjet csapatok.

1943. febr. 10. Bjelgorodba bevonulnak a szovjet egységek.

1943. febr. 15. A szovjet csapatok Harkov irányában való gyors előretörése miatt a 2. magyar hadsereg maradványainak átszervezési területét még hátrább kell tenni.
Megszűnik a B. hadseregcsoport és eddigi sávját részben a Középső-hadseregcsoport, részben a Déli-hadseregcsoport veszi át.

1943. febr. 17. A szovjet csapatok elfoglalják Harkovot.
A honvéd vezérkar főnöke a szovjet fronton levő összes magyar csapatokat (a hátsó területen levő megszálló erőket is) a 2. magyar hadsereg parancsnoksága alá rendeli, amely közvetlenül a Középső-hadseregcsoport alárendeltségében van.

1943. febr. 20. Megbeszélés a 2. német hadseregparancsnokságon a magyar hadsereg újjászervezési elveiről.

1943. febr. 21. A szovjet támadás Harkov térségéből erősíti a nyomást a Dnyeper ellen.

1943. febr. 25. A szovjet csapatok Gagyacs, Peszki nyugati irányból előrenyomulnak a magyar hadsereg átszervezési területe felé.
A hadseregparancsnokság kéri átszervezési területének a Dnyeper vonalától nyugatra való áthelyezését.
A magyar hadsereg maradványa megkezdi visszavonulását a Dnyeper nyugati partjára.

1943. márc. 10. A végleges átszervezési terület: Rudnaja, Mecsjana, Bud. Varovszkoje, Bugyilovka, Luginy, Mal. Minki, Fazova községekkel határolt vidék.

1943. márc. 14–15. Értekezlet Budapesten a 2. hds. újjászervezéséről.

1943. márc. 31. Hitler a vaskereszt lovagkeresztjével tünteti ki Jány Gusztávot.

1943. ápr. 2. A hadműveleti területen 9 magyar hadosztály marad 2 hadtestbe szervezve. A parancsnokságot a 2. hadseregparancsnokságból megalakuló „magyar királyi honvéd megszálló erők parancsnoksága" veszi át.

1943. ápr. 3. v. Kovács vőrgy. hadsereg vk. főnök levelében kéri az OKH. vk. főnökétől, hogy a német hadvezetés méltassa a magyar hadsereg január-február havi harcait.

1943. ápr. 6. Megkezdik a 2. hadsereg maradványai zömének hazaszállítását.

1943. ápr. 28. v. Jány Gusztáv vezds. hazautazik.

1943. ápr. 30. A 2. hadsereg parancsnokság befejezi működését.

NÉVTÁR*

vitéz Adonyi Ferenc vk. szds.	Vkf. 1. osztály
Agricola Kurt német tbk.	Korück 580. parancsnok
vitéz Asztalossy Aladár vőrgy.	19. k. ho. parancsnok (1943. január 12.)
vitéz dr. Ábrahám István o. őrgy.	2. hds. főszállásmesteri rész, anyagi vk. osztály
Bajay László fhdgy.	1/I. zlj-nál szd. parancsnok
dr. Bajnóczy István hdb. szds	VII. hdt.
vitéz Bajnóczy József vezds.	honvéd vezérkarfőnök helyettes
Bajzáth János szds.	III. hdt. parancsnokság segédtiszt
Bak András vk. szds.	20. k. ho. szállásmester
Bankó Dániel alez.	51. gyalog e. megbízott parancsnok
vitéz Barlay Béla vk. szds.	2. hds. főszállásmesteri rész, anyagi kirendeltség
nemes zágoni Barra Zsigmond vk. őrgy.	9. k. ho. vk. főnök
vitéz Bartha Károly vezds.	titkos tanácsos, honvédelmi miniszter
Becht Henrik őrgy.	2. hds. térparancsnoki törzs
Becker német vőrgy.	1942. jan. 20—22-i német katonai delegáció helyettes vezetője
Beretvás László gd. szds.	32. gyalog e. gh. főnök
Bezerédy István fhdgy.	7. k. ho. fogatolt vonat parancsnok
Bieber német alez.	20. k. ho-nál összekötő tiszt
Biedoskuthy Sándor őrgy.	1. gyalog e. I. zlj. parancsnok
Bodiczky Béla vk. szds.	7. k. ho. hdm. osztály
Bodzás József t. hdgy.	7/II—2. szd-nál szakaszparancsnok
dr. Boksay Endre t. hdgy.	III. hdt. tü. parancsnok, összekötő tiszt
Bredow német őrgy.	VII. német hadtestnél tüzérosztály parancsnok
Bues német alez.	német légi összekötő törzsparancsnok
Butz német őrgy.	a VII. német hadtestnél hdb. őrnagy
nemes csataji Csatay Lajos altbgy.	2. hds. parancsnok ideiglenes helyettes
Csathó Ernő vk. őrgy.	III. hdt. hdm. osztály vezető
Csathó Gyula alez.	2. hds. főszállásmesteri rész, anyagi kirendeltség
Csesznik László szds.	53/II. zlj. parancsnok
Chorinszky Pál szds.	III. hdt. szd. parancsnok
Csokonyai Pál ezds.	4. gyalog e. parancsnok
Cramer német tbk.	2. hds. sávjában levő német hdt. parancsnok
Darnay Hubert alez.	III. hdt. részéről összekötő tiszt
Dárdai Vilmos vk. őrgy.	III. hdt. hdm. osztály
D[illegible] Miklós [illegible]	[illegible]
vitéz Deák László ezds.	III. hdt. hír. parancsnok
vitéz dr. Desoő László vőrgy.	január 25-én megalakult harccsoport parancsnok

* *Megjegyzés:* A névtár az okmányokban és a bevezetőben előforduló személyek neveit tünteti fel. Beosztásukat az okmányok időpontja szerint adjuk meg. A szovjet támadás időpontját zárójelben közöljük az akkori hadosztályparancsnokok nevénél.

Dénesfay Dinich Gyula alez.	Kijev magyar városparancsnoka
Dibáczy László zls.	7/3 szd. szakaszparancsnok
Domokos József szds.	III/9. gk. von. parancsnok
vitéz Faraghó Gábor vőrgy.	honvédelmi minisztérium elnökségének vezetője
Farkas Antal alez.	VII. hdt. vk. főnökhelyettes
Farkas Zoltán ezds.	22. gyalog e. parancsnok
Fehér Dániel hdgy.	7/II. zlj. segédtiszt
dr. Ferenczfi Béla hdgy.	2. hds. hdm. osztály segédtiszt
Fett német őrgy.	2. német hds. hdm. osztály
Froderitzi német tbk.	B. hadseregcsoport parancsnokság
Fügedi Imre zls	Muzsay-csoport felderítő tiszt
dr. Gáldy Menyhért hbs. szds.	2. hds. főszállásmesteri rész, hbs. osztály
vitéz Gáll Sándor alez.	13/I. zlj. parancsnok
Gelencsér János zls.	17. gp. szd. szakaszparancsnok
vitéz Ginszkey Oszkár vőrgy.	6. k. ho. parancsnoka (1943. január 12.)
Gollwitzer német tbk.	83. német ho. parancsnok
vitéz Gödry János ezds.	6. k. ho. parancsnok
vitéz Görgényi József vk. szds.	2. hds. hdm. oszt.
vitéz Grassy József vőrgy.	13. k. ho. parancsnok
Gyimessy Ernő altbgy.	IV. hdt. parancsnok (az újjászervezési területen)
Halder német tbk.	OKH. hdm. osztály
vitéz Harmos Zoltán altbgy.	Haditechnikai Intézet parancsnoka
Harsányi Zénó fhdgy.	Hadiakadémia hallgató
Hartaneck német tbk.	Hgr. Mitte vk. főnök
Hausner német fhdgy.	2. német hds. lőszerutánpótlást szállító oszlopparancsnok
Hárs László szds.	20/I. zlj. parancsnok
nemes hegyeshalmi Hegyeshalmy István szds.	51. gyalog e. tüzér üteg parancsnok
Hegymeghy László szds.	4/II. zlj. parancsnok
Hencsey Dezső hdgy.	9. k. ho. élelmező tiszt
vitéz Hermándy Berencz György vk. szds.	52/III. zlj. parancsnok
vitéz Heszlényi József altbgy.	IV. hdt. parancsnok (1943. január 12.)
Heusinger német tbk.	OKH. hdm. osztályvezető
Hirt János fhdgy.	12. k. ho. hdm. osztály segédtiszt
Hollosy-Kuthy László vőrgy.	13. k. ho. parancsnok (1943. január 12.)
vitéz Homlok Sándor vőrgy.	berlini katonai attasé
Horváth Endre alez.	30. hk. e. parancsnok
Horváth Ferenc vőrgy.	1. pc. ho. parancsnok (1943. január 12.)
Horváth Lajos hdgy.	20. k. ho. összekötő tiszt
Hunyadváry József alez.	47/II. zlj. parancsnok
Huszár Győző hdgy.	6/9. szd. parancsnok
vitéz Ilonkay József szds.	12/II. zlj. parancsnok
Jakab Gyula hdgy.	Lóskay-csoport törzs
Jakobsen Gyula t. hdgy.	III. hdt. hir. törzs. rádió tiszt
nemes jeszenczei Jankovics Lajos szds.	51. gyalog e. sí-szd. parancsnok
vitéz Jány Gusztáv vezds.	titkos tanácsos, 2. hds. parancsnok
vitéz Jórend Gyula csö. alez.	
Karsai Károly őrgy.	44/I. zlj. parancsnok
Kassay Albert ezds.	10. tü. e. oszt. parancsnok
nemes borsosjenői Kádár József ezds.	52. gyalog e. parancsnok
nagykállói Kállay Miklós	titkos tanácsos, miniszterelnök
Kálmán Lajos hdgy.	III. utász zlj-nál szakaszparancsnok
Kásás Andor vk. őrgy.	23. k. ho. vk. főnök
Keitel Vilmos veztbgy.	a német véderőfőparancsnokság vezetője
lovag Kern Károly vk. őrgy.	20. k. ho. vk. főnök

Kertész János vk. szds.	VII. hdt. hdm. osztály
Keserű Ferenc alez.	8/III. zlj. parancsnok
Kinzel német vőrgy.	Cramer-hdt. vk. főnök
Kishalmy László alez.	III. hdt. tüzér parancsnokság
von Kluge német tbgy.	Hgr. Mitte parancsnok
Kogutowicz Károly szds.	22/II. zlj. parancsnok
Koltay Gusztáv ezds.	IV. hdt. parancsnokság
vitéz Kontz Sándor vk. szds.	2. hds. hdm. osztály
Korbuly István fhdgy.	III. hdt. szd. parancsnok
Korotnoki Amadé alez.	III. hdt. híradó zlj. parancsnok
Kovács Ferenc szds.	110. utász szd. parancsnok
vitéz Kovács Gyula vőrgy.	2. hds. vk. főnök
Kovács Kálmán hdmk. őrgy.	2. hds. főszállásmesteri rész, hdmk. osztály
vitéz uzoni Kovács Károly vőrgy.	20. k. ho. parancsnok
Kovács Mihály hdgy.	53/II. zlj-nál szakaszparancsnok
Kozár Elemér vk. ezds.	2. hds. hdm. osztály vezető
Kraiss német tbk.	168. német ho. parancsnok
Krist Aladár őrgy.	VII. hdt. parancsnokság
vitéz Kuthy László vk. alez.	Vkf. 2. osztályvezető helyettes
Lajtos Árpád vk. szds.	2. hds. hdm. osztály
Lang német szds.	88. német ho. hadtáp törzs
Langermann német tbk.	XXIV. német pc. hdt. parancsnok
vitéz László Dezső vőrgy.	7. k. ho. parancsnok
Legeza János vőrgy.	VII. hdt. parancsnok (1943. január 12.)
Lenz György alez.	III. hdt.
vitéz nemes lépesfalvi Lépes György vk. szds.	2. hds. felderítő osztály
Lészay Ferenc ezds.	23. gyalog e. parancsnok
Liptay Pál hdgy.	2. hds. hdm. oszt. segédtiszt
vitéz Lóskay Ferenc ezds.	ho. parancsnoki személyi tartalék
Lőrincz Sándor vk. szds.	2. hds. felderítő osztály
Lőthe Rezső vk. szds.	9. k. ho. szállásmester
Majsay Ottmár vkb. szds.	2. hds. térparancsnoki törzs
Makray Sándor ezds.	2. hds. térparancsnokság vezető
Marton Béla ezds.	IV. hdt. parancsnokság
vitéz nemes Martsa Sándor ezds.	47. gyalog e. parancsnok
vitéz Matláry Árpád ezds.	18. gyalog e. parancsnok
Márton Ferenc alez.	32/III. zlj. parancsnok
Medics Rezső alez.	13/III. zlj. parancsnok
Mencz Sebestyén zls.	Muzsay-csoport
vitéz Mészöly Elemér vk. ezds.	vkf. 1. osztályvezető
Mike József ezds.	14. gyalog e. parancsnok
vitéz Miklóssy István ezds.	32. gyalog e. parancsnok
Mikó Zoltán fhdgy.	52. gyalog e. pct. ágyús szd. parancsnok
Milasin István hdb. szds.	III. hdt.
vitéz Molnár László ezds.	10. k. ho. parancsnok (1943. január 12.)
Moré Andor szds.	6/II. zlj. parancsnok
vitéz Muzsay Ferenc ezds.	12. gyalog e. parancsnok
Nagy Géza ezds.	20. k. ho. parancsnok
Nagy Sándor vk. szds.	10. k. ho. szállásmester
Nádas Lajos vk. ezds.	IV. hdt. vk. főnök
Náday Lajos ezds.	III. hdt. műszaki parancsnok
dr. Nánásy András szds.	21/II. zlj-nál szd. parancsnok
vitéz Nemeskéri Kiss Miklós zls.	2. hds. hdm. oszt. segédtiszt
Némethy Albert szds.	9. k. ho. huszár szd. parancsnok
Némethy Endre alez.	12. k. ho. von. pafancsnok
vitéz Nickel Károly alez.	14. gyalog e. parancsnok
vitéz Oszlányi Kornél ezds.	9. k. ho. parancsnok (1943. január 12.)
Pachner Róbert szds.	IV. hdt. kiképzőtábor parancsnok

Pallay Jenő alez.	6/II. zlj. parancsnok
Pálos Ferenc ezds.	13. gyalog e. parancsnok
Pálffy Miklós vk. szds.	III. hdt. hdm. oszt.
Párkányi László szds.	III. utász zlj. parancsnok
Pásztor István őrgy.	152. gk. utász zlj. parancsnok
Peter német őrgy.	2. német hds. irányító tiszt
Petrozsény Béla ftőrm.	2. hds. parancsnokság
Philadelphy László szds.	III. hdt. szd. parancsnok
Piros László alez.	17/III. zlj. parancsnok
vitéz Pulay Rezső alez.	48. gyalog e. parancsnok
Pünkösthy László vk. szds.	2. hds. hdm. osztály
Rabács István ezds.	20. k. ho. tüzér parancsnok
Radnóczi Antal szds.	III. hdt. szállásmester
nemes Rakovszky György vőrgy.	III. hdt. parancsnok
Rátz Albert szds.	1/I. zlj. parancsnokhelyettes
Reményi Schneller Lajos	titkos tanácsos, pénzügyminiszter
Rédey Sándor fhdgy.	13/3. szd. parancsnok
Rőzsey Tibor alez.	3. gyalog e. parancsnok
Rumy Lajos ezds.	31. gyalog e. parancsnok
vitéz Sárkány Jenő vk. ezds.	III. hdt. vk. főnök
Selley Lajos vk. ezds.	2. hds. főszállásmester
nemes Seregély István alez.	1. gyalog ezred
dr. Schiller Gyula zls.	VII/1. utász szd. szakaszparancsnok
Schmidtmann német szds.	2. hds. német összekötő törzs
Siebert német altbgy.	VII. német hdt. parancsnok
Simon Ervin hdgy.	110. utász szd. szakaszparancsnok
nemes Simon László szds.	Muzsay-csoport segédtiszt
vitéz Solymossy Ulászló vőrgy.	12. k. ho. parancsnok (1943. január 12).
Sodenstern német gy. tbk.	Hgr. B. vk. főnök
Sövény Ernő t. fhdgy.	53/II. zlj-nál szd. parancsnok
gróf Stomm Marcel vőrgy.	III. hdt. parancsnok (1943. január 12.)
Spoida német alez.	429. német e. parancsnok
Sütő-Nagy László alez.	Lóskay-csoportnál zlj. parancsnok
vitéz Szabó László vőrgy.	7. k. ho. parancsnok (1943. január 12.)
Szabó Sándor fhdgy.	6/1. zlj. parancsnokhelyettes
Szakács Zoltán ezds.	17. gyalog e. parancsnok
Szalontai Lajos alez.	III. hdt. mérő szd. parancsnok
Szász Ferenc vk. ezds.	VII. hdt. vk. főnök
Szendrői Kovach Antal szds.	24. gyalog e. szd. parancsnok
Székely László vk. őrgy.	III. hdt. mb. vk. főnök
vitéz Sziklay György ezds.	berlini katonai attasé helyettes
Szilágyi Dezső szds.	20. k. ho. huszár szd. parancsnok
Szlatinay György hdb. szds.	III. hdt.
Szodoray Sándor fhdgy.	13. gyalog e. segédtiszt
vitéz Szombathelyi Ferenc vezds.	titkos tanácsos, honvéd vk. főnök
Szöllősy Béla hdgy.	2. hds. hdm. osztály segédtiszt
Szőnyi László szds.	6. táb. tüzér ezred osztályparancsnok
vitéz Szügyi Zoltán ezds.	43. gyalog e. parancsnok
Takács Gyula hdgy.	2. hds. főszállásmesteri rész, fegyver- és lőszerالosztály
Tavassy Lajos csö. alez.	
Temesváry Ferenc vk. szds.	2. hds. főszállásmesteri rész, anyagi vk. osztály
Téry Gyula őrgy.	IV. hdt. szállásmester
Tömösy József alez.	23/II. zlj. parancsnok
Török László fhdgy	összekötő tiszt a VII. német hdt-nél
vitéz Varga Antal hdgy.	7/II—2. szd. parancsnok
Varga László fhdgy.	6/III. zlj. parancsnokhelyettes
Vargyassy Gyula vőrgy.	23. k. ho. parancsnok (1943. január 12.)
Vasváry Frigyes ezds.	20. k. ho. parancsnok (1943. január 12.)

Vándorffy Kálmán ezds.	2. hds. közvetlen műszaki parancsnok
vitéz Veress Lajos altbgy.	1. pc. ho. parancsnok
Vécsey Béla alez.	35. gyalog e. parancsnok
Virág Antal szds.	20. k. ho. híradó szds. parancsnok
Volant András őrgy.	2. hds. kiértékelő csoport parancsnok
Wartburg német alez.	2. hds. összekötő törzs vk. főnök
Wagner német ezds.	2. hds. összekötő törzs híradó parancsnok
báró von Weichs német vezds.	Hgr. B. parancsnok
Winter német ezds.	Hgr. B. hdm. oszt. vezető
von Witzleben német tbk.	2. hds. összekötő törzs parancsnok
Wöhle német altbgy.	Középső-hadseregcsoport vk. főnök
Zendy Károly ezds.	51. gyalog e. parancsnok
dr. Zetelaky József o. ezds.	2. hds. főszállásmesteri rész, vezető orvos
Zetelaky Tibor vk. szds.	III. hdt. hdm. osztály

TARTALOM

Előszó 5

Bevezetés 9

Források 45

I. rész

A 2. hadsereg bevetése a Szovjetunió ellen. Az elégtelen felkészültségű hadsereg súlyos vesztesége az 1942 nyári és őszi hadműveletekben. A Don védelmének kialakulása és a hadsereg helyzete 1942 decemberében a 8. olasz hadsereg ellen indított szovjet támadás következtében. (1942. április—1942. december 31.)

A honvéd vezérkar főnökének parancsa a 2. hadsereg kiképzési és anyagi felkészültségéről. (1942. IV. 11.) 51

A 12. könnyű hadosztály mozgósítása és a hadműveleti területre szállítása. A hadosztály felmorzsolódása az 1942. nyári és őszi hadműveletekben 55

A 6. könnyű hadosztály parancsnokának helyzetjelentése a német katonai vezetésről és a hadosztály veszteségeiről a partizánok elleni harcokban. (1942. V. 23—25.) 63

A 2. hadsereg a doni védelem műszaki megerősítésére nem kap elegendő anyagot. (1942. VII. 13.) 65

vitéz Kontz Sándor szds. a hadműveleti osztályvezetőhelyettes rámutat a 2. hadsereg folyamvédelmi feladatának súlyos nehézségeire. (1942. VII. 18.) 66

A VII. hadtest parancsnokának távirata a hadsereg parancsnokságnak a hadtest súlyos ellátási helyzetéről. (1942. VII. 24.) 70

A III. és a IV. hadtestparancsnokok telefonjelentései a 23. és a 48. gyalogezredek demoralizáltságáról és a rossz vezetésről. (1942. VIII. 13.) 72

Az elszaporodott öncsonkítók bíróság elé állítására intézkedő parancs. (1942. VIII. 13.) 73

A 2. hadseregnél tapasztaltak magyarázata és hozzáfűzött javaslatok a honvéd vezérkar főnöke számára. (Készítette v. Kovács Gyula vk. ezds. a 2. hadsereg vkf-e 1942. VIII. 17.) 74

Sícsapatok szervezése a 2. hadseregnél a téli háborúra (1942. IX. 3.) 86

Tájékoztató megbeszélés a honvéd vezérkar főnökével a hadsereg ellátásának elégtelen-[illegible] (1942. IX. 11.) .... [illegible]

[illegible] vezérkar [illegible] parancsa a 2. hadsereg részére 1942. IX. 13-án 91

A hadsereg vezérkari főnökének telefonbeszélgetése a magyar berlini katonai attachéval a hadsereg sávjának rövidítéséről. (1942. VIII. 11. és 17.) 94

v. Jány vezds. kérelme a magyar hadsereg sávjának szűkítésére. (1942. IX. 24.) 95

A főszállásmester felterjesztése a hadsereg létszámáról és véres veszteségeiről. (1942. VI. 28. — IX. 15.) 97

v. Jány vezds. jelentése a magyar csapatok veszteségteljes és eredménytelen hadműveleti ténykedéséről. (1942. X. 12.) ... 101
Hitler Adolf parancsa az 1942/43. év téli védelmének végrehajtására. (1942. okt. 14.) ... 106
Távirati kérelem v. Weichs vezds-hez az élelmet szállító vonatok rendszeres indítására. (1942. dec. 3.) ... 114
v. Jány távirata v. Weichshez, mert nem veszi figyelembe a hadsereg ellátási kérelmét. (1942. dec. 6.) ... 115
Főszállásmesteri jelentés a karácsonyi csomagok elmaradásáról. (1942. XII. 20.) ... 117
A hadsereg vk. főnökének megbeszélése a B. hadseregcsoport vk. főnökével. (1942. XII. 24.) ... 119
v. Szombathelyi vezds. honvéd vk. főnöke parancsa a doni állások tartására. (1942. XII. 27.) ... 121
Hadseregparancs a legénység nyomott hangulatának megváltoztatására. (1942. XII. 27.) ... 122
A hadsereg vk. főnökének helyzetmegítélése az olasz hadseregnél elért szovjet sikerek következtében. (1942. XII. 27.) ... 124

II. rész

A szovjet hadsereg megsemmisítő győzelmet aratott a 2. német és a 2. magyar hadsereg felett. A visszaözönlésben a német hadvezetés és a magyar hivatásos tisztek utóvéd szerepre kényszerítették a jóformán fegyvertelen magyar csapattöredékeket. (1943. január 1 — március 10-ig.)

A. 2. magyar hadsereg hadműveleti, harctudósítási naplója: 1943. jan. 1. ... 127
Jan. 2. ... 132
Jan. 4. ... 132
Jan. 6. ... 133
Jan. 7. ... 134
Jan. 9. ... 136
Jan. 10. ... 137
Jan. 11. ... 137
Jan. 12. ... 138
Jan. 13. ... 140
Jan. 14. ... 143
Jan. 15. ... 149
Jan. 16. ... 160
Jan. 17. ... 164
Jan. 18. ... 168
Jan. 19. ... 173
Jan. 20. ... 174
Jan. 21. ... 175
Jan. 22. ... 176
Jan. 23. ... 177
Jan. 24. ... 178
Összefoglaló helyzetkép a hadsereg anyagi helyzetéről 1943. I. 12—24. között ... 182
Jan. 25. ... 184
Jan. 27. ... 185
Jan. 28. ... 188
Jan. 29. ... 189

Jan. 30. ... 190
Parancs a szökött katonák összeszedésére (1943. febr. 4.) ... 191
Febr. 7. ... 191
Febr. 9. ... 192
Febr. 10. ... 195
Felkoncolási parancs a fegyverek elhagyása, illetve eladása miatt. (1943. febr. 14.) ... 197
Febr. 15. ... 197
Febr. 17. ... 198
Febr. 19. ... 199
Febr. 20. ... 202
Febr. 25. ... 206
Márc. 1. ... 209
Márc. 3. ... 209
Márc. 5. ... 210
Márc. 10. ... 210
A III. hadtest harctudósítási naplójának részletei ... 212
A III. utász zászlóalj harctudósításának részletei ... 216
Kiegészítő jelentés Deseő-csoport harctudósításához ... 218
Tavassy csendőr alezredes jelentése Szemigyeszjatszkoje védelméről. (Jan. 15—26.) 234
A 22. gyalogezred harctudósításának részletei ... 236
A 22/II. zászlóalj harctudósításának részletei ... 238
A 47/II. zászlóalj harctudósításának részletei ... 239
A 20. könnyű hadosztály harctudósítási naplójának részletei ... 242
A 7. könnyű hadosztály harctudósítási naplójának részletei ... 244
Jelentés a 10. könnyű hadosztály alakulatainak orvosi vizsgálatáról. (1943. III. 3.) ... 248
A 35. gyalogezred harctudósításának részletei ... 251
A 7/II. zlj. harctudósításának részletei ... 252
A 7/II—2. menetszázad harctudósításának részletei ... 253
A 20. tüzér ezred harctudósításának részletei ... 255
Az 1/I. zászlóalj harctudósításának részletei ... 260
A Bajay-csoport harcértékjelentése (1943. II. 3.) ... 261
A v. Muzsay-csoport hadműveleti naplójának részletei ... 262
A VII. hadtest harctudósítási naplójának részletei ... 270
A 12. könnyű hadosztály harctudósítási naplójának részletei ... 274
A 13. gyalogezred harctudósításának részletei ... 279
A 21. gyalogezred harctudósításának részletei ... 281
A v. Lóskay-csoport harctudósításának részletei ... 284
Utasítás a gyülekezési területen a magatartásra ... 303

III. rész

A magyar fasiszta katonai vezetés önbeismerése a doni vereség okairól. Világosan látják a szovjet hadsereg magas katonai-erkölcsi értékét és a háború kilátástalanságát, mégis szervezik a további harcot.

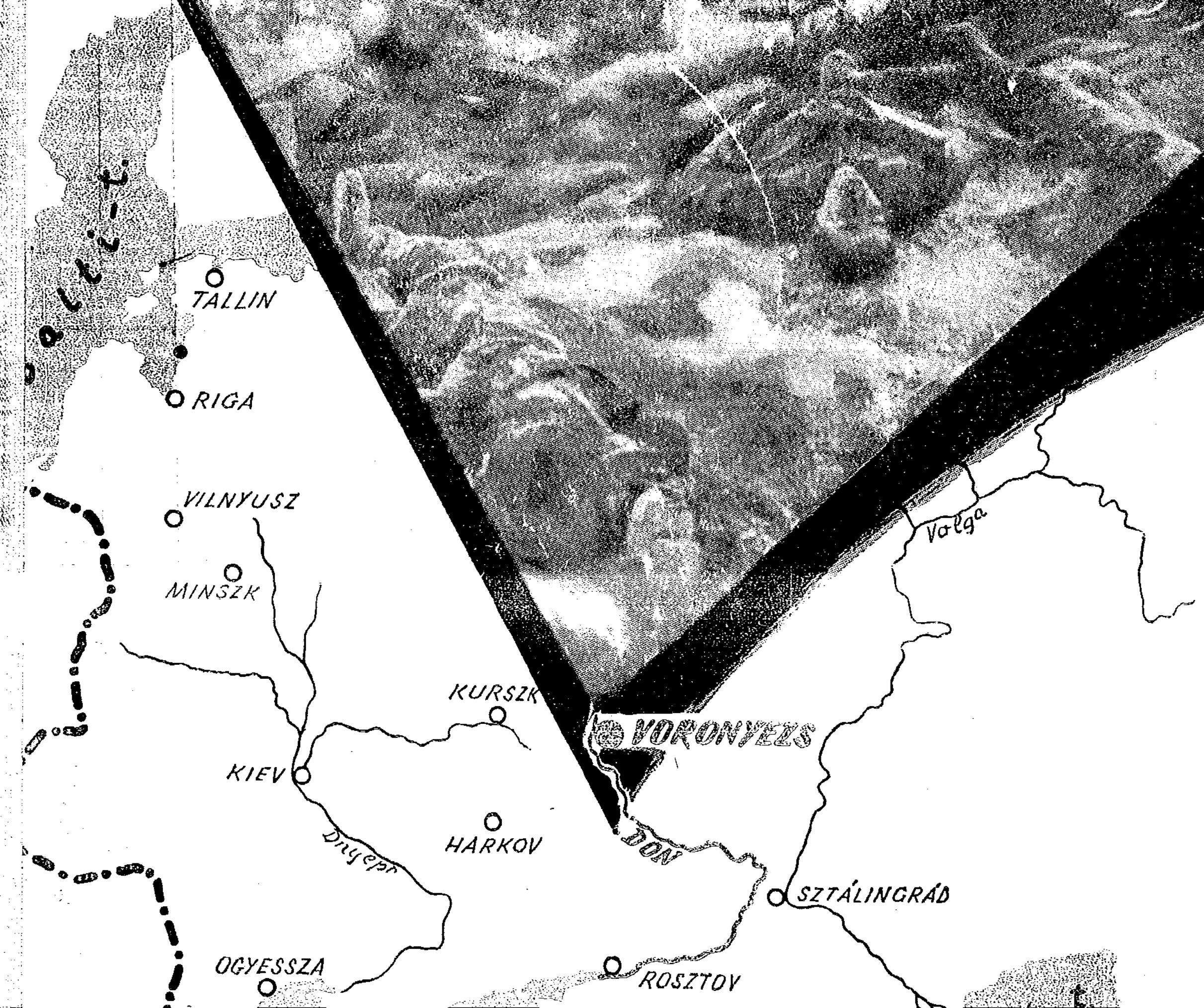
A 12. hadosztály parancsnokának összefoglaló értékelése a hadosztály erkölcsi-katonai erejéről. (1943. febr. 20.) ... 309
IV. hadtest parancsnokának harctapasztalati jelentése. (1943. III. 25.) ... 315

A 2. hadseregparancsnokság harctapasztalati jelentése. (1943. IV. 24.) ... 322
Partizánok elleni védekezésre parancs. (1943. II. 7.) ... 329
Parancs a rend és fegyelem helyreállítására. (1943. II. 28.) ... 331
A 2. hadsereg újjászervezési értekezlete Budapesten. (1943. III. 14—15.) ... 333
A honvéd vk. főnökének parancsa a tisztek magatartásáról. (1943. III. 29.) ... 338
A 2. hadsereg vk. főnökének levele Zeitzler gyalogsági tábornokhoz a magyar hadsereg méltatásának ügyében (1943. IV. 3.) ... 342
A 19. hadosztályparancsnok emlékbeszéde. (1943. III. 28.) ... 346
Parancs v. Jány vezds. ünnepélyes fogadására ... 348
Néhány megjegyzés a 2. kiadáshoz ... 351
Rövidítések jegyzéke ... 373
Időrendi tábla ... 375
Névtár ... 379

Felelős kiadó a Zrínyi Katonai Kiadó Parancsnoka
Felelős szerkesztő: Sörös Lajos
A borítólapot Földiák György készítette
Műszaki vezető: Olajos Tibor
Készült az MNOSZ 5601—54 sz. szabvány szerint
34 (A/5) ív terjedelemben, 10 000 példányban

680—13591/1, Zrínyi Nyomda, Budapest, Felelős vezető: Bolgár Imre

A 2.
MAGYAR HADSEREG
MEGSEMMISÜLÉSE
a Donnál

TALLIN
RIGA
VILNYUSZ
MINSZK
KURSZK
VORONYEZS
Volga
KIEV
HARKOV
Dnyepr
DON
SZTÁLINGRÁD
OGYESSZA
ROSZTOV